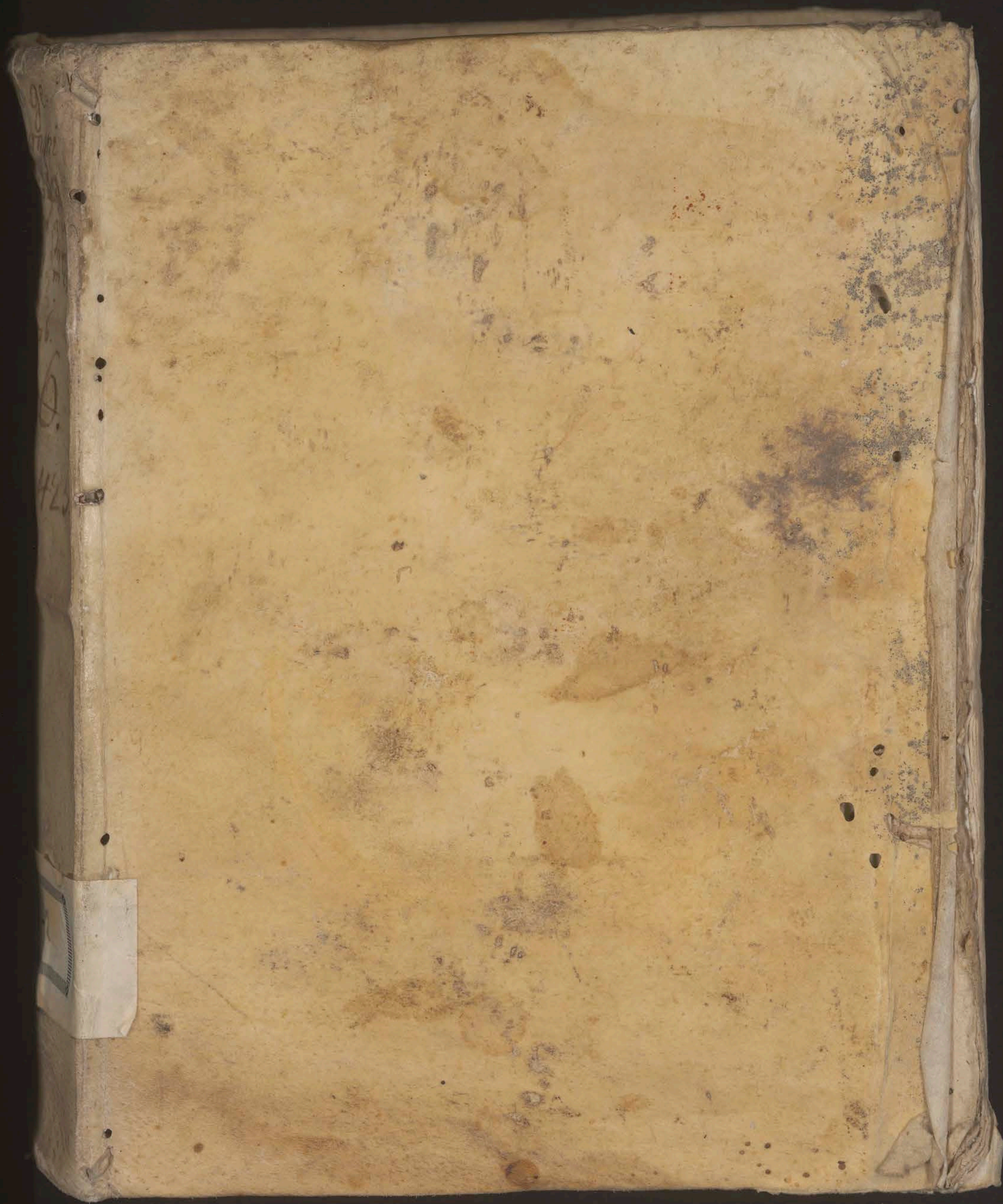

DE TYPHO GENERIS HUMANI,

SIVE

SCIENTIARUM HUMANARUM INANI AC VENTOSO TUMORE, DIFFICULTATE, LABILITATE, FALSITATE, JACTANTIA, PRÆSUMPTIONE, INCOMMODIS, ET PERICULIS.

TRACTATUS BREVIS.

In quo etiam vera ſapientia â falſa diſcernitur, & ſimplicitas mundo contempta extollitur; Idiotis in ſolatium, doctis in cautelam conſcriptus.

AUTHORE
HIERONYMO HIRNHAIM,
Canonici Ordinis Præmonſtratenſis Eccleſiæ B. V. Pragæ in monte Sion vulgo Strahow, Abbate, per Bohemiam, Auſtriam, Moraviam, & Sileſiam Viſitatore, ac Vicario Generali, SS. Theologiæ Doctore.

PRAGÆ, Typis Georgij Czernoch, Anno M. DC. LXXVI.

RE

Eremit

nis
Sic
to,
mi
Vi
co

APPROBATIO REVERENDISSIMI ET AMPLISSIMI DOMINI OFFICIALIS PRAGENSIS.

Egi accuratè librum de Typho generis humani â DOMINO HIERONYMO HIRNHAIM, SS. Theologiæ Doctore Eximio, Sacri & Canonici Ordinis Præmonstratensium Pragæ in monte Sion, vulgo Strahovv, Abbate & Prælato, nec non ejusdem S. Ordinis per Boëmiam, Moraviam, Austriam & Silesiam Visitatore & Vicario Generali doctissimè conscriptum; quem mirâ & exquisitâ

eruditione, pióq; ſpiritu plenum, ſcripturis Divinis, SS. Patrum ſententijs, doctrinæ Orthodoxæ, & bonis moribus per omnia conformem reperiens, utilem fore cenſui & approbavi, qui contra tumentem ultra ſobrietatem ſapientium ſpiritum, ad eruditionem verò & conſolationem humiliter ſentientium, pro futura pariter ejuſdem Eximij AUTHORIS perenni laudis memoria, publicæ lucis fiat. Dabam ex ædibus meis Pragæ 23. Novemb. Anno 1674.

L. S.

Chriſtianus Auguſtinus Pfaltz ab Oſtritz, SS. Theologiæ Doctor, S. Metropol: Eccleſiæ ad Sanctum Vitum Scholaſticus & Eccleſiaſtes, Canonicus Budiſſinæ, Celſiſſimi Principis Archi-Epiſcopi Pragenſis Officialis, & Vicarius Generalis.

ORDO

ORDO AC SERIES CAPITUM;

Quæ hoc libro continentur, ET MATERIARUM, Quæ in illis tractantur.

§. V.

In

PROE-

PROOEMIUM.

Itulum *de Vanitate ſcientiarum* præſenti opuſculo præfixurus eram, ſed veritus fui, ne ſi â fronte ſignum hoc præferret, timorati Lectoris animum ſtatim â ſe averteret; tanquam ea interiùs propinaret, quæ ſimili ſub hedera exitioſè propinat liber Cornelij Agrippæ, qui *de Vanitate ſcientiarum* volumen pariter exaravit, dignum meo quoq; arbitratu, in quod ingeniorum omnium ſcientijs excultorum acies & aculei ſtringantur, dignum tenebris, dignum infernàli, cum probroſis Authoris ſui manibus addici Vulcano.

Agrippa iſte eſt, qui (ut elogium ipſius ex Pauli Jovij, de viris doctrinâ Illuſtribus hiſtoria referam) *immenſo captu, vaſtâq; memoriâ, ſcientiarum artiúmq; omnium rationes, arcanáq; intima, & ſummos apices complexus, diſciplinas convellit, Religiones in dubium revocat, ſtudiorúmq; omnium labores feſtivâ declamatione deridet; eóq; vehementiùs, atq; validiùs, quòd tantæ novitatis argumenta ſacrarum literarum authoritate confirmentur; quaſi feliciore opere illudentis ingenij tantas opes oſtentare nequiverit, niſi vir educatus in literis, & â Cæſare, eruditionis ergo, equeſtris Ordinis dignitate honeſtatus, importunos arietes inanis eloquentiæ, æternis optimarum literarum arcibus admoviſſet.*

Quonam autem zelo inductus, & qua cum animi mode-

ratione, ad prolacerandas ſcientias calamum ſtrinxerit, docet abunde totum opus virulento plenum ſarcaſmo, docent non in ſcientias tantùm, ſed in omnes hominum artes, ſtatus, ac profeſſiones quantumlibet ſacras, ſtylo procaciſſimo turpiter jacta convitia; animi quoq; ipſius perverſitatem prodit occulta quam edidit Philoſophia, tum ad ſyncerioris, ùt ajebat, doctrinæ laudem aſſequendam nitentibus ſuggeſta compendia, ſpirituum familiaritate addiſcenda, & ipſe nigrarum magiſter artium dæmon, quo talia inſpirante ſcripſit, quem etiam atri canis ſpecie ubiq; ſecum circumducebat; lamentabilis deniq; vitæ ipſius Cataſtrophe: nondum enim ſenex apud Lugdunum, ignobili & tenebricoſo in diverſorio exceſſiſſe ſcribitur; cúmq; propinquâ jam morte ad pœnitentiam urgeretur, Cerbero ſuo collare loreum, magicis per clavorum emblemata inſcriptum notis exolviſſe, in hæc ſuprema verba iratè prorumpens: *abi perdita beſtia, quæ me totum perdidiſti.* Nec unquam poſtea ſtygius ille cuſtos, ac familiaris itinerum omnium comes, & tum morientis domini deſertor conſpectus eſt; ſed præcipiti fugæ ſaltu in Ararim ſe immerſiſſe viſus, ſtygem proculdubio, ad parandam hero ſuo manſionem, repetiturus.

Ne cum probroſo & infami hoc Authore apud omnes timoratos pari obvolvar infamiâ, ejúſq; ſi non miſeros manes, at doctrinam ſaltem damnatam in lucem videar revocare, infames ipſius artes, quas dæmone hauſit Magiſtro, execrari me palàm profiteor, de quibus in Jovio inter Latomi verſus diſtichon poſtremum ſic habet:

O miſeras artes! quæ ſolæ ea commoda præſtant,
Accedat ſtygias notus ut hoſpes aquas.

At cùm non hæ ſolummodo artes ea malè præſtent commoda, ſed per aliarum quoq; artium & ſcientiarum tramites, mortales plurimi ad inferos devehantur, ſcientias hoc ſcripto perſequi placuit, de quibus inanis ſtultúſq; mundus inſolen-

tiſſimè

tiſſimè gloriatur; tumidam illam pſeudoſophiam, quâ inflati hodie multi faſtuosè ſuper alios extolluntur, magnum ſe arbitrantes præſtare obſequium Eccleſiæ, magnum Deo, deridentes ſimplicitatem juſti, tanquam illi ſoli eſſent homines, & cum ipſis moritura eſſet ſapientia.

Hanc vanorum hominum ſcientiam *typhum humani generis* appello: quam phraſin Magnus Aurelius frequenter uſurpat. Eſt verò *typhus*, vel *typhon*, ventus, ſeu turbo aëris, è nube eliſus & conglobatus, qui â terra ſive aqua repercuſſus, circumrotatione ſuâ obvia quæq; evellit, confringit, & in altum abripit, præcipua navigiorum peſtis, teſte Plinio, non antennas modò, verùm etiam interdum ipſa quoq; navigia contorta frangens.

Huic inflanti & evertenti vento, Divi Auguſtini veſtigijs inſiſtens, exitioſam hujus mundi ſcientiam comparo. O quot in genere mortalium, faſtuoſi ac eminentes arundinum flocci hoc ſcientiæ vento agitantur, & diſcerpuntur! quot illo tumidi utres in exitium ſuum inflantur! quot eodem velut nubes ſinè aqua per inane vitiorum circumferuntur! quot hoc typho, è terra virtutis & baſi vitæ melioris eradicati, in altum exitiosè tolluntur! Quot turbulentus hic Auſter contrivit, *Ezech. 27.*
quot typhonicæ hujus procellæ impetu contorta & confracta ſunt pelagus hujus mundi ſulcantium navigia. Quot *ventum* *Oſee 8. 7.*
hunc ſeminantes, *turbinem* metunt æternæ damnationis. Stultorum tamen plena ſunt omnia, qui etiamnum in deſiderio animæ ſuæ attrahunt hunc ventum, paſcunt hunc ventum, quibus aliquando nihil proderit laborâſſe in ventum. *Jerem. 2. 24. Oſe 12. 1. Eccle. 5.*

Occaſionem porrò ſcribendi hujus Tractatûs dederunt illa verba Norbertini ſermonis â me nuper enucleati; quibus Patriarcha Sanctiſſimus ait: Verbum Dei benevolas animas ditare *ſapientiâ*, idémq; â nobis vult cuſtodiri *ſapienter*. Quorum fuſior & plenior enucleatio ad materiam Religionis non

ità pertinere videbatur. Hinc de ijs in præsenti singulariter tractare constitui; ut sicut ea omnia, quæ Religionem concernunt, enucleativo illo tractatu abundè sunt explanata, ita hîc ea pertractentur, quæ scientiæ seu sapientiæ consecutionem spectant: Per scientiam namq; Religioni conjunctam, quæ
2. Tim. 3. vera est sapientia, *perfectus fit homo Dei, & ad omne opus bonum instructus*. Constare hinc etiam poterit veræ ac falsæ sapientiæ discrimen, uti & viarum dissimilitudo, per quas ad utramq; tenditur; habebunt quoq; docti unde frænum desumant, quo animos in scientiam præcipites retineant, ac moderentur; Indocti verò, quibus aut natura sciendi talentum, aut Religiosa obedientia discendi occasionem negavit, sufficiens reperient solatium, quo sorte suâ contenti vivant, & si docti ac sapientes esse volunt, medium invenient, quo ad culmen perfectæ sapientiæ, absq; libris, scholis, & studijs literarijs, compendiosissimo ac securissimo tramite valeant pervenire.

Fateor quidem diu me cunctatum hæsisse, & mente dubiâ fluctuâsse, an præsentem Tractatum luci publicæ deberem exponere. Scio enim in hoc terrarum orbe non multos esse sapientes Jerusalem, plures verò sapientes Babylonis, quibus hæc mea scriptio tametsi optima cum intentione suscepta, omnis censuræ mordacioris expers, nullius nomen vel honorem diminuens, sapientissimorum etiam virorum, maximè verò Sanctorum Patrum, & scripturæ divinitus inspiratæ, sententijs atq; testimonijs stabilita, stomachum nihilominus movebit, & ventres eorum provocatâ bile faciet amaricari. Abominationes namq; ipsorum videor immolare; hoc est: scientiam, quam illi adorant, nihili facere. Insurgent contra me cum Demetrio argentario multi artifices, qui ædes argenteas in suo cerebro, non quidem Dianæ, sed Minervæ fa-
Actor. 19. bricant, & inde non modicum laudis ac vanæ gloriæ quæstum faciunt; clamabunt contra me ad invicem dicentes: *De hoc artifi-*

artificio eſt nobis acquiſitio. Et: *Videtis, & auditis, quia hic ſvadens avertit turbam.* Unde *magnæ* Palladis, ſeu ſcientiæ *templum in nihil reputabitur, & deſtrui incipiet Majeſtas ejus, quam orbis colit.* Sed hos nîl moratus, cum illo ſcriba Epheſio, jubeo citra clamorem & ſeditionem ſua proponere, & pacificos permanere, quòd ſi quid rei ab illis quæritur, in legitima Eccleſia poterit abſolvi.

Ad vos jam convertor ſapientes Jeruſalem, non tam ſcientiæ, quàm ſalutis veſtræ opifices, qui in hac Babylonica captivitate viam veræ ſapientiæ inquiritis, quâ ad ſupernam illam Civitatem veritatis æternæ perveniatis. Vos prudentiam carnis exoſi, ſtudia quidem ſectamini, at *non illa vaga, nugigerula, verboſa, contentioſa, cavillantia, ambitioſa, etiam ſanctum animum vel jam perfectum*, teſte Divo Bernardo, *diſſipantia; ſed ſpiritualia, pacifica, humilia, humilibus conſentientia.* Vos ſapientiam illam maledictam faſtiditis, *ſapientiam mundi, terrenam, animalem, diabolicam, inimicam ſalutis, vitæ ſuffocatricem, matrem tepiditatis ejus, quæ ſolet Deo vomitum procurare.* Sapidam verò illam ſcientiam concupiſcitis, *ad cujus plenitudinem opus eſt potiùs intimâ compunctione, quàm profundâ inveſtigatione; ſuſpirijs, quàm argumentis; crebris lamentationibus, quàm copioſis argumentationibus; lacrymis, quàm ſententijs; oratione, quàm lectione; gratiâ lacrymarum, quàm ſcientiâ literarum; cæleſtium potiùs contemplatione, quàm terreſtrium occupatione.* Hæc autem ſtudia veſtra ſancta, & otia quæſtuoſa, ſugillant & cavillantur ſapientes Babylonis. *At nihil ad nos attinet, quid judicent ſtulti, quid homunculi ſentiant; nos judicium Dei expectare debemus, ut eos poſtmodum qui de nobis judicaverint, judicemus.* * *Sinite, ſinite ſapientes hujus ſæculi, de ſpiritu hujus mundi tumentes, alta ſapientes, & terram lingentes ſapienter deſcendere in infernum; vos autem dum foditur peccatori fovea, ſicut cæpiſtis, ſtulti permanete propter Chriſtum.*

S. Bernar. de vita ſolit:

Idem ſuper Evãg. Ecce nos.

Idem c. 7. de interiori domo.

Lactant: in Epit: div: inſtit. cap. 1.

S. Bernar. epiſt. ad ff. de monte Dei.

ODE

ODE
PROOEMIALIS.

Uis turbo nostrum præcipitat genus
Totum per orbem? quæ rabies typhi
Humana sternit corda, atroci
Clade furens tumidum per æquor?

Heu! quot carinas exitio dedit
Ventosa vanæ bucca scientiæ,
Non in salutem literatos
Ædificans animos, sed inflans

Corda in ruinam. Mortifero huic typho
Adversa pando carbasa; nec timor
Pectus tenet, ne fors eodem
Intereat mea cymba vento.

Gaudet polorum tuta favoribus,
Nam vela sacris edita paginis
Dat Pneuma Divinum, faventq;
Remigio pia sensa Patrum.

It firma sacro dogmate fabrica,
Fiducialis spes tenet anchoram,
Et charitas in tutiorem
Cuncta refert hominum salutem.

Hoc votum, hic unus navigij scopus:
Doctrinæ ut Auster dejiciat suas
Confusus alas, & minori
Clade genus premat eruditum.

Vento-

Ventoſa quamvis agmina ſæviant,
Cunctis procellæ viribus ingruant,
Scylláq; latrantes minentur,
Nîl metuit ſcapha veritatis.

Tu nunc cui Auſter, cuî mare obediunt,
De ſacra Olympi ſede, Favonios
Da provehentes, & feroces
Flabra jube cohibere ventos.

CAPUT PRIMUM.

De nimio sciendi desiderio mortalium.

I.

Mnes homines naturaliter scire desiderant; & ùt ait Sanctus Augustinus, *pœnali morbo plus sitiunt quàm capiunt.* (Confes. lib. 12. c. 30.) Imò secundùm Aristotelem, infinitum habent sciendi appetitum. Salvius Julianus cùm eximiâ juris peritiâ, tum multorum Principum amicitiâ clarus dicere solebat: *Etsi alterum pedem in sepulchro haberem, adhuc discere vellem.* (*Refertur l. apud Julianum, ff. de fidei comm.*) Tolerabile satis malum in ijs, qui naturæ talentis abundè sunt instructi. At nunc tanto sciendi desiderio passim flagrant omnes, ut cum Aristarcho pronuntiare possim: *Olim vixerunt septem sapientes, nunc haud facilè totidem invenias Idiotas*; adeò scilicet unusquisq; etiam inter illos quibus natura parcè satis opes suas contulit, laudem affectat scientiæ, tantâq; illius cupidine tenetur, ut vel neminem reperias indoctum, vel saltem qui indoctus æstimari, vel esse velit; nonnulli quoq; inveniantur, qui cum vano Herillo summum suum bonum constituant in scientia, & per ipsam Deos adæquare, aut saltem quadantenus ad eorum perfectionem accedere se posse vanè arbitrentur.

Multos hæc cordis humani primùm allectiva, deinde inflativa pestis, in exitialem sui cupiditatem trahit, quin etiam rudes, ejúsq; omnino incapaces oblectatione suâ nonnunquam dementat, prout ex sequenti non illepido patebit exemplo, quod ex Cæsario his ipsius verbis recitare placuit.

Lib. 5. c. 16. In domo quadam Religiosa Conversus quidam fuit, qui â Monachis cum quibus loquebatur, in tantum literas didicerat, ut textum legere sciret; hujuscemodi occasione illectus & deceptus, libellos sibi ad

hoc

hoc idoneos occultè fecit conſcribi, cœpítq; in vitio proprietatis delectari. Cúmq; hujuſmodi ſtudium, eidem Converſo, ad hoc nimis converſo prohiberetur, amore diſcendi Apoſtaſiam incurrit, modicum tamen propter ætatem profecit. Deinde ad Monaſterium pœnitentiâ ductus rediens, & hoc uſq; tertiò actitans, nunc ad ſcholas ſæculares exeundo, nunc revertendo, diabolo copioſam in ſe præbuit materiam decipiendi; viſibiliter enim illi quadam vice apparens in ſpecie Angeli, dixit: *Diſce fortiter, quia futurum eſt, & â Deo definitum, ut Halberſtadenſis fias Epiſcopus.* Stultus ille diaboli dolos non obſervans, ſperabat in ſe antiqua renovanda fore miracula. Quid plura? die quadam ſeductor Converſo ſe ingerens, clarâ voce, & hilari facie dicebat: *Hodie Epiſcopus Halberſtadenſis defunctus eſt, feſtina venire ad Civitatem, cui â Deo Antiſtes deſignatus es, ipſius enim conſilium mutari non poteſt.* Statim miſer de Monaſterio ſilenter exiens, nocte eâdem in domo cujuſdam honeſti Sacerdotis, juxta Oppidum Xantenſe hoſpitatus eſt. Ut autem glorioſè ad ſedem ſuam veniret, nocte ante lucem ſurgens, equum hoſpitis valde bonum ſtravit, cappam ejuſdem induit, aſcendit, & abijt. Manè familia domûs damno cognito apoſtatam inſequens apprehendit, â qua ad judicium ſæculare cum furto tractus, & per ſententiam damnatus, non cathedram, ùt Doctor vel Epiſcopus, ſed ſicut fur patibulum aſcendit.

Occurrunt paſſim hodierno etiam tempore multa ſimilium exempla, quos natura indociles progenuit, & idiotas juſſit vivere, qui tamen tanto ſciendi deſiderio æſtuant, ut ſi ſtudijs applicentur, capita ſua pertinaci, ſed irrito labore frangant, ac cerebrum inaniter conſumant, & per multas literas, quibus omnino ſunt inhabiles, ad inſaniam frequenter perducantur, quòd ſi verò ſtudendi præciſa ſit facultas, pudet indoctos vivere, ac livore adversùm literatiores pene rumpuntur.

II. Ex hoc immoderato ſciendi deſiderio provenit, quòd tantus ubiq; noſtro ſæculo ſit ſcholarium numerus, tanta ſtudentium turba, dum ad Gymnaſia & Univerſitates gregatim convolant mendicabula, pauperes volo dicere non tantùm marſupio, ſed etiam ingenio, qui poſtquam non parvo cum Urbium onere magnam ætatis partem in ſcholis detriverint, animi laboribus inepti, manualibus verò inaſſveti, reliqvum in deſide penuria vitæ tempus tranſigunt, magno cum dedecore bonarum artium, nec modico Reipublicæ detrimento. Expediret profectò in multis re-

tis reprimi hanc diſcendi pruriginem, nec omnibus indifferenter Palladis januam patere.

Audiamus quid hac de re ſenſerit Juſtus Lipſius, qui cùm dixiſſet: *doctrinam nonnihil promovendam eſſe à Principe*, in notis hæc addidit: *Jure moneo; nam ut Symmachus ait, ſcimus bonas artes honore nutriri, atq; hoc ſpecimen eſſe florentis Reipublicæ, ut diſciplinarum profeſſoribus præmia opulenta pendantur. Sed tamen voculam* nonnihil, *de induſtria addidi: quia ut tollere eas noxium, ita calidè nimis promovere. Juſtinianus antiquitus conſtitutas in quoq; oppido annonas, profeſſoribus bonarum artium dandas, de conſilio Præfecti ſui ſuſtulit; atq; ita frigentibus paſſim per oppida ſcholis, ruſticitas & barbaries occupavit inhabitantes. Mala hæc ſecuris, quam Thrax Imperator injecit; ſed illi quoq; occultè noxij, qui effusè nimis promoverunt. Nam otium & mollitiem nullâ re faciliùs aut honeſtiùs in animos irrepere, quàm viâ hac literarum, omninò fatendum eſt. Atqui robur & virtus non ſunt, ubi illa. Ut catuli ad venandum inepti, qui ſaltare, & ejusmodi delicias docti: ſic ad virilia exercitia parum apti cives nimis exculti. Franciſcum Regem primum, & Leonem decimum, qui avidè literas excitârunt, in cœlum tollimus. Si propoſitum ſpectamus, meritò; ſi finem & ſucceſſum, ambigo; quia revera alter Galliam ſuam, alter Italiam cultiorem amæniorémq; reddidit, ſed unà & molliorem. Quid bonæ ſpei reliquum, ubi etiam fœminæ paſſim in libris & literis? atqui eò ventum. Mihi ſpartani illi probi, qui literas ad uſum ſaltem diſcebant, reliqua omnis diſciplina erat ut pulchrè parerent, ut labores perferrent, ut in pugna vincerent. Et à Principe meo in ſuis civibus id ſervari ſuadeam valde. Non nimis, non omnes ſtudijs ſe applicent, ſed nobilitas tamen maximè; quia patres valere decet conſilio, populo ſupervacanea eſt calliditas.*

Hunc Lipſij textum cùm attuliſſet Adamus Contzen in ſuis politicis, ſenſum ſuum eidem ita ſubjcit: *Ego quanquam nonnihil à Lipſio diſſideam, cenſeámq; doctrinam omni modo promovendam, hoc tamen probo, quòd delectum ſtudioſorum inſtituit, quòdq; eruditionem, ni rectè tractetur, obeſſe plurimùm Reipublicæ judicet. Errari hac in re plurimùm, ſcholarum nos conſpectus docet. In Academia, quæ vix in ſingulos annos triginta Baccalaureos, vicenos Magiſtros artium, vix in luſtrum, medicinæ, Juris, vel Theologiæ Doctorem producit, mille adoleſcentes docentur. Magna pars poſt ſcholas grammatices aliò flectit animos, aſſueti*

Lib. 2. politic. c. 17. §. 6.

ad otium literarium, nec ad opificum tribus, nec ad militiam idonei ſunt; hinc otioſorum, vagabundorum, Muſicorum, poetaſtrorum ingens copia; hinc in clerum & monaſteria prorepunt pernicioſiſſimè indocti. Nónne præſtabat initio, pueros, & cuilibet adhuc arti habiles à ſtudijs amoveri, quàm poſt laborum & ſumptuum impendia, cum dedecore ea deſeri? ipſos Magiſtros & Doctores aſpice, partim indoctos, partim bullatos, paucos excellentes. Cauſa tanti mali confuſa diſcentium multitudo, in qua quisq; quamvis ingenio deficiat, eniti ad eruditionis faſtigium contendit; cùm verò plerosq; vires deſerant, neceſſe eſt multos in ipſis principijs, alios in medio, alios in fine, prope ipſam metam concidere. * *In hanc partem*, inquit idem author, *totâ Europâ pene video peccari.* *Ibid. §.5.* *Et liberè aſſero ipſe amator & alumnus ſtudiorum, nimis multos videri eſſe ſtudioſos, Principémq; & Rempublicam operam dare oportere, ne eam ob cauſam publicum bonum lædatur.*

III. Si tantopere literarum gloriâ inſipientes delectantur, quantùm non ij, quibus talentum docilitatis natura conceſſit? paucos hac in parte cernimus deſideriorum ſuorum viros. Omnes anhelant *ad ſatiandas inſatiabiles ſuas cupiditates, copioſæ inopiæ, & ignominioſæ gloriæ.* *O *cuſtos cordis, quiſquis* es hujusmodi, *quàm modicum & cupidum cor habes? parvum eſt, & magna cupit; Vix ad unius milui refectionem ſufficere poſſet, & totus Mundus ei non ſufficit*, adeo ſcire & comprehendere omnia deſiderat. *Vanè occuparis ô cor ſapiens, & omni prærogativâ excellens, in his quæ vanitates vanitatum ſunt;*

S. Auguſt. Conf. lib.2. cap.12.
S.Bernar. de inter: domo c.64
Idem ibid, cap.26.

Cur ſequeris ventum quaſi ſint tibi ſæcula centum?

IV. Anhelabat aliquando, ut tradunt fabulæ, ignem è Cælis in terras à Prometheo deportatum, & primùm à ſe viſum Satyrus quidam complecti, & oſculari; quem Prometheus ſalubriter monuiſſe fertur: *heus*, inquiens, *ni caves hirce, profectò dolebit tibi mentum.* Poteſt hæc fabula illis convenienter aptari, qui fatuè & inconſultè multa ſcire ambiunt in ſuam ipſorum perniciem, qui poſtquam non quidem mento, ut ignem Satyrus, ſed menti appoſuerunt ſcientiam, experiuntur ſe appoſuiſſe & dolorem.

Neſcio quam peſtem tantopere mortalibus abominandam eſſe pronuntiem, quantopere hunc typhum pernicioſiſſimum, qui univerſum genus humanum ab ipſa radice jam ſemel ſubvertit, & omne malorum, ac miſeriarum genus, & grave illud jugum, à die exitûs de ventre Matris,

usq; in diem sepulturæ, in Matrem omnium, quod protoparentum nostrorum, nostrámq; in ipsis culpam, luentes lugentésq; posteri etiamnum sentimus, infeliciter invexit. Quòd enim in Adam vulnerati, spoliatíq; gratuitis, sanctitatem & justitiam, cum qua in ipso constituti eramus, amiserimus; quòd iram, ac indignationem DEI, mortémq; pœnarum maximam à Numine supremo comminatoriè priùs intentatam, & cum morte captivitatem, sub ejus potestate, qui mortis deinde habuit imperium, hoc est diaboli, incurrerimus; quòd deniq; secundùm corpus & animam in deterius simus commutati, totúsq; in nos Orbis terrarum cum natura universi pugnare videatur, causa quæ alia fuit, quàm pestilens sciendi cupiditas? quâ obcæcati parentes nostri, illi nimiùm
Gen. 3. versuto serpentis antiqui credidêre lenocinio: *aperientur oculi vestri, & eritis scientes*, per quam illata humano generi vulnera, nisi misericors ille Samaritanus de Cœlis in terras advena sanâsset, latúmq; in nos mortis chyrographum morte suâ clemens abolevisset, cuncti nos in Massa perdita comprehensi infelicem gemeremus æternitatem.

Pulchra quidem & delectabilis est arbor scientiæ; sed est scientiæ boni & mali, quam scilicet si quis præter rationem gustet, & bonorum multorum jacturam, & mala plurima per experimentum nôsse discet, qualiter sciens, & cum dolore sapiens esse cœpit universum genus humanum, dum pestifero illo serpentis antiqui sibilo deceptum vanè sapere ambivit. In multis hoc sæculo si adesset, plangeret Apostolus, quod
2. Cor. 11. Corinthijs timebat, dum in hæc verba illis scripsit: *timeo autem, ne sicut serpens Evam seduxit astutiâ suâ, ita corrumpantur sensus vestri, & excidant à simplicitate, quæ est in Christo*: Fatui enim mortales, quibus ab illo primitus concepto sciendi desiderio, non mentum duntaxat, ut Satyro illi, sed tota etiamnum dolet natura, nondum mala sua nôrunt, sed dæmonis vanâ suggestione allecti, pestiferum illud scientiæ pomum degustare avidi adhuc anhelant, ut sint scientes. Quisquis igitur sapis, ne præstes animæ tuæ hanc noxiam ejus concupiscentiam, ne gaudium fias inimicis tuis.

Quot hujusmodi deliros, ac vanos scientiæ amatores, & helluones Mundus habet, tot mihi adversarios propono, quorum in se odium prodita concitabit veritas. Nec vereor, ne ab aliquo ipsorum tritum illud mihi objiciatur: *Ars non habet hostem nisi ignorantem*. Sed gloriæ potiùs mihi ducturus sum hodie, cum Idiotis & multa sapienter ignoranti-

bus

bus computari, quorum laudem, atq; ſecuram felicitatem hoc ſcripto tractare aſſumo; nec mihi, quanquam in literarijs laboribus à prima juventute indeſinenter hucusq; deſudaverim, ullam ſcientiæ poſſeſſionem attribuo; proinde ſapientiorum judicio cuncta libentiſſimè ſubſterno.

Subjiciam pro fine hujus Capitis brevem quendam anagrammatiſmum ex nomine SCIENTIA, *INIT ESCA.*

Dulciter ingreditur, latet intus dæmonis hamus,
Hunc cave; nec ſapiat, ſi ſapis, eſca tibi.

Addam & aliud diſtichon, in præſentis anni chronoſtichon, ex ſapientiſſimis Eccleſiaſtici monitis deſumptum, ad cavenda ſcientiæ lenocinia ſub alio ſenſibili repræſentata. *Chronoſtichon in annum 1676.*

CaVe tIbI & attenDe DILIgenter aVDItVI tVo, *Eccli. 13. 16.*
Ne doctrina tuas vanè demulceat aures;
Incautum Siren fallere blanda cupit.

CAPUT II.

De temporalibus ſcientiæ nocumentis, & fluxa ejusdem conditione.

SPiritualia ſcientiæ nocumenta inferiùs copioſè recenſebimus. Hoc capite illa ſolùm nocumenta breviter perſtringemus, quæ ſcientia corpori humano temporaliter infert. Et primò quidem certum eſt, multas hominibus in ejus acquiſitione laborum moleſtias eſſe perferendas, tanto illa ſtudio, tantísq; doloribus & ſudoribus comparari debet, ut olim bene dixerit Seneca: otium literarium ideo ſic dictum, quia ſummum eſt negotium, ac labor meliorem hominis partem fatigans, & iniquum ſit quibusdam viſum, ſcientiam ita minutam, impari nimiùm commutatione, velut aurum adulterinum, pro pretioſiſſimis mortalium laboribus à Dijs vendi. I.

Primum quidem, quod à nimio literarum, ſcientiæq; ſtudio animum humanum avocare poteſt, eſt ſpiritûs carnísq; afflictio, ac plurima corporis animíq; incommoda, & moleſtiæ, cum quibus confligari ſolent, qui ſtudioſiùs operam ſuam venandæ ſapientiæ addixerunt. Ac ut primùm II.

mùm corporis incommoda prosequar, quorum præcipua Levinus Lemnius in libro de morbis literatorum inscripto, accuratâ methodo complexus est; unde plerumq; literatis tristis ille in vultu pallor? unde sensuum externorum hebetudo, præmaturus interdum corporis totius marasmus, tremor artuum, atq; debilitas? Unde singultus, torsiones intestinorum, ventriculíq; cruditates? Unde involuntariæ vigiliæ, capitísq; dolores? Unde tot rheumata, & ut phrasi Ecclesiastæ utar, *nubes post pluviam revertentes?* Unde obstructiones viscerum, unde hypochondriacæ melancholiæ? Unde plura quæ hîc prætereo valetudinis detrimenta, quàm à labore literario? nam *frequens meditatio carnis afflictio est.* *Eccle.12.* Quantò enim illa magìs potentias animæ superiores occupat, tantò ampliùs impedit in operando inferiores; quantóq; solertiùs anima rationalis in cerebro laborat, tantò remissiùs anima vegetativa munus suum in corpore exequitur; quod medici probè nôrunt, qui propterea concoctionis promovendæ habitâ ratione, etiam intensiorem paulò cogitationem à cibo sumpto suspectam habent, ac dissuadent unanimes.

Nec verò duntaxat ille studiorum labor, qui post mensam illico assumitur, capiti & reliquo corpori nocivus est, eò quòd stomachi orificium laxet, quo nisi clauso debitè perfici non potest concoctio, & ex hiante ventriculi culina crassos ac tenebrosos de cibo fumante nidores evocet, qui mentis capitolium obfuscant, & spirituum animalium serenitatem obnubilant; sed etiam ille, quo multi ante somnum delectantur, quamvis non sit in longam noctem protractus; hic enim soporiferos vapores dissipat & consumit, ut somnus vel nullus, vel exiguus ac turbulentus, variísq; phantasmatum spectris exagitatus subsequatur, qui corpus magìs quandoq; debilitat, quàm confortat. *Vigilia honestatis*, hoc est *Eccli. 31.* studii quantumvis honesti, *tabefaciet carnes*, inquit Ecclesiasticus, *& cogitatus illius auferet somnum.* Imò, generaliter loquendo, studium quodcunq; intensius capiti & stomacho, totíq; corpori multùm incommodat; per illud enim spiritus animales copiosè absumi certum est, ad quos reparandos magna vitalium & naturalium copia, ex infernis visceribus subministrari debet; quanquam & hi citiùs in cerebrum rapiantur, ad serviendum intellectivæ potentiæ functionibus, quàm debitè fuerint elaborati, & requisitam pro illis munijs nacti perfectionem. Sic animalis & vitalis facultas spirituum penuriam pati cogitur, qui tamen velut operandi instrumenta ad omnes animæ functiones necessariò debent concurrere.

rere. Quomodo jam exhauſtâ, & depauperatâ ſpirituum penu, facul-
tatum operationes debitè perfici poterunt? Neceſſarium eſt haud dubiè,
ut omnes non tantùm quæ fiunt in ipſo capite,ſed etiam in hepate,corde,
liene, ventriculo, venis, ac membris omnibus, ſaltem ad tempus elan-
gveſcant, & dum animus ſtudendo ſine quiete occupatur, natura ſenſim
deficiat, & præmaturâ etiam morte frequentiùs ſuccumbat. Stultus
qui pro ſcientia vitam prodigit, & qui propter unum accidens deſtruit ac
perdit ſubſtantiam. Plinius ejusmodi homines comparat luſcinijs, qui- *Lib. 10.*
bus tantum eſt canendi ſtudium, ut cantantes emoriantur, *ſpiritu citiùs* *cap.29.*
deficiente, quàm cantu. *Ita* inquit *nonnulli literarum immodico labore*
valetudinem extingvunt, & maximas ſtudiorum moleſtias atq; labores
non tantùm patienter, ſed etiam perlibenter ſufferunt, Diogenis pertina-
cem tolerantiam ferè imitantes, qui cùm illum Antiſthenes, quem ſibi
profeſſorem delegerat,non tantùm minis, ſed etiam verberibus,& baculo
graviter in caput inflicto à ſe repellere conaretur,caput patientiſſimè ſub-
miſit dicens: *ego tibi lubens caput præbebo, quod jam diſcendi cupiditate*
ſubdidi. Neq; profectò tam durum fuſtem inveneris,quo me à tua diſcipli-
na & doctrina abigas. Tanta fuit in homine diſcendi cupiditas.

Quid hîc dicam de commotionis defectu, quam corpori ſuo rariſ-
ſimè adhibent, qui literarum ſtudio profundiùs incumbunt,vitam ſeden-
tariam plerumq; agentes, per quam ſpiracula cutis occluduntur, meatus
viſcerum obſtruuntur, expultrices in corpore facultates obtunduntur,
crudi & pravi humores coacervantur, è quorum ſentina intrà viſcerum
receſſus ſtagnante, ſublevatæ vaporum nubes, caput & totum corpus
mirè divexant, & rationales ipſas facultates perturbant, ut non tantùm
ſtudere, ſed etiam vivere homini quandoq; diſpliceat.

Sunt nonnulli, qui textum illum Eccleſiaſtæ,*in multa ſapientia mul-* III.
ta eſt indignatio,explicant de ſapiente,ſuper mala valetudine corporis in- *Eccle.1.*
dignante, eóq; communiter melancholico, tetrico, & moroſo, quod præ
reliquis malum doctos infeſtat, ut etiam ſcripſerit Ariſtoteles in proble-
matibus; ſummos ſapientes & Philoſophos fuiſſe melancholicos; & Se-
neca teſtetur, *nullum* reperiri *magnum ingenium ſine mixtura dementiæ;*
ut me, inquit Cicero, *non pœniteat hebetiorem eſſe.* Expertus novit,
quàm crudelis ſit hæc humani tam corporis, quàm mentis afflictio, quip-
pe quæ animam in carcere velut tenebroſiſſimo coarctatam, víxq; ſuſpi-
rantem fatuis exterret imaginationibus, ac horribili triſtitiâ, ad deſpera-
tionis

tionis usq; discrimen interdum afficit & molestat; quod malum quàm humanâ manu sit immedicabile, noverunt plurimi, qui medicam corporibus animísq; hoc genere malorum insessis navârunt operam, ut mens sana in corpore sano reduceretur, sed operam perdiderunt. Indigent igitur nonnunquam, imò plerumq; ipsi etiam sapientes helleboro, ac intempestivis animi fatigationibus eò sæpè devolvuntur, ut stulti fiant à sapientia sua, ac sine lucidis etiam intervallis penitus aliquando desipiant; Et quia sine sale sali sapientiæ studuerunt, ac nimiùm sapere voluerunt, præ nimio salis hujus condimento miserè postmodum infatuati, fiant omnibus in fabulam & derisum. Talis fuit Joannes Fossa, qui ex nimio Poëseos studio ad insaniam redactus fuisse legitur in Epitaphio eidem inscripto:

Hac sunt in fossa, Fossæ mirabilis ossa,
Qui sibi condendo versus, cere *comminuit* brum.

IV. Nec tantùm proprio individuo scientia nocet, sed etiam nocumenta sua in posteros, ipsámq; adeo speciem generis humani transfundit. Nam viri docti & sapientes, qui humanæ successioni per conjugium propagandæ se addixerunt, frequentissimè potissimo conjugij fine, prole videlicet frustrantur. Cujus rei facilis est ratio: studijs enim vacant diurnis atq; nocturnis,& sic naturam suam valde debilitant; nec enim potentius medium ad reprimendos carnis stimulos & Veneris ignes extingvendos esse puto, quàm diligens atq; intensum sapientiæ studium, quo non tantùm mens à sensibilibus illicijs & oblectamentis abstrahitur, sed etiam caro valdè mortificatur. Hinc illud Divi Hieronymi: *ama scientiam scripturarum, & carnis vitia non amabis.* Natura sic literarijs fessa laboribus, quantò fæcundior est accidentalibus ingenij partubus, tantò magìs deficit in substantiarum generatione; aut si aliquas habet progenies, eæ sunt plerumq; debiles, pravæ atq; degeneres; hinc illud commune adagium: *filij Heroüm & sapientûm noxæ*; Ebrij, & qui cepas frequenter comedunt, homines stupidos & cerebro debiles generare dicuntur. Quod ebrietas, & ceparum usus facit, hoc idem facit scientia, etsi modo contrario; parum verò interest, an cerebrum, & consequenter potentia generativa multùm ab illo dependens, debilitetur per copiam vaporum, ex vino aut cepis exhalantium, an per exinanitionem cerebri, & spirituum consumptionem, prout fit in literatis. De altero matrimonij bono, quod est *fides*, hîc nihil dico. Hoc unum assero, quòd melius

meliùs Religioni cum Pallade conveniat, quàm Palladi cum Hymenæo. Sed ad priora redeamus.

Quis igitur id tantopere ambiat? quod magno ſtudio debet comparari, quod comparatum tam facili ex cauſa perit, eóq; ipſo labore nonnunquam corrumpitur, quò auctiùs acquiri debebat. Quid hîc morbos enumerem, qui plurium annorum labore conquiſitam ſpecierum ſupellectilem in humano cerebro, brevi temporis intervallo ſolent obliterare, vel ad minus ita organis animalium functionum incommodare, ut deinceps & memoria infirmior, & intellectus debilior reddatur, nec ullâ medicaminum ope in ſtatum priſtinum poſſit reſtitui. Huc ſpectat quoq; lepidum illud, quod narratur de quodam Doctore Groppo: ipſum nimiâ caulium eſitatione Doctorale ingenium perdidiſſe: Unde Verſus: V.

Groppum Doctorem caules fecêre ſtuporem.

Quid de naturali hominum morbo, ſenectute dicam, quæ memoriam rerum mente comprehenſarum ita delet, & intellectûs penum ita exiccat, ut ſenes repueraſcere videantur; nec ſemper quod dixit Plato, defloreſcente corporis oculo, mentis oculus acutum cernat, quem non minùs tunc experimur caligare. Sentiunt quidem aliqui, ſpecies rerum, uſu plurimo atq; labore comparatas, ita in intellectûs atq; memoriæ tabulam inſculpi, ut indelebiles deinceps perſeverent; Ego nunquam hanc tam tenui entitatulæ permanentiam attribuo, cùm plura ex natura ſua labili, etiam in defectu contrariorum videantur interire. Quod ſi etiam præfata ſpecierum permanentia deberet admitti, quid tamen illæ homini proſunt, ſi ſopitæ in anima vel organo lateant, nec ampliùs poſſint ſuſcitari? Si potentia intellectiva, quæ cum earum concurſu operatur, multo per omnem ætatem uſu fracta fuerit & debilitata? Ait quidem Ariſtoteles, quòd *ſenex ſi haberet oculum juvenis, videret ut juvenis*; hoc ego tamen falſum eſſe arbitror, perſpicuis de cauſis, quas hîc nolo adducere. Si oculus juvenis ſenem parum juvat, multò minùs juvabit ſpecies in juventute hauſta, quæ in laſſa & effæta ſenum ætate ad actum ſecundum difficillimè redigitur.

Sed ut magìs pateat, quâm facilè ſcientia tot empta laboribus amitti poſſit, accipe narrationem hiſtoriæ cujusdam mirabilis, quam ſcribit Cæſarius. Clericum quendam refert bonæ admodum fuiſſe literaturæ; hic dum die quâdam ſangvine per venæ ſectionem minueretur, ſic VI. *Lib. 10. cap. 4.*

omnem ſcientiam ſcripturarum perdidit, ut eam per ſangvinem videretur effudiſſe; literam ab illa hora non cognovit, latini ſermonis nec unicum quidem verbum intelligere, aut proferre potuit; qui quidem poſtquam tam mirabilem literaturæ ſuæ jacturam cum dolore multis expoſuiſſet, ac, ut quidam ei ſuaſerat, anno revoluto, eodem die, eadémq; horâ iterum minutus eſſet, ſcientiam priſtinam recepit. Hinc tamen abunde datur intelligi, quàm fluxa, quàm labilis & caduca res ſit ſcientia; pro cujus tamen comparatione potiorem vitæ ſuæ partem, & tempus animarum ſaluti datum plures impendunt, perituram ludentes operam, incurij æternorum.

VII. Non hìc præterire poſſum Beſtiam illam doctos exagitantem, proximorum ſcilicet invidiam. Contempſit hujus intuitu jam olim omnes
Eccle. c. 4. hominum labores & induſtrias ſapiens Eccleſiaſtes: *Contemplatus ſum*, inquit, *omnes labores hominum, & induſtrias animadverti patere invidiæ proximi, & hoc ergo Vanitas, & cura ſuperflua eſt.* Quem textum S. Hieronymus ſic explicat, quaſi diceret: *Vidi omnem fortitudinem, & gloriam laborantium, & deprehendi bonum alterius, eſſe alterius malum; dum invidus alienâ felicitate torquetur, & patet inſidijs glorioſus.* Unde illud: *invidia ſibi & alijs venenum*; ſibi quidem, cùm is (ut cum Thaumaturgo loquar) qui maligni ſpiritûs æſtrum in præcordiis gerit, & ex aliena felicitate inconſolabilem mœrorem concipit, nihil aliud inde conſequitur, quàm quòd ſuam ipſius animam, unà cum corpore diſcruciet. Alijs verò præſertim eruditione ac ſcientiâ inſignibus: cùm exquiſitiſſimi ſint ſensûs, & ſibi plerumq; habeant perſuaſum, ſe majorem quàm alios honorem & eminentiam promereri; quare dum ab obtrectante lingva impetuntur, & à minùs ſapientibus deſpiciuntur, ridentur, arguuntur, cenſent ſibi gravem fieri injuriam, ideóq; cum dolore indignantur, & con-
Eccle. 1. turbantur, teſtatúmq; illud in ſe faciunt: *in multa ſapientia multa eſt*
Eccle. 7. *indignatio, & qui addit ſcientiam, addit dolorem.* Item illud: *calumnia conturbat ſapientem, & perdet robur cordis illius.* Quàm verò frequenter hoc malum doctos impetat, præſertim in Communitatibus viventes, ad honorem aliquem provectos, vel indoctioribus ac rudibus prælatos, ipſi noverunt optimè, qui ſentire coguntur, & experiri ſumma cum indignatione & moleſtia, quàm gravis & aſpera res ſit indocta perverſitas, & fatua præſertim ſenectus multorum annorum computata numero, non canitie ſenſuum, aut dignitate meritorum, & ſuperba illa paupertas

pertas Deo odiosa, quæ quos bonis animi qualitatibus consequi non valet, talentorum adjumento destituta, maledictis & livore insequi non cessat.

Cavete igitur sapientes, qui inter populos doctrinâ, & scientiâ eminetis, multorum lividis patentes aspectibus, expositi telis invidiæ, quam quidem appellavit Aristoteles fortunatorum Antagonistam, ego verò etiam doctorum. Videte, quàm ex hoc etiam capite, studium vestrum Vanitas sit, & cura superflua. Exemplo sit Gualterus, cujus miserabilem interitum ab æmuli cujusdam invidia causatum S. Petrus Damianus sequentibus verbis describit: Gualterus Magistri mei, scilicet Ivonis socius fuit, qui per triginta ferme annos ita per occiduos fines sapientiam persecutus est, ut de regnis ad regna contenderet: & non modò Tevtonum, Gallorum, sed & Saracenorum quoq; Hispaniensium urbes, oppida simul atq; Provincias penetraret; sed mox ut studijs toto, ut ita loquar, orbe corrasis, velut in pace compositus, docere cœpit: æmuli sui, cujusdam videlicet alterius sapientis necessarij, vel fautores, eum simpliciter gradientem ex insidijs occiderunt; qui confossus gladijs, non Sacerdotes, ut mihi relatum arbitror, petijt; non de transactis confessionem, vel pœnitudinem gessit; sed usq; ad ultimum spiritum hoc solùm inclamare non desijt: *heu quale damnum!* Si quid autem vel de confessione facienda, vel aliud quid dicebatur; ille jam alienatus hoc solummodò repetebat; *heu quale damnum!* Hic itaq; velut Arachne, inextricabilia, ut sibi videbatur, subtegminis fila contexuit; sed mox ut ea ventus ultimæ necessitatis impulit, protinus in nihilum omnia dissipavit. Hæc Petrus Damianus.

Opusculo 45. ad Ariprand.

Ex qua historia colligitur, doctos non tantùm invidiæ morsibus, & ex hinc multis aliquando vitæ periculis esse obnoxios, sed etiam de salute sua nihil esse solicitos. *Heu quale damnum!* scientiæ solius damnum miser deplorabat, videns cum illa suam perire vitam, ostentationem simul, & jactantiam; de salutis verò æternæ damno nihil omninò curabat. Hæc quidem de scientiæ temporalibus damnis præsenti capite dicta sufficiant; spiritualium bonorum jactura, quæ per illam incurritur, pluris æstimanda est, de qua suo loco plura inferiùs.

Consideratis tot scientiæ incommodis, iterum ex nomine SCIENTIA sequens anagramma elicio: *IIS NECAT.*

Mœror, vigiliæ, capitis & manuum labor,
Pallor, macrórq;, fractus oculorum vigor,
Morbi, dolores, tædia, & mentis furor,
Scientiæ cognata ſunt, ijs necat.
Faceſſe livor, nil quod invideas habes.

CAPUT III.

Scientiam non dari.

SEd quorſum tela fabrico? quem impeto adverſarium? ſcientiam oppugno, quæ tamen fortaſſe nulla datur, ut plurimi è Philoſophis non irrationabiliter ſenſerunt.

1. Academici olim negabant penitus, hominem de rebus quibuscunq; ſcientiam poſſe habere, ſed dubiam ſolùm opinionem. Pythagoras dicere ſolebat: nihil in rerum natura eſſe, niſi *dubium*. Socrates affirmabat, ſe hoc tantùm ſcire, quòd nihil ſciret, & noſtram cognitionem magìs vocandam eſſe *doctam ignorantiam*, quàm perfectam ſcientiam. Anaxagoras dicebat circumfuſa tenebris eſſe omnia. Democritus ajebat, in puteo quaſi quodam fundi experte veritatem jacere demerſam; Cujus & ego ſententiæ ſubſcribo. Poteſt proinde cuilibet avido & curioſo, ſcientiæ ſeu veritatis ſcrutatori illud Evangelicum Samaritanæ mu-
Joann. 4. lieris dictum oggeri: *neq; in quo haurias habes, & puteus altus eſt*: Magna & immenſa eſt putei hujus profunditas; è contra valde modicum ac breve ingenij tui vaſculum. Accedit his aliqua ex parte Ariſtoteles, qui ignorantiam docuit magìs eſſe propriam homini, quàm ſcientiam; & Themiſtius, qui dicebat: quantumcunq; quis ſciat, id minimam eſſe partem eorum, quæ neſcit. Cicero ait: *mihi non modò ad ſapientiam cæci videmur, ſed ad ea ipſa, quæ aliqua ex parte cerni videntur, hebetes*
De falſa Sap. c. 1. *& obtuſi.* Audi poſtremò Lactantium ſic loquentem: *Nec ſi Philoſophi doctrinâ literarum mirabiles extiterunt, ego etiam illis ſcientiam, veríq; cognitionem conceſſerim, quam nemo cogitando, aut diſputando aſſequi poteſt.*

Et quidem ſi de rigoroſa illa ſcientia ſit ſermo, ad quam metaphyſica certitudo & evidentia à Philoſophis paſſim requiritur; ſeu talis, quæ neq;

neq; divinitus falli possit, facilè inducor, ut talem cum Socrate, & Academicis omnino dari negem. Quæ enim certitudo intellectûs nostri, quæ infallibilitas adeo firma esse potest, cùm sit dependens à fallibilibus, & incertis sensuum experimentis? *Nihil enim est in intellectu*, ait Aristoteles, *quin priùs fuerit in sensu.* Nihil in intellectu, quod non ad imaginem phantasmatis, secundùm fallibiles sensuum idæas expressi sit formatum. Quâ igitur ratione, quod nititur fallibili tanquam fundamento, ipsum sit infallibile? clament, garriant quantum volunt scientiæ assertores multa se scire jactantes, mihi quidem pares illis esse videntur, qui dum somniant, vel stultisant, ea quæ phantasiæ objiciuntur, vera certissimáq; esse credunt; at experrecti demum, vel curati, se vident ludificatos. Expergiscentur aliquando & experientur, nisi somno lethæo in terra oblivionis in perpetuum obruantur, se deceptos fuisse in pluribus, de quibus fortasse metaphysicam illam in vivis credebant se habere certitudinem.

II. Cùm fidei Christianæ mysteria per orbem prædicari cœpissent, videbantur gentilibus Philosophis stulta & incredibilia, quia principijs eorum contrariebantur. Opponebant illi divinæ legi humanas hypotheses, quorum stultam & garrulam impudentiam, inductâ in hunc Mundum à Christo, verâ sapientiâ, ægrè ferens Divus Augustinus, *Ranæ*, inquit, *sunt isti, clamantes ex paludibus limosis. Strepitum habere possunt, doctrinam veræ sapientiæ insinuare non possunt.* Deinde indignantis, atq; imperantis in morem exclamat: *Cœlum tonat, ranæ sileant.* * *Sicut virga Aaron maleficorum virgas absorbuit; sic* teste Petro Damiano, *sapientia Christi, quam illa signabat, omnes hujus Mundi sapientias annullavit.* * *Hîc conculcandæ Philosophiæ opiniones*, ut scribit S. Leo, *hîc dissolvendæ erant terrenæ sapientiæ Vanitates.*

Serm. 95.

Serm. 139. de temp.

Serm. 1. de S. Apostolis.

Credebantur priùs Physica & Metaphysica multa principia, tanquam divinitus infallibilia, & credebantur fortasse prudenter, quamdiu intellectus lumini suo naturali insistens, defectu propositionis veræ divinæq; fidei, nullius ex ipsis labefactationem contigisse unquam cognovit. At nunc induci non potero, ut ullum etiam ex certissimis Philosophorum axiomatibus, eâ certitudine quâ ipsi, credam esse infallibile. Postquàm scilicet in multis, quibus *pereuntibus verbum crucis fuit stultitia, stultam fecit Deus sapientiam hujus Mundi, convertens*, ut est apud Isaiam, *sapientes retrorsum, & scientiam eorum stultam faciens.* Postquam in rerum creatione falsificatum est illud axioma: *ex nihilo nihil fit*; contra

1. Cor. 1.

Isaiæ 44.

contra ſubſequentes Philoſophos; qui ex nihilo aliquid fieri poſſe lumini rationis humanæ violentum eſſe credebant; ideóq; Mundum increatum eſſe & æternum cum Ariſtotele profitebantur. Poſtquam in verbi æterni incarnatione fatua oſtenſa eſt eorundem doctrina, quâ docebant, DEUM corpore, loco, tempore, nullatenus eſſe arctabilem, & omnem ſubſtantiam completam, maximè rationalem, per ſe ſubſiſtere, nec in compartem ullius compoſiti aſſumi poſſe. Poſtquàm in myſterio Euchariſtiæ Chriſtianis revelato, plura veterum & noſtrorum quoq; Novatorum malè ſtabilita principia videntur labefactari & concidere, ut: *Accidens non poteſt ullo modo eſſe ſine ſubjecto. Accidentis eſſe eſt ineſſe. Corpus nequit eſſe in puncto. Duo corpora non poſſunt eſſe in eodem loco, &c.* Poſtquàm per miracula Chriſti, cæcos, ſurdos, claudos, viſui, auditui, greſſui reſtituentis, & mortuos ſuſcitantis, confuſa eſt certitudo illius axiomatis: *à privatione ad habitum non fit regreſſus.* Poſtquàm deniq; vim intellectui meo inferre cogor, & credere, quòd niſi ſanctæ Matris meæ Eccleſiæ juberet authoritas, non crederem, in Deo trino & uno poſſe eſſe tria eadem uni tertio, non tamen eadem inter ſe; Nullius principij veritatem, atq; certitudinem eas figere ſinam in animo meo radices, quò minùs quandocunq; ſim paratus ad æternæ Veritatis contrariam revelationem, & Eccleſiæ propoſitionem, illud confeſtim repudiare.

III. Quapropter & illud principium principiorum: *Implicat idem eſſe, & non eſſe; & omne eſt, aut non eſt; omne totum eſt majus ſuâ parte,* & alia hujusmodi, multóq; magìs ſcientiarum ex ſimilibus principijs deductas concluſiones, etſi non credam falſificari poſſe, eam tamen illis fidem nunquam tribuo, ut adverſariorum dicendi libertate uſus, & ſolo intellectûs mei imbecillis judicio fretus, etiam divinitus infallibiles eſſe pro certo contendam, & infinitam Dei potentiam velim humano captu circumſcribere, quòd magnæ temeritatis eſt. Poſito quòd Deus alicui Axiomatiſtæ diceret: *Senti quod libet; ſi tamen ſenſu tuo, quem de infallibilitate primorum Philoſophiæ principiorum hucusq; habuiſti, à veritate aberraveris, ſalutis æternæ jacturam incurres*, ille profectò ſatis timidè de illorum infallibilitate metaphyſica ſentiret, eâdem licèt ratione, tam objectivâ in illis, quàm ſubjectiva in ipſo manente. Ex quo videtur colligi: defactò, dum ſine ſalutis periculo de primis principijs multa proponuntur & ſtatuuntur, non tam abeſſe, quàm non æſtimari erroris periculum. Ego in quibuscunq; omninò rebus ponderandis, niſi priùs in

in divini judicij ſtatera fuerint appenſæ, periculoſam & fallacem judico intellectûs humani trutinam. Suadeo tibi, candide Lector, ſentire mecum, nec alas nimiùm liberas tribuere intellectui, ſicq; in obſequium fidei illum reddere paratiorem; cùm hæreſis vel maximè inſidiari ſoleat ijs, qui & ſua principia, quorum veritatem perſpicaciſſimè cognoſcere ſibi videntur, mordicus tenere conſueverunt, & ſententijs ſuis pertinaciter adhærent, ingenióq; ſuo nimiùm confidunt. Ut bene propterea Tertullianus pronuntiaverit, Philoſophos *Patriarchas eſſe hæreticorum.* *Lib. de anima, c. 3.*

Quamobrem ſaluberrimè nos admonet Paulus Apoſtolus: *Videte,* inquit, *ne quis vos decipiat per Philoſophiam, & inanem fallaciam, ſecundùm traditionem hominum, ſecundùm elementa Mundi, & non ſecundùm Chriſtum.* *Coloſſ. 8.* Elementa Mundi hîc vocat prima ſcientiarum principia, & concluſiones ex ijs deductas, quibus fidem dantes Hæreſiarchæ plurimi, ſe & infinitam malè credulorum multitudinem miſerè perdiderunt. Doctos hæc Mundi elementa potiſſimùm fautores habent, ac Patronos. Noverunt illi quàm optimè ſuos in materia fidei ſcrupulos; Utinam in agone parietem illorum hac in parte debilem non pluries ſuffodiat inſidioſus Dæmon, & in æternæ damnationis chaos præcipitet incautos.

IV. Verùm contra ſcientiarum certitudinem hîc agenti obijciet aliquis, etiam fidem, quæ & ipſa pendet à ſenſibus, & ex auditu fallibili concipitur, incertam conſequenter fore dicendam, cui tamen majorem, quàm metaphyſicam certitudinem paſſim attribuimus. Reſpondeo certitudinem fidei, & notitiæ noſtræ, quam infallibilem nos habere credimus, de revelatione divina, de propoſitione, vel declaratione Eccleſiæ, omnibus deniq; Religionis noſtræ myſterijs, licèt ſenſibus quoq; dum concipitur, occaſionaliter innitatur, inde tamen non reddi fallibilem; nam licèt per viam ſenſuum fides concipiatur, ab habitu tamen ſupernaturali, vel gratiæ actualis auxilio producitur, quæ principia concurrere non poſſunt ad actum falſum. Si hujus doctrinæ certitudinem quæris tibi demonſtrari, eam tibi argumentis metaphyſicè & evidenter certis nunquam probabo; demonſtrationes hîc nullæ ſuppetunt, ne fidei meritum evacuent; credimus dogmata noſtra, & in eorum obſequium axiomata plura negamus, quæ aliàs metaphyſicè certa eſſe crederemus; credimus, & vitam potiùs quàm fidem ponere non ambigentes, certiſſimos nos eſſe ſufficienter atteſtamur, nec de lumine intellectûs nos edocente,

cente, ſed magìs de doctrina, & unctione ſpiritûs divini certificante gloriamur. Neq; tamen ſinè ratione credimus dogmatum noſtrorum infallibilitatem; motiva enim credibilitatis, quæ moralem gignunt certitudinem, faciunt, ne cæcè ac ſtupidè credamus.

Sunt qui theorema noſtrum de ſenſuum fallibilitate ſuperiùs propoſitum, per ſenſuum correctionem velint evertere. Ajunt enim errorem unius ſensûs ab altero ſenſu deprehendi & corrigi. Sic dum oculus fallitur, baculum vel remum in aqua fractum judicando, tactus rei veritatem deprehendit, & verum à falſo diſcernit. Intellectus quoq; idem dijudicat hunc formans diſcurſum: *Nihil durius frangitur ad lenem contactum rei mollioris; ergo neq; baculus, qui antea fuit integer, frangi potuit ad lenem aquæ contactum.* Reſpondeo, quamvis interdum errores unius ſensûs per alium corrigantur, hæc tamen correctio iterum innititur fallibili experimento ſensûs. Sic tactus, qui in allato exemplo viſum corrigit, in contactu baculi falli poteſt ſaltem divinitus, ut videatur ſibi ſentire rectitudinem, eſto baculus ſit verè curvus, prout oculo apparet; unde igitur ſcis eum hìc & nunc non falli? non iterum per alium ſenſum; hic enim eodem modo in ſuis actibus erit fallibilis, & falſus aliquando eſſe poterit corrector. Similiter intellectus in formato diſcurſu unde ſcit ad contactum corporis mollioris durius non frangi? niſi quia hoc ſenſuum experimentis cognovit? unde ſcit dari aliquod durum, vel molle, niſi per eoſdem ſenſus? vides ergo omnes noſtras cognitiones fundari in certitudine ſenſuum; Vides ſenſus omnes eſſe fallibiles ſaltem divinitus, & quomodo adhuc infallibilem etiam divinitus ſcientiam his innixam pronuntiabis?

Dicunt iterum, eſto ſenſus aliquando falli poſſint, ut plurimùm tamen non falluntur; ergo certitudo, & evidentia ſcientiæ ut plurimùm ſubſiſtet. Sed negatur conſequentia; eſto enim ut plurimùm non fallantur, ſunt tamen ſemper fallibiles, & ſufficit eos aliquando falli; cúmq; nemo poſſit diſcernere quando fallantur, & quando non, nemo poteſt pro certo dicere ſe hìc & nunc habere ſcientiam de aliquo objecto à ſenſuum judicio dependentem.

Tandem objiciunt Tertullianum, qui Academicum quendam, nomine Archeſilaum ſic arguit, & increpat: *Quid agis Academice procaciſſime? totum vitæ ſtatum evertis, omnem naturæ ordinem turbas, ipſius DEI providentiam excæcas, qui cunctis ſuis operibus intelligendis, incolendis,*

colendis, dispensandis, fruendísq;, fallaces & mendaces Dominos præfecerit sensus. Et infra: *Ne Apostolis quidem sensûs ludificata natura est; fidelis fuit & visus, & auditus in monte; fidelis & gustus vini illius, licèt aquæ ante in nuptijs Galileæ; fidelis & tactus exinde creduli Thomæ. Recita Joannis testimonium: quod vidimus, inquit, quod audivimus, &c.* Divus etiam Augustinus, in libro 3. contra Academicos ità scribit: *Absit à nobis, ut ea quæ per sensus corporis didicimus, vera esse dubitemus; per eos enim didicimus Cœlum & terram, & ea quæ in eis nota sunt, &c.* Respondeo, Divum Augustinum & Tertullianum non negare sensus esse fallibiles, sed negare illos semper aut plerumq; falli, quod ipse pariter nego; aliàs enim Deus tribuendo nobis sensus, non tam dedisset sentiendi organa, quàm errandi instrumenta. Metaphysicam verò certitudinem cujuscunq; principij minima quæcunq; fallibilitas evertit, quamvis ut plurimùm veritas ejus subsistat. Neq; ullus Philosophus inter Catholicos aliam quàm physicam certitudinem sensibus attribuit, quæ non tantùm divinitus, sed etiam naturaliter fallibilitatem ac deceptionem sæpius admittit.

Quod attinet exempla, quæ ex sacris literis adducit Tertullianus, & quæ vera, non phantastica seu apparentia tantùm fuisse scripturæ comprobant, verum est, quòd visus & auditus discipulorum in monte non fuerit deceptus, cùm Christum transfiguratum viderent, & vocem audirent: *Hic est filius meus*, &c. Nec fuerit mendax gustus vini ex aqua facti in Cana Galileæ, quamvis absolutè sensus illi per divinam, vel etiam fortassè creatam naturæ potentiam falli potuissent. Idem dicendum de sensibus increduli Thomæ, & aliorum discipulorum, qui Salvatorem in testimonium veræ resurrectionis manducantem & secum conversantem viderunt, & audiverunt. Hinc etiam illud Joannis: *Quod audivimus, quod vidimus oculis nostris, quod perspeximus, & manus nostræ contrectaverunt de verbo vitæ, &c. testamur, & annuntiamus vobis.* Fuerunt de his omnibus plus quàm Metaphysicè certi Apostoli, certitudine tamen fidei, non certitudine physicâ sensûs, quæ absolutè falli potest, sicut fallebatur in Tobia cùm Raphaëlem audiret loquentem, & cerneret manducantem; sicut etiam decipitur in multis apparitionibus falsis. Sufficiens tamen hîc etiam fuit ratio humana ad eliciendum firmissimum assensum; quia sensus præfati quamvis absolutè sint fallibiles, non sunt tamen fallibiles per se, sed per accidens, & ordinariè non falluntur, eorúmq; testi-

1 Joan. 1.

monio in omnibus humanis judicijs fides adhibetur. Non fuit ergo Apostolis de rebus eo modo cognitis ullatenus dubitandum, quorum etiam fidem gratia divina interiùs illuminabat, & accendebat; testimonia quoq; ac miracula foris visa & audita confirmabant, ità ut nonnisi stolidè ac imprudenter discredere potuissent.

Quod dixi de Judicio intellectivo circa objecta sensibilia, intelligo etiam de judicio circa objecta purè intelligibilia. Imò circa hæc intellectus longè magìs est fallibilis, species enim illorum ab objectis non recipit, sed ipse sibi eorum simulacra format. Sunt etiam hæc ut plurimùm altissima & reconditissima; Unde multa falsò videt, & plurima imò infinita penitus non videt. Ut proinde jure merito superbæ temeritatis arguendi videantur, qui in quæstionibus de possibili, ex eo quòd rei alicujus repugnantiam non videant, pro certo audent concludere, rem quampiam esse possibilem. Verum quidem est hominem esse physicè certum, quòd juxta illum nullus stet elephas, si apertis & undiq; circumductis oculis nullum videat. Non est tamen eadem intellectûs nostri, quæ potentiæ visivæ conditio, ut possit esse Physicè certus rem aliquam esse possibilem, ex eo quòd non videat esse impossibilem; potest enim res nihilominus esse impossibilis, & multas impossibilitatis causas habere, quas ipse non videat. Astans homini elephantus oculi obtutum sensibiliter ferit; non sic veritates, illæ præsertim, quæ à materia & existentia sunt abstractæ, feriunt intellectum; paucas enim ex illis videmus, plurimæ autem remotissimè à nobis distant, & in solo scientiæ divinæ sacrario signatæ sunt & absconditæ. Non minùs illi temeritatis arguendi sunt, ut jam supra vidimus, qui rem pro certo judicant esse impossibilem, ex eo, quòd aliquam impossibilitatis rationem videre sibi videantur; tenui enim & caliginoso suo intellectu infinitam Dei potentiam limitare præsumunt.

De divinò præm. c. 2. Ergo, ut cum Lactantio loquar, *nulla est humana sapientia, si per se ad notionem veri, scientiámq; nitatur: quoniam mens hominis cum fragili corpore alligata, & in tenebroso domicilio inclusa, neq; liberiùs evagari, neq; clariùs perspicere veritatem potest, cujus notio divinæ conditionis est; Deo enim soli opera sua nota sunt; homo autem non cogitando aut disputando assequi eam potest, sed discendo & audiendo ab eo, qui scire solus potest & docere.*

V. In hoc sensu criterium dari, sive regulam de veritate judicandi, metaphy-

taphyſicè, imò plus quàm metaphyſicè certam, libenter admitto, quæ non eſt aliud, quàm lumen humanæ menti inſitum, imò congenitum, ſive concreatum, ad veritates agnoſcendas & dijudicandas, quod Sanctorum Patrum authoritatibus poteſt comprobari. Sic Divus Auguſtinus in quodam ſermone de verbis Domini: *Voluit*, inquit, *Deus inſeminare* Serm. 38. *omni animæ initia intellectûs, & initia ſapientiæ.* Et Divus Hieronymus: *Perſpicuum ſit, naturâ omnibus Dei ineſſe notitiam, neq; quenquam* In Epiſt. *ſinè Chriſto naſci, & non habere in ſe ſemina ſapientiæ.* Idem ſentit Con- ad Gal. cilium Arauſicanum, in quo legimus Canonem ſequentem: ex S. Auguſtino deſumptum: *Nemo habet de ſuo niſi mendacium, & peccatum; ſi* Can. 9. *quid autem habet homo veritatis, atq; juſtitiæ, ab illo fonte eſt, quem debemus ſitire in hac eremo, ut ex eo quaſi guttis quibusdam irrorati non deficiamus in via.* Probari etiam poteſt ex illo Pſalmi: *Signatum eſt ſuper nos lumen vultûs tui Domine.* Et ex illo Job: *Quis poſuit in viſceribus* Job. 38. *hominis ſapientiam?* Item: *trahitur ſapientia de occultis.* *Eſt enim*, ut & 28. explicat Angelicus Doctor, *humanæ ſapientiæ origo occulta ex parte intellectualis luminis, quod derivatur ad nos ab occultiſſima omnium cauſa prima, à Deo. Dicendum eſt*, inquit idem, *quòd omne verum à quo-* Quæſt. 24. *cunq; dicatur, à Spiritu ſancto eſt, ſicut ab infundente naturale lumen, &* de Verit. *movente ad intelligendum & loquendum veritatem.* Hæc eſt illa *lux ve-* art. 14. *ra, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc Mundum.*

Hoc verò lumen à Deo nobis infuſum magìs vel minùs hominem illuminat, prout magìs vel minùs ſe ad illud intuendum homo convertit, quantóq; magìs vel minùs purum adhibet mentis oculum. Sicut ergo ad faciendum bonum datur à Deo voluntati adminiculum gratiæ, ſic ad dignoſcendum verum præſtatur à Deo lumen intellectui. Scire nihilominùs evidenter non poſſumus, quando in judicijs noſtris infuſo huic lumini, & quando naturali potentiæ innitamur. Sicut ſcire non poſſumus an hîc & nunc actum virtutis naturalem potentiæ noſtræ viribus, an ſupernaturalem cum divinæ gratiæ concurſu eliciamus. Quamobrem non habet homo, cur ex hoc etiam capite ſuam hîc & nunc jactare unquam poſſit ſcientiam.

Vides hinc, unde veritatis notitiam petendam habeas, unde fidei tuæ deducendam certitudinem, ô Chriſtiane! Probent inaniter veritates ſuas Philoſophi, perſuaſibilibus, & ùt jactant, certiſſimis humanæ ſapientiæ verbis; tu fidei tuæ rationem potiſſimam illum habe, qui non

mentiri, non falli, ſed neq; fallere poteſt; dic illud quod Pythagoræ diſcipuli ad reddendam doctrinæ ſuæ rationem interpellati uſitatum habebant: *ipſe dixit*, Credo, & in hoc feliciter ac ſapienter ſtultus perſeverabo, ut credam firmiter, quod nunquam mihi demonſtratum eſt; tenaciùs propoſitionibus ab Eccleſia mihi propoſitis adhærebo, quàm ſi ex quibuscunq; Dialecticorum præmiſſis deducerentur.

VI. Nec ſolùm ſupernaturales, ſed etiam naturales multæ veritates addiſci non poſſunt, niſi Deo inſpirante ac docente. *Doctrinam Dei ſe-*
De ira Dei *quimur*, inquit Lactantius, *qui ſcire ſolus poteſt, & revelare ſecreta. Cu-*
cap. 1. *jus doctrinæ Philoſophi expertes, exiſtimaverunt naturam rerum omnium conjecturâ poſſe deprehendi, quod nequaquam fieri poteſt, quia mens hominis tenebroſo corporis domicilio circumſepta, longè à Dei perfectione ſummota eſt. Et hoc differt ab humanitate divinitas, quòd humanitatis eſt ignoratio, divinitatis ſcientia. Unde nobis aliquo lumine opus eſt ad depellendas tenebras, quibus offuſa eſt hominis cogitatio; quoniam in carne mortali agentes, noſtris ſenſibus divinare non poſſumus. Lumen autem mentis humanæ Deus eſt, quem qui cognoverit, & in pectus admiſerit, illuminato corde myſterium veritatis agnoſcet. Remoto autem Deo, Cœleſtiq; doctrinâ, omnia erroribus plena ſunt, rectéq; Socrates, cùm eſſet omnium Philoſophorum doctiſſimus, tamen ut cæterorum argueret inſcitiam, qui ſe aliquid tenere arbitrabantur, ait, ſe nihil ſcire, niſi unum quod nihil ſciret. Intellexit enim doctrinam illam nihil habere in ſe certi, nihil veri, nec, ut putabant quidam, diſſimulavit ipſam doctrinam, ut alios refelleret, ſed vidit ex parte aliqua veritatem. Teſtatus eſt etiam in Judicio, ſicut traditur à Platone, quòd nulla eſſet humana ſapientia, adeoq; doctrinam, qua cum Philoſophi gloriabantur, contempſit, deriſit, abjecit: ut idipſum pro ſumma doctrina profiteretur, quòd nihil ſcire didiciſſet. Si ergo nulla eſt ſapientia humana, ùt Socrates docuit, ùt Plato tradidit, apparet eſſe divinam, nec ulli alij quàm Deo veritatis notitiam ſubjacere. Deus igitur noſcendus eſt, in quo ſolo veritas eſt.*

3. Contra *Mihi certum eſt*, inquit S. Auguſtinus, *nunquam prorſus à Chriſti*
Academ. *authoritate diſcedere, non enim reperio valentiorem. Eſt ſententia, quam in omnibus ſuis libris Plato tenet, quam & cum ipſo teneamus dicendo: quòd nulla certa & infallibilis notitia veritatis ſynceræ à quoquam poteſt haberi, niſi aſpiciendo ad exemplar lucis, & veritatis increatæ.* Quidquid extra hoc veritatis exemplar, veritatem intellectui noſtro videtur

detur

detur ingerere, falsum esse potest ac deceptorium. Nos ut veram scientiam, quæ nec in hac, nec in altera vita falsitatis argui possit, assequamur, exemplar hoc divinæ veritatis devotæ menti præfixum semper habeamus, sic fiet, ut *discamus in terris quorum scientia perseveret in Cœlo.* *S. Hieronymus.*

VII. Adhuc obex unus amovendus restat, qui pro scientijs hac in materia opponi solet. Quâ, (inquiunt adversarij) ratione scientiam dari firmiter negas, cùm vel nesciendo dari scientiam, id tamen ità firmiter asserendo sis fatuus, vel sciendo eam non dari, eo ipso scientiam probes? Socrates facilè hanc solam ignorantiæ nostræ scientiam admittet, & hoc se unum scire dicet, quòd nihil sciat. Alius ex Academicis se hoc non scire asseret, sed probabilissimè, non tamen metaphysicè certò aut evidenter cognoscere. Non est autem fatuum id affirmare, quod videtur probabilissimum, modò verum ità affirmetur, ut falsum subesse timeatur, quamdiu rationi humanæ judicium insistit.

Audiamus quid in hac materia sentiat Ludovicus Vives, qui in suis commentarijs super libros S. Augustini de Civitate Dei, quodam loco citans Aristotelem, ità scribit: *Differentiæ rerum, inquit Aristoteles, hoc est rerum proprietates & naturæ, ignoratæ nobis sunt, qui non modò recondita illa & abstrusa naturæ non assequimur, sed ad exprompta hæc, & quæ natura palam proposuit, caligamus & hallucinamur, ut non malè Socrates affirmâsse videatur nos nihil scire. Et tamen non desunt, qui se nihil nescire profiteantur, vel hoc solo nomine cæteris imperitiores, quòd nondum eruditione eò progressi sunt, ut intelligant omnia sic esse à natura involuta & abdita, ut nihil pene detectum apertúmque nostris ingenijs relinquat. Itaque is mihi demum verum disciplinarum confecisse circulum videtur, qui à rerum omnium ignorantia per artes omnes peregrinatus, ad rerum omnium ignorantiam, præterquam hujus ipsius redierit.* *In lib. 21. de Civit. c. 4.*

Novit hæc omnia perbellè Nicolaus de Cusa, Ecclesiæ Romanæ Cardinalis, qui tres libros de docta hominum ignorantia conscripsit; In quorum primo, cùm citâsset Socratem reputantem se nihil scire, nisi quod ignoraret; Salomonem asserentem cunctas res difficiles, & sermone inexplicabiles; Baruch Prophetam dicentem, absconditam esse sapientiam, & locum intelligentiæ ab oculis omnium viventium, ità scribit: *Si igitur ità est (ut etiam profundissimus Aristoteles in prima Philosophia affirmat) in naturæ manifestissimis talem nobis difficultatem accidere, ut nycticoraci solem videre attentanti, profectò cùm appetitus* sciendi *in nobis* *Cap. 1.*

fruſtra non ſit, deſideramus ſcire nos ignorare. Hoc ſi ad plenum aſſequi poterimus, doctam ignorantiam aſſequemur. Nihil enim homini etiam ſtudioſiſſimo in doctrina perfectiùs adveniet, quàm in ipſa ignorantia quæ ipſi propria eſt doctiſſimum reperiri, & tantò quis doctior erit, quantò ſe magìs ſciverit ignorantem. De hac *ſcientia ignorationis* etiam S. Dionyſius multis in locis mentionem facit, eámq; *perfectiſſimam ſcientiam* appellat. *Tantò quisq; ſit veritati vicinior* teſte Iſidoro, *quantò ſe eſſe longiùs ab ea fuerit arbitratus.*

In Sent. lib. 3. c. 23.

Vides igitur candide veritatis amator, quàm vanè tot in orbe mortales de ſcientia glorientur, cùm ſecundùm rigoroſam & uſitatam ſui nominis acceptionem nulla detur. Vides mihi ad hoſtem aggrediendum accincto nullum comparere. Sed quidquid ſit, detur vel non detur ſcientia, datur tamen opinio vel divinatio, quæ ſe ſub glorioſo ſcientiæ nomine venditat; datur aliquid cui comparando tot vanorum hominum inſudant ingenia, quod tot in mundo ſcholæ crepant, à quo tot corda mortalium hodie tument & inflantur; ideóq; gaudeo certamini meo hoſtem, aut telis ſcopum omnino non deeſſe, ne irritâ intentione, & fruſtra conquiſitis belli præparatorijs, ex arena otioſus abſcedam.

Interim anagramma ludamus ex nomine SCIENTIA quæ mihi *AIT NESCI.*

In ſe vibratis ferienda ſcientia telis,
Quæ tot ſcire jubet, neſci ait *illa mihi.*
Neſcio profectò quem telis perſequar hoſtem,
Ipſum dum conor tangere, nullus adeſt.
Fertur in incertum *quidam jeciſſe ſagittam,* (3. Reg. 22.)
Fortuitò quæ olim vulnere ſtravit Achab.
Et meus incertum jaculabitur arcus in hoſtem
Spicula, nam certi nîl meus hoſtis habet.

CAPUT IV.

De ſcientiarum difficultate & falſitate.

SCientiam igitur nullam, in eo ſenſu quo à Philoſophis quæritur, dabilem eſſe aut humano ſtudio comparabilem, capite præcedenti abunde monſtratum eſt. Sed eſto dabilis eſſet perfecta veritatis notitia,

notitia, quanto tamen sudore ad ejus assecutionem opus esset? cùm in ejus, quantulamcúnq; nunc habemus, veritatis indagatione, tot hominibus studia, tot labores sint exantlandi, ut non mirùm sit Democritum eam in puteo quodam fundi experte collocâsse.

Deplorat humanum irritúmq; in veritatis inquisitione studium D. Augustinus, dum de quibusdam vanis ejus sectatoribus ità scribit: *dicebant inquit veritas, veritas, & multi eam dicebant mihi, & nusquam erat in eis, sed falsa loquebantur, non de te tantùm, qui verè veritas es, sed etiam de istis elementis hujus Mundi Creaturis tuis, de quibus etiam vera dicentes Philosophos transgredi debui, pro amore tuo, mi Pater, summè bone, pulchritudo pulchrorum omnium.* I. *Confess. lib. 3. c. 6.*

Etiam nunc, & vel maximè tumenti hoc sæculo ubiq; sonat veritas, pro illa astruenda ubiq; pugnatur, omnes illam ex concertationum suarum silicibus in medium nituntur excutere; vix tamen credam in omni scientiarum genere, ullo tempore tantas viguisse ineptias & falsitates, eliminatâ ferè penitus veritate. Hæc in profundissimo puteo demersa jacet, ut vidimus, ac tantum abest, ut eam scrutatores ejus conentur extrahere, ut potiùs eam magis deprimant, spe nullâ in lucem emergendi relictâ; ità sæpe fit, ut, quod communi fertur adagio, unus stultus projiciat Lapidem in puteum, quem mille sapientes non extrahent.

O quot hoc sæculo est reperire, quales olim jam lamentabatur D. Augustinus, qui studiorum sectatoribus præstruunt ærumnosas vias, per quas transire coguntur, *multiplicato & labore & dolore filijs Adam*, à quibus veritas detinetur in obscuro, ipsis, ut cum Lactantio loquar, *turbantibus eam potiùs, quàm illustrantibus.* Plures sapientes dici, quàm esse malunt; quomodo se quid à parte rei habeat pauci inquirunt, plures malunt quidquid asseruerint scire defendere, quàm naturam rerum cum probabilitate indagare, & veritatem è spinis extrahere. Quibus omnibus illud unum Thomæ Kempensis insinuatum velim: *cui sapiunt omnia prout sunt, hic verè sapiens est*; non ille qui in absurditatum suarum defensionem aliquid ex Cathedra novit garrire. *Conf. lib. 1. c. 9.* *De imit. Christi lib. 2. c. 1.*

Sed etsi scientiarum viæ, multiplicato labore & dolore filijs Adam, pessimo quorundam studio non præstruerentur, satìs adhuc in se ærumnosæ existerent, quia si non impossibilis, difficillimæ saltem assecutionis. *Cunctæ res difficiles*, ait Salomon, *non potest eas homo explicare sermone. Ego Ecclesiastes fui Rex in Jerusalem, & proposui in animo meo* II. *Eccle. 1.*

quærere,

quærere, & inveſtigare ſapienter de omnibus quæ fiunt ſub ſole. Hanc occupationem peſſimam dedit Deus filijs hominum, ut occuparentur in ea. O verè peſſimam occupationem, in qua quantò quis deſudat ampliùs, tantò inaniùs in ventum laborat. Pergit Eccleſiaſtes: *Vidi cuncta quæ fiunt ſub ſole, & ecce univerſa vanitas & afflictio ſpiritûs. Locutus ſum in corde meo dicens: ecce magnus effectus ſum, & præceſſi omnes ſapientiâ qui fuerunt ante me in Jeruſalem, & mens mea contemplata eſt multa ſapienter, & didici, dedíq; cor meum ut ſcirem prudentiam atq; doctrinam, erroréſq; & ſtultitiam, & agnovi, quòd in his quoq; eſſet labor & afflictio ſpiritûs, eò quòd in multa ſapientia multa ſit indignatio, & qui addit ſcientiam, addit & laborem.* Indignatur ſcilicet eruditus, quantò plura cognoſcit, tantò plures quæſtiones, atq; difficultates incognitas ſibi exoriri; dolet, ut ait S. Hieronymus, tam in abdito, quàm in profundo latere ſapientiam, nec ità ſe præbere mentibus, ut lumen viſui, ſed per tormenta quædam, & intolerandum laborem, jugi meditatione & ſtudio provenire. Cornelius quoq; à Lapide in prædictum Eccleſiaſtæ locum ait, quòd Doctores quò magìs procedendo inveſtigant rerum notitiam, eò magìs ſe deprehendant doctè ignorantes vel ignoranter doctos; quia, ut ibidem addit, vix ullas rerum naturas clarè perſpicere poſſunt, ſed tantùm earum accidentia, quæ ſenſibus patent, imò & de accidentium natura nonniſi divinamus.

Poſſumus frequenter non ſolùm in divina, ſed etiam inferioribus Creaturarum ſcientijs, ad occurrentium molem difficultatum, quibus penetrandis Divo Auguſtino nunquam habiliores erimus, cum eodem ſuſpirare: *Ego certè Domine laboro hìc, & laboro in me ipſo, factus ſum mihi terra difficultatis & ſudoris nimij.* Et: *Domine Deus meus, lux mea, nónne & hìc veritas tua deridebit hominem?* Et: *Nimis longè eſt res hæc ab acie mea, invaluit ex me, non potero ad illam, potero autem ex te, cùm dederis tu dulce lumen occultorum oculorum meorum.*

Conf. lib. 10. c. 16. *Conf. lib. 11. c. 15.* *Conf. lib. 11. c. 19.*

III. Neſcio quibus ſimiliores videri poſſint avidi ſcientiarum ſectatores, doctè tamen ſemper ignorantes, quàm pueris, qui Cœlum tectis incumbere rati, poſtquàm altiora petiverunt loca, illud longè à ſe diſſitum admirantur; ſic illi dum ſcientiarum faſtigia ambiunt, eáq; ſe putant obtinuiſſe, vix tenent rudimenta; ſic & mons eminus intuenti demiſſus videtur, propiùs verò accedenti apparet excelſus; Sic nautæ quo ſe magìs oceano committunt, eò profundiorem experiuntur. Plangebat jam id

id olim in ſemetipſo Salomon, quem D. Hieronymus ait ultra omnes ho-
mines quæſiſſe ſapientiam, & ad finem illius tentâſſe pervenire, ſed fru-
ſtra. *Cuncta*, inquit, *tentavi in ſapientia, dixi ſapiens efficiar, & ipſa* Eccle. 7.
longiùs receſſit à me, multò magìs quàm erat, & alta profunditas, quis
inveniet eam? luſtravi univerſa animo meo, ut ſcirem & conſiderarem
& quærerem ſapientiam & rationem, ſolummodò hoc inveni, quòd fece-
rit Deus hominem rectum, & ipſe ſe infinitis miſcuerit quæſtionibus.

Loquens de Fabiola prænominatus ſacri Nominis Doctor ait, eam
ad ſcientiam addidiſſe dolorem; *quia non ſatiabatur* inquit *audiendi* Epiſt. 30.
cupidine, ſed quaſi oleum flammæ adijciens majoris ardoris fomenta ca-
piebat. Quo ſcilicet magìs in intelligendo profecimus, tantò ardentiùs
veritatem ſe à nobis elongantem conſequi laboramus, & doctiſſimo et-
iam cuicunq; uſuvenire ſolet, *ut non plus voluptatis ex eo quod invenit*
(dicente Nazianzeno) *quàm mœroris reportet ex eo quod aſſequi non po-*
teſt; quemadmodum qui ſitiens ab aquis delibatis avellitur, qui quod ſe
putat habere manibus tenere non poteſt, vel qui fulguris illuſtratus ſplen-
dore ſtatim deſeritur.

Ezechiel volumen in quo erant lugubres prædictiones comedit, Ezech. 3.
erátq; in ore ipſius ut mel dulce; ſed poſtea abijt amarus in indignatione
ſpiritûs ſui. Joannes quoq; Apoſtolus librum ſumpſit in ore dulcem, Apoc. 10.
tanquam mel, ſed qui fecit amaricari ventrem ipſius. Sic ſcientia pri-
mò quidem animum ſitibundum recreat, ſed dum majorem ſui ſitim ſem-
per accendit, nec unquam explet, laborem gravem generat & dolorem,
ut vera eſſe confirmetur illa in proverbijs ex translatione LXX. ſententia,
quam Hieronymus, Poſſidiúsq; ſic latinè efferunt: *tinea oſſium cor in-*
telligens.

Sed audiamus adhuc Eccleſiaſten: *Vidi*, inquit, *afflictionem*, Cap. 3.
quam dedit DEUS filijs hominum, ut diſtendantur in ea. Cuncta fecit
bona in tempore ſuo, & Mundum tradidit diſputationi eorum, ut non in-
veniat homo opus quod operatus eſt DEUS, ab initio usq; ad finem. Ut
ſcilicet in toto univerſo, à capite usq; ad calcem, nihil ex minimis etiam
DEI operibus, quod ad comprehendendum quærebat, inveniat homo, ſed
ignorantiam ſuam magnam circa quævis obvia fateri cogatur, & in mul-
tis dicere cum Divo Auguſtino: *Heu mihi qui neſcio ſaltem quid* Conf. lib.
neſciam. 11. c. 25.

Quantumcunq; igitur in ſcientiarum ſtudio quis emineat, non

majorem tamen honoris titulum, quàm amatoris & ſectatoris ejus, quam inquirit, ſcientiæ, illum arbitror promereri, & quod de Philoſophia dixit Lactantius, illud omnis generis diſciplinæ aptari poſſe. *Philoſophia eſt,* inquit ille, *ut nomen indicat, ipſiq; Philoſophi definiunt ſtudium ſapientiæ,* & ſubdit: *Unde probem magìs Philoſophiam non eſſe ſapientiam, quàm ex ipſius nominis ſignificatione? qui enim ſapientiæ ſtudet, utiq; nondum ſapit, ſed ut ſapere poſſit, ſtudet. In cæteris artibus ſtudium quid efficiat, & quò tendat, apparet, quas cùm diſcendo aliquis aſſecutus eſt, jam non ſtudioſus artificij, ſed artifex nominatur. At enim verecundiæ causâ ſtudioſos ſe ſapientiæ Philoſophi, non ſapientes vocaverunt; imò verò Pythagoras, qui hoc primus nomen invenit, cùm paulò plus ſaperet, quàm illi priores, qui ſe ſapientes putaverant, intellexit nullo humano ſtudio poſſe ad ſapientiam perveniri, & ideò non oportere incomprehenſæ atq; imperfectæ rei perfectum nomen imponi; itaq; cùm ab eo quæreretur, quemnam ſe profiteretur? reſpondit: Philoſophum, id eſt quæſitorem ſapientiæ.*

Cap. 2. de falſa Sap.

Audi ulteriùs Salomonem vana nonnullorum in ſcientijs aſſequendis ſtudia ſugillantem: *Eſt homo,* inquit, *qui diebus & noctibus ſomnum non capit oculis. Et intellexi quòd omnium operum Dei nullam poſſit homo invenire rationem, eorum quæ fiunt ſub ſole; & quantò plus laboraverit ad quærendum, tantò minus inveniat, etiamſi dixerit ſapiens ſe nôſſe, non poterit reperire.* Dicunt hodie plurimi, ô Salomon, neſcio an ſapientes, ſe multa nôſſe, quibus nullum tam difficilem nodum propoſueris, quem non expeditâ ingenij ſui acie illico diſſolvere videbuntur, ſecreta rimantur naturæ, & pleraq; illius arcana ſe comprehendiſſe autumant, ſcientias inventionibus novis ſe illuſtrâſſe gloriantur, cùm tamen falſitatibus repleverint omnia, vaníſq; auditoribus ignorantiſſimam ſuam doctrinam oſtentaverint, illud in ſe Pauli verum oſtendunt: *dicentes ſe eſſe ſapientes, ſtulti facti ſunt.*

Eccle. 8. — *Rom. 1.*

IV. Recolo nonnunquam cum admiratione, quomodo ſtultiſſimæ ſententiæ, & riſu explodendæ opiniones, quibus omnia in ſcientijs ſunt referta, in humanum intellectum aliquando cadere potuerint; quomodo plurimæ abſurditates aliquem nactæ ſint Patronum, ex illorum numero præſertim, qui ſapientes eſſe, dicíq; volunt. Sed multæ literæ veriùs quàm Paulum ad inſaniam multos deducunt, & ſi ullo, hoc vel maximè doctiſſimo (ut jactitant) ſæculo, enuntiari cum veritate poteſt illud Prophetæ: *ſtultus factus eſt omnis homo à ſcientia.* Et bene paſſim dicitur, quòd

Jerem. 10.

quòd proprietas hominis sit esse *risibilem*; magìs enim risibilis est (hoc est rideri meretur, in suis præsertim sententijs & opinionibus) quàm *risivus*; qui terminus potentiam ridendi propriè importat, sicut admirativus potentiam admirandi. Quid dementius? quid risibilius? quàm reclamante nonnunquam manifestâ experientiâ, & reluctante humano judicio, frivolas & commentitias sententias tueri? tanquam prudenter atq; laudabiliter ijs luderetur, quia rationibus convinci non possunt; Hoc tamen multi faciunt, quorum commenta vix verbo impugnatorio dignanda arbitror, cùm ipsâ sensuum experientiâ nonnunquam, & primo mentis sanæ intuitu abunde confutentur. Laudo Diogenem, qui cùm Zeno in scholis disserens acutissimis rationibus probaret, nullum esse motum, nec dari posse, surgens coram ipso cœpit inambulare; ídq; admiranti Zenoni, & quærenti: *quid agis Diogenes?* respondit: *confuto tuas rationes*, refutatione nullâ verbali dignatus ludicram inanis ingenij ostentationem, utpote quæ manifestâ experientiâ satis confutaretur.

Laudo etiam illum Rusticum, qui filij sui ex studijs domum reversi frivolam atq; inanem subtilitatem non tam verbo, quàm facto confudit: Cùm enim hic Patri demonstrare conaretur, tria ova quæ mensæ fuerant apposita esse quinq;, dicens: *Ubi tria sunt, ibi & duo sunt, hic tria sunt ergo & duo sunt, sed duo & tria faciunt quinq;, ergo hîc cùm sint duo & tria erunt quinq;*; parens concedebat totum, dicendo: *Bene est fili, laudo acumen tuum, ego ex quinq; his ovis duo comedam, unum Matri dabo, reliqua duo tu comede.* Sic frivola ingenij ostentatio fuit delusa.

Pari modo subtilissima Philosophorum Theoremata frequenter aperta confutat experientia, & ratio penitus evertit; Sunt aliqui ex his, qui docent terram ad pulicis saltum trepidare; Sunt qui negant in cane vivo, & nunc mortuo, eandem reperiri pilorum aut albedinem aut nigredinem; sunt qui partes actu excludunt à continuo, aut si eas admittunt, docent illas etiam in minimo auri grano esse infinitas, & totam firmamenti superficiem ijs posse obduci. Aliqui ut salvent totum essentiale à partibus unitis distinctum, duplicem in homine intellectum & voluntatem admittunt. Memini quòd non ita pridem vir quidam cæteroquin doctissimus, mihi subtilibus quibusdam argumentis persuadere voluerit, bovem à me cogitatum, magìs propriè ac rigorosè in meo intellectu existere, quàm existat à parte rei. Quot & quanti sunt qui modos admittunt sine modo, & respectus sinè omni respectu? quibus omnia replent

loca & tempora. Alij negationum & formalitatum tenebris omnia inficiunt, & in eadem re indiviſibili prioritatem & poſterioritatem naturæ non per ſigna rationis, ſed realia naturæ inſtantia explicatam, admittunt, arcanum quoq; ſanctiſſimâ Trinitate myſterioſiùs, per univerſale ſuum à parte rei in creata invehunt. Et pro his ſuis dogmatibus ita contentiosè atq; ardenter depugnant, ut videantur eſſe parati etiam jurejurando veritatem illorum aſtruere, cùm interim non ſolùm in his, ſed in plurimis quoq; alijs fallantur; nec enim majori certitudine nos miſeri homunciones rerum veritates intellectu noſtro dijudicare poſſumus, quàm cæcutiens oculus rerum figuras & colores valeat dijudicare.

V. *Maximum eorum quæ ſcimus*, ſi tamen aliquid ſcimus, *eſt minimum eorum quæ ignoramus*, inquit Ariſtoteles. Et, *magnum eſt pelagus ignorantiæ humanæ*, teſte S. Gregorio, cujus etiam illa eſt ſententia: *remoto fidei lumine fateri debemus nos plenos eſſe tenebris ignorantiæ.* * *In peccati pœnam, in hac Mundi peregrinatione & exilio tantâ cæcitate percuſſi ſumus, ut nobis ipſis ignoti ſimus.* Hugo Victorinus ſcribit tres oculos noſtræ rationi fuiſſe collatos, quorum primò divina contemplaretur, & hic excæcatus eſt; ſecundò naturalia diſſerendo ſpecularetur, & hic lippus effectus eſt; tertiò, quæ commoda corpori ſunt disquireret, & hic ſolus perſpicax manſit.

S. Gregorius.

Cùm tanta ſit imbecillitas & obſcuritas intellectûs humani, major adhuc eſt obſcuritas rerum ab ipſo intelligendarum, adeo ut eas ſuâ quantâvis acie perſvadere nullatenus poſſit, atq; in tantis ignorantiæ tenebris neceſſarium ſit nos valde frequenter in obvios errorum lapides impingere. Ingenua eſt illa confeſſio Juſti Lipſij: *Ego me labi & errare poſſe non ſolùm fateor, ſed debere.* Legimus de quodam ſapientiæ hieroglyphico, quod olim extabat in templo Mercurij cum ſequenti epigraphe: *meum peplum nemo unquam mortalium detexit.* Cùm ergo ſapientiæ ac veritatis facies peplo ſit obtecta, ſpiſſum inſuper ac tenebroſum cæcitatis velum poſitum ſit ſuper oculos intellectûs noſtri, neceſſarium eſt nos in dignoſcendis rerum veritatibus frequenter decipi & hallucinari.

Eccli. 43.
Eccli. 1.

Opera Dei *multa abſcondita ſunt*, inquit Eccleſiaſticus, *pauca enim vidimus operum ejus.* In quorum etiam viſione *non ſaturatur oculus viſu, nec auris auditu impletur*; quia ſemper plura & plura nobis occurrunt, interim nec unius quidem perfectam notitiam aſſequimur. *Exquiſitè cuncta perquirere*, inquit Plato, *nec facile eſt nec poſſibile.* Adeo tenebris

nebris omnia ſunt obvoluta, ut propterea idem Philoſophus ſtatum hujus vitæ *nocturnum quendam diem* appellaverit. Si cuncta perquirere non poſſumus, multò minus eorum cauſas perveſtigando invenire, quod vel ipſi gentiles Philoſophi adverterunt. Hinc illud Ariſtotelis: *Non in omnibus quærenda cauſa eſt, ſed ſatìs in quibusdam fuerit, ſi demonſtretur, quòd ſint.* Et illud Theophraſti: *Qui de omnibus rationem quærunt, primam cauſam rationis negant.* *In Ethicis.*

Ex his patet veriſſimum eſſe noſtris etiam temporibus illud pſalmiſtæ: *Diminutæ ſunt veritates à filijs hominum.* Et illud Eccleſiaſtæ: *Stultorum infinitus eſt numerus.* Seneca nos pueris cum ſcientia noſtra comparat: *Nos* inquit *ſemper pueri ſumus, ſed majora ludimus.* Ridet Deus cum omnibus Cœli civibus ſtultitiam & inſipientiam noſtram, ac infantilia ſententiarum noſtrarum crepundia. *Dixi,* inquit, *ſemper hi errant corde.* Tolerabilis adhuc eſſet hic error ignorantiæ, ſi non accederet vana ſcientiæ præſumptio. Odit Deus *pauperem ſuperbum*, qui cùm ſcientiæ ſit expers, multum tamen ſe habere putat, & de nihilo inflatur. Quot ſunt tamen hodie tales, qui ſe intima ſapientiæ arcana ingenio ſuo judicant penetrâſſe, & veritatem in judicando acu ſemper tangere, qui tamen toto Cœlo aberrant, & in ſententijs ſuis abſurdiſſimè hallucinantur, cúmq; ſe arbitrentur æternæ veritatis proferre theoremata, non niſi *doctas fabulas* crepant, *volentes eſſe legis doctores, non intelligentes, neq; quæ loquuntur, neq; de quibus affirmant.* Qui etiam tandem merentur dari à Deo in ſenſum reprobum, ut veram ſapientiam nunquam attingant. D. Auguſtini monito potiùs obtemperent: *Non erubeſcendum eſt homini confiteri ſe neſcire, quod neſcit; nè dum ſe ſcire mentitur, nunquam ſcire mereatur.* Invocet abyſſus humanæ ignorantiæ abyſſum divinæ ſapientiæ, ut dum ſe nihil ſcire fatetur, ſcientiam veram à Deo conſequi mereatur. Quod ſi nihilominùs quidam vanâ & inani ſcientiâ tumidi & inflati, illis, quæ hic dicta ſunt, velint obſtrepere, ego quidem altercantes dimitto, ſed diem illum appello, in quo vanitatem ſenſûs ſui, & commentorum, quæ pro veris aliquando contentioſè adſtruxerant, inſaniam, liquidò in multis agnoſcere compellentur, & confiteri ac dicere, utinam tamen non cum illis inſenſatis, quos memorat ſapientiæ liber: *Erravimus à via veritatis.* Horum aliqui putant ſe omnia ſcripturarum clauſtra reſerâſſe, & ſæculis noſtris adimpleri, quod olim Danieli Prophetæ de libro ipſius dictum legitur: *Tu autem Daniel claude*

Pſ. 11.
Eccli. 1.
2. Petr. 1.
1. Tim. 1.
Ep. 157.
Sap. 5.
Dan. 12.

claude ſermones, & ſigna librum usq; ad tempus ſtatutum, plurimi pertranſibunt, & multiplex erit ſcientia. Fateor ego quòd ſæculo noſtro multiplex ſit ſcientia, ſed quia *multiplex*, hoc eſt in plures ſententias ſchiſmaticè diviſa, ideo nulla. Vix enim ulla eſſe poteſt veritatis certa poſſeſſio, ubi de illa tantopere pugnatur.

Fertur quendam, cùm ei liber plenus erroribus ad cenſurandum offerretur, ſequentem de illo tuliſſe cenſuram

R tenet Auſonium liber hic, tenet atq; pelasgum,
R tenet Hebræum, prætereáq; nihil.
Scilicet Errores, *prætereáq; nihil.*

R námq; Auſonium, ſive Latinum exprimimus per - - ER
Pelasgum, ſive Græcum per - - - - - RO
Hebræum per - - - - - - - RES.

Idem ego dicam de noſtrorum temporum ſapiente mundo, ſepoſitis tamen fidei noſtræ articulis:

R tenet Auſonium Mundus, tenet atq; pelasgum,
R tenet Hebræum, prætereáq; nihil.

Optimum eſſet atq; ſecuriſſimum, ad præcavendos quoſcunq; intellectûs noſtri errores, ſi ad omnes propoſitiones unicâ ſemper diſtinctione nobis uti liceret: *ſi eſt verum, concedo. Si eſt falſum, nego.* Sic omnis error præciſus eſſet.

VI, Videant jam illi quàm rectè ſentiant, qui eas plerumq; tuentur ſententias, quæ à pluribus tenentur, cùm tamen ſcire debeant, ſtultorum plena eſſe omnia, & veritatem à pauciſſimis teneri. Via falſitatis eſt via lata & ſpatioſa, & plurimi ingrediuntur per eam. E contra, via veritatis eſt via anguſta, & pauci ſunt qui inveniunt eam. Socrates ajebat eos qui multitudini fidem habent perinde facere, ac ſi quis tetradrachmum unum contemnens reijceret, & acervum è ſimilibus congeſtum probaret, reciperétq;. Trita eſt philoſophiæ regula: loquendum eſſe cum multis, ſentiendum tamen cum paucis, verum quidem eſt, ſi errare oporteat, meliùs eſſe cum pluribus errare quàm cum paucis. Hoc tamen in humanis diſciplinis circa quæſtiones controverſas mihi certum videtur, veritatem non eſſe quærendam in illis ſententijs quas plures tenent. Nihili curanda eſt nobis hominum authoritas, quos conſtat plerumq; falſitatis eſſe authores, & mendaces in judiciorum ſuorum ſtateris. *Quorum me authoritas opprimere poteſt, docere non poteſt,* inquit S. Hieronymus.

In Apolog. ad Domn.

Veritas

Veritas suorum paucitate contenta est, & multitudine hostium non terretur. Hinc etiam divina lex in Exodo præcepit: *Non sequeris turbam,* &c. *Nec in judicio plurimorum acquiesces sententiæ, ut à verò devies.* Certissimum est quòd veritas paucos inveniat discipulos, & sectatores. Unde Jovinianum redarguit S. Hieronymus: *Ne glorieris,* inquit, *quòd multos discipulos habeas, filius Dei docuit in Judæa, & duodecim tantùm illum Apostoli sequebantur.* Divina ergo solùm nobis curanda est authoritas: Hanc veneror in omnibus SS. Patribus, quorum doctrinæ unanimi ab omnibus meritò acquiescendum est. Non enim naturali suo judicio innixi, sed *Spiritu Sancto inspirante, locuti sunt sancti DEI homines.* *Idem.* *Exodi 23.* *2. Petri 1.*

VII. Quàm ergo verum est quod dixit Democritus, in altissimo quodam puteo, fundíq; velut experte demersam jacere veritatem, & fatuis nonnullorum studijs, qui eam eruere conantur, magis depressam & impeditam, quam vix ætatis Nestoreæ vel annorum Mathusalem labor, unquam in lucem valeat extrahere. Quomodo igitur nos, & quàm vanè, accurtato ætatis nostræ tempore, quod velut umbra præterit, brevissimóq; dierum numero, eam in publicum educere speramus? an illud celebre dictum ignoramus? quo aphoristicum suum opus divinus orditur Hippocrates: *Ars longa, vita brevis*: Vel illam Ecclesiastici sententiam: *Cùm consummaverit homo, tunc incipiet*; cùm videlicet labore suo adeptam se tenere crediderit veritatem, & scientiæ perfectionem assecutum, tunc primùm incipere dicendus erit, nunquam consummaturus. Notum est illud Platonis dictum: *Tunc primùm mentis oculus acutum cernere incipit, cùm corporis oculus deflorescit.* Et illud Divi Hieronymi: *Ingenium quasi vinum probatur antiquitate.* Naturam hanc ingenij serò maturescentis referre videntur mespila, *non matura priùs quam putrida.* *SCIENTIA,* ut ex ejus nomine confectum testatur anagramma *IT E CANIS.* Sapiens ille vir Græciæ Themistocles, referente eodem sacri nominis Doctore, cùm expletis centum & septem annis se mori cerneret, dixisse fertur, se dolere, quòd tunc egrederetur è vita, quando sapere cœpisset. Tunc primùm, dum jam consummandi tempus est, homo incipit, tunc copiosa retractationum occurrit materia, tunc ludicra juvenilis ingenij vitulamina reprobantur; tunc, ut cum Carneade loquar, peritiores ætate facti, sicut polypus cirrhos suos auctos devorat, ità nostras quoq; opiniones incipimus refutare. Quàm magna est hæc *Eccli. 18.* *Epist. ad Nepotianum.*

miseria

miseria mortalium! qui vix dum sapere incipiunt, & oculos mentis aperire, coguntur è vita decedere; ut meritò Theophrastus moriens naturam accusâsse videatur, quòd cervis & cornicibus vitam diuturnam, quorum id nihil interest, hominibus verò, quorum maximè interfuisset, exiguam dedisset.

VIII. Tolerabilis quidem, nec magni curanda est rerum illarum ignorantia, quæ ad æternam salutem nihil momenti vel detrimenti adferunt, si modò in rerum moralium disquisitione non caligaret mentis oculus, quo duce viam salutis incedere debemus. Nunc verò quis est, qui in actionum suarum formandis hîc & nunc regulis non sæpè fallatur? Cujus conscientia sæpe non sit erronea, & utinam inculpabiliter. Delicta quis intelligit? nec tantùm delicta, sed & virtutes? Hinc est quòd multas hominum justitias DEUS aliquando judicabit, *non enim cogitationes meæ cogitationes vestræ*, dicit Dominus, *quia sicut exaltantur Cœli à terra, sic exaltatæ sunt cogitationes meæ à cogitationibus vestris.* Quod verissimum est non tantùm circa temporalium scientiarum materias, sed vel maximè in materia æternæ salutis. Quis enim certò potest dicere, se hîc & nunc meritorium cujuscunq; virtutis actum elicuisse? multò minùs potest scire an amore vel odio dignus sit, sed omnia hæc in futurum servantur incerta. Si ergo spiritus hominis nescit ea quæ sunt in homine, multò magìs illa ignorabit quæ extra ipsum sunt.

Isaia 55.

Nihil itaq; (ut tandem capiti finem imponam) est in scientijs, à quibus veritas potiori ex parte est proscripta, quàm *verba plurima, multámq; in disputando habentia vanitatem.* Quis sitibundi instar Tantali illud vanè appetat, quod nunquam sit consecuturus? quis inanem in sapientiæ venandæ studio operam ludat? quid te ô mortalis, & cras non compariture homo inutilibus & infinitis misces quæstionibus? *Quid prodest magna cavillatio de occultis, & obscuris rebus, de quibus non arguemur in judicio, quia ignoravimus? grandis insipientia, quòd neglectis utilibus & necessarijs, ultro intendimus curiosis & damnosis, oculos habentes non videmus.* Longè fac à me desiderium inordinatum rei tam difficilis & molestæ DEUS meus, non sim mihi terra difficultatis & sudoris nimij, terra spinarum maledicta, quibus pungar, non compungar. *Stabo potiùs atq; solidabor in te, informa me à veritate tua, nec patiar quæstiones hominum, qui pœnali morbo plus sitiunt, quàm capiunt.*

Eccles. 6.

Kemp. de imit. Christi l. 1. c. 3.

S. August. Conf. lib. 12. c. 30.

Claudam

Claudam præſens Caput anagrammate, quod ſuggerit *SCIENTIA*, quæ ſuos Helluones nunquam plenè ſatiat, quantumlibet illâ fuerint ingurgitati tanquam illi à Deo eſſet imperatum: *SITI NECA.*

Plus homines docti ſitiunt de rore Minervæ,
Quàm capere ingenij vaſa minuta queant.
Dupliciter pereunt, quos ſic premit uber egeſtas
Doctrina interimit, tum ſitis ipſa necat.

CAPUT V.

Scientiarum incertitudo pluribus declaratur.

DIcant Scientiarum Patroni quantum in ſingulis facultatibus à nobis pro certo ſciatur. Nónne pleraq; diſputationi ac ventilationi ſubjecta ſunt? de ipſis ſcientiarum principijs quandoq; litigatur.

Utq; à Theologia facultatum omnium Regina capiam exordium, quid eſt in illa, de cujus evidenti notitia gloriari poſſimus? Multi ſunt, qui Dei exiſtentiam ſibi videntur metaphyſicè demonſtrare, quorum tamen univerſæ demonſtrationes intellectum non ita convincunt, quin diverſis reſponſionibus ab Atheo quopiam poſſint eludi.

Sunt qui exceptâ perſonarum Trinitate omnimodam in Deo unitatem ac ſimplicitatem defendunt; Alij non tantùm virtualitates, ſed actuales etiam formalitates in Divinitate admittunt.

Nonnulli diſparatas relationes ajunt ſufficere ad perſonalitatum diſtinctionem; alij relationum oppoſitionem, ad diſtinctionem illarum requirunt.

Secundùm quosdam DEUS eſt in ſpatijs imaginarijs, cognoſcit individuum vagum, facit ens rationis; alij negant hæc omnia.

Si de concurſu divino fiat mentio, ſi de efficacia gratiæ, aut de Phyſicis prædeterminationibus, vel præfinitionibus, illico Phariſæi cum Sadducæis confligunt. Illi ſcientiam mediam (quam quidem & ego defendo) tanquam providentiæ divinæ neceſſariam, & libertatis noſtræ cum infallibilibus Dei Decretis optimam conciliatricem ubiq; deprædicant, ita ut jam etiam à nobilibus quibusdam Matronis Sanctarum numero in Litanijs inſeratur: *S. Scientia media ora pro nobis.* Alij è contra

dicunt eam ad nihil valere, nisi ut mittatur foras & conculcetur ab hominibus.

Quis hucusq; circa actus Dei liberos difficultatem enodavit? quis divinæ prædestinationis arcanum intellectu suo est assecutus? De specie impressa Dei, de visione beatifica, ejúsq; præcisionibus & reflexionibus, de majori proportione perfectioris intellectûs, cum æquali lumine gloriæ; de oculo corporeo ad visionem Dei elevabili, aut non elevabili, quantæ verborum & sententiarum pugnæ?

Jam si Deum mediante VERBI personalitate hominem factum consideremus, quis unionis hypostaticæ modum attigit? quis tot mysteriorum tenebras circa Christi merita & satisfactiones, impeccabilitatem & libertatem elucidavit? Quis scire pro certo potest, an si Adam non peccâsset, Dei filius in carne impassibili venisset, aut non venisset?

De lingvis Angelorum, de specifica & numerica ipsorum distinctione, de modo intelligendi, de via, merito & peccato illorum, multis jam sæculis discurritur, ac litigatur, & adhuc plurium quæstionum sub judice lis est. Quis dicere potest sinè falsitatis periculo, quomodo dæmones ab igne infernali torqueantur?

In moralibus Theologiæ materijs quanta sententiarum dissonantia? In materia de virtutibus Theologicis quantæ tricæ? quis circa virtutes morales per se infusas, scholarum opiniones conciliabit? De peccatis quid dicam? In quo peccatum consistat acriter etiamnum disputatur. Si de peccatis in particulari agitur, lege Casistarum libros, quantas non ibi reperies Judiciorum contrarietates? nam frequentissimè quod unus condemnat, alter justificat; in nulla tamen materia periculosiùs erratur. Quomodo Sacramenta suos causent effectus, an physicè, an moraliter influant, adhuc nescimus. Circa illorum reviviscentiam, & singulorum in particulari formas atq; materias, quàmplurima sunt adhuc controversa.

II. Nec tantùm in scientijs divinis, sed etiam in humanis magna se offert altercandi materia. Prædicamentorum Decalogus non ab omnibus admittitur. Circa universale quanta schismata? Hi clamant illud à parte rei existere; alij dicunt esse purum ens rationis. Circa univocationem entis quanta sententiarum æquivocatio? Circa modos & relationes quanta prælia? Circa rerum essentias, existentias, distinctiones, specificationes, individuationes, negationes & privationes, tran-

transſcendentales item reſpectus & connexiones, quanta opinionum diſſidia?

Perſonalitatem, ſeu rationem ſuppoſiti de fide novimus, in quo tamen conſiſtat hucusq; ab omnibus divinatur. Subſtantiæ perſeitatem, & inalietatem accidentis nemo perfectè hactenus explicuit, nec genuinum rei ſpiritualis, & corporeæ diſcrimen ullus adhuc aſſignavit.

Sed relinquamus hæc à ſenſibus abſtracta, ea enim ipſa, quæ ante pedes noſtros jacent, ignoramus.

Aſtruitur paſſim materia pro formarum ſubjecto, & neſcitur hucusq; in quo ſubjecti ratio conſiſtat. Quantum in illa materia eſt chaos? quantæ tenebræ? an dependeat eſſentialiter à forma, an unam appetat præ altera, an ejusdem ſit ſpeciei in ſublunaribus & cœleſtibus, quis poterit definire? Quin imò de ipſius exiſtentia meritò dubitatur, nec enim ejus neceſſitatem ullus adhuc demonſtravit.

Quis hucusq; dignovit an redeant formæ corruptæ an non? Sunt qui unicam formam ſubſtantialem in homine admittunt; alij præterea defendunt formam corporeitatis in plures partiales diviſam. Quidam in materia ferri candentis formam ferri ſolam agnoſcunt; alij duas in illa formas propugnant, docentes formam ferri & plurimorum aliorum corporum formæ ignis eſſe ſubordinatam.

Aliqui generationem novæ formæ, alij corruptionem antiquæ in mutatione ſubſtantiali priorem ſtatuunt. Sunt qui generationem & corruptionem ſubſtantialem penitùs è medio tollunt, ut infra videbitur. An omnes partes pertineant ad quidditatem compoſiti, & an compoſitum diſtingvatur à partibus unitis, adhuc pro & contra diſputatur.

Veniamus ad quatuor cauſas, è quarum numero materialem aliqui eliminant. De mutua cauſalitate & productione ſui ipſius non omnes eodem modo loquuntur. An accidens aliquando ſaltem inadæquatè producat ſubſtantiam, quis poteſt pro certo decidere? & tamen ea de re tot jam annis clamatur. De potentia obedientiali ſubjectiva & effectiva, de potentia creativa creaturis communicabili vel non communicabili quanta ingeniorum colliſio? & tamen vix adhuc ex illis excuſſa eſt vel unica ſcintilla veritatis.

Circa infinitum in multitudine, extenſione vel intenſione, item Creaturam perfectiſſimam, infinitos difficultatum obices nemo tam facilè perrumpet.

Circa ſpatia & tempora imaginaria quàm diverſæ imaginationes? Circa replicationem quantæ replicæ? Alij gloriantur ſe vacuum inveniſſe, alij inventionem veritate vacuam explodunt. Sunt qui motum in vacuo imaginabili admittunt, alij è contra negant.

Non pauciores circa plenum, quàm circa vacuum ſunt controverſiæ. Certè quomodo vas plenum cineribus adhuc ferè tantum aquæ capiat, quantum ſinè illis cepiſſet, nobis eſt incognitum. Sunt qui penetrationem in certis corporibus, diſpoſitionibus, ac circumſtantijs naturaliter dari admittunt, ſed alij pertinaciſſimè negant. Dicant hi, quomodo ſubſtantia rarefacta condenſari poſſit ſine penetratione, & unicum thuris granum in ſui rarefactione tot partes extra partes emittere, ut illis replere poſſit locum centies & vigeſies millies ſe majorem.

De modo ubicationis & durationis quantæ controverſiæ? De creatura ab æterno creabili immenſum diſputationis chaos. Æternitatem nullus hucusq; comprehendit, quin imò quid ipſum tempus ſit ignoramus. *Quid ſit tempus*, inquit S. Auguſtinus, *ſi ex me nemo quærat, ſcio; ſi quærenti explicare velim, neſcio. Et quia explicare neſcio, ſcire meum eſt ignorare.*

Lib. 12. Confeſſ.

Materia continui etiamnum doctiſſima ingenia exercet; nullus adhuc poteſt explicare quomodo minima feſtuca componatur, vel quomodo rota, ſive virgula, ſinè partium diſcontinuatione & fractione circa axem ſuum rotetur. Quis perfectè novit continuum à contiguo diſtingvere?

Motum facilè videmur capere, revera tamen non ita facilè ipſum definimus & explicamus. Sunt multi, qui morulas in illo judicant neceſſariò eſſe admittendas, alij habent illas pro abſurdiſſimo commento.

De primis elementis quantæ diſcordiæ? Sunt qui negant ignem elementarem, æthereum verò judicant eſſe omnino fabuloſum. Unde mihi Philoſophus aliquis demonſtrabit, quòd ignis ex ſua eſſentia calorem exigat? Nunquam videmus ignem ſinè calore; quid inde? ergo calorem eſſentialiter exigit, vel nunquam ſinè illo naturaliter poteſt eſſe, nego conſequentiam; ab actu enim ad potentiam negativè non valet illatio, & multa poſſunt aliter contingere, quàm defacto & ordinariè contigerint, vel contingant. Quid ſi tantùm virtualiter eſſet calidus? nec enim ex eo quòd nos calefaciat, calorem formaliter debet continere; Nam & ſol in multorum ſententia nos calefacit, non ſuo calore, ſed

virtute calefactivâ; nec acicula cuti trajectæ dolorem inferens, illum in ſe habet ſubjectatum. Quid ſi talis eſſet ſenſus caloris qualis eſt doloris?

Utrùm elementa formaliter an virtualiter ſint in mixtis, quis poteſt dijudicare? quis cuilibet illorum qualitates ſuas in intenſo & remiſſo perfectè aſſignare? De gravitatione illorum ac impetu quo moventur, ambiguè diſcurrunt Philoſophi, nec omnes adhuc credunt ſilicem citiùs cadere, quàm panis ramentum. Multi hucusq; mirantur, quomodo veſica inflata ſit gravior quàm vacua; an proinde aër gravitet, litigatur. Similiter an aqua conſtringatur, an verò magìs rarefiat per congelationem. In conſtructione mobilis perpetui multi hucusq; in caſſum laborant.

Pleriq; ſibi videntur habere ſanos corporis & mentis oculos, & tamen hi nivem albam eſſe credunt, alij nigram potiùs eſſe contendunt, quamvis alba videatur, ſicut atramenti ſpuma. Experientiâ certè compertum eſt nivem nigras poſt ſe relinquere maculas, & optimum ex illa confici atramentum. Alii nec nigram eſſe putant, nec albam, ſed cæruleam & coloris ſaphirini, talis enim videtur beneficio lentis in cubiculo ſeu camera clauſa, modò non fuerit à ſole foris illuſtrata.

An mare ſit altius terrâ quis dimenſus eſt? Circulationes aquarum, montium hydrophilacia, & fontium origines, cauſas ventorum, æſtúsq; marinos quis ad plenum indagavit? Quis fulminis vim atq; potentiam explicuit?

De numero & motu, de ſubſtantiali ſimplicitate, ac ſoliditate Cœlorum, quàm fallibilia ſunt hominum Judicia? alij ſolem formaliter, alij virtualiter tantùm eſſe calidum aſſeverant. Cur Veſpertinus nubium rubor ſerenitatem portendat, non matutinus, veram diſcriminis cauſam nullus adhuc aſſignavit.

An & quomodo lumen propagetur in inſtanti, quis aſſecutus eſt? cauſam & radicem colorum tam apparentium quàm permanentium quis pro certo poteſt edicere? Multa quidem de refractione dicuntur, per illam tamen nullus adhuc iridis vel bullarum colores exactè diſtinxit. Multò minùs per refractionem lucis internæ, ac variam denſi & ſubtilis permixtionem, colorum permanentium naturam ac diverſitatem ſufficienter elucidavit, quorum in minimo ſubjecto æqualiter denſo maxima ſæpe diverſitas eſt.

Quomodo & per quales gradus fiat intensio qualitatum, quàm diversæ sunt scholarum sententiæ. De actione similis in simile, & intensione qualitatis per semetipsam non omnes conveniunt.

Utinam saltem miseri homines ea sciremus, quæ sunt in homine. Quis autem potest dicere pro certo, ex quot principijs homo componatur? alij unicam, alij plures in illo animas ponunt, ut infra videbimus, quarum potentias alij realiter multiplicant, alij asserunt esse à se invicem, & ab anima realiter indistinctas. Nondum ullus intellexit, quomodo intelligat. De speciebus impressis & expressis omnia quæ loquimur sunt incerta. Modum quo visio & aliæ sensationes externæ peraguntur, nullus hucusq; ad plenum assecutus est. Neq; ullus evidenter probavit, facilitatem, quæ post frequentatos actus à nobis advertitur, in habitus esse referendam.

III. Non multò plura circa humanum corpus, tametsi visibile ac palpabile, quàm circa animam nostram intelligimus. Nondum scimus an ungves, capilli, sangvis, aliiq; humores sint corporis humani partes de vita totius communicantes. Cuinam parti debeatur principatus, non concors est omnium sententia. Dubitatur etiam passim, an detur aër auribus à natura implantatus; an ventriculus vi suâ, an verò alienâ concoquat, an aëris substantia per arteriam asperam & venosam ad cor usq; deferatur, ut taceam alia hujusmodi dubia plusquàm sexcenta. Nescimus defactò ad quid serviant renes succenturiati, vel aqua pericardij, aut quibus usibus deputata sint vasa lymphatica.

Quis est adeo peritus atq; industrius anatomicus, qui gloriari possit omnes naturæ vias in corpore humano sibi esse compertas? multæ testantur historiæ, res incautè per os deglutitas, per urinam fuisse redditas, ut cerasorum ac prunorum ossicula, lactucæ frustula, uvarum acinos, semina fœniculi & anisi, acus non tantùm parvas, sed etiam crinales. Legimus etiam muscam, quæ cujusdam os involaverat, per vesicam exijsse, ad quam tamen vix ullus rebus ita solidis patere videtur accessus.

Miramur defactò, quibus vijs pulmo ad intestina delatus per sedes aliquando excernatur, aut quomodo plevriticorum sputa ad asperam arteriam perveniant. Taceo hic metastasin, & viam nobis ignotam, per quam humores in colica paræsi ex intestinis ad nervos deferuntur. Legimus præterea cultellos & aciculas devoratas, multo post tempore per abscessus crurum & ingvinū à natura factos exivisse, & acum incautè deglutitam,

glutitam, poſt unum menſem, exitum circa aurem quæſiviſſe, ſagittas etiam dorſo infixas, per alvum innocuè fuiſſe redditas.

Super hæc omnia videntur admirandi abortus facti per vomitum. Legimus etiam infantium ſat magnorum Skeleta per os fuiſſe aliquando rejecta. Ad hæc & ſimilia nullus medicorum aliter meliùs poteſt reſpondere, quàm multas in corpore noſtro partes & vias dari, naturæ quidem notas, nobis verò hucusq; incognitas.

Circa officinam ſangvinis medici non concordant. Ejus circulatio non eodem modo ab omnibus explicatur. Humorem illum, qui ſangvini è vena miſſo ſupernatat, aqueum eſſe vulgariter creditum eſt, donec experientia docuit, illum calore non reſolvi, ſed coagulari. Ejus tamen originem atq; naturam nullus adhuc exquiſitè dignovit.

Communiſſima eſt perſuaſio inter medicos, nigrum illud ſangvinis è vena miſſi ſedimentum eſſe melancholicam ſangvinis fæcem. Experientia tamen probat, illam ſangvinis portionem ab alio ſangvine non differre, ſed ideò ſolùm nigram apparere, quia non eſt aëri expoſita. Si enim aëri exponatur, parem cum alio ſangvine ruborem induit, prout teſtatur Carolus Fracaſſatus in Epiſtola anatomica, cujus quidem rei experimentum nunquam feci.

Venas Meſeraicas chylum ad hepar vehere, diu fuit creditum, donec alij lacteas repererunt, quas tamen omnium Medicorum ſchola nondum recepit.

Quid hîc dicam de diebus criticis? de ſtatis & ordinatis febrium periodis? de annis climactericis? de morbis Epidemicis & malignis? de apoplexia, epilepſia, pica mulierum, & plurimis alijs morbis, quorum cauſæ adhuc ignorantur, tametſi quidam ſuperciliosi ſibi videantur eas omnino comprehendiſſe.

Pro quartanæ febris alimento, aliqui craſſum, alij verò tenuem humorem aſſignant, & conſequenter illam diverſiſſimè, imò contrariè curant. Nihil communiùs apud Medicos, quàm quòd bilis copia gignere ſoleat febres, ſive intermittentes, ſive acutas; alij è contra omnes febres oriri potiùs ajunt ex defectu bilis. Communis etiam hucusq; fuit ſententia, in ſomno magìs, quàm in vigilia concoctionem vigere, video tamen à nonnullis R R. contrarium doceri, non ſinè rationum pondere.

Quomodo generatio hominis perficiatur in utero, quis hucusq; pro certo novit? bene Mater illa Hebræa ad filios ſuos dixit: *Neſcio qualiter* 2. *Mach.* 7

liter in utero meo apparuiſtis. An Mater activè, an tantùm paſſivè concurrat, adhuc divinatur. Quis crediđiſſet dari ova uterina, alia maſculis, alia fæmellis concipiendis dicata? quæ virilis ſeminis acceſſu prolifica reddantur, ut docet Beckius ratione ſimul & experientiâ ſuffragante, per quorum etiam copiam ait, optimè explicari mulierum fæcunditatem.

An ſingula purgantia omnes indifferenter humores, an certos duntaxat evacuent, & quomodo explicari debeat vis illa purgatrix, hucusq; relinquitur ambiguum. An gravidis aut peſtiferis ſangvinem mittere, vel apparentibus jam exanthematibus venam ſecare liceat; Similiter an gravidis vel peſte laborantibus catharticum exhibere, non omnium concors eſt opinio. Nec adhuc exactè cognitum eſt, utrùm in pleuritide venam in parte affecta, an adverſa ſecari expediat, pilulas cephalicas ante ſomnum, alij commendant, alij reprobant. Sunt qui omnem purgationem & venæ ſectionem, in morborum quorumcunq; curationibus explodunt.

Potior Medicorum pars certas venas certis partibus credit appropriatas, per Cephalicam caput, per baſilicam hepar, per medianam præcordia putat revelari, ſalvatellæ miſſionem lieni ſalubrem exiſtimat. Alij videntes ab eodem brachij trunco omnes haſce venas ortum ducere, hunc inter eas delectum judicant eſſe fruſtraneum, jubentes illam ſecari, quæ tutiùs & commodiùs ſecari poteſt, ſalvatellæ ac minoris cephalicæ ſectionem omnino explodentes. Multi ſunt, qui in venæ ſectionibus, ſcarificationibus, & quorumcunq; medicamentorum exhibitionibus, lunæ incrementa, vel decrementa, aliorúmq; ſiderum aſpectus religioſiſſimè obſervant, quæ alij omnia contemnunt.

Diætam certam ſuis patientibus complures Medici præſcribunt, alij ejus præſcripta omnino negligunt.

Levis videtur quæſtio, an raphanus ante, an verò poſt menſam ſit ſumendus, ut proſit ſanitati; circa illam tamen Medicorum pugnant ſententiæ, nec adhuc ſufficienter hucusq; diſcuſſum eſt, an opium ſit calidum, an frigidum. Idem eſt de Camphora, nitro, vitriolo, aceto, & acidulis, ex quarum uſu hepar non modicè calefactum ſe retuliſſe nonnulli ſcribunt; hæ tamen vulgò refrigerare creduntur.

Omitto hic infinita ferè Medicorum & Philoſophorum problemata, per quæ conjecturaliter magis naturæ arcana diſcutiuntur, quàm certâ indagine explorantur. E quibus unicum hic propono, quanquam ridicu-

ridiculum, non ridendæ tamen difficultatis: *Cur ebrij ex vino antrorsum, ex cerevisia verò retrorsum cadant?*

Quàm frequenter diſſident, ſibíq; contrariantur Medicorum conſilia & curationes, dum unus calidum ſuadet, alius frigidum; hic hecticam, ille contrarium in homine morbum curat; quin imò ſæpe vix ullus morbi naturam aſſequitur; adeóq; parum quandoq; prodeſſe videtur Medicorum copia, niſi ut verificetur illud Raſis: *Qui plures vocat Medicos, incidit in errores plurimorum.* Et tamen non de lana caprina, ſed de corio humano tunc agitur.

Quantæ jam in medicamentorum delectu Medicorum ſunt diſcordiæ? aliqui in morborum curatione utuntur rebus chymicis arte ſpagyrica præparatis, quibus ſe jactant profligare morbos etiam cæteroquin incurabiles, non tantùm citò, ſed etiam tutè ac jucundè. Alij hæc omnia cane pejùs & angue, tanquam naturæ inimica, vel ad minùs periculoſa execrantur. Sunt qui Magiſterijs, item fæculis & alijs quibusdam officinarum præparatis majorem vim, quàm crudis rebus attribuunt. Alij è contra hæc rident tanquam mortua prorſus corpora, omníſq; virtutis expertia. In ipſis medicamentorum præparationibus quanta difformitas? quot non circa tincturam corallorum, circa aurum potabile, tincturam lunæ, &c. circumferuntur proceſſus? è quibus hunc iſte, alius alium præfert. Quin etiam in Galenicis medicamentorum præparationibus maxima eſt varietas. Inſpice Zvvelfferum, invenies ab ipſo paſſim traduci officinarum inſaniam. Neſcio tamen an ipſe rem acu ſemper tetigerit; nam in multis ſuis reformationibus, non tantùm ab æmulis, ſed etiam ab aſſeclis reprobatur & reformatur. Deniq; tanta eſt circa rerum naturas Medicorum ignorantia, ut non ſciant exquiſitè virtutem unius herbulæ, quam pedibus quotidie calcant. Simplicium qualitates non niſi ab experientia diſcere poſſunt, *experimentum* autem in medicinalibus eſſe *periculoſum* pronuntiat Hippocrates. Hinc etiam pauci ſtudent novis rerum experimentis, ne in humano corio ludere videantur. Neceſſarium eſt ergo ut magna ſit Judiciorum medicinalium fallibilitas, & neſcio an pronuntiare debeam injurioſum eſſe Medicis illud cujusdam Poëtæ diſtichon:

Nulla quidem veſtri eſt tam regula firma Galeni,
Quam non interdum curva refellat anus.

Quid hîc dicam de Mathematicis diſciplinis? Utinam omnis illarum IV.

demonſtratio cum metaphyſica infallibilitate ſemper ſubſiſtat. In multis etiam Mathematici ſuam fateri coguntur ignorantiam. Laborant usq; in hodiernum diem Geometræ in quadratura circuli; Arithmetici in calculationibus ſuis divinatorijs frequenter divinant; in plurimis falluntur Geographi, & certum modum locorum longitudines,ſeu meridianos inveniendi adhuc ignorant. Nihil hîc dico de fallibilibus Aſtrologorum judicijs; Aſtronomi ſtudijs tot annorum certum ac perfectum hujus univerſi ſyſtema nondum conſtruxerunt. Quàm incerta ſint Horographorum fundamenta, docent horologia ſecundùm artis ipſorum gnomoniſticæ præſcriptum facta, quorum tamen umbræ plus aliquando à vero tramite declinant, quàm quæcunq; lingvulæ magneticæ à locorum meridianis, ità ut ſæpiùs etiam reverti à nonnullis dicantur. Optici nondum habent perſpectas omnes reflectionum & refractionum leges, & poſt multas ipſorum explicationes, iris manet nihilominus *Thaumantis* ſive *admirationis filia.* Copioſa deniq; admirationis materia nobis ubiq; relinquitur.

V. A rebus phyſicis & naturalibus, ad illa tranſeo, quæ ab humano pendent inſtituto, circa quæ tamen Authorum opiniones ſæpe non minus diſcrepant. Sæculares principatus Jura pro morum & juſtitiæ regula condiderunt,ſinè quibus etiam Juriſconſulti loqui erubeſcunt; Quàm tamen contrariæ ac incertæ ſunt illorum interpretationes? quàm diſſonæ conciliationes? Multæ leges cereum dicuntur habere naſum, quas unus in hanc, alius in illam partem trahit, & inflectit. Nolo hæc omnia exemplis probare; ſufficiat quòd nuper ſpectabilis quidam & clariſſimus Vir, à theoria ſimul & praxi Juris laudatiſſimus, edito quodam libello, plures quàm centum Juris communis & Bohemici differentias à ſe obſervatas, citatis Jurium textibus, publicæ luci expoſuerit. Cùm ecce paulò poſt quidam alius præfatas Jurium differentias moderari conatus, etſi non in omnibus, ſaltem in plerisq; contrarium calamum oppoſuit. ità ut præfatorum Jurium conſonantias, in ijsdem ipſis allatis differentijs, paucis exceptis, luculentiſſimè demonſtràſſe ſibi videretur. Cujus quidem cenſuras non adeo moderatas tametſi non approbem, quia tamen etiam ipſe doctrinâ non mediocri fuit præditus, hinc ſaltem clariſſimum reddi puto, plurima in Jure eſſe dubia, ac in utramq; partem à Jurisperitis diſputabilia. Quid enim in ejus Theorematibus adeo certum eſſe poteſt, cùm clara & obvia Jura uni videantur ſimilia & conſonantia, alteri verò

verò diſſonantia, & ſicut album & nigrum ſibi oppoſita. Heu! quanta ingeniorum & ſententiarum differentia, quæ ſi tanta eſt in dijudicandis ipſis Juribus, quanta non erit in ijsdem ad praxim applicandis?

Hinc eſt quod non minùs in Jure, quàm in alia cujuscunq; ſcientiæ vel artis materia, quilibet ſcriptor tametſi ſapiens & cordatus timendum habeat, ne reperiatur aliquis, qui doctrinæ illius ſe opponat, ejúsq; ſententias & theoremata convellat. Quod etiam initio ſtatim, ſpectabilis idem vir, cujus ante mentionem fecimus, videtur fuiſſe ſubveritus, dum in præfatione ad Lectorem ſibi ex Guevarra in mentem retulit: quomodo Socrates qui Apollinis oraculo omnium mortalium ſapientiſſimus eſt judicatus, à Platone fuerit reprehenſus; Plato ab Ariſtotele, Ariſtoteles ab Averrhoe, Cæcilius à Sulpitio, Lælius à Varrone, Marinus à Ptolomæo, Ennius ab Horatio, Seneca à Gellio, Eratoſthenes à Strabone, Thaſſalus à Galeno, Hermogenes à Cicerone, Cicero à Saluſtio, eodem modo paſſus eſt Homerus à Zoilo, qui etiam propterea dictus eſt Homeromaſtix, ſeu Homeri flagellum. Sed ad Jurisprudentiam redeamus. VI.

Horolog. Princ. in vita Marci Aurelij.

Nihil dicam de dominio duorum in ſolidum, de mero Imperio Magiſtratûs, de venditione hypothecæ contra pactum cum debitore initum, circa quam inter ſe digladiati fuiſſe leguntur Bartolus & Baldus Jurisconſultorum clariſſimi. De valore plurimorum Contractuum, & innumeris alijs quæſtionibus, quæ varijs tam rationibus quàm authoritatibus adductis, pro & contra usq; in hodiernum diem diſputantur. Pervadamus Tribunalia, inveniemus in ijs non pauciores Juris quàm facti quæſtiones in utramq; partem agitari, & cauſas divinatoriè ſæpius decidi. VII.

Quin imò ſunt qui gloriantur ſe ejusdem Juris adminiculo cauſam injuſtiſſimam poſſe ſtabilire, & æquiſſimam ſubvertere, quod utinam ſpeculativè ſolùm noverint, & non etiam practicè; digni alioquin eodem præmio, quod Galeatius Dux Mediolanenſis dediſſe legitur cuidam Cauſidico, quem lites in Jure quantumvis liquido ſerere ac ſatas alere ſolitum ad ſe aliquando advocavit, & ſic affatus eſt: *Debeo piſtori meo centum aureos, non lubet ſolvere, poteſne me tueri præſidio Juris, & ab obligatione liberare?* Annuit repente cauſidicus, & ſuam Principi operam promptiſſimè adpromiſit. Hic verò in fraude deprehenſum, & facto proprio convictum, verbis acerrimè priùs increpatum publicè in furca ſuſpendi juſſit. Quo ſupplicij genere plures hodie affici deberent, qui ſuorum ingeniorum verſutiâ cauſas diſtorquent, injuſtitiam palliant,

Petrus Blesensis. æquitatem explodunt. Quorum est *Jura confundere, lites suscitare, transactiones rescindere, dilationes innectere, supprimere veritatem, fovere mendacium, quæstum sequi, æquitatem vendere, inhiare actionibus, versutias concinnare.*

VIII. Nec Jus Canonicum est semper sufficiens certitudinis regula, in quo plurimæ adhuc sunt controversiæ, quæ judicem expectant. De peculio Clericorum, & superfluorum proventuum Ecclesiasticorum dominio contrariæ sunt Authorum sententiæ. An detur actio ex nudo pacto ex Jure Pontificio, inter Authores adhuc disputatur. Nihil hîc dicam de occisione bellica, quam Clericis non esse prohibitam multi de Clero, ipsâ etiam praxi tenent; alij verò Juris, & SS. Patrum authoritatibus sibi videntur contrarium demonstrare.

In omni ferè materia causæ in Consistorijs, & Curia Romana quotidie tractantur, quibus pro & contra non desunt Patroni, neq; Canonum ambigui textus, quorum contrariæ interpretationes adferuntur. Interim certum est non intentionem verbis, sed verba servire intentioni. Quis jam hîc genuinum Juris sensum, & Legislatoris veram intentionem acu tangere potest, nisi is, qui legem tulit, verborum suorum agat interpretem?

IX. Parum igitur in scientijs nostris & certitudinis & veritatis. In Philosophicis omnia ferè subjecta sunt erroris periculo. In Medicina *Judicium difficile*, ut Hippocrates ipse testatur; In Jure, ipsorum Juristarum testimonio, *omnis definitio periculosa*; In Theologicis sumus ad solem noctuæ; In Ethicis tandem quot erronea sunt dictamina? maximè dum generales gnomæ ad particulares casus & materias applicantur. Ipsi qui mundana gubernant subjecti sunt erroribus, nec Mundus regitur scientijs sed opinionibus. Utq; paucis verbis ea quæ dixi complectar: *Diminutæ sunt veritates à filijs hominum*, & de ipsa veritate vix aliquid veri tenemus. Nemo igitur de illa glorietur, quantumvis nobili & acuto sit præditus ingenio, nondum enim habet lydium lapidem, quo veritatem pro certo possit explorare, unde in multis frequenter hallucinabitur, & cùm sibi videbitur sapientissimos circa Physica & moralia, terrestria & cœlestia, humana & divina formâsse discursus, verè tamen poterit cum Job dicere: *Insipienter locutus sum, & quæ ultra modum excederent scientiam meam.* Excedunt haud dubiè ultra modum quàmplurima intellectûs humani captum; SCIENTIA nostra quæ se ja- *Job. 42.*

ctat

ctat multiſciam, nihil penè ſcit, & anagrammatiſmo etiam id confirmante *IT NESCIA.*

CAPUT VI.

Magna hominum ignorantia in explicandis naturæ magnalibus; inter quæ primo loco rerum Sympathiæ cenſentur.

AGendum jam de varijs naturæ miraculis, quæ in hoc univerſo contingunt, & humanam detegunt ignorantiam. Tritum eſt illud carmen: I.

Felix qui potuit rerum cognoſcere cauſas.

Dicendum verò potiùs in tanta rerum difficilium & abſtruſarum copia:

Non eſt qui poſſit rerum cognoſcere cauſas.

Non tantùm raros atq; inſolitos naturæ effectus, ſed etiam quotidiana ejus opera miramur, quam admirationem parit ignorantia; non enim miraremur, ſi cauſas illorum perſpiceremus. Hinc ſequitur, cùm eſſe admirativum ſit proprietas hominis, ignorantiam ei magìs eſſe propriam, & priorem admirativo, non obſtante, quòd in negativo videatur conſiſtere. Adducemus hic primò in medium ſympathias rerum, quarum cauſas & modos ſe aſſecutum, nemo cum veritate gloriari poteſt.

Eſt verò Sympathia, mutua quædam conſenſio inter res aliquas, II.
per quam, unâ aliquid ſentiente, altera quantumlibet diſtans idem ſentire videtur; unâ motâ, moveri altera; patiente unâ, pati altera. Unde à quibusdam vocari ſolet compaſſio. Galenus nominat amicitiam, Plinius concordiam, Cicero convenientiam & naturæ cognationem, alij appellant concentum & ſymphoniam.

Sympathia duplex eſt, una quæ fit cum actione alterius attractiva, & vocatur magnetiſmus, de quo infra. Altera quæ fit ſinè ulla ſenſibili aut notabili actione rei unius in aliam ſympathicè affectam, & in nudo rerum conſenſu conſiſtit, hæc propriè ac ſpecificè ſympathia nominatur, cujus jam exempla ſubnectam, non curioſitatis paſcendæ, ſed veritatis ob oculos ponendæ, ſcientiæ confundendæ, ac ignorantiæ humanæ detegendæ causâ.

III. Vinum in Cellarijs turbatur florentibus vineis, similiter turbatur cerevisia in cadis florente hordeo.

Pisa difficulter coquuntur florentibus in agro pisis. Si farina ex tritico, eo tempore quo id in agris germinat, coquatur, pultes non spissantur, sed longiori coctione magis semper colliquescunt.

Grana tritici adustas producunt spicas, si ponantur ad saccos, è quibus farina pro pinsendis panibus fuit deprompta; quotquot enim granis tritici pulvis farinæ in sacco residuus adhæserit, illa omnia uredine inficiuntur.

Cœpæ siccæ in granario denuo germinant, dum aliæ in hortis satæ, ex terra prodeunt.

Mantile vel strophiolum colore mori, cerasi, vel rubri vini maculatum, facilè maculam dimittit, si lavetur, dum illæ arbores aut vites florent; alio quovis tempore & operam & lixivium in eluendis ejusmodi maculis perdes.

Si quis morum vel fragum in gravidam proijciat, pars in fœtu correspondens parti matris attactæ, eodem signo sæpe notatur. Talia mora vel fraga per matris imaginationem seu terrorem cuti prolis impressa, visa sunt quotannis viridescere, flavescere, rubescere, ac prurire, cum moris arboreis, & fragis terrestribus, subsidere autem & semi evanescere, tempore mororum & cerasorum transeunte.

Territis ab inopinato lunæ aspectu mulieribus, fœtus quandoq; luniformi maculâ signati sunt, lunæ incrementa & decrementa ad amussim sequente, quæ etiam sequi dicitur lapis Selenites. Scribitur quoq; de panthera, quòd in pelle sua circumferat maculam lunæ phases exactè repræsentantem.

Si panis è furno extractus cultro dividatur, panes reliqui in furno læduntur, cortéxq; à medulla recedit. Observatum est etiam, si quis furnum conscendat, vel quacunq; ratione percutiat, quando panes in eo pinsuntur, idem accidere.

Gallinâ ovis incubante, si in ijsdem ædibus ovum igne assetur, intereunt pulli exclusioni vicini.

Carnes cervorum & damarum quamvis optimè conditæ, fætent, quando ejus speciei animalia luxuriantur & libidinantur.

Nasus factitius computrescit post ejus obitum, ex cujus humero excisus est.

Si

Si felem maſculum quis occidat, fœmellâ quæ ex ipſo concepit prægnante, mox illa abortum patitur, & catelli mortui eduntur. Idem contingit in ovibus, aſinis, vaccis, ſuibus; Unde Laniones verrem nunquam occidunt ſcrophâ parturiente.

Pereunt etiam plantæ, ſi ramaſculi earum igni lento admoveantur, vel tumbis mortuorum imponantur, quod in roſmarino maximè obſervatum eſt.

Matrona quædam Lipſiæ tres filios in Matrimonio enixa eſt, cum quibus ſingulis dens unus ipſi accrevit, morientibus illis, ſinguli dentes eidem pariter exciderunt.

Neſcio an etiam Sympathiæ ſit accenſendum, quòd in quodam Galliæ Monaſterio, Maurilio dicto, tot vivant Monachi, quot in ſtagno vicino piſces reperiuntur. Ægrotante aliquo Monacho ſupernatat piſcis quispiam infirmus, idémq; fratri morituro præmoritur.

Expertum eſt, ſi conſangvineis procul diſſitis aliquid triſte contingat, id quâdam cordis gravitate & anxietate, nec non aliquâ corporis alteratione nobis prodi, & uno ex familia peſte correpto, luem per omnes, quamvis à ſe remotos, interdum ſerpere.

Obſervatum fuit etiam aliquoties, ad mortem conſangvineorum ſpatioſiſſimo intervallo diſtantium, ſangvinem in quibusdam ita fuiſſe commotum, ut etiam aliquot guttulæ, citra aliam evidentem cauſam, de naribus ſubitò proſiliêrint.

Spiritus ſangvinis in vitro ſervatus, monſtrat valetudinem ejus, à quo detractus eſt ſangvis, quantumlibet longè abſentis; nam ſi ægrotat, turbatur, & claritatem amittit.

Huc ſpectat *lampas vitæ & mortis*, quam quidam præparare docet ex humano ſangvine deſtillato, & debitè purificato, quem ait non ſecus ac oleum nutrire flammam; & ſi lychnus incombuſtibilis eidem adhibeatur, tamdiu ardere, quoad vixerit homo, ex cujus ſangvine præparata eſt lampas; extingvi autem eodem temporis puncto, quo ipſe moritur. Ejusdem lampadis flammam luculentam, elevatam, tranquillam & immotam, ait indicare bonam hominis conſtitutionem; Sin verò flamma variè moveatur, aut ſcintillet, ſi depreſſior ſit, aut nubiloſa & torpida, iræ, anxietatis, triſtitiæ, aut infirmitatis eſſe indicium.

Sunt qui carnem ex brachio, vel aliunde ſibi mutuò dant, & arte chirurgicâ inſerunt, certis deinde carunculæ illius puncturis, quas alter,

de quo deprompta eſt, quantumlibet diſtans ſentire dicitur, cordium arcana ſibi mutuò pandunt.

Huc etiam pertinere videtur aqua, quam nonnulli divinam appellant, ob mirabiles ejus virtutes, & ſic conficiunt: Accipiunt totum cadaver hominis, morte violentâ perempti, qui ſanus antea fuerit, ejus carnem cum oſſibus & viſceribus in fruſtula minutiſſima ſecant, & omnia quàm optimè inter ſe invicem permiſcent, poſtea per alembicum aquam inde proliciunt, eandémq; rectificant. Hæc aqua, præter alias in medicina virtutes dicitur de vita vel morte infirmi certum ferre judicium. Si videlicet tres vel novem guttæ ſangvinis ab ægro aliquo extracti, uni drachmæ circiter illius aquæ imponantur, & igni lento admoveantur. Si ſangvis & aqua invicem commiſcentur, ſignum eſt vitæ; ſi manſerint incommixta, mortis imminentis eſt indicium. In defectu ſangvinis, ſimiliter procedunt, majori tamen doſi, cum urina, ſudore, ſanie, aliísq; corporis excrementis.

IV. Contingit frequenter quòd de nobis cogitantes, & fixè nos intuentes, velut admoniti reſpiciamus; videntes alium oſcitantem, oſcitemus; ridentem, aut dolentem, rideamus aut doleamus.

Cutis humani capitis cum ſuis capillis viventi abſecta, ſiccata, & in loco aliquo clauſo diligenter aſſervata, caneſcente homine, à quo deſumpta eſt, canos exhibet, & calveſcente, calveſcit.

Pellis vitulo marino detractæ pili, accedente maris æſtu eriguntur & rigeſcunt, recedente flacceſcunt.

Teſtacea ferè omnia extra mare quamdiu vivunt, accedente maris æſtu hiant, eodem abſcedente clauduntur.

Adeps urſinus in pyxide ſervatus augetur hyeme, dum urſi in ſuis latibulis pingveſcunt.

Terra ex Nilo deſumpta, exiccata, & diligenter aſſervata, toto anni tempore nihil in pondere mutatur usq; ad diem 17. Junij, cùm ſolito fit gravior, quo tempore Nilus exundat.

Notatum eſt aquam in vaſis æneis aut vitreis aſſervatam notabili incremento attolli, dum nubes in pluviam colliguntur.

Humores in omnibus ſublunaribus, exceptis cœpis & allijs lunâ creſcente augentur, decreſcente deficiunt. Maris etiam æſtus lunæ incrementis & decrementis regulantur.

Selenites lapis, ut ſupra fuit inſinuatum, lunæ imaginationes ſequi-

tur. Talis fortè fuit gemma Leonis X. quæ ut ſcribitur, cum luna creſcebat, & decreſcebat, cujus lumen & colorem æmulabatur.

Datur & Helites gemma ſolaris, cujusmodi fuit illa in manu Clementis VII. Papæ, auream habens maculam, quæ juxta ſolis motum ſingulis diebus oriens & occidens circumagebatur.

Dantur quædam gemmæ conjuges mas & fæmina, moto mare, ſimiliter movetur & fæmina, quamvis longè diſtans, unde illarum ope amici procul diſtantes invicem colloqui poſſunt.

Pulſatâ unâ chordâ, ſonat altera ipſi concordans & æquitenſa, imò & octava & quinta. Fiſtulæ quoq; ac tubæ chordas ſimili tono gaudentes ſonare faciunt. Sic qui alios canere audiunt, canunt etiam ipſi non cogitantes.

Si quinq; ſcyphi vitrei diverſis liquoribus pleni, ut cremato, vino, cereviſiâ, oleo, aquâ, ejusdem magnitudinis & capacitatis prope ſe invicem ponantur, rasâ unius ſuperficie in ora ſuperiori, usq; dum tinnitum edat, omnes humores concitantur, magìs verò ſubtiliores. Ad hunc fortaſſe modum animi noſtri per Muſicam commoventur.

Notæ ſunt quarundam partium in corpore humano ſympathiæ, ob quas unâ parte affectâ, altera compatitur, & per conſenſum ægrotat. Sic ventriculus cum corde, cor cum digito annulari, ſpecialem dicitur habere ſympathiam. Similiter cerebrum cum ventriculo & pedibus tametſi remotiſſimis; Hinc pedum frigefactio nocet capiti, & pedum lotio cum aquis ſomniferis ſomnum procurat. Nec tantùm caput, ſed etiam pectus pedibus conſentit. Experimentum hujus conſensûs ſic capere poteris. Curaturus tuſſim vel raucedinem quantumvis diuturnam & moleſtam, accipe duo vel tria capitella de allio, mundata tere, & cum porci pingvedine ad ignem liquefacta in formam ungventi redige; veſperi antequam eas cubitum, pedes & plantas præcipuè, ad ignem quàm optimè calefacito, & prædicto ungvento perunctos pannis calefactis circumligato, deprehendes manè omnem abſceſſiſſe raucedinem. V.

Experimur oculo uno dolente, etiam alterum dolore corripi. Et ſæpe fit, ut ſurgente à dextris puſtulâ, ſimilis in parte ſiniſtra excitetur. Inter frontem & pectus mirabilis conſenſio à quibusdam obſervata eſt. Si quis nævum in fronte habeat, ſimilem ordinariè habet in pectore vel dorſo. Similem quoad maculas ſympathiam dicuntur habere oculi cùm axillis, aures cum brachijs, brachia cum cruribus. Miram etiam

dicuntur habere connexionem labia oris cum labijs uteri. Huc etiam ſpectat aurium ſympathia cum dentibus. Sunt enim quibus ad ſtridorem cultri, ad limationem ferri, & ſericarum veſtium ſibilos dolent dentes. Imò etiam aliqui ad ſolum rei acidæ aſpectum dentium ſtupore afficiuntur.

VI. Non debent hîc ſilentio præteriri Sympathiæ prolis cum Matre. Inprimis cum ejus mamillis, quæ ſi duræ fuerint, fætus bene valet in utero, ſi molleſcant, infirmatur. Maſculi placantur faciliùs mammâ dextrâ quàm ſiniſtrâ, quia dextram in utero partem tenuerunt. E duobus gemellis in lucem editis, unus dextram, non ſiniſtram, alter ſiniſtram non dextram ad ſugendum arripit. Taceo hîc Sympathiam cum alijs membris corporis materni, unde multis ex ſignis colligi poteſt prolis in utero conceptus aut geſtatio.

Huc etiam ſpectat, quòd quidquid edulij abhorret mulier tempore geſtationis aut conceptionis, illud idem fætus abhorreat toto vitæ tempore.

Mirabilior eſt illa ſympathia, quam habet fætus cum imaginatione materna, ob quam admirandæ ac ſubitæ in ipſum aliquando fiunt impreſſiones. Sic vulnere thoraci Matris inflicto, viſus eſt prolis thorax vulneratus, etſi gladius illum non tetigerit.

Quidam ſtricto gladio Matris fronti minabatur, & infans in utero latens vulnus in fronte accepit, atq; ex nimio ſangvinis fluxu interijt.

Simile quid narrat Sennertus de alia gravida muliere, quæ cùm duorum monomachiam vidiſſet, atq; alterum ab altero transfodi aſpexiſſet, vehementer perterrita, digitis oculorum palpebras contigit, & paulò pòſt mortuum puellum in lucem edidit, cui caput erat transfoſſum. Miram vim habet ille certarum partium contactus, terriculoſæ alicui conjunctus imaginationi. Novi ego Religioſum Ordinis noſtri, qui ſubitâ inviſæ cujusdam rei apprehenſione correptus, cùm caput palmâ extensâ ſupernè contigiſſet, quinq; digitorum veſtigia eidem impreſſit, capillis quos tetigerat ſubitò de nigris in canos mutatis.

Mirabiliora longè ſunt illa exempla, quæ proprijs ſe oculis hauſiſſe ait Helmontius, & ſequentibus verbis deſcribit: *Sartoris uxor Mechliniæ, præ foribus vidit in conflictu quendam manum amittere, ſtatim perculſa horrore peperit filiam unâ manu, altero autem cruentóq; brachio extinctam, quòd manus ejus non reperiretur, & hæmorragia infantem inter-*

Cap. de Injectis materialibus.

interimeret. Uxor Marci de Vogeler Mercatoris Antverpienſis, Anno 1592. videns militem mendicantem, cui pila ferrea, in obſidione Oſtendana dextrum brachium abſtulerat, illúdq; adhuc cruentum circumferebat, mox abinde filiam peperit orbam brachio, & quidem dextro, cujus cruentus adhuc humerus per chirurgum ſolidari debuit. Nuſpiam reperibile fuit brachium dextrum, nec oſſa, nec ulla apparuit putrilago, in quam brachium contabuiſſet parvâ horulâ. Attamen nondum conſpecto milite fœtus bina habebat brachia, nec potuit brachium avulſum annihilari; ergo clauſo utero ablatum eſt brachium? Certè non quadrant triviales rationes in tanto portento, aut paradoxo. Subdit deinde aliam hiſtoriam: *Uxor cujusdam Mercatoris Antverpiæ, ut audivit quòd uno manè decapitarentur tredecim, ſtatuit ſpectare detruncationes. Aſcendit ergo cubiculum familiaris ſibi viduæ in foro morantis, viſóq; ſpectaculo ſtatim illam adorſus eſt dolor parturientis, peperítq; maturum infantem cruento collo, cujus caput nuſquam apparuit:* Hæc ille.

Unum hic adhuc exemplum adijciam, ex quo mirabilis planè ſympathia corporis materni cum corpore fœtûs elucet. Videbat fœmina quædam prægnans Æthiopem inopinatò accedentem, & exhorreſcebat tam inexpectato acceſſu, ut animi ferè deliquium pateretur. Ex adſtantibus unus, quòd inſignem imaginationis vim probè perſpectam haberet, prudenter metuebat, ne fœtus aliquando edendus nigrâ cute veſtitus prodiret, author itaq; erat adſtantibus, ut lavarent fœminam totam, ſi fortè impreſſa fœtui Idæa, ſuperveniente aliâ deleri poſſet. Lavatur fœmina, ſecuráq; redditur, nullum jam poſt lotionem nigrorem in fœtu obſervatum iri. Peracto geſtationis tempore fœtum enixa eſt candidum quidem, aſt nihilominus aliquot in locis impreſſi ſibi nigroris veſtigia oſtendentem. Obſervabantur enim omnia adhuc loca nigredine imbuta, quo diligens lavantis manus non pertigerat; interſtitia nempe digitorum, manuum æquè ac pedum, ingvinis, ac præter hæc unus in dorſo locus, cæteræ partes omnes omni nævo liberæ videbantur. Plura exempla ſimilium maternarum impreſſionum hîc prætereo.

Nota eſt pica mulierum, quâ etiam interdum laborant non-prægnantes. Appetunt ligna, vermes, lanam, ſtupas, cretam, ſalem, gypſum, calcem, arenam, cineres, crudas carnes etiam humanas. Legimus quandam mulierem hoc appetitu adactam, maritum ſuum occidiſſe, & carnes illius voràſſe. Quod ſi res, quas appetunt, illis denegentur,

gentur, patiuntur abortum, vel aliud grave malum fœtus incurrit. Cujus rei exemplum extat apud Doctorem Marci, quod Pragæ contigiſſe narrat: Mercenaria quædam mulier uterum gerens menſæq; accumbens, avidiùs comedebat de capite carpionis; accedens coqua, quòd hanc partem ſibi deſtinârat, graviter increpat fœminam, quæ pudore ſuffuſa in patinam rejecit ambeſum piſcem. Et quamvis ab adſtantibus fœminam uterum gerere cogitantibus, ad caput carpionis comedendum poſtea invitaretur; pudor tamen doloríſq; acerbitas ipſam de menſa ſurgere fecerunt; Surrexit ergo incœnata continuas lacrymas fundens, cubitóq; capiti admoto (utì mœſti ſolent) nihil niſi piſcem illum meditabatur, infeliciſſimo eventu; peperit námq; infantem, cujus caput non prorſus humanum, ſed ex dimidio piſcem referebat, illâ videlicet parte, quæ cubito matris fuerat compreſſa, ita ut ipſum quoq; os in duo ſemiora, ínq; partes humano ori, & quale carpioni eſt, aſſimiles divideretur; quin & color Cyaneus, & ſquamarum ſimilitudo eidem ineſſent.

VII. Morſi à Phalangijs ac Tarantulis, poſt curationem morsûs aliquam tamen quotannis patiuntur recidivam. Hyeme quidem appropinquante bene habent, dum animalia illa frigore torpeſcunt; redeunte autem æſtate, dum venenum in illis animalibus incipit referveſcere, eodem iterum malo nonnihil corripiuntur, & ita per ſingulos annos, donec araneus ille, à quo læſi ſunt, moriatur.

In Anglia, ubi valde furioſi ſunt canes, & facilè in rabiem aguntur, ſi aliquis à cane demorſus fuerit, ſtatim canis ſolet occidi; quòd ſi enim poſt vulnus inflictum rabie corripiatur, etiam ille qui ante rabiem ab eo fuit demorſus, malignitate inficitur.

Multi morbo Gallico, alíſq; contagioſis morbis correpti ſunt, qui jacuerunt in mundis ab omni contagione pulvinaribus, ſi poſt illorum diſceſſum, in eadem adhuc calentia ſe alius poſuit, contagioſo aliquo morbo infectus.

Dicitur equus claudicare, ſi in recens ipſius veſtigium clavus immittatur. Homo quoq; veſicæ dolorem pati, ſi in terram urinâ ipſius conſperſam & adhuc calentem acus infigatur.

Si excrementa recentia canis, vel etiam hominis, in ignem ſæpe conijciantur, vel carbonibus vivis operiantur, aut baculus ferreus ignitus illis infigatur, & hoc frequenter repetatur, cani vel homini anus urente ſcabie inficitur, exulceratur, & excoriatur, animal febre corripitur, ac tandem

tandem etiam, ſi id repetitis vicibus cum alijs excrementis iteretur, omnino moritur.

Sunt aliqui nebulones, qui vinum aduſtum cum ſulphure aut pipere ſtercori calenti ſuperfundunt, & dyſenteriam inferunt illi qui excrevit. Sunt qui eidem veſicatorium imponunt,& inteſtina corrodi faciunt. Alij piſa recens frixa inijciunt, & tot in poſteriori corporis parte puſtulas excitant, quot piſa fuerunt. Huc etiam ſpectat quòd mingens ad ſylveſtrem urticam urinæ ardorem contrahat.

Emplaſtra, aut petiæ vulnerum, ſive ulcerum purulentæ, ſi putreſcant, parti affectæ malum & corruptionem inferunt.

Sangvis per venæ ſectionem emiſſus in fluvium proijci non immeritò ſolet; ſi enim putredine corrumpatur, vel ab aliquo animali abſorbeatur, minuto ingens malum creari poteſt. Vulgò notum eſt, quòd aceti aut vini portiuncula in fimum effuſa,reliquum in vaſe acetum aut vinum faciat corrumpi.

Fœminæ vel vaccæ lac, ſi in prunas ardentes emulgeatur vel effundatur, facit ubera ejus ſterileſcere, inflammari, & exulcerari. Unde cavent mulierculæ ne vel caſu in ignem incidat, quod ſi factum fuerit, illico ſalem deſuper proijciunt, & ſic animal à nocumento præſervant. Similiter ſecundinas poſt partum ſolent comburere, aut proijcere in profluentem; ſi enim frigido aëri diu maneant expoſitæ, vel ad loca putrida proijciantur, maximum inde damnum enixæ contrahunt; uti etiam, ſi à radijs lunæ tangantur, à quibus etiam infantum linteamina nutrices cuſtodiunt, alioquin infantes grave valetudinis periculum incurrunt.

Ut nutrices ſibi lac multiplicent, cibum vel bolum à fœmina lacte plena comeſtum ſeu demorſum manducant, & occultâ quadam vi, ubera ipſarum lacte replentur.

Pulveris Sympathetici vis & efficacia ubiq; jam ſatis eſt decantata. VIII.
Curantur per illum vulnera & ulcera, maximis etiam locorum ſpatijs diſtantia, non modò partium externarum, ſed etiam internarum, ad quas nulla interdum vis medicamenti alterius valet pertingere, quantumcunq; etiam ſint periculoſa, & vulgò incurabilia cenſeantur, qualia ſunt pericardij, tenuium inteſtinorum, veſicæ, &c.

Eſt autem hujus pulveris ſympathetici ſequens uſus: Immerge vulneri vel ulceri linteum aliquod, vel pannum, aut etiam lignum admove, & ſangvine aut pure quàm maximè potes, imbue atq; humecta, hinc

pulvere ſympathetico aſperge, in locum aliquem temperatum colloca, & pannis vel linteis frequentiùs mutandis obvolve, ſerva in loco quocunq; libuerit, meliùs tamen eſt, ſi in propinquiori aſſervetur. Vulnus tepido ſolùm vino abluatur, mundis cum pannis debitè colligatum ſervetur, & vino vel urinâ patientis quotidie eluatur. Interim patiens in loco temperato commoretur, utì & linteum aſperſum, cum pannis vulneri ſuperimpoſitis; ſi tamen calida ſit vulneris intemperies, linteum in frigido ſervetur; ſi frigida, in calido; ſimilem enim temperiem vel intemperiem parti affectæ inducit. Quod ſi fractura vel luxatio vulneri ſit conjuncta, oſſa priùs debitè conjungi atq; connecti debent.

Poteſt etiam pulvis in aqua diſſolvi, & linteum pure vel ſangvine madefactum in illam imponi, loco temperato conſervandum. Si lubet ſympathiam ſolvere, in profluentem aquam totum conijciatur. Eodem pulvere excrementis aſperſo dyſenteria curatur. Item ſputum ſangvinis, vel profluvium ejus ex naribus, ſi ſangvini ut dictum eſt, ſive in ſicca, ſive in liquida forma adhibeatur. Linteum autem quo ſangvis excipitur, præſtat non eſſe lotum. In morbis etiam quibuscunq; internis multùm valere dicitur, ſi in urinam patientis conijciatur. Conficitur autem pulvis ex ſolo vitriolo, poſt punctum æſtivi ſolſtitij, ad ſolares radios per menſem calcinato, quem ferro tangere nonnulli prohibent.

A pulvere ſympathetico tranſeo ad ungventum ſympatheticum, quod telo, quo quis vulneratus eſt adhibetur, aut lignello, ſangvine vel pure vulneris imbuto. Sufficit verò illud, niſi ſit ingens, ſecundo vel tertio quovis die perungere, usq; ad plenam curationem. Imò poteſt etiam telum vel paxillus pure vel ſangvine imbutus in ungventum immergi, modò ſemper in loco temperato, utì & ipſum vulnus conſervetur. Aliqui etiam ad ſedandos dolores dentium eodem utuntur: dentem dolentem tamdiu ſcalpello compungunt, donec ſangvinem emittat; & ſcalpellum poſt ſangvinis exiccationem ungvento immittunt. Conficitur verò ungventum hoc ſympatheticum ſeu vulnerarium, ex muſci de cranio hominis diu ſuſpenſi, vel oſſium ejusdem, item axungiæ humanæ, ſingulorum uncijs duabus; Mumiæ, ſangvinis humani, boli armeni, ſing: uncia una; olei lini uncijs duabus. Hæc omnia teruntur in mortario, donec in ungventum ſubtile redigantur.

Alij addunt oleum roſarum, axungiam cervi, apri, caſtoris, lumbricos, hæmatiten, adipem urſinum, ſantala, vitriolum, therebinthinam, radicem

radicem conſolidæ. Alij quodcunq; ungventum ſanativum pro cura Sympathetica putant valere; nam experientiâ compertum eſt, vulnera ſolis inſtrumentis quibus inflicta ſunt, in lardum infixis, vel eo perunctis, ſinè omni dolore ac inflammatione, feliciter conſolidari. Sicut etiam è contra expertum eſt, ſi talia inſtrumenta veneno inficiantur, malignitatem vulneribus communicari. Tranſeo nunc ad alias curationes ſympatheticas.

Omnes morbi ex humano corpore in alia animalia ſequenti remedio transplantantur: pars ſuillæ carnis coquitur in urina patientis usq; ad liquoris conſumptionem, quod cùm ſecundò vel tertiò factum fuerit, coctum carnis fruſtum cani vel porco vorandum obijcitur. IX.

Icterici, cachectici, hydropici, & pluribus alijs morbis laborantes curantur, ſi ſangvinem illis ex mediana extrahas, ovi gallinacei teſtæ includas, & gallinæ alicui per quatuordecim dies ſupponas, eidémq; famelicæ, vel cani devorandum exhibeas.

Pellitur etiam Icteritia, ſi urina infirmi, die quo emiſſa eſt, formicarum acervo ſuperfundatur, vel radix Thamariſci urinæ patientis imponatur, & deinde comburatur. Sunt qui contra eundem Regium morbum ſequenti remedio utuntur: Herbam Cichorij matutino tempore cum radice illæſâ extrahunt, redditâ in ſcrobem urinâ plantam reponunt, & terrâ debitè cooperiunt. Alij veſicam toties quoties urget neceſſitas in linteum complicatum exonerant, illúdq; in aëre ſuſpenſum reſiccari ſemper permittunt, usq; dum omnem è corpore flavedinem extrahat.

Si dyſentericus puſillum ceſpitem in vireto quopiam effodiat, & in foſſulam inteſtinorum fæces excernat, eásq; viriditate ceſpitis introrſum versâ obtegat, à morbo liberatur.

Pleriq; morbi, præſertim verò tertianæ febres curantur, ſi reſciſſi ungves ex manibus pedibúsq; infirmorum alligentur piſci vel cancro vivo, & in aquam fluviatilem vel mare ſimul demergantur. Alij eosdem ungves vel etiam capillos ex diverſis corporis partibus hinc inde abraſos ovo includunt, illúdq; poſt coctionem avibus devorandum obijciunt. Ad vires corporis recuperandas, eosdem ungves & capillos ceraſi radici inciſæ imponunt, & vulnus fimo cooperiunt. Ferunt etiam nimios menſium fluxus cohiberi, ſi pannus ſangvine imbutus, ejusdem ceraſi radicibus in cortice apertis indatur, & debitè contegatur.

Strumæ,

Strumæ, aliiq; tumores abolentur, ſi pars affecta affricetur ad manum cadaveris humani; ſenſim enim poſtea tumores evaneſcunt, prout ſenſim cadaver putreſcit, quod hyeme tardiùs, æſtate citiùs contingit.

Verrucas quidam ſinè dolore abigunt, lardi pelle illas egregiè perfricando, quam poſtmodum in terram defodiunt, vel in feneſtra meridiem ſpectante ſuſpendunt; illâ putreſcente, etiam verrucæ pereunt. Alij caput angvillæ ſangvinolentum adhibent vice lardi, illúdq; poſt verrucarum contactum, in terram defodiunt. Sunt qui ad idem utuntur pulpâ cujuscunq; pomi, quâ deinde putreſcente, verrucæ pariter evaneſcunt.

Hæmorrhoides radice tuberosâ chelidoniæ minoris attactæ ſiccantur, ſi illa ſiccetur, corrumpuntur ſi illa corrumpatur. Unde in camino ſuſpendi & ſiccari ſolet. Thapſus quoq; barbatus easdem curare dicitur, ſi poſtquam illis fuerit applicatus, in terram ſepeliatur.

Scyrrhum lienis ita quidam diſſolvunt: Urinam trium vel quinq; noctium ab ægro redditam ſingulis auroris cum ſufficienti quantitate cinerum commiſcent, totúmq; illud mixtum ſolaribus radijs quotidie ſiccandum exponunt; exiccatione peractâ, maſſam reliquam igni domeſtico adhibent, & paulatim ex ſe diſſolvi permittunt. Maſſæ diſſolutione perfectâ, etiam ſcyrrhus diſſolutus eſt. Alij capræ lienem per unum diem alligant ſupra lienem infirmi, die ſequenti deponunt, & penes fornacem vel ad ſolem ſuſpendunt, quantùm ille per calorem exiccatur, in tantùm credunt lienem patientis diminui.

Hydropici detumeſcunt, ſi veſica bubula ægrotantium lotio repleatur, in furnum fumantem aliquamdiu ſuſpendatur, deinde lotium effundatur, & veſica in cloacam proijciatur.

Ad febrem expertum ſcribitur eſſe remedium, ſi ovum in urina ægri inſtante paroxiſmo ebulliat, donec omnis humiditas ſit abſumpta, deinde idem excorticatum in cumulo formicarum ſepeliatur; quàm citò à formicis conſumitur, tam citò febris ceſſat. Alij ad febrem abigendam cor eximunt viventi Lucio, illud crudum devorant, & Lucium denuò in fluentem aquam conijciunt.

Morbus gallicus, cancer, ſimileſq; morbi perſanantur, ſi linteum Mercurio illitum corpori infecto applicetur, & poſtea in terram profundè defodiatur.

Scorbutici

Scorbutici curantur, ſi ramulo, ſeu paxillo ſalicis dentes egregiè confricent & compungant, deinde paxillum fumo camini exponant, cum ejus exiccatione ſanantur dentes.

Dentium dolorem multi curant ſequenti medio: pergunt ad juvenem ſalicem, & in aliqua ejus parte corticem à ſummo usq; deorſum abſcindunt. Ex medio lignellum, ſecundùm longitudinem execant, quo affectam gingivam compungunt, & ſangvine tinctum ſiccari permittunt, deinde ad locum ſuum reponunt, corticem abſciſſum ſuperinducunt, & limo vulnus obligant. Alij idem faciunt in Sambuco. Alij lignellum quodcunq; dentium cruore tinctum, vel radicem prunellæ denti dolenti affricatam, in quercum vireſcentem, & ad medullam usq; terebratam imponunt, cuneo deinde aliquo foramen claudunt, & fimo vaccino vulnus obtegunt. Volunt autem foramen in arbore fieri occidentem verſùs, & patientem ad locum illum non ampliùs accedere. Curatur etiam atrophia, membrorum ſangvine, qui per membri affecti puncturam debet elici, arborum truncis immiſſo.

Sunt qui verno tempore, arboribus ſuccum recipientibus, pilos podagricorum ex pedibus, vel chiragricorum ex manibus deraſos accipiunt, junctísq; manuum vel pedum extremis ungvibus facta in arboribus foramina opplent. Sanantur hoc modo & præſervantur ægri à doloribus, modò ad illa loca nunquam deinceps accedant.

Alij ad tollendam podagram, vivæ teſtudini maſculæ, aliquot diebus ante novilunium crura omnia amputant, & in ſacculos anguſtos ex pelle hædina confectos imponunt, eáq; membris alligant, ita ut crus dextrum teſtudinis quod eſt poſterius, dextro cruri ægrotantis reſpondeat, ſiniſtrum ſiniſtro. Item anterius crus dextrum brachio dextro applicetur, ſiniſtrum ſiniſtro. Deinde cùm putreſcere cœperint, in terram infodiunt.

Ad ulcera & vulnera, tam hominum quàm jumentorum ſananda, imò & dentium, aliarúmq; partium dolores curandos, commendatur perſicaria maculoſa, ſi illam aquâ fluminis madentem, & inter duos lapides contuſam, ſuper partem affectam ſinas incaleſcere, deinde in terra vel fimo ſepelias. Cùm putruerit, etiam malum ſanabitur. Interim ulcus aut vulnus fontanâ tantùm aquâ quotidie eſt eluendum. Idem attribuitur conſolidæ, ſerpentariæ, & pluribus alijs herbis. Hæc de morborum transplantatione, ſeu ſympathetica curatione dicta ſufficiant.

Quibus etiam accenſeri poteſt, quòd percuſſor percuſſionis aut læſionis pœnitens dolorem in percuſſo levet, ſi ſtatim in mediam ſuam manum, quâ percuſſit, expuat.

X. Huc etiam referri poteſt amor & amicitia, ſive naturalis conjunctio, quæ non tantùm inter animalia, cæteráq; viventia, ſed etiam inter inanimata reperitur.

Vitis gaudet ulmo aſſociari. Lupini juxta ſati vitem reddunt meliorem. Cucumeres, alni, & ſalices amant aquam. Olea viti amica. Aſparagus delectatur arundinetis. Lilia roſis adplantata meliùs creſcunt, & redolent fragrantiùs. Similiter roſæ allio radicibus adplantato. Coralla ſinapi ſeminibus obruta pulchriora fiunt, & rubicundiora. Dicuntur etiam in nativo colore diu perſiſtere, ſi cum purpura, aliíſq; rebus ejuſdem coloris reponantur. Camphora piper diligit, in auras alioquin avolatura, niſi grana piperis eidem apponantur. Alij apponunt illi ſemina lini, aut milij. Nymphæa ranunculi commercio gaudet. Pulegium diligit aſparagos. Polypodium accreſcit quercui, Epithymum thymo. Ruta & ficus ſibi invicem afficiuntur. Mas & fœmina in ſpecie palmarum ſe tam arcto proſequuntur amore, ut cum ramus unius ramum alterius tetigerit, ſe in mutuum amplexum complicent, nec fructum ferat fœmina ſinè maſculo.

Similes amicitias quàmplurimas habemus inter animalia, quæ aliquando ſunt mutuæ ac reciprocæ, aliquando non. Delphini, lacertæ, elephanti, canes, hirundines & philomelæ, amant hominem. Apiculæ diligunt virgines incorruptas & menſtruo nondum maculatas, quas etiam aculeo ſuo non lædunt, niſi fuerint ab ijs graviter offenſæ. Sargi piſces diligunt capram; Attagenes & perdices cervum; Luſcinia pavonem; Capræ perdices; Anas, capo, & coturnix, bufonem. Cornices ſturnorum gregibus ſe aſſociant. Vulpes cum ſerpente familiariter degit. Equus cum ariete, picus cum vulpe, corvus cum lupo. Teſtudo amat cicutam, urſus mandragoram, apri hederam, catti nepetam & valerianam, cervus dictamnum, ſerpentes fœniculum, hirundines chelidoniam, coturnices veratrum, columbæ verbenam. In ſpecie humana ex naturali mentis propenſione, unus uni quàm alteri familiarior.

XI. Huc etiam pertinent medicamenta, quæ occultâ quadam naturæ familiaritate certas corporis partes adjuvant. Ita capiti non tantùm manifeſtâ, ſed etiam occultâ quadam ſubſtantiæ proprietate conducunt:

Sal-

Salvia, bethonica, roſmarinus, majorana, ſerpillum, flores liliorum convallium, ſtæchas, nicotiana, thymus, chamæpitis, ſpica, lavendula, flores tiliæ, calendulæ, cardamomum, cubebæ, macis, ſuccinum, benzoinum, Xilaloë, Ambra, Moschus, Caſtoreum, & alia cephalica, inter quæ palmam ferè tenent omnia lunaria, ſeu ex argento præparata. Nec hîc omittenda eſt herba Thee, ingenij panacea, cujus decoctum caput mirabiliter ſerenat, & intellectum exacuit, utì & ſuccolatæ potio.

Ophthalmica, ſeu oculis grata ſunt: fæniculum, verbena, chelidonia, ruta, valeriana, flores albi roſarum, flores cærulei ex cichorio, & conſolida regia.

Pnevmonicæ, ſive pectori dicatæ ſunt omnes herbæ capillares; Item polypodium, tuſſilago, ſcabioſa, enula, crocus, & omnia ex ſulphure præparata.

Cardiaca, ſive cordi amica ſunt: Meliſſa, baſilicum, grana khermes, mala granata & arantia, ros ſolis, flores boraginis, bugloſſæ, roſarum, violarum, tunicæ, ſantala, cariophylla, cinnamomum, coralla, perlæ, ſmaragdus, aliíq; lapides pretioſi, & omnia ſolaria, ſeu ex auro præparata: qualia ſunt aurum potabile, tinctura ſolis, &c.

Stomachica vocamus abſynthium, mentham, piper, galangam, zinziber, & omnia aromatica, quæ non tantùm calefactivâ, ſed etiam occultâ quadam naturæ vi conferunt ventriculo.

Hepatica ſunt Rhabarbarum, Aloë, fragaria, agrimonia, &c.

Splenetica: Filix, ſcolopendrium, cuſcuta, thamariſcus, epithymus, Cappares, lupulus, fumaria, fraxinus, & omnia martialia.

Artubus dicata ſunt: Verbaſcus, ebulus, Iva arthretica, &c.

Hæc familiaritas in multis ex ſimilitudine colligitur: Sic nux mu- XII.
ſcata *caput* repræſentat, item nux Indica, pæonia, ſcillæ radix. *Aures*, aſarum. *Oculos*, flores Euphraſiæ. *Dentes*, ſiliquæ hyoſcyami. *Pulmones*, pulmonaria maculoſa & ſaxosa. *Jecur*, jecoraria. *Cor*, pomum citrinum, acetoſella, fructus anacardi. *Lienem*, lingua cervi. *Inteſtina*, calamus aromaticus, Caſſia fiſtularis. *Veſicam*, fructus Alkekengi. *Genitalia*, ſpecies omnes orchidum. *Uterum*, Cyclaminus, Ariſtolochia rotunda. *Capillos*, Muſcus arborum, capilli Veneris, polytricum, abrotanum, lanugo cydoniorum, herba crinita flore albo, in fluviis creſcens, quæ omnia capillorum defluvio medentur. Faciunt etiam pilos citò creſcere, ea quæ in genere animalium citò naſcuntur, ut

muſcæ, apes, quarum pulvis & cinis ungventis immixtus, barbæ & capillitij germen promovet.

Ità etiam cerebrum cerebro adjuvatur, cor corde, ventriculus ventriculo, pulmo pulmone, articuli oſſibus & articulis. Spiritus cerebri humani cerebrum mirè confortat. Cerebrum perdicis & gallinæ frequenter comeſtum caput roborat, memoriam & ingenium exacuit.

Os de corde cervi, & aqua de corde diſtillata, item cinis pericardij bovini, cor humanum recreat. Ventriculus gallinæ conducit ſtomacho, prout & lupi inteſtinum inteſtinis.

Aqua è pulmonibus vituli diſtillata curat pulmoniacos. Veſica ovilla, ſuilla, vel caprina, crematæ & exhibitæ veſicam confortant, valéntq; ad urinæ incontinentiam. Lixivia ex cineribus oſſium equinorum vel aſininorum conducunt arthriticis.

Oleum ex manibus humanis chiragricos, ex pedibus verò confectum podagricos dolores unctione ſublevat.

Celeberrimum non ità pridem fuit per univerſam Italiam nomen cujusdam Medici, qui ſolo pulvere ex ſingulis corporis humani partibus arte propriâ confecto, omnes affectus contra naturam ſingularum partium radicitus tollebat, & cordi infirmo ex meris cordibus; hepati ex jecinoribus medicinam parabat. Idem quoq; apud Arabes hodie adhuc in uſu eſſe ſcribitur. Hæc de ſympathicis effectibus naturæ dicta ſufficiant.

Cùm vigeat tantus rerum conſenſus in orbe,
Doctorum ingenijs vix tamen ullus ineſt.

CAPUT VII.

Ignorantia noſtra in explicandis magnetiſmis.

I. OMnia in hoc univerſo plena ſunt magnetiſmis. Eſt verò magnetiſmus nihil aliud, quàm vis quædam attractiva, quâ res una aliam determinatæ tantùm ſpeciei ad ſe allicit, & attrahit. Si omnia promiſcuè attrahat, dicitur vis electrica, qualem habent electrum, gagates, ſuccinum, unicornu, & cornu cervi, quæ chartulas, micas, ovorum teſtulas, & fruſtula lignorum attrahunt; Item

maſtix,

maſtix, cera ſigillaris, ſulphur, arſenicum, & plurima medicamenta, quæ Medici vocant attrahentia, ut Ariſtolochia, thapſia, dictamnus, fermentum, fimus columbinus, radix arundinis, pyrethrum, Euphorbium, helleborus, quæ non tantùm malas qualitates & humores, ſed etiam ſpicula è corporibus extrahunt.

Mira, & vulgò nota eſt virtus magnetis in ferro attrahendo. Ferreus annulus ad contactum rudis hujus & malè politi lapidis ſurſum attrahitur, hic alium juxta ſe poſitum ſecum elevat, ille tertium, tertius quartum; ità ut aliquando unus magnes duodecim annulos ſurſum trahat, & liceat videre catenam abſq; nexibus, per ſolam lapidis virtutem, in omnes annulos inſenſibiliter manantem. Vide S. Auguſtinum lib: 21. cap: 4. de Civit: Dei, ubi etiam refert, quòd quidam tenuerit magnetem ſub argento, & ferrum ſuper argentum poſuerit. Deinde ſicut ille ſubter lapidem manu movebat, ità ferrum ſupernè motum fuerit, concitatiſſimo curſu ac recurſu, argento intermedio nihil patiente. Nec tantùm metalla, ſed etiam ligna, lapides, oſſa, teſtas, aquam, terram & ignem, vis magnetica intra ſphæram ſuæ activitatis penetrat. II.

Sicut magnes ferrum ad ſe attrahit, ità ipſe viciſſim â polo ſive cæleſti ſive terreſtri trahitur, & certis ſui partibus certas mundi regiones exactè reſpicit, ſi libera ipſi concedatur libratio. Cauſam hujus converſionis polaris nonnulli referunt in montes, qui ſub polo ſunt, ferri & magnetis feraciſſimos, unde & nautæ ibidem naves clavis ligneis compactas dicuntur habere; ferrei namq; è navibus ſcopulos magneticos tranſeuntibus, extraherentur. Quæ vis etſi non deprehendatur in montibus Ilvenſibus juxta populoniam Italiæ, è quibus omnes ferè noſtri magnetes effodiuntur, fortaſſe tamen activitas illorum montium non eſt tanta, quanta ſeptentrionalium.

Quin etiam unus magnes è minera effoſſus alium ad ſe magnetem attrahit, ſecundùm certam tamen partem: Auſtralis enim pars unius lapidis attrahit ad ſe Borealem alterius, repellit Auſtralem; Borealis attrahit Auſtralem, repellit Borealem.

Vim ad polum converſivam etiam habet lingvula, ſeu acus magnete ſemel perfricta, quam etiam per plura ſæcula retinet. Hoc mirum, quòd pars magnetis, quæ eſt Auſtralis, ſi ferrum tetigerit, illud non ad Auſtrum, ſed ad Aquilonem convertat; Borealis quoq; partem attactam non ad Septentrionem, ſed ad Auſtrum inclinet. Cultellus

quoq; , ſi tantùm ſemel magnetem ſuâ cuſpide attigerit, claviculos & acus ad ſe dicitur attrahere. Quin imò bonus quicunq; chalybs æquè ramenta ferri ad ſe attrahit, abſq; ullo affrictu ad magnetem, non ſecus ac ſi fuiſſet affrictus.

Acus ſutoria, ſive ferrum ex una parte cuſpidatum, ex altera obtuſum, ſubtiliter elaboratum, ſemper cuſpidem in auſtrum convertit. Quòd ſi partem obtuſam acuas, & alteram oppoſitam cudendo dilates aut reddas obtuſam, etiam ferrum ſitum ante ſuſceptum ſponte mutabit, ídq; toties, quoties placuerit. Expertum eſt fila ferrea, vel ſtylos ferreos in filo ad æquilibrium pendulos, vel aquis ſuberis beneficio ſupernatantes, extremitates ſuas ad mundi polos convertere. Efficacior redditur vis hæc ad polum converſiva in quocunq; ferro debitè priùs elaborato, ſi illud adhuc candens ſupra lineam meridianam poſitum aliquo tempore ſuper terram jacere permittatur. Quòd ſi denuo candefiat, & in contrario ſitu ſuper terram poſitum frigeſcat, contrariam virtutem in ſuis extremitatibus induit.

Plures ejuſmodi dantur, & quidem longè magìs admirandæ in ferrea corpora magneticæ impreſſiones. Applica Compaſſum cuicunq; ferro, quod uno vel altero anno ſitum tenuit perpendicularem, & nullum contigit magnetem, qualia ſunt paſſim ferramenta longa in ædibus, feneſtras vitreas continentia & firmantia; videbis illud ſupremâ ſui parte poli arctici naturam præſeferre, & obtuſam lingvulæ magneticæ partem attrahere, inferiore autem ſui parte poli antarctici qualitatibus eſſe imbibitum, & eandem lingvulæ partem â ſe repellere, cuſpidatam verò attrahere.

Si ferramenti ſitus mutetur, & illa pars quæ cœlum ante ſpectabat terræ aliquanto tempore permittatur adhærere, etiam virtutem trahendi mutat; nam Auſtralem lingvulæ partem attrahit, ſeptentrionalem quam priùs attrahebat, repellit.

Quòd ſi ferreum tale inſtrumentum per medium liberè ſuſpendatur, aut in aquis quieſcentibus ſuper corticem aut ligneam cymbulam natare permittatur, inferiorem ſui partem quæ videbatur Auſtralis ad Septentrionem vertit, ſuperiorem verò ad Meridiem; non ſecus ac in verſoriis acubus contingit, quarum extremitates polo magnetis Auſtrali attactæ vertuntur ad Boream, Boreali verò attactæ Meridiem ſpectant.

Si ferrum aliquod, nullâ adhuc magneticâ virtute imbutum, eâdem

dem quâcunq; sui extremitate, lingvulæ magneticæ in superiori parte adhibeatur, trahit ad se partem lingvulæ Australem; si eadem extremitas admoveatur infernè sub Compasso, trahit ad se partem septentrionalem. Quo nihil hac in materia mihi videtur mirabilius. Nam in momento, modicâ sitûs mutatione, nunc Australem, nunc Borealem virtutem ferrum contrahit. Hæc de magnete dicta sufficiant.

Ut ferrum magnes, sic virum trahit Agnes. Amoris namq; illi- III.
cia non sinè magnetismo peraguntur. Est herba quædam passim obvia, teste Helmontio, quam si quis manu teneat & foveat, donec intepescat, mox alterius manum detineat, donec & illa tepescat, illum mox amore sui inflammat. Addit Helmontius se id esse verum, etiam in cane comprobâsse, cujus pedem cùm dicto modo detinuisset, ille confestim eum licèt peregrinum secutus est, & multis noctibus ad ejus cubiculum, herâ suâ, cujus erat, abrenuntiatâ, ejulavit. Quem in finem etiam aliqui panem sub axillis suis aliquamdiu detentum cani vorandum porrigunt, vel os ipsius salivâ frequenter conspuunt. Jam ad alios magnetismos transeamus.

Flores Heliotropij, sive Solsequij solem perpetuò sequi dicuntur, IV.
quamvis ego id verum esse cognoverim in ipsis plantarum summitatibus, flore adhuc latente, quo cum fuerint gravatæ, impediuntur quò minùs se post solem huc illúcve ampliùs possint circumvertere. Eadem proprietas tribuitur tragopogo, cyclamino, convolvulo, chamæleonti, chrysanthemo, lupino, chaltis, tulipis, lilio persico, loto aliísq; floribus, præsertim verò cichorii, qui solem itâ sequuntur avidè, ut etiam dicantur illum nocte mediâ apud Antipodes meridiantem respicere.

Hæc omnia cum sole circumvertuntur, sicut si sol magnus quidam magnes foret, omnes lingvulæ magneticæ in suis pixidibus cum illo circumverterentur. Simili forsan virtute circumagebatur statua illa â Severino Boëtio Ravennæ facta, quæ vultum toto die ad solem convertebat. Circumaguntur etiam cum sole olea, populus alba, & folia salicis, at nonnisi die solstitij.

Mirabile quoddam heliotropium reperitur in Insulis Quitola, & Mindam, quod non modò diurnum, sed etiam annuum solis motum sequitur, & tam Australes quàm Boreales parallelos, cum sole in Australibus vel Borealibus signis existente, ad amussim describit. Videtur in igneam solis naturam vis illa referri debere; nam etiam ignis sublunaris helio-

heliotropia movendi habet virtutem. Experimentum capere poteris, ſi plantam ſoliſequam caule ſuo orbi ſubereo infigas, & vaſi aquâ pleno imponas, ità ut erecta maneat, & liberè verti queat. Igne poſtea vaſi ſubjecto, planta in gyrum verti incipiet.

V. Ad magnetiſmum quoq; referri poteſt, quòd omnia ſublunaria, præſertim verò oſtreacea, bulboſa & cucumeracea, lunæ incrementa & decrementa ſervent, accreſcendo & decreſcendo. Item pupilla felium, cerebella, & medullæ omnium animalium, & omnia ferè cætera, ſi cœpas cum alliis excipias. Lunam autem plurimùm humoris in äëre cauſare, quem ſublunaria magneticè attrahunt, inde probabis: radios lunares in ſpeculo concavo, vel ſplendida pelvi collige, ubi ſolares urere ſolent, ibi iſti frigefacient, & humectabunt, ità ut etiam manus in lunari lumine lavare poſſis. Relinquitur etiam ſuper pelvim ſubſtantia quædam aquoſa, viſcida, & glutinoſa. Æſtus quoq; maris, utì & nocturnæ lunaticorum in ſomnis obambulationes lunæ magnetiſmo adſcribi fortaſſe poſſunt. Jam â cœleſtibus ad ſublunaria tranſeamus.

VI. Datur herba quædam in Inſulis Bengala & Zeirano, quæ ligna violentiſſimè ad ſe attrahit, ut illa ex hominum manibus extrahere videatur.

Si globus ligneus exactè rotundus demergatur in aquam, ſupernatat illâ parte, quâ dum eſſet in arbore, cœlum aſpexit. Imò etiam quoad cæteras ſui partes ſitum veterem ſervat ad partes univerſi, quem dum creſceret ſervavit. Sunt etiam qui affirmant magnetem è terra extractum, eoſdem polos Auſtro & Aquiloni obvertere, quos in fodina latens obvertebat.

Si in vaſe aquâ pleno ponantur partes ſurculi Alicujus diſſecti fulcris ſubereis ſubnixæ, confluunt extremitatibus, in quibus facta fuit ſectio, vel ſi non ſic confluant, parallelum ad minus ſitum affectant. Sic etiam partes confracti magnetis illum ſitum inter ſe affectant quem in minera habuerunt, & ſuperficies ſeptentrionalis trahit Auſtralem, cui in terra cohæſit.

Datur in Ægypto piſcis, qui Phyſa, ſeu orbis dicitur, & ſemper faciem ad eam partem cœli, dum vivit dirigit, de qua ventus ſpirat. Dicitur eandem retinere proprietatem exiccatus, & in domo ſuſpenſus.

Idem tribuitur hirundini marinæ, quæ non ſolùm viva, ſed etiam ſiccata, & in cubiculo licèt clauſo ſuſpenſa, conſtantiſſimè ſemper ad

flan-

flantem pro tempore ventum, vel regionem, unde ventus imminet, rostrum suum convertit.

Naphta seu petroleum trahit ignem. Sic & flamma major flammam minorem. Calor febrilis in viscerum foco succensus, partium externarum calorem introrsum vocat, quod idem præstat spiritus vini moderatè sumptus. In febribus ardentibus applicari solet capiti vel pedum plantis raphanus cum sale, vel chilidonium majus, pulmo arietis, vel columbæ in duas partes dissectæ. Urtica etiam manuum carpis alligata æstum febrilem extrahit. Combusta membra igni admovemus, ut halitus ignei extrahantur. Gelu adusta, nive operimus. VII.

Si gluten ad fractas quorumcunq; vasorum terrestrium, lapideorum, aut vitreorum partes ferruminandas velis conficere, admisce glutini pulverem ejusdem materiæ ex qua vas constat. Sic & aurifabri aurum vel argentum conjuncturi, similia semper metalla suæ chrysocollæ admiscere consueverunt.

Permitte aquam in conclavi bene clauso evaporare, ubi nihil sit quod aquam evaporantem attrahat, aqua per totum conclave parietibus adhærebit. Si verò in aliquo conclavis angulo plenum aquâ vasculum colloces, omnem ad se vaporem derivabit, ità ut nihil postea ibidem humectatum deprehendatur.

Mulier quædam urinæ profluvio laborans, nihil aliquot diebus bibens, subinde unâ die duodecim urinæ libras excrevit, aquam proculdubio ex aëre per os magneticè attrahendo. Idem scribit Cardanus de alio quodam infirmo, qui per sexaginta dies quotidie triginta sex urinæ libras reddebat, cùm tamen in cibum & potum supra septem libras per diem nunquam absumeret. Mille igitur & centenas aliquot libras aquæ, insensibiliter ex aëre, per id tempus attraxit, cùm ipsum corpus vix centum & quinquaginta libras ponderaret. VIII.

Alnus aquam attrahit, & vicissim ab aqua attrahitur, unde virgula vel tabella ex alno prodit aquam sub terra latentem.

Nymphæa in loco arido plantata inclinatur ad vas aquâ plenum juxta positum.

Si viperas nuper exclusas pollicis magnitudine recludas in magnam cucurbitam, papyro quàm optimè clausam, sed perforatam ut aër ingredi possit; sex, octo, vel decem mensium spatio, in prodigiosam magnitudinem excrescent, alimentum sibi proprium ex aëre sugentes. Eodem

dem fortaſſe modo naturaliter contingere poteſt, ut quis dimidio anno, vel diutius, prout aliquando contigiſſe legimus, inediam perferat.

Expoſuit quidam aëri vitriolum, quod aliam vitrioli quantitatem decuplo majorem ab aëre attraxit. Eodem naturæ privilegio ſal petræ puriſſimus gaudere ſcribitur. Tartarus quoq; calcinatus dicitur plus novies aëris ad ſe attrahere, quàm ipſe ponderet, & ſi una illius libra exponatur aëri, decem olei libras ſuppeditare.

Confecit quidam oleum Tartari per deliquium tempore florentium roſarum, quarum flores in eodem cellario fermentationis cauſâ habuit. Oleum inde diſtillans odorem roſarum contraxit, quem poſtea quidem amiſit; ſed altero anno, eodem tempore, & ità per annos duodecim eundem recuperavit; per quod & illa, quæ de ſympathia ſuperiùs dicta ſunt, confirmantur. Huc etiam referri poteſt ſpirituum chymicorum vis extractiva.

Ex ſex libris Mercurij tres vel quatuor unciæ aquæ puræ poſſunt elici, ídq; toties quoties Mercurius aëri exponitur.

Colcothar ſub dio relictum novo ſpiritu vitrioli imprægnatur. Ambræ caput mortuum, juxta ſuam eſſentiam poſitum, eandem attrahit.

Si ſpiritum ſalis aut vitrioli, vel balſamum ſulphuris diſtilles, inde aliquid de ſimilibus ſpiritibus recipienti, ne alioquin ſpiritus â capite mortuo attrahantur & revertantur.

Ut Mercurius in Alembicum ſublimetur, qui aliàs inſtar fumi recipientem ſolet ingredi, particulam ejus cucurbitæ capitello illine, & omnis in Alembicum Mercurius congregabitur.

IX. Valde admirabilis eſt vis Mercurij attractiva in auro. Si Mercurium in vaſculum aliquod vitreum immittas, eúmq; manûs unius digito agites, advertes annulum aureum, ſi quem in altera manu habes, albo mercurij colore obductum, etſi nullo modo manum unam alteri admoveris.

Imò quod mirabilius eſt: lamellam auri vel ducatum ore clauſo comprime, poſtea digitum ſaltem pedis in Mercurium immerge, ibíq; modicum retine, reperies aurum in ore, eodem Mercurij colore obductum.

Si virga ex auro ſolido erecta tangat imâ ſui parte contentum in ſubjecto vaſe Mercurium, aſcendit uſq; ad virgæ ſummitatem Mercurius,

rius, nec solùm extrinsecus illam tingit, sed etiam intrinsecus pervadit atq; inficit.

Si in loco quopiam clauso exponatur vas aureum, & Mercurius igne supposito evolare in auras permittatur, paulò post Mercurius vasi aureo conspicitur inhærere.

Si quis in locis, in quibus hydrargyrum elaboratur annulum aureum gestet, vel lue venereâ infectus, dum mercuriali ungvento perungitur, numum aureum ore detineat, tam annulus, quàm numus inalbatur, veluti argento esset obductus.

Hinc aurifabri contra noxium Mercurij fumum, dum vas aliquod inaurant, numum aureum solent in os accipere, vel etiam penitus deglutire, qui omnem hydrargyri substantiam, ore, naribus, auribus, oculis, poris, haustam ad se prolicit, unde totus argenteus apparet, vel ore exemptus, vel per secessum emissus. Non silendum hîc est, quòd Mercurius â Magnete aliquoties abstractus vi ejus imprægnetur, ut sicut hîc ferrum, ità ille aurum trahat, & auri corpus in mensa positum motu locali ad se transire cogat.

Admirandum genus Bruti Sagittatoris novus orbis alit. Animal est magnitudine canis mediocris, & spinas quibus est obsitum, jaculatur in canes persequentes, quas illi nullo conatu vel industriâ possunt excutere, donec sensim magis magísq; corpus subingrediantur, & viscera confodiant. X.

Si corio quantumcunq; crasso spicula illa admoveantur, unius noctis spatio corium totum instar aciculæ manu hominis adactæ perforant. Utuntur illis Indi loco sanguisugarum, admovent enim fronti ac temporibus in dolore capitis, ut noxium sanguinem ebibant. Fæminæ etiam aures suas ad inaurium suspensionem illis perfodiunt. Hæc aculeorum penetratio in nihil verisimilius, quàm in virtutem magneticam sangvinis & carnis refundi potest.

Cervi angues attrahunt, & bufones mustelas. Dantur serpentes quidam in America hominis crassitiem exæquantes, sed duplo longiores, hi cervos attrahunt, & alias feras, atq; animantes, quibus deinde vescuntur. Plinius etiam narrat de quodam frutice, qui equos quantumlibet invitos ad se trahat & abducat.

Si supra tabulam ex bismuto ponas succini frustum, & tribus abin-

de ſpithamis colloces vitriolum viride, ſtatim vitriolum colorem & acredinem ſenſibiliter amittit.

Purpura & corallium cum alijs rebus ejuſdem coloris, in nativo colore diu perſiſtunt. Rerum rubrarum intuitus commovet ſanguinem: hinc etiam Eupatoris bellatores, ut ſcribitur lib: 1. Machab: cap: 6. oſtenderunt Elephantis ſanguinem uvæ & mori, ad illos in prælium acuendos & exacerbandos. Galenus hæmoptoicos & ſanguinis fluxum undecunq; patientes, prohibet ſanguinem aut rubicundas res aſpicere, ſed ad nigra potiùs & cærulea jubet oculos convertere. E contra præcipit in variolis rubicunda intueri, ut hoc modo foràs proliciantur.

Aureolus avis Icterici flavedinem extrahit, mediante ſolo ſui aſpectu. Solent etiam vivæ Tincæ Ictericorum umbilico & hepati, una poſt alteram imponi, donec moriantur. Sic impoſitæ Icterum extrahunt, & luteum contrahunt colorem. Sic etiam anas viva, retro deplumata & umbilico appoſita, colicos dolores extrahere dicitur.

Aquæ roſarum, & arantiorum nullum vel modicum odorem emittunt, dum roſæ atq; arantia florent.

Radix carlina in Septembri, dum viribus & ſucco pollet, evulſa & geſtata, hominem reddit infatigabilem, vires & robur alterius hominis ſimul itinerantis attrahendo. Simile quid allium comeſtum præſtare dicitur.

Corpus hominis ſubmerſi in aquis deliteſcens proditur pane in aquam conjecto, qui ſupra corpus conſiſtit.

Panis ſiligineus adhuc calidus, in aëre de contagione ſuſpecto ſuſpenſus, omnem ejus malignitatem ad ſe attrahit, quam prodit muciditas panis. Hunc ſi cani vel gallinæ comedendum objeceris, non comedet, aut ſi comederit, morietur.

Alij malignitatem ſequenti medio explorant: Infundunt aquam in aliquod vaſculum, cui libram unam vitrioli admiſcent, deinde in illa mixtura ferrum candens extingvunt, & ſic per unum alterúmve diem in aëre permittunt. Si aër eſt venenoſus, oritur cuticula ſuper aquam, erítq; certum malignitatis indicium. Si panem aut carnem in aqua illa maceratam canis devoraverit, illico mortuus concidit. Dicuntur etiam cæpæ in domo vel cubiculo ſuſpenſæ aëris malignitatem attrahere.

Lapis Ætites fœtum humanum ad ſe prolicit; unde ad fœtum in utero continendum, & contra abortum adhiberi ſolet, collo vel bra-

chio

chio applicatus. Ad partum autem facilitandum, interno femori alligatur. Post partum verò statim debet amoveri, ne ipsum quoq; uterum detrahat. Trahit etiam fructus arborum. Papinius scribit se hoc proprijs oculis in ficu expertum; huic enim submisso lapide, omnes grossuli sponte intra decem horas deciderunt, arbor quoq; deinceps sterilis permansit, sed frondibus solito viridioribus luxuriavit.

Saphirus cæruleo colore satur, si ad pestiferum anthracem, sive carbunculum aliquamdiu affrictus fuerit, mox si auferatur, non cessat venenum ex ægri corpore attrahere, modò id fiat viribus â morbo nondum debellatis. Atrescit locus post contactum, ob arsenicale venenum inde expirans. Id mirum, quòd unius carbunculi attactus ad omnes cæteros ejusdem corporis carbunculos persanandos sufficiat; neq; saphirus inde quidquam nocumenti contrahit, & quantò sæpius venenum assuxit, tantò melior & potentior ad idem redditur. XI.

Frustum succini lucidum, vel etiam Saphirus, si septem pulsibus planetariis affricetur, & collo periapti vice appendatur, est luis pestiferæ amuletum certissimum. Sunt autem hi pulsus planetarij: in gutture, carpis manuum, prope pedum malleolos, & ad cordis thronum.

Venenum ab alio veneno attrahitur, hinc multis locis prodest animalium venenosorum copia; Et tempore pestis araneas in domibus & cubiculis retificantes relinquimus, ut venenum attrahant. Hinc etiam radix Hellebori nigri solet inter carnem & pellem insui jumentis, â vipera demorsis.

Bufones in sole exiccati & in cubiculo suspensi, aëris malignitatem attrahunt; ità ut intrà paucos dies aliquando intumescant; iidem carbunculis venenatis impositi, omne venenum extrahunt, quod etiam præstat lapis bufonites.

Non debet hîc præteriri mirabilis ille magnetismus, non ità pridem in Europa divulgatus. Sunt quidam serpentes in India orientali, qui ob formam pilei, quem capite gestant, pileati appellantur. In his reperiri solent lapides, ex quibus contusis, unà cum cæteris serpentis partibus, additâ terrâ sigillatâ vel melitensi, Indigenæ lapides artificiales conficiunt. Hujusmodi lapis sive naturalis sive artificialis, appositus vulneri â quocunq; venenoso animali inflicto, protinus instar tenacissimæ sanguisugæ adhæret, donec omni veneno exucto, sponte decidat, quod lacti impositus revomit, albúmq; illius colorem in flavo-viridem com-

mutat. Non minorem oſtendit virtutem Buboni peſtifero applicatus.

XII. Quælibet herba ſuccum ex terra ſugit, imò quælibet herbæ pars aliam ſucci portionem ſibi convenientem. Hinc arbores & plantæ ſalubres ſunt vel inſalubres, bene aut malè creſcunt pro regionum diverſitate. Arum Ægyptiis optimum eſt edulium, in noſtris verò regionibus ob acrimoniam vix poteſt guſtari. Braſſica in Ægypto amara miniméq; comeſtibilis, apud nos cibus eſt optimus. Perſica Perſis & Ægyptiis venena Europæis ſunt ſuavia & innoxia. Nux moſchata, ſeu myriſtica creſcit ſub Zona torrida, in Europa in juglandem degenerat. Cupreſſus in ſeptentrionalibus Regionibus ægrè creſcit, & in aliquid Sabinæ ſimile mutatur; è contra abies, abſynthium, Auſtrales plagas abhorrent. Helleborus in tractu Tridentino non purgat. Papaver apud nos lethali qualitate caret, ſecus Thebis, & in Græcia. Hyſſopus, & abrotanum in germania optimum ſpirant odorem; In Italia ferè nullum habent. E contra ocimum in Italia fragrantiſſimum, apud nos obtuſi eſt odoris. Ruta & malva apud nos humiles, alibi arboreſcunt.

Ob eandem cauſam non omnis fert omnia tellus, ſed fervens Lybia mittit nobis odorata aromata, Syria balſamum, Saba thus; Arabia myrrham, caſſiam, & cinnamomum; Mons Libani cedrum, Bactriana therebinthinam, Creta cupreſſum & dictamnum, Pontus abſynthium.

Etiam in animalibus quodlibet membrum congruum ſibi de ſanguine alimentum per venas attrahit. Ità hepar dicitur chylum attrahere, cor ſanguinem, cerebrum phlegma, renes ſerum, ſplen melancholiam, veſicula fellis flavam bilem.

Paſſim etiam vis medicamentorum cathartica per tractionem humorum explicatur; ſic Rhabarbarum trahere dicitur choleram, Turbith phlegma, helleborus melancholiam, aquas Elaterium.

Metalla in terræ viſceribus, vel murorum, aut ædificiorum latibulis abſcondita, bifurcam coryli virgam violentiſſimè movent. Quin etiam experientiâ compertum eſt, tantam vim tractivam venis metallorum ineſſe, ut arborum ſupra ſe, vel juxta creſcentium, ramos ad ſe interdum inflectant.

XIII. Sicut herba quævis congruum ſibi è terra ſuccum attrahit, ſic & animalia venenoſa venenoſum, quem illis ad ſui nutrimentum ac defenſionem natura tribuit. Sic ſerpentes venenum terreſtre attrahunt, &

veneno

veneno ſemel adempto, ſi terram ſinantur vel modice caudâ ſuâ contingere, illud recuperant.

Dypſades aquaticum virus, araneæ ut ſupra vidimus, aëreum ad ſe proliciunt. Erucæ, papiliones,& cætera inſecta ex arboribus & plantis noxias attrahunt qualitates.

Demorſi â viperis nullo etiam alio medio juvante, illarum eſu curantur; caro etenim comeſta ſuum attrahit venenum, quod relicto peregrino humani corporis domicilio in illam redit, ac tandem â natura pariter expellitur.

Huc ſpectant amuleta ex arſenico, mercurio, & ſulphure confecta, quæ tempore peſtis in collo ſolent geſtari. Aliqui geſtant araneum nuci incuſum; alij lapidem bufonitem.

Scorpius, vel araneus, vulneri â ſe inflicto appoſitus omne venenum attrahit.

Fætor fætorem ad ſe prolicit, unde curatur os graveolens, ſi diu ſuper os latrinæ apertum teneatur. Idem â corruptione peſtifera hominem dicitur præſervare, ſi fiat quotidie.

Niger digitorum color ex decorticatione juglandium contractus citò extrahitur, ſi digiti pelliculâ nuclei, vel ipſo etiam nucleo probè confricentur.

Haleces & alia ſalſa ſi in aqua marina macerentur, citò perdunt ſalſedinem.

Terra terram attrahit, quæ fortè cauſa eſt, quòd corpora ſolida XIV.
in mare demerſa ad litus revehantur, & naves quantò magis terræ approximant, tantò velociùs ac fortiùs propellantur. Sunt & qui omnia gravia ad centrum vi quadam magneticâ trahi aſſerunt, de quo plura inferiùs.

Altiſſimi montes ad ſua culmina, mediantibus terræ venis, aquam aſſugunt, ſicut & arbores, quarum aliquas verno tempore, ſauciato trunco, copioſiſſimum liquorem fundere videmus.

Cancer coctus, in vitrum aquæ, aut vini ſuſpenſus, ità ut caudæ extremitas liquorem tangat, totum ex vitro exhaurit, & effluere facit.

Aqua aquam magneticè attrahit, quod videmus in guttis & bullis, quæ ſe ſibi invicem avidè conjungunt & commiſcent, ſicut oleum oleo, Mercurius Mercurio; difficulter aqua oleo vel Mercurio; ſimile enim â ſimili potiſſimùm trahitur. Huc etiam ſpectat lapis ille foſſilis in agro Bono-

Bononienſi, qui certâ ratione præparatus, & lumini ſolari expoſitus, illud adeo attrahit atq; imbibit, ut deinde in loco tenebroſo collocatus tenebras diſpellat.

Omnia deniq; adeo plena ſunt magnetiſmis, ut neq; milleſima illorum pars recenſeri poſſit. Sunt qui aſſerunt, quodlibet corpus aliud ſibi vicinum trahere, præſertim cùm per motum vacui periculum imminet. Sed hujus tractionis cauſam magìs in continuationem rerum, quàm in magnetiſmum refero, prout infra pluribus declarabitur.

Rebus ineſt cunctis virtus magnetica; namq;
In magnum nos tota trahit natura ſtuporem.

CAPUT VIII.

De rerum Antipathijs, earúmq; mirabilibus.

I. ANtipathia eſt inimica rerum contra ſe invicem affectio, quâ ſe invicem ex natura ſua averſantur, & impugnant; ſolet etiam appellari diſcordia, diſſenſus, inimicitia, lis, hoſtilitas, odium, averſatio, diſconvenientia, diſpathia. Opponitur magnetiſmo, qui datur inter illa, quorum unum trahitur ab altero. Antipathia verò eſt inter illa, quorum unum ab alio abhorret, & ab alio pellitur. Hinc etiam Antimagnetiſmus dici poteſt, qualis ſpectatur in lapide Theamede, qui tam potenter ferrum à ſe abigit, quàm potenter magnes illud attrahit.

Summè admirabile eſt, ipſum magnetem unâ ſui parte ferrum attrahere, oppoſitâ parte illud â ſe repellere. Unicornu quoq; micas, & res omnis generis, aquæ, quam contigerit, ſupernatantes attrahit, obolum autem â ſe repellit.

II. Venena omnia, cor vitæ arcem antipathicè oppugnant, eidémq; debilitatem, palmos, deliquia, & ſyncopen inducunt.

Venena ex animalibus homini lethalia ſunt, ſpuma & ſanguis bufonis, qui etiam halitu ſuo venenoſo herbas, maximè verò ſalviam ſolet inficere. Ictus ſcorpionis, Tarantulæ, araneæ, quam etiam pedibus tantummodò calcatam, legimus venenum per calceorum ſoleas interdum tranſmiſiſſe; Item leviſſimo ejus tranſcurſu ſpeculum aliquando ruptum fuiſſe.

Morſus viperarum, earúmq; ſanguis apertam carnem attingens, alij quoq; ſerpentes, quibus omnibus cum homine ſpecialis eſt inimicitia, ità ut ſolo illorum tranſgreſſu mulier abortiat. Hinc ad facilitandum partum mulieres ſerpentûm exuvijs ſe circumcingunt.

Præterea cervinæ caudæ extremitas, menſtruus ſeu puerperialis ſanguis, & plurima alia venenata animalia, eorúmq; partes, inter quæ Baſiliſcus eminet, qui ſolo intuitu hominem interficit.

Inter vegetabilia, in venenorum homini exitialium claſſem referuntur: Napellus, Aconitum, ſtramonia, cicuta, mandragora, taxus præſertim Narbonenſis, cujus umbra ſub eadem conſidentibus lethalis eſt, & plurimæ aliæ plantarum ſpecies.

Omnia electivè purgantia non immeritò etiam venenis adnumerantur, quæ ſemper aliquid vitæ cum noxiorum humorum purgatione deterunt. Hinc fit, quòd hypercatharſes theriacâ exhibitâ remittant. Illud mirum, quòd naturis quibuſdam diagrydium, & fortiora medicamenta contemnentibus, manna fuerit lethifera.

Inter mineralia nihil arſenici veneno potentius; huic ſuccedit antimonium, deinde mercurius.

Huc etiam pertinent charonei ſpecus, in quos ſi homo, vel aliud animal ingrediatur aut injiciatur, illico moritur. Unus ejuſmodi reperitur in agro puteolano, cui injecta animalia cùm ſpiritu deſtituta fuerint, eximuntur, lacui autem vicino immerſa vitali auræ reſtituuntur.

Dantur etiam aquæ mortiferæ, qualis eſt illa, in qua cannabis diutius fuerit macerata, potu namq; interficit, & continet putredinem peſti generandæ aptiſſimam. Vidi fontem in quodam prato, cui quotquot aves ſupervolant, mortuæ decidunt; pecora tamen, quod non parum eſt mirabile, innoxiè illo potantur.

Venena quædam ſunt acutiſſima: tale quoddam eſt in Nubia, Regione Aphricæ, cujus ſi granum unum diviſum propinetur decem hominibus, omnes ſpatio unius quadrantis jugulat; uni verò ſi detur integrum protinus interimit.

Dantur & venena ſolo attactu, & eodem quidem die interficientia; quorum aliqua dantur tam ſubtilia & potentia, ut ſtapedibus minimâ etiam portione illitâ, ocrearum ſoleas, & carnem pedum ad cor uſq; inſenſibiliter penetrent, & brevi temporis ſpatio vitam tollant. Ta-

L libus

libus inficiuntur quandoq; pessuli solo attactu interficientes, utì etiam literæ, legentem halitu maligno perimentes.

Fuit aliquando Venetijs quidam maleficus, qui damnatorum ad triremes animas emebat, promittens liberationem, & numerans decem aureos pro unaquaq; anima, quam chyrographo, proprio sanguine notato, miseri diabolo & venefico vendebant. Mox ne retractare possent, certo contactos veneno confestim necabat.

Tempore Domitiani & Commodi Impp: fuerunt nonnulli, qui acubus certi generis veneno oblitis, quos libitum erat pungebant, & læsorum pleriq; sinè ullo doloris sensu expirârunt.

III. In Arabia felici herba quædam invenitur, cui incubantes suavissimo somno deliniti intereunt.

Pastinaca Marina puncturâ sui aculei nervorum distensionem inducit.

Torpedo hamo capta manum piscatoris torpefacit. Eandem vim per rete & quemcunq; baculum ipsam tangentem transmittit. Idem piscis torpidissimus alios etiam vivacissimos ità expugnat; dum esurit, immotus hæret in arena, vel loco ubi multi piscium greges stabulantur; si qui ex his illum propius accesserint, eos torpore suo ità stupefacit, ut omni motu privati eidem in escam cedere cogantur. Illud mirum, quòd torpedo viva inter mortuos pisces posita eos moveri parumper facit, tremorem etiam mortuis inducens.

Est etiam quoddam conchilij genus â natura elegantissimo quodam artificio elaboratum, quod solo sui attactu stuporem & siderationem membris quibuscunq; inducit. Datur etiam piscis quidam in Zeilam Insula, attrectatione solâ febrem accendens.

Sunt & quædam venena quibusdam solummodò partibus adversantia. Sic lepus marinus sumptus vel tactus sanguinis sputum & pulmonis ulcus infert. Cantharides non solùm assumptæ, sed etiam duntaxat genui applicatæ, vel manu detentæ vesicam exulcerant, sanguinisq; per urinam profluvium causant.

Huc spectant venena hominem dementantia, cerebro præcipuè infensa. Talia sunt: vinum radicibus mandragoræ conditum, pulvis seminum stramoniæ in vino propinatus. Eodem pulvere cibis modicè insperso, qui eos comederit, satìs jucundè per diem unum alterúmve insanit. Eandem vim habet semen hyoscyami, decoctum cicutæ, vel drach-

drachma una radicis belladonnæ; Cerebrum quoq; urſi comeſtum cerebro potiſſimùm nocet, vertiginem atq; ſtoliditatem inducit, quod etiam facit cerebrum cati, cujus etiam anhelitus homini maraſmum cauſat; pili quoq; felium exitiales ſunt, utì etiam Equorum.

Illud mirum, cor hominis veneno infecti & enecti igne non abſumi. Non minùs admirabilis eſt lapis galacia, qui medijs in flammis poſitus minimè tamen incaleſcit. Horum cauſa videtur etiam in Antipathiam referenda.

Sunt verò multi, qui privilegium â natura conceſſum habent, ut eis venena non noceant; ipſi verò rebus & morbis venenatis ſint exitio. Ità Marſi & Pſylli ſerpentes illæſi tractant, & ſolo attactu vel modico ſuctu demorſis â ſerpente medentur. Quidam araneos innoxiè comedunt. Æthiopes Hydaſpis fluvij accolæ impunè veſcuntur ſcorpionibus & ſerpentibus, ſicut & Marſi carnibus anguium. IV.

Fuerunt nonnulli, qui mediam unciam, imò & drachmas decem opij inoffensè ſumpſerunt. Multi fortiſſimis ex helleboro medicamentis nihil purgantur. Scimus unciam unam ſcammonij ab aliquibus ſinè vitæ periculo ſumptam fuiſſe. Arſenicum pariter unciæ unius pondere quidam ſumebat citra vitæ diſpendium.

Qua in re multùm poteſt lenta & longa conſuetudo. Sic multi veneno aſſueſcentes, illud ſibi tandem reddiderunt innoxium. Talis fuit Rex Ponti Mithridates; Talis puella in munus Alexandro Magno ab Indorum Rege miſſa, cujus conſortio omnes proci intoxicati peribant; Talis etiam erat filius Regis Cambajæ, qui teſte Scaligero, cùm eſſet veneno educatus, in adulta ætate adeo factus eſt venenoſus, ut muſcæ, quæ modico ſuctu cutem illius perſtringebant, turgidæ mox interiêrint.

Homo quidam demorſus ab animalibus quibuſcunq; venenatis, ea ipſa occidebat, ità ut ſtatim ab illato morſu extinguerentur.

Cardanus teſtatur quendam fuiſſe, qui ſuum corpus cùm volebat reſolvere poterat, ità ut ſenſu careret, quem etiam ſerpentes non niſi coacti mordebant; qui verò coacti læſerunt moriebantur. Cùm aliquando magnus ſerpens morſu illum ſauciâſſet, homo ex illo vulnere nonniſi ephemeram incurrit, ſerpens verò mortuus eſt.

Nati octavo kalendas Februarij in feſto Converſionis S. Pauli non horrent ſerpentes, & ſolo ſputo morſibus illorum medentur.

Habent quidam in Flandria donum febres curandi, qui ſcilicet nati ſunt ipſo die Paraſceves, & quotquot nullo fœmineo fœtu intercedente, ſeptimi maſculi è legitimo thoro ſunt progeniti.

Sunt aliqui in Hiſpania, quos vocant Salvatores, qui ſolo attactu, ſalivâ, vel halitu, ſanant non homines tantùm, ſed & pecudes. Reges Franciæ ſolo attactu ſanant ſtrumoſos. Simile donum S. Edvardo Regi Angliæ conceſſum eſt, & ad omnes Succeſſores etiam hæreticos, ipſámq; impiam Eliſabetham dimanavit. Sed hæc in gratias gratis datas referenda ſunt.

Pyrrhus Rex lienoſos ſolo pedis dextri pollice contactos ſanabat, qui etiam pollex in rogo comburi non potuit, neq; poſtea ſucceſſu temporis contabuit. Veſpaſianus Imperator ſalivâ viſum cæco reſtituiſſe ſcribitur. Sed ad venena redeamus.

V. Dantur venena unam tantùm ſpeciem perimentia, non alteram. Sabina & Rhododaphne quodcunq; animal enecant, homine excepto. Nux vomica perimit omne animal, quod ſinè viſu naſcitur; cæteris non eſt exitialis. Atriplex ſuibus noxia, quæ tamen ſalamandras impunè devorant. Chamæleon canibus & alijs multis animalibus eſt venenum, homini verò alexipharmacum. Cicuta virus homini, non ſturnis, aut capris. Sues nutriuntur hyoſcyamo & mandragorâ; hirundines cantharidibus, quæ tamen homini ſunt lethifera. Coturnices veſcuntur helleboro, cujus malignitas homini nocet. Napellus hominibus exitioſus, animalibus quibuſdam propitius eſt. Sic peſtile venenum aliquando tantùm in homines, aliquando in oves, aliquando in boves, & alia jumenta graſſatur.

VI. Dantur & venenorum venena, hoc eſt, antipathicè venenis oppoſita. Sic multi homines, ut jam ſupradictum eſt, venenatis animantibus ſunt venenum; & ſaliva cujuſcunq; jejuni hominis ſerpentibus lethalis eſt, quos & dictamnus noſter, ſeu fraxinella fugare dicitur. Sub cujus radicibus cùm aliquando multa ſerpentum oſſicula, & pellium exuvias inveniſſem, eos vi plantæ alexipharmacâ ibidem interijſſe judicavi. Echium pariter & raphanus fugare dicitur ſerpentes. Lignum colubrinum morſibus illorum medetur. Fraxinus nihil ſub umbra ſua venenatum patitur. Serpens hinc ramo fraxini, illinc igne concluſus, citiùs ſe in ignem præcipitabit, quàm fraxinum tranſeat. Dicitur etiam coryli virgâ percuſſus torpeſcere. In Hybernia, ſerpentes, bufones,

araneæ,

araneæ, aliæq; venenatæ bestiæ non generantur; & si aliunde illuc allatæ fuerint, quantocyus moriuntur. Dantur etiam in Oceano Atlantico novem Insulæ, dictæ Azores, quæ pulicibus, cimicibus, & pediculis ità sunt inimicæ, ut nautis illas præternavigantibus omnia illa animalcula in navibus extinguantur. Sunt etiam nonnulli homines, qui pulices & cimices occultâ quadam vi â se abigunt. Sed ad venenorum venena redeamus.

Huc pertinent quæcunq: alexipharmaca. Qualia sunt: Angelica, vincetoxicum, valeriana, scordium, veronica, gentiana, dracontium, aristolochia utraq;, morsus diaboli, baccæ paridis, juglandes, allium, fraxinus, ruta, salvia, carlina, tormentilla, petasites, zedoaria, scorzonera, contrayerva, bezoar, terra sigillata, bolus armenus, lapis hyppolithus in ventriculo vel intestinis equi repertus, cerebrum cuniculi, sanguis anatis & anseris; lacryma, sanguis & cornu cervi; unicornu, mumia serpentum, ciconiæ, & tunica interior ex illarum ventriculis, omnia item ex sulphure præparata, smeragdus & cornu Rhinocerotis, vasa ex aurichalco & ophite, seu lapide serpentino, præsente veneno colorem perdere, ac sudare dicuntur.

Providè quoq; â natura factum, ut haud procul â veneno ejus remedium plerumq; inveniatur. Ità napello muscæ quædam insident, quæ illius veneno adversantur; nec procul ab illo crescit anthora ejus antidotum. Ità contra serpentinum & aliud quodcunq; virus, ex ipsis serpentibus pulverem conficimus, & trochisci de viperis theriacæ primarium sunt ingrediens. Bufo nobis præbet lapidem bufonitem, sui & cujuscunq; alterius veneni antidotum, quo præsente colorem mutare ac sudare dicitur. Hydrophobis, pili canis â quo demorsi sunt, auxiliantur. Intestinorum lumbrici pulverizati & introsumpti, alios lumbricos enecant. Etiam alijs morbis naturæ beneficio opposita sunt in salutem hominis vicina remedia. Fuchsius præclarus Medicus, homines quocunq; in loco, chronicis verò morbis potissimùm ægrotantes, solo herbarum illarum destillato curabat, quas circumcirca copiosiùs crescere videbat. Lignum guiacum cum morbo Indico, sive lue venereâ eandem habet patriam. Cochlearia Scorbuti medicina in regionibus septentrionalibus omnia prata passim ornat. In Italia, calida Regione, copiosæ crescunt lactucæ, in Ponto frequens absynthium.

Neq; hìc præteriri debet mentio quorundam medicamentorum, VII.

quæ ſingulari quâdam & occultâ eſſentiarum proprietate morbis quibusdam adverſantur.

Contra *Epilepſiam*, ſeu morbum caducum valent: cranium humanum, præſertim verò triquetrum ejus oſſiculum, ſanguis humanus, hirundines cum nidis ſuis, pulli ciconiarum, picæ, ungula Alcis, & annuli ex illa confecti; ſuilli, aprini, equini & urſini teſtes; ungula aſini, raſura cornu bovini, ebur, fel vulturis, guttulæ aliquot ſanguinis ex venula cati maris ſub cauda extractæ, pulvis vertebrarum ex cauda leporina, oſſiculum tali leporini, quod etiam ad colicam, & calculum commendatur, cinis milvi, cuculi, pullorum corvi, cerebrum corvinum, ſtercus pavonis, ſpina muſtelæ fluviatilis, lapis carpionum, oſſiculum cruciforme ex capite lucij, ſanguis teſtudinis exiccatus, flores tiliæ, pæoniæ radix & ſemen lunâ decreſcente collectum collóq; appenſum, viſcus quercinus, coralla; omnia etiam ex vitriolo præparata, ſicut & omnia lunaria. Hæc morbum hunc herculeum non tam apertâ, quàm occultâ quâdam vi expugnant.

Dolori capitis medetur, verbena & betonica.

Melancholiæ lapis lazuli, & coralla, quæ etiam faſcino medentur. Ab eodem præſervant rubri panni animalibus appenſi.

Anginæ, album græcum, excrementa & cinis noctuæ, cinis cuniculi, cinis hirundinum, & nidus ipſe decoctus, atq; foris appoſitus.

Phtiſi, Veronica, ſcabioſa, pulmonaria, bellis minor, piloſella, hedera terræ, ſuccus parvarum urticarum, pulmo vulpis.

Pleuritidi, papaver erraticum, carduus benedictus, cardomaria, jus pavonis, maxilla lucij, dens apri, ſcabioſa, pulvis rubrorũ corallorũ.

Icteritiæ, lapis repertus in felle taurino, ſtercus anſerculi, lumbrici terreſtres, & aſelli præparati.

Colicæ, pulvis teſticulorum equi caſtrati, caro upupæ pulveriſata, tunica interior ex ventriculo erinacei, cinis alaudæ.

Variolis, Semen napi, & aquilegiæ.

Febribus putridis intermittentibus, pulvis concharum, aranearum tela conciſa, & in pruno cocto, ante paroxiſmum exhibita.

Quartanæ, aranei juglandis teſtæ incluſi, & in collo portati, decoctum raparum, cor leporis præparatum, in tres doſes diviſum, & patienti paroxyſmis ingruentibus exhibitum.

Urinæ retentæ, anima halecis, medulla calami anſerini ſiccata & pulveriſata, cinis erinacei & leporis.

Cal-

Calculum frangunt resta bovis, semen lappæ majoris, pimpinella, ruta muraria, petroselinum, veronica, raphanus rusticus, fructus cynorrhodi, semen alkekengi, erinaceus ustus, oleum scorpionum, therebinthinæ, succini, avis motacilla calculosis saluberrima.

Vermes interimunt: semen sanctum, Tanacetum, Matricaria, mentha crispa, cortices arantiorum, abrotanum, cornu cervi, lumbrici usti vel præparati, semen coriandri, citri, radix dictamni albi, præsertim verò Mercurius omnium vermium infensissimus hostis, datus in forma cruda ad scrup: unũ, vel solum ejus dilutum cum aqua portulacæ.

Contra *morbum gallicum*, *scabiem*, & *maligna quæcunq; ulcera*, idem Mercurius, sive crudus, sive præparatus nobilissimum præstat remedium, vermes qui nunquam ab ejusmodi cutaneis morbis absunt perimendo, & humores mirabili quâdam vi per salivales glandulas evacuando. Nervis tamen, dentibus, & ossibus est summè inimicus. Radix etiam scabiosæ majoris flore purpureo, tanquam specificum contra luem veneream commendatur.

Sanguinem coagulatum dissolvunt chærefolium, morsus diaboli, millefolium, sanguis hirci, sperma ceti, terra sigillata, succus ex cancris crudis & contusis expressus, oculi eorundem cancrorum, carbones ligni quercini, vel tiliæ.

Frigidis nervorum morbis confert decoctum formicarum.

Morsus & puncturas culicum, aliorúmq; insectorum terra simplex mirabiliter curat, si ipsis statim adhibeatur.

Vulnera curant non tam stypticâ, quàm occultiori quâdam qualitate: radix Rhapontici, Symphitum, benedicta, numularia, pilosella, sanguinaria, sanicula, alchymilla, perfoliata, millefolium, Consolida Saracenica, pirola, nicotiana, Therebinthina, gummata, & alia medicamenta balsamica. Famosum est lignum fraxini, cæsum in æstivo solstitio ante solis ortum, quod non tantùm solo affrictu vulnera curat, sed ad alios etiam quoscunq; dolores & tumores, sive integrum, sive in scobem redactum adhiberi solet.

Multorum similium vis & efficacia per similitudinem nobis innotuit, eò quòd morbos, vel mala corporis, quibus opponuntur, repræsentent. VIII.

Sic *calculum* repræsentant omnis generis calculi, lapis manatin, oculi cancrorum, lapis Tiburonum, Nephriticus, lyncis, spongiæ, & alij

alij in veſicula bovini fellis vel hepatis reperti, præſertim verò calculus microcoſmi. Item milium Solis, radix ſaxifragæ albæ, filipendulæ, cryſtallus, ſilex, cortices lapidei nucleorum, teſtæ cochlearum, mandibula Lucij, teſtacea quoq; omnia, & cruſtacea.

Tartarum corporis humani, tartarus dolii vinacei, & arenæ matularum, ex quibus confectum oleum ludi tartarum diſſolvit, & calculos frangit.

Humores craſſos & viſcidos Therebinthina, & quædam gummatum ſpecies attenuant & diſſipant.

Lentes referunt *exanthemata*, ijſdémq; medentur.

Petechias petechiaria, ſeu ruta capraria colore ſui floris æmulatur, quas etiam è corpore pellit.

Ani ficus repræſentat nodoſa ſcrophulariæ radix, uti & chelidoniæ minoris, quâ etiam utrâq; curantur.

Icteritiam flavo ſuo colore repræſentant flores Croci, chamomillæ luteæ; amaranthi lutei, calendulæ, geniſtæ, tanaceti, flava illa granula in liliorum calicibus, ſuccus chelidoniæ, rubia tinctorum.

Pleuriticas puncturas exprimunt ſuis aculeis Carduus benedictus, & Carduus Mariæ.

Bufo tumidum animal *hydropicum* repræſentat, hinc pulvis bufonum hydropicos curat. Idem bufo quia maculoſus eſt contra cutis maculas adhibetur.

Scabri arborum cortices, præſertim betularum, valent ad *ſcabiem*, & omnia cutis mala.

Spaſmi ſignaturam habent limaces, erinacei, lumbrici, aſelli, levi enim occaſione ſe contrahunt, unde etiam ad omnes nervorum contractiones adhibentur.

Vulnera curant: herba perforata, & hypericum, quæ ſanguinem in floribus & foramina in folijs exhibent.

Sanguinem colore repræſentant ſanguinaria, corallium, hæmathites, radix Tormentillæ, Colcothar, quæ etiam ſanguinis fluxum reprimunt.

Scorpiodes herba repræſentat *ſcorpiones*, & ictus ab ipſis inflictos ſanat.

Serpentaria exprimit *ſerpentem* Ophiogloſſum, lingvam ſerpentis, unde contra ſerpentum morſus utiliter adhibentur.

Semen

Semen psyllii figuram habet *pulicum*, quos etiam fugare dicitur.

Non omittendum nobis hîc est venenum luis pestiferæ. Legimus multos peste correptos illico expirâsse. Sicut diversa sunt in Mundo venena, ità diversæ observantur pestes. Aliæ Narcoticæ, aliæ in summo gradu inflammativæ, aliæ exulcerantes, aliæ humorum concentrativæ, aliæ resolutivæ. Illud mirum, non omnes pariter lue pestiferâ infici. Animadversum est fortiores naturas infectionis periculo magìs expositas esse, & periculosiùs cum peste luctari, quàm imbecilles. IX.

Narrat Cardanus, in Basileensi quadam peste solos Helvetios obijsse, Italum aut gallum vix unum esse mortuum. Infans quidam, Camerario teste, duabus Nutricibus, quæ ambæ peste obiêrunt, lactatus, vivus tamen & optimè sanus permansit. Neq; nostris temporibus plura desunt exempla eorum, qui media inter funera, & contagionum pericula, salvi & incolumes evaserunt. In regno quodam novæ Hispaniæ, certus quidam morbus, solis Indis contagiosus est & lethifer, externis neutiquam. Satis hucusq; de morbis; jam alias quoq; antipathias prosequamur.

Brassica horret cyclaminum, hinc juxta illum sata arescit. Similiter brassica & ruta si simul serantur. Vitis si ei applantetur brassica, exiccatur, & flectit se in adversum; unde ad ebrietatem ex vino compescendam brassicâ quidam potatores uti solent, eâq; se præmunire. Observatum est si brassicæ in olla bullienti vini pauxillum infundatur, illam nec coqui, nec tenerescere. Laurum similiter vitis abhorret. X.

Cucumeres cum olea inimicitiam habent. Quercus & olea juxta se positæ arescunt. Arundo filicem horret, unde ne in piscinis nascantur arundines, filicem nonnulli spargunt, vel eâ vomeri impositâ locum proscindunt. Quercus juglandi vicina moritur. Cicuta flaccescit â vite, unde & vini potio ejus veneno medetur. Nucis umbra arboribus omnibus & plantis est exosa. Hedera omnibus pariter arboribus satísq; nocet. Similiter lavendula herbas prope illam satas destruit. Putamina fabarum, arbores, quarum radicibus applicata fuerint, faciunt sterilescere. Hedera viti adversatur, unde illâ coronati non inebriantur. Salix inimica frugibus; Ruta Basilico & Cicutæ; Rosæ cæpis; mala medica panem abhorrent, unde si cumulo panem inspergas, statim putrescunt.

Oliva cum meretrice in tantum dissentit, ut si ab illa fuerit plantata,

tata, vel maneat infructuosa, vel arescat. Similem antipathiam habent omnes menstruatæ mulieres erga res plurimas, sanguis illarum homines dementat, canes in rabiem vertit, illius contactu novellæ vites arescunt, & hortorum germina exuruntur, linteamina illo infecta, suspensa ex arbore, ipsam interimunt; aspectu solo mulieris menstruatæ specula fædantur, & labe quâdam inficiuntur; coralla in ejus corpore gestata pallescunt; crocus in hortis fit decolor ad solam menstruatæ mulieris præsentiam; quidquid fæminæ fluxûs istius tempore tractant, corruptioni est obnoxium. Imò etiam extra Menstruorum tempus corpora mulierum malignitatem quandam transpirant; hinc est quòd coralla â viris gestata semper sint rubicundiora, quàm si gestentur â mulieribus; & nuces moschatæ â viris portatæ maneant bonæ & succulentæ, apud fæminas autem citò destruantur & exarescant. Jam ad alia quoq; animalia transeamus.

Leo animalium omnium terror, cujus pinguedine perunctos cunctæ fugiunt bestiæ, galli cantu terretur, & igne. Homines â lupo priùs visi raucescunt, & vocem amittunt. Gallus gallinaceus timet accipitrem nunquam antè visum. Agnus modò enixus timet lupum & vulpem. Chordæ agninæ cum lupinis nunquam concordant. Si tympanum ex pelle lupina sonet, mutescit tympanum ex pelle vitulina vel agnina. Lupinæ chordæ pulsatæ oves reddunt attonitas. Tympanum ex pellibus lupinis, camelinis, vel elaphantinis confectum & pulsatum, fugat equos & in rabiem agit. Sonitus lyræ ex vulpinis extis gallinas exterret, & in fugam vertit. Tympanum factum ex pelle ericij marini, fugat omnia reptilia, ubicunq; auditur. Hinc fortasse nebulo ille sceleratissimus Schiska, jussit ex corio suo post mortem fieri tympanum, ut scilicet hostes, qui ipsum viventem timuerant, sono pellis audito in fugam verterentur. Testudo ex viperinis aut serpentinis chordis concinnata, suo sonitu prægnantes facit abortire. Lanæ pellibus ovinis decedunt, si lupina inter illas ponatur. Sic plumæ cæterarum avium cariem subeunt, aquilinis admixtis.

Non tantùm crocodilus homini est infestus, sed etiam sæpe unus homo alterum hominem, etiamsi nihil injuriæ ab illo fuerit passus, â natura quodammodo habet exosum, ut testatur illud distichon.

Non amo te Sabidi, non possum dicere, quare;
Hoc tantùm possum dicere, non amo te.

Legi-

Legimus quendam parentem â ſuo filio ità abhorruiſſe, ut illo præſente deliquium pati conſveverit. Huc etiam ſpectat, quòd hominis cadaver præſente homicidâ ſanguinem fundat ità floridum, acſi homo adhuc viveret. Quin etiam labia ſuo motu figuram quandoq; talem repræſentant, acſi jam jam in ſermonem vellent prorumpere, & præſentis homicidæ facinus accuſare.

Araneæ ac bufones mutuo ſe odio perſequuntur. Item aranea & bombix, ſerpentes & bufones; mures, glires, & ſues timent phaſeolum, & citiùs perirent, quàm eum comederent. Muſtela timet bufonem, & ſi diu teneatur in ejus conſpectu, moritur. Lacerti oderunt cochleas, quas etiam ſimiæ adeò perhorreſcunt, ut ad ſolam teſtarum præſentiam ſe contrahant, & præ formidine alvi fæces egerant. Canes inſequuntur canicidam non ante viſum, Hiænam quoq; odio ſpeciali perſequuntur, & contactu umbræ illius obmuteſcunt. Gallinæ milvum exhorrent, & capite milvi eis appenſo quieſcere non poſſunt. Columbæ fugiunt accipitres, eorúmq; pennis in columbario poſitis fugantur. Odor cancrorum apes interficit, & ab alvearibus pellit. Iiſdem etiam ulmus eſt inimica. Mures odio perſequuntur ſcorpiones, eóſq; interimunt. Serpentibus adverſantur cancri, lupi timent lepores, teſtudines aquilam.

Elephas furens ad conſpectum arietis manſueſcit, & ad porcelli grunnitum terga vertit; rhinocerotem quoq; perhorreſcit. Hyppopotamus immanis eſt bellua, multa tamen illorũ millia parvulus unus facem accenſam manu tenens in fugam dat. Sic etiam lupi fugiunt ignem, lapidis jactum, erinaceum, & allium ſilveſtre. Delphini & Balenæ ſe oderunt mutuò, Polypum locuſta marina in tantum pavet, ut ſi illum juxta ſe videat, moriatur.

Equus timet lupum; ſi equa lupi veſtigia calcaverit torpeſcit, & abortit; & cuilibet equo lupi veſtigia diutiùs ſequenti pedes obſtupeſcunt & rigeſcunt. Dicuntur pecora non tranſire per viam, in qua luporum inteſtina defoſſa jacuerint; & caput vel cauda lupi ſi in ovilibus vel ſtabulis aliorum pecorum appendatur, prohibere, ne animalia quidquam pabuli guſtent. Timet præterea equus camelum. Veſpertiliones horret Ciconia, qui ova illius ſolo attactu reddunt ſterilia, quos proinde ut fuget, folia platani veſpertilionibus exoſa in nidum ponit. Alauda & Luſcinia timet ſerpentes, Noctuas cunctæ volucres perſequuntur.

tur. Pavo terror eſt bufonum, ejus quoq; vox ſerpentibus eſt terribilis. Vermes fugiunt talpam; talpæ ricinum, & ſambuci frondes; cancri polypodium, muſcæ perſicariam; omnia venenata cervum, & ciconiam; unde ſanguis cervinus, cornu & lapides in ore concreti, eorúmq; mumia, ſicut & ciconiarum, venenis, ut ſupra vidimus, adverſatur.

XI. Magnetis vis ligatur præſente adamante; eandem obtundunt ignis, humiditas aëris vel aquæ, allium, pingvedo, oleum, rubigo, radij ſolis, fumus Mercurij. Quòd ſi detineatur puſillum in aqua, quæ adhiberi ſolet in ſerrandis lapidibus, totam vim amittit, quam tamen modico calore recuperat.

Inter metalla Saturnus & Mercurius antipathicè opponuntur: vapor enim plumbi ligat pedes Mercurio, ſimiliter Antimonium & Mercurius dicuntur inter ſe hoſtilitatem exercere.

Huc pertinet faſcinus, quo aliqui homines, præſertim vetulæ, & fœminæ menſtruatæ rebus nocent; cùm namq; oculis ſuis aliquid fixiùs aſpexerint, & ſolito magìs admiratæ fuerint, vel laudaverint, ut pulchros infantes, pecora, ſegetes, vel arbores, illico res conſpectæ exareſcunt & emoriuntur.

In Aphrica certæ quædam familiæ fuiſſe ſcribuntur, quarum aſpectu & laudatione ſegetes interibant, areſcebant arbores, moriebantur infantes. Ejus generis erat apud Triballos & Illyricos gens quædam, quæ viſu quoq; faſcinabat, imò ſtatim interimebat inſtar Baſiliſci, ſive homines, ſive canes, quos diutiùs intuebatur, iratis præſertim oculis. Quod etiam de Calabro quodam ſcribit Maldachinus.

Memoriæ ſimiliter proditum eſt quoſdam, cùm marmora affabre elaborata fixo intuitu aſpicerent, illa protinus diffregiſſe. Quidam Valentinus Eques cùm ex gravi morbo convaluiſſet, & patinas fictiles in menſa poſitas aſpiceret, ſolo aſpectu illas findebat in partes.

Narrat Vairus fuiſſe quendam, qui cùm in lapidarij cujuſdam manibus gemmam pretioſam miro artificio politam vidiſſet, fixíſq; oculis contemplatus eſſet, illam ſubitò in duas partes diſſiluiſſe.

Smaragdus & Saphirus oderunt omnes actus venereos. Unde ſi ſmaragdus tangat cutem hominis venerem exercentis, rumpitur; ſaphirus verò nitorem amittit.

XII. Dantur & antipathiæ corporum quorundam cum ſpiritibus, quas quidem multi negant. Si tamen anima ſpiritualis ſympathiam habere

dicitur

dicitur cùm humano corpore, cur non etiam similiter antipathia cum aliquibus rebus spiritui concedatur? Legitur in exercitu Vespasiani quidam fuisse Hebræus nomine Eleazar, qui annulo quodam, cujus signaculo radix aliqua â Salomone quondam reperta subdita erat, energumenis applicato, dæmones pellebat. Adhuc hodie quidam lapis in Nilo reperiri dicitur, qui naribus energumeni applicatus dæmonium abigit. Simili fortassis efficaciâ jecur piscis in domo Thobiæ suffumigatum, dæmonem expulit. Hypericum, abrotanum, antyrrhinum, adiantum aureum, rhamnus, pervinca, ricinus seu palma Christi, contra incantationem, aliásq; magias, item contra spectra, & dæmones commendantur. Antipathicè quoq; dæmon excrementorum combustorum fætorem horrere dicitur, quo pacto ligati, & maleficiati curantur.

Vide libros Exorcismorum, in quibus descriptos reperies certos suffitus energumenis adhibendos, ex sulphure, asâ fætidâ, galbano, ungulâ asini, seminibus hypericonis, Rutæ, & similibus confectos. Radix Scillæ dicitur solâ gestatione hominem præservare â maleficijs, similiter lapis Sardius, Jaspis & Chrysolitus. Nihil hîc dicere volo de cythara Davidis, quâ spiritum malum â Saule pellebat. 1. Reg. 16.

XIII. Fulmen antipathiam habet cum lauro, ficu, vituli marini tergo, pelle hiænæ, vite alba, sedo, aquila, hyppopotamo, quæ omnia â fulmine libera esse dicuntur. Canes verò illud allicere creduntur, quos proinde in tempestatibus non expedit habere vicinos. Capræ quoq; dicuntur fulminibus obnoxiæ.

Mira est vis & potentia pulveris pyrii, quæ per sulphuris & nitri antipathiam optimè solet explicari; similiter Tartarus, & sal Armoniacus antipathicè pugnant. Hinc horrenda illa vis auri fulminantis, cujus unicus scrupulus potentiùs operatur, quàm media libra pulveris tormentarij; granum unum candelæ, cultro mediante superpositum, ingentem edit strepitum; aliquot scrupuli laminam ferream sat crassam perforant. Nihil verò est aliud aurum fulminans, quàm aurum in aqua regis solutum, & oleo Tartari præcipitatum. Vis hæc fulminatrix illi adimitur spiritu salis communis, aut sulphuris guttatim affuso.

Nec tantùm sal armoniacus, qui aquam regis ingreditur, sed alia quoq; mineralia, maximè verò nitrum tartaro contrariatur. Datur enim etiam Mars sclopetans, seu fulminans, qui post factam, in sola aqua forti salis armoniaci experte, solutionem præcipitatur. Datur &

 pul-

pulvis tonans vulgò jam notus, qui salis Tartari, & sulphuris æquis portionibus, & salis nitri duplicatâ portione constat. Vel secundùm alios: Salis nitri tribus partibus, unâ salis Tartari, florum sulphuris duabus. Omnia hæc vim suam non sursum ut pyrius pulvis, sed deorsum exerunt, sicut ipsum fulmen, quod inferna tantùm ferit, cujus etiam vis per similem halituum mineralium antipathiam, optimè non tamen adæquatè potest explicari.

Ignis fulminei activitatem nonnihil adumbrat sequens experimentum. Lampadi oleo repletæ lychnum crassum ex sulphure liquefacto, in oleo salis armoniaci & nitri maceratum impone & accende; hujus flammæ apex tantæ dicitur efficaciæ, ut omne metallum dissolvat; aquam, aut vinum in cochleari, spatio unius Pater noster exhauriat. Hoc autem valde mirum est, quòd corium aut lignum non lædat, quod etiam in fulmine sæpius miramur. Sed jam satis de antipathijs mineralium, quò etiam spectare videntur pugnæ menstruorum chymicorum inter se, vel cum spiritibus & aquis præcipitantibus.

XIV. Agendum hîc etiam nonnihil de idiosyncrasia, seu antipathijs peculiaribus quorundam hominum, cum certis quibusdam rebus. Sic aliqui horrent caseum, alij ova, lac, vinum, allium, rosas, mures, catos, lepores, porcellos, cancros, anguillas, gallos gallinaceos, vitulos, araneos, ità ut illis præsentibus tametsi non visis, deliquium patiantur.

Sunt qui mucronem cultri videre non possunt. Quidam quoties videbat cultrum in cote acui, toties sibi gingivas cruentari, & sanguinem ex illis effluere sensit. Scaliger narrat de quodam Nobili Gallo ad lyræ sonum illico urinam reddente. Sunt qui poma & ova tam cocta, quàm cruda comedunt, si tamen ad motum impulsa fuerint, nullo modo illa videre possunt, sed lypothimiâ statim corripiuntur. Jucunda est antipathia, quam quidam habuisse scribitur, qui quoties carnem fumatam cum globulis farinaceis in mensa videbat, ad cachinnos repente commovebatur, cachinnando etiam moriturus, si diutiùs cibum illum aspexisset.

Numeratur etiam inter antipathias, quòd butyrum vel oleum, ferventi & spumanti saccharo injectum, quamvis modicum sit, spumam & fervorem ejus tollat. Item quòd aqua butyro, vel adipi ferventi injecta flammam excitet; quòd vestes, quæ fuerunt in funere, nunquam

â tineis attingantur; quòd pediculi moribundam carnem fugiant; quòd mures ruinosâ domo excedant. Sed quis enumeret omnes antipathias in hoc universo? Deus ex his rerum discordiis pulcherrimam elicuit concordiam.

Omnia duplicia, *& virtutibus æmula fecit*, Eccli: 42.
Unum contra unum, *condens ex omnibus unum.*
Hinc oritur toto concors discordia Mundo.

CAPUT IX.

De alijs naturæ mirabilibus, quorum causæ nobis sunt incognitæ, & â nonnullis in Ideas referuntur.

ADmirandus est pisciculus Echeneis, sive remora, qui licèt sit minutissimus, remis velísq; concitatam navem quantumvis magnam remoratur, & imobilem reddit, solo carinæ adhæsu. I.

Datur & alius piscis, qui navim concitatam non modò sistit, sed etiam contra vim ventorum fortissimè retropellit. Talis fuit ille, qui navim quandam Lusitanicam per Mozambiques in Indias decurrentem contra ventorum propellentium impetus, diebus quatuordecim integris ipsi agglutinatus retroegit, eo sudibus ac furcis depulso navis optatum cursum iterum tenuit.

Contingit etiamnum hodie in mari Siculo, ut navis aliqua subitò interdum immota hæreat, ac si trabalibus clavis esset affixa, cæteris cursum suum prosequentibus.

Morsi â cane rabido fiunt melancholici, furunt, latrant, mordent, II.
spumant, febricitant, sitiunt, aquam horrent, sicut ipse canis. Quin etiam in urinis ipsorum simulacra canum visuntur, & in vulneribus morsu inflictis vermiculi nascuntur cum caninis capitibus. Facillimè contagiosa hæc rabies contrahitur. Multi solo rabidi canis halitu illam contraxerunt. Alij ungvibus rabidi canis modicè læsi rabiem incurrerunt. Sartrix quædam chlamydis â cane rabido modicùm laceratæ filamenta dentibus extrahens, tertiâ die acta est in rabiem. Alij eodem malo correpti

repti ſunt ſolo ſputi ex ore canis rabidi contactu. Quidam dilectum ſuum caniculum rabientem priuſquam traderet carnifici, oſculans, hydrophobiam contraxit, & mortuus eſt. Gladius quo rabidus canis, multos ante annos fuerat confoſſus, etſi rubiginoſus, levi vulnere quendam volentem illum mundare, in rabiem egit. Refert Surius Commentario rerum in orbe geſtarum, in Ducatu Wirtembergenſi cauponem quendam hoſpitibus, carnes porci â rabido cane demorſi edendas parum hoſpitaliter propoſuiſſe, qui rei hujus ignari, poſtquam de illo comederunt, in rabiem verſi mutuis ſeſe morſibus laceraverunt.

Virus hoc in aliquibus ad quintum, ſeptimum, imò & ad duodecimum uſq; annum delituit. Curantur ejuſmodi patientes aſſo jecore canis illius qui momordit, aut pilis illius introſumptis & foris appoſitis, fluviatilium quoq; cancrorum cinere. Præſentiſſimum autem remedium eſt, præſertim initio, ſi in aquam quam ſummopere horrent, injiciantur, & per aliquod tempus in ea demerſi relinquantur, quo etiam remedio canes ab alio rabido cane demorſi, optimè curantur. Mirum, quòd ſi quis ab Hydrophobia ſanatus, intrà decurſum anni, corni lignum tangat, in morbum recidat.

III. Non modò canes ſed etiam leones, equi, muli, aſini, cameli, martes, ſimiæ, lupi vertuntur in rabiem. Quæ animalia tunc temporis vulnera ſimiliter venenata infligunt, ut de lupis frequenti experientiâ compertum eſt, quamvis id nonnulli attribuant ſerpentibus, qui in illorum renibus quandoq; reperiuntur.

Narrat Kircherus in Tractatu de peſte: hoſpitem quendam tribus Helvetis juvenibus felem rabidam inſtar cuniculi aſſatam in cibum dediſſe; hanc illi cum abſumpſiſſent, & itineri ſe poſt prandium accinxiſſent, omnes in rabiem acti felium more clamare cœperunt, manibúſq; ac digitis in ungvium felinorum morem incurvatis obvios quoslibet impetere. Capti & vinculis conſtricti intrà paucas horas interiêrunt.

Legimus puellam quandam Wratiſlaviæ ſolo ſanguinis felini hauſtu idem malum incurriſſe; cùm enim viſâ cujuſdam decollatione in Epilepſiam incidiſſet, alijs medicamentis nîl proficientibus, prædictus ſanguis illi fuit propinatus; quo bibito felis naturam & mores induit, voce, ſaltu, aliiſq; geſtibus feles imitabatur, mures in ſilentio venabatur, eorúmq; foraminibus velut inſidians adſtabat.

Similiter qui felis cerebrum comederunt, felinam induunt naturam,

ram, felémq; voce, ſaltu, geſtu, veſtigijs, & murium ſilentioſâ venatione imitantur.

Cerebrum urſi devoratum gignit imaginationes urſinas, & facit hominem ſolitarium per montes & deſerta vagari.

Epoto ſangvine ferino ferini mores induuntur. Hinc etiam aliqui cenſent ſangvinis uſum in cibis olim à DEO fuiſſe prohibitum, ne homines ferarum ſangvine paſti contraherent feritatem, & poſtea nec humano ſangvini parcerent. *Gen: 9.*

Carnes animalium rapacium & ſilveſtrium eoſdem mores in homine generant. Lepus frequenter comeſtus facit menlancholicum. Laſcivientium animalium carnes reddunt laſcivos. Fructus horarij, & animalia brevioris vitæ frequentiori uſu vitam abbreviare creduntur. Quidam â gallo gallinaceo demorſus rabiem incurrit, & gallum pugnantem oculis minacibus imitatus, tertiâ die interijt.

A ſerpentibus morſi ſerpentum motus & gyrationes exprimunt. Icti â Tarantulis, earundem ſaltus imitantur. Sunt Tarantulæ aliæ virides, aliæ rubræ; omnes ſaltant auditâ Muſicâ, non tamen omnes eodem Muſicæ tono delectantur. Si quem momorderint, per ſolam Muſicam remedium quæritur; eâ namq; auditâ, homines ab illis demorſi, etiamſi jam ſemimortui videantur, moventur, ſurgunt, ſaltant, & ſaltando ſanantur. Ut verò ſciatur quænam muſica ægro ſanando, excitandóq; conveniat, quæritur cujus coloris fuerit Tarantula, quæ ictum inflixit. Deinde itur ad ſimiles Tarantulas, & tamdiu luditur, donec ejuſdem coloris Tarantula ſaltare incipiat, idémq; tonus infirmo adhibetur. Mirum etiam eſt, quòd qui â viridi Tarantula ſunt demorſi, viridia appetant; qui verò â rubra ſunt læſi, rubicundis delectentur. In urinis quoq; illorum ſpectantur tarantulæ; ſicut & in urina, & excrementis illorum qui puncti ſunt ab araneo, aliquid ſimile aranearum telis excernitur.

Serpentum & caprearum pingvedo contra vertiginem temporibus illinitur, geſtantur quoq; in capite, in hunc finem pileoli, ſeu mitrellæ ex talparum pellibus; hæc enim animalia non patiuntur vertiginem.

Dens humanus non eſt venenatus, unde agnellos morſu caſtrare ſolent opiliones; nec equinus; & tamen, quod mirum eſt, ſi aliquem irâ concitante, homo vel equus mordeat, vulnus venenatum infligunt.

Cauda ſcorpionis irati eſt lethifera, viventi ex improviſo amputa-

ta innoxium vulnus facit. Cornua tauri, dentes apri, aut lupi, si animalia illa irritentur, plagam maligniorem inferunt, quàm si casu vulnerarent. Imò neq; serpentes aut viperæ sunt venenatæ, si Zwelfero credendum, qui se scribit canibus & catis plurimas viperas devorandas exhibuisse, nec tamen quenquam illorum perijsse. Quoties tamen hæc animalia furoris æstro percita feriunt vel mordent, brevi miserabiles in demorso animali spectantur effectus. Illud mirum, vulnera quorumcunq; patientum aggravari, solâ illorum præsentiâ vel introitu, qui aliquando â cane, vel serpente læsi fuerunt ac demorsi. In Quitensi Provincia dantur quidam angves bicaudati, â quibus si fuerit homo demorsus, statim per omnia naturæ orificia, imò & per ipsos cutis poros sanguinem emittit, nec longo post tempore moritur.

IV. Huc spectat cujuscunq; contagionis, maximè pestiferæ seminium, seu fermentum, quod cum aëre attractum, intrà corpus similem gignit luem. Tale etiam fermentum habent febres quævis malignæ, quin etiam simplex tertiana febris, & quæcunq; alia intermittens. Scabies quoq; per contagionem serpit. Qui vestibus ex lana scabiosorum animalium licèt tincta & præparata utuntur, scabiosi evadunt.

Omnium verò malignissima est pestilis contagio, & sepulta diu latet. Culcitra septennio integro pestis Seminarium fovens, tandem pestilentiam denuo excitavit. Funes mortuorum cadaveribus adhibiti, supra triginta annos intrà terram delitescentes, in lucem extracti, pestis contagium resuscitârunt, unde decem millia hominum absumpta sunt teste Trincavella. Legimus etiam per canes, feles, imò & per muscas pestis contagium ab uno loco in alium ferri; & phlebotomo pestiferis adhibito alios esse infectos.

Neq; hîc silendum est, quòd clavus ex tumba lignea, in qua cadaver computruit, arboris cujuspiam trunco impactus, illam faciat si non perire, saltem sterilescere.

Sicut mortis seminium pluribus rebus est impressum, quod nonnulli putant Adamum, & omnes posteros, in pomo illo vetito contraxisse, ità datur in rebus plurimis seminium vitæ. Tale fuit in arbore vitæ, tale lapidi Philosophorum â nonnullis attribuitur; tale serpentes & dracones ex quibusdam saxis, per hyemale tempus lambendo hauriunt, ut quædam produnt historiæ; tale pariter aquilis & cervis est inditum, quæ animalia diutissimè vivunt, & frequenter exuendo senectam, juven-

juventutem renovant. Tali medio ſenex quidam Tarentinus, quamvis fortaſſe inſcius, poſt centum vitæ annos, de ſene in juvenem tranſijt, pilis, cute, unguibus, & toto corporis habitu mutato, qui & quinquaginta annis adhuc ſupervixit.

Petrus Maffejus narrat, Indo cuidam nobili, intrà trecentos & quadraginta ætatis annos, juventutis florem ter exaruiſſe, & toties refloruiſſe. In novo orbe Inſula quædam eſſe ſcribitur Bonica nomine, in qua fons ſcaturit, cujus aqua pota ſenium cum juventute commutat.

Plurimarum herbarum, arborum, aliorúmq; vegetabilium, imò & animalium ortus nonniſi in occulta ſemina referri poteſt. Sinè viſibili ſemine creſcunt & propagantur: ſalix, ulmus, populus, fraxinus, adiantum, & aliæ capillares herbæ, ſcolopendria, filix, hepatica, parietaria, & mille fungorum genera. V.

Si terram virginem, hoc eſt nullius vegetabilis, animalis, vel mineralis, ſemine viſibili imprægnatam, ſub dio exponas, brevi videbis in ea plantas & animalia creſcere.

Herba quæcunq; minutim conciſa, & terræ commiſſa, producit herbam ejuſdem ſpeciei.

Pulvis polypodij trunco quercino injectus, magnam polypodij copiam producit. Sic raphani minutim conciſi & terræ commiſſi producunt raphanos. Fænum etiam aridiſſimum & exuccum, frequentibus imbribus maceratum & putrefactum, in uberem variarum herbarum ſegetem adoleſcit. Ex fimo animalium naſcuntur plurimæ plantæ, ob ſeminium herbarum devoratarum.

Legimus ex Hiſpani cujuſdam thorace arborem cum multis ramis & folijs excreviſſe. Ex alterius cujuſdam viri femore infantem productum & exectum fuiſſe. Spicam farris è naſo mulieris Aretinæ aliquando prodiiſſe, & hederam in cervino cornu enatam.

Conchilia contrita & in arenoſo loco ſeminata, cùm fuerint aliquo tempore aquis rigata, nova producunt conchilia. Si ſalem oſtreorum arenæ maris immiſeris, ingentem novorum oſtreorum ſobolem inde cum tempore prognaſci comperies. Anguillæ in putrilaginem coctæ, loco debito repoſitæ, in anguillas abeunt.

Serpens mortuus eſt ſeminarium novis ſerpentibus. Si namq; ſerpentem in minutas partes conciſum aquâ pluviâ maceres, & Soli ad aliquot dies exponas; deinde per diem & noctem ſub terra condas, exem-

ptæ partes microſcopio conſideratæ, innumeram ſerpentillorum copiam exhibebunt.

Similiter cancrorum fluviatilium cinis, in vaſe terreo cum modica aqua in loco humido detentus, intrà viginti dies innumeras atomos animatas exhibet. Quæ ſi ſanguine bovino irrorentur, in cancros paulatim commutantur. Scribunt aliqui, ſi cancro demantur chelæ, & corpus reliquum terræ mandetur, ſcorpionem inde prognaſci.

Ex Lumbricis ſiccatis, in pulverem contuſis, conchæ lateritiæ, terrâ pingui ac dulci impletæ impoſitis, & ſepultis, aquâ pluviali ſubinde rigatis, intrà tres aut quatuor dies novi lumbrici naſcuntur, & tota illa terra ſcatet novâ lumbricorum pullulagine. Apes naſcuntur ex ſtercore bovino, quæ etiam exenteratæ, in ultima corporis parte perfectam bovini capitis formam dicuntur exprimere. Latent ergo in illis excrementis apum ſemina, ex quibus evolutis, per microſcopium deprehenduntur, primò quidem quidam germinare folliculi, poſtea vermiculi, tandem apes prognaſci.

Ex paluſtri limo, vel quod melius eſt, terra paluſtri, in qua ſperma ranarum fuit, exiccata, & pulveriſata, Solis calori in vaſe quopiam terreo expoſita, manè interdum aſperſa, æſtivo tempore naſcuntur primò bullulæ, deinde ranunculi cum ſolis anterioribus brachijs, donec paulatim integri progerminent.

Ex mortuis ciconijs generantur ſerpentes; è gallinis araneæ; ex anatibus, inter duas patinas poſitis, & fimo reconditis, die tertio naſci dicuntur bufones; è muſcarum excrementis vermes carnibus infeſti. Stercus columbinum aut anſerinum urinâ hominis maceratum, pulices innumeros progignit.

Hippuris putrefacta in vermem tranſit. In ramis liburni putredine quadam infectis certa naſcuntur zoophyta.

In illorum cerebro, qui morbo Ungarico intereunt; vermes poſt mortem deprehenduntur. In peſte ac febribus malignis totus ſanguis eſt verminoſus. Nullum putridum ulcus, nulla impetigo vel ſcabies, caret vermibus. Pruritus naſi quem interdum ſentimus, â vermibus intrà poros deliteſcentibus cauſatur.

Kircherus gangrænæ cauſam in ſolos refert vermiculos, carnem rodendo corrumpentes, qui etiam ſcribit obſervatum fuiſſe, quòd unus talis vermiculus folio albæ chartæ impoſitus, ſpatio unius miſerere, alios

quinq; produxerit; hinc eſt quod gangræna tam pernicioſa, támq; velociter ſerpat.

In omni caſeo, lacte, aceto, & carnibus quibuſcunq; lunæ per noctem expoſitis, vermes per microſcopium deprehenduntur.

Salvia per microſcopium inſpecta exhibet innumeras aranearum telas, unà cum ovis, & vivis araneolis, quorum etiam immenſam multitudinem ova illa leni calore fota excludunt. Ob hanc cauſam Salviæ folia nunquam niſi priùs lota uſibus humanis ſunt adhibenda. Sæpe naſcuntur in hominum inteſtinis ranæ, bufones & ſerpentes. Legimus catos & muſtelas in hominis ſtomacho progenitas; Item anſeres in utero cujuſdam fæminæ generatos. Sæpe ſerpentes aliíq; vermes in ovis gallinarum ſunt deprehenſi.

Viſus eſt aliquando Pragæ in deſtillatione ſpiritûs vitrioli cum ſpiritu vini, intrà recipientem, coluber quidam ex albo & griſeo variegatus, in gyros ſe contorquens, mansítq; duabus horis, in ſpiritum ardentiſſimum deinde reſolutus. VI.

In altiſſimis Veronenſium Alpium jugis non pauca conchilia reperiuntur. In litore Anconitano ſaxa è mari extrahuntur, quinquaginta & plurium librarum, quæ malleis confracta dant piſciculos delicatiſſimos, aliquando etiam viginti, ità ut ſinguli in ſingulis nidulis incubent, ſaxeo interſtitio ab invicem diviſi. Antverpiæ quidam Latomus bufonem vivum in medio marmore invenit. In Paphlagonia piſces è ſcrobibus effodiuntur. Mures ex terra ſæpe gignuntur, maximè in Ægypto, cùm Nili ceſſaverit inundatio, & ſol humum ab aqua madefactam calefecerit. Cernitur tunc interdum anterior pars muris cum ſuis pedibus jam eſſe formata, poſteriori nondum inchoatâ, ſed adhuc informi.

- - - - - - & eodem corpore ſæpe
Altera pars vivit, rudis eſt pars altera tellus.

Naſcuntur & plurimi mures in navibus ſinè ſexûs propagine.

Æſtivis temporibus, ex terreo pulvere pluviâ conſperſo, ranæ ſæpius repente gignuntur. Bufones ex cœno prodeunt. Serpentes ex mulierum capillis, & ex ſpinali hominis medulla.

Expertum eſt pilos ex caudis equorum in aquam pluviam ſcrobibus exceptam impoſitos animari, & in longos atq; graciles vermes paulatim converti. Idem aliqui docent de jubarum ſetis fluenti aquæ impoſitis, quas dicunt tranſire in ſerpentes.

Ocimum tritum & in sole positum scorpiones gignit; imò & solo sui odoratu eosdem in cerebro producit. Ex equino cadavere nascuntur crabrones & vespæ; scarabæi ex bovinis excrementis, formicæ ex pane melli mixto; angvillæ ex mortuo equo stagnis injecto, vel ex limi putrefactione; non enim est illis masculinus vel fæmininus sexus, nec habent ova vel semen, aut membra generationi dicata. Ità & plures alij pisces & omnia generis ostracei ex putrefactione gignuntur.

Anates scoticæ nasci dicuntur ex lignorum quorundam putrefactione. Pediculi generantur ex carne hominis, quorum certæ species certis animalibus sunt singulares. Fuit quidam, qui artocreata, & farcimina ex humanis carnibus conficere solebat, quæ cùm aliquando paucis servata diebus, pediculis scatere deprehenderentur, authorem sceleris prodiderunt. Ità & cimices ex humano sudore gignuntur.

Multi mirantur, quomodo lapides in diversis corporis humani partibus concrescant. Mirabiliorem vim habent aquæ lapidificæ, quæ solo contactu ramos & ligna in lapides convertunt. Inventum est aliquando cerebrum bovinum petrefactum; Item humani renes toti lapidei. Jam ad alias quoq; stupendas qualitatum impressiones transeamus.

VII. Si medicamentum somniferum contrarijs motibus, in mortario, pistillo circumagas, easdem species cerebro sumentis imprimet, & inquietus sequetur somnus; æqualiter ergo, & eodem continuo motu teri debet.

Esula, ebulus, sambuci extremitates, asari folia sursum extracta & decerpta per vomitum, deorsum verò per sedem purgant. Sic etiam artemisia rubra sursum versùs abscissa menses sistit, promovet autem si fiat scissura deorsum. Pomum quoq; misniacum si decorticetur florem versùs, alvum laxat; si stylum versùs, obstruit. Mirabile quid etiam narratur de tegmine seu pelle plumosâ vulturis, quæ modicùm elaborata & ventriculo imposita illum dicitur mirè confortare, & si externæ plumarum cuspides situ naturali deorsum versæ teneantur, alvi fluxum sistere; si verò sursum, vomitum compescere.

Surculi arborum truncis inserendi sursum versùs abripi debent ex arboribus; si enim deorsum abstrahantur, arbores non in longum, sed magìs in latum crescunt. Quòd si dum inseruntur, ad terrã cadere permittantur, arbores ex illis progenitæ fructus caducos proferunt.

Plum-

Plumbum liquatum ſcutellæ ligneæ capiti ſuperpoſitæ, & aquâ ſemiplenæ injectum, dolores capitis acutiſſimos curat. Eandem vim habet aqua, in qua carbones extincti fuerint, capiti circumligata; Et forfices agnis tondendis deſtinatæ, ſub ægri pulvillo repoſitæ.

Carbones poſt ignitionem ſuffocati fumo ſuo ſuffocationem inducunt. Similiter piſces poſt cocturam inter patinas concluſi, ità ut nequeant evaporare, eſu ſtrangulationem inferunt.

Lapis â cane iracundo morſus, & in medium Convivarum projectus rixas excitat. Dens lupi, quod eſt valde audax animal, collo infantum appenſus pavores illorum fugat. Ori quoq; infantium ſæpe inditus generationem dentium facilitat, quia lupo facillimè, & abſq; ullo dolore naſcuntur dentes.

Plevritide laborantes curantur lanionum cultro, quo animalia occidi ſolent, potui immerſo. Eodem cultro appreſſo, partes contuſæ â tumoribus præſervantur. Narratur etiam de globo ſclopetarí, quo animalia ſunt occiſa, quòd tundendo dilatatus, & tumori cuicunq; etiam oſſeo impoſitus, illum reprimat. Pellis ovis â lupo dilaniatæ, ſi nudo corpori adhibeatur, pruritum excitat.

Huc ſpectant miræ gemmarum quarundam facultates. Moyſes Legiſlator, ſi Joſepho & Euſebio credendum, duos annulos amoris & oblivionis habuit; annulum oblivionis dedit uxori Æthiopiſſæ, cùm in Ægyptum regredi vellet. VIII.

Huc etiam referri poteſt vis humanæ imaginationis. Cruciabatur quidam diutino & aſſiduo capitis dolore, quem dolorem ex mori eſu ſe contraxiſſe aſſeverabat. In capite defuncti repertus eſt lapis, figuram & magnitudinem mori ad amuſſim repræſentans. Aliqui purgationis tantùm factâ mentione purgantur. Peſtem apprehenſione ſolâ contrahi plurimis comprobatur exemplis. Qui fulmen timent, citiùs tanguntur â fulmine; hinc dormientes dicuntur eſſe ſecuriores, quia timoris ſunt expertes.

Quid hic dicam de materna imaginatione? quæ fœtui rem imaginatam mirabili quodam modo imprimit, ut jam ſupra vidimus. Pecudes diſcolores produxit Jacob virgis populeis & amygdalinis decorticatione variegatis, circa canales è quibus greges bibebant, diſpoſitis, in quarum aſpectu oves concipiebant. IX.

Equi varij naſcuntur, ſi equilia in quibus coeunt, tapetibus varijs

& multis

& multicoloribus contegantur. Pavones alíæq; aves albam dant ſobolem, ſi cubicula in quibus coeunt vel ova fovent, albis lineis undiq; velentur. Columbaria nonnulli pannis purpureis veſtiunt, ut columbæ pictæ naſcantur. Canes villoſi gignuntur, ſi locus in quo jacent, coeunt, & verſantur, pecudum velleribus ac pellibus ſternatur. Plura de imaginatione Matrum ſuperiùs jam dicta ſunt. Nunc ad miracula naturæ figurantis tranſeamus.

X. Rhegio Calabriæ oppido adjacet Mare Mamertinum, ſive fretum Siculum, quod dum Sol ferventiſſimus urit, mira in aëre vaporoſo ſpectacula conſpiciuntur: jam caſtella, palatia, & ædificia; jam columnæ longo pulchróq; ordine diſpoſitæ; jam ſylvarum tractus, arborum ſpecioſi ordines, immenſi campi, hominum turmæ, boum armenta, ovium greges, omnia tantâ colorum varietate in aëre expreſſa, & tam vivis geſtibus repræſentata, ut nihil ſimile humanâ induſtriâ produci poſſe videatur. Spectaculum hoc incolæ Morganam vocant.

In ſemicongelata cujuslibet aquæ ſuperficie varia ſpectantur lineamenta & ſtriæ, arbores, domus, campi ſinè ulla lege, quæ non apparent, ſi gelu aquam profundiùs penetraverit.

Deprehendi aliquando in feneſtrarum orbiculis, ex vaporibus ibidem congelatis flexuoſas quaſdam arborum frondes, certâ lege, atq; figurâ elegantiſſimè delineatas.

Si albumen ovi recentis, prout ex fracto cortice excidit, excluſo vitello, in vitrum plenum aquâ, ſive ſimplici ſive croco modicùm tinctâ injeceris, & aliquantulum quieſcere permiſeris, albumen quod initio tanquam gravius fundum aquæ occupabat, in varias viſu formas, per totam aquam ſe digeret, eò perfectiùs, quò diutius ſteterit; donec ſubingrediatur putrefactio.

Si poſt deſtillationem ſpiritûs, & olei Therebinthinæ, reliquum quod manet in retorta repente ab igne deponatur, & manibus infernè admotis paulatim tractetur atq; moveatur, uſq; dum frigeſcat, dicitur pulchram abietum ſylvam repræſentare.

XI. Jucunda & admiranda eſt herbarum palingeneſia, ſeu regeneratio, & pulverum ex herbis confectio, quibus igni lento & modico applicatis, ſubitò ejuſdem ſpeciei herba exurgit, cum ſuis omnibus coloribus & lineamentis, quæ igne amoto iterum in ſuum chaos relabitur. Hac fortaſſis arte Albertus Magnus aliquando Coloniæ, mediâ hyeme fecit, ut

arbores

arbores florerent, & herbæ germinarent. Idem in animalibus quidam se dicunt expertos. Conficiunt aliqui præfatos pulveres ex vegetabilium salibus optimè depuratis,& spiritu suo vegetabili impraegnatis. Mira enim vis latet in salibus. Jam supra vidimus herbas post cineres suos in terram sparsas propagari. Cinis cancrorum maceratus exhibere dicitur imagines cancrorum; ranarum pariter effigies, aqua ex spermate ranarum distillata & sali earundem permixta. Sali petræ attribuenda est universa agrorum fertilitas, ex quo adjectis quibusdam cineribus, aliísq; rebus confici solent pulveres,quib⁹ superspersis agri aut vineæ fæcundantur, decocta quoq; fieri, quibus impraegnata frumentorum grana, mirè post sationem multiplicantur.

Lixivium ex urticarum cineribus confectum & congelatum, figuras urticarum pulcherrimas in superficie repræsentat. Docet quidam in naturæ secretis versatissimus, candidam & dulcem aquam ex mineræ bismuti nullum adhuc ignem expertæ, novem circiter libris, per retortam secundùm gradus ignis, horarum duodecim spatio destillare. In hanc aquam semel vel iterum rectificatam, si quamcunq; plantam, unà cum radice sua totaliter arefactam, ità ut in pulverem teri possit, solùm quoad radicem immittas, ibidémq; relinquas horis tribus aut quatuor, planta illa de novo virescet, quasi tunc primum de terra esset orta. Si quantitatem hujus aquæ infundas in vitrum, eidémq; addas aquam ex aliqua herba destillatam cum sale ipsius, deinde residuum aquâ priori usq; ad summum impleas, videbis cum admiratione, intra duos aut tres dies crescentem inter medias aquas eandem plantulam, ex qua salem & aquam desumpsisti. Libra ejusdem aquæ vitro infusa, ità tamen ut tertia pars vitri vacua sit, si clausa diligenter in loco quieto asservetur, semper in plenilunijs augetur. In Novilunijs autem non tantùm partem illam quæ accreverat, sed etiam aliam de prima quantitate amittit.

Libet hîc etiam modum adscribere, quo debitè observato, herbæ cujuscunq; regenerationem aliqui experientiâ docti promittunt: accipiunt maturum plantæ cujuscunq; semen, ídq; sereno Cælo sub dio collectum, & in mortario vitreo contusum, cucurbitæ vitreæ injciunt, cujus longitudo plantæ longitudini respondeat, quæq; orificium habeat angustum, ità ut sigillari possit. Cucurbitam obturatam, nè quidquam evaporet, asservant, donec vesperâ ingruente cœlum videant esse dispositum ad fundendum nocte rorem. Quibus observatis, contusum

ſemen tabulæ vitreæ imponunt, & hanc in prato vel horto amæniſſimo paropſidi impoſitam, nè quid perdatur, ſub dio collocant, ut cadat ros ſuper ſemen, illúdq; humectet. Interea roris Majalis aliquot menſuras colligunt; madidum verò rore ſemen ante ſolis ortum recondunt, nè ſol oriens filium ſuum repetat. Rorem collectum filtrant, deſtillant, donec nullas amplius relinquat fæces; ex fæcibus verò calcinatis ſalem extrahunt, quem in rore deſtillato ſolutum ſemini affundunt ad eminentiam trium digitorum. Colligato poſtea vitri orificio, nè quid expirare poſſit, commodo quodam loco tepido illud recondunt; & aliquot elapſis diebus apparet ſemen inſtar glareæ vel mucilaginis; ſpiritus verò ſupernatans ſtrias accipit, apparétq; inſtar cuticulæ verſicoloris; intrà cutis verò & terræ glarealis ſpatium ros ex natura ſeminis ſaturatè viridis videtur. Vitrum ſigillatum ſolis lunæq; radijs exponunt; pluviali verò aëre in hypocauſtis aſſervant, donec omnia ſigna fuerint completa. His peractis materia erit parata, adhibitóq; leni calore, effigies ac Idea quædam exurget, plantam exactè referens, de qua ſemen fuit depromptum; eadem verò, calore remoto, iterum evaneſcet.

Quin etiam in corpore humano palingeneſia locum habere videtur: experti ſunt aliqui in recenti humano ſangvine ſpiritibus adhuc turgido, quem cucurbitâ exceperunt, ad ſpiritum vel aliud medicamentum inde parandum, varias humani corporis Ideas, imò & phantaſma quoddam humanum, mugitum quendam edens, non ſinè terrore adſtantium, teſte Borello; qui etiam docet, poſſe in phialis, licitâ necromantiâ, patrem, avum, atavum, totámq; proſapiam, umbratili quadam reſurrectione in lucem revocari cum proprijs figuris, modò eorum cineres, oſſáq; ſerventur. Fides ſit penes authorem. Quod ſi contingit, non tam homo quàm hominis Archæus reſurgit, cui tamen deeſt actus ultimus, anima videlicet rationalis, nullum ideale ſui eſſe præſupponens in hac univerſi materia.

Huc etiam referri debent arbores metallicæ, ſeu Philoſophicæ, pulcherrimis frondibus & fructibus exornatæ, quæ ex argento, & alijs mineralibus, arte chymicâ in vitro producuntur; figuræ ſalium, nix hexangula, grando uniformiter figurata.

In Cuba Inſula omnes ſilices ſphæricam figuram repræſentant, ut etiam videatur ope circini nihil poſſe fieri rotundius.

XII. In Mansfeldenſi Saxoniæ Comitatu, prope Eislebiam, eruitur lapis

pis

pis niger fissilis, qui discissus varias repræsentat formas, angvillarum, ranarum, gallorum, salamandrarum, præsertim verò piscium, qui in vicino lacu amplissimo reperiuntur, omnia exactissimè expressa. Inventi ibidem sunt aliquando duo lapides, qui bina planisphæria, astronomicum, & geographicum impressa habebant, cum omnibus asterismis, circulis, lineamentis, regionibus, accuratissimo naturæ artificio delineata. Inventus est ibidem lapis alius habens ex una parte summi Pontificis effigiem cum tribus thiaris; ex altera verò Martini Lutheri formam exhibens.

Athanasius Kircherus scrutator naturæ solertissimus, in silicibus ex Tolfensi lapicidina erutis, integrum alphabetum, literis vario venarum ductu formatis aliquando extraxit; Item aliâ vice omnia figurarum geometricarum schemata.

Pyrrhus Rex Achatem habuit, in quo novem Musæ cum suis insignibus, & Apolline cytharam tenente spectabantur, non arte sed naturæ vi expressæ. In alio Achate perfectum crucifixum natura semel depinxit, in alio circulos Cœlestes unà cum stellis, in quodam alio ursæ majoris constellationem, in alio nomen Christi.

Nihil ferè est in Mundo, quod natura in Jaspide non exprimat, urbes, sylvas, flumina, campos, animalia, flores. Myrmecites lapis innatam repentis formicæ habet effigiem; scarabæorum, Cantharias; Taos, Pavonis.

In quodam Hispaniæ campo Clavigii nuncupato, reperiuntur lapides, ensibus, lanceis, equorum vestigiis, columbarum figuris insigniti. In quodam Aragonensis regni agro lapides olivarum effigiem perfectè ostendunt.

Lapis quidam in agro Tyburtino visus est sequentibus literis inscriptus I N R I. In quibusdam marmoribus inventæ sunt figuræ Crucifixi, Item Virginis Lauretanæ. In quadam ferri minera effigies ejusdem Beatæ Virginis cum Filiolo.

In regno Granatensi poma quædam reperiuntur, quæ incisa, singulis incisuris Crucifixi reddunt imaginem. Idem aliquando visus est è radice Crambes, â natura perfectissimè formatus. Flos Granatillæ in foliis suis Dominicæ passionis instrumenta repræsentat.

In filicis radice certâ lege secta, apparet aquila Imperialis, similiter

ter in angulo teſtæ cancrinæ. Inventa eſt aliquando figura illius exactiſſima in polypodio.

Truncus cujuſdam arboris cuneo diſſectus, in interiori facie ſequentia verba Danica latinis literis expreſſa ſemel oſtendit: IENS HAMERS HOLTER AFF KONGEN ARBEDT FOR ENTIFF.

Dantur quædam Orchidum ſpecies, in quarum floribus mirabiliter natura ludit; aliqui enim humanum corpus ad amuſſim figuratum exhibent; alij per totum minutiſſimis humanæ figuræ imagunculis ſunt contexti; alij avem, ſimiam, cercopithecum, Delphinum, noctuam, apem, veſpam, muſcam, papilionem, culicem, cimicem, locuſtam, leonem, bovinum caput repræſentant.

Viſus eſt aliquando fungus arbori cuidam adnatus, ſex hominum corpora referens de ipſo naſcentia. Radices raparum, bryoniæ, & mandragoræ, non ſolùm arte, ſed etiam naturâ, hominum figuras ſæpius æmulantur. In cujuſdam corde poſt mortem repertum eſt officulum amygdali formâ, genuinam & expreſſiſſimam demortui effigiem oſtendens.

In portu Mongiæ, excreſcentes marini fluctus, dum in ſaxa offendunt, cruces & balliſtas perfectiſſimè ſculptas in illis formant, quæ detumente pelago, effigiatæ apparent; rurſus verò die ſequenti æſtus maris omnes delet, & in aliis rupium partibus alias ſculpit iterum delendas.

Saxa quædam Ruſſiæ, hominum, camelorum, & aliorum pecorum effigies repræſentant. In medio mari ſeptentrionali ſcopulus eminet, Monachum cucullatum perfectiſſimè exprimens.

In Inſula Melitenſi ex quodam eminenti præcipitio rupes dependet, æmulatúrq; figuram hominis togati è præcipitio ſuſpenſi.

Juxta ſpeluncam Bethlehemiticam effigies S. Hieronymi in quodā ſaxo repræſentatur. Montes quidam triremem, alij hominem equitantem, alij Bacchum dolio inſidentem mentiuntur.

Apud Chilenſes mons quidam ſmaragdis & turcheſijs refertus, ac ejuſmodi lapidum vario ſplendore depictus, ſi eminus ex certo & conſtituto loco ſpectetur, exhibet in ſui concavo imaginem Beatæ Virginis cum filiolo in brachijs, mirâ colorum varietate & elegantiâ depictam.

XIII. Huc demum ſpectant vites aureæ â natura progenitæ, vel ſaltem cum granis acinorum aureis; arbores argenteæ cum ramis pariter argenteis;

teis; Item Hypocentauri, Onocentauri, Satyri, Harpyjæ, Sphynges, Trithones, Syrenes, & alia quàm plurima monstra, ex diversa seminum commixtione ortum ducentia.

Nullum est ferè animal in terra vel aëre, quod mare ob salis ingeniti fœcunditatem in piscibus non exprimat. Reperiuntur ibi canes, porci, equi, aranei, sacerdotes cum sacerdotalibus, Episcopi cum Episcopalibus insignijs.

Anno 1563. ejectus est ad litus Cevtanum cetus monstruosus naturæ artificio pictissimè variegatus. Cujus latera multarum triremium figuras exhibebant, cum earum remis, malis, antennis, velis, funibus, nautis, tormentis bellicis, aliisq; instrumentis, quarum etiam aliquæ inter se commissæ præliari videbantur.

Nostro etiam sæculo in Vistula fluvio Poloniæ captus est piscis, in cujus tergo expressum fuit tormentum currule suis rotis innixum; in pinnis globi tormentarij, ad latera utrinq; prælongæ hastæ. Prætereo hîc alia innumera ejusmodi exempla.

Imprimit innumeras rebus natura figuras,
Ipsum etiam toto pingit in orbe Deum.
Disce Creatorem, quantâ non præditus arte?
Qui nobis tantam condidit artificem.

CAPUT X.

Multi hæc naturæ magnalia refellunt, quia rationem illorum reddere non possunt.

NOn ideo negandum est quod apertum est, inquit S. Augustinus, *quia comprehendi non potest, quod occultum est.* Faciunt tamen hoc passim complures tam docti quàm indocti, qui naturæ magnalia ingeniolo suo metiri præsumentes, audent ea omnia, quorum causa ipsos latuerit, falsa & commentitia pronuntiare. *Hoc est enim ingeniorum multorum*, ait Ludovicus Vives, *ut tantùm credant quæ ipsi ratione assequuntur, cætera pro fictis repudient. Quin & eò vesaniæ quidam processerunt, ut cordatos se habitum iri, & circumspectos homines existiment, si fortiter nihil credant, nisi quod videatur.* I.

in lib: 21. de civit: S. August: cap: 5.

deatur. Secreta vel naturæ, vel Dei, irrisu & aspernatione vultûs prosequantur. Quorum etiam aliqui ex eo præcisè audent negare, non esse dabiles plures, quàm quinq; sensus externos, quibus animalia defacto sunt prædita, quia illis non apparet qualis ille sensus esse deberet, qui non esset ex his unus. *Hæc est eorum tota ratio*, inquit S. Augustinus, *ut quod experti non sunt, nequaquam posse esse arbitrentur.*

de Civit: ibid: cap: 3.

Verum quidem est, quòd multarum rerum, quæ ab authoribus scribuntur, falsitatem experientia detegat. Sic non obstante quòd â pluribus dicatur & scribatur, hominem si priùs à lupo videatur raucescere, Scaliger tamen contrariam allegat experientiam: *utinam*, inquit, *tot ferulis castigarentur mendaciorum assertores isti, quot â lupis visi sumus nos sinè jactura vocis.* Ità etiam creditum est, genimina seu proles viperarum maternos ventres exedere, quod idem Scaliger affirmat esse falsum, addítq; se vidisse in cujusdam Circulatoris theca lignea enatas vipe-rillas parente salvâ, unde vult etiam viperas non ideo dici, quod *vi* sed quod *vivum* pariant. Transeat quòd similibus fides negari possit, si experientia refragari videatur; quamvis ob latentes causas possit aliquando contingere, ut effectus alioquin solitus impediatur; reprobare autem aliquid, quod experientiâ non fuerit ante probatum, ex eo præcisè quòd ejus ratio intellectum lateat, videtur absurdum & Philosopho indignum.

Quærunt ex quibus causis aut vestigijs hæc & similia in gremio naturæ adeo recondita exquiri aut deprehendi potuerint? quis primus illa eruerit? respondeant illi, quis primus signorum Zodiaci differentiam, aliorúmq; siderum naturas, planetarum cursus, Cœlestis sphæræ circulos, terræ Zonas, & climata invenerit? ex quibus causis vel signis illa deprehenderit? nec enim ætas vetustissimi Mathusalem; & sagacissimum quodcunq; ingenium ad eorum inventionem pertingere potuisset. Ego arbitror pleraq; ex his naturæ magnalibus protoparenti nostro, aliísq; Patribus ante diluvium fuisse revelata, plurimorum quoq; scientiam Salomoni fuisse infusam. Ab his eorum notitiam, non solùm per scripta, sed etiam per vivam traditionem ad posteros pervenisse. Quamvis etiã humanum ingenium multa potuerit inventis addere.

II. Alij experientiâ convicti, cùm miraculosos illos effectus negare non possint, recurrunt ad causam hyperphysicam, & solius Dei potentiæ illos attribuunt; veluti si quis igni potentiam stupæ combustivam nega-

negaret, aſſerens Deum ad ignis præſentiam & applicationem, ſtupam comburere. Sed hoc eſt Philoſophi parum ingenui. Et illi qui ad Deum ſic confugiunt, non tantùm naturæ ſunt injurii, ſed etiam ipſius Dei minuunt honorem, cujus ſapientia, potentia, & Majeſtas magìs honoratur & clarificatur, dicendo tales eum condidiſſe rerum naturas, quæ admirandorum effectuum ſint principia, quàm ſi hæc omnia per ſe ipſum abſq; cauſarum ſecundarum concurſu perageret. Sic enim non eſſent tot rerum naturæ & proprietates, quæ gloriam Dei nobis enarrarent. Nec tantopere miraremur hæc Magnalia, quantopere nunc miramur, ſi â ſolo Deo immediatè procederent. Per hoc etiam, quòd effectus aliquis naturæ attribuatur, Deo minimè tollitur, qui eſt omnis naturæ fons & principium, non tantùm in eſſendo, ſed etiam in operando.

Ipſe Deus in multis potentiæ ſuæ operationibus naturæ ſe accommodat,& mediis eidem familiaribus utitur. Sic ut Iſraëlitis aquam dulcoraret in deſerto, Moyſi lignum oſtendit, quo immiſſo dulces redde- *Exodi* 15.
rentur. Sic per Eliſæum farinâ aſpersâ correxit pulmenti amaritudi- *4. Reg:* 4.
nem, & aquas Jerichuntinas ſale injecto ſalubres reddidit, ut non eſſet *4. Reg:* 2.
in eis ultra mors, neq; ſterilitas. Sic per Iſaiam Ezechiæ Apoſtema, *Ibid.c.*20.
maſſâ ficorum appoſitâ ſanavit. Sic Tobiæ felle piſcis oculis applicato *Tobiæ* 8.
viſum reddidit, & dæmonium jecore ſuffumigato fugavit. Sic etiam in *&* 11.
carne apparens, & cæcum illuminans, oculos ejus, luto ex terra & ſali- *Joannis* 9.
va facto linivit. Sive jam præfati effectus naturali rerum virtuti adæquatè ſint attribuendi, ſive non.

Sunt iterum alii, qui naturæ mirabilia, quorum cauſas attingere non poſſunt, dæmoni attribuunt. Qui etiam proculdubio lingvulæ magneticæ dæmonem inſidere crederent, ſi hodie primùm è naturæ penetralibus compaſſi & magnetes eruerentur; riderent etiam ſi audirent ignem per aquam frigidam poſſe accendi, niſi hanc vim per radiorum ſolarium collectionem, in vitro aquâ pleno ante vidiſſent; Sicut æmulatores Columbi ridebant ovũ poſſe in plana ſuperficie ſuper cuſpidem ſinè ullo adminiculo immotum conſiſtere, quod quidem ille ſinè arte præſtitit, cuſpide ovi parumper fractâ; hodie verò artificioſiùs præſtatur, ovo ad confuſionem vitelli & albuminis per aliquod tempus antea bene concuſſo. Sic plurima noſtris temporibus creduntur certa & naturalia,quæ olim dæmonum ope fieri aut falſa eſſe credebantur. Tranſeat quòd ad effectus hominibus noxios & exitiales, non tantùm ut cau- III.

ſa moralis, ſed etiam ut phyſica dæmon concurrat, aliud cenſendum eſt circa effectus humano generi utiles, per quos ſanitas mentis vel corporis, aut alia bona â mortalibus obtinentur. Non eſt enim credibile dæmonem ad ſimiles effectus concurrere, qui humano generi bona omnia invidet.

Dices, favet homini bona temporalia, ut animam ejus lucretur. Reſpondeo: dæmoni animam in ſpolium non cedere, dum homo naturalibus utitur mediis, ad producendos quoſcunq; mirabiles effectus, excluſâ omni malâ intentione.

Replicabis, effectus illi non ſunt naturales, vel ſaltem eſt dubium, an ſint. Unde probas non eſſe naturales? utrum ex eo quòd illorum cauſa te lateat? an propter capitis tui hebetudinem & cerebri ſtupiditatem natura dicenda eſt infæcunda & ſterilis? Verum eſt quod nec ego demonſtrare poſſim eſſe naturales, tales tamen præſumi debent, quamdiu nihil in contrarium obſtat. Sint dubij; conveniunt tamen graviſſimi authores in hoc, quod in dubio an effectus aliquis ſit ſuperſtitioſus, an verò naturalis, benigna fieri debeat interpretatio, cùm poſſeſſio ſtet pro natura. Non enim nobis omnes viæ ejus compertæ, neq; aditus interclusus ad eas inveſtigandas, aut facultas bonis ejus utendi prohibita, ex ea ſolùm ratione, quod cauſa, modúſq; illorum nos lateat. Alioquin dæmoni infenſiſſimo generis humani adverſario egregia daretur anſa, optima quæq; naturæ bona in dubium revocandi & corrumpendi, quod quidem ſæpiùs facit inutiles & ſuperſtitioſas cæremonias, conditiones, & circumſtantias mediis naturalibus admiſcendo, ut ſic nos ab eorum uſu penitus arceat, & abſterreat. Deinde mihi non eſt dubium, ſed probabiliſſimum, effectus illos eſſe naturales; probabiliſſimum inquam, non ſolùm probabilitate intrinſecâ, quia per cauſas naturales clarè ſatis explicari poſſunt, ſed etiam extrinſecâ, quia viri ſapientiſſimi ac devotiſſimi pleroſq; illorum admittunt eſſe naturales.

IV. Si quis tamen adhuc in ſimilium proba ſeu praxi ſcrupulum haberet, & videretur ipſi tutior in iis pars eligenda, nè periculo dæmonis operâ utendi ſe culpabiliter exponat, is ut omnino ſecurè procedat, proteſtetur ante omnia, ſe dæmonis auxilio vel operâ uti nolle, & renunciet omni pacto, ſi quod ſubeſſe ſuſpicatur. Quod ſi tunc effectus nihilominus accidat, jam non diabolo, ſed naturæ adſcribendus erit. Non enim eſt credibile dæmonem ad effectus homini utiles & ſalutares

res unquam concurrere, quoties nullam animam peccato videt illaqueari.

Reijciunt quidem aliqui hanc protestationem, veluti ridiculam, & actui, cui adhibetur contrariam; qualis quidem omnino esset, si pro certo constaret Dæmonis operam intervenire, & hanc vel illam conditionem ex pacto ipsius esse præscriptam; illam namq; adhibere omnino esset illicitum, non obstante quavis protestatione. Quamdiu verò nihil evidenter in utramq; partem constat, licitè conditiones applicantur, præviâ ut dixi protestatione, seu abjuratione pacti omnis impliciti.

Nec magìs cavere debemus, ne dæmonis operâ execrabili nescientes utamur in rebus alioquin indifferentibus, quàm ne sacramentales formas, quas revereri debemus, ad res indifferentes adhibeamus, & sinè sacramentali effectu proferamus. Similes tamen illarum prolationes excusat proferentis intentio, sicut etiam applicationem materiæ dubiæ ad effectum sacramentalem, voluntas sacramentum administrandi conditionata, si videlicet materiæ valor subsistat. Similiter ergo licitum erit media quædam ad effectus alioquin licitos adhibere, tametsi dubitetur an diabolica sint, an naturalia, modò adhibeatur conditionata intentio nolendi effectum, si vel in minimo dæmonis auxilium intercurrat.

Quin imò sunt qui putant esse licitum in manifestis superstitionibus effectum experiri, præviâ protestatione, utì fecisse leguntur Cajetanus, Kircherus, & Cardinalis de Lugo, quorum primus non dubitavit superstitiosa quædam verba ex sacra scriptura usurpare, præviâ protestatione ad quendam effectum, qui tamen non secutus est. Posteriores duo similiter protestati experimentum fecerunt, an jaspis vel annulus, horas, quarum distributio purè ab hominum voluntate pendet, ictu vitri naturaliter monstrare possit. Si hoc licet in illis effectibus, quos â Dæmone fieri si non est evidens, saltem probabilissimum, quantò magìs licebit in aliis, quorum causas si non certas omnino, saltem verisimiles intrà naturæ gremium possumus assignare?

Vide fusiùs de his manualem quendam tractatum de sympathia, ejúsq; effectibus, sub nomine disquisitionis Physico-Theologicæ, cujus author contra operum ac principiorum naturalium hostes meritam fert censuram, sequentibus verbis: *qui naturæ activitatem sui captûs exilitate metitur, Deo authori naturæ injurius est. Qui opera sibi incom-*

perta damnat, prope blasphemus. Qui alios ab eorum usu ex vana formidine arcet, invidus, ac dæmonis æstro subservit.

Sed cur præviâ etiam protestatione uni quandoq; non alteri sequitur effectus? vidi sæpiùs virgas ex corylo in aliorum manibus adeo violentè ad metalla fuisse inflexas, ut fuerint confractæ, quæ tamen in meis manibus nec minimum quidem motum ediderunt. Dicendum in simili casu, homini huic vel illi qualitatem seu virtutem quandam inesse, virtuti naturali rei applicatæ antipathicè oppositã,quâ virtus tractiva metalli, quam aliàs habet virga coryli, ità ligari potest, sicut in magnete virtus ferri tractiva ligari dicitur allio & adamante. Magnæ profectò sunt in uno & altero homine singularitatum differentiæ. Plurimis comprobatum est experimentis, medicamentum aliquod vel emplastrum ab uno porrectum & applicatum juvare, non ab altero.

Quid si etiam diffidentia multas quandoq; naturæ operationes impediret? Audaces & fiducialiter agentes non solùm fortuna, sed etiam natura juvat. Certum est ægrum medicinis diffidentem non multùm illis adjuvari, & medicum timidâ manu *Recipe* aliquod præscribentem rarò effectum desideratum consequi. Omitto hîc alias causas tam universales, quàm particulares, â quibus soliti naturæ effectus impediri possunt.

V. Si aliqui post hæc omnia nondum sibi persuadere possunt, sympathicos, antipathicos, magneticos, & alios mirabiles effectus, quorum exempla superiùs copiosè retulimus, esse naturales; Is consideret alia in hoc universo longè mirabiliora, quæ tamen credit naturæ vim non excedere, nec solum Deum, aut diabolum pro authore illorum adstruit.

Videmus nidos hirundinum, bombycum texturas, telas aranearum, apicularum favos, & multa alia bestiolarum opera, nullo imitanda hominum artificio. Videmus tot rerum in hoc Mundo species, tot naturas & admirandas proprietates, volatilium, terrestrium, & aquatilium, & in qualibet illarum specie tantam individuorum varietatem, ac differentiam. Videmus quotidie innumera, & pene infinita *Dei miracula quibus totum Mundum regit, universámq; creaturam administrat. Hæc tamen nobis* (ut ait S. Augustinus) *assiduitate viluerunt, ità ut pene nemo dignetur attendere opera Dei mira & stupenda in quolibet seminis grano. * Majus miraculum est gubernatio Mundi, quàm saturatio quinq; millium hominum de quinq; panibus. Et tamen hoc*

S. August: Tract: 24. in Joan:

nemo miratur; illud mirantur omnes, non quia majus, sed quia rarum est.

Non minùs stupendum videri debet, inquit Blosius, *quòd humor vitis in vinum DEO disponente quotannis convertatur, quàm quòd olim in Cana Galileæ eodem jubente, aqua in vinum mutata fuerit. Et majus est multos quotidie creare qui non erant, quàm eis qui mortui fuerant vitam reddere. Nulla tam exigua, vel ut ità dicam tam vilis creaturula est, in qua non reluceant hæc tria DEI invisibilia: Potentia, sapientia, & bonitas.* * *Unus* quicunq; *flosculus de sepibus, non dico de pratis*, ait Tertullianus, *una cujuslibet maris conchula, non dico de rubro; Una tetrationis pennula, non dico de pavo; infinitam nobis DEI Majestatem prædicant. Imitare si potes apis ædificia, formicæ stabula, araneæ retia, bombycis stamina; & cùm minimum animal alatur, exhibeas pabuli transmittendi, decoquendi, defæcandíq; membra. Sustine si potes lectuli & tegetis tuæ bestias, cantharidis venena, muscæ spicula, culicis & tubam & lanceam. Qualia erunt majora, cùm tam modicis juvaris aut læderis?*

Can. vit: spir: c. 28.

Tertullianus.

Idem.

VI. Elevemus oculos in Cœlorum sublimia, quid ibi non admirandum, non stupendum? consideremus illum mundi totius oculum, adeò mirabilem & artificiosum, ut in eo divina potentia & sapientia suum videatur posuisse tabernaculum. Spectemus Lunam, *vas* illud *castrorum in excelsis*, & stellas *non deficientes in vigiliis suis*. Consideremus tot firmamenti ac planetarum regulares & anomalos motus. Videamus aquas in nubibus colligatas quasi in vestimento, & audiamus Deum Majestatis super aquas horribili voce intonantem. Speculemur vim fulminis, quod nunc in gladium sævit, vaginâ intactâ, & manum citra damnum chirothecæ incinerat; pecunias consumit, crumenæ parcit; vinum illæso dolio exhaurit; nunc verò parcit vino, & dolium frangit; vaginam illæso gladio, & annulum inoffenso digito consumit; res venenatas veneno spoliat, non venenatas veneno inficit; saxa grandia è parietibus effringit, nunc terebrat, nunc dissipat., nunc etiam comburit, & mille hujusmodi admirandas operationes, stupendos quoq; motus & saltus edit; interdum etiam post multas ab incussione horas, ex foraminibus in quæ sese abdiderat, magno cum fragore atq; impetu denuo erumpit, quod in Bohemia, quadam in arce, non ità pridem contigisse, à teste oculato & fide digno accepi. Vide caput XLIII. Ecclesiastici, in quo

plura ejuſmodi magnalia recenſentur. Hæc omnia mihi longè mirabiliora videntur, omni pulvere, vel unguento ſympathetico. Non ſolùm *vir inſipiens non cognoſcet, & ſtultus non intelliget hæc*, ſed etiam *ſi*
Eccle: 8. cauſas & modos illorum *dixerit ſapiens ſe nôſſe, non poterit reperire*.

Hìc iterum multi recurrunt ad intelligentias, tanquam ignorantiæ ſuæ aſylum. Scio quòd DEUS quandoq; faciat Angelos ſuos ſpiritus, & Miniſtros ſuos flammam ignis, multas quoq; alias faciat in hoc univerſo *immiſſiones per Angelos malos*; velle tamen omnia per Angelicos illos ſpiritus explicare, Philoſopho non eſt conveniens.

VII. Præter nubes & fulmina quanta nobis in aëre mirabilia occurrunt? quot ignium, quot aquarum & grandinum genera? verbo, quot meteora, tot miracula, quæ Deus producit de theſauris ſuis, & Job *magnas & perfectas ſcientias* appellat. Job. 37.

Quis defacto aſſecutus eſt quomodo appendatur terra ſuper nihilum, aut ſuper quo baſes illius ſolidatæ ſint? Non parum eſt mirabile quòd gravia omnia deorſùm tendant, quamvis hoc nobis, utì & alia quàmplurima per aſſiduitatem vileſcat, genuinam tamen deſcensûs illius cauſam hucuſq; ignoramus. Nolo hìc omnes adducere quæſtiones, quibus DEUS in libro Job, per aliquot capita ſcientiam noſtram confundit. Job. 38. 39. 40. 41.

Magnum homini ſtuporem excitant cryptæ ſubterraneæ cum ſuis fornicibus ſingulari naturæ artificio elaboratæ. Extant ſimiles in Moravia prope Divam Kyriteinenſem, & quidem ſpatioſiſſimæ, anguſtiſſimo cum introitu, intrà montis cujuſdam viſcera, tanto numero in omnem partem ſerie continuatâ protenſæ, ut earum finem difficile ſit invenire, & magnum valde ſit periculum ne homo per labyrintheos illarum anfractus ſeducatur. Harum ſubterraneas cavitates cum horrore perluſtravi, & non niſi ex ſale foſſili â diluvii aquis colliquato relictas arbitror; Nam etiam defacto parietes illarum & fornices laticem quendam ſudant, qui guttatim delabens pavimentum marmore quodam ſternit, ſupernè verò in ſtirias candidiſſimas diverſimodè figuratas concreſcit, ità ut quædam cryptæ figuram ſacelli alicujus alabaſtro elegantiſſimè incruſtati referant. Non procul â montis introitu rivulus infernè manans â terreſtri quodam hiatu abſorbetur, quem uno ferè milliari ſub terra manantem horribilis quædam abyſſus revomit. Plura ejusmodi videantur apud Kircherum in Mundo ſubterraneo.

Quàm

Quàm admirandæ ſunt naturæ fontium quorundam, & lacuum, in quos ſi vel minimus iniiciatur lapillus, horrendæ illico, ſurgunt tempeſtates. Scribitur de fonte Dodonæo, quòd quamvis ſit gelidus, & immerſas faces extinguat, extinctas tamen ſi admoveantur, accendat. De alio quoq; in Illyriis, qui cùm ſit frigidus, veſtes nihilominus ſuper ipſum expanſas accendit. In vicinia Pragæ fons datur, in cujus aqua ſi piſces coquantur, licèt plurimo injecto ſale, nullam tamen contrahunt ſalſedinem. Nolo hîc referre incendia Æthnæ, ac Veſuvij, thermarúmq; ferventiſſimas ſcaturigines ex medio frigidiſſimarum aquarum prorumpentes. Vidi in quodam Bohemiæ loco aquas ſalſas & ſulphureas perpetuò bullientes, vehementiori ſono & commotione, quàm ſi ad ignem coquerentur, bulliendo tamen ſemper frigidas permanere. Cujus rei cauſam defacto non aſſequor. Illud quoq; non parum eſt mirabile, quod in lacu quodam Comitatûs Mansfeldici, quem ſalſum vocant, retia piſcatorum paulò profundiùs immiſſa adurantur, non ſecus acſi admoto igne fuiſſent concremata. VIII.

Huc ſpectat horrida quædam rupes, juxta Harpaſa Oppidum Aſiæ, quæ dicitur uno digito eſſe mobilis, reſiſtere autem ſi toto corpore impellatur. Ignes quoq; montium Heclæ & Chymeræ, qui non aquâ, ſed ſtupâ & fæno ſunt extinguibiles.

Inventæ ſunt aliquot in locis lampades ſubterraneæ pluribus annis ardentes. Videlicet in agro patavino, in Neſide Inſula, & in ſepulchro Tulliolæ filiæ Ciceronis, quæ ſub Paulo III. reperta eſt, poſtquam annis mille quingentis & quinquaginta arſiſſet.

Viatores in montibus Peruviæ & Chiles toti igneſcunt, & equi, ore naribúſq; flammas vomunt.

Apud Sinenſes dantur quidam putei, non aquâ ſed igne pleni, quorum ora Incolæ claudunt relictis foraminibus, pro cacabis ſeu ollis, ad cibos coquendos. Jam ad quædam alia magìs obvia nos parumper convertamus.

Videmus fundum lebetis aquâ bulliente pleni manibus eſſe tractabilem, ſimiliter os porcelli ad ignem aſſati; filum ovo vel ſtanneo poculo circumligatum non comburi, ſimiliter neq; chartam ardenti candelæ ſuperpoſitam, ſi modò quis ſupernè frigidam auram deſuper inſufflet; ſalis & piperis beneficio, quæ alioquin ſunt corpora calidiſſima, ſtirias tectorum, & ſtanneos cantharos, ſive ſcutellas, in calido hypocauſto IX.

mensis & scamnis fortissimè agglaciari. Aquam fervidissimam in media æstate, sinè alterius glaciei aut nivis adminiculo intrà brevissimum tempus in glaciem obdurari; fætorem carbonum chalybe injecto sopiri; turbidum quemvis liquorem alumine admoto vel imposito clarescere. Viscosissimam therebinthi resinam ovi vitello in aquam fluidissimam dissolvi. Si in spiritum vel oleum vitrioli infundas spiritum vel oleum Tartari deliquio confectum, illico tantus motus & effervescentia causabitur, ut vitrum mixturam illam continens vix manibus tenere possis. Idem continget, si in vitream lagenam, modicum de aqua forti continentem, limaturam de aurichalco injeceris. Si spiritum vini & urinæ commiscueris, ambo simul coagulabuntur. Spiritus nitri & vitrioli separatim sumpti sunt medicina, simul sumpti venenum.

Omitto hîc florum sublimationes, crystallisationes salium, & alia innumera chymicorum experimenta, in solutionibus, præcipitationibus, calcinationibus, metallorum transmutationibus, quæ certè non parvam merentur admirationem.

Multi stupent in avenaceo capreolo varia ludentis naturæ spectacula, utì etiam regulum in veru corylaceo se ipsum ad prunas torrentem. Et quia reguli mentio incidit, qui inter volucres dicitur esse minimus, recogito hîc, meritò â nonnullis ambigi, an major eluceat Dei potentia in maximis, an verò in minimis. Quàm admiranda est compages minimorum animalculorum, E. G. pulicis, aut culicis? quanta membrorum in iis diversitas? quin etiam ipse humanus Embrio, formicæ majoris, aut nuclei pinacei magnitudinem non excedens, per microscopium aliquando deprehensus est omnes jam perfectissimas humani corporis partes habuisse. Omitto hîc admiranda quàm plurima in animalculis, herbis, aliisq; rebus quàm plurimis, quæ nobis microscopium detexit.

Quomodo araneæ de domo ad domum, de arbore ad arborem, omni etiam silente vento, & aquâ subterfluente fila protendant; Sicut etiam quomodo pisces quidam, Xiphiæ appellati, in freto Mamertino â piscatoribus græcorum quorundam verborum cantu alliciantur, non est hucusq; nobis plenè compertum. Prætereo hîc admirandas animalium plurimorũ naturas, quarum aliquæ deprehenduntur in ipsis exuvijs post mortem latentes, si verum est quod scribit Levinus Lemnius tractans de occultis naturæ miraculis: Sebellinas & Armelinas pelles quamvis ad infimum cistæ locum fuerint repositæ, & vestibus aliis oneratæ, tamen

lib: 4. cap: 1.

tamen intrà spatium tridui plus minus, in summum emergere, & animalis â quo detractæ sunt naturam imitari, quod agile ac inquietum esse constat. Jam de hominibus hìc quædam admiratione digna exponam.

S. Augustinus scribit dari quandam gentem, quæ ore careat & odore solo vivat. Narrat etiam se vidisse homines unum in fronte oculum habentes, alios sinè capite, qui oculos in pectore fixos habebant. Apud Indos nasci dicuntur homines monoculi, singulis cruribus, nihilominus in cursu velocissimi, qui ubi se â calore volunt defendere, resupinati plantarum suarum magnitudine obumbrantur. In Scythica quadam Insula dantur homines, quibus tam magnæ sunt aures, ut illis corpora sua possint obtegere. In Æthiopia gens quædam teste Isidoro, cum labio inferiore tantæ magnitudinis, ut ultra mensuræ ulnam ab ore propendeat, & ne putrescat, sale debeat condiri.

X. serm. 37. ad ff. in Eremo.

Huc etiam spectant miræ quibusdam hominibus â natura insitæ proprietates. Cardanus quoties volebat animo sic abripiebatur, ut nullum in eo statu dolorem sentiret. Idem refert S. Augustinus de quodam Presbytero, qui cùm placebat ità se auferebat â sensibus, ut similis mortuo jaceret, nec solùm vellicantes aut pungentes minimè sentiret, sed etiam igne admoto non ureretur, quin imò etiam nullus in illo anhelitus deprehenderetur. Narrat etiam de alio sudare solito cùm vellet. Inventi sunt homines qui manus in plumbum liquefactum immittebant, & sinè noxa extrahebant, idémq; sicut aquam tepidam in manuum volas impunè accipiebant. Fuit Patavij homo quidam, qui non tantùm vitra, saxa, lapides, ligna, lutum, pannum, fænum, stipulas, sed etiam quadam vice, præviâ stipulatione, carbones sacco vimineo contentos cum ipso sacco devoravit, ità ut pharmacopola qui fuerat stipulatus eum abegerit, metuens ne pyxides suas cum tota officina devoraret. Voracitatem tamen illam naturalem fuisse testatur Realdus Columbus, qui corpus illius hominis post mortem dissecuit.

Stupenda sunt quæ nonnullæ tradunt historiæ de hominibus subterraneis, aurâ & luce subterraneâ fruentibus, de subterranea illorum republica, politia tam sacra quam prophana, de domibus, urbibus, & Ecclesijs ipsorum, ut fusiùs refert Kircherus. Admirationem quoq; non parvam merentur brutorum animalium respublicæ, & unius speciei cum altera cruentæ velut ex condicto concertationes & prælia. Tale aliquando non procul ab urbe Leodiensi contigisse inter corvos & falco-

nes,

nes, ex occaſione nidi falconum â corvis everſi & deturbati teſtatur Æneas Sylvius; qui etiam refert aliam pugnam formicarum minorum cum majoribus in quadam arbore, ad quod certamen tanta minorum copia undequaq; confluxit, ut circum circa univerſum agrum repleret. In Regno Genyk, neſcio quâ belli ſumptâ occaſione, ſerpentes aquatici cum terreſtribus horribili certamine aliquando conflixerunt; ad quod per novem dies, hi ex ſylvis, illi ex mari congregabantur, ità ut urbem quandam per milliaris ſpatium circumdarent, nec ullus portas egredi auderet. Inventa ſunt tandem finito prælio octo millia peremptorum, & aquatiles terreſtribus palmam conceſſerunt.

XI. In vegetabilium regno quanta non occurrunt miracula? datur herba quædam oſſifraga in partibus Norvegiæ, quâ ſi boves veſcantur, ità inepti fiunt ad ambulandum, ut elumbes videantur,& nec unum paſſum facere poſſint,oſſa eorum adeo molleſcunt, ut baculo poſſint circumvolvi. Curantur autem oſſibus animalis ejuſdem herbæ eſu perempti. Datur è contra apud Indos quædam plantula, quæ oſſa corporis animati adeo firmat & roborat, ut ſi ejus ſucco dentes imbuantur, ſilices in pollicem poſſint comminuere.

Stagna Chinenſia fructum quendam comeſtibilem producunt, quē Incolæ *Peci* appellant. Si quis cum hoc fructu monetam cupream in os mittat, poteſt ipſam non minori facilitate quàm fructum ipſum comminuere, & in pulpam comeſtibilem redigere,quod ſe non uno experimento comprobâſſe ſcribit Martinus in Sinico Athlante.

In montibus quibuſdam Italiæ naſci dicitur quædam herba vocata ab Indigenis *Scoſſoavallo*, quæ ab equis calcata ungulas illorum ferreas diſrumpit.

In Java majore datur quædam herba, cujus medulla eſt ferrea ab imo uſq; ad ſummum faſtigium, fructum quoq; gignit ferro impenetrabilem.

Matthiolus ſcribit ſe vidiſſe in montibus Bohemiæ abietem, cujus truncus in rigidiſſimum ſaxum erat converſus. Legimus etiam fætus lapideos ex utero humano editos fuiſſe.

In Pannonia prope Danubium, maximè Schemnitij, vites aliquando creverunt, quæ claviculos & folia ex puro auro habuerunt. De his jam aliquid mihi dixiſſe videor, ſicut etiam de aureo dente, qui molitoris cujuſdam filio in inferiori maxilla ſiniſtræ partis enatus eſt. Huc etiam

etiam referri poteſt ænea ſeges, quæ olim apud Cyprios ex ære ſeminato ſcribitur progerminâſſe.

Arbor triſtis ſole oriente contabeſcit, occidente vigorem recipit. Arbor mimoſa contrariam habet naturam ſolis amicam; utì etiam Acacia; quæ â media nocte uſq; ad meridiem folia explicat, ſole poſtmodum abſcedente eadem contrahit.

Huc etiam ſpectant violæ, quæ nonniſi nocturno tempore odorem fundunt. Et quia de violis mentionem fecimus, quis cauſam aſſequitur, cur lapis quidam in altiſſimis Sileſiæ cum Bohemia confinibus violas redoleat? quarum etiam odorem urina contrahit, per ſumptionem Therebinthinæ.

Datur quædam arbor teſte Pineda, cujus radix multifida virtutes habet planè oppoſitas; nam fibræ illius ad orientem ſpectantes ſunt antidotum, quæ verò ſpectant occidentem ſunt venenum.

Si herbulæ cujuſdam Indicæ ſucco membra humani corporis malè affecta illinantur, ſudorem dant ſanguineum, & ſanitas conſequitur.

Arbor pudifera homine vel alio animali accedente ramos conſtringit, recedente pandit. Alia quædam reperitur arbor, cujus folia cùm deciderint, per terram gradiuntur. Rorella ſive ros ſolis tantò copioſiori rore ſudat, quantò ſol potentiùs exarſerit. Non eſt hîc ſilenda vis chærefolij recentis, cujus faſciculum vidi ægro jam deſperato & graviter agonizanti, ſub capitis pulvillo poſitum, mortem optatam & quietam acceleràſſe.

In Regno Peruano datur quædam herbula, cujus ramuſculum ſi manibus teneant infirmi, & læti fiunt atq; alacres, ex morbo ſuo convaleſcunt; ſi autem mæſti fiant & anxij, de ſalute illorum deſperatur.

Lignum cedrinum defuncta corpora incorrupta ſervat, viventia corrumpit. Eſt pro vita defunctis & vitam ſpirantibus aufert.

Non omittendum hîc etiam eſt lignum fraxini, tunc cæſum quando ſol leonem ingreditur, cujus quidem jam ſuperiùs mentio facta eſt, hujus particula ſi vulnus aliquod radas & demulceas, non putreſcet, & citiſſimè ſanabitur. Dicitur etiam valere ad tumores & ulcera, ſanguinem quoq; ex naribus profluentem ſiſtere; ſi è manu lateris è quo nares ſtillant detineatur uſq; dum incaleſcat, facies etiam illo radatur, & poſtmodum aquâ frigidâ lavetur. Si ligni ejuſdem fruſtula ambabus manibus eodem modo teneantur, ajunt nec unicam ſanguinis guttam è cor-

Q pore

pore scarificato effluere. Plures ejus virtutes tam contra morbos internos quàm externos, hominum & jumentorum, hîc prætereo. Dicitur etiam strigibus & maleficis esse infestum.

Non possum tamen hîc silere singularem pulegij herbæ proprietatem, quæ tempore hyberni solstitij etiam in coronarijs floret, quod idem facit helleborus niger circa festa natalitia. Admirabilior est flos rosæ Jerichuntinæ, qui semper alioquin clausus, Nativitatis Dominicæ nocte panditur. Hac eâdem sacrâ nocte dicuntur boves, vaccæ, & oves, se in sua strata non reclinare, quod supernaturali causæ videtur adscribendum. Quid verò dicemus ad hoc? quod nonnisi in festo S. Joannis reperiatur carbo ad radices arthemisiæ, & quòd radix cyani, quam nonnulli contra sanguinis fluxum in manu detinent usq; dum calescat, ut ad prænominatum effectum sit valida & efficax, in festo Corporis Christi meridiani temporis puncto extrahi debeat. Item quod ova posita die sacro Jovis, cùm fuerint exclusa, dent pullos, qui annuatim postea colores pennarum mutant? mira sunt hæc profectò, quorum causam acuto lectori exquirendam relinquo. Omitto hîc multas experientias, de albo cichorio, de visco coryli, de semine filicis, & albæ aquilegiæ. Transeo ad colores inter quos non parva reperiuntur naturæ miracula.

XII. Primum ex his quod hîc mihi occurrit, est subita canities, ex causa repentini mæroris ac timoris, cujus rei modum & rationem nullus adhuc perfectè explicuit, quin unde ipsa canities proveniat, adhuc ignoratur.

Julapium cæruleum ex violarum syrupo confectum, tincturam exhibet smaragdinam, nonnullis guttis de oleo Tartari affusis; rubram verò, si aliquot guttas de spiritu vitrioli affundas, Ex plumbo ortum habet cerussæ candor, & rubor minij. Sal armoniacus cum calce viva, in pelvi ænea tincturam producit Saphirini coloris æmulam. Decoctum ligni brasilii rubrum colorem in succineum commuttat, si infundatur in scyphum vitreum tantillum aceti continentem. Accipe dimidium sextarium aceti destillati, in quod infunde unciam unam Lithargyrii de argento, liquore prius filtrato scribe quas libuerit literarum figuras. Hæ cùm exiccatæ fuerint non apparebunt, donec infuso calcis vivæ pariter filtrato humectentur, sive immediatè super scriptos characteres adhibito, sive mediante chartâ per spongiam superducto. Et quid communius quàm ex nucibus Gallarum & vitriolo, quæ ambo separatim, claros &

dia-

diaphanos præbent liquores, ſcriptorium parare atramentum? Horum omnium rationem exactam redde, & eris mihi magnus Apollo.

Miratur S. Auguſtinus; quomodo *nigræ maculæ offundantur ex oleo ſplendido, nigræ lineæ de candido imprimantur argento, carbones accedente igne ſic vertantur in contrarium, ut de lignis pulcherrimis tetri, fragiles de duris, imputribiles de putribilibus fiant.* *de civit. lib. 21. cap. 7.*

Frequenti jam experientiâ nobis vileſcit, quòd nigri cancri coctura rubeſcant, quod etiam dicitur præſtare ſpiritus vini canceris affuſus. Mirabilius eſt decoctum ligni Nephritici, quod pro diverſa luminis incidentia, nunc hunc nunc alium diverſiſſimum exhibet colorem.

Roſa Sinica quotidie bis mutat colorem, nunc candida nunc rubicunda.

Qui marinis tempeſtatibus frequenter ſunt jactati, teſtantur, mare per tempeſtatem commotum apparere ſicut metallum ignitum & fuſum, ſimiliter manus eodem tinctas, ignitas videri, quod non parvum eſt naturæ miraculum. Nihil hîc dico de rebus noctilucis, item de pilis felium, & hominum quorundam capillis, ad manuum contrectationem, vel carminationem pectinis, non ſine ſtrepitu ſcintillantibus.

Nec pauciora quoad ſapores & odores nobis admiranda occurrunt. Sufficit hîc referre, quòd ex rebus dulciſſimis acerrimum acetum, & ex fætidiſſimis excrementis, ope digeſtionis odoratiſſima Zibetta ſoleat præparari, tranſitu quodam mirabili & ſubitò, ab uno extremo ad alterum extremum.

A ſenſibilibus ad ſenſus veniamus, inter quos eminet viſus. Fuerunt homines qui viſu penitus orbati, ſolo tactu colores diſcernere noverunt, & figuras vultuum humanorum ſolo pariter manuum tactu deprehenſas, ex fictili luto ad amuſſim efformare, de hominis ſecum loquentis ſtatura & habitu judicare, luminis quoq; præſentiam & abſentiam dignoſcere. Exempla vide apud Schottum. XIII.

Admirandum eſt planè, quod Pragæ narratur accidiſſe. Diſcidit quidam oculum anſeri vivo, ità ut humor aqueus efflueret, cryſtallinum ſimiliter cum vitreo expreſſit, poſtea modicum de certa aqua inſtillavit, cùm ſtatim oculus denuo impleri cæpit, & intrà horæ quadrantem perfectè ſanatus ac de novo inſtructus fuit, ut anſer per illum ſicut ante videret.

Neq; ſonus auditu ſolo percipi videtur; nam etiam ſurdi cytharæ

capulum, vel longam hastam quæ cytharam tangat, dentibus prehendentes, illum percipiunt. In moribundis quoq; observatum est, illos aurium sensu jam extincto, verba omnia nihilominus percipere, si loquens ipsorum vertici os suum admoveat. Experientiâ quoq; deprehensum est, vehementiori sono visum offendi, imò etiam quandoq; penitus aboleri, quod quâ ratione fiat, difficulter explicatur.

XIV. Nihil hîc dicam de annulo, cui adamas vel smaragdus sit insertus, si pendulus super vitrum aquæ manu immotâ teneatur, horas ictibus demonstrante. Nihil de globo sulphureo, circa quem Otto Guericke admiranda recenset experimenta.

Dari medium aliquod naturale, quo quis se reddat ferro impervium plures tenent, quo etiam capreæ sylvestres seu alpinæ uti dicuntur, Compertum enim est frequentiùs globos è bombardis emissos, costas, aliáq; ossa illis fregisse, cutem tamen nequaquam penetrâsse.

Quod de Gygis annulo spargitur, nescio an fabulosum sit, cùm multi teneant, & historijs quibusdam comprobent, corporis invisibilitatem naturæ potentiam non excedere.

Quid dicemus ad hoc? quod in civitate quadam duæ dentur plateæ, in quarum una stupidi, in altera verò ingeniosi nascantur? Huc spectat illud Tertuliani: *Thebis hebetes & brutos nasci relatũ est; Athenis sapiendi dicendiq; acutissimos, ubi penes Cocytum pueri mense citiùs loquuntur, præcoce linguâ. Comici Phrygas timidos illudunt, Salustius vanos Mauros & feroces Dalmatas pulsat, mendaces Cretenses etiam Apostolus inurit.* *de anima cap: 20.*

Quæ causa quòd in Insula Palmosa, circa oram Thusciæ, ferrum quidem nascatur, nullâ tamen ratione ibidem possit excoqui, & in massas redigi? sed cùm effossum est, ad continentem vehi debeat, ubi nullo negotio excoquitur, & in massas redigitur. Quod etiam aliqui scribunt de Insula Sardinia. Quâ ratione fit quòd apud Sinenses in uno tantùm pago vasa optima porcellana conficiantur ex materia aliunde advecta, cùm melior sit quàm quæ ibidem nascitur, nihilominus nullo alio in loco tam elegantia confici possint? Et nè procul eamus, quid est causæ quòd cerevisia Micro-Pragæ cocta, illi quæ in veteri aut nova urbe conficitur palmam concedat, neq; illius perfectionem attingat, quamvis aqua ex eodem fluvio, eadem polenta, idem lupulus, iidémq; coctores adhibeantur? Omitto hîc sexcentas alias, imò ferè infinitas locorum, alia-

aliarúmq; rerum in hoc universo proprietates, quibus omnia esse plena qui nescit.

Ostendi solem postulat ille sibi.

Multa dicemus & deficiemus in verbis inquit Ecclesiasticus. Mirabilis Deus in omnibus operibus suis. *Multa abscondita sunt* in naturæ sinu, majora his quæ hucusq; retulimus, *pauca enim vidimus operum ejus.* * *Quàm desiderabilia opera ejus, & tanquam scintilla quæ est considerare*, hoc est opera Dei, *quæ est*, sive quæ licet nobis *considerare* & quæ nobis hucusq; ostensa sunt, nonnisi scintilla modica æstimari debent respectu Dei operum nobis adhuc occultorum, & tanquam stilla situlæ respectu oceani, ut nobis usurpare liceat illud Job: *Ecce hæc ex parte dicta sunt viarum ejus. Et cùm vix parvam stillam sermonis ejus* ejúsq; operum *audierimus, quis poterit tonitruum magnitudinis illius intueri*, ejúsq; admiranda opera omnia quæ fecit, penetrare?

Eccli: 43. Ibidem. Eccli: 42. Job 26.

XV. Nonnulla hîc adhuc artis & naturæ miracula subijciam, quæ in theatro sympathetico, & ab alijs quibusdam authoribus commemorantur: considerent increduli currum Stevini veliferum, quo septendecim milliaria duarum horarum spatio confecit; æneum Alberti magni caput humanâ voce loquens; columbam ligneam Architæ Pythagorici volantem; aquilam pariter ligneam Regiomontani, Maximiliano Cæsari obviam procedentem, eúmq; leni suspensóq; volatu in urbem prosequentem; ferream ejusdem muscam, quæ cùm ex ejus manibus evolâsset, & in orbem per cubiculum oberrâsset, ad manus ejus revolavit; Severini Boetii metalla mugientia, æneos angues sibilantes, aves simulatas dulcissimè canentes, homines æneos in aëre buccinantes; sphæram vitream Archimedis, omnes cœlestium orbium conversiones suis motibus clarissimè perfectissiméq; repræsentantem. Sphæram quoq; argenteam â Ferdinando I. Imperatore Constantinopolim Solimanno missam, in qua non tantùm horarum spatia, sed errantium quoq; siderum motus, menstruíq; solis cum luna congressus, exactissimâ & pulcherrimâ ratione monstrabantur. Pulicem aureâ vinctum catenulâ, saltus tamen consuetos edentem; Iliadem totam Homeri membranæ inscriptam & nuci inclusam; Navim Mirmecidæ, ligneâ prorâ, puppi, aliísq; omnibus navium partibus & instrumentis instructam, adeo tamen pusillam, ut tota pinnis apiculæ tegeretur; Currum ejusdem numeris omnibus absolutum, & quatuor junctum equis, quem unà cum quadrigis, muscæ mi-

noris ala undiq; operiebat. Eburneas pateras mille sexcentas in uno piperis grano in modum caliculi arte torneariâ elaborati asservatas; In alio itidem grano piperis viginti lignea tormenta rotis instructa, cum omni apparatu bellico usúq; necessario, cum triginta insuper ligneis calicibus inclusa.

XVI. Huc etiam spectant curiosa quædam artificia, qualia sunt: nucleum amygdalinum in partes minimas comminuere putamine illæso; baculum duobus vitris aut straminibus insistentem, ipsis illæsis, uno ictu confringere; clavum per cujuscunq; mensæ crassitiem, unico levis tegulæ seu scandulæ ictu transverberare; phialam aquâ plenam stramine plicato elevare; modiolum ansatum & aquâ plenum, mediante baculo horizonti parallelo, cujus unum extremum mensæ vel scamno liberè insistat, velut miraculosè sustentatum exhibere, eóq; in aëre pendulo firmare baculum, qui sine modiolo cecidisset; & similia quàm plurima, quæ non tantum vulgus, sed etiam docti mirantur, nec tamen diabolica esse pronuntiant.

Si hæc & alia innumera mirabilia, naturalem artis & naturæ potentiam non credunt excedere, etiam alijs naturæ operibus minùs quandoq; mirandis fidem non derogent, etiamsi rationem illorum reddere non possint; sunt enim talia, quæ nos DEUS mirari, non scire voluit. Stolida est præsumptio naturæ potentiam ingenio humano velle circumscribere.

XVII. Adferam hic etiam aliqua ex S. Augustino, quibus fidei nostræ mysteria, quæ Intellectui Ethnicorum videntur omnino incredibilia, maximè verò resurrectionem mortuorum, & æternam reproborum corporum in igne infernali durationem persuadere conatur, desumpto argumento â pluribus naturæ miraculis, quibus Dei potentia in hoc universo elucet, quorum tamen causas assequi non possumus.

de Civit: lib: 21. cap: 5. *Homines* inquit *infideles, quibus cùm divina, vel præterita, vel futura miracula prædicamus, quæ illis experienda non valemus ostendere, rationem â nobis earum flagitant rerum; quam quoniam non possumus reddere, excedunt enim vires mentis humanæ, existimant falsa esse quæ dicimus. Ipsi de tot mirabilibus rebus, quas vel videre possumus vel videmus, deberent reddere rationem. Quod si fieri ab homine non posse viderint, fatendum est eis, non ideo aliquid non fuisse, vel futurum non esse quia ratio inde non potest reddi, quandoquidem sunt ista*

de

de quibus similiter non potest. Pauca commemoro: Agrigentinum Siciliæ salem perhibent, cùm fuerit admotus igni, velut in aqua fluescere, cùm verò aquæ, velut in igne crepitare. Apud Garamantas quendam fontem tam frigidum diebus ut non bibatur, tam fervidum noctibus ut non tangatur. In Epiro alium fontem, in quo faces extinguuntur accensæ, accenduntur extinctæ. Asbeston Arcadiæ lapidem propterea sic vocari, quod accensus semel jam non possit extingui. Lignum cujusdam ficus Ægyptiæ, non ut ligna cætera in aquis natare, sed mergi, & quod est mirabilius, cùm in imo aliquamdiu fuerit, inde ad aquæ superficiem rursus emergere, quando madefactum debuit humoris pondere prægravari. Poma in terra Sodomorum gigni quidem & ad maturitatis faciem pervenire, sed morsu pressiori tentata, in fumum ac favillam corio fatiscente vanescere. Pyritem lapidem Persicum, tenentis manum, si vehementiùs prematur adurere, propter quod ab igne nomen accepit. In eadem Perside gigni etiam lapidem Seleniten, cujus interiorem candorem cum luna crescere atq; deficere. In Cappadocia etiam vento equas concipere. Tilon Indiæ insulam eo præferri cæteris terris, quòd omnis arbor quæ in ea gignitur, nunquam nudetur tegmine foliorum Adduxerat etiam superiùs animalia quæ vivunt in medijs ignibus, ut salamandra.
Item *nonnullum genus vermium* nascens *in calidarum aquarum scaturi-* Ibid: cap:
gine, quarum fervorem nemo impunè contrectat. Allegavit quoq; *Si-* 2.
ciliæ montes, qui tantâ diuturnitate temporis atq; vetustate flammis æstu- Ibid: cap:
ant, & integri perseverant nec minuuntur. Propriam quoq; narrat 4.
experientiam de carne pavonis, quæ non putrescit. Addit postea, *quis paleæ dedit vel tam frigidam vim ut obrutas nives servet, vel tam fervi-*
dam, ut poma immatura maturet? De ipso igne mira quis explicet? quo Ibid:
quæq; adusta nigrescunt, cùm ipse sit lucidus, & pene omnia quæ ambit & lambit colore pulcherrimo decolorat, atq; ex pruna fulgida carbonem teterrimum reddit; cujus tanta infirmitas, ut ictu levissimo frangatur, pressu facillimo conteratur; & tanta firmitas, ut nullo humore corrumpatur, nullâ ætate vincatur. * *E contrario* inquit *lapides igne candente percocti fiunt candidi, quamvis ille rubeat.* Sequentia etiam de calce adducit, *quæ cùm sit frigida, inde fervescit, unde ferventia cuncta frigescunt. Quid est quod huic miraculo addi posse videatur? & tamen additur. Nam si non adhibeas aquam, sed oleum, quod magis fomes est ignis, nullâ ejus perfusione vel infusione fervescit. Hoc mira-*

racu-

raculum si de aliquo Indico lapide legeremus sive audiremus, & in nostrum experimentum venire non posset, profectò aut mendacium putaremus, aut certè granditer miraremur. Quarum verò rerum ante oculos nostros quotidiana documenta versantur, non genere minus mirabili, sed ipsâ assiduitate vilescunt, ità ut ex ipsa India, quæ remota est pars Orbis à nobis, desîerimus nonnulla mirari, quæ ad nos potuerunt miranda perduci. * *Assiduitas* videlicet *experiendi paulatim subtrahit admirationis incitamentum.*

XVIII. *Istis* quæ hucusq; retulimus, *& similibus Dei miris operibus, infirma mortalium ratiocinatio vincitur. Fixam apud nos* vult *esse rationem* idem S. Augustinus *non sinè ratione omnipotentem facere, unde animus humanus infirmus rationem non possit reddere. Mirabilia opera Altissimi, & gloriosa, & absconsa, & invisa opera illius.* * *Quomodo ignoras quæ sit via spiritûs, & quâ ratione compingantur ossa in ventre prægnantis*, inquit Salomon, *sic nescis opera DEI qui fabricator est omnium.* Potest cum eodem sapientissimo Rege, quivis etiam doctissimus & sagacissimus causarum naturalium indagator, in plurimis, si non planè omnibus naturæ effectibus ingenuè confiteri: Quæsivi *ut invenirem rationem, quam adhuc quærit anima mea, & non inveni.*

de Civit: lib: 21. cap: 5.
Eccli: 7.
Eccle: 11.
Eccle: 7.

Facessant igitur *ratiocinatores magni*, ut eos ironicè compellat supracitatus Augusti nominis, & sapientiæ Doctor, & vel rationem dent omnium naturæ operum quæ ante ipsorum oculos quotidie versantur in hoc universo, vel cùm eam dare non potuerint, desistant imposterum ingeniolo suo metiri effectuum naturalium possibilitatem, & in tanta rerum mirabilium, causarúmq; abstrusarum multitudine, nihil ideo negent, quia videtur mirandum, & captum humani ingenij excedens.

Ille, cui lucis visum natura negavit,
Non videt, inde tamen non negat esse diem.
Nemo igitur cui naturam penetrare negatur,
Illius ignotas inficietur opes.
Abdita plura latent, sibi qui putat esse retecta
Omnia, stultitiam detegit ille suam.

CAPUT

CAPUT XI.

De universali quodam principio, per quod omnia naturæ arcana optimè quibusdam videntur explicari.

SAt multa jam attulimus admiranda naturæ opera, diversorum experientiis comprobata, è quibus ipsemet non paucorum experimenta feci. Hæc utì apud multos adhuc fidem non promerentur, ità & è contra multis non tantùm incredibilia, sed etiam mirabilia esse desinunt, existimantibus se causas modósq; illorum, optimè clarissiméq; concipere, & posito quodam universali principio, tanquam fortissimo & acutissimo Alexandri gladio, nodos quoscunq; Gordios in Physicis occurrentes, uno velut ictu dissolvere, naturæ abdita tanquam luculentissimâ face illustrare, rerúmq; causas ad oculum demonstrare. Principium hoc est spiritus seu anima mundi, de qua sequentes ponunt hypotheses. 1.

Primò dicunt animam illam esse formam substantialem & indivisibilem, existentem in toto, & in qualibet parte hujus universi, quod ex illa simul & materia, velut magnum quoddam animal, essentialiter physicéq; componitur. Magnum hoc animal *lapides habet loco ossium*, ut scribit Plato; *rivos loco venarum, arbores loco pilorum. Animalia inter ejus capillos nutriuntur, sicut vermiculi inter pilos animalium.* Hic est ille Spiritus quem penè omnes Philosophiæ antiquioris principes admiserunt, tam Græci quàm Ægyptij & Chaldæi; de quo jam olim cecinit Virgilius:

- - - *Cœlum, ac terras, campósq; liquentes,*
Lucentémq; globum lunæ, Titaniáq; astra
Spiritus intus alit, totámq; infusa per artus
Mens agitat molem, & magno se corpore miscet.

Secundò ajunt hanc animam esse principium effectivum, & ab illa plerasq; naturales actiones in hoc universo procedere. Hæc juxta illos, rugit in leone, in lupo ululat, balat in ove, in cane latrat, germinat in herba, volat in musca, natat in pisce, repit in verme. Omnia deniq; tã quæ animata, quàm quæ inanimata vulgò dicuntur, tanquam substantialis & vitalis actus informat.

Tertiò

Tertiò eandem mundi animam in homine admittunt, non exclusâ tamen animâ rationali, cui illam docent esse subordinatam, & in corpore organisato præsuppositam.

Quartò docent consequenter, nullã dari inter quascunq; res rationalitatis expertes distinctionem essentialem seu specificam, sed omnes tantùm accidentaliter differre, & solo numero, juxta materiarum singularitates discerni.

Quintò dicunt illam animam esse ubiq; indifferentem, seu habere potentiam saltem remotam ad eliciendas quascunq; operationes, E. G. Leonis aut vermis, ignis aut ligni. Lapidibus præcisè tribuere denominationem substantialis compositi, plantis verò addere gradum viventis vegetativi, animalibus prædicatum sensitivi.

Docerent etiam proculdubio gradum rationalis in homine ab eadem anima provenire, nisi animas rationales per singula hominum individua numero distinctas ex fidei præscripto admittere cogerentur. Est ergo Spiritus mundi juxta illos velut quidam Protheus, in mille formas rerúmq; species transformabilis.

Sextò spiritum hunc Mundi ex se ad quascunq; operationes indifferentem, ajunt per accidentia determinari, ut hîc & nunc talem & non aliam operationem eliciat; sic determinatus in hoc vel illo subjecto, & â semetipso alibi existente quodammodo differens, sive sub alijs accidentibus virtualiter replicatus, Archæus ab ipsis nominatur. Hæc discriminatio & limitatio ex Ideis infra explicandis meliùs intelligetur.

Septimò explicant hæc omnia exemplo Microcosmi, in quo multi admittunt unicam indivisibilem formam, animam videlicet rationalem, non obstante quòd diversissimas corporis partes informet, ac diversissima operetur. Sicut ergo anima in homine quasdam hominis partes in communi sententia præcisè informat, ut sanguinem; quibusdam præterea dat gradum vegetativi, ut ossibus, capillis, unguibus, & pulmonibus; quibusdam etiam gradum sensitivi, ut manui, pedi, oculo, aliisq; nervosis partibus; Ità in hoc universo, eadem licèt sit anima numero indivisibilis, & in actu primo remoto vegetativa & sensitiva in omnibus, non omnibus tamen actum primum proximum sensationis aut vegetationis tribuit, sed quædam præcisè informat, ut lapides; in plantis vegetat, in brutis sentit. Adducenda jam sunt argumenta ipsorum, quibus hunc spiritum mundi probare nituntur.

Pri-

Primum eſt negativum, â communi principio, de Mundi entibus præter neceſſitatem non multiplicandis, deſumptum. Dicunt nullam videri neceſſitatem multiplicandi formas ſubſtantiales materiales in hoc univerſo: Omnes enim effectus, qui ſubſtantijs materialibus attribuuntur, procedere poſſunt ab una indiviſibili anima, adeóq; non explicandum eſt per plura, quod explicari poteſt per pauciora. Nullam verò eſſe neceſſitatem, non aliter probare tenentur judicio meo, quàm ſolutione objectionum, quas hîc adferam. II.

Prima deſumitur â tranſubſtantiatione, quam fides docet; dum fit converſio panis & vini in corpus CHRISTI, perit tota ſubſtantia panis & vini, atqui hoc non poteſt dici in ſententia admittente ſpiritum mundi, ergo hæc ſententia ſalvâ fide teneri non poteſt. Probatur minor; cùm pereat tota ſubſtantia panis & vini, etiam ſpiritus Mundi perire deberet, ex quo panis & vinum ſubſtantialiter componebatur; ſed non poteſt dici quòd ille pereat: nam *primò* ſi periret, periret ubiq;, eſt enim ubiq; idem, unus ac indiviſibilis. *Secundò* eſt in corpore & ſanguine CHRISTI, quæ ſubſtantiæ panis & vini ſuccedunt, ergo nõ poteſt dici quòd pereat, & conſequenter in hac ſententia non poteſt ſalvari tranſubſtantiatio. Hoc argumento putat communis Philoſophorum grex ſpiritum mundi omnino proſterni. Reſpondent nihilominus Pnevcomoſmici, Eccleſiam, & SS. Patres, nomine Tranſubſtantiationis Euchariſticæ, non aliud nobis ad credendum proponere, quàm quòd per illam pereat tota ſubſtantia panis & vini, quæ non eſt his & ſimul Chriſto communis. Unde aſſerendum eſt hanc numero materiam panis & vini in conſecratione perire, quia Chriſtus aliam habet materiam numero diverſam. Non definit autem Eccleſia perire ſimul formam ſubſtantialem & materialem, Chriſto & panis viníq; compoſito communem; neq; neceſſarium eſt ad tranſubſtantiatiõnem, ut omnes partes ſubſtantiales prioris compoſiti pereant. Nam etiam ſecundùm multos datur corruptio ſubſtantialis, nullâ parte ſubſtantiali pereunte, in morte videlicet hominis, in quo præter materiam & animam rationalem nullam aliam ſubſtantialem, ſeu eſſentialem formam vel partem admittunt. Alias quaſdam ſubtiliores hujus argumenti ſolutiones prætereo, quibus minor probationis poſſet controverti.

Objectio ſecunda. Paulus ad Corinthios ſcribit: *Nos autem non Spiritum hujus mundi accepimus*, ergo ſaltem in homine non datur hujus 1. Cor. 2.

jus mundi anima. Respondent Pnevmocosmici, Paulum per spiritum mundi citato loco, non animam mundi, sed malum dæmonem intelligere, quem etiam Christus in Evangelio Principem hujus mundi appellat, â quo nos liberet omnipotens.

III. *Objectio* tertia. Sequeretur in homine duas animas debere admitti, sensitivam videlicet unam, quæ ipsi cum alijs rebus sit communis, & alteram rationalem, quam fides admittendam esse docet; atqui duas in homine animas admittere videtur absurdum, ergo. Minor probatur; si homo haberet simul animam rationalem & sensitivam, unum idémq; individuum simul esset brutum & homo, vel saltem priùs brutum in utero quàm homo; brutum diu ante, propter animam sensitivam; homo diu pòst, propter animam rationalem. Respondent Pnevmocosmici negando assumptum, & ajunt, non per quamcunq; animam sensitivam brutum constitui, sed solùm per illam, quæ non tantùm in aliquo subjecto sensitivas operationes exercet, sed insuper non dicit in tali subjecto ullum ulteriorem ordinem ad aliam animam, qualem ordinem dicit anima sensitiva in Embryone ad animam rationalem, per quam ultimatè corpus humanum completur. Hinc patere videtur solutio ad aliam objectionem, quâ probatur homo futurus Ens per accidens, si aliam animam haberet; quamvis enim anima rationalis uniatur corpori jam animato, illud tamen non est ultimatè completum, adeoq; non facit cum illo ens per accidens, sicut faceret, si uniretur leoni; neq; propterea in homine admittenda erunt duo Individua saltem completa; nam una tantùm est anima, quæ compositum quod homo dicitur, ultimatè complet; Tandem non sola partium formalium, sed etiam materialium multiplicatio ad perfectam Individuorum multiplicationem requiri videtur.

Objectio quarta. Actiones rationales & sensitivæ se mutuò impediunt in eodem subjecto; diuturna enim & fortis speculatio nocet concoctioni, & facultates naturales debilitat; Imò si nimia fuerit, hominem ità sæpe abstrahit, ut etiam illa quæ circa ipsum fiunt, non videatur audire vel advertere. Similiter sensatio vehemens operationes intellectuales perturbat, ergo illæ operationes ab una anima in homine prodeunt, quæ dum uni se applicat intensiùs, aliis vacare non potest. Ergo præter animam rationalem, anima sensitiva in homine non est admittenda. *Confirmatur*. Anima, quâ homo sentit, quâ concupiscit, quâ volu-

voluptatibus servit, eadem ipsa propter sua peccata in Inferno plectitur; sed hæc non potest esse alia quàm rationalis, ergo. Respondent Pnevmocosmici ad objectionem, functiones rationales & sensitivas se mutuò impedire, non ratione communis principij, sed ratione communis instrumenti, quod sunt spiritus, qui in unâ actione dissipati non possunt alteri subservire. Deinde in sententia communi, nulla datur operatio Intellectûs sinè phantasia simul operante. Quid ergo mirum languere simul animam sensitivam dum nimiùm fatigatur Intellectiva? Ad *Confirmationem* respondent, peccatum nõn subjectari in anima sensitiva, neq; hanc propriè in inferno puniri, sed solam animam rationalem, quæ liberè agit, nihilominus se ab animæ sensitivæ appetitu, cui dominari deberet, vinci patitur, résq; illicitas spiritualiter appetit, quas illa materiali appetitu prosequitur. Ajunt tamen etiam animam hominis sensitivam in corpore damnato pati supplicia, quæ cum materia, nomine carnis solet intelligi, & reprobi hominis compositionem substantialiter ingreditur.

Objectio quinta. Si homo duas haberet animas, illæ eædem in CHRISTO deberent admitti; sed in illo admitti non possunt, ergo nec in homine sunt admittendæ. Probatur minor: si in Christo fuisset anima sensitiva præter animam rationalem, vel fuisset in triduo mortis corrupta, vel non; neutrum dici potest, ergo. Minor ostenditur: primum námq; dici non potest, aliàs caro Christi vidisset corruptionem, & VERBUM notabilem ac essentialem partem, quam semel assumpsit, dimisisset, quod est contra communem Patrum & Doctorum sententiam. Si non fuit corrupta, vel mansit unita, vel separata â corpore; non unita, aliàs corpus Christi in triduo mortis fuisset vivens; non separata, cùm enim sit materialis, non potest separatim â materia existere; & absurdum est dicere illam simul ad Inferos descendisse, vel miraculosè alibi delituisse. Respondent Pnevmocosmici, Animam sensitivam Christi, in triduo mortis, materiæ corporis mansisse unitam, non tamen ideo corpus illud potuisse dici vivens; nam per corpus vivens, illud tantùm debet intelligi, quod est proximè potens ad actiones vitæ naturaliter exercendas. Corpus autem Salvatoris in Triduo mortis dispositionibus caruit, quæ ad actiones vitales requiruntur, unde etiam abfuit anima rationalis, quæ ad sui unionem illas in corpore prærequirit. Et quamvis Archæus, sive anima sensitiva hominis, ante infusionem animæ ratio-

rationalis aliquas operationes vitales exercere possit, ut patet in Embryone, probabile tamen est illam vitaliter non posse operari, quamdiu â rationalis animæ consortio semel inito manet separata.

IV. Non sunt contenti Pnevmocosmici, objectionibus adversùs animarum in homine dualitatem allatis satisfecisse, sed etiam sententiam suam firmare conantur ex scripturis. Notum est illud Pauli: *caro concupiscit adversùs spiritum, spiritus autem adversùs carnem, hæc enim sibi invicem adversantur.* Ubi carni sua tribuitur concupiscentia, quæ nonnisi in animam sensitivam referri potest. Cùm enim illæ duæ concupiscentiæ sint sibi invicem contrariæ, non possunt ab eadem anima rationali provenire, prout Adversarij contendunt. Huc etiam spectat illud ejusdem Apostoli: *video aliam legem in membris meis, repugnantem legi mentis meæ, & captivantem me in lege peccati, quæ est in membris meis.* Si autem unica tantùm esset in homine anima, legi suæ faciliùs obtemperaret, nec opus esset animæ rationali exclamare: *quis me liberabit de corpore mortis hujus?* favere præterea videtur huic sententiæ textus ille sapientissimi ejusdem gentiū Doctoris: *ut integer spiritus vester, & anima, & corpus sinè querela in adventum Domini nostri JESU Christi servetur.* Item illud in Deiparæ Cantico: *Magnificat anima mea Dominum, & exultavit spiritus meus, &c.* In quibus textibus per *spiritum* videtur optimè intelligi anima rationalis, per *animam*, sensitiva, ne alioquin idem inutiliter repeti dicatur.

Galat: 5.
Rom: 7:
1. Thessal: 5.

Probant secundò Pnevmocosmici sententiam suam de animarum binario, sequentibus argumentis: Anima rationalis cùm sit spiritualis, est valde improportionata, ut effectus & sensationes materiales eliciat, item ut det esse corpori; Congruentiùs ergo videntur ratiocinari, qui spirituales tantùm operationes illi attribuunt, & materiales animæ sensitivæ. Quòd si etiam anima rationalis, quæ nobilissima est substantia, sensationes materiales exerceret, illæ deberent esse perfectiores, quàm brutales, ob præstantiam & nobilitatem principij, quidquid sit de disparitate instrumenti; contrarium tamen docet experientia. Tandem videtur aliquod immanens esse principium in semine, â quo statim post conceptionem formatur embryo; hoc autem non est anima rationalis, ergo sensitiva, quæ illas vegetationes exercet. Transeamus nunc â Microcosmo ad Macrocosmum, & alias objectiones adducamus, quibus nonnulli spiritum hujus universi oppugnare conantur.

Objectio

Objectio ſexta. Si eſſet eadem anima in cane, & reliquis hujus mundi animantibus, quæcunq; nôſſet aut ſentiret ille canis, ſentirent omnia; & eo fuſtibus excepto, omnia mundi hujus animantia dolerent. Reſpondent Pnevmocoſmici, negando hæc ſequi ex prædicta ſententia; non enim ſequitur, dolente pede, dolere caput; vel capite ſpeculante, pedem ſpeculari, quamvis ſententia communis eandem ponat animam in pede & capite. V.

Objectio ſeptima. Cùm eadem numero anima ſit in lupo & in agno, quis eam contra ſe ipſam exagitat? Quis ad dilacerandam ſe in agnello, ad ſe ipſam devorandam acuit? vel quomodo non ipſe lupus proprios ſentit morſus, & dolore territus, prædam ex faucibus, ſe ipſum â proprijs dentibus dimittit immunem? Ad hanc paraphraſticam objectionem reſpondent Pnevmocoſmici, retorquendo argumentum: Si quis ex impatientia vel deſperatione ſe ipſum pulſet, aut vulneret, quis animam in manu exagitat contra ſe ipſam in capite vel pectore? cur non dolorem illatum capiti vel pectori manus ſentit? dicunt ergo ſpiritum mundi ſimpliciter & ſecundùm ſe acceptum ſibi non adverſari, bene tamen Archæos. Sicut idem quoq; concurſus divinus in conſertis Daretis & entelli lacertis contra ſe ipſum non pugnat, quatenus eſt generaliter ad omnes Creaturarum actiones indifferens, ſed quatenus hîc ad talem, ibi ad aliam actionem â diverſis individuis determinatur; ſicut lumen, quod ex ſe ad viridem, rubrum, aut cæruleum colorem eſt indifferens, per diverſas cortinas quas penetrat, diverſis imbuitur coloribus.

Objectio octava. Dantur in diverſis Compoſitis diverſiſſimæ accidentium collectiones, unde in ipſis diverſa radix admitti debet, ex qua determinatè illa potiùs accidentia & operationes, in iſto potiùs, quàm in alio compoſito inferantur; hæc radix non poteſt eſſe alia, quàm forma, ergo ſecundùm diverſitatem illarum collectionum debet admitti diverſitas formarum. Reſpondent Pnevmocoſmici, diverſas accidentium collectiones in ſpeciebus hujus univerſi, non ex formarum ſubſtantialium, ſed Idearum diverſitate ortum ducere, de quibus infra pluribus tractabitur. Et an non ſecundùm ipſos authores, qui ſpiritum mundi potentiſſimè oppugnârunt, in homine diverſiſſimæ dantur accidentium collectiones, in oſſe, carne, pede, oculo, &c. Et tamen harum diverſarum Collectionum diverſas radices in homine non admittunt, ſed unam & indiviſibilem, animam videlicet rationalem dicunt ſufficere.

An

An non in ſole omnes paſſim Philoſophi eandem admittunt potentiam, hîc aurum, ibi ranam, alibi alia inſecta producendi, & non obſtante tantâ effectuum varietate, nullam in radice effectiva diverſitatem admittunt, ſed varietatem operationum in ſolam diſpoſitionum varietatem refundunt? eodem modo de ſpiritu mundi per Ideas diverſiſſimè limitato ſeu determinato diſcurrendum eſt.

VI. *Objectio* nona. Ex tribus præſertim argui ſolet formarum in rebus diverſitas. *Primò*, ex difformitate operationum. *Secundò*, ex ſeparabilitate rerum. *Tertiò*, ex independentia unius ab alio. Sed hæc diverſitatis ſigna in rebus hujus univerſi reperiuntur, ergo non debet unica illarum forma ſtatui, ſed multiplex. Probatur minor: ſumma eſt in rebus univerſi hujus operationum diverſitas, ut in rana & leone, muſca & elephanto, delphino & cane. Summa rerum ſeparabilitas, ut conſtat experientiâ, dum re unâ hîc permanente, alia ad Garamantas & Indos transferri poteſt. Summa rerum independentia, cùm videamus unumquodq; in actionibus ſuis, ſecundùm proprias naturæ ſuæ leges independenter ab alio agere, nec ulla cogitari poſſit dependentia in eſſendo vel agendo inter lapidem & canem. Reſpondent Pnevmocoſmici negando antecedens quoad primum membrum; nam ex diverſitate operationum malè arguitur formarum diverſitas, aliàs in homine forma ſeu anima deberet eſſe diverſa, in cujus oculo, pede, aure, cerebro, tam diverſæ ſunt operationes & ſenſationes, ſive formæ partiales præſupponantur, ſive non; hæ namq; non pertinent ad rationem principij vitaliter operantis.

Quoad ſecundum membrum, reſpondent cum diſtinctione; negant enim ex ſeparabilitate rerum qualicunq; argui formarum in rebus diverſitatem, bene tamen ex ſeparatione tali, quæ non tantùm immediatam, ſed etiam mediatam rerum continuitatem ſolvit. Talis autem ſeparatio in rebus hujus univerſi non reperitur; quamvis enim una res videatur ab altera quandoq; localiter ſeparari, ſicut manus una ſeparatur ab altera, manet nihilominus continua, ſaltem aëre mediante. Cujus rei exemplum habere videmur in ſangvine, qui ſecundùm probabiliorem ſcholarum ſententiam eâdem animâ informatur, quâ cæteræ partes, adeóq; illis debet eſſe continuus. Et tamen ſingulæ illius guttæ, non ſolùm â ſe invicem, ſed etiam ab his & illis venarum & arteriarum aliorúmq; viſcerum partibus, in quotidiana circulatione ſeparantur.

Quod

Quòd si verò alicui non videntur res tam diversæ, universum hoc componentes, posse invicem continuari, E. G. aër & paries, ferrum & lignũ, ignis & aqua, respiciat easdem humani corporis partes; an non venæ & arteriæ, cordi, hepati, aliisq; visceribus, unione continuativâ cohærent? nervi cerebro, ligamenta ossib9, caro tendinibus & membranis, &c. Quanta tamen partium istarum est diversitas.

Dicunt ergo Pnevmocosmici, res omnes in hoc mundo secum invicem esse continuas, & Elephantum licet mille stadijs â Rhinocerote distet, adhuc eidem manere continuum, saltem aëre mediante; manum quoq; absectam adhuc cum suo corpore continuari, saltem in ordine ad universum. Ut tamen humanum corpus cum alijs membris actualiter integret, non tantùm mediatè, sed etiam immediatè ipsi debet uniri. Aër namq; intermedius parum ad hanc unionem confert, bene tamen ad unionem cum universo, quod magnum quoddam est animal ex tot rerum varietatibus veluti membris compactum, cujus constitutionem non tantùm ipse aër, sed etiam manus absecta ingreditur; corpori tamen â quo præcisa est, aëris intermedij beneficio dici non potest unita; aër enim ille tametsi ad universi constitutionem sit ordinatus, non est tamen ordinatus ad constitutionem humani corporis, unde per illum non potest manus continuari cum reliquo corpore; continuatio enim non procedit nisi inter partes ejusdem compositi.

Quoad tertium objectionis membrum respondent, admittendo ex rerum independentia bene argui formarum in rebus diversitatem; negant tamen in hoc universo similem rerum â se invicem independentiam reperiri; Quin imò summam potiùs illarum esse dependentiam, quam probant rerum in se invicem influxus, sympathiæ, ac magnetismi. Adeò ut major quibusdam videatur esse consensus inter cælũ & terram, quàm inter partes unius corporis materialis. Ob quam connexionem & consensum meritò asseruntur res omnes hujus universi velut magni cujusdam animalis membra, per unam eandémq; animam sibi sociata, quæ omnes inter se uniat & substantialiter compleat.

Objectio decima. Sequeretur nullam in rerum natura dari generationem vel corruptionem substantialem, quod tamen non solùm omnibus scholis, sed etiam sacræ scripturæ videtur contrariari, scriptum est enim â Salomone: *generatio præterit, generatio advenit.* Ad hanc objectionem respondent Pnevmocosmici, sententiam suam communi VII. *Eccli:* 1.

quidem ſcholarum doctrinæ contrariari, â quibus ſæpe numero veritas exulat; Nihil verò ſacris paginis adversùm continere. Quamvis enim non detur generatio ſubſtantialis in ſenſu communi ſeu Ariſtotelico, quia hæc dicit motum â privatione ad formam, nunquam autem poſt primam rerum creationem, privatio formæ ſeu animæ mundi in ullo ſubjecto præextitit; Datur tamen generatio in alio genuino & veriori ſenſu, quæ eſt ſpiritûs mundi, per certas Ideas, ad novam ſpeciem, nováſq; operationes limitatio. Sic rana ex luto generari dicitur, quamvis nihil ſubſtantiale producatur, cùm novæ diſpoſitiones in materia luti producuntur, ob quas anima quæ nullas ante vitales operationes ibi exercebat, jam ſaltare incipit & coaxare.

Objectio undecima. Sequeretur etiam in hac ſententia nullum animal irrationale mori vel corrumpi contra ſcripturam dicentem: *unus*
Eccli: 3: *interitus eſt hominis & jumentorum*. Reſpondent iterum Pnevmocoſmici, nullum animal irrationale ſeu brutum mori vel corrumpi in ſenſu Ariſtotelico & pſeudo-philoſophico, bene tamen in ſenſu veræ Philoſophiæ, quæ ſicut docet generationem nihil eſſe aliud, quàm ſpiritûs mundi novam limitationem, ad certam ſpeciem accidentaliter diverſam; ſic etiam docet corruptionem nihil eſſe aliud, quàm abolitionem Ideæ, quæ ipſum ad præcedens eſſe ac operari determinabat; hæc in priſtinũ chaos retruſa, veterem ſimul Archæum ſepelit. Non ergo ſemper cùm aliquid moritur, formâ ſubſtantiali privatur, alioquin malè â Chriſto diceretur: *niſi granum frumenti cadens in terram mortuum fuerit, ipſum ſolum manet; ſi autem mortuum fuerit, multum fructum affert.* Si enim forma ipſius ſive ratio grani phyſica periret, â quo multiplicaretur? Eſt ergo in ſimilibus mors duntaxat accidentalis, quamvis nulla contingat partium ſubſtantialium deſitio vel etiam ſeparatio. In homine aliter loquimur, hic enim præter mundi animam, ſimul formâ rationali eſt præditus, quâ â corpore ſeparatâ mori dicitur.

Hoc igitur ſpiritu mundi ſemel admiſſo, nulla generatio & corruptio ſubſtantialis in rerum natura locum habet; & qui hunc tuentur, nihil unquam ſubſtantiale denuo fieri, aut perire aſſerunt; quod etiam confirmari poteſt illis ſcripturæ teſtimonijs, in quibus dicitur Deum o-
Eccli: 18. mnia creâſſe *ſimul*, & requieviſſe die ſeptimo ab omni opere quod pa-
Gen: 2. trârat, ergo non datur ulla ſaltem ſubſtantiarum nova generatio. Di-
Eccle: 3. citur item in ſcriptura, quòd omnia opera Dei perſeverent *in perpetuum*,
ergo

ergo ſaltem ſubſtantialiter opera Dei non corrumpuntur, quicquid ſit de morte hominis, qui mori dicitur non tam per corruptionem, quàm ſeparationem partium. Excipitur etiam hinc tranſubſtantiatio, quæ magìs eſt annihilatio, quàm corruptio.

Dum ergo canis mori dicitur, nihil perit in hac ſententia, ſed anima communis materiæ adhuc ineſt, etſi non ſit proximè potens ad functiones canis exercendas ob defectum diſpoſitionum. Vidimus autem jam ſuperiùs proximam hanc potentiam ad rationem viventis requiri.

Nec etiam aliqua nova ſubſtantia, cane mortuo producitur; eadem enim anima quæ in cane latrabat, repit poſtea in verme, propter ideas ſive diſpoſitiones caninas abolitas & ſepultas, aliáſq; verminoſas â cauſis efficientibus evolutas, ac prioribus ſuccedentes. Nec mirum videri debet eandem animam tam diverſis ſubeſſe diſpoſitionibus, támq; diverſa operari, cùm videamus eandem animam in homine infante, viro & ſene; in bombyce & Necydalo, in eruca & papilione, volatili & reptili morum adeo diverſorum. Eandem item formam in aqua, nive, glacie & vapore, Mercurio vivo & ſublimato, & ſecundùm multos in tritico & ſiligine, rapa & braſſica, ocimo & ſerpillo, quorum unum verti quandoq; ſolet in alterum. Sic etiam Cinnamomum ex India allatum apud nos mutatur in laurum, & piper ſeminatum degenerat in hederam. Scribitur quòd in mari Sinenſi ſit piſcis quidam, croceus â Sinarum indigenis appellatus, hic per æſtatem crocei coloris volucrem induit, volitans hinc inde per montes; hyemis initio figuram volucris exuit, mare petit, & rurſus in piſcem ſuaviſſimi ſaporis mutatur, quem tantùm hyberno tempore capiunt. De alio quodam animali, terreſtri & quadrupede, canis magnitudinem æquante, ſcribit Aloyſius Almeida: quòd in ſenectute, quadrupedis formâ depoſitâ, in piſcem convertatur. Cùm igitur eſſentiæ rerum ſint immutabiles, una eadémq; ſubſtantialis forma in præfatis converſionibus debet intervenire, idémq; ſubjectum, ſolâ, quamvis notabili diverſitate accidentium, â ſe ipſo diſtinctum. Ità etiam legimus fæminas in viros, & viros ſexu virili abjecto in fæminas tranſiiſſe, Hiænam quoq; *ſexûs* eſſe *annalis* ut ſcribit Tertulianus, ſive alternis annis marem, alternis fæminam, in quibus tamen converſionibus ſubſtantialem formam mutari nullus hucuſq; docuit.

vide Atlãtem Sinicum.

Ad horum omnium Confirmationem allegant divinum Hippocratem, qui jam olim idem ſenſiſſe videtur lib: 2. de diæta, in quo ità ſcribit:

bit: *Nihil quidem omnino perit, neq; oritur, quod priùs non erat; verùm invicem commixta vel discreta alterantur. At homines existimant, id quidem quod ex orco in lucem augetur, oriri; quod verò ex luce ad orcum imminuitur, perire, magisq; oculis quàm rationi fidem esse adhibendam. Ego autem istâ ratione exponam: Animantia namq; sunt & illa & ista, neq; animal interire potest quin omnia intereant, neq; quod non est, generari, cùm non sit unde generetur.* Hæc divinus Hippocrates. Hujus doctrinæ insistendo, ajunt nullam perire substantiam in toto universo, sed in orcum sive chaos suum recidere, quoties Ideæ ipsius â potentioribus alijs superantur, & in chaos, sive noctem suam retruduntur. Gigni verò vel generari, dum Ideæ ipsius ex materiæ abysso evolvuntur, sive ex chao & orco suscitantur, & animam mundi ad novæ speciei operationes determinant.

VIII, *Objectio* duodecima. Sequeretur hanc mundi animam esse perfectiorem Angelo; hoc autem est absurdum, ergo non videtur admittenda. Probatur sequela Majoris: spatium quod Angelus etiam primæ Hierarchiæ occupare potest, ex sententia Theologorum est contractius, quàm sit sphæræ cælestis capacitas & amplitudo, sed hanc universam spiritus mundi substantialiter occupare dicitur, ergo dicendus est perfectior esse Angelo. Respondent Pnevmocosmici, negando sequelam majoris; ad cujus probationem permittunt transire majorem, minorem concedunt, consequens distinguunt, concedentes spiritum mundi esse Angelo secundùm quid, non tamen absolutè perfectiorem. Quamvis enim Angelus tam vastum spatium occupare non possit, quàm vastum hæc anima occupat, illam tamen Angelus in perfectione rationalitatis & spiritualitatis plurimùm excedit; nam hæc anima neq; rationalis est neq; spiritualis, quamvis comuni vocabulo spiritus nominetur, quo etiam frequenter appellare solemus subtiliores quasdam & puriores substantias, ut spiritum vini, spiritum sulphuris, &c. Dependet etiã â materia, ut in comuni sententia formæ omnes materiales, hoc solùm discrimine, quòd tota dependeat â tota universi materia, tota item â qualibet ejus parte, cùm sit indivisibilis. Materialem autem & indivisibilẽ simul esse non repugnat, cùm S. Augustinus, S. Thomas, & Albertus magnus, animas animalium saltem perfectorum tales defacto esse asseveraverint.

Objectio decima tertia. Sequeretur ex hac sententia etiam cælos esse animatos, sed hoc non potest admitti, ergo. Probatur minor: hoc fide

fidei repugnat, inter Origenis enim errores hunc quoq; condemnat quinta Synodus generalis Constantinopolitana sequentibus verbis: *Si quis dixerit Cælum, & solem, & lunam, & stellas, & aquas quæ supra Celos sunt, animatas quasdam esse & mobiles virtutes, anathema sit.* Ergo sententia cælos asserens animatos fidei repugnat. Probatur â nonnullis eadem minor *secundò*: quod animâ informatur, debet esse corpus organicum; anima enim est actus corporis organici, atqui in cælo nulla sunt organa, ergo neq; anima. Respondent Pnevmocosmici concedendo sequelam majoris, negando minorem, ad cujus primam probationem dicunt, hoc fidei nequaquam repugnare; alius enim & longè distinctus Origenis fuit error, qui Cælos non simpliciter animatos, sed rationales Creaturas esse docuit. Imò S. Thomas vult expressè, ponendam esse necessariò in Cælis aliquam animam, quæ illis intrinsecè uniatur ut forma, aítq; parum spectare ad Catholicam veritatem an Cæli sint animati, an non. Ad authoritatem citati Concilij respondet, eam vel non esse authenticam, vel intelligendam de anima rationali, prout jam explicatum est. Ad secundam probationem minoris, distingvunt majorem; quod ab anima informatur ut totum, debet esse corpus organicum, transeat; quod ab anima informatur ut pars, debet esse corpus organicum, negant. Ità enim sanguis & aliæ partes corporis homogeneæ ab anima informantur, cur non eodem modo Cælum ab anima informari possit, velut pars quædam hujus universi similaris & homogenea? Quid si etiam dicerentur cæli non esse homogenei, sed constare partibus dissimilibus, & solem, lunam, cæterásq; stellas habere pro animæ suæ organis? Tandem omnino reijciunt communem illam scholarum definitionem, & meo judicio ei acquiescere nequaquam tenentur, cùm plurimæ definitiones in Philosophia claudicent per defectum vel excessum. Quis enim adeò accuratè animarum quarumcunq; possibilium naturas & essentias perspexit? Transeat animam ad functiones organicas indigere corpore organico, non video tamen, cur ad alias operationes quæ organis non indigent, illud requirat. Talis operatio potest esse motus proveniens â natura intrinseca Cælorum. Nimis enim simplex est, qui credit motum ab intrinseco absq; nervis, tendinibꝰ, aut musculorũ fibris, vel alijs quibuscunq; partibꝰ organicis nõ posse peragi.

Quodlibet ante vide; si visum, postea ride;
Nec quidquam reprobes, nî priùs hocce probes,

CAPUT XII.

Spiritûs Mundi fautores illius exiſtentiam aliis adhuc argumentis perſuadere conantur.

I. PRobant *ſecundò* Pnevmocoſmici ſententiam ſuam poſitivè: Inter duas ſententias, circa ſpiritûs mundi exiſtentiam ſibi mutuò contrariantes, illa eſt eligenda, quâ poſitâ multæ ſolvuntur difficultates, & plurima naturæ miracula faciliùs atq; commodiùs explicantur; atqui ſuppoſitâ mundi animâ multæ reſecantur atq; ſolvuntur difficultates, quæ Philoſophorum communium ſcholas premunt, & miranda quælibet naturæ opera faciliùs atq; lucidiùs explicantur, in quorum explicatione alii fruſtra deſudant, eorúmq; rationem interrogati, ſæpiùs hærent ſicut mus in pice, ac tandem frivola quærere coguntur effugia, naturæ magnalia vel penitus negando, vel ſoli Deo, aut intelligentijs attribuendo; ergo ſententia ſpiritum mundi admittens ſenegativæ præferenda eſt. Major videtur certa, niſi talis ſententia ſecum aliquod trahat abſurdum, vel inconveniens; atqui tale nihil involvi in ſententia ſpiritum mundi admittente, per objectionum ſolutionem capite præcedenti putant fuiſſe ſufficienter oſtenſum.

Minorem probant Inductione variarum difficultatum, quibus Philoſophi communes premuntur, circa præexiſtentiam formarum in materia, earúmq; quotidianam in tot generationibus eductionem, circa earum ſpecies, prærogativas, appetibilitates, compatibilitatem, diviſibilitatem, numerum, & novitatem.

Muſcæ, aliáq; inſecta, utì & hirundines per hyemem abſq; vita ſunt, & calore denuo tepefacta, animâ velut ab orco revocatâ, ad vitam redeunt, in quibus proinde animarum pluralitate admiſsâ dicendum, vel animam corruptam reverti, vel aliam de novo gigni. Dicet quis animam in illis manſiſſe, neq; corruptam fuiſſe, ſed ob defectum diſpoſitionum nullas vitæ operationes elicere potuiſſe. Hoc verò eſt incredibile, ut anima cæteroquin ſeparabilis, tamdiu penes inimicas diſpoſitiones permaneat, E. G. in muſcis diu ſubmerſis, vel hyeme totâ poſt trabes & tabulata ſinè ſenſu atq; motu hærentibus, quæ poſtea leni calore aëris aut cineris ad vitam revocantur. Vel in avicula illa Ame-

ricana, quæ non tantùm in ſyluis, ſed etiam in hypocauſtis, initio hyemis admeante, roſtro in lignum aliquod infixo ſe ſuſpendit, & ſic appenſa hæret abſq; ſenſu & motu per ſex circiter menſes, donec vernantibus agris avulſo roſtro avolet. In ſententia ſpiritûs mundi data reſponſio meliùs procedit; ille namq; â ſuo ſubjecto non eſt ſeparabilis, & quamvis per inimicas diſpoſitiones in operando ad tempus impediatur, nunquam tamen ſubſtantialiter expugnatur.

Poſſent quidem hîc obijci homines in Lucomoria regione Ruſſiæ habitantes, hi quotannis 27. die Novembris, more hirundinum & ranarum, præ frigoris brumalis vehementia, motu & ſenſu privari dicuntur, & poſtea redeunte vere, vigeſimâ quartâ Aprilis, denuo velut reviviſcere, in quibus anima rationalis cæteroquin ſeparabilis, penes tam inimicas diſpoſitiones nihilominus permanet, ſicut etiam in Apoplecticis, & hyſtericis, ergo idem dici poteſt de anima quacunq; materiali, eſto alioquin â ſubjecto ſuo ſit ſeparabilis. Sed reſponderi poteſt, in præfatis exemplis inimicas diſpoſitiones non tam longo tempore durare, aut ſi durant æquè longo tempore ut in hominibus Lucomorienſibus, non eſſe ità inimicas, ut omnes omnino vitæ functiones aboleant, prout abolentur in muſcis, ranis, & hirundinibus.

Secundò, dicunt ſe difficultatem evadere, quomodo non multoties accidentia producant ſubſtantias, E. G. cùm ex radijs ſolaribus intenſis ignis oritur, vel ex putri cœno ranæ, ſerpentes, ſcarabæi, & alia mille inſecta producuntur, quorum cauſa non poteſt eſſe ſol, cùm non tantùm ſit valde diſtans, ſed etiam juxta comunem ſententiam, quæ ipſum animâ privat, illis longè imperfectior, unde nec aliquid producere poterit animâ & vitâ præditum, alioquin perfectius produceretur ab imperfectiori. Iterum hîc multi ad Deum recurrunt. Pnevmocoſmici omnem evadunt difficultatem, dicendo ſubſtantiam nullam de novo produci, apparere tamen novas ac diverſas, quoties ad diverſas Idearum evolutiones, ac ſub diverſis accidentium apparatibus, eadem mundi anima, nunc hoc operatur, nunc aliud. II.

Tertiò, dicunt in communi ſententia explicari non poſſe actionem, quæ ſæpe videtur fieri in diſtans, in tractione lingvulæ magneticæ, in Cælorum influxibus in hæc ſublunaria, & ſimilibus. Admittunt in præfatis caſibus communes Philoſophi actionem in diſtans; ſic tamen ut in medio aliquid producatur, per quod putant cauſam licet diſtantem III.

cum

cum remoto effectu sufficienter connecti. Sed quis credat, in tot támq; varijs Cælorum influxibus semper aliquid in medio produci, maximè substantiale? Si autem dicatur esse accidens, quomodo non sæpe attinget productionem substantiæ? Dices, attingit non ut quod, sed ut quo, seu ut instrumentalis non principalis causa; sed hoc ipsum satis est inconceptibile, quomodo causa principalis per instrumentum â se adeò remotum possit operari. Pnevmocosmici similes actiones, quæ fieri videntur in distans, clarè satis explicant per analogiam microcosmi. Sicut enim in homine non miramur influxum voluntatis, E. G. in potentiam locomotivam pedis, sive, quòd cùm voluntas vult pedem movere, pes confestim moveatur, sinè aliquo per medium diffuso; quia scilicet eadem est anima quæ in corde vult, & quæ in pede movet, séq; ipsam ut est in corde vel capite, determinat alibi existentem ad motum, aliásve actiones; Ità inquiunt, mirari non debemus, quoties in macrocosmo unũ ab altero tametsi remotissimum produci vel dependere videtur; Eadem enim in cunctis universi corporibus est anima, secundùm quã omnia sunt unum, neq; â se invicem nisi ratione materialis principij distant.

IV. *Quartò*, Sympathias, Antipathias, Magnetismos, & alia naturæ mirabilia, quorum seriem sat copiosam superiùs attulimus, dicunt per spiritum mundi optimè intelligi posse ac explicari, & hujus Ariadnæ filo quosvis difficultatum labyrinthos reddi permeabiles, hujus facis auxilio, quasvis naturalium causarum latebras illustrari. Quod antequam præstent, præter spiritûs mundi, seu animæ communis substantiam, alia plura supponunt, de quibus uno & altero capite infra tractabitur. Interim hîc pro complemento sententiam suam ulteriùs probant argumentis quibusdam non contemnendis.

V. Magna inquiunt est partium hujus mundi conspiratio, ut supra visum est, cùm de mirabilibus naturæ tractaremus; rerum quoq; omnium pulcherrimus ordo; Mundus deniq; universus ità pulcher & ornatus, ut propterea nomen *cosmi* acceperit; ità perfectus, ut etiam illo perfectiorem fieri non posse graves quidam Doctores affirment. Dici ergo debet, quòd sit ens per se, constans partibus per eandem formam sibi invicem connexis; non verò ens per accidens, ex rebus formísq; diversis aggregatum. Esset enim alioquin valde imperfectus, sicut cumulus arenarum aut lapidum, nullo sibi mutuo nexu cohærentium.

Videmus etiam in periculo vacui unum corpus trahi ab altero; sic dum

dum aër per siphonem attrahitur, etiam vinum contra naturam suam sequitur aërem ascendentem. Cujus rei rationem in communi sententia reddere non est facile. Dicunt quidem passim, quòd natura horreat vacuum. Quæ natura? an vini? Quid nocumenti vino, si tantillum vacuum oriatur in siphone? At impedietur influxus cælestis in vinum. O lepidos atq; ineptos ingeniorum influxus! nulláne alia cælestibus in vinum influxibus nisi per siphonem via patet? majus est vino nocumentum sequi aërem â bibone tractum, & ab illo potatum destrui, quàm vacuum permittere. Natura ergo quæ vacuum horret, non est natura aliqua singularis, cujus parum interest dari vel non dari in parte aliqua universi vacuum, & quæ illius repletione sæpius destruitur; sed est natura seu forma universalis, cujus hoc plurimùm interest. Cùm enim sit continua, imò planè simplex ac indivisibilis, non admittit discretum & interruptum ubicationis modum, sed per omnes universi partes, quæ ultimâ cælorum superficie continentur, virtualiter / continuata diffunditur, servátq; hanc existendi rationem, & cùm non patiatur locum â se vacuum, nec sinè corpore ullibi possit existere, necessarium est, ut quoties vacui periculum imminet, corpus quodcunq; vicinum, etiam contra naturam particularem illius corporis attrahat, & sic sibi, totíq; universo provideat, ne intrà se locum aliquem deserat, & vacui deformitatem alicubi admittat.

His accedit, quòd homo passim â Philosophis vocetur *microcosmus* seu parvus mundus. Si homo est parvus mundus, mundus erit magnus homo. Ergo sicut in homine datur quædam anima, quæ omnes ipsius partes informat, sic etiam aliqua huic mundo tribuenda est anima, quâ omnes illius partes animentur, sibíq; cohæreant, constituendo unum ens per se.

Hanc animam veteres mundi dixêre catenam,
Quæ cum sidereis inferiora ligat.
Cùm res tam varias toto connectat in orbe,
Rebus in humanis dissona cuncta parit.
Námq; facit doctas de se confligere mentes,
Dispertit sensus, & cerebella secat.

CAPUT XIII.

Doctrina Idearum proponitur.

I. DOcent Pnevmocosmici, spiritum mundi per Ideas determinari ac dividi in Archæos, quarum idearum naturas & proprietates, ex mente ipsorum fideliter hîc referam. Non intelliguntur hîc Ideæ illæ, quas in mente divina Theologi admittunt, & Boëtius insinuat, dum ad Deum ità canit:

- - - - - - Tu cuncta superno
Ducis ab exemplo, pulchrum pulcherrimus ipse
Mundum mente regens, similiq; in imagine formans.

Ideæ sic explicatæ conveniunt cum Ideis Platonicis, non quidem illis, quas eidem passim affingunt, sed aliis longè diversis. Illas enim Plato *Ideas* vocavit teste Senecâ, *ex quibus omnia quæcunq; videmus, fiunt, & ad quas cuncta formantur. Hæ immortales, immutabiles, inviolabiles sunt. Quid sit Idea* inquit Idem, *quid Platoni esse videatur audi: Idea est eorum, quæ naturâ fiunt, exemplar æternum.* Audi-
lib: 83. endus hîc etiam nobis est S. Augustinus: *omnia*, inquit, *ratione sunt con-*
quæst: 46. *dita, nec eâdem ratione homo, quâ equus, hoc enim absurdum esset existimare. Singula igitur singulis sunt creata rationibus. Has autem rationes, ubi arbitrandum est esse nisi in ipsa mente Creatoris? non enim extra se quidquam positum intuebatur, ut secundùm id constitueret quod constituebat; nam hoc opinari, sacrilegium est. Quòd si hæ rerum omnium efficiendarum, creandarúmq; rationes in divina mente continentur, neq; in divina mente quidquam nisi æternum atq; immutabile potest esse, atq; has rerum rationes principales appellat Ideas Plato, non solùm sunt Ideæ, sed ipsæ veræ sunt, quia æternæ sunt.* Dantur ergo in mente divina Ideæ, quæ sunt causæ exemplares rerum omnium, ad extra creatarum, quas etiam aliqui nomine invisibilium intelligunt, in illo
Hebr: 11. ad Hebræos Pauli textu: *fide intelligimus aptata esse sæcula verbo Dei, ut ex invisibilibus visibilia fierent.*

II. Sed prætermissis hisce Ideis Theologicis, ad physicas sive naturales Ideas, non Deo inexistentes, sed rerum naturæ â Deo ingenitas nos convertamus. Has aliquando Philosophi vocant species insensatas, eásq;

eáſq; in brutis animantibus admittunt, non ſenſuum miniſterio, vel cujuſquam inſtructione acquiſitas, ſed â natura impreſſas.

Quis, ajunt, lanæ conficiendæ bombycem, telæ contexendæ araneam, apes favorum, formicas horreorum, hirundines conſtruendorum nidorum rationes docuit? quis leporem inſtruxit timere canem & non cervum etſi deformiorem? quis pullum timere milvum, & non pavonem, aut ſtruthionem etſi grandiorem? quis leoni unguium, bovi cornuum, equo calcium uſum oſtendit? quis rutæ & origani vim contra ſerpentes ciconiæ revelavit? quis palumbos, graculos, perdices, merulas lauri foliis annuum faſtidium purgare, cuculum ova ſua in nido alieno excludere, teſtudines eadem arenis â ſole calefactis excludenda infodere docuit? Leonem febricitantem eſu ſimiæ medelam ſibi quærere, urſos â Mandragora læſos devoratis formicis ſanitati conſulere, anſeres, anates, cæteráſq; aves aquaticas herbâ ſideritide ſibi mederi, grues junco, gallinas & columbas Alſine vel anagallide, canes gramine, bufones ſalviâ? quis Chelidoniæ vim ad recuperandum pullis viſum hirundini detexit? quis cervis, & capreis Cretenſibus efficaciam dictamni, ad ſagittas è corpore extrahendas indicavit? quis muribus & formicis grana frumentorum præcidendi modum, artémq; monſtravit? quis, inquiunt, alia hujuſmodi plura docuit brutas animantes, niſi natura ſpeciebus mediantibus, quibus inſtructi animantium Archæi ſuas ex illarum præſcripto peragunt operationes, & *ſcire videntur quæ agunt*, agendorum exemplares cauſas inſpiciendo, *omnia autem per divinam neceſſitatem*, ut loquitur divinus Hippocrates, videlicet non arte propriâ, ſed Ideâ â ſupremo rerum opifice ſibi implantatâ. *Scire* inquam *videntur*, ſive jam ſciant, ſive neſciant, ſive per Ideas impreſſas directivè moveantur, ſive phyſicè, prout corpus per impulſum moveri dicimus. Ab his Ideis, quæ vocari poſſunt intentionales, ad ſeminales Ideas tranſeamus, ſive panſpermiam rerum in hoc univerſo.

Ideæ ſeminales, ſive inviſibilia rerum ſemina, probari poſſunt ex illo Geneſis textu: *Germinet terra herbam virentem, & facientem ſemen, & lignum pomiferum faciens fructum juxta genus ſuum, cujus ſemen in ſemetipſo ſit ſuper terram. Et factum eſt ità. Et protulit terra herbam virentem, & facientem ſemen juxta genus ſuum, lignúmq; faciens fructum, & habens unumquodq; ſementem ſecundùm ſpeciem ſuam.* Scimus autem multas herbas, ut filicem, aliáſq; plurimas, & mille fungorum

III. *Geneſis 1.*

gorum genera, ſicut etiam inter arbores ſalicem, ulmum, populum, & fraxinum carere viſibili ſemine, quod etiam potiùs ex herba, quàm herba ex ipſo prodiit, ut ſolidè ac ſubtiliter urget S. Auguſtinus, ergo aliud ſemen inviſibile ipſis concreatum eſt, per quod ſpecies illorum multiplicetur.

lib: 5. ſuper Gen. ad lit: cap: 4.

Quin imò ipſum quodcunq; ſemen viſibile, nonniſi receptaculum eſſe videtur ſeminis hujus inviſibilis, & viſibili ſemine deſtructo, ſemen inviſibile cum proxima ad evolutionem potentia in terræ glebis aliquando permanere, ac tunc quando ſemen viſibile mori videtur, ſemen inviſibile ad vitam ſurgere, ac in lucem prodire. Audivi à viro fide digno ſequentem experientiam: Is hyeme quâdam, cùm neſcio ex qua cauſa, ſive nimiæ humiditatis, ſive atrociſſimi frigoris, nuditate agrorum accedente, ſatis frugibus noxa inferenda timeretur, glebam ſat craſſam ex agro quodam certi frumenti granis conſito execuit, & cùm totam diligentiſſimè domi fuiſſet ſcrutatus, nullam tamen in ea particulam ſeminis viſibilis, aut germinis radiculam reperit, proinde animum deſpondit, tanquam de illius anni frugibus actum jam eſſet. Nihilominus ſub veris exordium, totam illius agri planitiem, loco illo duntaxat excepto, de quo gleba fuit execta, læto & copioſo frumenti ceſpite virentem deprehendit.

Sic initio mundi ex Ideis inviſibilibus omnes viſibiles rerum ſpecies ortum habuerunt. Deus enim in principio Creaturæ, cum ipſa mundi anima, rerum omnium ſpecies, rationéſq; ſeminales materiæ implantavit, quæ tantiſper in materia delituerunt, quàmdiu in orbe creato nihil aliud fuit, quàm abyſſus, chaos, & rudis indigeſtáq; moles.

Nec quicquam niſi pondus iners, congeſtáq; eodem
Non bene junctarum diſcordia ſemina rerum.

Donec verbo Dei ac ſpiritu oris ejus evolutæ, animam mundi ad vulgò dictas rerum ſpecies determinare cæperunt, & in Archæos diſtribuere. Unde hic mundus, quantumvis ſummâ rerum varietate diſtinctus, non aliter ex chao ſuum ortum habuit, quàm ex ovo pullus, vel animal ex ſemine. Sicut enim in ſemine vel ovo, idealiter, & in potentia latet animal, donec Ideæ incipiant evolvi, & cor, cerebrum, hepar, aliáq; organa formari; ſic in mundi principio, rerum omnium ſpecies, idealiter tantùm, ſeu potentialiter in materia fuerunt, donec ſol, luna, ſtellæ, vegetabilia & animantia, ex ſuis quæq; Ideis verbo Dei evolutis, prodire cæperunt.

Crea-

Creavit ergo Deus in principio mundi *omnia simul*, ut expresse habetur in libro Ecclesiastici, hoc est in suis Ideis, quamvis eæ postmodum, spatio sex dierum primò fuerint evolutæ. Et secundùm hanc doctrinam ille quoq; textus Geneseos optimè potest explicari: *Istæ sunt generationes cæli & terræ, quando creata sunt, in die quo fecit Dominus DEUS cælum & terram, & omne virgultum agri antequam oriretur in terra, omnémq; herbam regionis priusquam germinaret.* Qui textus non meliùs potest intelligi, quàm si dicatur, producta fuisse virgulta, herbas, cæteráq; omnia, primò quoad suum esse ideale, seu in Ideis suis præextitisse, antequam producta fuerint in esse ideato, & perfecto. Quomodo alias, vel ubi fuit virgultum, *antequam oriretur in terra?*

Eccli: 1. — *Gen: 2.*

Sunt Ideæ seminales potissima seminum virtus, per quam rerum species multiplicantur. Imò illæ solæ sunt vera rerum omnium semina, ut suprà jam fuit insinuatum. Et quamvis in iis maximè corporibus sint proximè habiles ad evolutionem, quæ vulgari seminum titulo appellamus, E. G. in grano tritici, vel hordei, nihilominus etiam per totum individui cujúsq; corpus sunt diffusæ, & in actu primo proximo vel remoto dispositæ, ut in suos numeros, pondera, & mensuras evolvantur. Tale semen est in surculo, in quo idealiter tota arbor cum sua radice continetur. Hoc semen *quamvis oculis videre nequeamus*, inquit S. Augustinus, *ratione tamen conijcere possumus.* Quod etiam ex eo probat, *quia nisi talis aliqua vis esset in istis elementis, non plerumq; nascerentur, ex terra, quæ ibi seminata non essent.* videmus autem ex terra virgine, multas herbarum species, sinè visibili ullo semine pullulare, *& animalia tam multa, nullâ marium fæminarúmq; commixtione præcedente, sive in terra, sive in aqua, quæ tamen crescunt, & coëundo alia pariunt, cùm illa nullis coëuntibus parentibus orta sint.* Quod etiam supra, cùm de insectorum generatione ageremus, pluribus fuit demonstratum. Pergit S. Augustinus: *Et certè apes semina filiorum non coëundo concipiunt, sed tanquam sparsa per terras, ore colligunt; invisibilium enim seminum Creator, ipse Creator est omnium rerum. Quoniam quæcunq; nascendo ad oculos nostros exeunt, ex occultis seminibus accipiunt progrediendi primordia, & incrementa debitæ magnitudinis, distinctionésq; formarum, ab originalibus* scilicet Ideis suis *tanquam regulis sumunt.*

IV. — *De Trinit: lib: 3, cap: 8.*

Omnium rerum, ait idem sapientissimus Doctor, *quæ corporaliter visi-*

S. August: ibid:

visibiliterq; nascuntur, occulta quædam semina, in his corporeis mundi hujus elementis latent. Alia sunt enim hæc jam conspicua oculis nostris ex fructibus & animantibus, alia verò occulta istorum seminum semina. (en quomodo semen verum sive philosophicum distinguat â semine vulgari & sensibili) *unde jubente Creatore produxit aqua primò natatilia & volatilia, terra autem prima sui generis germina, & prima sui generis animalia. Neq; enim tunc hujuscemodi fætus ità producti sunt, ut in eis quæ producta sunt, vis illa consumpta sit, sed plerumq; desunt congruæ temperamentorum occasiones, quibus erumpant, & species suas peragant.*

V. Sunt quidem in omni materia rerum & specierum complurium Ideæ, non sunt tamen in omni materia pariter evolubiles. Semina quidem materiæ insunt, sed ob dispositionum requisitarum carentias non semper evolvuntur. Quas dispositiones qui debitè nôsset materijs applicare, miros profectò ac stupendos in rebus naturalibus effectus produceret. Novit optimè diabolus has dispositiones rebus adhibere, cujus mediante operâ Magi Pharaonis serpentes produxerunt, producturi etiam cyniphes, nisi Dei digitus obstitisset. Fuisse autem serpentes illos naturales ostendit S. Augustinus; dicuntur enim Magi Pharaonis fecisse similiter, sicut Moyses & Aaron; horum autem serpentes veros fuisse non est dubium. Nec requiritur aliud ad productionem serpentis ex virga, quàm ut quis nôrit Ideam, sive rationem seminalem, ipsúmve semen invisibile serpentis ex virgæ materia evolvere, ut ex invisibili fiat visibile.

Audiamus hîc adhuc S. Augustinum, qui creationem â generatione per hoc videtur distinguere, quòd in generatione, res idealiter præexistens ex materia evolvatur, adeóq; non creetur, quia non fit ex nihilo, sed ex præsupposita Idea sui; in creatione autem â Deo, absq; Ideæ concursu, immediatè producatur. *Aliud est enim,* inquit, *ex intimo ac summo causarum cardine condere atq; administrare Creaturam, quod qui facit solus Creator est DEUS. Aliud autem pro distributis ab illo viribus & facultatibus aliquam operationem forinsecus admovere, ut tunc vel tunc, sic vel sic exeat quod creatur. Ista quippe originaliter, ac primordialiter in quadam textura elementorum cuncta jam creata sunt,* idealiter videlicet, *sed acceptis opportunitatibus prodeunt. Nam sicut matres gravidæ sunt fætibus, sic ipse mundus gravidus est causis nascentium, quæ in illo non creantur, nisi ab illa summa essentia, ubi nec oritur,*

lib: 3. de Trinit: cap: 9.

oritur, nec moritur aliquid, nec incipit esse, nec desinit. Adhibere autem forinsecus accidentes causas, sive dispositiones & conditiones ad ideatum certarum evolutionem requisitas, *quæ tametsi non sunt naturales*, hoc est non â natura, sed â potentia libera rationalium entium applicatæ, *tamen secundùm naturam adhibentur, ut ea quæ secreto naturæ sinu abdita continentur, erumpant, & foris creentur quodammodo, explicando mensuras, & numeros, & pondera sua, quæ in occulto acceperunt ab illo, qui omnia in mensura, & numero, & pondere disposuit, non solùm mali Angeli, sed etiam mali homines possunt.* * *Sicut ergo nec parentes dicimus Creatores hominum, nec Agricolas Creatores frugum,* Ibid: cap: 8. *quamvis eorum extrinsecùs adhibitis motibus, ista creanda Dei virtus interiùs operetur; ità non solùm malos, sed nec bonos Angelos fas est putare Creatores, si pro subtilitate sui sensûs & corporis, semina rerum istarum nobis occultiora noverunt, & ea per congruas temperationes Elementorum latenter spargunt, atq; ità gignendarum rerum, & accelerandorum incrementorum præbent occasiones.* Hæc Divus Augustinus, quem etiam sequitur S. Thomas, cujus authoritates videri possunt. Unum hîc adverto ex ultimò citatis S. Augustini verbis colligi posse, non necessariò rerum omnium Ideas in quavis materia ponendas, magna enim valde ac superflua videretur hæc entium multiplicatio; sed sufficit ad evolutionem cujuslibet Ideæ ex quacunq; materia, si dicatur ideam vel in illa materia repertam, vel aliunde allatam, adhibitis dispositionibus evolvi, quod illa verba indicare videntur: *& ea latenter spargunt.*

Posset hîc obiici, meliùs quàm optimè naturæ miracula, maximè quoad subitas rerum generationes, per Ideas explicari posse, ità tamen VI. ut omnia ferè miracula è medio tollantur, cùm nihil ferè sit, quod non tali modo naturæ viribus adscribi possit. Sic etiam excusari poterunt sagæ, murium & aliorum insectorum, butyri ac lactis, ex cœno & sterquilinio procreatrices, tempestatum quoq; ac ventorum excitatrices, quasi mediis naturalibus utendo similia producant. Ut enim butyrum è luto fiat, nihil videtur requiri, quàm ut idea luti in suum chaos sive orcum regrediatur, & idea butyri in materia luti delitescens evolvatur. Respondent idearum defensores, butyri, murium, & ranarum subitam generationem ex luto vel alia materia naturaliter omnino fieri posse, tempestatum quoq; procellas excitari, non tamen immediatè ab hominibus maleficis, qui neq; dispositiones physicas nôrunt, quæ ad idearum evoluti-

lutionem requiruntur, neq; si nôrunt, tam subitò ac facilè illas applicare possunt. Dæmon itaq; immediatè ad similes effectus concurrit, prout olim concurrebat ad miracula, quæ facere videbantur Magi Pharaonis. Magi & sagæ nihil nisi certas conditiones ponunt, â dæmone, cum quô pactum vel explicitum vel implicitum inierunt præscriptas, & plerumq; nullam physicam connexionem cum effectu habentes. Quidquid verò diabolus ad ipsorum voluntatem agit, non agit nisi naturaliter, activa, quorum virtutes optimè novit, passivis applicando, & dispositiones pro novis specierum generationibus requisitas adhibendo. Nihilominus ejus operâ in prædictis uti est illicitum, quamvis effectus ab ipso producti intrà naturæ limites contineantur.

VII. Licet verò innumera Deo permittente operari possit naturæ miracula, cujus etiam auxilio Antichristus in fine mundi signa & prodigia magna patrabit, ità ut etiam facturus sit *ignem de cælo descendere in terram in conspectu hominum*; nonnulli tamen effectus diaboli & naturæ totius potentiam excedunt, qualis est hominis defuncti resuscitatio, quæ per idearum evolutionem adæquatè non potest explicari. Dato enim quòd diabolus dispositiones ad reunionem animæ cum corpore requisitas in materia ponere posset, animam tamen inde non potest educere, cùm nullam sui præsupponat Ideam in toto universo; nec etiam ipsi concessa est â Deo potestas defunctorum animas ad sua corpora reducendi, præsertim Electorum. Quod si posset, omnino dicendum esset resuscitationem mortui hominis vires dæmonis non excedere. Ad resuscitationem Samuelis, quæ vera fuit (nam in Ecclesiastico dicitur, Samuel post mortem *notum* fecisse *Regi*, & ostendisse *illi finem* vitæ suæ, & exaltâsse *vocem suam de terra in prophetia delere impietatem gentis*) non diabolus tantùm, sed Deus ipse concurrit; unde etiam prævenit incantationes pythonissæ, & cùm alij omnes ab illa suscitati pedibus sursum ascenderent, ille capite sursum ascendit; hinc est quòd exterrita mulier dixerit: *Deos vidi ascendentes de terra.* Omitto plures alios effectus, non tantùm quoad modum, sed etiam quoad substantiam, supernaturales & miraculosos, qui in nullis omnino circumstantijs â dæmone attingi possunt; non ob meram Dei restrictionem, sed ob naturalem dæmonis impotentiam. Tales sunt rerum creatio & annihilatio, replicatio, gratiæ productio, unio hypostatica, & plura similia.

Apocal: 13. *Eccli: 46.* *1. Reg: 28.*

Cœco etiam visum reddere naturæ vires absolutè non excedit, cùm

dæmon

dæmon diſpoſitiones neceſſarias ad debitam Ideæ oculi evolutionem adhibere poſſit. Chriſtus quidem ad ſuæ divinitatis conteſtationem ſimilia patravit, & defacto in conteſtationem veræ fidei ſimilia eveniunt, quæ moralem gignere poſſunt certitudinem, quòd non fiant â dæmone, qui ad veræ fidei propagationem nunquam cooperatur, ad falſam autem fidem ſimilibus medijs conteſtandam Deum cum ipſo velle concurrere, prorſus eſt incredibile. Non eſt autem opus ut illa media metaphyſicam ſeu omnimodam pariant evidentiam; nam etiam Chriſti poſt mortem manducatio in oculis Apoſtolorum non fuit omnino evidens redivivæ carnis indicium, cùm etiam Raphaël Angelus viſus fuerit manducare, qui tamen carnis & humanitatis fuit expers. Sed ad ideas noſtras revertamur.

Conveniunt Ideæ quoad Entitatem atq; naturam cum ſpeciebus phantaſticis; & ſicut in cerebro plurimæ rerum ſpecies ſopitæ latent, ſic & in materia plurimæ deliteſcunt Ideæ, quæ tamen ſicut ſpecies, certis temporibus, ad certos cauſarum ſecundarum concurſus & ſubjecti diſpoſitiones excitantur. Dum verò una ſpecies idealis ob majorem diſpoſitionum ſuarum potentiam & apparatum capit materiæ dominium, eámq; ſuis conſignat accidentibus, quorum certas collectiones ad ſui conſervationem ex natura ſua exigit, neceſſarium eſt ut aliæ Ideæ diſparatæ vel oppoſitæ ſub materia depreſſæ lateant, donec per alios accidentium concurſus, ideâ veteri â ſatellitio ſuo deſertâ, & in priſtinum chaos retruſâ, ipſis quoq; ſe in lucem pandendi tribuatur occaſio. VIII.

Ab his Ideis ſpiritus mundi determinatur, quæ principaliter etiam in ipſo ſubjectantur. Et ſicut phantaſia vel intellectus ex ſe abſq; ſpeciebus eſt indifferens ad cognoſcendum hoc vel illud, ità ſpiritus mundi eſt ex ſe indifferens ad operandum hoc vel illud, E. G. latrandum, vel hinniendum; ad quas tamen operationes, utì & ipſum eſſe canis & equi ab Idea canina & equina determinatur. Idem eſt ſpiritus, qui vegetabat in gramine, cujus materiâ per equum devoratâ, & poſt abolitam equino fermento graminis Ideam, ſubſtantiæ equinæ agglutinatâ, ſentire jam incipit & hinnire; hujus iterum carnis Ideâ in chaos ſuum reſolutâ, Ideis vermium ex eadem ſubſtantia pullulantibus, repere incipit in verme. Omnium deniq; ſuarum operationum diverſitatem debet Ideis, per quas in Archæos diſtribuitur, idem alioquin ubiq; futurus & operaturus, ſi ubiq; ſimilibus Ideis eſſet inſtructus. Format verò ex

Ideæ determinantis præſcripto, nunc verum & ſolidum certæ ſpeciei corpus, aliquando verò nonniſi umbratile, quale ſpectatur in herbarum palingeneſia intrà vitrum; dum enim non poteſt facere quod vult, ex defectu ſolidioris materiæ, vel aliarum conditionum, facit quod poteſt. Si non poteſt producere corpus ſolidum, generat umbratile.

IX. Dantur in materia Ideæ rerum omnium ſub ſpecie aliqua materiali contentarum. Etiam meteora, ut pluviæ, nix, cometæ, fulmina, ſuas ideas habent, ſive ſemina, nec opus eſt recurrere in aſſignandis ſimilium cauſis ad exhalationes, quibus licèt augeri poſſint meteora, non tamen ex ipſis tanquam unico principio conſtare. Nam frigidiſſimo tempore pauci vapores attolluntur, magna tamen vis nivium cadit, neq; pro copia materiæ vaporoſæ ubiq; pluit; nam Ægyptus vaporibus quidem abundat, pluviarum tamen eſt expers. Dicendum ergo in aëre meteorum omnium latere ſemina, & ſicut non omnis fert omnia tellus, ità quoq; aërem habere regiones differentes, in quarum aliquibus hi, in alijs alij fructus aërei naſcuntur, dum ideæ illorum â ſtellis vel alijs agentibus evolvuntur. Accedit quòd aliquando Cometæ ſupra lunam, & altiores planetas exoriantur, & valde modicam habeant parallaxin, quod ſignum eſt ipſos eſſe â terra remotiſſimos, & vaſtiſſimis conſtare corporibus. Quæ jam tellus, quis oceanus tali vel unico Cometæ materiam ſubminiſtrabit? Quomodo exhalationes ex hoc mundo inferiori ad loca tam alta pertingent? Ideis ergo, non exhalationibus ortum ſuum cometæ, aliáq; meteora debent.

Quin etiam ſemina ſeu Ideas aſtrorum dari convincit experientia. Scimus enim præcedenti ſæculo in ſigno Caſſiopeæ ſtellam quandam novam per biennium fulſiſſe, ipſi Veneri claritate parem & magnitudine, cujus immenſæ moli totius globi terraquei materia non ſuffeciſſet. Magnæ ſunt etiam in cælis & ſideribus partium diverſitates, ut ſufficienter probat via lactea, ſolares & Joviales maculæ, quæ pariter nonniſi â certis Ideis ibidem evolutis ortum habent.

Huc referri poſſunt morborum Ideæ, quæ potiſſimùm in peſte, aliíſq; morbis infectivis & malignis deprehenduntur, ſúntq; ipſa morbi contagio, & ſemen quoddam, quod cum aëre attractum, in morbum ſibi analogum progerminat, & Ideas vitæ humanæ abolet, niſi hæ ſint potentiores. Dantur etiam ſimiles Ideæ in ipſis mortalium corporibus, in quarum ſuſcitatione mira eſt vis humanæ apprehenſionis. Hinc eſt quòd

quòd multi pestem, alióſq; morbos ſolâ interdum apprehenſione ſeu imaginatione incurrant. Huc etiam ſpectat Idea verminationis corruptivæ, quam in pomo vetito Adamum comediſſe nonnulli opinantur; & inde contagium mortiferum in omnes ſerpſiſſe poſteros, in quorum alijs citiùs, in aliis verò tardiùs ideam illam ajunt evolvi.

Idea vitæ non videtur diſtingui ab ideis ſingularum partium, quæ quàmdiu permanent vivit animal, cùm verò fuerint abolitæ, mortem cauſant. Eædémq; ſunt Ideæ, quæ corpus primò formant, & poſtea nutriunt atq; augmentant. Sicut enim datur Idea chyli in ſtomacho, ſanguinis in corde vel hepate, ſic etiam in quovis membro idea illius membri, cujus beneficio nutrimentum carni aſſimilatur. Quam Ideam alij appellant fermentum; quia ſicut fermentum maſſam, cui fuerit injectum ſibi aſſimilat, ſic illa in partis quam refert naturam, alimenti ſubſtantiam convertit.

Dicendum hîc etiam aliquid eſt de ſeminibus metallorum, quorum mineræ foſſionibus exhauſtæ, denuò certis annorum intervallis plenæ reperiuntur, unde aliàs, niſi ſeminalium Idearum beneficio? videtur etiam hoc modo ignis Æthnæi & flammarum ſubthermalium perpetuatio poſſe clarè ſatis explicari, ſi dicatur telluris materiam ſulphuris atq; bituminis fermento alteratam, continuum hiſce ignibus ſubterraneis alimentum ſubminiſtrare.

Lapis Philoſophorum nihil eſt aliud, quàm auri ſemen debitè prolicitum, ſive Idea ſolis excentrata, & ad ſui evolutionem & dilatationem proximè diſpoſita, quæ Archæos metallorum imperfectiores tranſmutat in perfectos. Sicut enim ſemen tritici convertit terram in triticum mediante ſeminali fermento, ſeu ideâ, ſic ſemen auri, Mercurium, plumbum, aliáq; metalla imperfectiora convertit in aurum. Sed quis hoc ſemen adeptus eſt? multi adepti, & pauci adepti. Nullus eſt vel de infima Chymicorum plebe, qui non ſciat de tabula Hermetis, de ramis metallicæ arboris, de radicali metallorum ſolutione, de ſole & Mercurio Philoſophorum diſcurrere, in quibus totum eſſe debet, quidquid quærunt ſapientes. Sed â pauciſſimis invenitur, quod â tot laborantibus magnâ cum auri fame, nec modico ſumptuum atq; laborum diſpendio inveſtigatur.

Tot deniq; ſunt Ideæ ſeminales, quot rerum ſpecies vulgò putantur eſſe in hoc univerſo, ſive ad quot actionum ſpecificarum diverſitates

ſpiritus mundi determinari poteſt. Latent in materia, donec cauſarum efficientium vi evolvantur, & in ſuis ideatis reddantur conſpicabiles. Interdum etiam planè jam abolitæ, & vix reducibiles videntur, cùm tamen ſe paulò poſt conſpicuas repræſentant.

X. Quis ſemen ranarum per brumam in cœno manere crederet, unde veris initio ranæ renaſcuntur? quis crederet piſces ab avibus devoratos genituram ſuam ſervare incorruptam, â qua denuo piſcinæ implentur? & viſci grana â turdo devorata ſuum in excrementis retinere fermentum, cujus beneficio ex arbore cui fuerint aſperſa regerminant?

Mirum eſt quod de ſua genitrice narrat Tackius, quòd vice quadam in ſummitate pectoris â veſpa ictum acceperit, ex quo uſq; in ſenectam obſcuros ſenſerit dolores, quibus ante obitum recrudeſcentibus, globulum veluti quendam ſub cute læſa volutari deprehendit, & perfectum tritici granum inde poſtea extraxit, quod nonniſi â veſpa tritici granis paſta acceperat. Admiratione dignum eſt, potuiſſe virtutem ſeminalem totius grani adeo parvâ capi proboſcide, atq; in tantillum foramen implantari. Transferuntur ergo ab animalibus huc illuc rerum diverſarum ſemina, & aliquando etiam in aquis hauriuntur, quæ poſtmodum, ut frequentibus hiſtoriis eſt comprobatum, in ſtomacho aliiſq; viſceribus evolvi incipiunt. Quin etiam alimentum ex heterogenea carne in ſubſtantiam rei alitæ jam converſum ſuam Ideam non deponit. Hinc ardeæ luciis nutritæ in lucios, carpionibus nutritæ in carpiones putrefactionis viâ ſolvuntur. Ægyptij, & Inſulæ Madagaſcar incolæ locuſtis veſcuntur, hinc ex carnibus illorum putrefactis denuo naſcuntur locuſtæ.

Anates etiam ſcoticæ, prout Batavorum experientiâ eſt compertum, non oceano ut quidam crediderunt, ſed Ideæ pariter ſeminali ſuam debent fæcunditatem. Siquidem multa ovorum anatinorum millia reperiuntur in glacialibus Inſulis, quæ per ſævitiam tempeſtatis mari permixta, ventóq; ad Inſulas Scotiæ delata, ideas ſuas ſeminales adhuc retinent; hæ poſtquam in carioſis lignorum receſſibus aptum locum invenerint, evolvuntur in anates.

XI. Ex his, quæ dicta ſunt, intelligi poteſt, quid ſint rationes ſeminales, ſive rerum ſemina in ſenſu Philoſophico. Nihil enim ſunt aliud, quàm *idea corporis organici, in hac vel illa ſpecie, aut ſpeciei ſexu conſtituti.* Sexuum namq; diverſitas diverſas ſaltem partialiter exigit ideas.

Semen visibile, sive corpus è quo idea est proximè evolubilis definiri potest, quòd sit *substantia, specie corporis, de quo desumpta est, proximè evolubili insignita*. In hac substantia inest species, seu Idea corporis organici, actu & formaliter; organa verò, E. G. radix, folia, flores, & fructus solùm in potestate seu radicaliter, summaliter, originaliter, sive secundùm quendam actum imperfectum, secundùm quem fortasse Albertus Magnus docuit formas præexistere in materia.

Nec tamen in omnibus substantiæ illius partibus idea illa evolutionis æqualiter est capax, ut jam supra fuit insinuatum. Verum semen quod in grano tritici proximè aptum est in germen evolvi, vix habet pro subjecto bis millesimam & octingentesimam partem sui corporis, quod ipsi ex potiore parte ad munimen ac defensionem ab externis injuriis â natura est destinatum. Hanc optimam & fæcundissimam partem mures ac formicæ in granis præmordent, ne in terræ penuariis recondita germinent in herbam. Talem seminis particulam vespa illa, cujus supra mentionem fecimus, pectori fæminæ sauciato immisit. Cogita jam, quantilla sit veri seminis ad generationem proximè apti in grano milij vel sinapis particulà, in quo tamen caulis, radix, folia, flores, & jubæ seu siliquæ seminis alterius feraces idealiter continentur. Idem est in Animalibus. Quis non miretur tantillam seminis gallinacei portiunculam vim prolificam adeo potentem exerere, ut si vel semel tantùm gallus gallinam compresserit, illa deinceps etiam per integrum quandóq; annum pariat ova prolifica utriusq; sexûs, absq; ulteriori galli consortio.

Idea hæc seminalis diversis constat partibus, secundùm diversitatem partium organicarum originem ex illa trahentium; consistere nihilominus potest in loco & subjecto indivisibili. Harum partium si debita secundùm locum & ordinem fiat evolutio, prodit exinde corpus debitè formatum; sin minùs, monstrosum corpus nascitur. Qua in re acutissimus harum veritatum scrutator Doctor Marci plurimum tribuit diversis refractionibus ideæ seminalis per materiam seminis in sua evolutione, eandémq; exemplo luminaris refractionis explicat. Ex cujus etiam scriptis ad elucidationem Idearum, & cosmici spiritûs, nonnulla de verbo ad verbum huc translata sunt.

Hucusq; actum est de ideis, quæ ut dixi non sunt aliud quàm species rebus impressæ, & causæ quædam, seu Physicæ seu exemplares, spiritûs mundi phantasiam moventes, quibus ille determinatus & motus, XII.

diversa sibi imaginatur. Est verò mirabilis hujusce spiritûs imaginatio. Nam sicut anima nostra rationalis, objectum, quod mediante phantasmate seu specie phantastica materiali percipit, spiritualiter exprimit in specie intelligibili, tam impressa quàm expressa; ità ille quamcunq; rem in idea insensibili & incorporea perceptam, sensibiliter & corporaliter exprimit, partium numeros, magnitudines, colores, aliáq; accidentia, juxta Ideæ præscriptum in materia disponendo & formando. Et sic omnes rerum visibilium species in hoc universo nihil sunt aliud, quàm actus phantastici animæ mundi, ab Ideis suis ortum trahentes, seu vitales species, ad similitudinem sive physicam sive repræsentativam causarum idealium sensibiliter formatæ & expressæ. Quamvis ad generationem cujuscunq; rei videatur sufficere, si communis ille rerum opifex, speciem impressam sive ideam, eòusq; insensibilem & incorpoream, in ejus evolutione vestiat habitu sensibilium accidentium, & corporalibus lineamentis, juxta naturalem ideæ ipsius exigentiam; & sic idea cum omnibus suis partibus ex invisibili fiat visibilis, accessu diversarum conditionum ac dispositionum, sicut externæ rerum quas videmus species accedente lumine fiunt visibiles, eóq; ablato in chaos suum recidunt.

Undiq; sparsa latent multarum semina rerum,
Quorum subsidio rebus origo datur.
Circa hæc discurrit ratio, vix attamen ullam
Ideam veræ cognitionis habet.

CAPUT XIV.

De occultis & mirabilibus atomorum effluviis.

1. UT Pneumocosmici omnia naturæ mirabilia adæquatè possint explicare, præter spiritum mundi, qui est omnium operationum causa effectiva, & ideas, quæ sunt causæ exemplares spiritûs mundi determinatrices, docent â singulis corporibus quædam effluvia promanare, quæ non parvum sunt naturæ miraculum, sive sint accidentalia, prout est odor, quem vel unicus lilij flos in immensum diffundit; sive substantialia, quorum communiter duo potissimùm genera statuuntur: *vapor*, qui est humida, & *fumus* qui est sicca exhalatio,

latio, quæ duæ exhalationes adeo interdum tenues ſunt ac ſubtiles, ut ſenſum omnino effugiant. Et plura longè inviſibiliter ac inſenſibiliter quàm manifeſtè ac ſenſibiliter è corporibus emanant; in nobiſmetipſis longè plus occultè ac inſenſibiliter expirari ac tranſpirari, quàm ſenſibiliter excerni, communis tenet Medicorum opinio.

Hæc rerum effluvia explicari ſolent per atomos, multò quidem ſubtiliores illis, quas in radio ſolari locum obſcurum penetrante, & in craſſiori nebula quandoq; videmus. Probantur verò ſequentibus experimentis.

Datur fungus quidam cadaveroſus, cujus fætorem homo percipit tametſi plurimis diſtans paſſibus. Animalium quoq; cadavera per longiſſima terrarum ſpatia plurimùm fætoris exhalant, quem, commiſſo ſemel in Græcia prælio, ad quingenta milliaria, Aquilæ, corvi, & vultures perſenſiſſe, & ad illa depaſcenda longinquis è regionibus advolâſſe ſcribuntur. Odorem felicis Arabiæ, & hiſpanici Roſmarini, ad aliquot milliaria â litoribus diſtantia percipi teſtantur, qui maria illis regionibus vicina ſulcârunt. Notum eſt ventos eaſdem qualitates ſecum vehere, quas habent loca etiam remotiſſima, ex quibus veniunt. II.

Talia effluvia dimittunt feræ, ut lepores, & vulpes, in ſuam perniciem. Leporem tranſcurriſſe aliquem locum longo poſt tempore canis odoratur. Venatores quoq; vulpium odorem diu poſt vulpis diſceſſum perſentiſcunt, ſive, ut ſuperiùs dixi, effluvia illa ſint ſubſtantialia, ſive tantùm accidentalia.

Quilibet homo de ſuo corpore plurimùm tranſpirat, ut ante diximus; hinc canes Dominos ſuos odore ſolo nôrunt diſcernere. Fuit aliquando Pragæ Religioſus quidam, qui ſolo odoratu omnia nôrat explorare, & inſtar ſagaciſſimi canis diſcernere, â qua perſona ex plurium adſtantium numero res aliqua vel leviſſimè fuerit contacta.

Talia etiam effluvia, & quidem ſat mordacia exhalant cepæ, naſturtium, raphanus ruſticus, & alia vaporoſa, ità ut etiam oculos ſatis quandoq; remotos offendant. Londini ex carbonibus foſſilibus, quibus Angli focos inſtruere ſolent, tanta multitudo atomorum in aërem ſe diffundit, ut inſtar nigri pulveris omnia obtegat. Magìs ibi per unum diem collaria, & alia lintea dicuntur ſordeſcere, quàm alibi per decem dies; ſimiliter utenſilia ſplendida & pulchra brevi tempore aër ille fuliginoſus obſcurat, & livore obducit. Quin etiam veſtes in ciſtis abditas

tas & conclusas nigredine inficit, humanis quoq; pulmonibus non partam creat pestem. Hinc dimidia ferè Londinensium pars peripnevmoniâ vel phthisi perire dicitur. Si ægri Parisios abeant, mutato aëre statim convalescunt.

III. Probant nonnulli atomos *aëreas* ex eo, quòd dolio superiùs bene operto, aliquot nihilominus guttæ per epistomium effluant, quarum locum illis atomis censent impleri. *Igneas* dicunt imprimi corporibus adustis, ad quas extrahendas adusta membra flammæ solent admoveri. *Terreas* videtur continere non tantùm aër, sed quævis aqua, maximè pluvia, in qua post aliquod tempus solent visibiliter subsidere. *Aqueæ* implent & cogunt rimas, quas vasa lignea in sicco aëre acceperunt.

Per eadem effluvia optimè nonnulli videntur explicare, quomodo feles & canes per multa quoq; milliaria domum redeant, quamvis antea viam non cognoverint; & maximè, quomodo apes absq; ulla semita â locis distantissimis ad sua quotidie revolent alvearia. Imò sunt qui asserunt aërem nihil esse aliud, quàm confusionem similium effluviorum, sive jam vocentur atomi, sive corpuscula.

IV. Asserunt quoq; illa ex omnibus omnino rebus emanare, non tantùm ex mollibus & vaporosis, sed etiam ex duris, quales sunt gemmæ, aliíq; lapides, quod probare videntur amuleta, quæ solâ gestatione multùm quandoq; prosunt, & mirabiles causant effectus.

Rubinus ab homine portatus venenis resistit, & animum exhilarat. Similiter *Sapphirus* pesti & febribus malignis adversatur, arteriæ applicatus febrilem æstum imminuit, cardiacos etiam & melancolicos affectus solâ gestatione tollit. Lapis quoq; *Sardius* gestatus animum exhilarare dicitur, timorem pellere, venenis & fascino adversari. *Chrysolithus* melancolica & molesta insomnia, terroréſq; nocturnos abigit.

Lapis *Lazuli* amuletum esse creditur contra syncopen & abortum de collo suspensus, oculorum quoq; aciem roborare, ac serenare vitales spiritus.

Granatus cor confortat, similiter *Smaragdus* & *Hiacynthus*, qui etiam â peste hominē præservant. *Uniones* castitatem adjuvare creduntur. Et hoc lapides illi omnes præstant, non contusi, aut introsumpti, sed gestati duntaxat. Aureis annulis tribuunt non pauci virtutem recreandi cor; non videtur eadem esse neganda crudis auri foliis, quæ quidem cordialibus medicamentis admisceri multi perperam rident, cre-

dentes

dentes corpus adeo ſolidum, nec tantùm ventriculo, ſed etiam ignibus invictum, nihil de ſe in ſanitatis commodum ſpiritibus vel ſanguini poſſe communicare.

Lapis *Turcheſia* ſolâ geſtatione hominem â caſu præſervare creditur, vel ſaltem â damno ſeu fractura, quam per caſum incurriſſet. Quod idem multi aſſerunt de lapide *Malachite*, qui etiam tempore casûs frangi dicitur, corpore ferentis illæſo. Idem aliqui cum duobus vel tribus dactylorum nucleis expertos ſe fuiſſe teſtantur.

Lapis Nephriticus contra nephriticos dolores, calculos, & arenas coxendici alligatus vel collo appenſus geſtatur, nonnulli etiam armillas inde ſibi fieri curant. *Cryſtallus* contra vertiginem portari ſolet. *Amethyſtus* ſimiliter portatus ebrietatem arcere creditur.

Rubra corallia præclarum ſunt amuletum contra faſcinationes, terriculamenta, incantationes, ſpectra, dæmones, & fulmina; Item contra immodicos menſium fluxus, & gonorrhæas. Colorem quoq; mutare dicuntur præſente vel inſtante morbo.

Globuli ex *ſuccino* annecti ſolent occipiti contra oculorum defluxionem. Collo geſtati deſtillationes in guttur prohibent. In quem finem etiam annuli Mercuriales â quibuſdam geſtari ſolent.

Hæmatites vel *Chryſolithus* corpori alligatus ſanguinis fluxum ſiſtit. Item burſa paſtoris geſtata, vel bufo debitè ſiccatus & manu detentus uſq; dum incaleſcat. Idem ſcribitur de *Jaſpide*, uſnea cranij humani, & radice pentaphylli. Oſſa quoq; ſirenum manu duntaxat geſtata, quoſcunq; ſanguinis aliorúmq; humorum fluxus, miraculosâ quadam vi ſiſtere dicuntur, uti & Veneris deſideria retundere.

Si quis oris extremitatem, deſumptam â quodam animalculo, quod V.
reperitur in Java Inſula, nomine Cabim, aut lapidem ex aliis quibuſdam beſtiis, quæ à Sinenſibus Cabriſiæ vocantur, apud ſe habeat, quantumvis corpus ejus multis confodiatur vulneribus, nec guttam tamen ſanguinis emittit. E contra ſi caudæ pavonis pennas deferentem cruentari contingat, ſanguinis fluxus cohiberi non poteſt.

Quidam ab aſpide calcata percuſſus, utrem aceti ferens, quoties illum deponebat, ſentiebat ictum, aliàs illæſo ſimilis; tantam vim habuit in dolore vulneris leniendo acetum forinſecus portatum. Quo deinde in ſubſtantia adhibito plenè convaluit.

Annuli ex cornu vel ungulis bubali geſtari ſolent contra ſpaſmum,

ex ungula verò Alcis confecti contra epilepsiam, â qua etiam hominem præservat pæoniæ radix, & grana de collo suspensa, uti & carbo sub artemisia, circa solstitium in festo S. Joannis Baptistæ repertus, patienti appensus, & in pulveris forma exhibitus. Pollex quoq; lyncis ex pede dextro, argento vel auro inclusus, â spasmo & epilepsia gestantem creditur præservare.

Alij pro insigni antiepileptico commendant lapidem chelidonium brachio vel collo appensum, qui etiam ità gestatus oculis conferre scribitur. Qui bufonitem gestant tuti sunt â venenis.

Secundina cati primipari de collo suspensa, valere dicitur ad oculorum affectus. Idem scribitur de radice Taraxaconis introrsum per fossam subtus factam extracta. Alij radices recentes morsûs diaboli numero circiter quinq;, lunâ decrescente effossas, patientibus ad collum appendunt, & curant spatio viginti dierum quoscunq; oculorum affectus, etiam periculo cæcitatis conjunctos; primis tamen diebus pressuræ quædam sufferendæ sunt & dolores. Radix Rutæ appensa oculos puerorum in morbillis â cæcitate præservat.

Oculus dexter ursi exiccatus infantibus contra terrores nocturnos appenditur, quos etiam arcet asini pellis culcitræ loco supposita.

Cingulum ex pelle lupi confectum & corpori applicatum, ità ut pili ventrem tangant, colicam abigit. Contra lumbricos adhiberi solet cingulum quod transgressa est Salamandra.

Radix pseudoiridis contra dyssenteriam, amaranthus luteus contra lumbricos de collo suspendi solet; Artemisia contra lassitudinem, chelidonia contra icterum pedum plantis supponi.

Verbenæ radix de collo suspensa capitis dolores sanat. Vermiculi ex dipsaco de collo similiter gestati quartanam arcent, uti & araneus collo vel lacerto appensus.

Radix valerianæ amuletum est febris quotidianæ, radix taraxaconis tertianæ, radix fœniculi atrophiæ mederi dicitur.

Contra incantationes insigne creditur periapton ossiculum cruciforme capitis ex Lucio. Contra spectra multi portant radicem crinitam herbæ victorialis. Non pauci contra magias ad nudam carnem deferunt lignum taxi.

Contra melancoliam, terrores & magias, nonnulli accipiunt nucem avellanam foraminosam, hanc debitè â sordibus evacuant, deinde impo-

imponunt unum ſpeculum minutim conciſum de cauda pavonis, reliquum ſpatij mercurio implent, foramen cerâ virgineâ claudunt, nucem ſic præparatam, & ſerico charmeſino inſutam in collo deferunt.

IV. Hæc quidem tametſi omnia non ſim expertus, falſitatis tamen, aut quod pejus, diabolicæ artis nolim condemnare, cùm nihil in illis ſuperſtitioſum videatur uſurpari, & præfati omnes effectus per effluvia corporum, quæ pro amuletis geſtantur, ſalvari poſſint.

Si quis yeretur, ne per hæc effluvia ſubſtantiæ conſumantur, admittat ſaltem accidentalia effluvia, per quæ ſola præfati effectus ſatis videntur explicari. Magìs ego miror vitrum antimonij, quod plurium annorum infuſionibus, nec de pondere, nec de virtute quidquam perdit, ut non immeritò pocula illo incruſtata, â nonnullis pocula æternæ virtutis appellentur.

Effectus miri toto cernuntur in orbe,
Omnia ſunt atomis, omnia plena tomis.
Vera quidem è cunctis manant corpuſcula rebus,
Multa ſed ingeniis dogmata falſa fluunt.

CAPUT XV.

Veritas Authorum ipſam tenentium vitio quandoq; ſuppreſſa.

EX his quæ hucuſq; dicta ſunt, facilè quivis intelligere poteſt terminos & principia ſententiæ, quæ ſpiritum mundi admittit, cui etiam me favere atq; adhærere declaro, donec probabilior aliquis philoſophandi modus occurrat. Nec tamen ullius rei veritatem in his pertinaciter mihi arrogo; ſcio enim in pluribus me falli poſſe.

I. Hoc nihilominus commodi conferre mihi videtur hæc ſententia, quòd me â quibuſdam ſcrupulis reddat ſolutum & immunem, qui ſolent quandoq; viris Religioſis occurrere in occiſione quorumvis animalium, etiam inſectorum, ut culicum, pulicum, aut muſcarum. Videtur enim eſſe contra manſvetudinem Chriſti, animam cujuſcunq; viventis cum corpore perimere, quod tamen in communi ſententia facit, qui vel unicum

cum culicem aut pulicem comprimit & occidit. Ab hoc ſcrupulo ſunt liberi qui ſpiritum mundi tenent; credunt enim occiſo pulice nihil de anima ipſius vel ſubſtantia perire, nec dolor Archæo illatus tanti eſt momenti, aut contra manſuetudinem Chriſti tantopere pugnat, quantopere unius formæ ſubſtantialis atq; vitalis corruptio. Deſinant ergo qui doctrinæ ſpiritûs mundi contradicunt, & nihilominus in animalia ſæviunt, ſaltem eſſe crudeles, ſi nolunt eſſe creduli.

II. Quid verò eſt quòd hic mundi ſpiritus paucos hucuſq; inveniat fautores, quibus tamen eſſe vegetativum & ſenſitivum, item operationes omnes materiales, & cum omnibus univerſi rebus, ipsíſq; puriſſimis ac ſplendidiſſimis Cælorum corporibus, ſubſtantiæ ſenſúſq; naturalis communionem tribuit; è contrà plurimos ex ipſis habeat adverſarios & oſores, qui cane pejùs, & angue ipſum execrantur?

Hoc inprimis contingere cerno communi hominum vitio, qui doctrinæ quâ ſemel fuerunt imbuti adeo manent tenaces, ut quidquid eam non redolet irrideant & reprobent cum lippis & tonſoribus, nec quidem illud audire velint, multò minùs intelligere. Non deſunt ex his, qui ſpiritum mundi, quem tamen vix adhuc unquam bene noverunt, aut intellexerunt, adeo perſequuntur, ut ejus fautores dicant non eſſe Philoſophos, ſed deliros, ipſámq; ſententiam vocent delirium ab hominum mentibus exterminandum, utinam verò ſpiritum ipſos inflantem potiùs exterminâſſent, quàm ſpiritum ipſos informantem. Sed nec informari volunt, nec diſcere, quos proinde miſſos faciamus, unuſquiſq; interim in ſuo ſenſu abundet.

III. Nec ſolùm diſcentium indocilitate, vel diſcere omnino reſpuentium pertinaciâ, ſed etiam docentium ac veritatem proponentium vitio fit, quòd pauci ad ejuſdem veritatis tramitem â devio ſententiarum ſuarum itinere convertantur. Multi quidem de ſpiritu mundi hucuſq; ſcripſerunt, ſed valde paucos in ſuam traxerunt ſententiam. Cujus prima cauſa eſt, quòd methodo inordinatâ & confusâ doctrinam ſuam propoſuerint, & inſuper terminis quibuſdam barbaris, ac verbis exoticis eandem obvolverint. Qualia ſunt E. G. *Ens Pagoycum*, *Cagaſtricum*, *Iliaſtrum*, *Cherionium*, *Eveſtrum*, *Ylech*, *Zenda*, *Trarames*, *Turban*, *ſtannar*, *perenda*, *noſtoch*, *Zonetti*, & plura ſimilia, quæ in Paracelſi ſcriptis paſſim occurrunt. Ex quo etiam Helmontius deſumpſit ſuum *Relolleum*, apud quem præterea invenies: *gas*, *blas*, *Quellem*, *Burleſſas*,

leffas, *Alkaheſt*, *azot*, vocabula non tantùm ſcholis, ſed & linguis hominum, imò & diabolorum peregrina. Quo ſcribendi modo nihil aliud, quantùm æſtimo, intenderunt, quàm ut viderentur ſub ejuſmodi verbis grandia celare myſteria, quorum margaritæ ante quoslibet non eſſent proijciendæ. Si hæc fuit ipſorum invida intentio, ſcriptionem potiùs intermittere præſtitiſſet. Magna ſatìs eſt rerum naturalium obſcuritas, ut obſcuratione majori non indigeat. Taceo quòd non pluribus margaritis ſcripta illorum referta ſint, quàm ſiliquis.

Alteram cauſam, ob quam hucuſq; ſententia ſpiritum mundi aſſerens omnibus exoſa fuit & contempta, hanc eſſe video, quòd nonnulli ejus aſſeclæ in coñunem ſcholarum doctrinam, & authores contrarium ſentientes turpiſſimè invehantur, ob quod ſcripta ipſorum vix habent lectorem. Plures Helmontium volverent, niſi ſtylo tam arroganti & ſupercilioſo ſcripſiſſet. Inprimis enim, tanquam â Deo ad reformandam Philoſophiam ſimul ac medicinam, *ad penurioſas* ut vocat *ſcholarum cæcitates*, *& credulam ignaviam* corrigendam eſſet vocatus, ac delegatus, dicit ſe *veritatem docere compulſum*, *& novam condere Philoſophiam*, *ac omnia penè reſcindere â prioribus tradita*. *Tantam*, inquit, *ſcholarum & ſæculorum ignaviam & cæcitatem cùm mecum perpendo, laudo Deum terglorioſum*, *quod parvulis in ſe ipſo multam veritatem patefecerit*, *quam magnatibus & Cathedris occultavit*. Verum eſt quòd Deus Intellectum dat parvulis, eíſq; ſecreta ſua pluſquam aliis revelet. Videamus autem quàm iſte fuerit parvulus in ſemetipſo. Vereor enim ne omnibus major eſſe voluerit. Ait ſe legiſſe *opera Galeni*, *Hippocratis*, *Avicennæ*, *& tam græcos*, *Arabes*, *quàm modernos fortè ſexcentos*, *ex iis quidquid calamo dignum annotâſſe*, *& in collecta ſupellectile nihil comperîſſe ſolidi aut veri*. Ariſtotelem vocat *naturæ ignarum & miſerum rixatorem*. Divini Hippocratis pleraq; opera *quiſquilias* dicit eſſe *adulteras*. Galenum nominat *impoſtorem*, *alienorum corraſorem*, *judicio penurioſum*. Scripta Martini del Rio *ſtipulas* appellat *inanes*, *rapſodiáq́; pauperrima judicio priva*. In omnes deniq; ſcholas, ſcholarúmq; doctores paſſim turpiſſimè debacchatur. Sibi ſoli datam â Deo ſcientiam veritatis non ſemel repetit. Se *novum medicinæ* vocat *authorem hactenus duntaxat nominetenus cognitæ*, *& doctrinam libri ſui permanſuram jactat uſq́; in mundi finem*. Quæ quidem in libro ipſius uſq; ad diem Judicij permanere poteſt, paucos tamen arbitror per illam con- IV.

vertendos. Habet cæteroquin in ſuis ſcriptis multa rara & conſideratione digna, ſed ut dixi, falſo & ambitioſo ſcribendi modo animos legentium avertit, & ſibi tanquam Machaoni alicui vel Æſculapio de cælis delapſo in omnibus inviolabilem vult fidem haberi, ſuam medendi potentiam in omnibus extollit, & miracula jactat. Medici nomine judicat indignum, qui febricitantem non reſtituit ante quatriduum. Aliorum quoq; morborum breviſſimas innuit curationes, quamvis ego exiſtimem theoriæ tam arroganti praxin in multis defuiſſe. Quidquid ſit, eo quo uſus eſt ſcribendi ſtylo, parum probat, ſe ad reformandam Philoſophiam & medicinam â Deo miſſum.

V. Hunc præceſſit Theophraſtus Paracelſus, quem ſi totum legeris, jejunus ut ante manebis, maledictorum tamen ſatur, quæ ubiq; ſcriptis ſuis immiſcet, & doctior terminis aliquibus non ſignificativis, quos, ut ſupra dictum eſt, frequenter uſurpat, quatenus myſterioſum aliquid, & communi hominum notitiâ indignum illis obtegere videatur. Ejus quoq; jactantiã audiamus: libros ſuos libris per quatuor millia annorum ſcriptis præfert; Ait ad ſe perveniſſe Monarchiam omnium artium; Avicennam, Galenum, Rhaſen, Montagnanam, Meſuen, Pariſienſes, Monſpelienſes, Svevos, Miſnicos, Colonienſes, Viennenſes, & quotquot Danubium, & Rhenum accolunt, Inſulas maris, Italiam, Dalmatiam, Athenas, græcos, Arabes, Iſraëlitas, ſe Monarcham ſapientiæ ſequi jubet. Univerſitatum Profeſſores, non profeſſores veritatis, ſed confeſſores mendaciorum; mendaces, non doctores eſſe ſcribit.

O Medici mediam huic capitis pertundite venam.

Non eſt hoc alijs tradere ſapientiam, ſed ſuam omnibus profiteri ſtultitiam. Paucos hoc modo ſcriptorum & ſententiarum ſuarum lectores, pauciores adhuc aſſeclas reperient tumidi & arrogantes hujuſmodi convitiatores & ſycophantæ, qui omnem ſapientiam ſe putant devoraſſe, & aliis nihil niſi deliramenta reliquiſſe. Nihil hîc volo dicere de quibuſdam aliis partis contrariæ ſcriptoribus, qui eodem generis humani typho ſufflante, non minùs per tumorem & arrogantiam exceſſerunt, cùm tamen perfectiores eſſe debuerint Paracelſo & Helmontio. Quiſq; ſe putat veritatem comprehendiſſe, quam proinde mordicus vult tenere. Interim plurimi decipiuntur, cæci ſunt, & duces cæcorum, quos inter

Ille mihi cæcus ſtultiſſimus eſſe videtur,
Qui ſe præ reliquis quàm plurima cernere jactat.

Cùm

Cùm tamen longè minùs videat, quàm cæcus ille Evangelicus, cui homines apparebant, tanquam *arbores ambulantes*.

Licitum est nihilominus, imò & laudabile, pro modulo capacitatis nostræ scrutari naturæ mysteria, & quod quisq; probabilius repererit, in medium proferre. Utinam plures hanc spartam susciperent, & sententiam Pnevmocosmicam, quam ego hîc non ex professo, sed incidentaliter duntaxat, referendam magis quàm tractandam suscepi, scholasticâ methodo, stylóq; facili & mansueto, sinè ullis verborum tricis & ambagibus, veritatis amatoribus pleniùs exponerent; Et ex hinc tanquam ex universali principio, novam deducerent Philosophiam, sententias communes ità reformando, ut existiment suis quoq; opinionibus posse falsum subesse; sic asserendo communem spiritum, ut non jactent privatum.

Hi qui plurima judicant, probántq;,
Multâ utuntur imaginatione,
Et semper sibi plus imaginantur.
At contingit imagines eorum
Crebrò dissimiles videre rebus.
Hinc nîl judicio meo videtur,
Cur docti sibi tantum imaginentur.

CAPUT XVI.

De materialibus rerum principiis magna inter authores dissensio.

SEntentiæ Platonicæ insistendo, tria statui possunt rerum omnium principia: *Materia*, *Mens*, & *Idea*. Per *mentem* intelligitur anima, seu spiritus mundi, mirabilis ille phantasta, qui omnem hujus universi materiam informat, & pro phantasiæ suæ incidentiis omnia in omnibus operatur. Hic est principium effectivum rerum omnium visibilium. Secundum principium est *Idea*, cujus naturam abunde superiùs explicuimus, sive tantùm ut causa exemplaris, sive etiam aliquando ut causa effectiva concurrat. Tertium principium est *Materia*, seu causa subjectiva rerum omnium, quæ cum mundi for- I.

ma

ma magnum hoc universi animal constituit, cui etiam Ideæ, seu species rerum omnium insunt, quorum aliquæ jam excitantur, & fiunt conspicuæ; jam iterum ab aliis detrusæ in chaos suum recidunt, & sic omnium rerum in hoc mundo generationes & corruptiones successivè peraguntur, *continuato quasi quodam fluvio, labentium, manantiúmq; rerum*, ut loquitur S. Augustinus, *& ex occulto in promptum, atq; ex promptu in occultum usitato itinere transeuntium*. Disquirendum jam quænam sit illa materia, seu causa materialis rerum omnium.

de Trinit: lib: 3. cap: 6.

II. Et quidem si de materia remota sit quæstio, judico materiam primam posse admitti, propter communem Philosophorum, & maximè Divi Augustini authoritatem, quam etiam superiùs cùm de Ideis ageretur, fuimus venerati. Quamvis nulla sint rationum pondera, quibus materiæ illius existentia demonstrativè probari, & corporis substantialiter simplicis existentia possit elidi; ut taceam dari magnas circa tenebrosam hanc materiam errorum tenebras.

III. Circa materiam proximam, sive corpus elementare, rerum omnium constitutionem viâ mixtionis ingrediens, quod sit in compositione primum, in resolutione ultimum clariùs philosophari possumus. Talia corpora in sententia communi sunt quatuor elementa; in sententia verò chymistarum, tria: *sal*, *sulphur*, & *Mercurius*, quibus alij addunt phlegma, seu *aquam*, & caput mortuum seu *terram*; in hæc enim ajunt omnia corpora mixta hujus universi arte spagiricâ resolvi.

Beckius, doctrinâ & experientiâ insignis Author, multis non parvi momenti rationibus & experimentis demonstrare conatur, unico materiali principio omnia constare. Hoc principium asserit esse aquam, ex qua omnia hujus universi corpora dicit esse coagulata.

Reijcit primò *Mercurium* è numero principiorum, cujus nomine passim solet intelligi spiritus, qui ex unaquaq; re potest elici, E. G. spiritus Salviæ vel Majoranæ. Hunc spiritum ille dicit esse nonnisi oleum in phlegmate seu aqua resolutum, quod inde probat; quia herbæ ante fermentationem dant oleum, nullum verò spiritum; post fermentationem verò dant solum spiritum, & nullum oleum, quod signum est oleum herbæ per fermentationem transire in spiritum ardentem, in quem etiam transire solet quodvis oleum rei fermentatæ affusum. Docet similiter experientia, olei aromatici guttas aliquot in spiritum vini infusas, à spiritu absorberi. Qui etiam si cum herbis aut seminibus vegetabiliũ destille-

deſtilletur, olea illorum per alembicum ſecum attrahit, quod clarè probat color lacteus in ſpiritu cinnamomi & aniſi. Quin etiam ipſe ſpiritus vini nihil videtur eſſe aliud, quàm oleum vini in phlegmate ſuo reſolutum, quod etiam certo artificio poteſt ab illo ſeparari. Quod concernit metallicum & fluidum illud Mercurij corpus, hoc idem author ait nihil eſſe aliud quàm aquam elementarem, virtute ſulphuris cujuſdam metallici & arſenicalis coagulatam, in talem aquæ ſpeciem, quæ manus non madefaciat. Hæc de Mercurio.

Videamus nunc an *ſulphur* ſeu oleum ſit tale corpus, quod in aliud ſe poſterius & ſimplicius non poſſit reſolvi. Contrarium tamen docere videntur experientiæ, quas adducit idem author: nam ſulphur in maxima etiam quantitate ſi accendatur, abit in ſpiritum acidum, qui ſi â ſalibus fixis ſeu alcaliſatis abſtrahatur, omni aciditate exuitur, ità ut nihil præter aquam inſipidam relinquatur. Similiter olea vegetabilium, cum alkalibus fixis conjuncta, transformantur cum illis in Saponem, & ſi crebriùs ab iiſdem abſtracta fuerint, abeunt in aquam elementarem. Ipſe ſpiritus vini, qui ut ſupra dictum eſt, nihil aliud eſt quàm oleum in phlegmate ſuo reſolutum, aliquoties â ſale Tartari abſtractus in puram aquam convertitur, ſicut etiam quælibet olea, & pinguedines.

De ſale idem docere videtur experientiâ. Nam ſi accipiatur ſal quodcunq; fixum, ſeu alcaliſatum, & per deliquium in cellario ſolutum, ac per retortam deſtilletur, aſcendit aqua ſeu phlegma per alembicum, ſale inferiùs relicto; qui ſi denuo per deliquium fluere permittatur, novam phlegmatis partem emittit, & ità ſucceſſivè totus in aquam elementarem tranſit. Similiter ſal Tartari, quod poſt abſtractionem ſpiritûs vini remanſit, aëri expoſitum, ſolvitur in puram aquam elementarem.

Omnia hæc experimenta conceſſerim, quibus utcunq; videtur pro- IV.
bari, tametſi non infallibiliter demonſtrari, tria illa, ſcilicet ſal, ſulphur, & Mercurium excludi debere â ratione principiorum materialium, alia hujus mundi corpora principiantium, & ex aquis omnia ferè componi, ex quibus etiam piſces primitus factos, utì & aves ſacra ſcriptura memorat.

Sed quid de terra, ſeu capite mortuo poſt reſolutionem corporum remanente dicendum? aſſerit quidem præfatus author, terram pariter in aquam reſolvi poſſe, quod tamen non probat. Ait poſſe gemmas, lapides, margaſitas tranſmutari in ſales actuales æquiponderantes ſuis cor-

poribus, qui tandem in aquam insipidam, modo superiùs exposito transire possint, de quo tamen ipse subdubitare videtur, saltem propriam non allegat experientiam.

Citat interim pro confirmanda sua principij monade duas alias experientias, quarum prima dicitur esse Helmontij: Accepit ille vas terreum, in quo posuit terræ in clibano arefactæ libras ducentas, quam madefecit aquâ pluviâ, illíq; implantavit truncum salicis ponderantem libras quinq;, ac tandem exacto quinquennio arbor inde prognata est, pendens centum sexaginta novem libras, & circiter uncias tres, quam semper aquâ pluviâ, vel destillatâ humectavit sive aspersit, ac ne quidem computavit pondus foliorum, quaterno authumno deciduorum. Tandem iterum terram illam totam siccavit, & repertæ sunt ejusdem libræ ducentæ, duabus circiter unciis minùs. Unde nititur probare libras centum sexaginta quatuor, quas lignum, cortex, & radices salicis ponderabant, ex sola aqua provenisse. Alteram experientiam refert Boyleus: Jussit ipse hortulanum suum convenientem bonæ terræ quantitatem effodere, & in fornace siccare, ponderare, immittere ollæ fictili, eíq; semen peponis, quod festinanter crescit, ingerere, nonnisi aquâ pluviâ seu fontanâ quotidie rigandum. Observavit non multò post incrementum plantæ, quanquam intempestivè consitæ. Curavit igitur illam effodi ab hortulano & ponderari, cujus pondus tres libras æquavit. Excoctæ terræ æqua planè priori quantitas deprehensa est. Hoc idem experimentum æstivo tempore â se reiteratum idem Boyleus scribit, atq; tunc pondus totius plantæ decem libras & mediam ponderâsse, ramusculos cum radicibus habuisse quatuor libras, duabus unciis subtractis; terram verò exiccatam pondus antiqvum omnino retinuisse.

Transeat utriusq; hujus experimenti veritas, nondum tamen est demonstratum, solam aquam prædictis vegetabilibus alimenti materiam præbuisse; nam ipsa aqua etiam pluvia plurimis terrestribus atomis abundat, uti & aër, qui cedere poterant illis vegetabilibus in augmentum, cùm simili aëris beneficio etiam serpentes vitro inclusi nutriri & augmentari possint, ut supra vidimus.

V. Unde quia Beckius intentum suum circa terram non probat, manet hæc in possessione principij communis seu elementi, cum principio aquæ mixta componentis. Quibus si libet tertium addere elementum, aër id munus subire poterit. Quod ignem concernit, quem idem authoer

thor

thor subtilissimis rationibus ab experientia non vulgari petitis, ait nihil esse aliud, quàm motum velocissimum sulphuris acidi volatilis; is meritò videtur esse â numero elementorum excludendus, cùm â naturâ resolvendis potiùs, quàm componendis corporibus videatur destinatus, eíq; potiùs alia corpora, quàm ipse aliis corporibus subalternetur; nunquam enim videmus ignem, nisi præsuppositâ materiâ pingui & sulphureâ, ergo semper præsupponit aliquod corpus substantiale, adeoq; non potest esse ullum ex primis elementis. Accedit quòd in Genesi nulla fiat ignis mentio, cùm tamen omnia cætera elementa in mundi principio condita ibidem numerentur, terra videlicet, aqua, & aër, qui per spiritum aquis incumbentem philosophicè ac literaliter intelligendus est. Tandem in Epistola secunda S. Petri dicitur, quòd in die Judicij *Elementa ignis ardore tabescent.* Ubi videtur distinguere Apostolorum princeps inter elementa & ignem. Sancti Patres quoties videntur asserere quatuor elementa, intelligunt elementorum nomine quatuor corpora, non universum proximè componentia, sed de aliis corporibus minimum participantia, qualis etiam est ignis, in quo nulla videtur esse mixtura saltem notabilis aquæ, terræ, vel aëris, sicut in aliis corporibus, quæ vulgò mixta vocantur. *2. Petri 3.*

Hæc de materialibus rerum principiis dicta sufficiant, quæ spiritus mundi variè permiscet, confundit, inspissat, & coagulat juxta idearum diversitatem.

Hoc in mundo homines sibi plurima scire videntur,
Prima tamen miseri vix elementa sciunt.

CAPUT XVII.

Adfertur modus probabilis, ex relatis hucusq; principiis, omnia naturæ miracula explicandi.

Hic latet nodus Gordius, quem si spiritûs mundi doctrina solvere, aut dissecare potuerit, magni profectò nobis erit æstimanda. Videamus primò, quid possit in explicandis cælorum influxibus.

§. I.

Quomodo cæleſtes influxus, mediante ſpiritu mundi, poſſint explicari.

I. CÆlorum influxus multi putant mundo huic inferiori adeo eſſe neceſſarios, ut etiam doceant ipſum non poſſe abſq; illis ſubſiſtere. Cælum cordi aſſimilant, unde ſicut motu cordis, & influxu in alia membra ceſſante periret homo, ſic ajunt motu cælorum & influxu deſinente, omnia in hoc inferiori mundo peritura. Quod non tantùm de virtute caloris & luminis productiva, ſed occultioribus etiam aliis quibuſdam influxibus volunt intelligi.

Quantas non pariunt mutationes tam in terreſtribus, quàm aquatilibus novilunia & plenilunia? Quis hucuſq; dubitavit motus & actiones lunaticorum, de quibus admirandæ referuntur hiſtoriæ, ab influxu lunari provenire? Quis neſcit ad motum ejuſdem lunæ maris æſtum regulari? Herba lunaria creſcit & decreſcit ſecundùm lunæ viciſſitudines. Dum luna ætatem habet unius diei, illa uno folio augetur, durante hoc foliorum augmento, uſq; ad decimam quartam lunam; ſequitur poſtea foliorum caſus per ſingulos dies, juxta lunæ decreſcentiam. Interlunij tempore omnibus orbata foliis ſe veluti abſcondens luctus agit. Sic etiam Cynocephalus in novilunio mæret, in plenilunio gaudet. Ova interlunij tempore fota nullos vel debiles dant pullos; bruta quoq; interlunij tempore nata rarò ſunt vivacia. Ut pæoniæ radix ſerviat pro Epilepſiæ amuleto, tribus diebus ante novilunium verno tempore debet effodi, alio tempore effoſſa nihil adfert ſubſidij. Sic etiam carduus benedictus initio Junij collectus vulnera recentia mirabiliter curat, alio tempore collectus nunquam id præſtabit. De ligno fraxini jam ſuperiùs actum eſt. Radix fæniculi contra Epilepſiam pariter geſtari ſolet pro amuleto, contra quam tamen parum eſt efficax, niſi ſole arietem ingrediente ſit effoſſa. Alios plantarum aſtraliſmos hîc prætereo.

Ex iiſdem occultis aſtrorum influxibus prænoſcunt Alcyones maris tranquillitatem, & aëris ſerenitatem, quæ ſeptem diebus brumam proximè præcedentibus utì & ſubſequentibus anno quolibet obſervatur. Horum ſpatio dierum, qui etiam vocari ſolent dies Alcyonii, & æſtas S. Mar-

S. Martini, aves prædictæ in litore maris nidificant ob ſecuritatem, quod aliàs propter marinos fluctus facere non auderent.

Gallos, hirundines, corvos, cornices, pavones, & pecora, pluvias & tempeſtates præſagire multiplici conſtat experientiâ. Quin etiam arbores & frutices frigus poſt hyemem reſiduum perſentiſcunt, ut rubus & morus; hinc germinante moro, aut rubo efflorefcente, frigus non ultra timendum eſt.

Scimus plurimos in ſuis fontanellis, vulneribus, ulceribus, rupturis & fracturis, licet coalitis & cicatrice obductis, aëris mutationes ſenſu quodam advertere; ſed hæc ad mundum elementarem adhuc ſpectare videntur. Lunam tranſgrediamur.

Rabbinorum eſt effatum, nullam in terris reperiri plantam, quæ non habeat in Cælo ſtellam dicentem ipſi: *creſce*. II.

Solis Ecclypſes maximè grandiores, miras quandoq; mutationes cauſant in hoc mundo inferiori. Oleæ cinis in fundo argentei vaſis aquâ pleni poſitus, ad lunarem cum ſole congreſſum, mox turbatur, & in gyrum vertitur, uſq; dum illa ſe â ſolis complexu extricaverit.

Quantas non impreſſiones in hæc ſublunaria faciunt diverſi planetarum inter ſe & cum aliis Sideribus aſpectus, & congreſſus? experimento comprobatum eſt, Martis ſidere in cæleſtibus infirmato, aut ab inimicis obſeſſo, ferrum apud nos hebetari, & horologiorum trochleas lenteſcere; è contra eo bene conſtituto ferrum rigeſcere, & agileſcere.

Obſervatum eſt planetis maleficis in arietis ſigno conſtitutis, vel defectionibus in eodem ſigno incidentibus, arietes malo aliquo laborare. Sole ſignum leonis permeante, leones febre corripi; lunâ in ſcorpio exiſtente, ſcorpiones furere; cane ſidereo cum ſole exoriente, canes in rabiem agi; ſurgentibus ſtellis in delphino poſitis, in argonavi, in cete, & ſimilibus tempeſtates marinas excitari; lunâ exiſtente in ſignis ruminantibus, meliùs operari vomitiva, quàm purgantia. Neq; arbitrandum eſt ex his nominibus vires illorum ſiderum fuiſſe cognitas, ſed ideo iſta nomina ſideribus fuerunt impoſita, ut natura illorum per longam traditionem & experientiam comprobata, meliùs exprimeretur.

Nec vana illorum cenſenda eſt obſervatio, qui ſingulis membris humanis, ſingula zodiaci ſigna præficientes, prohibent quodcunq; membrum ferro tangi, lunâ permeante ſignum membro illi ſympathicè conjunctum.

III. Huc etiam ſpectat, quòd certis annorum periodis mirabiles quandoq; fiant rerum in orbe politico revolutiones. Sic obſervatum eſt Neapolitanam defectionem anno hujus ſæculi 47. factam, alteri quæ præcedenti ſæculo, eodem pariter anno contigit, ab ejuſdem nominis homuncione fuiſſe concitatam. Videtur ergo magna in aſtris eſſe virtus & potentia, non tantùm in agentia neceſſaria, ſed etiam in libera, quæ â ſidereis influxibus ad multos actus inclinantur, nunquam tamen neceſſitantur.

Ad cæleſtes quoq; influxus referendum videtur, quod hiſce diebus ex Hajecio lectum audivi: In conflictu Regis Wladiſlai primi, cum Pragenſibus Borzivoio tunc faventibus, qui ſub finem anni 1109. circa feſta natalitia contigit, nullum ex iis, qui utrinq; vel minimum læſi fuerunt, curari potuiſſe, ſed omnes ex vulneribus etiam leviſſimis, citra evidentem obitûs cauſam fuiſſe extinctos, quod neſcio cui alteri cauſæ potiùs, quàm malignis aſtrorum influxibus, in idem tempus incidentibus fuerit attribuendum.

IV. Hos Cælorum influxus multi per occultas qualitates explicant. Sed quis credat eas ab altiſſimis planetarum & firmamenti conſtellationibus, quod octoginta millionibus milliarium â terra diſtare dicitur, ad nos tam celeriter delabi poſſe? Tranſeat quòd lumen, omnium qualitatum diviniſſima qualitas, citò, imò inſtantaneè, juxta communem ſententiam propagetur, non illico tamen hoc attribuendum eſt aliis etiam qualitatibus. Deinde lumen inſtantaneè propagari nullus hucuſq; demonſtravit, ſicut etiam non habere contrarium, quod non ideo nullum eſt, quia hucuſq; â nullo deprehenſum eſt.

Demus autem cæleſtes influxus præfato modo ſalvari poſſe, meliùs tamen poſſunt in ſpiritûs mundi ſententia explicari. Pro quo advertendum, ſi mulier tantæ magnitudinis produceretur, ut caput haberet inter ſidera, & uterum in orbe terrarum, nonne ſi ejus in cælis imaginatio fætum in terra pingeret, facilè id conceptibile eſſet ac explicabile ob animæ unitatem atq; indiviſibilitatem, quæ in utero formans, cùm ſit eadem cum illa quæ ſuperiùs imaginatur, facilè â ſpeciebus imaginativis determinatur ad imprimendum analogæ parti fætûs in utero quidſimile illi quod in capite concipiebat? tali mulieri videtur comparanda hæc totius univerſi compages, in qua unus atq; indiviſibilis ſpiritus, totus in toto, & totus in qualibet ejus parte, quod ſuperiùs per diverſas ideas

ideas à variis astrorum concursibus suscitatas concipit, exprimit in utero terrestri.

Mihi etiam videtur credibile, non tantùm unamquamq; hujus mundi speciem, sed etiam unumquodq; speciei cujuslibet Individuum certos habere inter sidera nativitatis suæ præsides, quibus bene affectis, bene afficiatur; malè affectis malè. Hoc modo totalis ratio cælestium influxuum in sympathias resolvitur, de quibus modò agendum.

§. 2.

Modus explicandi sympathias in sententia spiritûs mundi.

SUppono ex Superioribus jam constare, quid sit Archæus. Quo I.
suppoſito Advertendum primò: dari Archæos familiares, dari etiam Archæos hostiles, seu pugnantes. Familiares Archæi dicuntur illi, qui similibus & familiaribus ideis seu accidentibus sunt insigniti. Hostiles è contra, qui contrariis sunt instructi. De familiaribus nunc agendum, de hostilibus postea, cùm de antipathiis tractabitur.

Advertendum secundò: familiares Archæos dici posse replicatos, non solùm quòd omnes, quanquam diversissimis ac remotissimis in locis constituti, sint unus idémq; mundi spiritus, & secundùm hanc radicem, non tantùm sibi invicem, sed etiam hostilibus identificati; sed ideo vel maximè, quòd similibus Ideis vel accidentibus sint insigniti. Quòd si in humanis unus amicus ab alio amico vocatur *alter ego*, quasi replicatus *Ego*, multò magìs in hac universi scena, unus Archæus nominari potest alter, in quo non solùm similitudo & familiaritas accidentium, sed substantialis quoq; identitas concurrit.

Advertendum tertiò; Archæos quosdam esse quoad speciem, alios verò quoad Individuum replicatos. Quoad speciem replicati sunt, qui accidentibus seu ideis specificè tantùm similibus sunt insigniti, & nihil secum de uno eodémq; Individuo participant seu comunicant. Quoad Individuum seu individualiter replicati sunt, qui secum communicant in accidentibus eidem Individuo propriis, & conjunctis ante factam replicationem. Archæi quoad speciem replicati sunt singula Individua,

sub

ſub eadem ſpecie phyſica vel ſimilitudinaria, E. G. cepæ in agro & in granario, mora in arbore & mora in cute, luna in cælo & luna in lapide, ova plura gallinæ ſuppoſita, chordæ duæ æquitenſæ, duo homines, aut duo urſini adipes, quæ omnia de eodem individuo nihil communicant. Archæus quoad Individuum replicatus eſt in illis corporibus, quæ aliquando idem Individuum conſtituebant, ut in cato & genitura ipſius, in verre & Embryone quem ab illo ſcropha concepit; in frutice ac decerpto ramuſculo, in ſanguine & vulnere, in pure & fontanella, in tarantulæ veneno ipsáq; tarantula, in lacte & uberibus, in ſecundinis & puerpera, in capillis, unguibus, urina, aliíſq; excrementis, ipſóq; homine ex quo deſumpta ſunt; ſimiliter in quibuſcunq; licet inſenſibilibus effluviis, & corporibus, è quibus emanârunt; in lardo & verrucis, perſicaria & ulceribus. In his & ſimilibus exemplis, diſtingvi poteſt inter Archæum majorem & minorem, genitorem & genitum; Nec multùm refert an Individuum illud cujus Archæus replicatur, ſit compoſitum per ſe, an verò per aggregationem, juxta communem loquendi modum, ſive conſtans partibus non adeo ſtrictâ unione colligatis, prout ſibi uniuntur partes farinæ in eodem ſacco, inter quas tamen ſympathia notabilis intercedit.

Advertendum quartò, quòd Archæus replicatus aliquando bene, aliquando malè afficiatur. Aliquando major Archæus ſeu genitor minori compatitur, ut in maleficiis ſympatheticis, in putrefactione ſanguinis, ſecundinarum, petiarum, emplaſtrorum, &c. aliquando congaudet ut in ſympatheticis curationibus. Aliquando minor Archæus majori compatitur, ut in Embryone ad mortem cati genitoris extincto, in naſo putreſcente ad obitum ejus de cujus humero exciſus eſt; aliquando etiam congaudet, ut in ſpiritu ſanguinis limpido ad bonam hominis illius valetudinem, de quo ſanguis emanavit.

Advertendum quintò, ſenſum & conſenſum, quem omnibus hujus univerſi corporibus competere docet experientia, non eſſe ſenſum animalem, ſive unum aliquem ex quinq; ſenſibus, quibus animalia ſunt prædita, ſed eſſe ſenſum naturalem, ſenſui tactûs analogum, qualem E. G. habet acacia, dum ſole abſcedente folia conſtringit, adveniente pandit. Unde non ſequitur ex eo, quòd omnia corpora in hoc univerſo ſibi conſentiant, & mutuas affectiones percipiant, omnia titulo animalium gaudere. Nec ſenſus ille eſt privatus, & proprius hujus vel illius

illius Archæi, ſed ſenſus quidam communis, per mundi ſpiritum ubiq; diffuſus, qui etiam non daretur ſublatâ unitate communis principij. Hæc omnia ſi bene advertantur, non erit difficile omnes ſympathias ſuperiùs enarratas explicare.

Verum eſt quod ſimiles in rebus ſimilibus affectiones aliquando poſſint explicari per recurſum ad altiores & univerſales cauſas, E. G. dũ aliquot canes rabiunt oriente caniculâ, vel ſcorpiones furunt lunâ ſcorpium pervagante; non eſt autem tunc propriè ſympathia, quia licet ſimul idem patiantur, non patiuntur illud tamen â ſe invicem, ſed ab alio altiori. II.

Non deſunt etiam qui putent omnes ſympathias explicari ſufficienter poſſe per inſenſibilia rerum effluvia, ſeu atomorum expirationes & attractiones. Tranſeat illa in rerum ſympathiis multùm aliquando cooperari, dum corpora expirantia magnæ ſunt virtutis aut quantitatis. Sed quis credat exile vulnus per magna terrarum ſpatia ſuas atomos protendere, vel tantillam ſanguinis vitriolo aſperſi particulam balſamica ſua effluvia ad vulnus remotiſſimum, non obſtantibus aliarum rerum potentioribus effluviis, & ventorum aërem commoventium procellis diffundere? credat hoc Judæus Apella.

Meliùs hæc difficultas, quæ in ſimilibus effectibus explicandis oritur ex rerum diſtantia ſolvitur, ſi admittatur in rebus omnibus unitas ſive identitas principij effectivi ac ſenſitivi, & Archæorum ſuperiùs explicata replicatio, quâ ſemel admiſſâ, nil mirum, ſi ad eandem Individualem progeniem accidentium, aliorum quoq; accidentium & paſſionum ſimilitudo conſequatur; & idem mundi ſpiritus, eodem modo per Ideas aliáq; accidentia determinatus, idem in hoc, & illo loco, ſub Archæorum pluralitate ſentiat.

Exemplificari hæc omnia poſſunt exemplo gravidæ mulieris, in qua facilè capimus, quomodo figuræ rerum in materna membra ſubitò incidentium, vel imaginatarum, in analogis fætuum utero contentorum membris exprimantur, tum ob formæ ſenſitivæ unitatem, tum ob cognationem accidentium; nullibi enim magìs apparet Archæi replicatio, & vis ipſius, quàm in prole, & Matre prægnante. Quamvis hæ maternæ impreſſiones in fætum grandiorem non amplius ità facilè operentur, ob Ideas partium in ipſo perfectè jam evolutas, & potentiores, quàm ut ſe ſympathico Matris influxu aboleri patiantur. III.

Exemplificari ſecundò poſſunt, in tam diverſis, ac à ſe invicem remotis humani corporis membris atq; potentiis, quæ magnam nihilominus inter ſe habent connexionem, quam tantopere non miramur, quia per communicationem ejuſdem principij facilè poteſt explicari. Sic ad viſum rei alicujus ridiculæ, diaphragma per riſum commovetur; ad propriæ laudis auditum; vel cibi ſapidioris præſentiam, imò & ſolam appetentiam, ſalivat os; verecundantibus illico ſanguis ad faciem confluit, timentibus ad cor, iratis à centro ad peripheriam diffunditur. Unica rei triſtis & contrariæ, vel etiam voluptuoſæ ac jucundæ cogitatio, quantos & quàm diverſos in remotis humani ejuſdem corporis partibus motus cauſat? Idem videmus in corporibus aliorum animalium etiam inſectorum. Ità ſerpens ſi prematur vel pungatur in cauda, ſe totum movet; ex quo partium conſenſu Divus Auguſtinus probat animas quorumcunque animalium eſſe indiviſibiles.

Quod concernit rerum familiaritates & amicitias, illarum cauſa in nihil melius refunditur, quàm in naturæ ſimilitudinem; ſive manifeſtam: hinc aves ejuſdem ſpeciei libenter ſecum volitant; ſive occultam, quæ reperitur inter individua diverſorum generum, aut ſpecierum. Sed hæ familiaritates non videntur ſinè aliquo magnetiſmo perfici, unde ex infra dicendis meliùs intelligentur.

§. 3.

Modus in hac ſententia explicandi magnetiſmos.

I. MAgnetiſmus nihil eſt aliud, quàm fortior quædam ſympathia, per quam duæ res ità ſibi ſunt affectæ, ut una trahat alteram, ejúſq; appetitum innatum excitet, quo appetit ſe alteri rei, quam trahentem vocamus ſociare. Videndum jam quomodo illa tractio perficiatur, quæ aliquando eſt ſenſibilis, aliquando inſenſibilis, nec ad illam requiritur, ut res tracta ſequatur trahentem, cujus exemplum habemus in magni ponderis ferro, quod à magnete quidem trahitur, ſed non attrahitur.

II. Suppono ex ſupradictis admittenda eſſe occulta rerum effluvia, ſive vocentur atomi ſive corpuſcula. Similibus effluviis repletus eſt totus aër. Dantur in illo quàmplurima aquea corpuſcula, maximè ſi fuerit

in

in loco, in quo aqua evaporaverit. Hæc corpuſcula naturalem habent ſympathiam inter ſe, & maximè cum ſuo corpore, cui ſe unire vehementer affectant. Hinc ad aquam in conclavi poſitam confluunt. Sic etiam atomi vitriolatæ redeunt ad colcothar, effluvia ſerpentina ad ſerpentes in vitro clauſos congregantur, quo etiam modo adipis urſini augmentum in officinis, & longa urſorum, utì & quorundam hominum inedia ſalvari poteſt, humorum quoq; ſublunarium in pleniluniis incrementa explicari.

Si autem quæras, cur atomi tales ſe ſibi & corpori ſuo unire affectent? aliter reſponderi non poteſt, quàm talem eſſe illarum naturam, cui ſimilem videmus in bullis & guttis aquæ, quæ ſe invicem avidiſſimè complectuntur. Talem unionem inter ſe plurimæ res in hoc univerſo expetunt. Nec putandum eſt in magnetiſmis ſemper unam rem tantùm eſſe tractam, & alteram tractricem; trahunt enim plerumq; ſe mutuò. Sunt qui tenent tam ferro virtutem magnetis tractivam, quàm magneti potentiam ferri tractivam ineſſe. Illud tamen corpus, quod majus & compactius, adeoq; potentius eſt, ordinariè dicitur trahere ſubſtantiam minorem, aut rariorem. Sic magna ferri quantitas attrahit parvum Magnetem, permiſsâ utriq; motûs libertate. Sic aqua vaporem attrahit, aurum halitus mercuriales, metalla corylum, major ignis minorem, bufo venenum. Sic etiam in animaliũ familiaritatibus illud dicitur alterum attrahere, quod potentiora habet motiva ad amorem alterius devinciendum. Quamvis non negem dari in genere animalium amores & tractiones non mutuas. Sic lacerta hominem amat, non tamen homo lacertam. In rebus tamen aliis extra genus animalium credo vix dari non mutuam tractionem, quamvis mutua pertractio non ſemper conſequatur, ſed minùs ut dixi â majori pertrahatur. Idem probabilius etiam tenendum videtur de quibuſcunq; rerum ſympathiis.

Sic ſe igitur habet res cum ferro, & magnete: ferrum habet ſua effluvia, utì & magnes; Hæc effluvia eandem inter ſe habent ſympathiam, quam habent ipſa corpora inter ſe, & cum mutuis effluviis. Effluvia igitur è ferro egreſſa, obviant effluviis magneticis, & illis magìs & magìs ſemper uniuntur, donec uſq; ad ipſum corpus magnetis perveniant. Idem faciunt effluvia magnetis reſpectu ferri. Jam ſi magnes ſit major vel activior, aut loco fixus, ità ut moveri non poſſit, ferrum ad magnetem movetur, ſequens motum corpuſculorum, ſicut ovi teſta ſe-

quitur in aëre rorem aſcendentem. Quid verò dicemus ad tractionem, quâ magnes â polo trahi dicitur? utì & ad lingvulæ magneticæ vim ad polum converſivam? quomodo ad hæc inferiora per tantum chaos, polorum effluvia pervenient.

III. Ante omnia hîc obſervandum, falli communem hominum opinionem, qui putant cæleſtes polos in mundi hujus terreſtris magnetes & ferramenta magnetica, vi tractivâ & directivâ influere: quia ſi â polo cæleſti vis illa in lingvulas magneticas dimanaret, non deberent unquam declinare â linea meridiana, â qua tamen alicubi pluſquam octo gradibus declinant, & quidem nunc pluribus, nunc paucioribus, cujus quidem mutationis cauſa nos latet. Experientia quoq; contrarium evincit; nam ſi lapides, aliáq; corpora magnetica â cælorum polis traherentur, deberent extrema illorum, polos Cælorum ſibi viciniores reſpicere, ſed contrarium contingit: ſi enim Magnes in globi formam redactus argento vivo imponatur, polo ſuo quo Boream reſpicit, non cæli polum ſpectat, ſed infra horizontem ſenſibilem ſe deprimit. Idem cernitur in omnibus ferramentis, ſi ponantur in horizontali æquilibrio, quorum extremitas ſeptentrionem reſpiciens, cùm fuerit magnete attacta, non ſurſum ad polum vel urſam minorem trahitur, ſed deorſum inclinatur & collimat infra ſenſibilem horizontem. Hac de cauſa artifices, qui lingvulas magneticas fabricant, extremitatem acûs quæ auſtrum debet reſpicere ponderoſiorem ſolent facere quàm oppoſitam, ut acus ſemper in æquilibrio conſiſtat. Quæ hîc retulimus de lingvula reſpectu poli noſtri arctici, etiam nautæ reſpectu poli antarctici infra æquatorem experiuntur, éſtq; tantò major illa lingvulæ inclinatio, quantò propiùs ad polos acceditur. Sub Æquatore ſitum obſervat horizonti exactè parallelum.

Magìs ergo in terram, quàm in cælos, cauſa lingvulæ magneticæ & magnetum tractiva videtur eſſe referenda. Pro quo breviter notandum, â montibus ferri & magnetis feracibus, polorum utriq; ſubjectis, & per intima terræ viſcera in axis modum Auſtro-borealiter continuatis, copioſiſſima in univerſum hunc mundum effluvia prodire, lineis ubiq; rectis, meridiano cujuſq; loci parallelis, tametſi nonnihil ab illo declinantibus, nam & lingvula magnetica ut vidimus â linea meridiana aliquot ſæpe gradibus declinat. His effluviis Geocoſmi ultro citróq; manantibus, lingvula magnetica, & axis magnetici corporis in ſitu meridiano

ano continetur. Sed quia hæc ratio non videtur ſufficere ad ſalvanda & explicanda omnia experimenta circa magnetes & ferrum ſuperiùs allata, non judico in illa ſiſtendum, ſed alios adhuc explicandi modos eſſe inveſtigandos de quibus infra.

Videamus jam quomodo explicari poſſit rerum gravitatio, quam nonnulli magnetiſmo adſcribunt. Tenent illi omnia omnino hujus univerſi corpora gravitare, ſed unum præ alio; res graviores, denſiores, & compactiores magìs tendere deorſum quàm minùs graves, minúſq; denſas. Ajunt verò gravia deorſum trahi vi quâdam magneticâ, & quò ſunt graviora eò fortiùs attrahi, quantóq; viciniora ſunt ſuo magneti, tantò trahi potentiùs, per quod etiam explicant majorem in fine motûs velocitatem. Magnetem illum ponunt non in aliquo terræ centro, cùm eo in loco, ubi centrum eſſe deberet, ſit locus â terra vacuus, reprobis in tartareo igne cruciandis deputatus; ſed ponunt illum in parietibus inferni, in intima & extrema terræ ſuperficie, meditullarem ejus cavitatem complectente, quæ licet fortaſſe ut multi divinant, ad tria milliaria germanica in rotundum excurrat, tamen reſpectu totius terræ globi ſatìs eſt anguſta & exilis. Hanc ſententiam judico non eſſe reprobandam. Si enim infernus eſt in medio terræ juxta communem ſententiam, tanquam in loco â Beatorum glorioſa & amæna ſocietate remotiſſimo, non poteſt ibidem eſſe terra, & medium aliquod ejus centrum; totum namq; illud ſpatium ignis & fumus occupat. Nec in illo igne vel alio terræ loco videtur eſſe congruum gravium omnium metam conſtitui; ſic enim omnia reproborum corpora in unum illum locum collimarent, & quocunq; â dæmonibus ad ſupplicia raperentur, versùs eundem locum ſemper reciderent. Veriſimilius ergo videtur, illa in funeſto illo carcere, â terreſtrium parietum magnete æqualem undiq; trahendi vim habente attrahi, & versùs convexam terræ ſuperficiem gravitare, ut ſic ad illa diverſis ſuppliciis crucianda, igníq; ad permeandum liberior pateat locus & acceſſus. Cum qua doctrina bene adhuc ſtare poteſt, quòd ſicut oves in inferno ſint poſiti. Sed quomodo in hac ſententia, tractio illa gravium, poterit abſq; penetratione, per atomos â profundiſſimis terræ partibus aſcendentes, explicari? niſi dicatur, accidentalia quædam effluvia pro ſimilibus effectibus explicandis ſufficere. IV.

Unde ad horum & ſimilium naturæ magnalium, latiùs in hoc univerſo patentium explicationem, cenſeo confugiendum eſſe ad univerſale V.

aliquod principium, ad ipſum ſcilicet mundi ſpiritum, qui totam hanc mundi machinam continet atq; informat. Huic Deus vim quandam indidit omnia gravia in medio congregandi, & omnibus corporibus manſiones congruas aſſignandi; ità ut niſi aliud obſtet, ſemper graviora locum occupent profundiorem. Similem vim habet Archæus humani corporis, quâ partes ſive in eo tantùm contentas, ſive illud etiam conſtituentes, quaſdam ad centrum, nonnullas ad peripheriam movet, alias huc illuc rapit motu reciproco & circulari. Sic in ſangvinis fermentatione morbillos per cutem pellit, alia quædam ſuperflua per crines, alia per veſicam, alia per alvum, alia retro vel juxta aures, alia per glandulas axillares & inguinales eijcit; ab eodem, cordis motus & ſanguinis circulatio chyli ad hepar deductio, ac nutrimenti per omnes corporis partes diſtributio peragitur.

Dici etiam poteſt, vim â ſupremo rerum omnium opifice mundi animæ impreſſam, corpora quæcunq; non tantùm in gravitate, ſed etiam in quibuſcunq; aliis qualitatibus ſimilia congregandi; magnetica verò & martialia versùs mundi ſeu cæli polos per rectiſſimam viam reiiciendi, vel ſaltem dirigendi.

Nec tot motuum diverſitas videtur obſtare, nam idem ipſemet ſpiritus in Cælis, & in unaquaq; cælorum parte, eſt diverſiſſimorum pene motuum principium; cur non pariter diverſos in rebus terreſtribus & quidem diverſis motus cauſare poſſet?

VI. Cogit ergo etiam, ſive congregat ſpiritus mundi Archæos ſimiles & cognatos, eóſq; non tantùm unit per communem ſenſum, ut etiam abſentes ac diviſi ſe mutuò percipiant, in quo ſenſu ſeu perceptione ſupra diximus ſympathias ſimplices conſiſtere, ſed etiam copulat ſecundùm locum, quæ copula effectus eſt magnetiſmi. Hoc iterum explicari poteſt exemplo Archæi humani, qui ſanguinem in venis, ſerum in renibus, fel in hepatis veſicula, ſalivam in ore congregat; ſive jam præter ipſius diſpoſitionem atq; ordinationem, habitudo quædam ſpecialis & naturalis coordinatio in rebus ipſis admittatur, quæ ſpiritum mundi ad hos vel illos motus & actiones determinet, ſive dicatur ex natura ſua eſſe ad aliqua determinatus. Talem vim homogenea congregandi, & heterogenea ſeparandi, etiam ignis in communi ſententia habere dicitur, quæ tamen eſt longè diverſa, multóq; inferior. Per hanc ſententiam generales magnetiſmos ſufficienter puto explicari poſſe.

§. 4.

§. 4.

Quomodo antipathiæ in hac ſententia poſſint explicari.

UTì non omnes ſympathiæ, ità non omnes antipathiæ ſunt mutuæ, ſeu reciprocæ. In quo autem ratio antipathiæ conſtitui, ſeu per quid explicari debeat, facilè innoteſcet, ſi ea quæ de rerum ſympathiis & familiaritatibus ſuperiùs dicta ſunt, mente repetantur. Sicut enim ſimilitudo Archæorum, & accidentium ſeu idearum cognatio ſympathiam fundat, ſic Archæorum diſſimilitudo ex accidentium ſeu idearum oppoſitione procedens cauſat antipathiam. I.

Quamvis ergo lupus eandem animam cum ove habeat, habet tamen contrario quodam modo per ideas oppoſitas limitatam; hinc eſt quòd Archæus lupi ovis Archæo ſit infeſtus. Hæ qualitates manent in animalium partibus etiam poſt mortem. Tales ideas naturæ viventium contrarias habent omnia venena, ſive ſint deleteria, quæ vitam individui ex toto abolent, ſive certas duntaxat partes aut functiones oppugnent. Quibus è contra Deus oppoſuit qualitates alexipharmacas vitæ ſalutares & ipſorum malignitati è diametro contrariantes, morbíſq; diverſarum partium debellandis occultâ quâdam virtute ſervientes.

Sicut verò non ſufficit ad rerum familiaritatem quæcunq; ſimilitudo, ſic neq; ad antipathiam ſufficit quæcunq; accidentium contrarietas vel oppoſitio. Quàm ſenſibilis eſt diſſimilitudo inter delphinum & hominem? inter ſargum & capram? perdicem & cervum? & tamen inter hæc amicitia ſaltem non mutua intercedit. E contra non eſt tanta diſſimilitudo inter gallinam & accipitrem, & tamen ille gallinis naturaliter exoſus eſt. Quin imò individuum ejuſdem ſpeciei ſæpe horret alterum naturali quodam inſtinctu, ut ſupra vidimus. Qualitates ergo illæ antipathiam fundantes, non ſunt communes & manifeſtæ, ſed inſenſibiles & occultæ, quas in rebus non niſi ab effectu deprehendere poſſumus. II.

Quod Idioſyncraſiam attinet, ea ſimiliter in qualitatum ſeu idearum quandam oppoſitionem eſt referenda. Sentit ergo quilibet Archæus ideas in alio ſubjecto ſibi contrarias, ut ovis in lupo, columba in accipitre, mus in fele, quapropter illud odit, & ſi forte eſt, illud fugit; ſi debilius, perſequitur.

III. Quòd ſi aliquando antipathia in diſtans videatur operari, ut dum

elephantum advenientem, tametsi magno adhuc locorum spatio remotum persentiscit rhinoceros, tunc vel recurrendum est ad effluvia, vel dicendum, quòd ad elephanti adventum idea ipsius etsi nunquam visi in rhinocerote suscitetur, quæ ipsum reddat perterritum, eo modo quo sæpius experimur nos adventum hostis adhuc remoti, sinistros de nobis absentium sermones, & casus damnosos in distans percipere. Illa verò ideæ seu phantasmatis excitatio, quæ fit in distans, explicari debet per spiritum mundi; inest enim cuilibet Archæo vis sensitiva alterius etiam remoti, sive familiaris, sive hostiliter oppositi; sicut in microcosmo sensus inest animæ, quo sive delectationem, sive dolorem in pede subjectatum, percipit in corde vel capite, adeóq; spiritus mundi, non solùm ad sympathiæ, sed etiam ad antipathiæ explicationem deservit.

IV. Quod concernit antipathiam quorundam corporum cum malis spiritibus, ea non improbabiliter â quibusdam admittitur, cui etiam multa favent experimenta, utì & instantiæ â corpore humano petitæ, â quo animam nostram multa pati, & in operationibus suis frequenter impediri experimur. Dici ergo potest, qualitates dæmoni contrarias in rebus quibusdam materialibus reperiri. Neq; illud axioma, quo dicitur ens materiale ac spirituale toto genere differre, adeò certum est, ut negari non possit. Cùm satìs videatur probabile corpora Electorum in futura resurrectione verè spiritualisanda, & defacto depuratam phantasmatis entitatem munus obire speciei intelligibilis. Substantiæ enim spiritualis & corporeæ ratio non videtur distingui nisi secundùm majorem & minorem Entitatis puritatem ac subtilitatem in suo genere. Nec contra fidem esse video, si dicatur dæmones de substantiali & nativa sua puritate ac subtilitate multum perdidisse. Nam & sancti Patres animas hominum, per peccata maximè carnalia, & rerum sensibilium amorem, dicunt reddi sordidas, impuras, & quasi carnales; juxta quod etiam ille textus Geneseos videtur explicandus: *non permanebit spiritus meus in homine in æternum, quia caro est.* *Gen: 6.*

Hujus puritatis ac subtilitatis tres gradus assignari possunt. *Primus* est in rebus, quæ tangi vel videri non possunt, esto sint materiales, & talis præcisè puritas atq; subtilitas non meretur, ut res propter illam vocetur incorporea. Quamvis Origenes dicat incorporeum vulgari usu sermonis appellari, quod non est crassum, solidum, palpabile, veluti si quis dicat aërem istum incorporeum. Quin imò Chymici, visibiles atq; palpa-

palpabiles liquores, â terrestribus fæcibus depuratos & subtilisatos, spiritus appellant.

Secundus gradus est in rebus, quæ tangi, vel videri, aut etiam aliter sentiri non possunt, & insuper â materia omnino sunt independentes; tales sunt omnes Angeli tam mali quàm boni.

Tertius est in substantia infinitè pura & subtili, qualis solus est Deus, spiritus ille perfectissimus, cujus comparatione alij quandoq; spiritus corpora dicuntur. Et sic interpretandæ sunt quædam sanctorum Patrum authoritates, ut *Hilarij*, qui ait nihil esse quod in substantia sua non sit corporeum; *Macarij*, qui affirmat Angelum, animam, dæmonem ex natura sua esse corpora; Divi *Augustini*, qui animam vocat corpus incorporeo vicinum. Non ergo videtur esse tanta inter materiales & spirituales substantias differentia & improportio, quanta vulgò putatur.

§. 5.

Quomodo idearum doctrina in sententia spiritûs mundi debeat applicari, & explicari.

JAm suprà de Ideis copiosè tractavimus, quas diximus esse duplices; quædam enim materiæ statim in prima mundi creatione â Deo fuerunt concreatæ seu congenitæ. Tales sunt ideæ vegetabilium, animalium, aliarúmq; specierum hujus universi, quamvis non omnes primis illis diebus fuerint evolutæ; nam ideæ animalium ex putredine originem trahentium tunc adhuc sopitæ manserunt. I.

Præfatæ omnes ideæ spiritum mundi determinant ad certos Archæos, quibus non solùm dat esse, verùm etiam operari, secundùm accidentales specierum differentias. E. G. Idea canis priusquam è suo chao evolveretur, non erat tantùm causa exemplaris organici corporis, quod canem vocamus, sed etiam cursûs & latratûs, aliarúmq; operationum naturalium, eidem canis individuo per se competentium, utì & omnium qualitatum, sive manifestarum, sive occultarum, sive aliis rebus familiarium, sive hostilium. Plerasq; has ideas, initio mundi, saltem quoad speciem evolutas fuisse, probabiliùs videtur.

Dantur verò & aliæ Ideæ, quæ materiæ post primam creationem â mundi hujus agentibus & diverso causarum concursu imprimuntur. II.

Tales iterum ſunt in duplici differentia. Quædam enim rebus dant eſſe, & conſtituunt quaſdam ſpecies ex diverſis jam præexiſtentibus permixtas; E. G. ſpeciem muli, aut leopardi; quædam verò impreſſæ ſunt duntaxat ad aliquid operandum. Ideæ primi generis ortum habent ex ideis primogeniis ſive originalibus, diverſo modo permixtis & confuſis. Sicut enim homo intentionaliter concipit hircocervum, montem aureum, aut vitulum volantem, ſpecies diverſas in phantaſia vel intellectu ſubjectatas confundendo, ſic etiam ſpiritus mundi in ſua phantaſia ſpecies diverſas permiſcere poteſt, earúmq; ſpeciales ideas deinceps retinere, ſicut nos in intellectu retinemus ſpecies rerum â nobis ſemel apprehenſarum.

III. Nec tantùm rerum omnium naturalium, ſed etiam quorumlibet arte factorum, vel purè ab hominum inſtituto primitùs dependentium ideas, ſpiritus mundi contrahit ex ipſis rebus. Ex hoc principio omnia illa naturæ miracula poſſunt explicari, quæ ſuperiùs cùm de idearum mirabilibus ageretur, poſtremo loco ſunt allata, E. G. novem muſæ cum ſuo Apolline lapidi â natura inſculptæ, Alphabetum in ſaxo, Pontifices & Sacerdotes marini, orchidum imagines, & infinitæ aliæ figuræ non tantum rerum naturalium, ſed etiam artefactarum, & ab hominum præcisè arbitrio dependentium. Huc etiam ſpectat Morgana Rheginenſis, & plura ſimilia, quæ omnia quomodo fiant pleniùs adverte.

Multæ ſunt rerum in hoc mundo ſpecies & ſpecierum combinationes, factæ ſive per naturam ſive per artem. Has omnes ſpiritus mundi concipit in animalibus, ſenſuum beneficio, maximè verò potentiæ viſivæ. Rerum ità conceptarum formatam effigiem in phantaſia retinet, nec tantùm poſtea in ipſis animantibus, ſed etiam extra ipſa ſimiles rerum figuras & ſpecies producere poteſt, cùm idem omnino ſit qui hoc in loco aliquid concipit, & idem alibi pingit aut format, & â propriis conceptibus facilè ad productionem rei conceptæ determinetur, ſicut determinatur anima in manu artificis vel Matris utero, ad formandum, & in ſubjecto ſive immanente ſive extraneo pingendum, quod in capite concipiebat.

Ex hac doctrina colliges, nullum eſſe tam ſubtile, præclarum, vel ingenioſum artefactum, quod non poſſit â natura ſecundùm figuram & alias qualitates exprimi, adeoq; ars cenſenda eſt naturâ longè inferior; Poſſunt etiam uni homini quandoq; naturaliter patere cogitationes alte-
rius

rius, non quidem immediatè ac directè, ſed mediante phantaſmate, in quo res ab intellectu cogitata materialiter ſemper exprimitur, ſi verum eſt illud commune axioma, quòd intelligentem oporteat phantaſmata ſpeculari. Phantaſmata enim unius Archæi, facilè alteri Archæo ob identitatem principij poſſunt innoteſcere.

Veniamus nunc ad Ideas, quæ rebus imprimuntur ad aliquid operandum. Talis eſt idea furoris, à cane irato, lapidi contra ipſum projecto impreſſa; idea quoq; timoris, cultro lanionum, & carni jumentorum, à morientium animalium Archæis ingenita; hæc plevriticorum & arhtriticorum furentes Archæos mitigat cultro potibus impoſito, & carne locis dolentibus applicatâ; Illa verò Archæos etiam pacatos & mites concitat, & contra ſe invicem exacerbat, lapide inter convivas projecto. Per infuſionem plumbi in aquam frigidam capiti ſuperpoſitam, vel extinctionem carbonum, idea extinctionis non tantùm aquæ, ſed ipſi etiam capiti imprimitur, unde ſpirituum in corpore ferveſcentium ardores extingvuntur. Talem fortaſſe ideam ſanguinis bullientis mitigativam habent illa omnia, quæ ſolâ geſtatione ſangvinis fluxum ſiſtunt. IV.

Huc etiam pertinet inimica & maligna Idea, quæ ab animalibus ad iram concitatis, item à cane rabido, ſerpente, tarantula, & ſimilibus, corpori per morſum, vel aliam læſionem imprimitur, & ſæpè cauſa eſt, quòd homo demorſus aut læſus non tantùm actiones illorum animalium imitetur, ſed etiam ſpecies atq; imagines eorum in vulnere atq; urinis exhibeat, ut Archæus humanus exceptâ corporis formâ & figurâ omnino videatur in alium tranſmutatus.

Mirabilis eſt Idea quietis, quam Echeneis piſciculus navi imprimit; hanc tantopere miramur, & non miramur qualitatem impetûs, quæ non minùs forſitan eſt mirabilis, & nihil eſt aliud, quàm idea motûs, rei projectæ aut motæ, vel ad motum adactæ ab aliis corporibus impreſſa. Hæc aliquando ſenſum latet, ſicut intenſo arcu, arbore deorſum alligata, & in quocunq; corpore ab aliis corporibus preſſo, nec adverti poteſt, niſi cùm per effectum proditur. Latet ſimiliter idea turbulenti motûs in medicamento ſomnifero motibus contrariis tuſo ſeu piſtato, quæ motum ſimiliter turbulentum in ſpiritibus cauſat. Idea pariter motûs deorſum vel ſurſum, Sambuci frondibus vel aſari foliis impreſſa, virtutem illorum ad ſuperna vel inferna determinat.

Idea magnetica, ſolo affrictu compaſſorum lingvulis, ſimiliter na-

tura magnetis ſubterranei, ſive arctici, ſive antarctici, ferramentorum extremitatibus, â terra, mediantibus atomorum effluviis, inſenſibiliter imprimitur; quæ quidem ſi operis ſuſcepti brevitas pateretur, fuſiùs hîc eſſent pertractanda.

V. Quæcunq; tandem actiones & generationes, quas in hoc univerſo miramur, per ideas optimè poſſunt explicari, E. G. quomodo in ſaxis diverſa conchilium genera, in terra carnes foſſiles, in homine ranæ, bufones, anſeres intrà vel extra uterum naſci poſſint; in aëre ferrum, lana, ſanguis, ranæ, vituli, ſaxa, & alia plura, quibus nonnunquam pluiſſe conſtat. Item grandines mirabiliter & uniformiter figuratæ, ſpecie humanâ E. G. inſignitæ, & virilia capita cum crinibus & barbis, muliebria cum peplis referentes; cruces quoq; prodigioſæ, & aliæ figuræ, non ſolùm grandini ac nivi, ſed obviis quibuſcunq; rebus inſenſibiliter impreſſæ, quod ſæpiùs factum hiſtoriæ teſtantur. Quamvis non ſemper operentur idearum impreſſiones, niſi in corporibus ad evolutionem illarum diſpoſitis, & Archæo per aliam fortiorem ideam non præoccupato. Hinc etiam non ſemper imaginatio materna fætum in utero mutat, nec ſemper cæleſtis impreſſio effectum in ſublunaribus ſortitur. Ità doctis raro, ſtultis autem ſæpe accidit ut futura præſagiant, quia mens doctorum ſpeculationibus aliò abſtrahitur, ne idearum ſentiat impreſſionem. Sic etiam illi quibus mens ægrotat, dolorem non ſentiunt; & lepus dormiens non videt, tametſi ſpeciem habeat in oculo ſubjectatam.

Videtur etiam ex adductis hucuſq; principiis via ſufficiens pandi ad explicandos fulminum admirabiles effectus, ſi admittatur fulmen eſſe animatum, & per diverſas nubium igniúmq; cæleſtium colliſiones, Archæo ipſius potentiſſimo, diverſarum operationum Ideas imprimi, quarum directione ac impulſu adeo mirabiles producat effectus. Eâdem viâ poſſent ſalvari mirabiles illæ virtutes, quas certis figuris & characteribus nonnulli attribuunt.

Hæc breviter pro elucidatione ſpiritûs mundi dicta ſufficiant, per cujus in ſe quidem indiviſibilis, in tot nihilominus Archæos diviſi operationes, ab idearum determinatione manantes, & atomorum effluviis promotas, omnia naturæ magnalia, clariùs & faciliùs, quàm in ulla alia ſententia videntur explicari.

Hiſce diutiùs immorandum eſſe non duxi, quòd hæc modernæ profeſſioni meæ non adeo videantur congruere, & parum ad meam vel

gregis

gregis mihi commiſſi ſalutem atq; utilitatem conferre. Animarum paſtores, de ſpiritu Religionis potiùs, quàm de ſpiritu mundi debent eſſe ſoliciti; detur hîc vel non detur, parum ad nos, modò DEUS ſpiritum ſuum ſanctum non auferat â nobis, & ſpiritu ſuo principali confirmet nos in ſancto propoſito, & vocatione noſtra. Hoc noſtrum eſſe debet principale ſtudium, hæc meditatio, hæc precatio.

Utinam alij gravioribus ſoluti curis onus hoc in ſe ſuſcipiant, & doctrinam de ſpiritu mundi ſuccinctè hîc propoſitam, clarâ, ordinatâ, & fuſiori methodo pertractent, quo labore, quanquam parum cæleſtis gloriæ promerebuntur, hæc tamen fortaſſe in Rempublicam literatorum utilitas dimanabit, ut multi opinionum ſuarum veterum tenebris implexi, ad contrariæ probabilitatis lucem oculos aliquando aperiant, vel eam ſaltem deſinant calumniari, ſpiritu ſuperbiæ turgentes, & ſibi ſolis certam veritatis cognitionem arrogantes. *In nullo aliter ſapere, quàm ſe res habet, Angelica perfectio eſt*, inquit S. Auguſtinus, *quamdiu ergo non habemus perfectionem Angeli, non habeamus præſumptionem diaboli.*

Cæca velut gallina ſolet deprêndere granum,
Sic homines verum tangere mente ſolent.
At qui ſe multum reperire ac cernere jactat,
Nondum vel granum repperit ille ſalis.

CAPUT XVIII.

Liquidò nondum conſtat, per hucuſq; dicta, circa rerum in hoc univerſo mirabilium cauſas, erutam eſſe veritatem.

SAtìs â nobis laboratum eſt in cauſis inveſtigandis tam diverſorum I.
ac mirabilium effectuum, quos videmus in hoc univerſo; nihil tamen ferè cum his omnibus actum eſt, omnémq; operam mihi videmur perdidiſſe.

Ne laboretis, inquit Eccleſiaſticus, *non enim comprehendetis* non Eccli. 43.
ſolùm Deum tantorum magnalium opificem, ſed nec ipſa ejus opera in his creaturis elucentia, quæ nonnemo ex amicis Job *veſtigia Dei* appel- Job 11.

lat: *Forsitan*, inquit, *vestigia Dei comprehendes*; quasi diceret: *nequaquam*. Hinc etiam illud psalmistæ: *vestigia tua non cognoscentur*.

Proverb: 30. *Tria sunt difficilia mihi*, inquit Salomon, *& quartum penitùs ignoro: viam aquilæ in cælo, viam colubri super terram, viam navis in medio mari, & viam viri in adolescentia*. Aquila enim in cælo, seu aëre volans videtur quidem, sed nullum sui volatûs relinquit vestigium. Sap: 5. *Transvolat in aëre, nullum* tamen *invenitur argumentum itineris illius, sed tantùm sonitus alarum, verberans levem ventum, & scindens per vim itineris aërem, commotis alis transvolavit, & post hoc nullum signum invenitur itineris illius*. Similiter petram coluber pertransit, & navis *fluctuantem aquam, cujus cùm præteriērit, non est vestigium invenire, neq; semitam carinæ illius in fluctibus*. Homo pariter in juventute sua nullum vitæ juvenilis relinquit vestigium, per quod via ejus seu vita præterita, maximè quoad affectiones internas, succedentibus annis cognosci possit. Latet hæc eadem difficultas in omnibus naturæ magnalibus. Videmus quidem causarum naturalium effectus valde admirandos, sed cùm pertransiērint, nullum sui relinqvunt vestigium, ex quo possimus cognoscere, quibus modis & viis effectus illi processerint. Et sicut aquila transvolans, vel coluber tortuosè gradiens, aut navis hinc inde fluctibus jactata, vel sicut adolescens in actionibus suis inconstans, & nunquam in eodem statu permanens, oculum vias ejus considerantem nunc huc rapit nunc illuc;Ità in hoc universo effectus naturæ admirandi considerationem nostram diversimodè torquent, & nunc in hanc, nunc in illam partem rapiunt, ut nesciamus quid de illis sentire debeamus. Citò enim transeunt, & cùm transiērint, non est unde illorum Eccli. 47. modos & causas cognoscamus. Huc etiam spectat illud Ecclesiastici jam supracitatum: *quàm desiderabilia opera* Dei, *& tanquam scintilla, quæ est considerare*. Sicut enim scintilla in silice latet abscondita, sic plurima Dei opera nobis sunt occulta. Et sicut scintilla excussa valde parva, imò ferè nihil est respectu incendij, sicut & gutta respectu oceani, sic opera Dei quæ nostræ considerationi sunt permissa, minima sunt respectu aliorum, quæ humanam latent cognitionem. Et insuper ex his minimis nihil â nobis evidenter cognoscitur.

II. Cùm ità nobis clarè Dei opera, eorúmq; causæ innotuerint, ut ea mirari omnino desinamus, tunc gloriari poterimus sublatam esse â nobis ignorantiam, imò adhuc timere debebimus ne â veritate procul recedamus,

mus, non enim omnis via clarior in philoſophicis etiam eſt verior. Quidquid ſit, non vult DEUS naturæ arcana nobis ad oculum patere: *facit magna & incomprehenſibilia, & mirabilia quorum non eſt numerus.* Job. 9. Ut non deſinat in minimis etiam creaturis eſſe mirabilis. Sufficiat illa nobis interim admirari, dum ad plenum ea ſcire ac penetrare non conceditur. Quòd ſi aliqui putant ſe omnes nodos Gordios in hoc rerum omnium ſibi cohærentium vinculo repertos ſolviſſe, videant ne per hoc, non tam ſubtilitatem, quàm ſtultitiam ſuam vendant, & multi lateant nodi in ſcirpis ipſorum. Mirari multa humanum eſt, pauca mirari non ſemper ſapientem ſed etiam ſtultum quandoq; denotat, nec ideo bruta ſapiunt, quia nihil mirantur.

Licet ergo adhuc hodie uſurpare illud Plinij: *multa ſunt naturæ miracula incomperta adhuc rationis, & in naturæ majeſtate penitus abdita.* Item illud Senecæ: *arcana illa non promiſcuè, nec omnibus patent, reducta, & interiore ſacrario clauſa, ex quibus aliud hæc ætas, aliud quæ poſt ſubibit accipiet.* Huc etiam ſpectat illud quod canit Lucretius:

Multa tegit ſacro involucro natura, nec ullis
Fas eſt ſcire quidem mortalibus omnia. Multa
Admirare modò, nec non venerare, nec illa
Inquires, quæ ſunt arcanis proxima. Namq;
In manibus quæ ſunt hæc nos vix ſcire putandum;
Eſt procul à nobis adeo præſentia veri.

Et quamvis fortaſſe aliquando veritatem palpando ac divinando inveniamus, ſicut cæca gallina granum ſolet invenire, illam tamen à falſo diſcernere prorſus neſcimus. Oſtendendum nunc multa, etiam in ſententia ſpiritûs mundi, præſuppoſitis atomis, Archæis & ideis, adhuc manere intricata, explicatu difficilia, & admiratione digna.

Scio quidem Hieronymum Vitalem, virum alioquin eruditiſſimum, in lexico ſuo mathematico audenter aſſerere, omnia naturæ arcana & myſteria, per ſpiritum mundi nobis facilè reſerari, ubi eum ſequentibus honorat prædicatis. *Eſt hic Alexandri gladius, tot gordianos nodos in univerſa Philoſophia reſcindens; Hoc Ariadnæ filum, nos manu ducens ad tot difficultatum inextricabiles aditus ſuperandos; hæc inquam mundi vita, quâ ſemel admiſſâ, ſtatim univerſa naturæ arcana intelliguntur, quâ demptâ in mille errorum lapſus impingimus.* Video nihilominus III.

nus

nus admiſſo etiam hoc principio, adhuc non pauca in naturæ gazophylacio abſtruſa latere, & nodos quoſdam gordios adhuc manere inſolutos.

Ipſe primò ſpiritus mundi admirationem noſtram parum evacuat, imò fortaſſe majorem parit, quàm ſit apud illos, qui quotidianam formarum ſubſtantialium generationem admittunt. Quis enim non miretur animam adeo latè patentem, ut totum hoc univerſi ſpatium informare poſſit, quod fortaſſe omnes Angeli cunctis ſuarum extenſionum virtualitatibus non poſſent implere? Inſuper cùm ſit indiviſibilis, & tanta, támq; diverſa operetur, ut etiam â quibuſdam vocetur *magnale magnum*, materialis tamen eſſe affirmatur; quam depreſſam Entitatis conditionem, cum tanta, tam celeri ac ſublimi activitate, ac ſenſu per omnia diffuſo combinare, non parum eſt difficilè; utì etiam cum adeo notabili rerum diverſitate, deſinentia; & ſeparabilitate ſenſuum judicio comprobata, conciliare ſubſtantialem earum identitatem, permanentiam, & continuitatem.

IV. Si jam ideas ſpiritûs mundi determinatrices penitiùs contemplemur, reperiemus in his adhuc plurima, quæ digna ſint omni admiratione. Inprimis Idearum natura, evolutio, cohæſio, quàm eſt mirabilis? quis dicere poteſt, quonam modo Ideæ, earúmq; partes in eodem ſubjecti ſpatio ſecum invicem penetratæ, inconfuſæ tamen permaneant? Quis explicare poteſt, quomodo, & â quo Ideæ ſuſcitentur? ſi dicas eandem eſſe difficultatem in ſpeciebus intelligibilibus, quomodo excitentur ſeu evolvantur; Item quomodo non ſint invicem confuſæ, quamvis occupent locum indiviſibilem; hoc ipſum eſt quod ſententiam ſpiritûs mundi relinquit plurimis adhuc difficultatibus intricatam, dum difficile per aliud difficile volumus explicare, adducto animæ indiviſibilis in humano corpore tam diverſa operantis exemplo, allegato etiam ſtupendo illo maternæ connexionis cum fætu myſterio, & inextricabili ſpecierum labyrintho â minoribus ad majora translato. Non eſt hoc meo judicio difficultatem enodare, ſed obſcurum explicare per obſcurum, & difficilia docere, quia per alia difficilia explicari poſſunt.

Magnum ſatìs naturæ *miraculum, & grande* ſatìs *profundum* teſte S. Auguſtino, *imò omni miraculo, quod fit per hominem, majus miraculum, eſt ipſe homo.* * *Eunt interim potiùs homines mirari alta montium, ingentes fluctus maris, latiſſimos fluminum lapſus, oceani ambitum, & gyros ſiderum, & relinqvunt ſe ipſos & non mirantur*, per humana

Idem S. Auguſt:

mana

mana quoq; tanquam faciliora naturam hujus univerſi conantur explicare, ſeu potiùs adumbrare, cùm tamen in terris *nihil magnum* ſit *præter hominem*, ut ajebat Phavorinus. *In* ipſo autem *homine nihil magnum præter mentem*, *nulla profunditas quoq; major ſuper humani animi abyſſum*, teſte Iſidoro. Unde humanæ mentis, & ſpecierum ei ſervientium exemplo, velle uti, ad declaranda cætera in hoc mundo naturæ miracula, videtur nihil eſſe aliud, quàm ignotum explicare per ignotius.

Quid hîc dicam de Idearum multitudine? quæ omnes ſunt entia verè actu, innumeræ tamen ſingulis momentis evolvi dicuntur; & major longè in hac ſententia idearum, quàm in communi formarum ſubſtantialium fit multiplicatio. Hæ quidem Ideæ Archæos determinare dicuntur, jam ad ſympathicos, jam ad antipathicos, aliósq; mirabiles effectus. Si autem quæratur, cur hæc idea Archæum ad hos effectus determinet? cur uni ſit familiaris non alteri? nihil reſponderi poterit, quàm talem eſſe ipſius naturam. *Brevis ſanè iſta eſt ratio fateor, ſufficiénsq; reſponſio*, inquit Sanctus Auguſtinus, dum aliam ultra dare non poſſumus; hæc tamen noſtram admirationem, parum tollit. Sufficiebant fortaſſe occultarum cauſarum & qualitatum nomina, quibus alij in rerum naturalium explicatione ſunt contenti, ut non videatur fuiſſe opus ſe in majores conijcere terminorum & quæſtionum labyrinthos. Demum in illo agendi & formandi modo phantaſtico, quem animæ huic univerſali attribuunt, vereor ne meræ ſint hominum phantaſiæ.

Civit: lib: 21. cap: 7.

Quod atomorum ſeu corpuſculorum effluvia concernit, magna in illis recondita latet difficultas. Nec enim facilè concipitur, quomodo tantam effluviorum maximè ſubſtantialium copiam res una quandoq; minima ſuppeditare poſſit, aut quomodo hæc ab una univerſi parte ad alteram per tanta ſpatia poſſint pertingere.

Taceo hîc, quòd non omnes, qui ſpiritûs mundi fundamento inſiſtunt, eundem explicandi modum teneant, ſed in via quam putant eſſe veritatis, unus ſic, alius ſic incedat, quod magnum eſt indicium eos in plurimis hallucinari; veritatis enim unicus eſt trames, pluribus calliculis deviatur. Hæc de ſententia ſpiritûs mundi, quæ licet veriſimilior quàm communis, nondum tamen vera & certa mihi eſſe videtur, dicta ſufficiant. *Utinam* verò, ut ſibi Tullius optat, *tam facilè vera invenire poſſem, quàm falſa convincere.*

Sunt igitur quamplurima in hoc mundo, quæ ignoramus; imò V.

ſeclusâ fide non auſim dicere, ullam reperiri ſententiam, in rebus præſertim phyſicis, quæ non ſit periculo erroris obnoxia. Dantur in hoc rerum naturalium theatro quàmplurimæ ſphinges, nos verò Davi ſumus, non œdipi. Ludit nobiſcum divina ſapientia in orbe terrarum, dum ſcientiæ noſtræ aut doctæ potiùs ignorantiæ illudit. Mundum quidem

Eccle: 3. tradidit diſputationi noſtræ, *ut* tamen *non inveniat homo opus quod operatus eſt DEUS ab initio uſq; ad finem.* Hoc eſt; nullius â primo uſq; ad ultimum certam reddere poſſit rationem; ſive, incipiendo â rerum cauſis & eſſentiis, uſq; ad effectus illarum & proprietates, nullius rei notitiam perfectè aſſequi valeat. Horum omnium vera & genuina cognitio nobis pro ſtatu præſenti eſt impoſſibilis, ſeclusâ Dei revelatione.

Eccle: 8. Quis ſapiens ut Salomon? ille tamen ait, *quòd omnium operum Dei nullam poſſit homo invenire rationem, eorum quæ fiunt ſub ſole, & quantò plus laboraverit ad quærendum, tantò minus inveniat.*

Si eorum non poteſt reddere rationem quæ fiunt ſub ſole, quantò magìs illorum quæ fiunt ſupra ſolem? valde *obturatus eſt* humanæ men-

Num: 24. tis *oculus*; Palpando ac divinando plerumq; in ſententiis noſtris proce-

Eccle: 5. dimus. *Multa* ſunt in illis *ſomnia, plurimæ vanitates, & ſermones innumeri.* Ex tergo faciem, & ex viſibilibus inviſibilia debemus conijcere. Multa nihilominus ſcrutamur, etiam illa quæ DEUS poſuit in theſauris ſuis rimari præſumimus, ſed deficimus ſcrutantes ſcrutinio.

VI. Præſtaret nos quibuſcunq; noſtris opinionibus ſemper illud adijcere, quod ſententiis ſuis adhibent Turcarum Hairetti: *Deus optimè novit*; confiteri quoq; imbecillitatem & ignorantiam noſtram, dicendo cum Divo Auguſtino: *neſcio, & non erubeſco me confiteri neſcire quod neſcio*, nec animo præſumptuoſo illorum ſcientiam appetere, quæ nos DEUS voluit ignorare. Quod ſi fecerimus, nunquam incidemus in Homeri ſtultitiam, qui cùm piſcatores quoſdam interrogâſſet quid haberent? & illi reſpondiſſent:

Quod captum eſt periit, ſed quæ non cepimus adſunt.

Significantes ſe, cùm piſces capere non potuiſſent, pediculos interim captos necâſſe, quos verò non cepiſſent adhuc habere, reſponſo diu ſecum perpenſo, cùm illud explicare non poſſet, ac de ſua ignorantia erubeſceret, præ mœrore animi contabuiſſe ſcribitur. Nec Ariſtotelis dementiam incurremus, qui Euripi ſepties in die ac nocte curſum reciprocantis naturam admiratus, cùm ejus cauſam explorare non poſſet, igno-

ignorantiæ ſuæ pariter impatiens, & ægrè ferens dari aliquid ingenio ſuo impervium, ſe in aquas Euripi dedit præcipitem, inquiens: *quoniam te capere non poſſum, cape me.* Nos quibus difficiliora & intricatiora in rebus naturalibus ænigmata quotidie ſolvenda occurrunt, & cauſarum naturalium arcana penitùs ſunt inacceſſa, ſimus his ſapientiores; erimus autem, ſi non nimiùm ſapere affectaverimus. Quod ſi alioquin in hoc naturæ mari multum capere voluerimus, parùm tamen vel nihil capiemus, ſed plurima eorum quæ cepiſſe videbimur, ſcientiam noſtram effugient, eadémq; intellectu noſtro aſſequi nullatenus poterimus.

Proijciamus nos potiùs, & omnem ſcientiam noſtram, non quidem in fluxum & inconſtans Euripi fretum, ſed in pelagus inexhauſtum æternæ ſapientiæ, illi veritatis notitiam, nobis autem nihil ex nobis niſi errorem & mendacium attribuentes; ſapientiſſimum quoq; illud Eccleſiaſtici monitū animo ſemper repetamus: *altiora te ne quæſiêris, & fortiora te ne ſcrutatus fueris, ſed quæ præcepit tibi DEUS, illa cogita ſemper, & in pluribus operibus ejus ne fueris curioſus; non eſt enim tibi neceſſarium ea quæ abſcondita ſunt videre oculis tuis. In ſupervacuis rebus noli ſcrutari multipliciter, & in pluribus operibus ejus non eris curioſus. Plurima enim ſuper ſenſum hominum oſtenſa ſunt tibi. Multos quoq; ſupplantavit ſuſpicio illorum. Suſpicio* dicit, non *ſcientia* vel *opinio*, ut per hoc denotet, nos in rerum naturalium cauſis indagandis plerumq; ſuſpicari, vix aliquid opinari, ſeu probabiliter judicare, multò minùs evidenter cognoſcere. VII. *Eccli: 3.*

Audiamus hîc etiam ſapientiſſimum Cardinalem Cuſanum de docta hominum ignorantia ità ſcribentem? *In his*, inquit, *tam admirandis rebus, tam variis & diverſis, per doctam ignorantiam experimur, nos omnium operum Dei nullam ſcire poſſe rationem, ſed tantùm admirari. Quoniam magnus Dominus, cujus magnitudinis non eſt finis, qui cùm ſit maximitas abſoluta, utì eſt omnium operum ſuorum Author & cognitor, ità & finis, ut in ipſo ſint omnia, & extra ipſum nihil; qui eſt principium, medium, & finis omnium entium, & circumferentia univerſorum. * Cùm inhabitet ipſam lucem inacceſſibilem, quæ per omnia quæritur, ſolus poteſt pulſantibus aperire, & petentibus dare, & nulla habet poteſtatem ex omnibus Creaturis ſe pulſanti aperire, & ſe oſtendere quid ſint, cùm ſinè eo nihil ſint, qui eſt in omnibus; ſed doctæ ignorantiæ ab eis ſciſcitanti; quid ſint? aut quomodo? aut ad quid? reſpondent: Ex nobis* VIII. *lib: 2. cap: 14.* *Ibidem.*

 nihil,

nihil, neq; ex nobis tibi aliud, quàm nihil respondere possumus. Cùm etiam scientiam nostrî non nos habeamus, sed ille solus, per cujus intelligere id sumus, quod ipse in nobis vult, imperat & scit. Muta sumus omnia, ipse est qui in nobis loquitur, qui fecit nos, solus scit quod sumus, quomodo, & ad quid. Si quid scire de nobis optas, hoc quidem in ratione & causa nostra, non in nobis quære. Ibi reperis omnia, dum unum quæris, & neq; te ipsum, nisi in eo reperire potes. Hæc ille.

Ne putemus ergo nos veram scientiam, veríq; notitiam, quantiscunq; ingeniorum nostrorum viribus & studiis posse comparare. A solo Deo illam obtinere studeamus, qui si placitum eidem fuerit, facilè nobis de infinitis sapientiæ ac scientiæ suæ thesauris illam communicabit.
Dan: 2. Ipse enim solus est, qui docet hominem scientiam, * *qui revelat profunda & abscondita, & novit in tenebris constituta.* Sinè hujus Ariadnæ ductu, & face divini hujus luminis, omnia in mundi hujus labyrintho, erroribus atq; casibus obnoxia sunt.

Non tantùm in materiis Theologicis & divinis, sed etiam in plurimis naturalium scientiarum difficultatibus, meritò usurpare possumus illud Simonidis, qui ab Hierone Siculo rogatus, quidnam, aut qualis esset *DEUS?* ad deliberandum unius diei spatium popoſcit. Id cùm effluxisset, revocatus, & quod pridie quæsitum fuerat solvere jussus, biduum postulavit; eo finito quatriduum. Et cùm sic sæpe spatium duplicâsset, Tyranno, quid sibi procrastinatio hæc vellet, percontanti, respondit: *Quò diutius cogito, eò mihi res videtur obscurior.*

Cicero de natura Deorum.

IX. Adducamus hîc adhuc pro capitis coronide, S. Laurentium Justinianum, qui scientiam humanam, de se multa præsumentem, in altis volantem, & ima lingentem sequentibus verbis confundit: *Cùm ad divinæ sapientiæ investiganda inscrutabilia humanus attollitur intellectus, ut succumbat necesse est. Si enim de naturalibus cogitans parum proficit, & ad latentes rerum causas perquirendo non venit, quid de divinis censendum sit, judicet qui rectè sapit. Humana quippe scientia si diligenter examinetur quid nesciat; non scientia, sed verissimè potiúsq; ignorantia vocatur. Innumera namq; sunt, quæ prorsus ignorat. De ipsis, quæ quotidie videt & palpat, nullam convincitur habere notitiam, & rationis scientiam; si sciscitetur, ut rationem reddat, cur olivarum lauríq; folia potiùs, quàm vitis & fici in hyeme virescant, penitus ignorabit; si quæratur, cur formica, sinè alarum remigio creata, cur talia &* talia

S. Laure: Justin: de casto Connubio cap: 14.

talia facta sint, omnino suam convincetur confiteri ignorantiam. O elata præsumptio! ô tumens humana existimatio! indocta scientia & nescia doctrina quid inflaris? quid extolleris? cur terminos excedis tuos? cur erectâ cervice, extento collo, ductis superciliis graderis? & quasi de singulari inflaris scientia? vísque â cunctis vocari Rabbi? quare cæteros despicis? quare simplices inhonoras? reddere de minimis rationem nescis, & de magnis intumescis; stultam ô homo fecit DEUS sapientiam tuam, tibi obijciendo multa inscrutabilia & exigua, quarum nullam habes scientiam, quatenus ex illis discas non inflari.

Si quando super ingeniis sit quæstio mota,
Divino humanum cedere nemo negat.
In plerisque tamen mihi divinare videtur,
Divinum hinc meritò dixeris ingenium.

SCIENTIA ergo nostra etiam anagrammatis ex nomine ipsius desumpti testimonio IT NESCIA, ET INSCIA.

Hæc de scientiarum, aut veriùs opinionum, atq; suspicionum nostrarum incertitudine ac fallibilitate dicta sufficiant. Plurima suspicamur, opinamur pauca, scimus nihil. Nunc ad scientiæ, seu potiùs sciendi cupidæ ignorantiæ, damna spiritualia describenda calamum convertamus.

CAPUT XIX.

Scientia tempus meritis & pietati concessum vanè prodigit, & spiritum ac devotionem distrahit.

AD spiritualia scientiæ damna & incommoda explananda me jam confero; hanc non immeritò *occupationem pessimam* vocat Ecclesiastes, *quam dedit DEUS filiis hominum, ut occuparentur in ea.* Pessimam occupationem ideo vocatam existimat Lyranus, quòd sit impeditiva majoris boni, devotionis scilicet & orationis; in quibus occupari millies profectò salubrius esset homini, â quo studio ne retardarentur vel impedirentur plures Sancti, literas velut pestem fugerunt. Verissima Divi Bernardi est sententia: *â terris ad cælos festinantem qui moratur, etsi non detinet, plurimùm tamen nocet.* Remorantur nos eò festinantes, si tamen festinamus, nugæ nugarum, & vani-

I.

c. I.

ad ff. de monte Dei.

vanitates vanitatum, inania ſcientiarum ſtudia, remorantur, & utinam plurimos non penitus detinerent. Plangebat Divus Bernardus hanc mentis humanæ calamitatem, remoras hujuſcemodi vix aliquando perrumpere valentis, quin ſæpius, ſponte ſectantis, cùm de ſe humiliter ità loquitur? *Tu quidem Domine greſſus meos dinumeras; ſed ego lentus aſcenſor, feſſus viator diverticula quæro; væ mihi ſi tenebræ me comprehendant, aut ſi mea fuga fiat in hyeme, vel ſabbatho, dum nunc ad lucem, cùm tempus acceptabile, & dies ſalutis ſunt, proficiſci diſſimulo.*

de gradibus humil: & ſuperb:

Michea. 3. **Væ qui cogitatis inutile*, ait Propheta. Inutilia cogitant, qui mentem ſuam ejuſcemodi rebus occupant, quæ parum vel nihil ad æternam beatitudinem utilitatis adferre poſſunt. *Una cogitatio felix*, inquit D. Hieronymus, *cogitare de Domino, de reliquis nolo ſinas cogitationem creſcere.* * *Nam omnis cogitatio*, ut ait Caſſianus, *non ſolum turpis, ſed etiam otioſa, & à Deo quantumcunque diſcedens, à perfecto viro immundiſſima fornicatio reputatur.* * *Quidquid cor cogitat*, inquit Divus Bernardus, *quod ad utilitatem tuam, vel proximorum quoquo modo non pertineat, reſpuendum eſt.* Et alibi: *Sicut nullum eſt momentum, quo homo non utatur, vel fruatur Dei bonitate & miſericordia; ſic nullum debet eſſe momentum, quo eum præſentem non habeat in memoria. Omne tempus in quo de Deo non cogitas, hoc te computes perdidiſſe.*

Epiſt: ad Euſtoch: Collat: 14. c. 11. de inter: domo c. 24.

II. Quantam igitur jacturam temporis ſuſtinent literati, quàm vanè oleum, & omnem operam ſuam perdunt, quibus rara de Deo cogitatio obverſatur, & ſola cordi eſt inanium literarum occupatio. Beatus ille, qui, ut ait D. Bernardus, *omnia detrimentum facit, omnia aſpernatur & arbitratur ut ſtercora, exinanivit ſemetipſum penitus, non ſe patitur occupari, quibus novit non poſſe repleri; non ignorat ad cujus imaginem conditus ſit, cujus magnitudinis capax ſit; nec ſuſtinet de modico creſcere, ut de maximo minuatur.* Beatus homo talis, quem tu erudieris Domine, & docueris eum incumbere Soli curæ te promerendi, & ad magnum illud æternæ beatitudinis pondus, pro parvo laboris pretio mercandum, omne ſtudium adhibere, neglectis cæteris illi ſoli vacare, quod cum ipſo poteſt eſſe in æternum. Ad hujus autem conſecutionem, ſtudium ſalutis, non verò ſcientiæ neceſſarium eſt. Non illud quo mundi ſapientes occupantur, ſed quod adhibebat Rex David, cujus omnis meditatio & occupatio fuit in lege Domini, & in ſanctiſſima voluntate illius,

ſerm: 15. in pſ: qui habitat.

us, ut per ejus obſervantiam ſemper juſtificatus permaneret. Hinc DEUM rogat, non ut ipſum doceat alta & ſubtilia, ſed ſaluti utilia: *doce me*, inquit, *juſtificationes tuas. Viam juſtificationum tuarum inſtrue me. Da mihi intellectum ut ſciam teſtimonia tuâ. In mandatis tuis exercebor, & conſiderabo vias tuas; in juſtificationibus tuis meditabor, non obliviſcar ſermones tuos. Conſiderabo mirabilia de lege tua.* Ait deinde: *didici judicia juſtitiæ tuæ. A mandatis tuis intellexi. Teſtimonia tua exquiſivi. Quomodo dilexi legem tuam Domine, totâ die meditatio mea eſt.* Hæc meditatio ſtudium eſt ſalutis, quod ſpiritûs devotionem accendit, non extingvit, non diſſipat, ſed retinet, atq; confirmat.

Videamus nunc quantam remoram ad cæleſte bravium feſtinantibus injiciat, quantùm â devotionis merito mentes humanas abſtrahere ſoleat, & theſaurizationem gloriæ cæleſtis impedire ſtudium ſcientiæ. Neſcio, an ullus ex hujus ſæculi literatis Divo Bernardo ſit ſanctior? audi tamen illum humiliter de ſe confitentem, & miſeriam ſuam deplorantem: *lego*, inquit, *de Religione mea, & plùs diligo lectionem, quàm orationem. Verumtamen nil aliud mandat divina ſcriptura, niſi Religionem amare, unitatem ſervare, charitatem habere; ego autem miſer & miſerabilis citiùs curro ad lectionem, quàm ad orationem; libentiùs volo legere, quàm miſſas auſcultare. Expectat me aliquis volens de neceſſitate ſua mihi loqui, ego verò librum aliquem accipio, lego in eo, & legendo amitto fructus charitatis, pietatis, affectus compunctionis, fletûs, Miſſarum utilitatem, cæleſtium contemplationem.* Medit. c. 7.

O! quanta literati meritorum lucra ſibi poſſunt aggregare, qui nunc potiorem vitæ ſuæ partem otiosè ſpeculando tranſigunt, Intellectum ſuum ſcientiarum ſtudio perficiunt, negligunt voluntatem, â qua tamen vel elicitè vel imperatè procedere debet, quidquid pro pretioſa illa margarita â Rege Cælorum ſuſcipitur; faſtidiunt orationem, indeſinenter lectioni vacant; cùm tamen hæc ſinè illa ſterilis ſit & infructuoſa, & bene dixerit D. Auguſtinus: *Meliùs eſt orare quàm legere. In lectionibus cognoſcimus quid agere debeamus, in orationibus percipimus quæ ſaluti neceſſaria poſtulamus. Orationibus nutritur anima, lectionibus excitatur. Novit ſemper oratio ſinè lectione proficere, ſed lectio ſinè oratione rariſſimè. Unde nec diſcerni poteſt de facili, quanti ſit periculi & laboris parum vel nihil orare & ſemper legere, & nunquam ad ſapidam ſcientiam pervenire.*

Scio

Scio equidem illud ejusdem Divi Augustini: *Intellectus cogitabundus est principium omnis boni.* Item illa in soliquiis ejus verba, quibus
Soliloq: c. 1. DEUM sic alloquitur: *quisquis cognoscit te, diligit te; se obliviscitur, amat te plusquàm se, relinquit se, & venit ad te, ut gaudeat de te. Hinc est ergo Domine, quòd non tantùm diligo, quantùm debeo, quia non plenè cognosco, sed quia parum cognosco, parum diligo, & quia parum diligo, parum in te gaudeo.* Scio tantò fortiùs ad prosequendum aliquid, trahi voluntatem, quantò clariùs in eo boni, vel amabilis ratio cognoscitur. Novi deniq; scientiam plurimùm ad pietatem ac Religionem conducere, quin imò esse necessariam, ut bene dixerit Lactantius: *sapientia præcedit, Religio sequitur; prius est enim Deum nôsse, consequens colere.* Verùm utinam filij hominum cognitionem & scientiam suam sterilem esse non sinerent & speculativam, sed per illam ad praxin amoris, erga objectum suum cognitum dirigerentur, & cognoscere perfectiùs appeterent, ut ardentiùs amarent. At quia plerumq; non ideo appetunt scientiam, ut ædificent conscientiam; in perficiendo intellectu hærentes, & nunquam ad voluntatem excolendam se extendentes, & quæ sciunt, ad hoc solummodò sciunt ut sciantur, fit ut telas aranea-
Sap: 3. rum texant, *& vacua sit spes illorum, & labores sinè fructu, & inutilia opera eorum.* Tum quia in supervacanea plurium speculationum vanitate sensus eorum detinentur, quàm opus sit ad amorem, cujus motivum sufficiens est Deum scire & credere sub ratione Creatoris, Redemptoris, ac Benefactoris, Patrísq; summè amabilis. Tenera res & mollis est amor, speculationibus altis absorbetur potiùs, quàm adjuvatur. Bene Divus Bonaventura: *si quis hoc dictum corde frequentaret, ô Domine quando te diligam! citiùs se sentiret experimentaliter inflammari, quàm si de secretissimis cælestibus & æterna generatione vel processione millies cogitaret.*

III. *In formula honestæ vitæ. In spec: Monach:*

Illas scripturas libenter legas, inquit D. Bernardus, *quæ præcipuè erga Christum Dominum tuum magìs inflammaverint intellectum.* Et alibi: *Si ad legendum accedat, non quærat scientiam, sed saporem.* At dum scire tantùm multa, non etiam inde proficere quærimus, vixq; aliquando inter laborem literarium mentem ad divina levamus, vix illum unquam ab Jove ordimur, totum ei tempus impendimus nullum devotioni, ac tot evolutis codicibus salutaria illorum documenta nunquam vertimus in opera, vanissimi profectò sumus. Laudo sapientissimum, san-

sanctissimúmq; Idiotam Abbatem Pambonem, cui cùm alius quidam vir doctrinâ clarus, ut refert historia Ecclesiastica, suaderet, ut virtutis studio adderet aliquid sacratioris doctrinæ, & cùm annuisset S. Abbas, ac Doctor in prima prælectione illud Regij vatis, *dixi custodiã vias meas ut non delinquam in lingua mea*, quod primũ fortè occurrerat, interpretatus esset; *Heus*, inquit, Pambo *satìs est, cùm hoc probè didicero, & dedero effectum, tunc reliqua prosequeris.* Simile quid legitur de scholari quodam, qui de terra longinqua ad Theologiæ studium Parisios venit; & cùm primâ die Magistri cujusdam, qui Matthæum legebat, scholam ingressus fuisset, & explicari audivisset illud: *diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo*, subitò surrexit & exiit; interrogatus quò iret? cur tam citò scholas desereret? respondit: *nihil mihi factum est, sed antequam plus audiam, istud volo opere complere.* Religionem postea intravit, ac dilectionem Dei, quam doctus fuerat, sedulò cœpit exercere. Paucissimi hodie tales reperiuntur. Sunt è contra quamplurimi, qui multa quidem nôrunt, sed tantò minus faciunt, & cum sterili sua scientia per omnem vitam Deo displicent, qui, ut ait D. Augustinus, *legem suam non solùm sciri, sed etiam impleri jubet.* Ità scilicet mundi scientia nos supplantat; ità Sirenes istæ aures cordis nostri dolosè rapiunt; ità Typhus hic perniciosus humani generis collectum in nobis spiritum, quem accendere deberet, solet dissipare; ità ducimur ad cor durum; ità nos subvertit, ut cum Divo Bernardo loquar: *hæc sapientia mundi terrena, animalis, diabolica, inimica salutis, suffocatrix vitæ, Mater tepiditatis ejus, quæ solet Deo vomitum procurare.* *Super Evang: Ecce nos.*

IV. Vis scire quantùm devotionem orationis enervent studia literarum, quàm importunè, quoties ad meditationis quietem, aut plectra Davidica se â Musarum Choris transferunt literati, auribus eorum soni ipsarum nondum desinentes obstrepant, ab expertis & hæc quotidie plangentibus require. Solent literatis, præsertim dum divinis vacant negotiis, miræ subtilitates, faciles difficultatum maximarum enodationes occurrere, orationem ac meditationem ipsorum tepefacere, & omnem plerumq; laborem reddere infructuosum. Neq; mirum est, rerum quibus vacant cogitationem mentibus ipsorum se ingerere; cùm etiam â pluribus jam annis sepulta phantasmata tunc reviviscere soleant, fabularum levitates, & nugæ nugarum, quas aliquando jam olim in scholis conceperunt. Conqueritur hoc in se quidam apud Cassianum, id speciale

Collat: 14. *c.* 12. ciale impedimentum salutis vocans, dum sic ait: mihi *præter illas generales animæ captivitates, quibus non dubito infirmos quoq; pulsari, extrinsecus speciale impedimentum salutis accidit, pro ea, quam tenuiter videor attigisse, notitiâ literarum, in qua me ità vel instantia pædagogi, vel continuæ lectionis maceravit intentio, ut nunc mens mea poëticis velut infecta carminibus, illas fabularum nugas, historiásq; bellorum, quibus â parvulo primis studiorum imbuta est rudimentis, orationis etiam tempore meditetur, psallentíq;, vel pro peccatorum indulgentia supplicanti, aut impudens poëmatum memoria suggeratur, aut quasi bellantium heroum ante oculos imago versetur, taliúmq; me phantasmatum imaginatio semper eludens, ità mentem meam ad supernos intuitus aspirare non patitur, ut quotidianis fletibus non possit expelli.* Audivi quendam excellentis doctrinæ virum, cùm aliquando post disputationem celebraret, & in Missa *Orate fratres* dicere deberet, vultu ad populum verso dixisse: *probo minorem.*

Quis igitur fucos tales multùm nutriat? qui deinde importunè bombilando, quæstuosæ orationis laborem totum deperdi faciunt, & ipsius sacrificij devotionem interturbant. Rara avis in terris homo eminens eruditione, ac sedulus in pia cælestium contemplatione, diligens in studendo, devotus in orando, intentus studio literarum, & gaudens dono lacrymarum.

Climacus ex hac causa ipsam scientiarum divinissimam Theologiam, â viris Deo addictis & contemplationis studio deditis arcendam
Scala parad: gr. 7. censet. *Non convenit*, inquit, *lugentibus Theologiæ sermo, nam ex eo maximè solvi illorum fletus consuevit.* Omnes lugentes sumus, aut esse saltem debemus, *producentes nunc lacrymas*, ut bene dixit in vitis Patrum Macarius, *antequam eamus hinc, ubi lacrymæ nostra corpora comburant*; * *nam tempus hoc*, ut ajebat Thallæus Abbas, *nobis ad pœnitentiam indultum est, & valde requiretur â nobis, si illud neglexerimus.*
Serm: de miseria humana. Verissimum est illud Divi Bernardi: *qui non flevit, quando erat tempus flendi, æterno luctu lugebit, sed sinè fructu.* Lacrymis ergo potiùs quàm literis studendum.

V. Mirum quid narratur de psittaco Leonis X. quod cùm aliquando præter morem taciturnus & cogitabundus videretur, dixerit ei per jocum Pontifex: *Papagallo che pensi? psittace quid cogitas?* ad quæ verba psittacus velut expergefactus protulit illud psalmi: *cogitavi dies antiquos, & an-*

& annos æternos in mente habui. Quo responso perculsus Leo, psittacum Dæmoniacum esse suspicatus, jussit occidi. Optandum esset, ut quilibet doctus in suo musæo ejusmodi psittacum aleret, â quo cor suum â transitoriis mundi hujus vanitatibus abstrahere, & æterna disceret cogitare; sunt enim plures hoc tempore, qui magìs literis quàm lacrymis student, plùs scientiæ intendunt quàm virtuti, potiorem ætatis partem magìs philosophicarum novitatum indagini, quàm novissimorum suorum considerationi, Aristoteli & vanitatis sectandæ plùs quàm DEO & veritati consecrant, illud Divi Hieronymi monitum malè dimidiantes: *sic stude tanquam semper victurus, sic vive tanquam semper moriturus*, studentes quidem tanquam semper victuri, non viventes autem, tanquam semper essent morituri. Utinam tandem dum maturè sapiendum est, sapiant. *Vita hæc misera est*, ait D. Augustinus, *mors incerta, si subitò obrepat quomodo hinc exibimus?* & ubi flebimus quæ hìc flere negleximus? annon hujus in lacrymando negligentiæ luenda nobis erunt supplicia? *Quid cunctamur igitur conferre nos totos ad quærendum Deum & vitam beatam*, cum eodem Divo Augustino, cui *displicebat quidquid agebat in sæculo, præ dulcedine Dei, & decore domùs ejus quam dilexit.* Pereunt in mundo omnia ut fumus, in nihilum vanescunt omnia, reprobantur in sapientia sua mundi sapientes; Væ qui æterna non diligunt, & cœlestem lucrari negligunt margaritam, ac magìs docti esse satagunt, quàm devoti, plùs nutrire student typhum inflantem, quàm charitatem ædificantem. *S. Augustinus.*

In vaticinijs Isaiæ de Christo scribitur: *Butyrum & mel comedet, ut sciat reprobare malum & eligere bonum.* Quem textum Rabbini sic explicant: Christus erit valde sapiens atq; intelligens, quem in finem comedet mel & butyrum, quæ solent homines facere valde acutos & intelligentes. Hanc Rabbinorum sententiam Joannes Huartus Medicus multis argumentis physicis conatur adstruere. Comedunt multi hodierno tempore butyrum & mel, devorant multos studiorum labores, *ut sciant* de multis rebus discurrere, sapientiam suam jactare, & vanam hominum æstimationem aucupari, non *ut sciant* reprobare malum & eligere bonum. Quod est illud bonum homini eligendum? *Indicabo tibi ô homo*, inquit Michæas, *quid sit bonum, & quid Dominus requirat â te: utiq; facere Judicium, & diligere misericordiam, & solicitum ambulare cum Deo tuo.* Hoc fac ô homo & vives; fac inquam, hoc est *Isaiæ 7.* *Michææ. 6.*

non tantùm ſcias ſpeculativè hoc bonum, ſed etiam practicè. Ambula cum Deo tuo, de virtute potiùs quàm de ſcientia ſolicitus; Deum meditare, Deum cole ac venerare, Deum indeſinenter ora, maximè ſi Religioſum te profiteris. *Religioſi* enim *eſt unum ipſum ambire, & ad ſacram monadem cogi* ut ſcribit S. Dionyſius. Nil prodeſt turbari erga plurima, hoc unum nobis eſt neceſſarium, quod per meditationem & orationem potiſſimùm obtinemus. Climacus Monachum ſive Religioſum ità deſcribit: *Monachus eſt qui ſemper habet ſpiritum elevatum in Deum, & orat in omni loco, tempore, & negotio.* * *Languida & infirma eſt Religio*, teſte S. Bonaventura, *quæ non multùm habet orationis*, ſtudio autem ſcientiæ valde impeditur atq; tepeſcit orationis ſtudium. Ora igitur, & ſtrenuè in pietatis ſtudio labora, nec ſinè boni operis fructu tempus pretioſum elabi permitte, damno irreparabili, & per totam æternitatem deplorando.

Eccle: hier: cap: 6.

cap. 1.

Immenſum tibi larga favent modò ſidera tempus,
Tempus erit, nullum cùm tibi tempus erit.

VI. At objiciet hic quiſpiam literatorum fautor, hæc omnia poſſe à doctis commodè impleri, utì etiam illud Lucæ 8. *oportet ſemper orare & non deficere.* Item illud Pauli: *ſinè intermiſſione orate*, & ſufficientes ab illis meritorum acervos cumulari, eſto literis & eruditioni potiſſimum diei tempus ſoleant dedicare. Nam ùt bene ait S. Auguſtinus, ſuper illa pſalmographi verba: *totâ die laudem tuam. Vis optimum*, inquit, *quoddam Deum totâ die laudandi medium: en quidquid egeris bene age, & laudâſti Deum totâ die.* Divus Hieronymus etiam quærens, quomodo ſol & luna Deum laudent, ait: *in eo quòd â ſuo officio & ſervitio non recedunt, ſervitium ipſorum laus Dei eſt.* Scriptum eſt etiam ab Eccleſiaſtico, *qui conſervat legem, multiplicat orationem*, vel ut vulgata habet, *oblationem. Sacrificium ſalutare eſt attendere mandatis, & diſcedere ab omni iniquitate.* Deniq; juxta Divum Hieronymum, qui in Epiſtola ad Lætam jubet, ut orationi lectio, lectioni ſuccedat oratio; & Euſtochium hortatur, ut tenenti codicem ſomnus obrepat, & cadentem faciem pagina ſuſcipiat, *Sanctis etiam ipſe ſomnus eſt oratio.*

1. Theſal: 5.

Eccli: 35.

ad Euſtoch: Epiſt: 22.

Sed eſto ſe omnia ſic habeant, quotuſquiſq; tamen hoc ſæculo eſt literarum ſtudio impenſiùs vacans, qui quidquid agit bene agat, officio ſuo ac ſervitio ad quod creatus eſt ritè fungatur, ac divinis ut tenetur ſedulò intendat mandatis? neq; talis eſſe poteſt, niſi frequentiſſimè intentionem

tionem suam ad Deum renovet, quidquid agit virtuali saltem charitate in Deum referat, nulli rei totus vacet, & ut plus dicam æmuletur charismata meliora. At quis scientiarum studio semel captus, atq; quodammodo absorptus, hæc facilè potuit, aut si potuit fecit? quantò ampliùs in labore literario docti profecerunt, tantò plus investigare inardescunt, & scientiarum profunditates frustraneè ac inaniter scrutando deficiunt scrutantes scrutinio. Hic illis solus labor, his studijs omne tempus devovent, negligentes studia pietatis, devotionis cultum, fervorem charitatis, coacervationem meritorum, in secutura vitæ momentaneæ tempora, quæ inaniter sperant differentes. *Qui observat ventum, non seminat*, inquit Ecclesiastes. Non seminant justitiam, qui ventum scientiæ observant & sectantur; ventum seminant, & turbinem metunt. In sola vanitate sensûs sui proficiunt, & scientiæ vinculis adeo tandem irretiuntur, ut cor suum extricare, Deóq; vendicare non possint; Iterantes verba lenta & somnolenta: *modò*, & *ecce modò*, *sinè paululùm*, ac dicentes: *cras cras*; & sic Deum vocantem eludunt, faciúntq; ut *futurum* illud semper sit futurum, *modò* & *modò* non habeant modum, & *sinè paululùm* in longum eat, dúmq; hæc consilia in anima sua ponunt: post tot dierum & annorum spatia Deo soli vacabo, meritorum tantummodo lucra sectabor, cæteris omnibus ad salutem meam quoquo modo non spectantibus, vel ab ea me remorantibus vale nuntiabo, vanè de futuris disponunt temporibus, *quæ solus Pater æternus in sua posuit potestate.* Cùm enim hæc omnia cogitaverint, *una nonnunquam febricula venit*, ut cum D. Hieronymo loquar, *& tollit omnes cogitationes. O curas hominum? ô quantum est in rebus inane! una cogitatio felix est cogitare de Domino.* * *Vanè occuparis ô cor sapiens & omni prærogativâ excellens in his, quæ vanitates vanitatum sunt.*

Eccle: 11.

S. Bernar: de inter: domo cap: 26. Idē serm: de miseria humana.

Cur sequeris ventum, quasi sint tibi sæcula centum? totum est vanitas, totum stultitia, totum dementia, quidquid cogitas, quidquid facis in hoc mundo, præterid, quod in Deum, & propter Deum, & ad honorem Dei facis.

VII. Si mensura gloriæ cælestis, scientiæ in vita comparatæ proportionaretur, quantóq; intellectus eruditior in mundo esset, tantò in cælis postea fulgeret gloriosior, operæ pretium censerem, uni scientiæ studio, toto vitæ tempore operam dare. At nunc sola meritorum ratio habetur; quantóq; quis bonis operibus est locupletior, tantò & ditior est

beatitudine, quæ in fruendo intelligendóq; perfectè Deo consistit, & tantò perfectior in vera sapientia & cælesti Theologia. Ibi contemptibilia hujus mundi exaltabuntur, ibi simplicibus suis arcana sua largè patefaciet, qui docet hominem scientiam, quem ut ait D. Gregorius, *semel inspexisse, est omnia didicisse.* Multos ibi sublimis Theologiæ Magistros & Doctores superabunt elingues Idiotæ, rudésq; vetulæ, quæ licet non habuerint sapientiam hominum, scientiam tamen Sanctorum noverunt, si eos vel unico meritorum gradu in vita præcesserint; nec enim ullam doctrinæ hîc adeptæ habendam fore rationem censeo, quæ omnis absorbetur in comparatione cælestis illius; Et illi qui è duobus intellectibus pari lumine gloriæ illustratis, naturaliter perfectiorem perfectiùs divina visurum affirmant, perinde mihi ratiocinari videntur, ac si guttâ unâ tumefacere vellent Oceanum, in cujus comparatione gutta penè nihil est, vel atomo gravare universum. Ego enim scientiam nostram, quam in hoc tenebroso carcere vitæ totius spatio conquirimus, aut veriùs conquirere videmur, nihil penitus esse puto, non illi solummodo comparatam scientiæ, quam vel puncto temporis haurit intellectus lumine gloriæ instructus, sed etiam illi quam anima nudè separata de rebus concipit.

Anno 1211. n. 12. Narrat ex Trithemio Bzovius historiam mirabilem, de Rustico quodam Adalberto nomine, qui cùm jam esset sepeliendus, & totâ nocte mortuus jacuisset, coram omnibus subitò resedit, ac tandem coram pastore suo, & Monasterij cujusdam Abbate, nec non Priore sequentia narravit; Cùm gravissimâ inquit infirmitate urgerer ad mortem, & obtenebratis omnibus sensibus meis sic jacerem, videbatur mihi quasi terræ motus fieret maximus, in quo cælo & terrâ concussis fortiter, subitò anima mea extra corpus facta, quasi ex tenebris ad lucem, nescio quomodo omnem mundũ simul & semel videre quàm liquidissimè potuerit. Anima mea tunc quidem extra corpus posita, tam lucida fuit, ut omnia quæ in mundo sunt, Provincias omnes, civitates, castra, villas, gentes, homines, regna, terras, montes, colles & aquas sive maria, ipsum situm totius universi tam clarè perspiceret, omniáq; propriè & distinctè simul & semel intelligeret, ut nihil unquam in hoc mundo tam bene me intellexisse viderer. Et mirabile est super omnia quod dicturus sum; cùm enim scirem me nec corpus habere, nec oculos, & tamen omnia videre, quæ sunt in toto mundo, non possum jam satis admirari ignorantiam meam,

meam, quâ non ampliùs intelligo quæ tunc intellexi, sed sum quasi post lucem magnam in densissimas ignorantiæ tenebras projectus. Vides ex hac historia, scientiam animæ separatæ luci magnæ, scientiam verò animæ mortale hoc corpus inhabitantis tenebris densissimis comparari. Le- lib: 1. c. 32.
ge similiter apud Cæsarium historiam de quodam â mortuis reduce, qui asserebat animam suam â corpore separatam, fuisse tanquam vas vitreum & sphæricum, oculatam retro & antè, plurimùm habuisse scientiæ, vidisse universa. Simile quid habet idem author lib: 4. c. 39. Si igitur tanta serenitas & perspicacitas est animæ corporeis tantùm solutæ vinculis, nullo supernaturali dono instructæ, qualem esse credemus illius animæ sapientiam, quæ divini subsidio luminis adjuta & elevata videntē omnia videt? At cùm lumen illud solis proportionetur meritis & charitati, beati qui magìs voluntatem his divitem, quàm intellectum scientiâ instructum attulerint. Quòd si allegetur Doctorum Aureola; dico illam non in majori lumine gloriæ, & exactiori rerum visione atq; intelligentia consistere, in quocunq; demum alio consistat. Si ergo in beata æternitate confusioni locus esset non sanè mediocriter docti confunderentur, in cælesti Theologia cedere rudibus multarum vetularum animabus, quas vix ad Deum videndum & intelligendum proportionari posse credebant; & minùs ibi scire indoctissimis quondam idiotis, tunc doctrinâ præfulgentibus. Sed contenti hac sorte esse possunt, modò pejora fata evaserint, quæ multis ipsorum impendent.

Libet in horum confirmationem adijcere, quod in Chronicis Minorum legitur, de Ægidio viro sancto & humili. Hic quâdam die, VIII. 1.p.l.7. c.14.
cum Sancto Bonaventura Generali Ordinis Ministro ità fertur collocutus fuisse: *multas vobis Doctoribus DEUS gratias concessit, quibus eum laudare, eiq; servire potestis; nos verò Idiotæ & indocti, qui nihil literarum novimus, quid quæso faciemus ad ei placendum?* Cui D. Bonaventura: *etsi aliam DEUS homini gratiam non daret, quàm ut is ipsum amare posset, hæc unica profectò satìs esset, ad majora illi, pro hac, quàm pro aliis omnibus simul obsequia deferenda.* Tum petenti Ægidio: *potestne Idiota tanto erga JESUM Christum amore ferri, quanto aliquis eruditus?* * *Una* inquit S. Bonaventura, *simplex vetula plùs Deum amare potest, quàm profundus aliquis in Theologia Magister.* Quare Ægidius propere exurgens, magno fervore hortum ingreditur, & ad eam partem quæ urbem respiciebat corpore & voce conversâ clamabat: *vetula*

tula paupercula, indocta, simplex, Dominum nostrum JESUM Christum ama, & major esse poteris, quàm frater Bonaventura. Et his dictis more suo extra se raptus, alienatis sensibus, tribus continenter horis in eodem loco immobilis permansit.

Rapiantur hîc & obstupescant Doctores & literati, surgere quamplurimos indoctos, & Cælum ipsis præripere, sempérq; meminerint non pro scientiæ sublimitate, sed pro meritorum, & charitatis præsertim divinæ pretio, gloriam â Deo vendi mortalibus. Novit ergo charitas sinè scientia ad commodum suum proficere; at quid scientia sinè charitate? *si linguis*, inquit S. Paulus, *hominum loquar & Angelorum, charitatem autem non habeam, factus sum velut æs sonans, aut cymbalum tinniens. Et si habuero prophetiam, & noverim mysteria omnia, & omnem scientiam, charitatem autem non habuero, nihil sum.* (1. Cor: 13.)

IX. Æmulemur ergo charismata meliora, studeamus potiùs meritis & charitati dum possumus, instanter operemur bonum, neq; sinamus inaniter perire lucrosum tempus. Et vos æra sonantia, ac cymbala tinnientia, D. Bernardum meliùs sonantem audite: *quidquid se considerationi offerat, quod non quoquo modo ad salutem hominis pertineat, respuendum.* Audite quoq; â D. Hieronymo, unam felicem cogitationem esse *cogitare de Domino.* Tandem si vos scientiæ adhuc desiderium tenet, illud Divi Augustini monitum animis vestris imprimite: *amate scientiam, sed anteponite charitatem*, útq; idem Sanctus Doctor suo monet verbo & exemplo: quidquid sinè nomine Christi se vobis obtulerit, quamvis literatum, & expolitum, & veridicum, non totos vos rapiat. (Serm: 13. de verbis Domini.)

Quòd breve sit tempus, toties sacra pagina clamat,
Nósq; piis studiis invigilare monet.
Si breve sit tempus, stulti sunt ergo vocandi,
Qui vanis studiis id breviare student.
Si tibi fausta sapis, minimi cave temporis hora
Effugiat meriti ne sinè fruge tibi.
Semper devoto potiùs insiste labori,
Spirituiq; tuo commodiora sape.

Chronostichon anni 1676. Audiamus hîc tandem Apostolum nobis chronosticè inclamantem:
CaVtè aMbVLetIs, non qVasI InsIpIentes, seD Vt sapIentes,
Redimentes tempus quoniam dies mali sunt. (Ephes: 5. 16.)

CAPUT

CAPUT XX.

Docti plerumq; mali & vitijs subjecti.

Excusant excusationes in peccatis, quæ ipsis tamen longè graviùs quàm aliis imputantur.

SI cupiditatem scientiæ Ducem exercitûs vitiorum pronuntiavero, I.
nihil â veritate, nihil â SS. Patrum sententiis protulero alienum.
Ità enim Damianus habet Epistolâ 105. in illud, *eritis sicut Dij scientes*: * *Qui vitiorum omnium catervas moliebatur inducere, cupiditatem scientiæ quasi Ducem exercitûs posuit, sicq; postea infelici mundo cunctas iniquitatum turmas invexit.* Fecit hoc serpens ille tortuosus, qui cùm esset *callidior cunctis animantibus*, fuit etiam pejor. Gen: 3.
Si sola scientiæ cupiditas Dux est exercitûs vitiorum, quæ non illorum agmina scientiam comitabuntur? In multa sapientia multam esse indignationem Divus sic interpretatur Hieronymus, quòd quantò magìs quis sapientiam fuerit consecutus, tantò plus indignetur, quòd subjaceat vitijs, & procul sit â virtutibus quas requirit, cùm insuper sciat, cui plus traditur, plus exigendum ab eo.

Scio Demadem pronuntiare solitum, doctos ab indoctis tantùm differre, quantùm DEOS ab hominibus. Aristippum verò dixisse, quantū equos domitos ab indomitis. Verùm ùt cum venia ipsorū dicā, plerumq; secus accidit, & qui alios continere & frænare debuerant, ipsi per abrupta vitiorum passionibus suis acti omnium licentissimè proruunt, & se vel maximè homines, quin potiùs equos indomitos esse demonstrant.

Plato libro de Republica, passionibus iracundiæ doctos ùt plurimùm docet esse subjectos: *Admodum difficile est*, inquit, *reperire hominem ingeniosum simul, & præ cæteris mansuetum; nam acuti sagacésq;, memoriosi ac dociles, ùt plurimùm in iracundiam impetúsq; præcipites sunt, proruunt enim atq; raptantur, quemadmodum sinè retinaculis navis.* Hæc divinus Plato. Audi quoq; Senecam loquentem: *liberalium*, inquit, *artium consectatio, molestos, verbosos, intempestivos,* Epist: 89.

 vos,

vos, sibiq; placentes facit, & ideo non discentes necessaria, quia superva-
Epist: 51. *cua didicerunt.* Et alibi: *erubescimus discere bonam mentem.* Notum est illud Catonis de græcis professoribus: *quandocunq; gens ista suas literas dabit, omnia corrumpet.*

II. Videamus modicè quales fuerint veteres Philosophi, & an virtutem quam plenis buccis ubiq; crepabant, opere fuerint sectati. Scribit Laertius Pythagoram fuisse seditiosum & Tyrannidis cupidum. Magicas illum artes didicisse testatur Plinius, utì & Empedoclem atq; Democritum. Socratis sapientia quantùm laudatur? Ille tamen, si Aristophani credimus, docuit malam causam dicendo bonam facere. Eundem Porphyrius scribit libidinosum fuisse, furentissimè irasci solitum, parenti gravem, omnibus vitijs turpissimum. Scimus Aristotelem in libidines fuisse pronum, & Hermiæ Concubinæ quasi Elevsinæ Cereri præ amoris impotentia sacrificâsse. Plato ille divinus fædæ libidinis mancipium ab aliquibus appellatur, iræ præterea dicitur fuisse obnoxius & scurrili dicacitati; Conviciator, maledicus, vanus, gloriæ avidus, & Magister Tyrannorum; quorum multi ex philosophorum scholis prodiverunt, quos etiam cæteris crudeliùs imperâsse docet Rhodiginus. *Quotquot*, inquit, *ex Philosophorum progressi scholis Tyrannides arripuêre, crudeliùs, avariùs, immaniùsq; eas exercuisse comperiuntur, quàm ignari prorsus literarum.* Quamvis aliqui ex SS. Patribus conentur Platonem ab his calumnijs vindicare, dum ejus non tantùm sapientiam sed & vitam commendant. Itâ S. Thomas vocat Platonem sapientissimum, & docet illum amore veritatis contemplandæ abstinuisse ab omni delectatione venerea. Scribit etiam Nicetas vetus Gregorij Nazianzeni scholiastes, Platonem cuidam Christiano, â quo maledictis fuerat impetitus, noctu apparuisse, eíq; dixisse, se cum antiquis Patribus è Limbo fuisse ereptum, & in cælos traductum. Quæ historia si vera est, rarum in tanta Philosophorum turba continet exemplum.

Quid hîc dicam de Diogene Cynico, & aliis Epicureis? quorum hîc referre turpitudines vetat honestas. Ipse Seneca, Romanus ille sapiens, professione stoicus, qui cæteros quoscunq; Philosophos loquendi sanctitate antecellit, cujus etiã sententiæ huic nostro Tractatui frequenter sunt insertæ, de quibusdam criminibus apud Tacitum & Dionem accusatur. Hos tamen sapientiæ professores adorat vetustas. Vide jam qualia ova mali corvi excluserint.

Audi-

Audiamus hîc Ludovicum Vives, qui de ſæculi ſui Philoſophis, & veteribus illis, non multùm diſparatè loquitur. *Inviſi fuerunt*, inquit, *Athenis & Romæ Philoſophi, & ipſa adeò Philoſophia, etiam tum cùm maximè in illa civitate ſtudium illud floreret. Indignabantur enim eos quos rerum & ſapientiæ cognitio meliores debuiſſet facere, pejores eſſe hominibus omnino imperitis. Et erat quodcunq; vitium in illis notabilius, qui formationem morum & ſcientiam omnium virtutum promitterent. Itaq; Athenis & Romæ quiſquis vituperare voluit vel Philoſophos vel ipſam Philoſophiam, ſecundo admodum populo uſus eſſet. Neq; nunc verò repugnantem haberet multitudinem: quanquam populus noſter multò ſe habeat, quàm ille priſcus, moderatiùs. Nam quanquam hujus ætatis philoſophi, & utilitatis minùs adferant, ſive ad loquendum ſive ad ſentiendum, quàm illi Athenis aut Romæ, nec probitate aut compoſitione morum antecellant, tamen populus ſervat adhuc non parum venerationis iis, qui artes profitentur, etſi nullam præſtent. Neſcio an ea ſit cauſa, quòd Athenienſis & Romanus populus, quæ à Philoſophis dicerentur, intelligebat, ideo facilius poterat de illorum ingenio ac eruditione judicare; noſter non intelligit, ideo nec judicat, ſed admiratur.* *de cauſis corrupt: art: lib: 1.*

III. Utinam hæc ſæculo noſtro minimè conveniant, & nunquam à ſcholis ſapientiæ virtus exulet. Derivatur nomen ſcholaris à quibuſdam ex græco, à *ſchola*, id eſt vacatio; & *aris*, id eſt virtus, ut idem videatur ſignificare quod virtutibus vacans. Infrequens tamen eſt in hoc mortaliũ genere virtutis ſtudiũ, imò illud pſalmi eis quàm optimè quadrare videtur: CorrVptI sVnt & aboMInabILes *facti ſunt in* ſtVDIIs sVIs. *Chroneſtichon anni 1676. ex Pſal: 13.*

Divus Bernardus poſtquam de cordis cuſtodia, & paſſionum regimine diſcurriſſet, ac rabiem leoninam puniendam eſſe docuiſſet per patientiam, ferocitatem apri per manſuetudinem, ſuperbiam unicornis per humilitatem, ait: *non invenitur autem inter cæteras artes liberales ars iſta præ aliis liberalis.* *de inter: domo c. 25.* Præclarus quidam Concionator illud apocalypſis: *Qui habet ſapientiam*, &c. *Reges quinq; ceciderunt*, in morali ſenſu, ſatis quidem torto ſic interpretatur: In illo qui eſt ſapiens, quinq; ſenſus, qui ſunt tanquam quinq; Reges, non habent imperium, ſed coguntur ſervire rationi. *Apocal: 17.* Quod quidem ego de illo conceſſerim qui verè ſapiens eſt. Plurimi verò dantur *pſeudoſapientes* in quibus hi quinq; Reges deſpoticè ſatis regnant, & plures alij ſuum tenent imperiũ, in quibus, & ſuper quos, tot ſunt Domini quot paſſiones.

Cicero etiam Doctorum hac in parte patronus, postquam Philosophiam parentem esse vitæ, & Magistram veritatis alicubi docuisset, graviter queritur, extitisse aliquos illius vituperatores: *quisnam*, inquit, *vituperare vitæ parentem, & hoc parricidio se inquinare audeat, & tam impiè ingratus esse?* cui in hæc verba Lactantius respondet: *Nos ergo M. Tulli parricidæ sumus, & insuendi te Judice in culeum, qui Philosophiam negamus parentem esse vitæ; Magistram tu virtutis, aut parentem vitæ voces, ad quam si quis accesserit, multò sit incertior necesse est, quàm priùs fuerit? cujus virtutis? quæ ipsa ubi sita est adhuc Philosophi non expediunt; cujus vitæ? cùm ipsi Doctores ante fuerint senectute ac morte confecti, quàm constituerint, quomodo vivi deceat. Quid te Magistra illa vitæ docuit; an ut potentissimum Consulem maledictis incesseres, eúmque hostem Patriæ venenatis orationibus faceres?* falsè satìs, verè tamen; & alio capite ejusdem libri sic, ait: *quòd si Philosophia vitam posset instruere, nulli alij nisi Philosophi essent boni, & qui eam non didicissent, essent omnes semper mali, cùm innumerabiles existant, & semper extiterint, qui sint aut fuerint sinè ulla doctrina boni; ex Philosophis autem perraròfuerit, qui aliquid in vita fecerit laude dignum. Quis est tandem qui non videat eos homines virtutis quâ ipsi egent, non esse Doctores? nam si quis mores eorum diligenter inquirat, inveniet iracundos, cupidos, libidinosos, arrogantes, protervos, & sub obtentu scientiæ suæ vitia celantes, domi facientes ea, quæ in scholis arguissent. Fortasse mentior accusandi gratiâ, nonne idipsum Tullius & fatetur & queritur? quotusquisque inquit Philosophorum invenitur, qui sit ità moratus, ità animo & vita constitutus ut ratio postulat? qui disciplinam suam non ostentationem scientiæ, sed legem vitæ putet? qui obtemperet ipse sibi, & decretis pareat suis? videre autem liceat alios tantâ levitate & jactatione, ut his fuerit non didicisse meliùs; alios pecuniæ cupidos, alios gloriæ, multos libidinum servos, ut cum eorùm vita & vitiis mirabiliter pugnet oratio.* Nepósque Cornelius ad eundem Ciceronem ità scribit: *tantum abest, ut ego Magistram esse putem vitæ Philosophiam, beatæque vitæ perfectricem, ut nullis magìs existimem opus esse Magistris vivendi, quàm plerisque, qui in ea disputando versantur. Video enim magnam partem eorum qui in schola de pudore & continentia præcipiunt argutissimè, eosdem in omnium libidinum cupiditatibus vivere.* Item Seneca in exhortationibus: *plerique inquit Philosophorum sunt diserti in convitium*

Lactant: de falsa sap: c. 14.

c. 25.

vitium

vitium suum, quos si audias in avaritiam, in libidinem, in ambitionem perorantes, judicium sui putes professos; ideo redundant ad ipsos maledicta in publicum missa, quos nos non aliter intueri decet, quàm medicos, quorum tituli remedia habent, pyxides venena. Quosdam verò nec pudor vitiorum tenet, sed patrocinia turpitudini suæ fingunt, ut etiam honestè peccare videantur. Hæc Lactantius.

Est hoc quod postremo memoratur perniciosissimum in viris scientiâ pollentibus malum, quòd eâ frequenter abutantur, ad patrocinia turpitudini suæ fingenda, ad excusandas excusationes in peccatis; illa extenuent, & mille distinctionum velis pallient, ac cum periculo salutis blandiantur conscientiæ, inutiliáq; sibi texant perizomata foliorum, nè vulnera sua videant. At DEUS qui illa videt, cujus Judicio judicia illorum non præjudicant, in confusionem ipsorum palam ea faciet aliquando, & hos malè sapientes deprehendet in astutia sua, justitias etiam illorum judicaturus, cum Jerusalem scrutabitur in lucernis. IV.

Quid superbis ô homo, qui te sciolum jactas? inquit Divus Bernardus, *vide quoniam bestia factus es, cui venandæ laquei præparantur. Sed qui sunt venatores isti? venatores utiq; pessimi, & nequissimi, & callidissimi venatores, qui cornu non sonant ut non audiantur, sed sagittant in occultis immaculatum.* Venatores isti qui cornu non sonant, sunt vitiorum dæmones, quorum insidiis docti præsertim sunt expositi, qui rarò se literatis cornu suo produnt, quin potiùs illos sub specie virtutis fallunt, & dum insuper sub inutilium perizomatum umbra ab illis occultantur, subitò in occultis sagittant incautos, & laqueo æternæ mortis implectunt. Rarò literati D. Bernardum monentem audiunt: *puta tibi non licere, etsi aliis fortasse liceat quidquid malè fuerit coloratum; interroga Majores tuos, & dicent tibi; ab omni specie mala abstinete vos.* Et D. Augustinum suadentem: *nolite diligere vias latas, quæ ducunt ad perditionem.* Quin potiùs actiones suas mille inanium excusationum fucis colorant, & vias suas dilatant, cùm tamen angustissimo incedant tramite, in gehennam nisi præcaveant, ocyùs deturbandi.

S. Benard: Serm: 3. in qui habitat.

1. Thesal: 5.

Accedit illorum damnationi, quòd peccata eorum, quæ ipsi rarò magni pendunt, apud severi Tribunal Judicis semper graviora, quàm cæterorum judicentur, ac districtiùs puniantur. Verissima est illa Salvatoris sententia: *Servus qui cognovit voluntatem Domini sui, & non fecit secundùm voluntatem ejus, vapulabit multis.* Cognoscunt docti quàm V.

Luca. 12.

quàm optimè Domini Dei sui severè præcipientis voluntatem; optimè motiva penetrant, quæ eos ad bonum inducere, ac â malo avertere deberent; sciunt præmij cælestis excellentiam, & supplicia reprobis in Inferno præparata; noverunt districtum Dei judicium, apud quod argumenta ipsorum nihil proderunt, nec quicquam valebunt excusationes in peccatis. Horum omnium notitiâ plus cæteris instructi si nondum Domini faciunt voluntatem, annon meritò multis vapulabunt? *Ad majoris culpæ cumulum pertinet*, inquit Isidorus, *scire quenquam quid sequi debeat, & sequi nolle quod sciat.* Tales fuerunt illi, de quibus scribit

Rom: 1. Paulus Apostolus, qui *cùm cognovissent Deum, non sicut Deum glorificaverunt aut gratias egerunt, sed evanuerunt in cogitationibus suis, & obscuratum est insipiens cor eorum, dicentes enim se esse sapientes, stulti facti sunt.*

Auget quoq; illorum obligationem, beneficiorum ac talentorum â Deo collatorum major copia, ob quam eidem se gratos exhibere plus quàm cæteri obstringuntur. Hinc justè contra illos divina bonitas conqueritur in revelationibus S. Brigittæ ità loquens: *magìs peccant contra me, qui nunc dicuntur sapientes. Ego enim dedi eis sensum, & intellectum, & sapientiam ut me diligerent; sed ipsi nihil nisi ad suam utilitatem temporalem intelligunt. Oculos habent in occipite, videntes sunt ad sua delectabilia, sed cæci sunt ad gratias agendas mihi, qui dedi eis omnia.* Crescit etiam criminum ab illis commissorum enormitas ex periculo scandali, quod ex lapsibus vel malefactis ipsorum pusilli plerumq; concipiunt; accedit quòd sæpenumero delinquentes corrigere, indoctos instruere, ipsis incumbat, & sic plerumq; culparum alienarum participes reddantur, præsertim dum quod ore prædicant, malo vitæ exemplo retractant. S. Franciscus Xaverius, Doctorum, maximè illorum qui versantur in Academiis considerans pravitatem, in Epistola quadam ad suos in Europa commorantes ità scribit: *mihi persæpe venit in mentem, circùm Europæ Academias, ac præcipuè Parisiensium cursare, ac insani ritu passim vociferari, eósq; qui doctrinæ plus habent quàm charitatis, his compellare verbis: heu! quàm ingens animarum numerus, vestro vitio exclusus cælo, deturbatur ad inferos.*

Revelat: lib: 1. cap: 19.

Legimus Christum in Revelationibus S. Brigittæ de docto quodam Prælato sequentia protulisse: *Ille Prælatus pro quo tu oras, jam avertit oculos suos â me, & vertit se ad mundum cum ornatu dignitatis suæ; si enim*

Ex Revel: S. Brigit: lib: 6. c. 15.

si enim vellet esse meus, respiceret me quotidie, legeret librum meum attentiùs, & non sic solicitè cogitaret in lege, quæ dicitur Ecclesiæ. Cui illa respondit: *Nunquid non Domine mi est lex tua lex Ecclesiæ:* & Dominus respondit: *lex mea erat quamdiù mei legerunt eam, & propter me legebatur. Nunc autem non est mea, quia legitur jam in domo taxillatorum, qui tres punctos super unum taxillum jaciunt, quia pro modica justitia quam in lege Ecclesiæ inveniunt, magnam summam pecuniæ acquirunt. Nec legitur jam pro honore meo, sed ad finem illum quomodo pecunia acquiratur. In domo autem ludentium ad taxillos sunt meretrices, sunt potatores vini. Tales nunc legunt legem meam, tales nunc nominantur scientes, sed verè sunt insipientes. Quid enim facere solet meretrix; utiq; solet esse procax in verbis, levis in moribus, pulchra facie, ornata vestibus. Tales sunt jam qui legunt & addiscunt legem meam. Scurrilitas est in verbis eorum, nunquam aperitur os eorum ad prædicationem meam, nunquam ad laudem meam. Leves sunt in moribus, ità quod etiam sæculares erubescunt de moribus eorum, nec solùm se ipsos præcipitant, imò secum alios exemplo suo trahunt. Ipsi nihil affectant nisi videri à mundo, & laudari; honesti & honorati incedere vestibus suis, divitias & honores acquirere; verba mea & præcepta mea sunt eis amara, vita mea & via est eis abominabilis. Verè conversatio eorum & vita sic fætet in conspectu meo sicut meretrix. Quia sicut præ aliis mulieribus vilior & abjectior videtur meretrix, sic ipsi præ aliis sunt mihi odiosi; dicunt enim & gloriantur se scire legem, sed ad aliorum deceptionem & suam voluptatem. In domo etiam mea ubi lex legitur, sunt potatores vini & incontinentes, quorum gloria est præ aliis excedere, & naturam ad superflua irritare: Tales nunc sunt Magistri legis, qui gaudent ad superflua, de excessibus suis modicùm verecundantur, de aliorum peccatis minimè contristantur. Verumtamen si bene legerent legem meam, invenirent se præ aliis ad bene vivendum obligatiores.*

Quantò igitur plus sciunt docti, tantò graviùs se noverint judicandos, nisi sanctiùs vixerint. *Omni cui multum datũ est multum quæretur ab eo,* inquit Salvator, *& cui commendaverunt multum, plus petent ab eo.* Luca. 12. Quantò pinguior arbor fuerit, nisi tanto largiores fructus dederit, excindetur, & in ignem mittetur. *Tribulatio & angustia,* inquit Paulus, *in omnem animam hominis operantis malum, Judæi pri-* Rom: 2.

mùm

mùm & Græci, quia ut exponit Divus Chryſoſtomus, *Judæi excellebant in cognitione Dei.* Divus Bernardus in Tractatu de præcepto & diſpenſat: poſtquam illud crucifixi pro crucifixoribus ſuis prolatum allegâſſet: *Pater ignoſce illis, non enim ſciunt quid faciunt,* * *acſi diceret,* inquit, *eò digni veniâ, quò & puſilli ſcientiâ ſunt.* Quod adeo verum eſt, ut Theologi paſſim aſſerant, ignorantiam omnem, etiam quantumcunq; culpabilem, gravitatem peccatorum imminuere. Notum eſt illud Pau-
1. *Tim:* 1. li Apoſtoli: *miſericordiam Dei conſecutus ſum, quia ignorans feci.* Vides ergo doctos ad majora longè obligatos, & tantò pluribus vapulaturos plagis, ſi voluntatem Domini ſui non fecerint, quantò eam meliùs perfectiúſq; cognoſcunt.

Narratur de Azone Juris conſulto, quòd vice quadam cum alio quodam Juris perito diſputans, adeo fuerit contra Æmulum ſuum irâ exacerbatus, ut arrepto cultro lethale ipſi vulnus inflixerit. Quamobrem comprehenſus, & audiens contra omnem ſuam ſpem atq; opinionem, latam contra ſe mortis ſententiam, ſummè territus ac perturbatus, excla-
l. 31. *ff.* mâſſe dicitur: *ad Beſtias, ad Beſtias.* Quod eſt legis cujuſdam princi-
de pænis. pium, per quam viris doctis, tametſi aliquid morte dignum commiſerint, vita indulgeri videtur. Sed cùm Judices juris non eſſent adeo periti, Azonis citationem non intellexerunt, quinimò exiſtimârunt ſe ab illo *beſtias* appellari; quapropter irâ correpti, executionem ſententiæ in miſerum accelerari fecerunt. Quicquid ſit de vigore illius legis, meo tenui judicio non videntur docti præ cæteris ullâ veniâ digni, quinimò ſi crimen quodpiam perpetrant, duplicato ſupplicio plectendi, ad Beſtias & rotas condemnandi, ſcientiâ ipſorum & lingvâ teſtimonium contra ipſos ferente. Quanquam parum ſit pænalia hujus ſæculi tormenta evaſiſſe. Graviora longè ſupplicia illis imminent in altero, ubi circa ipſos nulla erit perſonarum acceptio, rigida tamen ponderatio delictorum, & juxta menſuram ſcientiæ creſcet pænarum magnitudo.

VI. Felicior eſt longè ſors ſimplicium, quibus licet in eadem cum do-
Lucæ 12. ctis peccata labantur, longè minor accidit damnatio. *Qui* enim *non cognovit, & fecit digna plagis, vapulabit paucis;* Quinimò ſæpius opera, quæ ſi â doctis fierent, iram Dei adversùm ſe provocarent, ab indoctis & ſimplicibus commiſſa Deum nullatenus offendunt. Multi apud Cæſarium leguntur ſimplicium errores peccaminoſi aliàs, ſed ipſis minimè imputati. Nam ùt idem Author lib: 6. ſub finem Capitis noni ait:

ſim-

ſimplex, quandoq; mimo vel joculatori comparatur. Sicut illius verba vel opera, in eorum ore vel manibus, qui joculatores non ſunt, ſæpe diſplicent, & pœnâ digna ſunt apud homines, quæ tamen ab his dicta vel facta placent; Ità eſt de ſimplicibus, qui ut ſic dicam, joculatores Dei ſunt, ſanctorúmq; Angelorum, quorum opera, ſi hi qui ſimplices non ſunt, quandoq; facerent, haud dubium quin Deum offenderent, qui in eis, dum per ſimplices fiunt, delectatur.

Nota eſt fabula de Marſya tibicine, qui non eſt veritus ipſum Apollinem ad cantûs certamen provocare, ſed arrogantiæ ſuæ pænas luit, nam victus ab illo & excoriatus eſt. Cogitabat Apollo fratrem quoq; illius Babym in fraternæ temeritatis ultionem occidere, ſed ignorantia & inſcitia cantûs eidem profuiſſe legitur, ut propterea illum Apollo liberum dimiſerit. Per Marſyam docti, per Babym ſimplices figurantur; Illi ob ſuperbiam & arrogantiam ſuæ doctrinæ meritas â Deo luunt pænas, hos verò ſæpius excuſat humilis inſcitia. O igitur miſerandam Doctorum ſortem! quibus peccantibus non tam facilis datur venia, & longè durius quàm cæteris inſtat judicium, potentiora tormenta, fortior cruciatio. O ſimplicium magnam felicitatem! quorum peccata frequentiſſimè ante thronum diſtricti Judicis excuſationem inveniunt, & quorum humilis ignorantia Dei gratiam & miſericordiam ſibi conciliat. Sed ideo dilatavit Infernus tam ſpatioſè os ſuum, ideo tot animarum doctarum millibus Plutoni ſacrificatur, quia quæ dicta ſunt non eſt qui recogitet corde. O quot formidanda habent literati ſalutis ſuæ pericula, quàm anguſtam cæli portam expectandam, ut meliùs ſit ſcientiâ nondum maturâ mori, quàm doctum vivere.

Gratulatur D. Auguſtinus, Adeodatum puerum è vita raptum, priuſquam ſcientia mutaret intellectum ejus dum ſic ait: *Horrori mihi erat illud ingenium, & quis præter te talium miraculorum opifex? citò de terra abſtuliſti vitam ejus, & ſecurior eum recordor, non timens quidquam pueritiæ, nec omnino homini illi.* VII. *Confeſſ: lib: 9. c. 6.* * *Quò igitur docti*, ut cum Divo eodem vos alloquar, *cum laboribus veſtris, quò ambitis pervenire? quid quæritis? cujus rei causâ laboratis? quid in ſtudio veſtro ſcientiarum non fragile plenúmq; periculis, & per quot pericula pervenitur ad grandius periculum?* Quod Ariſton de Dialectica, hoc ego de omni ſcientia veſtra pronuntio, luto viarum ſimilem eſſe, quod inutile eſt, tranſeuntéſq; commaculat & proſternit. Creditis hæc, ut opinor, creditis

omnia quæ fides docet, quin etiam exactiùs quàm sit necesse, illa calletis. Cui igitur nisi stultitiæ vestræ sed nimiùm damnabili attribuam, quòd his omnibus probè perspectis, nondum sapitis, nondum ad leges divinas vitam instituitis, intellectum semper literis, nunquam voluntatem virtutibus adornatis, *semper discentes, & nunquam ad sapidam scientiam pervenientes.*

S. Laurentius Justinianus scientiam virtutis expertem reprobat, & vanè sapientibus exprobrat ità scribens: *Valet utiq; quæ inflat scientia alios instruere, & multa quæ ab indoctis ignorantur reserare. Sed (perhibente Magistro cælesti) quid prodest homini, si per elationem cordis universum mundum lucretur, animæ verò suæ detrimentum patiatur? Non nobis præcipitur ut propriâ salute neglectâ alios salvare docendo studeamus, sed proximum sicut nos jubemur diligere. Priùs nos, deinde proximum amare debemus pariter & instruere. Nam his qui alios erudiunt, & se bene vivendo non corrigunt, audi quid Propheta loquatur: Peccatori (inquit) dixit Deus, quare tu enarras justitias meas, & assumis testamentum meum per os tuum? Tu verò odisti disciplinam & projecisti sermones meos retrorsum, existimâsti iniquè quòd ero tui similis, arguam te & statuam contra faciem tuam. Non damnat divinus sermo scientiam, sed scientem & docentem corripit, qui se contempto & inscio cæteros erudire præsumit. Laudabilis est scientia & omnino necessaria ad servandam justitiam, ad componendum mores, ad erudiendos ignaros, ad corroborandam & dirigendam conscientiam, de Dei dono proveniens, Deum insinuans, rationem informans, illuminans intellectum, & de se ipso se nescienti notitiam præbens. Cæterùm quantò in se ipsa commendabilior est scientia, & nescientibus utilior, tantò ea malè utentibus, illámq; perversè interpretantibus, & pravis moribus dehonestantibus, atq; per eandem non rectè agnoscentibus, intelligitur esse perniciosior: quoniam ipsius testimonio convincuntur, ipsiúsq; judicio rei efficiuntur. Judæis solâ scientiâ gloriantibus Apostolum Paulum audiamus quid dicat: Si tu Judæus cognominaris, & requiescis in lege, & gloriaris in Deo, & nôsti voluntatem ejus, & probas utiliora, instructus per legem confidis te ipsum ducem esse cæcorum, lumen eorum qui in tenebris sunt, eruditorem insipientium, Magistrum infantium, habentem formam scientiæ & veritatis in lege. Qui ergo alium doces, te ipsum non doces. Qui prædicas non furandum, furaris. Qui dicis non mæchandum,* *mæ-*

de humili: c. 5.

mœcharis. *Qui abominaris Idola, sacrilegium facis.* *Qui in lege gloriaris, per prævaricationem legis Deum inhonoras.*

Pulchrè Bessæus, multa callentes & rerum salutis suæ vel ignaros vel incurios, comparat primò. VIII. Con: Dom. 12. post pent:

Aschitopheli, qui omnes in rerum gerendarum experientia & notitia antecellebat, cujus consilium in diebus ejus erat, quasi si quis consuleret DEUM; in iis tamen quæ salutis & animæ erant, bruto erat brutior; nam desperatione & indignatione quâdam stimulatus, infami laqueo vitam sibi interclusit. Comparat ulteriùs. 2.Reg:16.

Arcæ fabricatoribus & Naupegis diluvio pereuntibus, qui eam tot annis ædificatam non subiêrunt tamen præ cæteris, sed cum reliqua turba submersi periêrunt. At profectò inquit magìs deplorandum est, tot hodie in orbe reperiri Doctores, tot Ecclesiastes, tot sapientes, qui horum ad instar fabrorum, postquam toto vitæ tempore media & rationes suggesserint, quibus alij se â divinorum judiciorum fluctibus ac diluvio conservent, tantum abest ut sui ipsorum præ cæteris salutem procurent, ut ante alios etiam pereant, & sub aquis suffocentur.

Arbori scientiæ boni & mali, quia ut illa primis nostris parentibus perniciem, ac toti posteritati ruinam peperit, velut arbores in medio rerum publicarum consitæ, sæpe fructum non afferunt sed exitium, non prosunt sed obsunt.

Servo illi malo & pigro. Nam & illi præclarum scientiæ talentum â Domino recipientes, non ad animarum salutem & majorem Dei gloriam illud impendunt, sed ob illud superbiunt, illóq; abutuntur. Matt:25.

Astris Cæli, quæ sæpenumero sinistros ac noxios effectus producunt, quamvis aliàs lumine ac motu suo omnia sublunaria tueantur.

Agro illi Evangelico tempore messis zizania producenti: sic apud doctos dum messis est facienda & in bonum Reipublicæ, sive Dei gloriam fructus colligendus, præter superbiam, vanitatem, jactantiam, aliáq; zizania nihil apparet. Comparat præterea

Caminis ædium, fumariísq; respiraculis, quæ sunt eminentissima & altissima domûs pars, sed nigerrima; sic illi sunt sæpiùs sordidissimi, & tetrâ pravarum affectionum fuligine denigrati.

Montium cacuminibus, quæ utpote cælo proxima citiùs pluvias & influxus cælestes recipiunt quàm valles, abundant quoq; fontibus, sed sæpe ipsis in tota circùm Regione nihil sterilius & infructuosius reperitur.

Arboribus infructuosis, licet in solo pingui sint consitæ, fructum tamen nullum aut modicum ferentibus, ideóq; excindendis & in ignem mittendis. Hæc Bessæus.

Nec parvus est similium numerus inter doctos, optima quæq; scientium & dicentium, pessima tamen facientium. Medici bonæ valetudinis monita non observant. Juristæ non parent suis legum interpretationibus. Theologi qui salutis æternæ viam præ alijs omnibus nôsse creduntur, per vitiorum devia ruunt quandoq; ad inferos, utinam sibi potiùs quàm aliis essent sapientes. Huc spectat illud acuti Poëtæ:

Ægrotant Medici, fraudantur jure periti,
Descendunt multi in Tartara Theologi.

Arbor scientiæ, ut scribit S. Bonaventura, *multos privat arbore vitæ*, vel saltem gravissimis purgatorij pœnis addicit. Mirum quid mihi retulit quidam Ordinis nostri Religiosus, parochialem curam oppidi cujusdam in Bohemia exercens. Hic nocte quadam; in æde parochiali templo vicina, spectrum lecto suo adstare vidit, virili corporis effigie, cujus manum imperterritâ mente apprehendens, quæsivit: *quis, vel unde es tu?* respondit qui tenebatur, *sum de fonte ex quo docti salvantur.* Subjecit alter: *explica te*; sed ille in risum solutus manu extricatâ evanuit. Interpretationem genuinam hujus responsi lubens audire vellem. Posset quidem per illum fontem intelligi fons baptismalis, ex quo docti id est illuminati, homines per infusionem fidei & gratiæ salvantur. Verùm responsio in hoc sensu nimis fuisset remota. Mihi videtur intelligendum esse fontem quendam igneum profundissimum in Purgatorio, in quem docti, qui gehennæ pœnas evadunt, præcipitantur, è quo deinde salvantur, non antè tamen, quàm in eo longa & horrenda supplicia pertulerint. Sed utinam gehennæ saltem pœnas evaderent, & sic viverent, ut de quolibet eorum pronuntiari posset illud Salomonis proverbium: *Semita vitæ super eruditum, ut declinet de inferno novissimo.* Illi verò non sunt sic sapienter eruditi, sed per vias mortis ambulant, & cùm aliàs multa sciant declinare, infernum rarò declinant.

Proverb: 15.

IX. Cùm tantum immineat animabus in scientiarum sectatione damnũ & periculum, non est mirum viros quosdam sanctissimos literarum studia, tam in se, quàm in aliis sibi subjectis reprobâsse. Horrenda est historia quæ in Chronico minorum legitur, & refertur ab Antonio Perez. Frater quidam Joannes Ordinis Minorum, tempore B. Francisci Minister

lib: 1. cap. 23.

ſter erat Bononiæ, & valde literatus; hic abſq; licentia B. Franciſci ordinavit ſtudium Bononiæ. Beato autem Franciſco abſenti fuit nuntiatum, tale ſtudium ordinatum eſſe Bononiæ. Quo audito, Bononiam protinus perrexit, & reprehendit illum Miniſtrum dicens: *Tu vis deſtruere Ordinem meum? deſiderabam & volebam exemplo Domini mei fratres meos magis orare quàm legere.* Poſtmodum Bononiâ recedens S. Franciſcus maledixit eidem Miniſtro durâ maledictione, qui ſtatim cæpit infirmari, & fratres ad S. Franciſcum miſit, rogans per illos, ut retractaret maledictionem. Reſpondit B. Franciſcus: *illam maledictionem quâ illi maledixi, confirmavit in cælo Dominus JESUS Benedictus, & maledictus eſt.* Infirmus itaq; Miniſter jacebat ſuper lectum malè conſolatus. Et ecce ſubitò deſcendit de alto quædam gutta ignea & ſulphurea ſuper corpus ejus, perforans corpus ipſum, & lectum in quo jacebat; tunc cum maximo fætore miſer expiravit, & diabolus accepit animam ipſius. Nolim tamen per hæc, quæ hucuſq; dixi, ſtudia literarum in Monaſterijs uſitata reprobare; ſcio enim illa Religionibus, maximè Clericalibus eſſe plurimùm neceſſaria. Commonitos tamen vellem omnes Religionum Superiores, ut iis, quos literarum quarumcunq; ſtudio, maximè extra Conventus ſuos applicuerint, ſolicito invigilent oculo, ne *corrupti & abominabiles fiant in ſtudiis ſuis.* Quod facilè contingere ſolet venerabili Bloſio atteſtante: *Niſi;* ait, *Juventus, quæ exercetur in literarum ſtudiis, fræno timoris divini contineatur, facilè amore eloquentiæ correpta illectáq; dulcedine, curam pietatis deſeret, & effecta velut Ethnica, ac ſinè Deo abibit in vitiorum præcipitium. * Nos ſic fratres permittimus pro tempore vel ætate dare operam politioribus literis, ut tamen per illarum ſtudia labem ſuperbiæ, & vanæ gloriæ in ſe non traijciant, ſed omnia ad honorem Dei purè referant. Alioquin præſtat Monachos idiotas eſſe. Utilis ſatis eſt ſimplicitas, per quam meliùs conſervatur humilitas. * Melior eſt homo qui minuitur ſapientiâ, & deficiens ſenſu intimore, quàm qui abundat ſenſu, & tranſgreditur legem Altiſſimi.* Oculus ingenij per ſcientiæ ſtudium clarificatus multos ſcandalizat & perdit. *Bonum eſt luſcum intrare in Regnum Dei, quàm duos oculos habentem mitti in gehennam ignis.*

In vita.

Eccli: 19.

Marci. 9.

Utinam noſtris temporibus nullos videamus per ſtudia depravari. Contingit verò ſæpius Angelicos Juvenes, ſtudiorum tempore in diabolicos transformari, quibus ſcientia idem eſt quod gladius phrenetico,

cultellus infanti. Qui ad sua Monasteria revocati, cùm paulò plus quàm alij sapere didicerint, illico se incipiunt efferre, non tantùm inferiores, sed coæquales etiam suos contemnere, superiorum facta dijudicare, iisdem se protervo ac rebelli spiritu opponere, cum iis judicio velle contendere, in capitulo velle disputare, conspirationes accendere, querelas & murmura seminare, officia, honores & præcedentias ambire, exemptiones & commoditates proprias quærere. Quæ omnia cùm citra Communitatis detrimentum illis concedi vel dissimulari nequeant, postquam negata fuerint, & juxta Ordinis præscripta cum iisdem processum, ad extremum usq; præsumptionis & perversitatis perveniunt, ut etiam omnino reddantur incorrigibiles. Homo simplex facilè corrigitur & gubernatur, facilè obedientiæ jugo colla submittit; at non ità doctus, qui sibi omnia videtur intelligere, nec Superiore aut Rectore ullo indigere. *Nihil impossibilius*, ait S. Chrysostomus, *quàm illum corrigere, qui omnia scit*, vel saltem sibi omnia scire videtur, *& tamen contemnens bonum, diligit malum.* Ait sacer textus: *si sal evanuerit in quo salietur?* quem locum S. Hieronymus ità interpretatur: *si Doctor erraverit, â quo alio Doctore emendabitur? ad nihilum valet ultra, nisi ut mittatur foras, & conculcetur ab hominibus.* Non quòd Ecclesiæ desint plures Doctores & Rectores, sed quòd illos non audiat Doctor perversus.

Hom: 40.

lib: 1. in Matth:

X. At nunquid omnes literati sunt hujusmodi? minimè. Scio plurimos doctrinâ simul & sanctitate famosissimos viros reperiri, quos â primo, usq; ad decimum sextum â Christo sæculum, enumerat Franciscus Arias. Non talis erat Divus Bonaventura, ut exemplum veri sapientis, pluribus prætermissis adducam, de quo Alexander de Ales, vitâ ejus & moribus probè compertis, testimonium hoc ferre solebat: *verus Israëlita iste est, in quo Adam non peccâsse videtur.* Centesimo & sexagesimo post obitum ipsius anno, dum corpus illius ad novam Ecclesiam transferretur, reliquâ corporis parte exesâ atq; corrosâ, caput tamen solidum, capillamentum hærens, labia, dentes, & lingua in nullo â vitali statu, aut colore demutata sunt reperta. Sic quippe â Deo incorruptione Organorum doctrinæ servientium donantur, qui illis incorruptè ad Dei gloriam, non jactantiam suam aut vanitatem uti consveverunt. Sed perexiguus Israëlitarum hujusmodi nunc est numerus, plures Sapientes Babylonis, *qui terrena sapiunt, quorum gloria in confusione ipsorum*; plures,

Thesaur: Christi tom: 1. tract: 5. cap: 23. & seqq.

res, in quibus non ſolùm Adam, ſed etiam Lucifer peccâſſe videtur; plures, quos Judas Apoſtolus nominat *nubes ſinè aqua, quæ à ventis circumferuntur, arbores authumnales infructuoſas, bis mortuas. eradicatas, fluctus feri maris, deſpumantes ſuas confuſiones, ſidera errantia, quibus procella tenebrarum ſervata eſt in æternum.*

Quid igitur? an procellam hanc tenebrarum imminentem evadere XI.
non poteſtis literati? poteſtis ſecurè, nec enim omnibus imminet, & quibus imminet, ab iis facilè periculum ejus poteſt averti. Si ſapientes ſinè damno eſſe cupitis, veram ſapientiam amate; amate ſcientiam, ſed anteponite charitatem. Nam ùt ait S. Ambroſius, *ante vita, quàm doctrina quærenda eſt.* Sint animarum ornatus, quales in dilecta ſponſus requirit: *murenulæ aureæ, vermiculatæ argento,* virtus ſcilicet, principalis & pretioſior animæ decor, ſcientiâ velut ornamento acceſſorio illuſtratus. Sicut ex argento & auro fit electrum, quod eſt utroq; pretioſius; ità ex ſcientia & virtute naſcitur pretioſiſſimꝰ & pulcherrimus animæ ornatus. *Parum eſt ſcientia,* ut ſcribit Lactantius, *niſi accedat & virtus; virtus autem cum ſcientia conjuncta eſt ſapientia.* *de falſa ſap: cap: 8.* Per ſcientiam quis lucet, per virtutem ſeu charitatem ardet. *Lucere vanum, ardere parum; lucere & ardere perfectum,* inquit S. Bernardus. Cavendum verò nè virtutem *ſcientia* perimat; cautos & providos reddere poteſt duplex anagramma ex nomine illius deſumptũ: ISTE CAIN. * INTE SICA.

Quiſquis te ſtudio eruditionis
Seclusâ pietate tradidiſti,
Sicam *præcave, quâ tibi minatur,*
Quam ſic præcipiti labore quæris.
Ut fidam teneas ſalutis arrham,
Doctrinæ pietas ſodalis adſit;
Nec fidas tamen eruditioni,
Quæ vitæ inſidias doloſa nectit.
Germanum veluti Cain *ſceleſtus*
Mundi principio peremit Abel,
Sic virtutem animi pióſq; mores
Doctrina interimit, quibus peremptis
Damnum perpetuæ imminet ſalutis.
Ergo ſi ſapis, hoc cavebis unum,
Ne mentis probitate ſubjugatâ
Te Sicarius *hic necando perdat.*

CA-

CAPUT XXI.

De sterili scientia & prædicatione Doctorum.

I. DOcti optima quæq; sciunt, sicut jam visum est Capite præcedenti, saluberrima quæq; dicunt, sed pauca faciunt, suáq; verba rarò vertunt in opera. Et sicut Athenienses, Teste Anacharse, numis utebantur tantùm ad numerandum, sic ipsi scientiâ suâ tantùm utuntur ad sciendum. Noverunt optimè de virtutibus disputare, alios in doctrina Religionis instruere, & ad bonum adhortari, laudare jejunia, commendare vigilias, super omnia orationes exaltare, de patientia & humilitate, singulisq; Virtutibus plenissimè & doctissimè, sed vanissimè disputare; *Ut tu scilicet si audieris, dicas quòd ex abundantia cordis os loquitur, & quòd bonus homo de thesauro suo profert bona.*

S. Bernar: de grad: superb:

Hi mihi similes esse videntur ligneis illis manibus in agrorum limites infixis, quæ quà sit eundum, digito viatoribus demonstrant, ipsæ nihilominus loco fixæ permanent; campanis item, quæ alios ad Ecclesiam vocant, ipsæ tamen loca sua quibus affixæ sunt nunquam deserunt; Cytharis & musicis Instrumentis, quæ ut ajebat Diogenes sono quidem prosunt aliis, ipsæ nec sentiunt, nec audiunt quidquam; scribis quoq; illis & Pharisæis, qui Magis viam in Bethlehem ostendentes, ipsi eodem proficisci noluerunt, & nè quidem pedem moverunt.

Afranius interrogatus quid octuaginta aliquot annis didicisset, respondisse legitur: *Nihil nisi bene docere & bene dicere*, utinam etiam *bene vivere* addidisset. Eudamidas cùm audisset Xenocratem jam senem in Academia cum amicis disputantem, percontatus est quis esset ille senex? cum respondisset aliquis illum esse virum sapientem, ex illorum numero qui virtutem quærerent; & *quando*, inquit, *eâ usurus est, si adhuc quærit?* Plures videas inter literatos, scientes virtutem in actione consistere, & moribus atq; praxi, non sterili scientiâ esse assequendam, nunquam tamen ad quærendum se accingunt, multò minùs usum ejus sibi reddunt familiarem. Quod Spartanus olim quidam dixit de Atheniensibus, id ego de plerisq; doctis hodie pronuntio: *Nôrunt quæ sunt honesta, at ea non faciunt.* Florebat maximè apud Athenienses Philosophiæ

ſophiæ ſtudium, ſed in cognitione & doctrina ſiſtebant: Magìs laudabiles Spartani, apud quos, non ut apud Athenienſes verba ſolummodo Philoſophiæ, ſed res ipſa reperiebatur. Contemnebant omnes artes, quæ civium animos videbantur emaſculare, & â vera virtute ad otioſam oſtentationem traducere. Hæc autem ipſorum, teſte Laërtio, fuit eruditio: *bene parere Magiſtratibus, patientem eſſe laborum, & in prælio aut vincere aut mori.*

Sic & Romani olim cùm adhuc ſpirarent germanam illam auſteritatem, græculos Philoſophiæ Profeſſores urbe pepulerunt, quòd otioſis diſciplinis averterent juventutem ad otium & ignaviam, redderéntq; ad diſſerendum quidem inſtructos, ad agendum verò, & obeunda Reipublicæ munia inutiles.

Virtus, ut ait Lactantius, *non eſt bonum ac malum ſcire; ſed bonum facere, malum non facere; quia nihil prodeſt cognitio, niſi & actio ſubſequatur.* II. *lib: 6. de verò cultu c. 5.*

Quid juvat innumeros ſcire ac evolvere libros,
Si fugienda facis, ſi facienda fugis?

S. Thomas Villanovanus loquens de ſcripturis divinis: *Nihil*, inquit, *proderit iſta ſcire, niſi ea opere exerceas; peritia enim ſcripturæ poteſt te facere bonum Theologum, ſed non bonum Chriſtianum.* * *Scopus Chriſtianæ Religionis eſt*, ait Divus Auguſtinus, *ut quæ ex doctrina veritatis didicimus, opere impleamus.* B. Ægidius Minorita S. Franciſci ſocius, audiens aliquando Dominum vineæ, quæ propinqua erat habitationi ejus, vinitores ſuos objurgantem, iiſq; Italico Idiomate dicentem, *fate fate, & non parlate*, cum ingenti fervore è cella ſua prorumpens clamavit altâ voce: *audite vos Concionatores & Doctores quid iſte vir dicat: faceſſant verba, & manus operi admoveantur.* Idem aliquando loquens cuidam ſcientiam & doctrinã ſuam mirè jactanti: ſi inquit univerſa frugifera humus unius ditione teneretur, qui tamen eam non coleret, quis inde fructus ad eum rediret? certè nullus. Contrà, ſi alius parvum habeat agrum, eúmq; diligenter excolat, & pro ſe & pro aliis fructus percipit. *Non eſt igitur, quòd nimiùm fidas ſcientiæ* tuæ; nam etiamſi omnibus diſciplinis & artibus ſis inſtructus, nihil tibi contulerit, ſi bonis operibus ſis deſtitutus. Hoc idem eſt quod ait Eccleſiaſticus: *Eſt vir aſtutus, multorum eruditor, & animæ ſuæ inutilis eſt.* Et iterum: *Eſt ſapiens animæ ſuæ ſapiens, & fructus ſensûs illius laudabilis.*

Conc. 2. in Dom: 1. Quadrag:

Surius in vita 23. Aprilis.

Eccli: 37.

Vera ſapientia non in nuda virtutis cognitione, vel prædicatione, ſed in operatione, conſiſtit. Dicebat Sanctus Franciſcus, teſte Wadingo: *tantùm habet homo de ſcientia, quantùm operatur; & Religiosus tantùm eſt bonus Orator, quantùm operator.* * *Si verus ſapientiæ amator eſſe cupis*, inquit Iſidorus, *veram ſapientiam ama, quæ non ſermonem duntaxat, ſed etiam vitam exornat.* * *Quæ eſt iſta perverſitas*, inquit S. Auguſtinus, *lectioni nolle obtemperare, dum vult ei vacare, & ut quod bonum eſt diutiùs legatur, ideo nolle facere quod legitur? quis enim neſciat tantò citiùs quemq; proficere cùm bona legit, quantò citiùs facit quod legit?*

lib: 1. Epiſt: 96. — *lib: de opera Mon: cap: 17.*

Scientia talis, quæ nullos profert bonorum operum fructus, otioſa eſt & mortua, inutilis & inanis. *Quid aliud eſt quàm imago ſinè vita, & ſimulacrum vanum abſq; motu & ſenſu?* ait Richardus de S. Victore. Qui etiam unumquemq; doctum, multa ſcientem & pauca facientem comparat ſimulacris gentium, quæ oculos habent & non vident, aures habent & non audiunt, dum ità ſtolidam & ignavam ipſius inſenſibilitatem deſcribit: *novit fortaſſis quomodo vitam ſuam circumſpicere debeat, eam tamen prout oportet circumſpicere diſſimulat; videndi quodammodo inſtrumentum habet, ſed videndi officio caret. Novit fortè quæ ſit virtus obedientiæ, & qualis debeat eſſe, & tamen non vult obedire; hoc eſt aures habere, & non audire.* Habere aures mortuas, oculos intellectûs mortuos, qui nihil proſunt.

de erud: int: hom: lib 1.

Quàm infructuosè itaq; vivunt, qui poſt multam rerum agendarum, virtutúmq; ſcientiam acquiſitam, perpetuæ tamen ſe tradunt deſidiæ, nullam virtutem ſibi comparant, & omnem ſuam vitam in eloquentia ſola peragunt, qui neq; ſapientûm nomen promereri videntur; *Sapientia* enim, ut ait Lactantius, *niſi in aliquo actu fuerit, quo vim ſuam exerceat, inanis & falſa eſt; rectèq; Tullius civiles viros, qui Rempublicam gubernant, qui urbes aut novas conſtituunt, aut conſtitutas æquitate tuentur, qui ſalutem libertatémq; civium, vel bonis legibus, vel ſalubribus conſiliis, vel judiciis gravibus conſervant, philoſophiæ Doctoribus præfert; bonos enim facere oportet potiùs, quàm incluſos in angulis facienda præcipere, quæ ne ipſi quidem faciunt qui loquuntur.*

de falſa ſap: cap: 16.

Turpe eſt Doctori dum culpa redarguit ipſum.

Epiſt: 95. Bene itaq; admonet Seneca: *diſcas quod oportet, & quod didiciſti agendo confirmes; Nam qui didicit, & facienda ac vitanda præcepit,*

pit, nondum sapiens est, nisi in ea quæ didicit, ejus animus transfiguratus sit. * *Antiqua sapientia nihil aliud quàm facienda ac vitanda præcepit, & tunc longè meliores erant viri. Postquàm verò docti tantùm prodiêrunt, boni esse desiêrunt. Simplex illa & aperta virtus in obscuram & inertem scientiam versa est, docemúrque bene disputare, non vivere.* Epist: 96.

Instructio doctos reddit, inquit D. Bernardus, *affectio sapientes. Sol non omnes quibus lucet etiam calefacit; Sic sapientia multos quos docet quid sit faciendum, non continuò etiam accendit ad faciendum. Aliud est multas divitias scire, aliud possidere; nec notitia divitem facit, sed possessio. Sic prorsus, sic aliud est nôsse Deum, & aliud timere; nec cognitio sapientem, sed timor facit. Tu nè sapientem dixeris quem sua sapientia inflat. Quis illos sapientes nisi insipientissimus dicat, qui cùm cognovissent Deum, non tanquam Deum glorificaverunt, aut gratias egerunt? ego magìs cum Apostolo sentio, qui insipiens cor eorum manifestè pronuntiat. Et bene initium sapientiæ timor Domini, quoniam tunc primùm DEUS animæ sapit, cùm eam afficit ad timendum, non cùm instruit ad sciendum.* * *Intellectus bonus omnibus facientibus eum. Reliqui omnes audiant; scienti bonum & non facienti peccatum est illi. Ac si per similitudinem dicat; sumenti cibum, & non digerenti, perniciosum est illi. Cibus quandoquidem indigestus, & qui bonam non habet coctionem, malos generat humores, & corrumpit corpus, non nutrit; ita & multa scientia ingesta stomacho animæ, quæ est memoria, si decocta igne charitatis non fuerit, & sic per quosdam artus animæ, mores scilicet atque actus, transfusa atque digesta, quatenus ipsa de bonis quæ noverit, vitâ attestante & moribus, bona efficiatur; Nonne illa scientia reputabitur in peccatum, tanquam cibus conversus in pravos noxiósque humores? an non malus humor peccatum? an non mali humores pravi mores? an non inflationes & torsiones in conscientia sustinebit qui hujusmodi est, sciens videlicet bonum & non faciens? an non responsum mortis & damnationis toties in semetipso habebit, quoties in mentem venerit sermo, quem dixit Deus, quia servus sciens voluntatem Domini sui, & non faciens, dignè vapulabit multis? & vide ne fortè in persona talis propheta plangeret dicens: ventrem meum doleo.*

III. hom: 25. in Cant: Idem hom: 39. in Cant:

Non desunt, imò abundant hoc sæculo, quo sterilis potissimùm colitur scientia, multi inertes Philosophi, etiam qui sacratiori Philoso-

phiæ nomina sua dedisse gloriantur, *de virtutibus & vitiis subtilia mul-*
Tract: 45. *ta tractantes, dividentes, definientes, ratiocinantes, acutissimè con-*
in Joann: *cludentes, libros implentes, suam sapientiam buccis concrepantibus ven-*
ditantes, ut illos describit S. Augustinus, de quibus etiam Dominus in Revelationibus S. Brigittæ lamentatur: *hæc*, inquit, *est sapientia eorum: loqui pulchrè, & agere malè; simulare se meum, agere nequiter contra me.* Veniet autem tempus, cùm eos scientia ipsorum malè cocta inflatos disrumpet, & irruent in eos gemitus & dolores quasi parturientis.

Cunctos ejusmodi, qui sciunt & dicunt, nec tamen faciunt, arcubus pravis & perversis comparat S. Gregorius, & damnationis suæ præ-
lib: 27. cones appellat, dum ità scribit: *Viri arrogantes & docti, cùm rectè non*
Moral: c: *vivunt, sed tamen recta dicere doctrinæ impulsionibus compelluntur,*
27. *ipsi damnationis suæ aliquo modo præcones fiunt; quia dum ea, quæ agere respuunt, prædicantes insinuant, suis se vocibus damnatos clamant. Contra quos bene per psalmistam dicitur: conversi sunt in arcum perversum. Arcus quippe perversus, ipsum à quo intenditur, percutit. In dictis autem suis arrogantium linguæ arcui perverso sunt similes; quia dum contra elationem verba faciunt, in suis Authoribus sagittas figunt. Unde summâ curâ providendum est, nè accepta sapientia cùm ignorantiæ tenebras illuminat, lumen humilitatis tollat, ut jam sapientia esse nequeat; quæ etsi virtute locutionis fulgeat, elationis tamen velamine cor loquentis obscurat.*

Describit perbellè inertem hujuscemodi Philosophum, multa sci-
grad: 17. entem & dicentem, pauca facientem, Climacus, dum sic ait: *stultus Philosophus à se ipso damnatus expositor, sibimet contrarius locutor, cæcus videndi Magister, de sanitate vulneris disputat, atq; id fricando exasperare non desinit; contra morbum loquitur, & quæ sunt noxia manducare non cessat; adversùs se ipsum orat, & protinus ad opus suum proficiscitur; id dum perficit, sibi ipsi indignatur, nec verborum suorum pudet miserum. Malefacio clamat, & tamen acriùs instat. Os contra vitium orat, & corpus pro vitio luctatur. De morte philosophatur, qui quasi non sit moriturus ità vivit; de separatione corporis & animæ severiùs admonet, & quasi sempiternus futurus sit dormitat. De continentia disputat, & pro gulæ concupiscentia certat. Orationem collaudat, & eam non secus quàm flagellum vitat. Obedientiam summis laudibus effert, primúsq; ipse contra eam agit. Eos qui nullâ Mundi affe-*
ctione

ctione impediuntur extollit, nec erubeſcit ipſe pro vili panno contendere atq; pugnare. Silentium beatum dicit, ipſúmq; per loquacitatem laudat. De manſuetudine admonet, & in ipſa doctrina nonnunquam iraſcitur. Vituperat riſum, ac ſubridens de gemitu docet. Semetipſum ut inanis gloriæ cupidum in pleriſq; culpat, & per eam ſuî vituperationem ſibi gloriam quærit. Talis, ut cum D. Bernardo loquar, *qui ver-* Serm: 12.
bum Dei habet, & illud opere non exercet, Religionis eſt ſophiſticæ, ſub in Cœnæ
prætextu ſanctitatis palliatæ, qui ei quod didicit, quódq; docet, perver- Domini.
sè vivendo contradicit. Iſte talis non manet in Chriſto, nec Chriſti verba manent in eo; quoniam nec Chriſtum amat, nec ejus præcepta obſervat; quamvis & Chriſtum amare, & ejus præcepta ſervare ſe fingat. Sed qualis iſte miſer fuerit, dies Domini declarabit, ubi non eſſe poterit ſimulatio Religionis, nec fictio ſanctitatis, aut ſermo ſophiſticus, aut ſyllogiſmus verſutus.

Chriſtus ait: *qui habet mandata mea & ſervat ea, ille eſt quî diligit me. Qui ſcilicet habet in memoria*, ut ait mellifluus idem Doctor, *ſermone* 9.
& ſervat in vita; qui habet faciendo, & ſervat perſeverando; vel qui de cœna
habet in ſermonibus & ſervat in moribus; vel habet audiendo, & ſervat Domini.
faciendo, ille eſt qui diligit me. Multi ſunt enim qui Domini Mandata habent, & ea minimè tenent; multi habent in libro, ſed ea non tenent in animo; multi in voce, ſed non in opere; multi in memoria, ſed non in vita; multi in verbo, ſed non in exemplo. Illi profectò non ſunt de dilectoribus; iſti inquam plagis vapulabunt multis, iſtis erit fletus & ſtridor dentium. Qui videlicet ſemper diſcunt, & nunquam ad ſcientiam veram perveniunt. Dicunt, non faciunt; medici aliorum ſeipſos non curant, & ut cum Divo Gregorio loquar, de virtutibus vacui loquuntur, & quaſi inter fructifera arbuſta poſiti, odorant poma, non manducant. Qui deniq;, ut ait Divus Bernardus, *linguam Chriſto, animam autem* hom: 27.
dant diabolo. in Cant:

Obijciet hîc mihi aliquis illud Climaci: *noli amarus eſſe ac nimi-* grad 26.
ùm ſeverus Judex; quoties aliquos videris docere magna, & operari negligentiùs, ſæpe namq; ſupplevit defectum operis utilitas verbi. Hanc Climaci ſententiã fateor me pro paradoxo ſemper habuiſſe, æſtimans vix unquã conjungi poſſe cum defectu operis verbi utilitatem, quod & infra planiùs fiet. Scio enim quòd *homines plus oculis quàm auribus credunt.* Scio Seneca.
quòd malunt exempla quàm verba, quia loqui facile eſt, præſtare difficile. Lactant:
Scio quòd *qui nõ ardet, nõ incendit alios,* S. Gregor:

Sed esto præstarent nonnunquam aliquod in proximis operæ suæ pretium, quantilla tamen illa erit utilitas? multò sanè minor, quàm ut supplere possit defectum operis, ad quod scientes quantò plura nôrunt, tantò arctiùs sunt adstricti. Et quid iis tandem prodest mundum universum lucrari, animarum verò suarum pati detrimenta?

Sapientem ego odi, qui sibi sapit nihil.

IV. Libet hìc integrum Caput de præsenti materia intexere ex Didaci
part: 1. Stellæ præclarissimo libro, quem scripsit de contemptu vanitatum mun-
cap: 31. di. Quo Capite, in aliorum Instructoribus oportere sociatam esse lite-
Matth: 6. ris bonam vitam, sequentibus demonstrat. *Qui fecerit & docuerit, hic magnus vocabitur in Regno Cælorum*, ait Dominus. Primò egit de operibus dicens: *qui fecerit*; deinde de doctrina, quando dixit: *& docuerit.* Magìs enim decet Doctorem virtutum in earum exercitio & vita excellere, quàm in habendis altissimis & eloquentissimis sermonibus.
Matt: 11. Ficulneæ nil nisi folia habenti maledixit Christus, tibíq; maledicet, quia sola verborum habes folia, bonorum operum fructu carens. Duo di-
Luca 24. scipuli euntes in Emmaus non cognoverunt Dominum, dum in via de lege Dei sermocinarentur, licet iret cum ipsis, agnoverunt tamen eum quis esset, cùm legis præcepta facerent, charitatem exercerent, & peregrinum ignotum ad cænam invitarent. En opera prædicatorum Deo gratiora sunt, quàm verba. Discipuli Christi habebant doctrinam, & in bona vita erant ferventes, sicq; totum convertêre mundum. In rati-
Exodi.28. onali Sacerdotis doctrina & veritas positæ erant, quia DEUS vult, ut
Joann: 1. doctrinæ synceritati, vitæ veritatem conjungas. Domini præcursor, ut Evangelium dicit, vox fuit; nam ipsius vita, cibus, vestes, & ipse totus vox erat, clamans pœnitentiam. Non satìs est, quòd clames, sed ipse vox esse debes, utì Joannes Baptista, opere præstans quod verbo dicis. Non esto sicut puteus, cujus aqua mundat vasa immunda, cùm tamen ipse plenus sit sordibus. Multi toto corpore vitiorum suorum paludibus velut ranæ immersi sunt, solo ore virtutem laudantes. En qualem te esse deceat, cùm doceas virtutem. Utinam non ipse disciplinâ indigeres. Verba quæ tantùm ex ore tuo prodeunt, Auditorum aures non transeunt; ut autem ad cor pertingant, è corde procedere debent. Cordi non nisi cor aliud loquitur. Ignem non accendes nisi accenso titione, nec auditorum corda ardebunt, si tuum divini amoris
Act: 1. igne non sit inflammatum. Super Apostolos totius Orbis Concionatores

res futuros, spiritus sanctus in linguis igneis descendit, quo significatur *Esa: 6.*
verba Doctoris amore Dei incensa esse debere. Dominus præcipiens
Isaiæ ut concionaretur, calculo tetigit labia ejus, quòd verba prædicati-
onis oporteat esse ignem accensum, qui omnes vitiorum stipulas & fæ-
num absumat. In templo Salomonis aurea erant emunctoria; quia ali- *3. Reg: 7.*
os emuncturus, & reprehensurus, ut admonitione suâ malum & defe-
ctus ab eo tollat, bonus esse debet ut aurum. *Qui sinè peccato est, ve-* *Joann: 8.*
strûm primus in illam lapidem mittat, dixit Dominus peccatoribus qui-
busdam quandam lapidare volentibus, qui confusi sunt; quod & tibi
eveniet, dum vitium quod habes, in aliis reprehendis. Apostolus in-
quit: *sic pugno, non quasi aërem verberans; sed castigo corpus meum,* *1. Cor: 9.*
& in servitutem redigo, nè fortè cùm aliis prædicaverim, ipse reprobus
efficiar. Extincti carbones reaccenduntur, si vel ignitus unus inter eos
ponatur, vel unus alteri collidatur, quia motu ignem eliciunt, subtile-
scente aëre, qui in ignem convertitur; at multò faciliùs accendentur
modo primo, quàm secundo. Inde dicit Apostolus, se peccatorum cor-
da non accendere in modum aërem ferientis, & ignem elicientis. Quam-
vis enim ità excutiatur, id tamen fit difficulter. Solis ergo verbis corda
mortua accendebat Paulus, cùm ipse amoris & charitatis igne arderet,
sanctæ vitæ exemplum daret, corpus suum castigaret, & spiritui subijce-
ret. Christus Dominus triginta tribus annis laboravit, & tribus solùm
prædicavit, ut discas multùm laborare & parum docere. Ædificantes *Num: 4.*
Hierosolymas unâ manu laborabant, & alterâ gladium tenebant. Apo- *Hebr: 4.*
stolus comparat Dei verbum ensi. Pariter unâ manu tibi docendum, *Ephes: 6.*
alterâ operandum. Gladius manibus non vibratus inimicum non ter-
ret. Quapropter de bonis Concionatoribus psalmista inquit: *Exalta-* *Psal: 149.*
tiones Dei in gutture eorum, & gladij ancipites in manibus eorum. In *Lucæ 8.*
Evangelio seminanti comparatur Concionator, qui populum operibus
debet instruere, & doctrinæ suæ authoritatem impertire. Multos ma-
gnos hac tempestate artifices, & operum Magistros reperire licet, qui
nunquam operi manum admovent, solùm aliis quid facto opus præcipi-
unt, & vesperi majorem quàm alij accipiunt mercedem. Admove ma-
nus & labora, siquidem alios informes. Bona loqueris, & non facis;
aliorum mala abominaris, & tu ipse in multis delinquis. Scriptum est:
scienti bonum facere & non facienti, peccatum est illi. Qui scit multa *Jac: 4.*
& non facit, à bona surgit mensa fame mortuus. Qui disputat de vitiis,
& iis

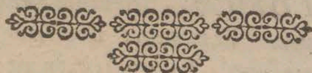
& iis non resistit, bonum semen intrà spinas proijcit. Magìs attrahun-
tur homines bonis exemplis, quàm multis verbis. Alios docere & emen-
dare velle haud magnum est; at se ipsum regere, & vitâ ac exemplis do-
cere gloriosum est. Hæc est magna Dei hominúmq; sapientia. Cùm
DEUS in montem Sinai, legem suam Moysi daturus, in igne descende-
Exod: 19. ret, primò mons fumare cœpit, deinde sonitus buccinæ auditus est, qui
paulatim crescebat, & in majus ac prolixius tendebat. Eodem modo
ille, qui alios docet, divini amoris igne priùs accendi debet, deinde ve-
rò buccinæ prædicationis sonitu paulatim crescente, docere, monere,
reprehendere. Tunc vox ejus audietur, tum efficaciam habebit. Nu-
trix primò cibum recipit, & in substantiam suam convertit, priusquam
lactet infantem; Ignis propinqua priùs conflagrat, quàm remota: ità
ille qui alios instruit, instar Nutricis primò doctrinam sumat; Zelus Do-
mus Dei priùs ipsum, quàm populum accendat. In proverbijs scriptum
Prover: 5. est: *bibe aquam de cisterna tua, & in plateis aquas tuas divide.* Tu
Exodi. 4. primò doctrinam hauri, deinde aliis eam propina. Cùm Moyses Vir-
gam in manibus teneret, erat virga; cùm verò in terram proijceret, in
colubrum vertebatur. Quando id quod doces opere comples, doctri-
na tua virtutis ac justitiæ virga est, quæ aquam è saxis elicere, & duros
obstinatósq; peccatores convertere possit. At verò si id quod alios do-
ces, manibus ipse non attingas, aliud docueris & aliud feceris, in tor-
tuosum vertitur colubrum, qui conscientias auditorum lædat & veneno
Marci. 6. inficiat. Legitur in Evangelio, quòd Deus multa hominum millia sa-
Joann: 6. turavit paucis panibus, quos antequam iis distribueret, utrâq; vice ipse
in manus accepit. Ut doctrina, quæ panis & nutrimentum est animæ,
prosit, in manus eam priùs accipias, opere id complens quod alios doces.
Sap: 9. Idcirco Salomon Deum rogabat dicens: *mitte sapientiam de cælis san-
ctis tuis, ut mecum sit & mecum laboret.* Non solùm volebat sapienti-
am sibi adesse, sed etiam secum laborare. David antequam in psalmo
Psal: 50. diceret: *docebo iniquos vias tuas*, hunc in modum Domino supplicavit:
cor mundum crea in me DEUS, & spiritu principali confirma me. Spi-
ritum à Deo postulavit, priusquam justitiam alios doceret. Sol in
mense Decembri Norvegianos populos illuminat quidem, sed non cale-
facit; ità scientia multos quidem docet quid sit faciendum, non autem
accendit eos ut faciant. Tangit eos ut sciant, non ut operentur. Spe-
culum maculas vultûs alijs quidem ostendit, verùm seipsum non videt.
Cùm

Cùm aliis defectus ipsorum ostendis, te ipsum aspicias, & culpam tuam emendes. Apostolus scribens ad Timotheum, inquit, *Attende tibi & doctrinæ.* Claudi dum sedent non videntur claudi; cùm autem surgunt & ambulant, optimè. Multi dum sedent, vel quietè alios docent, apparent boni; cùm verò per virtutis viam claudicantes incedunt, turpitudinem suam ostendunt. Tu fame moriens aliis non da edere. Propheta Elias primò pro se panem accepit, post viduæ eum dedit. Correctionem fraternam homo à se ipso incipere debet, priùs se quàm alios emendans. Si juxta bonam doctrinam quam alios doces, ipse vixeris, in Regno Cælorum, ut Dominus affirmat, magnus eris. Hæc Didacus. *1. Tim. 4.*

Utinam ergo, ut Lactantij verbis utar, *tam multi* nostro sæculo *de vera* bene facerent, *quàm multi loquerentur bene.* Sed nunquid ego ipse *sap: c. 23.* omnia facio, quæ facienda scio & proloquor? Et mihi, licet parum erudito, sæpius hoc malum adiacet, ut quod D. Bernardus humilis sui accusator de se protulit ex humilitate, de me usurpare possim cum veritate: *vereor fratres, vereor deprehendi; nempe horam hanc magnus ille & communis Abbas noster Deus, non vacationi sermonum, sed operi manuum noscitur assignâsse. Utinam dicens & non faciens in Regno Dei vel minimus merear inveniri, & non ligatis manibus & pedibus proijciar in tenebras exteriores, ubi erit fletus & stridor dentium.*

Pro Capitis coronide, applicari potest sequens, ex nomine SCIENTIA per literarum transpositionem verso, redditum anagramma: CIT SANIE.

Qui vitiis fœtens homines suadendo laborat
Allicere, hic paucos in sua fila trahet.
Pure madens corpus fugat agnos atq; columbas,
CIT SANIE solos fœtida præda lupos.
Sic licet impuri pulchro sermone laborent,
Christo lanigeros accumulare greges;
Vix quicquam, sit sana licet doctrina, juvabit,
Cùm vitæ sanies & malus insit odor.

CAPUT XXII.

Scientia inflat.

I. SAtìs eſſe demonſtratum arbitror, quàm rara ſit docta ſanctitas, & quomodo plerumq; literati, qui ſcientiâ ſuâ velut animi fræno rectè duci debuerant, per vitiorum prærupta plùs omnibus mortalibus exorbitent. Hoc caput ſuperbiæ vitiorum omnium capiti dabitur, cui potiſſimùm ſervire ſolent mundi ſapientes, Idololatræ meritò vocandi. In eo enim ſenſu, in quo luxurioſis *DEUS venter eſt*, & *avaritia Idolorum ſervitus* nominatur, etiam Docti ſuperbiâ inflati ſua ſibi fabricant Idola. Propriis namq; ingeniorum conceptibus Divinitatem tribuunt, illáq; adorant, tanquam æternæ veritatis Majeſtas in ipſis reſideret. Sua tantùm ſectantur placita, ſaniori doctrinæ per alios propoſitæ non acquieſcunt. Verum eſt interim illud Samuelis effatum:
1.Reg:15. *Quaſi peccatum ariolandi eſt repugnare, & quaſi ſcelus Idololatriæ nolle acquieſcere.* Tales fuerunt omnes hæretici, quos arrogantia doctrinæ â Deo fecit apoſtatare.

Contra ejuſmodi arrogantiâ tumentes, & ingeniorum ſuorum idola ſtolidè adorantes, ſonat illa Domini querela apud Oſeam Prophetam:
Oſee, 2. *dedi eis argentum & aurum quæ fecerunt Baal.* * *O! quantò ſatius,*
part:1.lib: *ô! quantò utilius tibi eſſet*, quicunq; talis es, *aurum ſcientiæ & argentum*
1. c. 38. *eloquentiæ non habere*, inquit Richardus de S. Victore, *quàm inde tibi Idolum facere.*

c. 9. Apud Jeremiam hæc dicit Dominus: *non glorietur ſapiens in ſapientia ſua, ſed in hoc glorietur, qui gloriatur, ſcire & nôſſe me, quia ego ſum Dominus, qui facio miſericordiam, & judicium, & juſtitiam in*
Rom: 12. *terra. Hæc enim placent mihi ait Dominus.* Gentium Apoſtolus ait: *non alta ſapientes, ſed humilibus conſentientes. Nolite eſſe prudentes*
1. Cor: 3. *apud voſmetipſos.* Et: *nemo ſe ſeducat: ſi quis videtur inter vos ſapiens eſſe in hoc ſæculo, ſtultus fiat ut ſit ſapiens. Sapientia enim hujus mundi ſtultitia eſt apud DEUM. Scriptum eſt enim: comprehendam ſapientes in aſtutia eorum.* Et iterum: *Dominus novit cogitationes ſa-*
Prover: 2 *pientûm, quoniam vanæ ſunt.* Salomon item ait: *ubi humilitas ibi & ſapientia.* Conſequens eſt, ut ubi eſt ſuperbia, ibi ſit ſtultitia.

At ſurdâ hæc aure prætereunt Sapientes Babylonis. Rarum eſt
literatum aliquem cernere, in quo non verificetur illud Apoſtoli: *ſcien-* *1. Cor: 8.*
tia inflat. Pleriq; occupatione hac peſſimâ diſtenduntur; Utq; cum
Hugone victorino loquar, *exteriùs intumeſcendo, inanes evadunt in-*
teriùs; foris majores apparent, interiùs ſoliditatem amittunt, ſe ipſos
conſiderare non valendo. His aptari poteſt illud Jeremiæ: *traxerunt* *Jerem: 14.*
ventum quaſi dracones, qui vehementiſſimè dicuntur aërem attrahere &
inſpirare. Ità Doctores, ut explicat S. Hieronymus, ſorbent & attra-
hunt ſcientiæ & ambitionis ventum. Sive ut ait S. Gregorius, *ventum*
quaſi dracones trahunt, cùm malitioſâ ſuperbiâ inflantur. Compara-
ri etiam poſſunt Chamæleonti, qui teſte Tertulliano, *oſcitans veſcitur,*
follicans ruminat, & cui de vento cibus. Quid verò hæc inflatio ipſis
prodeſt? tantum illis confert, quantum plumis & lanis aër intercluſus;
leves enim & mobiles facit, ut à vanæ gloriæ vento, è baſi virtutis ab-
ſtracti & abrepti, evaneſcant in cogitationibus ſuis. Tantum illis com-
modat, quantum illi ranæ, quæ cùm bovis in prato conſpecti magnitu-
dinem ambiret, corium tamdiu inflabat, uſq; dum rumperetur. Di-
ſrumpet inflatos ejuſmodi divina vindicta, & erunt decidentes ſinè ho-
nore, & in contumelia inter mortuos in perpetuum, qui ſcientiâ propter
honoris vani amplitudinem in hac vita turgere affectârunt.

Eſt ſuperbia proprium diabolo vitium, quâ elatus aliquando dixit **II.**
in corde ſuo: *In cælum conſcendam, ſuper aſtra Dei exaltabo ſolium me-* *Iſaiæ. 14.*
um, ſedebo in monte teſtamenti, in lateribus Aquilonis, aſcendam ſuper
altitudinem nubium, ſimilis ero Altiſſimo. Verumtamen detracta eſt
ad inferos ſuperbia ejus in profundum laci. Superbus ille ſpiritus di-
ctus eſt δαίμων, quaſi δαήμων, id eſt: doctus, peritus, ſciens, inquit
Plato in Cratylo, ut & in ipſo pateat, quàm ſit ſcientiæ cognatum ſuper-
biæ vitium.

Dicitur illi apud Ezechielem: *perdidiſti ſapientiam tuam in deco-* *Ezech: 28.*
re tuo. Perdidit miſer omnem ſuam ſapientiam, dum ſibi in ejus deco-
re, vanè arrogantérq; complacuit. Unde S. Bernardus: *Nolo,* inquit, *Serm: 74.*
decorem qui mihi ſapientiam tollat. Quæris quis ille tam noxius decor? *in Cant.*
Tuus. Planiùs audi: privatus, proprius. Non culpamus donum,
ſed uſum. Et, ni fallor, unus Angeli animæq; decor ipſa ſapientia eſt.
Quid enim vel hæc vel ille abſq; ſapientia, niſi rudis deformiſq; miſeria
eſt? ſed perdidit eam cùm fecit ſuam, ut non ſit aliud in decore ſuo,

quàm in sua sapientia perdidisse sapientiam. *Proprietas in causa est, quòd sibi sapiens fuit, quòd non dedit gloriam Deo, quòd non retulit gratiam, pro gratia.* *Istud est cur eam perdidit, imò istud est quòd eam perdidit, etenim sic habere perdere est.* Nec tantùm in ea sibi vanè stultéq; Lucifer complacuit, sed etiam plus sibi arrogavit quàm haberet, & similis in scientia voluit esse Altissimo. *Perdidisti sapientiam in decore tuo, dum plus vis esse*, ait S. Hieronymus, *quàm conditus es, & magis sapere, quàm à Deo acceperas, etiam id perdidisti quod habebas, & pro pulchritudine, atq; doctrina, deformitas te atq; stultitia possederunt.* Similiter per superbiam & arrogantiam suam; vitam cum sapientia perdidit, & infatuatus miserè perijt Empedocles Agrigentinus Pythagoræ discipulus, Inventor Rhetoricæ, Poëta, & Philosophus insignis. Hic ut putaretur DEUS esse factus, ex hominum consortio se voluit clam subducere; unde noctu à sociis discedens, in ardentem caminum montis Æthnæ se immisit; verùm ejus crepidæ per flammam rejectæ, non divinitatem sed stultitiam ejus prodiderunt.

III. Ad vitandam hanc stultitiam, ab excessu scientiæ provenientem, utilissimum mihi videtur illud vulgare documentum ab Alvarez allegatum, *nè quid nimis*, &c. *Si enim scriptura dicit: noli esse justus multùm, quasi in ipsa executione justitiæ possit esse nimius rigor, quantò magìs diceret, noli esse nimiùm sciens, siquidem scientia non jam ut justitia nos bonos simpliciter facit, sed eâ ratione quærenda est, quâ nos ad justitiam ac bonitatem disponit. Dixit profectò, & noli esse nimiùm sciens, in illis verbis, quæ sequuntur, & non plus sapias, quàm necesse est, ne obstupescas. Et in illo etiam quod dicit Paulus: non plus sapere, quàm oportet sapere, sed sapere ad sobrietatem. Est namq; spiritualis quædam ebrietas à nimietate scientiæ proveniens, quæ solet vehementiùs & perniciosiùs, quàm vinum, sensum ac mentem subvertere, & hominem verâ rerum æstimatione privare. Fitq; miro modo, ut lux mentem cæcet, & scientia dementet, & rerum cognitio affectum obduret. Imò id mirum non est: nam immoderata lux luminibus infirmis objecta, solet eos perpetuâ caligine obruere; & vinum corpus roborans, sinè mensura sobrietatis ingestum, solet corporis compagem dissolvere; & amor concubinæ, non semel consuevit amorem legitimæ Conjugis ablegare. Scientia autem, quæ pedissequa est charitatis, in concubinam hominis vertitur, cùm virtuti anteponitur, & immoderatis affectibus adamatur.*

Alvarez vitæ spirit: lib: 5. part: 3. c. 39.

Unde ſcientia diligenda eſt, ſed moderatè diligenda, & diſcreta quædam ſobrietas in ejus acquiſitione ſervanda. * *Omnium ciborum ſal ſalubre eſt condimentum, ſi menſura non deſit*, ait S. Petrus Chryſologus, *alioquin ſi ſinè modo, & ipſum perit, & quod ſalierit, perdit.*

Nullus itaq; velit plùs ſapere quàm oportet, ſed ſapere ad ſobrie- IV.
tatem; imò ignorantem ſe debet confiteri, ut ſapiens effici mereatur. DEUS intellectum dat parvulis, hoc eſt humilibus, & multa illis revelat, quæ abſcondit hujus mundi prudentibus, ſcientiâ ſuâ tumidis & inflatis. *Veritas mentem fugit quam humilem non invenit*, inquit S. Iſidorus. Et teſte Ptolomæo, *qui inter ſapientes humilior eſt, ſapientior exiſtit.* Oculi tumidi, foràs elati & prominentes parum vident, qui verò profundiùs cranio ſunt infixi, cernunt acutiſſimè. Sic homines faſtu eminentes & elati parum intelligunt, ij verò qui profundam ſectantur humilitatem, rerum veritates acutiùs penetrant. Imò ſi quæras cujus ſit SCIENTIA? reſponſum deſumo ex ipſo ſcientiæ nomine anagrammaticè verſo: JACENTIS. Illius videlicet, qui humi jacet per humilitatem, non qui multarum rerum cognitione inflatus & elatus ſuper ſe in altis volat.

Monet Salomon in Proverbiis: *inclina cor tuum ad cognoſcendam* Prover: 2.
prudentiam. Inclinare nos oportet, imò ad infima & profundiſſima deijcere per humilitatem. Nam & illi qui de die ſtellas volunt contueri, profundiſſimos ingrediuntur puteos. Quid eſt quod de ſeipſo ait
Balaam? *dixit homo, cujus obturatus eſt oculus; dixit Auditor ſermo-* Num: 24.
num Dei, qui viſionem Omnipotentis intuitus eſt, qui cadit & ſic aperiuntur oculi ejus. Quid eſt quòd priuſquam caderet Balaam, obturatum habuerit viſum; at verò poſtquam cecidit, oculi ipſius aperti fuerint & illuminati? Eo caſu denotatur humilitas, quâ quis vilipenſione ſui ad infima ſe proſternit. Qui ſic cadit, illius oculi cæleſti luce illu-
minantur. Confirmat hoc Abbas Cellenſis, ità ſcribens: *Viſum non* lib: de pa-
recipit, qui non cadit. Humilitas in caſu, in viſu intelligentia; ejus ve- nib⁹ c.13.
rò qui ità cadit, aperiuntur oculi per Chriſti illuminationem.

S. Gregorius hominem ſuperbum & arrogantem comparat ei, qui
albuginem habet in oculo, de quo in lib: Levitici. *Albuginem*, inquit, Levit: 20.
habet in oculo, cui veritatis lumen videre non ſinitur, quia arrogantia part: 1.
ſapientiæ ſeu juſtitiæ cæcatur; pupilla namq; nigra videt, albuginem to- paſtor: c.
lerans nihil videt; quia videlicet ſenſus humanæ cogitationis, ſi ſtultum 10.

se peccatorémq; intelligit, cognitionem intimæ claritatis apprehendit. Si autem eandorem sibi justitiæ sive sapientiæ tribuit, â luce se supernæ cognitionis excludit, & eo claritatem veri luminis nequaquam penetrat, quo se apud se per arrogantiam exaltat.

Antonius Eremita in quodam Patrum consessu singulos de scripturis interrogavit, & quisq; secundùm suam intelligentiam respondebat. Sed Joseph ultimo loco interrogatus respondit: *nescio.* Et ait Sanctus Antonius: *hic solus viam sciendi invenit, qui se nescire respondit.* Non est ergo semper *nescio, Asinorum responsio.* Et beati sunt tales asini, quoniam per suam humilitatem & simplicitatem, veram â Deo sapientiam consequuntur. E contra sapientes hujus mundi cum superba sua scientia â Deo reprobantur, & veram sapientiam consequi nunquam merentur, ad cujus consecutionem viam sternit humilitas, superbia præcludit. *Puto multos potuisse ad sapientiam pervenire*, inquit Seneca, *nisi putâssent se pervenisse.* Propheta quoq; Isaias talibus væ inclamat: *væ*, inquit, *qui sapientes estis in oculis vestris, & coram vobismetipsis prudentes.*

de tranqvillit: cap: 1:

Isaiæ. 5.

Hanc stoliditatem superbè sapientium perbellè subsannat S. Cyrillus, Apologo Galli & vulpis, cui titulum præfigit *contra tumentes ex scientia.* Gallus, inquit, intelligens dispositionem mutabilitatis cælestis, mox de sua scientia tumidus, in arboris ramusculum ascendit, & erecto collo altâ voce cantavit; quem cùm vulpes audîsset, ad ejus cantum quàm citissimè accurrit, & stans deorsum illum salutavit & dixit: *frater mi audivi vocem exultationis tuæ, quæso cantationis causam indica mihi.* At ille protinus inquit, *nimirum intelligentiâ supernæ dispositionis dotatus, eam cùm sentio, statim voce cantabili nulli invidus pango.* Tunc vulpes subridens ait; *ergo plenus es scientiâ, quæ est divinorum sublimium disciplina.* Quo audito gallus plus intumescens cantavit, móxq; vulpes saltavit. Cui ille desuper: *ut quid saltâsti;* ipsa respondit: *quia tu priùs exultâsti, gaudere namq; cum gaudentibus licet.* Dolositatis deinde rete exponens, verbis callidis adjunxit: *ô galle tu es gloria nostra, tu es bestiarum lætitia. Te nunc quæso porrige si dignaris, ut osculer mirum tuæ intelligentiæ caput.* At ille adulationis dolosæ ac melleæ linguâ emollitus, statim vitale caput improvidus ori famelico porrexit, quod avida vulpes stringens, deorsum miserum traxit, & subjunxit: *galle galle, ubi est sapientia tua? concepisti superbiam, & perdi-*

lib:2.apol: cap: 15.

disti

disti prudentiam, & dedisti vitam tuam. Cui gallus: *quid gloriaris in malitia?* at illa respondit: *non est malitia humiliare superbiam, sed ars vera. Sidus namq; quantò splendidius, tantò demissius est; & quantò sublimius, tantò apparet minus. Parvus oculus rimatur acutiùs, & in cauda vermiculi lucis clarissimæ fulget decus. Porrò quid scivisti, si te ignorâsti? aut si novisti, quomodo superbîsti pulvis & cinis? quid plura? nulla major dementia est, quàm per scientiam cùm inflaris, perdere sapientiam.* Quo dicto, statim famelica suum ori ex præda officium dedit. Hæc S. Cyrillus.

Plurimi literatorum hoc superbiæ morbo insaniunt, ut mihi esse videatur ipsis velut quarto modo proprius; adeóq; dum hoc erudito seculo doctorum plena sunt omnia, non minùs illud Salomonis verificatur: *stultorum plena sunt omnia.* Menecrates quidam Medicus, cùm desperatæ quædam curationes ipsi feliciter successissent, populari adulatione dictus est *Jupiter.* Hoc cognomento, vir arrogantis ingenij delectatus, insolentiùs usus est eo titulo. Tandem cùm & Agesilao scriberet, nec veritus esset hac uti salutatione: *Menecrates Jupiter Agesilao Regi salutem.* Rex eo offensus procemio, præterea nihil dignatus est legere, sed rescripsit in hunc modum: *Rex Agesilaus Menecrati sanitatem.* Precor & ego doctorum pluribus sanitatem, qui dum sibi multum altúmq; sapere, mihi plurimùm desipere ac insanire videntur. Adeo generaliter hoc superbiæ vitium literatis adhæret, ut Dionysius quoq; dicere solitus sit, se â sapientibus amicis sibi cavere, quando certum haberet; neminem ex his esse, qui non mallet imperare, quàm servire. V.

S. Apollonius, cùm in Eremo fuisset annis quadraginta in spiritualibus exercitijs conversatus, vocem Dei cælitus delatam audîsse legitur: *Apolloni per te perdam sapientiam sapientûm in Ægypto, & intellectum prudentium reprobabo; perdes autem mihi & eos, qui inter ipsos sunt sapientes Babylonis, & omnem culturam dæmonum subrues; perges ergo nunc ad loca habitabilia, generabis enim mihi populum substantialem, & perfectum, æmulatorem bonorum operum.* At ille respondens ait: *aufer â me Domine jactantiam, nè fortè elatus super fratres meos, cadam ab omnibus bonis tuis.* Respondit ad eum rursus divina vox: *mitte manum tuam ad cervices tuas, & quod comprehenderis constringe, & sub arena subrue.* Ille sinè mora, injectâ manu ad cervices suas, apprehendit quasi parvulum quendam Æthiopem, & continuò submersit eum VI.

sub

ſub arena, clamantem & dicentem: *ego ſum ſuperbiæ dæmon.* Poſt hæc vox ad eum facta eſt: *perge nunc, omnia enim quæcunq; â Deo popoſceris conſequeris.* Rari ſunt hoc ævo mortales, qui literarum ſtudio ſe daturi, hunc humeris ſuis inſidentem, cervicibúſq; iminentem Æthiopem advertant. Petijt hunc ſibi auferri Apollonius tam ſanctæ rei daturus operam, & adversùs tumentem Sapientûm Babylonis ſpiritum depugnaturus. Quid illi facient Domine, qui inflantem illum Typhonicum ſpiritum non perſequentes, ſed nimiùm, neq; te auſpice captantes, ſuperbiæ dæmonem nutriunt? Quid illis reſtat? quàm quod ſapienter metuebat Apollonius, ut jactantiâ elati ſuper fratres ſuos, cadant ab omnibus bonis tuis.

lib:7. Confeſſ: c. 21. Agnovit hos ſuperbiæ latrunculos doctis inſidiantes D. quoq; Auguſtinus, dum viam periculoſam & inviam ſcientiæ ac ſuperbiæ, diſtinguit ab altera via ſecura, quæ eſt ſanctæ ſimplicitatis & humilitatis: *Aliud eſt*, inquit, *de ſylveſtri cacumine videre patriam pacis, & iter ad eam non invenire, & fruſtra conari per invia, circumobſidentibus & inſidiantibus fugitivis deſertoribus, cum principe ſuo leone & dracone; & aliud tenere viam illuc ducentem, curâ cæleſtis Imperatoris munitam, ubi non latrocinantur, qui cæleſtem militiam deſeruerunt.*

Serm: de vijs vitæ. *Exultaverunt gigantes Philoſophi*, ut ait D. Bernardus, non ad currendam viam rectam & ſimplicem humilitatis, ſed ad alterã lapidibus complantatam, & latronibus obſeſſam. *Exultaverunt ad quærendam vanam gloriam, & evaneſcentes in cogitationibus ſuis, non humiliati in virtutibus ſuis. Viam enim ſapientiæ neſciêrunt, neq; meminerunt ſemitarum ejus; non enim in Chanaan, neq; viſa eſt in Theman. Maledicti qui dixerunt Domino JESU: recede â nobis, ſcientiam viarum tuarum nolumus.* Viæ Dei ſunt viæ humilitatis, viæ ſecuritatis; viæ diaboli quas docti currunt, ſunt viæ ſuperbiæ, viæ plenæ periculorum, viæ difficiles, viæ lutoſæ, quæ incedentes per ipſas proſternunt. Vidit aliquando B. Antonius ſuper univerſam terram laqueos inimici extentos, & cùm ſuſpirans dixiſſet: quis hos poterit tranſire? vocem ad ſe dicentem audivit: *humilitas ſola pertranſit Antoni, quam nullo modo valent ſuperbi contingere.* * *Quid ergo ſuperbis ô homo, qui te ſciolum jactas?* inquit S. Bernardus, *vide quoniam beſtia factus es, cui venandæ laquei præparantur*, laquei omnino inevitabiles, niſi præſidio ſanctæ humilitatis.

Ambu-

Ambulabat aliquando per viam illam periculoſam & inviam S.
Auguſtinus, typho generis humani adhuc inaniter tumens, diſcebat li-
bros multiplicis ſcientiæ, in qua, ut ipſe ait, eminere cupiebat *fine da-*
mnabili & ventoſo, per gaudia vanitatis: *garriebam*, inquit, *quaſi peri-*
tus, & niſi in Chriſto Salvatore viam quærerem, non peritus ſed periturus *lib: 7. Con-*
eram. Jam enim cæperam velle videri ſapiens, plenus pænâ meâ, & *feſſ: c. 20.*
non flebam, inſuper inflabar ſcientiâ. Ubi enim erat illa ædificans cha-
ritas à fundamento humilitatis? Deplorat idem S. Doctor ſuâ ſe ſuper-
biâ viam ſcripturæ penetrandæ ſibi præſtruxiſſe. *Loquor vobis*, inquit, *Serm: 63.*
aliquando deceptus, cùm primò puer ad divinas ſcripturas, antè vellem *de diver:*
afferre acumen diſcutiendi, quàm pietatem quærendi; ego ipſe contra
me perverſis moribus claudebam januam Domini mei, quam pulſare de-
berem ut aperiretur, addebam ut clauderetur. Superbus enim aude-
bam quærere, quod niſi humilis non poteſt invenire. Ego miſer, cùm
me ad volandum idoneum putarem, reliqui nidum, & priùs cecidi quàm
volarem; ſed Dominus miſericors, me, à tranſeuntibus nè conculcarer
& morerer, levavit & in nido repoſuit. Et alibi inquit: *Inſtitui ani-* *lib: 3. Con-*
mum meum intendere in ſcripturas ſanctas, ut viderem quales eſſent; *feſſ: c. 5.*
& ecce video rem non compertam ſuperbis, neq; nudatam pueris, ſed in-
ceſſu humilem, ſucceſſu excelſam, & velatam myſteriis, & non eram
ego talis, ut intrare in eam poſſem, aut inclinare cervicem ad ejus in-
greſſus; non enim ſicut modò loquor, ità ſenſi, cùm attendi ad illam ſcriptu-
ram, ſed viſa mihi eſt indigna quàm Tullianæ dignitati compararem, tu-
mor enim meus refugiebat modum ejus, & acies mea non penetrabat inte-
riora ejus; verumtamen illa erat quæ creſcebat cum parvulis, ſed ego de-
dignabar eſſe parvulus, & turgidus faſtu mihi grandis videbar. Vides
Lector ſuperbiæ detrimenta, quâ oculis literatorum offuſa, in veritatis
cognitione miſeri cæcutiunt, & illa divini ſpiritûs parvulorum Doctoris
à ſe dona avertunt, de quibus tamen, tanquam ea eſſent divinitus con-
ſecuti, imò tanquam de propriis vanè ſuperbiendo gloriantur. Audia-
mus ulteriùs quid idem D. Auguſtinus alibi ſcribat, ità Deum allo-
quens: *magnus es Domine; & humilia reſpicis, excelſa autem à longè* *Confeſſ:*
cognoſcis, nec propinquas niſi obtritis corde, nec inveniris à ſuperbis, nec *lib: 5. c. 3.*
ſi illi curioſâ peritiâ numerent ſtellas & arenam, & dimetiantur ſidereas
plagas, & veſtigent vias aſtrorum; mente enim ſuâ quærunt iſta, & in-
genio quod tu dediſti eis. Et mirantur hæc homines, & ſtupent qui neſci-

unt ea, & exultant atq; extolluntur qui sciunt, & per impiam superbiam recedentes & deficientes à lumine tuo, tantò antè solis defectum futurum prævident, & in præsentia suum non vident; non enim religiosè quærunt unde habeant ingenium quo ista quærunt, & invenientes quia tu fecisti eos, non ipsi dant tibi se, ut serves quod fecisti, & quales se ipsi fecerunt, occidunt se tibi, & trucidant exaltationes suas sicut volatilia, & curiositates suas sicut pisces maris, quibus perambulant secretas semitas abyssi. Sed non noverunt viam VERBUM *tuum, non noverunt hanc viam, quâ descendant ad illum à se, & per eam ascendant ad eum; non noverunt hanc viam, & putant se excelsos esse cum sideribus & lucidos, & ecce ruerunt in terram, & obscuratum est insipiens cor eorum, & multa vera de Creatura dicunt, & Veritatem creaturæ artificem non piè quærunt, & ideo non inveniunt, aut si inveniunt, cognoscentes Deum, non sicut Deum honorant aut gratias agunt, sed evanescunt in cogitationibus suis, & dicunt se esse sapientes, sibi tribuendo quæ tua sunt.*

VII. Utinam hic typhus in cordibus Doctorum, quæ inflat, inclusus maneret, & non solutis nonnunquam retinaculis atq; habenis, etiam foras crebriùs erumperet. Doctis præcipuè inculcanda sunt illa Divi Bernardi monita: *loquens nihil dicat, unde multùm eruditus, multúmve religiosus possit putari.* Et: *cùm loquitur, non studeat eloquentiæ, sed sermo ejus sit potiùs rusticanus quàm urbanus.* Et: *nunquam pertinaciter aliquid affirmes vel neges, sed sint tuæ affirmationes & negationes dubitationis sale conditæ.*

At quàm paucos horum monitorum sequaces reperias inter eruditos. Pauci ex illis sunt, quos idem D. Bernardus pluribus in locis non videatur depinxisse; ut dum de gradibus superbiæ loquens aliquem ejuscemodi jactabundum sic describit: *Esurit & sitit Auditores, quibus suas jactet vanitates, quibus omne quod sentit effundat, quibus qualis quantúsq; sit innotescat. Inventâ autem occasione loquendi, si de literis sermo exoritur, vetera proferuntur, & novæ volant sententiæ, verba resonant ampullosa, & verba collocutoris præscindit imperfecta. Non curat te docere vel à te doceri, sed ut scire sciatur quid scit. Quod si de Religione agitur, statim visiones & somnia proferuntur; deinde laudat jejunia, commendat vigilias, super omnia orationes exaltat, de patientia, de humilitate, & de singulis virtutibus plenissimè, sed vanissimè disputat, ut tu scilicet si audieris dicas, quòd ex abundantia cordis os loqui-*

quitur, & quòd bonus homo de bono thesauro suo profert bona. Primus in Conventibus residet, in consiliis primus respondet, non vocatus accedit, non missus se intromittit, reordinat ordinata, reficit facta, quidquid ipse non fecerit aut ordinaverit, nec rectè factum, nec pulchrè existimat ordinatum; Judicat judicantes, præjudicat judicaturis. Si cùm tempus advenerit, non promoveatur ad Prioratum, suum Abbatem aut invidum judicat, aut deceptum. Quòd si mediocris ei obedientia injuncta fuerit, indignatur, aspernatur, arbitrans se non esse minoribus occupandum, qui se ad majora sentit idoneum.

Rara est in terris docta humilitas. *Cognitionem*, inquit Divus Bernardus, *facillimè sequitur elationis tumor, si non reprimat timor.* *hom: 25.*
Scientes libenter volunt videri, & sapientes dici. Et communis illa inter *in Cant:*
doctos verbo & opere personat sententia:

Scire tuum nihil est, nisi scire tuum hoc sciat alter.

Audent quoq; præsumptionem & arrogantiam suam defendere textu illo Ecclesiastici: *sapientia abscondita, & thesaurus invisus, quæ utili-* *Eccli: 41.*
tas in utrisq;? melior est homo qui abscondit stultitiam suam, quàm homo qui abscondit sapientiam suam. Nesciunt verò sapientiam hominis, per facta magìs, quàm per verba, aut si loquendum est, per verba humilia, non ambitiosa manifestari. Scripsit de ijsdem S. Gregorius: *arrogantes isti cùm scientiam arripiunt, nihil se accepisse æstimant, si hanc eos occultam habere contingat. Nusquam quippe suum gaudium nisi in ore hominum ponunt.* Et rursus: *hanc partem suam omnis arrogans æstimat, si scientiam non tam habeat, quàm ostendat; quia nimirum omnes elati scientiam habere non appetunt, sed ostendere.*

Quid hìc de inobedientia eruditorum, superbiæ filia differam, & quomodo jussa majorum dijudicare soleant? rarò sibi ipsis sapientes ab aliis regi humiliter patiuntur. Delicata satìs, imò nimis molesta est hujuscemodi obedientia, si tamen obedientia dicenda sit, quam D. Bernardus explicat: *statuta Seniorum studiosiùs discutere, hærere ad singula* *de precep:*
quæ injunguntur, exigere de quibusq; rationem, & malè suspicari de *& dispens:*
omni præcepto, cujus causa latuerit; nec unquam libenter obedire, nisi cùm audire contigerit quod fortè libuerit, aut quod non aliter licere vel expedire monstraverit, vel aperta ratio, vel indubitata authoritas. Non planè hæc illa est, quæ ex Regula traditur obedientia sinè mora; disputare profectò hoc est in fastu cordis, non in auditu auris obedire. Sic ta-

 men

men docti plerumq; obediunt, sic in Religiosæ conversationis paradiso de ligno scientiæ boni & mali, de quo solis Prælatis manducare permititur, edere præsumunt; cùm tamen sanxerit lex divina, ut quicunq; subditorum, quorum est obedire, non discernere, illud tetigerit, morte moriatur. Neq; curant illud Prophetæ monitum: *Audi Israël & tace;* Sed typho scientiæ inflati, super omnes alios se præsumunt extollere, & vehementer perturbant sacras Comunitates, in quibus plerumq; *plus prodest homo pacificus, quàm bene doctus.*

Thomas Kemp:

Jam supra vidimus, quàm parum fraternæ charitati, humilitati & concordiæ, vitæq; communi se accommodare soleant homines docti; & cum dolore sæpius experimur verum esse illud S. Gregorij: *sæpè dum quosdam major scientia erigit, â cæterorum societate disjungit; & quò plus sapiunt, eò â concordiæ virtute desipiscunt.* Scientiâ suâ elati contemnunt alios, sunt superioribus suis graves & molesti, ambiunt honores & primas cathedras. Dicebat quidam Religiosus, prout legitur in Revelationibus S. Brigittæ: *ego addiscere volo artes liberales & scientiam, ad hoc, ut ex illa honorer, & dignitatem aliquam habere merear.* De hoc & similibus Christus Dominus S. Brigittæ dixit: *Judicabuntur ad pœnas infernales in profundo Inferni, si ante mortem se noluerint corrigere.* Grande malum in Religionibus est hæc docta superbia, quæ non tantùm plurimos in gehennam præcipitat, verùm etiam sufficiens est, ut ipsas Religiones aliquando funditus evertat. Verùm quid dico doctam superbiam? cùm nulla hujusmodi sit dabilis ex sententia S. Bernardi, qui postquam stultam superbiam, vel superbam stultitiam â tabernaculis justorum procul esse debere pronuntiavit, sic pergit: *est autem omnis superbia stulta, quamvis non omnis stultitia superba; stultitia enim sinè superbia nonnunquam simplicitas invenitur, quæ si ignorat, forsan docibilis est: si nequit doceri, forsan est tractabilis.* Et infra: *bona voluntas etsi multùm sit bruta, non tamen est deserenda, sed salutari consilio ad laboriosam & actuosam vitam transmittenda. Superba autem quamvis sibi prudens videatur, dimittenda sibi & abigenda. Si enim admittitur superbus primâ die quâ ingreditur habitare, incipit leges dare.* * *Novitium prudentem*, ut alibi ait D. Bernardus, *incipientem sapientem, omniáq; indagantem, in cella diu posse consistere, in congregatione durare impossibile est. Stultus fiat ut sit sapiens, & in hoc sit omnis ejus discretio, & hac omnis sapientia ejus sit, ut in hac parte nul-*

pastoral: cap: 23.

Tract: de vita solit:

Epist: ad ff. de monte Dei.

la ei sit. Adeo invaluit occasione scientiæ pestilens hoc & generale malum inter mortales superbia, ut etiam palæstras scholásq; virtutum occupet, verúmq; sit hodie quod in vitis Patrum relatus quidam Eremi cultor deflebat: *os nostrum de jejunio fætet, scripturas omnes didicimus, ex corde David consummavimus, & quod Deus requirit, non habemus, scilicet humilitatem.* Scientiam quâ inflemur, solicitè indagamus, conscientiam ædificandam negligimus. Sapientiam hujus Mundi sive stultitiam potiùs sectamur. *Valde interim vilis & parva, ac penè oblivioni tradita videtur vera cælestis sapientia*, abscondita scilicet sub velo stultitiæ, *non sapiens alta de se, nec magnificari quærens in terra.* Interim vera stat D. Laurentij Justiniani sententia: *multi simplices & humiles cælos penetrant, nullus verò arrogans, quamvis omnium liberalium polleat scientiâ, ad cæleste admittetur convivium; tantóq; gravioribus cruciabitur pænis, quantò nequiùs donum Dei tractaverit.*

lib: 5: libell: 10. n. 91.

Kemp: lib: 3. c. 29.

de casto connub: c. 14.

VIII.

Perniciosæ huic pesti quæ *inflat*, opponenda est charitas *quæ ædificat, & non permittit inflari* scientiam, teste S. Bonaventurâ. *Cùm* verò *charitas ædificando non erigit, scientia inflando pervertit.* * *Tunc scientia magna est & utilis, si charitate humilietur, ut ampliùs crescat*, inquit S. Ambrosius, *temperatur enim à dilectione, ut non mera sit, & inebriet scientem, ut se extollat. Sicut enim vinum non temperatum admixtione aquæ, mentem alienat, ità & scientia superbum facit, nisi fuerit temperata.*

S. Bonav:

Sancti Angeli, quamvis rerum omnium naturalium scientiâ sint prædit, nihil tamen illam æstimant respectu charitatis. *Angelus bonis* inquit S. Augustinus, *omnis corporalium temporaliúmq; rerum scientia, quâ inflantur dæmones, vilis est, non quòd earum ignari sint, sed quòd illis fidei, quâ sanctificantur, charitas chara sit, præ cujus non tantùm incorporali, verùm etiam incommutabili & ineffabili pulchritudine, cujus sancto amore inardescunt, omnia quæ infrà sunt, & quod illud est non sunt, séq; ipsos inter illa contemnunt.* Exclamat in hujus virtutis præconium S. Laurentius Justinianus: *ô præcelsa charitas! Virtutum radix, nutrix gratiæ, sanctitatis Magistra, Religionis speculum, statera meritorum, nuptiale indumentum, filiorum hæreditas, cæli clavis, animæ pabulum, dulcedo mentis, fortitudo certantium, corona gloriæ, vitæ lumen, socia veritatis, consors sanctorum, Angelorum gaudium, legis compendium, paradisus deliciarum. Tu decus Regium, præceptorum*

Civit: lib: 9. c. 22.

In festo S. Andreæ.

rum plenitudo, cœleste donum, omniúmq; delectabilium delectabile summum. Nempe sivè te humana deficit virtus, naturale hebetatur ingenium, animæ pes claudicat, fides deperit, præsumit inaniter spes, & fraternæ dilectionis unitas dissipatur.

Stephanus Cantuariensis, ut nobis demonstret quomodo scientia â charitate seu pietate debeat adjuvari, ne saluti animarum obsit, Joas Regis historiam ad propositum nostrum scitè accommodat. Dicitur de Rege Joas in Regum historia, quòd fecerit rectum cunctis diebus Jojadæ Sacerdotis. *Joas* interpretatur memoria Domini, *Jojadas* dilectus Domini; memoria ergo Domini bonum facit, si sit cum dilectione Dei, aliter non; hoc est quòd scientia cum dilectione ædificat, sinè charitate siquidem inflat, sicut Joas malum fecit & elatus est mortuo Jojada. Deinde dicit scriptura: *mortuo Jojada, Joas universum argentum quod potuit invenire in thesauris Domini misit Azaeli Regi Syriæ.* Eodem modo (ait Stephanus) imbutus sacris literis omnem scientiam mancipat Regi Syriæ, id est superbiæ, nisi habeat secum Jojadam, id est dilectionem Domini; nisi sit memor mandatorum Dei ad faciendum ea. Quid tandem? *surrexerunt autem servi ejus, & conjuraverunt inter se, percusserúntq; Joas.* Duo servi sunt Mundus & caro, qui interficient te, liceat habeas memoriam Domini, & multa scias, nisi bene vivas, & Deum diligas. *Possunt multi multa scire*, inquit S. Laurentius Justinianus. *Aliqui de gubernatione Reipublicæ, dispositione Regnorum, & ordinatione familiæ; quidam de motu Cœlorum, stellarum cursu, elementorum qualitate, virtute herbarum, naturis animalium, proprietatibus rerum. Nonnulli de Elementis mundi, loquendi regulis, divisionibus numerorum, dimensionibus Cœlorum, musicarum cantilenarum rationibus; Alij de statutis civilibus, ac decretorum definitionibus; quidam de differentiis virtutum, distinctionibus Angelorum atq; cœlestium Secretis plurima didicerunt & indicaverunt cœteris. Verùm hæc quid quæso scientibus prosunt, si absq; charitate permaneant? Noli itaq; ô homo simpliciter laborare ut scias, sed illa præsertim quæ te charitate repleant, & in charitate custodiant, atq; ad summæ & æternæ veritatis notitiam provehant.*

4. Reg: 12.

de contemptu mundi.

Beata Virgo in S. Brigittæ revelationibus, scientiam stramini, charitatem autem tritico comparat; & doctorem, qui scientiam plùs humilitate diligit, dixit coram Deo apparere similiorem asino, quàm Magistro.

gistro. *Tunc enim*, inquit, *vacua stramina masticat, quæ scientiæ sinè charitate comparantur, & deest optimum triticum, quod charitati comparatur.* Scimus quòd vacua stramina nihil vel parum nutriant; ex granis verò potissimum corpori nutrimentum accedat. Dimittamus ergo alijs paleas & stramina, nos grana eligamus, non soli cognitioni studentes, sed omne studium in charitatis finem referentes cum S. Augustino Deum ità precante: *fac precor me Domine gustare per amorem, quod* *Confess:*
gusto per agnitionem; sentiam per affectum, quod sentio per intellectum. *lib: 8.*
Sed de Doctorum scientiâ turgentium fastu plura inferiùs.

Si nullum aliud esset scientiæ nocumentum, hoc unicum ad ejus fugam & contemptum abunde sufficeret, quòd gignat superbiam, quâ nihil est inter vitia pestilentius. Non immeritò S. Bonaventura, Matrem hanc superbiæ Deo-exosissimæ, comparat fluvio torrido, turbido, tepido, & turgido, dum de illa sic scribit:

Est fluvius torridus, exiccans flumina gratiarum;
Fluvius turbidus, obfuscans splendores intellectuum;
Fluvius tepidus, tepefaciens amores affectuum;
Fluvius turgidus, tumefaciens expressiones affatuum.

Concludo cum D. Augustino: *evitando vivit anima, quæ appe-* *Confess:*
tendo moritur. Continete vos ab immani feritate superbiæ, & â fallaci *lib: 13. c.*
nomine scientiæ, ut sint bestiæ mansuetæ, & innoxij serpentes. At quàm *21.*
difficile est, ut scientiæ serpens innoxius reddi possit? repetam potiùs prima citationis verba: *Evitando vincit anima, quæ appetendo moritur.*

Asseritur doctas inflare scientia mentes,
Hinc ità doctorum corda superba tument.
Sed vano atq; levi tantùm sunt turgida vento,
Atq; nihil solidum cernitur unde tument.

APPENDIX,

De vano libros conscribendi studio.

NOn mediocriter quoq; superbæ scientiæ typhus, inflans literatos, I.
se in scriptione librorum exerit, dum nomina sua operibus â se contextis præfixa magnificant, & vanam solummodo gloriam, laudémq; doctrinæ apud homines, laboribus suis in lucem datis aucupan-

Eccle: 12. pantur. *Faciendi plures libros*, inquit Ecclesiastes, *nullus est finis.* Quod verissimum esse comprobatur hoc præsertim erudito, librisq; refertissimo sæculo, quo, ut verbis Satyrici utar

Juvenal: Satyr: 7.
- - - - - - tenet insanabile multos
Scribendi cacoëthes, & ægro in corde senescit.

Quo, ut alius quidam cecinit:

Tot sunt authores quot veris tempore flores,
Inde tot errores, quot habet natura colores.

Socrates roganti cur nihil scriptum ederet, respondit: *quia video chartam multò pretiosiorem, quàm ea quæ scribenda forent.* Ejusdem animi fuisse ferunt Aristarchum & Favorinum, qui nihil scribere voluerunt. Quorum postremus etiam Plutarchum sibi coævum taxavit, quòd tam multa scripserit. Socrates præfatus, literas tantâ librorum supellectile traditas, pestem credidit esse memoriæ, perturbationem quoq; ac confusionem omnium disciplinarum, cum jactura temporis, quod inutiliter persæpe consumitur, per tot circuitiones involutæ veritatis, quæ simpliciter ac breviter tradita faciliùs nitidiúsq; percipitur, nec tot tantísq; codicibus eget, eam non tam illustrantibus, quàm obscurantibus, multiplicato labore & dolore filijs Adam. Quod in Jurisprudentia veteri laudabiliter factum cernimus, quam plusquam tricies centena millia versuum, duóve librorum millia continentem, veram tunc memoriæ pestem, & latum confusúmq; chaos, sapienter in brevissimum numerum digessit Justinianus; idem aliis facultatibus & scientiis non minùs evenire optarem, quæ si resectis inutilibus in angustias restringerentur, quàm claram & patulam, nullísq; superfluitatum ambagibus obvolutam, minimèq; fastidiosam nobis exhiberent veritatem.

II. Pulchrum cuiq; dat monitum S. Hieronymus, pro compressione typhi scientiæ, ad scribendum intempestivè prurientis: *Ne*, inquit, *ad scribendum citò prosilias, & levi ducaris insaniâ; multo tempore disce quod doceas.* Sed hodie contrarium accidit; quisq; artis alicujus vel modicè gnarus, sui nominis gloriâ titillatus prosilit ad scribendum, tanquam ars vel scientia sole tali indigeret, aut indignis typo commentis legendo intendere prudens quisq; dignaretur. Multiplicant quidem Codices, sed fructum raro multiplicant, & magis nonnunquam fenestras replent chartis, quàm voluminibus Bibliothecas.

Epist: ad Rust:

Ausonius.
Utilius dormire fuit, quàm perdere somnum
Atq; oleum.

Refe-

Referunt Origenem ſex millia librorum compoſuiſſe. A Mercurio Triſmegiſto plura quàm triginta ſex millia voluminum dicuntur conſcripta. Suidas quoq; refert quendam, qui χαλκέντερος eſt nominatus, quaſi æneis inteſtinis præditus, ob aſſiduitatem lectionis & ſcriptionis; ultra ter mille quingentos libros ſcripſiſſe. Quidquid ſit, per nimium hujuſcemodi ſcribendi libros ſtudium, multùm ſe typhus generis humani in doctis videtur prodere. De qua ſcribendi prurigine aliquot pangamus verſiculos.

Ut eruditi tempus in longum ſui
Famam relinquant nominis, ſcribunt libros;
Hi ſunt eorum liberi, quibus operam
Studendo dederant, in quibus eorum dein
Memoria vivit & putatitius honor,
Sed & ſuperbus mentis elatæ typhus.

Subijcio & aliud epigramma, cui materiam dedit, non tantùm nominalis, ſed etiam realis *typhi* ac *typi* familiaritas & cognatio.

Non miror ſtudio authorum tot ſurgere libros,
Nam cognata ſimul ſunt typhus *atq;* typus.
Unica diſcrimen parit aſpiratio; quæris:
Cur? typhus *aſpirat ſemper habere* typum.

Quid hîc dicam de ſuppoſititijs ingeniorum partubus & furtis? ſunt enim quàmplurimi, qui aliena pro ſuis vendunt, & ex alienis laboribus famæ gloriam aucupantur. Eleganter ſimul ac verè ſcribit Daniel Bartolus in ſuo literati hominis charactere. *Si foret aliquis Archimedes, qui nôſſet in libris ſubtili oculo furtiva metalla & legitima inter ſe diſtinguere; ſi Ariſtophanes, qui linguam calleret mortuorum ex ore ſonantem viventium; ſi Cratinus, qui libros in equuleo diſtentos ſua compelleret fateri furta, ut fecit in Menandri poëmata, ex quibus furtorum compoſuit libros ſex; profectò nobis evidentius nihil foret, quàm eſſe Mercurium non minùs furandi quàm literarum Deum.* Abſtinendum eſt ergo non tantùm â furaci ſed etiam quocunq; alio ſuperfluo, & in vanæ præſertim gloriæ finem aſſumpto ſcribendi ſtudio.

Abſit tamen, ut omnem penitus ſcribendi & libros pariendi labo- III.
rem vituperem; nam ipſa nobis ſacra deeſſent volumina, nec divina eloquia niſi tradita & confusè nota haberemus; niſi Moyſes, Salomon, Prophetæ, Apoſtoli, & Evangeliſtæ, quæ ſpiritu divino ſuggerente di-

dicerunt, scriptis suis posteritati transmisissent. Scio facultates omnes & disciplinas in libris potissimùm vivere, & omnia veterum monumenta non nisi scriptorum industriâ ad nostram cognitionem pervenisse. Scio laboribus plurimorū multas scientiis faces accrescere, neq; ignoro grandia SS. Patrum volumina, maximè Divi Augustini, de quo illud dici potest, quod ipse de Varrone protulit; *Tam multa legit, ut aliquid ei scribere vacâsse miremur. Tam multa scripsit, ut vix quicquam legere potuisse credamus.* Quapropter librariæ scriptionis opus indifferenter non vitupero, sed intentionem potissimùm plurimorum, quibus ob famæ captationem solummodo, faciendi plures libros nullus est finis; quorum frequens meditatio, licet carnis sit afflictio, honoris tamen & gloriæ prefatio, mundóq; innotescendi cupidine delinitur; qui plerumq; nonnisi famam sui nominis librorum scriptione aucupantur, útq; jam olim advertit Cicero: *in his ipsis libris quos scribunt de contemnenda gloria, sua nomina inscribunt.* Quòd si titulo anonymi opera sua evulgare deberent, nunquam ad scribendum prosilirent, quibus proinde non magnopere displicet illud Decretum Concilij Tridentini, ut *nulli liceat imprimere, vel imprimi facere quosvis libros de rebus sacris sinè nomine Authoris,* imò non curarent illud ad profanos etiam libros extendi.

Cicero in Tusculan:

Sess: 4.

IV. Sed objicies me in eosdem vanæ gloriæ casses incidisse. Concilium enim Tridentinum solummodo præcepit, ut libris qui de rebus sacris tractant, Authorum nomina præponerentur.

Aut ergo sacer est generis humani typhus,
Quem ferme solum tractat hic præsens liber,
A fronte scriptum nomen Authoris gerens,
Sícq; vituperiis temerè proscindo sacra.
Si res profana est, gloriæ vanæ datur,
Quod nulla dum necessitas legis jubet,
Author suum præfixerit nomen libro.

Responsum Authoris.

Res est profana generis humani typhus,
Sed præter ipsum plura tractari vides
Minimè profana; persequor mundi typhum,
At verò sacram prædico sapientiam,

Quam veritas Divina ſectari jubet.
Præconia ejus calamus ulterior dabit.
Nec prædicari cupio ab humano die.
Nec judicari timeo ab humano die.
Intentiones omnium novit DEUS,
Secreta quarum prodet extremus dies.

CAPUT XXIII.

Docti multa ſcientes ſeipſos neſciunt.

I. SCientiam mundanam & faſtuoſam, inutilem & pernicioſam, optimè mihi videtur expreſſiſſe fabuloſa illa Sphinx apud Thebas, cujus caput & manus puellæ, corpus canis, alæ avis, vox hominis, ungues Leonis, cauda draconis ſimilitudinem referebant. Dicta verò eſt Sphinx â græco quodam vocabulo, quod ſtringere ſeu vincire ſignificat, quia ſcilicet ſcopulo cuidam inſidens, homines prætereuntes, inſolubili cujuſdam ænigmatis propoſitione ſtringebat, ità ut ſe expedire non poſſent, & quotquot illud diſſolvere non poterant, unguibus & alis interficiebat. Ænigma verò fuit hujuſmodi: *quodnam animal manè quadrupes, meridie bipes, veſperi tripes eſſet.* Tranſivit aliquando Sphingis manſionem OEdipus, cui cùm ænigma ſuum propoſuiſſet, ille nodum acutè diſſolvit dicens: animal illud eſſe hominem, qui in infantia manibus & pedibus repit, factus vir nullo alio quàm duorum pedum adminiculo nititur, ingraveſcentibus annis cum ſcipione gradiens tripedem repræſentat. Hanc ſolutionem Sphinx tam ægrè tulit, ut ſe de ſaxo præcipitârit.

Hæc omnia ſcientiæ humanæ conveniunt. Inprimis nomen Sphingis eidem commodè aptari poteſt, nam inſolubilibus nodis mortalium ingenia ſtringit; Caput habet & manus puellæ, quia homines formoſæ inſtar puellæ in fatuum ſui amorem allicit & provocat, ſed malignitatem ejus, noxam & virulentiam prodit cauda draconis, & ungues Leonis, quibus amatores ſuos vulnerat atq; interficit. Alas habet avis, quia fugax eſt & volatilis, corpus canis, quia ſicut hoc pilis, ſic illa multis ſuperfluis & excrementitiis ſcatet materiis, vocem deniq; hominis, quia per illam potiſſimùm ſe prodere ſolet atq; jactare. Inſidet ſublimi ſco-

ſcopulo, quia celſitudinem amat, & propinqua ſolet eſſe caſibus & præcipitijs. Inſtrumenta quibus homines interficit ſunt ungues & alæ, hoc eſt acutæ & curioſæ ingeniorum ſubtilitates, ac præſumptuoſa mentium elatio. Hæc pericula non meliùs atq; ſecuriùs quis præcavet, quàm ſi illam ejúſq; ſcopulum devitet. Quòd ſi tamen illam quis adire velit, atq; ab ejus noxa & feritate immunis recedere, neceſſarium eſt ante omnia, ut ſciat quid ſit illud, quod manè quadrupes, meridie bipes, veſperi tripes graditur, hoc eſt: *quid ſit homo*: ſive noſcat ſemetipſum, & naturæ ſuæ vilitatem atq; infirmitatem. Quod ſi noverit, non illum ſcientia in interitum præcipitabit, ſed ipſa ex prærupto elationis ſcopulo ad humilitatis petram ſalubriter allidetur. Morietur vana & arrogans ſcientia, orietur autem vera & ſalutaris ſapientia, quæ ſui cognitionem neceſſariò præſupponit.

II. *de inter: domo c. 26. Laurent: Juſtin: de humilit: cap: 5.* *Neceſſe eſt ut cognitio ſui ipſius præcedat ſcientiam noſtram*, inquit S. Bernardus. *Multæ ſunt ſcientiæ hominum, ſed nulla melior eſt illâ quâ cognoſcit homo ſeipſum.* * *Quâ profectò cognitione nil melius, nil utilius, nil ſecurius, nil excellentius, nihilq; in Conditoris donis æſtimandum eſt charius. Quid oro prodeſt ſcire curſus ſiderum, herbarum vires, vim ventorum, ſpecies jumentorum, naturæ ſecreta, & ignorare ſe? Horum quidem ſcientia inflat, ſed ſuimet ædificat primùm ſe, deinde cæteros. Laudabilior eſt animus*, teſte D. Auguſtino, *cui nota eſt infirmitas propria, quàm qui eâ non perſpectâ, mœnia mundi, vias ſiderum, fundamenta terrarum, & faſtigia Cœlorum ſcrutatur.* Hanc ſui notitiam veram eſſe ſapientiam Apollinis Delphici edocta oraculo tota ſenſit vetuſtas; at non invenitur inter alias ars iſta præ cæteris liberalis.

S. Bernar: Medit: c. 1. *Multi multa ſciunt, & ſeipſos neſciunt.* Judicant de omnibus Creaturis, mundum diſputationi ſuæ â Deo traditum curioſè diſcutiunt, ſe tamen ipſos prætereunt & ignorant, & falſiſſima de ſe præſumptuosè judicantes in cogitationibus ſuis evaneſcunt. Sic mortales infatuat ſcientia illa diabolica, mentem inflans & tumidam reddens ſuperbiâ, quæ ut *trabs quædam in oculo grandis eſt, & groſſâ quadam corpulentiâ ſui* *S. Bernar: de gradu humil: & ſuperbiæ.* *oculum mentis obſcurans, veritatem obumbrans; ità ut ſi tuam occupaverit mentem, jam tu te videre, jam te talem qualis es, vel qualis eſſe potes, non poſſis ſentire; ſed qualem te amas, talem te vel putes eſſe, vel ſperes fore.* Aperi quiſquis multa videre & intelligere appetis mentis oculum, excute hanc trabem *â facie conſiderationis tuæ, occurret tibi*

homo

*homo nudus, & miser & miserabilis, homo dolens quòd homo sit, erubescens quòd nudus sit, plorans quòd natus sit, murmurans quòd sit. * Quid in omnibus es prudens, & circa te ipsum insipiens?*

S. Bernar: de conside. lib: 2.

Tecum habita, & nôris quàm sit tibi curta supellex.

Idē Ser: de miser: hu:

Idem de inter: domo. c. 66.

* *O custos cordis relinque cætera, & teipsum discute, per te curre, & in te consiste, à te incipiat cogitatio tua, & in te finiatur, nec frustra in alia extendaris te neglecto. Præter salutem tuam nihil cogites, quoniam in acquisitione salutis tuæ, nemo est tibi germanior, nemo propinquior te ipso. Si verò aliquid cogitationi tuæ se offerat, quod non quoquo modo ad tui ipsius salutem pertineat, illico respue & expue, ut te semper possis inspicere, & de cognitione tui venire ad cognitionem Dei. Nescit quid de spiritu Angelico, quid de spiritu divino sentire debeat, qui suum priùs non recogitat; nihil rectè existimat qui seipsum ignorat. Si nondum es idoneus intrare ad te ipsum, quomodo ad illa intranda idoneus eris, quæ sunt infra vel supra te ipsum? Si nondum dignus es intrare tabernaculum primum, quâ fronte præsumis intrare tabernaculum secundum, hoc est in sancta sanctorum? si nondum moliri potes gressus altos, ut cum Domino JESU, vel saltem cum Moyse ascendas in montem excelsum, quâ præsumptione paras volare in Cælum? priùs redi ad te, quàm rimari præsumas quæ sunt supra te. Priùs sol ortûs sui confinia irradiat, quàm ad altiora conscendat. Primùm ergo est ut redeas ad te ipsum, intres ad cor tuum, discas æstimare te ipsum & spiritum tuum. Discute quid sis, quid fueris, quid esse debueris, quid esse poteris, quid fueris per naturam, quid modo sis per culpam, quid esse debueris per industriam, quid adhuc esse poteris per gratiam. * Stude cognoscere te, quia multò melior & laudabilior es si te cognoscis, quàm si te neglecto cognosceres cursus siderum, vires herbarum, complexiones hominum, naturas animalium, & haberes omnium cælestium & terrestrium scientiam. * Noveris licet omnia mysteria, noveris lata terræ, alta cæli, profunda maris, si te nesciêris, eris similis ædificanti sinè fundamento, ruinam non structuram faciens. Quidquid extruxeris extra te, erit instar congesti pulveris ventis obnoxium. Non ergo sapiens qui sibi non est sapiens. Qui sibi sapiens erit, bibet de fonte putei sui primus ipse. A te proinde incipiat tua consideratio, non solùm autem, sed & in te finiatur, quocunque evagatur, ad te revocaveris eam cum salutis fructu. Tu primus tibi, tu ultimus; sume exemplum de summo omnium Patre,* VERBUM

Idem meditat: c. 5:

Idem de consider: lib: 2.

suum & emittente & retinente. Verbum tuum consideratio tua, quasi procedit non recedat, sic progrediatur ut non egrediatur, sic exeat ut non deserat. * *Volo proinde animam*, inquit idem D. Bernardus, *primò omnium scire se ipsam, quòd id postulet ratio & utilitatis & ordinis. Et Ordinis quidem, quoniam quod nos sumus primum est nobis; utilitatis verò, quia talis scientia non inflat sed humiliat, & est quædam ad ædificandum præparatio. Nam nisi super humilitatis stabile fundamentum spirituale ædificium stare minimè potest. Porro ad se humiliandum nihil anima invenire vivacius, seu accommodatius potest, quàm si se in veritate invenerit, tantùm non dissimulet, non sit in spiritu ejus dolus, statuat se ante faciem suam, nec se à se avertere abducatur: Nonne ità se intuens, clarâ luce veritatis inveniet, se in regione dissimilitudinis, & suspirans misera, quia jam latere non poterit, quòd verè misera sit, nonne cum Propheta clamabit ad Dominum: in veritate tua humiliâsti me? nam quomodo non verè humiliabitur in hac vera cognitione sui, cùm se perceperit oneratam peccatis, mole hujus mortalis corporis aggravatam, terrenis intricatam curis, carnalium desideriorum fæce infectam, cæcam, curvam, infirmam, implicitam multis erroribus, expositam mille periculis, mille timoribus trepidam, mille difficultatibus anxiam, mille suspicionibus obnoxiam, mille necessitatibus ærumnosam, proclivem ad vitia, invalidam ad virtutes; unde huic jam extollentia oculorum? Unde levare caput? nonne magìs convertitur in ærumna sua dum configitur spinâ?*

Idem hom: 39. in Cant:

Hæc omnia D. Bernardus, solicitus atq; studiosus cordis sui custos, inspector, & pervestigator, altum humilitatis & cognitionis propriæ demittens fundamentum, priusquam ædificium sapientiæ superstrueret; quem meritò & consultissimè sequantur omnes, quotquot in alto scientiarum apice sunt constituti ac de casu periclitantur, nisi humilitatis ope fuerint solidati. DEUS enim est qui superbis resistit, humilibus autem dat gratiam, & ut D. Augustinus ait: *intonat super ambitiones sæculi, & contremiscunt fundamenta montium.* Qui apud Divum Bernardum, hominem quemcunq; in omnibus sapientem, sibiq; ipsi insipientem, in rerum non necessariarum investigatione lyncem, in sui cognitione talpam, alta scrutantem, sui oblitum, superbiæ ac scientiæ vanæ typho inflatum sic alloquitur: *ô homo si te videres, tibi displiceres, & mihi placeres; sed quia te non vides, tibi places & mihi displices;*

S. Bernar: lib: 3. de inte: dom:

ces; veniet tempus, cùm nec mihi, nec tibi placebis; mihi, quia peccâsti; tibi, quia in æternum ardebis.

Effectus cognitionis sui, ut vidimus, est sui displicentia & vilipendentia, mentis demissio & humiliatio, quam DEUS â nobis Principaliter exigit. S. Gregorius illam Ecclesiastæ sententiam asserentem, quòd *in multa sapientia multa sit indignatio, & qui addit scientiam addat & dolorem*, sic ad propositum nostrum explicat: quòd sapiens seipsum bene cognitum habens & perspectum, dum sua peccata, de quibus etiam propitiatis non debet esse sinè metu, contemplatur, & innumeros quibus se novit esse subjectum, animæ defectus & fragilitates secum perpendit, multùm contra se indignetur, & severè puniat in se atq; reformet, quæ videt Regulæ virtutum esse difformia, & divinæ Majestati displicere. Considerans etiam gehennæ supplicia quæ promeruit, & cæli præmia, in quibus promerendis parum eo usq; laboravit, quantò magìs hæc omnia dispicit, tantò magis doleat, & cum lacrymis deploret suam negligentiam, miseriam, & vilitatem. Quod tametsi non fiat sinè aliqua mentis amaritudine, fit tamen magno cum animæ fructu; Quantóq; major est illa indignatio, & dolor ex vera sui cognitione conceptus, tantò majorem illi favorem & gratiam divini Numinis conciliat.

III. — *Eccle: 1.* — *Hom: 10. in Ezech:*

S. Laurentius Justinianus, postquam docuisset ad veræ doctrinam sapientiæ ascendere cupientem, ut per humilitatis incedat exercitia, ità illum ad sui cognitionem hortatur, per quam ad hauriendos divini luminis radios mentem disponat. *Agnoscat se per se, quàm videlicet sit in natura infirmus, deformis in moribus, in vitia proclivis, &c. Hæc si ignoraverit, æterni Regis gloriam usurpabit, se aliquid scire arbitrans, cùm sciat nihil. Utiq; nihil scire convincitur, qui sui ignarus de Divinitatis scientia multa scire videtur. DEUM scire non valet qui ignorat se. Ordinatissima veræ scientiæ Regula hæc est, ut homo priùs se, deinde DEUM agnoscere studeat. Hoc testimonio suo Propheta confirmans ait: mirabilis facta est scientia tua ex me Redeat igitur ad se, & in cordis sui domicilio conquiescat, qui sapientiâ imbui concupiscit. Se compunctione & lacrymis, atq; virtutum colluvione detergat, quatenus humilitatis Magisterio perfectam suimet valeat habere notitiam. Hanc dum adeptus fuerit, fugatis ignorantiæ tenebris, lumen percipiet non Solis visibilis, sed æternæ sapientiæ, quæ radiis suis Electorum omnium mentes illustrat.*

Proœm: in fasc: amoris.

Concludo cum Thoma Kempensi: *Hæc est altissima & utilissima*

de imitat: Chri: lib: 1. c. 2.

lectio:

lectio: sui ipsius vera cognitio & despectio; de se ipso nihil tenere, & de aliis semper bene & altè sentire, magna sapientia est & perfectio.

Novimus è terra mortales esse creatos,
Inde suam stirpem natio nostra trahit.
Est humus omnis homo, quamvis incognitus ipse
Sit sibi, & ignoret quæ sit origo sui.
Ingenio petit alta suo, se negligit ipsum,
In multis doctus, nescius ipse sui est.
Jam scio cur oculis doctos conferre solemus,
Quod pro magno equidem nomine laudis habent;
Namq; oculus circum sese licet omnia cernat,
Se tamen intuitu præterit ille suo.
Estò tamen doctus reputet se multa videre,
Nil cernit, si se non videt esse nihil.

CAPUT XXIV.

De indocilitate, ac pertinacia literatorum.

I. CUm quidam Auriga currum oleribus plenum in quodam colliculo effudisset, capitibus hinc inde per declivia quaqua versum decurrentibus pronuntiâsse fertur: *quot capita tot sensus.* Experimur hoc esse verissimum in nostris scientiis, quot enim sunt Philosophorum capita, tot sunt Philosophiæ, quot sunt Theologi tot Theologiæ; & quamvis omnes eodem sint præditi mentis oculo, unus tamen sic, alius sic rem videt, quod unus probat, alter reprobat. *Difficile, imò impossibile est placere omnibus*, ait S. Hieronymus, *nec tanta vultuum quanta sententiarum varietas est. Unusquisq; in suo sensu abundat.* Consideremus quantâ non sententiarum varietate, in unica civitate Atheniensi inter se pugnaverint Philosophi, ut studiosè observat S. Augustinus: *nonne*, inquit, *apud Athenas & Epicurei claruerunt, asserentes res humanas ad Deorum curam non pertinere, & stoici qui contraria sentientes eas regi atq; muniri Diis adjutoribus atq; tutoribus disputabant? unde miror cur Anaxagoras reus factus sit, quia solem esse dixit lapidem ardentem, negans utiq; DEUM, cùm in eadem Civitate gloriâ floruerit Epicurus, vixeritq; securus, non solùm solem vel ullum side-*

S. Augustinus de Civit: lib: 18. c. 41.

siderum Deum esse non credens, sed nec Jovem, nec ullum Deorûm omnino in mundo habitare contendens, ad quem preces hominum, supplicationésq; perveniant. Nonne ibi *Aristippus in voluptate corporis summum bonum ponens, ibi Antisthenes virtute animi potiùs hominem fieri beatum asseverans, duo Philosophi nobiles, & ambo Socratici, in tam diversis atq; inter se contrarijs finibus vitæ summam locantes, quorum etiam ille fugiendam, iste administrandam sapienti dicebat esse Rempublicam, & ad suam quisq; sectam sectandam discipulos congregabat? Nempe palàm in conspicua & notissima porticu, in gymnasiis, in hortulis, in locis publicis ac privatis catervatim pro sua quisq; opinione certabant. Alij asserentes unum, alij innumerabiles mundos; ipsum autem unum, alij ortum esse, alij verò initium non habere, alij interiturum, alij semper futurum; alij mente divinâ, alij fortuitò & casibus agi; alij immortales esse animas, alij mortales; & qui immortales, alij in bestias revolvi, alij nequaquam; qui verò mortales, alij mox interire post corpus, alij vivere etiam postea, vel paululum vel diutius, non tamen semper; Alij constituentes in corpore finem, alij in animo, alij in utroq; alij extrinsecùs posita etiam bona ad animam & corpus addentes; alij sensibus corporis semper, alij non semper, alij putantes nunquam esse credendum. Has & alias pene innumerabiles dissensiones Philosophorum, quis unquam populus, quis senatus, quæ potestas vel dignitas publica impiæ Civitatis, dijudicandas, & alias probandas & recipiendas, alias improbandas repudiandásq; curavit, ac non passim, sinè ullo judicio confuséq; habuit in gremio tot controversias hominum dissidentium, non de agris & domibus, vel quacunq; pecuniaria ratione, sed de his rebus, quibus aut miserè vivitur, aut beatè? ubi etsi aliqua vera dicebantur, eâdem licentiâ dicebantur & falsa prorsus, ut non frustra talis Civitas mysticum vocabulum Babylonis acceperit. Babylon quippe interpretatur confusio.*

Non minor est nostris sæculis in Authorum sententijs confusio. Nec parva tantùm, sed & maxima ingenia disconveniunt, imò hæc quamplurimùm; plures enim rationes alijs incognitas pro & contrà vident, & majori ducuntur æmulatione. Hæc opinionum disconvenientia, Christianam & Religiosam pacem non parum interturbat. Scribit Mauritius de villa nova, fuisse fratrem quendam valde religiosum tempore Innocentij IV, qui cùm super quendam dæmoniacum devotè oraret, cæpit diabolus clamare per os ejus: *ô quot mala mihi facitis vos præ-*

 dica-

dicatores & Minores, sed brevi nos vindicabimus de vobis. Tunc ipsum frater ille per crucifixum adjuravit, ut diceret quomodo se vindicaturi essent, qui respondit: *duo de magnis principibus nostris exiêrunt contra vos, unus ut Prælatos & Principes concitet contra vos, alius ut vos mutationibus locorum, & ædificiorum, & librorum, & opinionum impediat & perturbet.* Mutatio ergo, sive varietas opinionum computanda est inter cætera diaboli instrumenta, quibus ordines sacros labefactat; dissensionem namq; mentium facilè consequitur dissensio & discrepantia voluntatum, quarum unio ubi deest, perit anima Religionis.

II. Disquirenda jam nobis est causa tantæ doctorum hominum in sententijs discordiæ, unde etiam ratio poterit elici, cur homines docti propugnent aliquando sententias minimæ probabilitatis, & nulla ferè sit absurditas, quæ non aliquem inter ipsos patronum sortiatur. Causa hujus rei principalis est ipsorum indocilitas. Oportet verò Doctorem &
2. Tim: 2. quemcunq; Dei servum esse *docibilem*, ut vult Apostolus. *Non* enim *potest esse doctor nisi sit docilis*, S. Cypriano id attestante, hoc est, nisi aliorum quoq; doctrinas & sententias libenter audiat, paratus â quocunq;
1. Thesal. 5. veritatem doceri, & juxta illud ejusdem Apostoli monitum, *omnia probate, quod bonum est tenete* Nihil reprobet priusquam probet, hoc est priusquam rationes asserti absterso mentis oculo pro & contra dijudicet. *Nihil tam incredibile est*, inquit Cassiodorus, *quod non discendo fiat probabile.* Nullum quoq; contemnat, quamvis minori scientiâ instructus esse videatur;

Sæpe etenim est olitor verba opportuna locutus.

Sed contrarium ordinariè contingit, & multis doctoribus nihil in humano genere pertinacius est & indocibilius, persuasum enim sibi habent omnia se jam comprehendisse, & nullibi meliùs, quàm in suo intellectu lucere solem veritatis. Hinc si aliquid audiêrint aut legerint, quod illorum sententijs contrarietur, illico tanquam falsum reijciunt, ipsóq; auditu aut lectione indignũ reputant, aliorũ verissima quandoq; theoremata, quorum rationes non assequuntur, mordaciter & scommaticè traducunt & censurant, sua verò commenta volunt haberi pro divinis ora-
fer: 2. post. 3. Dom. quadr. culis. *Hi sunt*, inquit S. Bernardinus, *qui tanto amore amplectuntur phantasias, errores, atq; opiniones suas & sectas, ut de contrariis nedum audire, vel etiam cogitare velint; tantóq; odio aversi sunt â contrariis errorum suorum, ut ea nec respicere quodammodo possint.* Tales Philoso-

losophastri & Theologastri esto sibi videantur esse doctissimi, meo tamen judicio inter Thessalos & Bœotos, Inter Gentis Arcadicæ rudentes, sive asinos cum puncto sunt numerandi, stultorum saltem non sapientûm nomine compellandi, & mittendi Anticyram ubi bonus crescit helleborus. Est enim proprium stulti, ut non recipiat *verba prudentiæ, nisi* *proverb.*
ea dixeris quæ versantur in corde ejus, alia omnia censuret & cavilletur, ideóq; ad viam veritatis nunquam possit converti. *18.* Scriptum enim est ab Ecclesiastico: *Homo assuetus in verbis improperij, in omnibus diebus suis non erudietur.* *Eccli. 23.* Passus est non paucos ejusmodi superciliosos & malevolos contradictores S. Hieronymus, quibus sequentia inculcat: *legant priùs, & postea despiciant; ne videantur non ex judicio, sed ex odij præsumptione ignorata damnare.* *præfat: in Isaiam.*

III. Nunquam deerunt candido & solicito veritatis indagatori scioli similes & præsumptuosi, qui verbis ejus ogganiant, & antequam sciant quid loquatur, sensa ipsius rideant & explodant, quibus dicere possit cum Job: *ad increpandum tantùm eloquia concinnatis, & in ventum* *Job. 6.*
verba profertis. * *Ergo vos estis soli homines, & vobiscum morietur sa-* *Ibidē 12.*
pientia? * *Intelligite priùs, & sic loquamur.* * *Post mea si videbitur* *c. 18.*
verba ridete. * *Quare detraxistis sermonibus veritatis?* * *Respondete* *c. 21.*
obsecro absq; contentione, & loquentes id quod justum est judicate. * *Car-* *c. 6.*
pere vel detrahere vel imperiti possunt, inquit S. Hieronymus, *doctorum* *Ibidē 16.*
autem est, & qui laborantium novêre sudorem, vel lassis manum porri- *In cap. 4.*
gere, vel errantibus iter ostendere, non cavillari. *Jonæ.*

Cùm Paulus Atheniensibus Philosophis extremæ Resurrectionis veritatem annuntiaret, quidam eorum vocaverunt ipsum *Seminiverbium*, alij *novorum dæmoniorum annuntiatorem.* Non fuit tamen in eis tanta præsumptio & indocilitas, quanta in sæculi nostri doctoribus, etsi captu illorum incomprehensibilia & creditu difficillima prædicaverit. Quidam enim ex ipsis illum ad Areopagum duxerunt dicentes: *possumus* *Act: 17.*
scire, quæ est hæc nova quæ â te dicitur doctrina? nova enim quædam infers auribus nostris; volumus ergo scire quidnam velint hæc esse. Cùm verò audîssent resurrectionem mortuorum, quidam quidem irridebant, quidam verò dixerunt; *audiemus te de hoc iterum.* Rem difficilem & paradoxam sibi propositam sæpius audire non dedignantes, & veritatem ejus â Paulo edoceri non detrectantes. *Causam*, inquit Job, *quam ne-* *Job. 29.*
sciebam, diligenter investigabam.

 Ea

In cap. 21. lib: 18. S. Aug. de civit. Dei — *Ea res transversos agit quamplurimos scriptores*, inquit Ludovicus Vives, *affértq; in disciplinas memorabiles errores & perniciosos, dum mavult quisq; Author esse suæ sententiæ, quàm assertor alienæ. Cæci non vident quanta sit laus & paruisse bene monenti, & benedicenti assensisse. Hominem novi, non tam doctum, quàm arrogantem jactabundúmq;, qui se & scripturum multa profitebatur, & non secus vitaturum quæ quis antea dixisset, quàm aspides, & Basiliscos; longè enim malle se scientem prudentémq; falsum pro vero affirmare, quàm alienæ opinioni acquiescere.*

1. Petri. 2. — Monet Princeps Apostolorum: *sicut modò geniti infantes, rationabile sinè dolo lac concupiscite, ut in eo crescatis in salutem.* Quod non tantùm de lacte rudimentorum fidei, sed etiam de lacte alterius cujuslibet doctrinæ intelligendum est, ad cujus saporem dijudicandum non debemus accedere *cum dolo* sive animo reprobandi & contradicendi. Et sicut infantes modò geniti nullo pravo sensu præoccupatum habent intellectum, est namq; mens illorum quasi tabula quædam rasa, in qua quidlibet inscribi & sculpi potest, ità similiter candidi & synceri veritatis indagatores, ad dijudicandum quaslibet sententias debent accedere, quasi nihil contrarium ante didicissent, & more integerrimorum Judicum nihil inauditum condemnare, multò minùs ideo condemnare, quia priùs non fuit auditum, quod tamen sæculi nostri Philosophis est perquam familiare, qui præconceptis suis imaginationibus ità pertinaciter adhærent, ut non capiant, imò capere nolint quodcunq; primitus non didicerunt. Quorum erroneæ menti difficillimè veritatem persuadebis, nimirum:

Quo semel est imbuta recens, servabit odorem
Testa diu.

Et: *Quod nova testa capit, inveterata sapit.*

Difficulter eraditur quod rudes anni biberunt, teste Sancto Hieronymo.

IV. Magnum etiam præstant impedimentum dijudicandæ veritatis humanæ passiones & pravi affectus, qui mentis oculum heterogeneo colore inficiunt, ut sicut ictericis omnia flava, ophthalmicis verò rubra spectantur, ità ipsis objecta non videantur qualia sunt, sed qualia esse affectus contendit. *Non facilè capit intellectus quod abhorret affectus*, teste S. Gregorio. Et *perit omne judicium*, inquit Seneca, *cùm res venit ad affectum.* S. Dorotheus judicium nostrum passionibus vehemen-

ter

ter distortum comparat Regulæ curvæ & inflexæ. *Cùm*, inquit, *subjecti simus multis passionibus, pravisq; affectibus, nostro judicio non debemus omnino fidere; quando enim norma vel regula curva est & inflexa, nunquam quod secundùm eam dirigitur rectum efficitur, sed distortum.*

Inter omnes verò passiones, nulla est quæ judicium nostrum magìs impediat & perturbet quàm superbia; est enim velut grossa quædam trabs, quæ mentis oculum penitus obtenebrat, ut non possit verum discernere; hæc tamen hodie plurimorum oculis inhæret.

Ex his aliqui nihil magìs intendunt, quàm ut vocum & sententiarum paradoxis vanitatibus delectent homines auribus prurientes, & suorum intellectuum sagacitatem ostentent. Qui quidem jam sentiunt cum multis, jam cum paucis, sed raro loqvuntur cum multis, quod tamen ab omnibus observari deberet. Languent *circa quæstiones & pugnas verborum*, confingunt sibi novas vocum significationes & rerum difinitiones, novos quoq; distinctionum terminos ad eludendum quandoq; adinveniunt, non multùm absimiles illis: *hyppodialiter* concedo, *super hyppodialiter* nego; quorum sententias si excusseris, nonnisi sophisticam verborum nugacitatem invenies, & pomposas controversias ad quæstionem de nomine redactas, tanquam nobis reales difficultates non sufficerent, ut verbalibus nugis occupari debeamus. Scribitur de unoquoq; tali in libro Ecclesiastici: *qui sophisticè loquitur odibilis est. Non est illi data à Domino gratia, omni enim sapientiâ defraudatus est.* Præclarè Seneca: *Nectimus*, inquit, *dolos, & ambiguam significationem verbis alligamus, deinde dissolvimus. Tantum nobis vacat? Jam vivere jam mori scimus? Totâ illo mente pergendum est, ubi provideri debet, ne res non verba decipiant. Quid mihi vocum similitudines distinguis, quibus nemo unquam nisi dum disputat captus est? Res fallunt, illas discerne.*

V.

1. Tim. 1.

Eccli: 37.

Epist: 45.

Et quidem tolerabile satìs esset in vocibus ludere, nisi seriò aliquando luderetur, proferendo in materia fidei propositiones malè sonantes. Nec sufficit quod distinctionem aliquam ad eas salvandas ex phantasiæ suæ manica histriones ejusmodi nugaces excutiant; si enim hoc sufficeret, nulla daretur hæretica propositio, quæ non per aliquam distinctionem ad sensum catholicum trahi posset. Unum debet esse in qualibet scientia baptisterium, in quo res omnes communi authoritate baptizentur, nec debet ullus ex privatæ suæ phantasiæ arbitratu & per-

ſuaſu rerum immutare nomina, vel nominum ſignificata. Devitemus
1. Tim. 6. *profanas vocum novitates, & oppoſitionem falſi nominis ſcientiæ.*

O! utinam omnes Scholæ quoad vocum acceptionem convenirent, plurimæ profectò controverſiæ, quæ in quæſtionem de voce tandem reſolvuntur, eſſent præciſæ. Rationem praxis, quantitatis, objectivæ præciſionis, phyſicæ prædeterminationis, præfinitionis, eſſentiam infiniti, univocationem Entis, cauſarum totalitatem, naturarum ſubſiſtentiam, & alia ſexcenta, unus ſic, alius aliter explicat, & dum in terminorum explicatione diſſonant, neceſſariò etiam in quæſtionibus conſequentibus diſcordant. Sed video quòd hæc ipſa nominalis pugna multos delectet, qui non tam litibus finem volunt imponere, quàm novam ſemper materiam, cum jactura temporis, & realium atq; utiliorum quæſtionum neglectu, diſputationi ſubminiſtrare.

VI. Loquendum ut dixi eſt cum multis, ſentiendum cum paucis, non tamen ex propoſito, citra dictamen manifeſtæ rationis à communi via recedendum, ut multi faciunt, qui modò ſuas adinventiones poſſint contra impugnantium argumenta defendere, parum de illarum veritate curant, quam tamen animo propoſitam ſemper habere debemus. Raro quidem illa in via communi deprehenditur, ſed latet inter ſpinas & inacceſſos anfractus, multis obſita tricis & difficultatibus. Hujus ſolius amore inducti novos in ſtadio ſcientiarum tramites ſequi poſſumus. Quanquam vix jam aliquis novus ſit trames, per quem non antè alius inceſſerit. *Nihil eſt dictum quod non eſt dictum priùs*, teſte Comico, & *nihil inauditum*, ut Plato dicebat. S. Hieronymi Præceptor nomine Do-
Eccle. 1. natus, cùm verſiculum illum Salomonis, *nihil ſub ſole novum*, exponeret, dixit: *pereant qui ante nos noſtra dixerunt.* Unde non eſt cur quis in ſententiarum ſuarum mercimonijs laudem novitatis extollat. *Inflantur & pueri novis calceis*, inquit Tertullianus, *ſed à vetere pædadogo calceati, mox vanam gloriam vapulabunt.*

Ego ut quod ſentio, ingenuè brevitérq; confitear, judico cæteris
Luca. 5. paribus antiquitati eſſe in omnibus deferendum. *Nemo bibens vetus ſtatim vult novum*, ut legitur in Evangelio, *dicit enim: vetus melius eſt.* S. Thomam, Scotum, & alios ſcholarum Patriarchas ſummè veneror, non item omnes illorum interpretes. Penes hæc tamen omnia frequentiùs illud vulgatum uſurpo: *Amicus Plato, Amicus Ariſtoteles, Amicus iſte vel ille, ſed magìs amica veritas.* Illam ſcholam ſapientiſſimam,

mam, maximéq; ingenuam æſtimo, quæ utitur veritate pro vexillo. Homines quicunq; ſubjecti ſunt erroribus. Nec ipſi ſcholarum Patriarchæ adeo inconcuſsè omnia ſcripſerunt, ut ſi hodie nobiſcum viverent, in nullo aliter ſentirent. Hæc quidem ego ſcribo, qui extra materiam fidei, cujus obſequium debeo æternæ veritati, in nullius hucuſq; Magiſtri verba juravi, quod quidem multi faciunt, qui tamen cùm ex ſuis ordinibus ad Epiſcopatus aliáq; officia extranea promoventur, ſententias ſuas priores dicuntur abijcere, longéq; aliter quàm antè in philoſophicis ac Theologicis ſentire, quod ſignum eſt illos antea non tam rationibus & motivis intrinſecis ad profitendũ hoc vel illud fuiſſe permotos, quàm ab extrinſeco adactos & violentatos. Adeóq; neceſſarium eſt, eos vel intellectui vim magnam intuliſſe, quod extra fidei materiam, præcipiente quantumvis obedientiâ valde rarum eſt ac difficile; vel cùm hoc aut illud externè profiterentur, animo tamen contrarium ſenſiſſe, quod mihi eſt credibilius.

Omnino æquum & ſecurum eſſe pronuntio, nos in ſententiis noſtris veterum placita ſectari, quamdiu rationi conſentanea videntur. *In* Job. 12.
antiquis enim eſt ſapientia. * Et *ſapientiam omnium antiquorum ex-* Eccli. 39.
quiret ſapiens. Monet Salomon in Proverbiis: *ne tranſgrediaris ter-* Prov. 22.
minos antiquos, quos poſuerunt Patres tui. * *Qui diſſipat ſepem* anti- Eccle. 10.
quam ut novam conſtruat, *mordebit eum coluber.* *Qui transfert lapides* ut aliquid ex ijs novum conſtruat, *affligetur ab eis*; *& qui ſcindit ligna* pro novo ædificio, *vulnerabitur ab eis.* Venerabilis eſt antiquitas. Maneant antiqua quamdiu manere poſſunt. Illa citra evidentem rationem convellere, magnæ temeritatis & præſumptionis eſt. *Novitas* abſq; ſufficienti rationis motivo præſumpta, *Mater eſt temeritatis*, teſte D.
Bernardo, *ſoror ſuperſtitionis, & filia levitatis.* Quibus tamen non Epi: 174.
obſtantibus, *quotidie aliquid ſubtilius, aliquid elegantius cogitat luxu-* Seneca lib:
riæ furor uſitata contemnens. 6. natur:

Hæc adhuc omnia in Philoſophicis materiis tranſire poſſent, in quæſt:
quibus non eſt tanti periculi vocum & ſententiarum novitates ſectari. At in materiis Theologicis omnis novitas eſt periculoſa. Vix alicui privato Doctori aliquid hodie revelabitur, quod non ante Sanctis Patribus fuerit revelatum. Non deſunt tamen hodie, qui altiſſima fidei noſtræ myſteria curioſè ſcrutantur, ut circa illa novũ quid adinveniant. Exemplo ſit myſterium ſanctiſſimæ Trinitatis, hoc jam in quorundam intelle-

ctu

ctu desinit esse mysterium, novam enim sibi confingunt Trinitatem, tribus non tantùm subsistentiis, sed etiam naturis & divinitatibus constantem, essentialiter idem scientibus, volentibus & potentibus. Sed videant illi ne proprio judicio fidentes, dum mysteria fidei nostræ reddere volunt nimis credibilia, credenda destruant. Nec tantùm in materia fidei, sed etiam in materia morum, docti cum novis quibusdam sententiis periculosè nimiùm & scandalosè ludunt, ut nuper Alexander VII. beatissimæ memoriæ, multas ejusmodi doctrinas & assertiones coactus fuerit condemnare ac prohibere, videns *summam illam luxuriantium ingeniorum licentiam in dies magis excrescere, per quam in rebus ad conscientiam pertinentibus modus opinandi irrepsit, alienus omnino ab Evangelica simplicitate, Sanctorúmq; Patrum doctrina; & quem, si pro recta regula fideles in praxi sequerentur, ingens eruptura esset Christianæ vitæ corruptela.* Sed ejusmodi præsumptuosos ingeniorum excessus, Inquisitionum judicio castigandos relinquo.

vide Decreta Alexandri VII. die 24. Septemb: 1665.

VII. Veneranda nobis est veterum authoritas, ut jam vidimus, nunquam tamen veritati debet prævalere. Quamobrem non minùs arguendi sunt illi, qui omnes exosi novitates, nihil nisi à se antè auditum promere audent atq; docere, & multa tenent, non quia vera sunt, sed quia ab hoc vel illo dicta sunt, cujus authoritatem defendendam susceperunt, cum quo etiam falsa sentire mallent quàm cum aliis vera tenere. *Æquum omnino est,* ait Aristoteles, *ut etsi aliorum authoritatem, ut par est, magnifaciamus, non tamen eam rationi præferamus.* * *Præstat veritatis amore inductos in aliquem errorem incidere*, inquit Cicero, *quàm in sola authoritate acquiescere sinè rationis indagatione.* Audiant similes præconium suum ex ore Lactantij, qui de origine erroris tractans ità loquitur: *cùm sapere, id est veritatem quærere omnibus sit innatum, sapientiam sibi adimunt, qui sinè ullo judicio inventa Majorum probant, & ab aliis pecudum more ducuntur. Sed hoc eos fallit, quòd majorum nomine posito, non putant fieri posse, ut aut ipsi plus sapiant quia minores vocantur, aut illi desipuerint, quia majores nominantur.* * *Nihil turpius est*, teste Scaligero, *quàm ex omnium rerum Domino atq; dictatore intellectu nostro, facere mancipium alienæ libidinis.* Ingenuè pariter & cordatè Plinius Junior in suis Epistolis: *miror*, inquit, *antiquos, non tamen ut quidam nostrorum temporum ingenia despicio; neq; enim quasi lassa & effæta est natura, ut nihil laudabile jam pariat.* Relin-

lib: 1. ethic. cap. 9.

cap: 8.

lib. 6. Epist. 21.

linquendum est aliquid libertatis humano ingenio, nec semper aliorum authoritas solicitè nimiùm sequenda. Nunquam bene currit, qui alterius præcurrentis observat calcátq; vestigia.

Non loquor autem hîc de authoritate scripturæ, quam in omnibus, tanquam certissimam veritatis regulam sequi debemus; nec de authoritate sanctorum Patrum, quæ nobis maximi est facienda. *Quod verò de scripturis sacris* (subintellige & Sanctorum Patrum libris) *authoritatem non habet, eâdem facilitate contemnitur, quâ probatur*, inquit S. Gregorius. *hom: 6. sup. Ezech.*

Docti in tot sensus quot sunt cerebella secantur,
Quivis diversas eligit ire vias.
Invenies quosdam, quibus est exosa vetustas,
Illáq; sectantur quæ novitate placent.
Oderunt alij quemvis novitatis odorem,
Atq; sua è veteri dogmata fonte trahunt.
Nonnulli jurant in certi verba Magistri,
Sunt quorum ratio spernit habere duces.
Quilibet in sensu proprio quem cepit abundet,
Sic tamen ut falsum posse subesse putet.
Sint omnes dociles, meliora audire parati,
Mens namq; indocilis docta nec esse potest.
Ille novum, ille vetus propugnet dogma; quid inde?
Intendat veri dummodo quisq; scopum.
Doctus scriba suo è thesauro *promere debet* *Matt. 13.*
Ingeniiq; penu, tum nova, *tum* vetera.

CAPUT XXV.

De contentiosis & cavillatoriis disputationibus.

INter scientiæ tumidæ soboles, strepitu suo se mihi prodit Doctorum jactabunda garrulitas & contentiosa disputatio. Videtur quidem Doctorum literatura plures vocalibus numerare consonantes, tam mutas quàm liquidas. Ego autem etsi magnam apud eos noverim esse sonantiam, nullam tamen vel exiguam deprehendo literarum & sententiarum consonantiam. Nihil etiam video liquidum, sed omnia in- I.

 certa

certa & illiquida. Nihil mutum, sed omnia vocalia & clamorosa. Rarò doctum silentij videas amatorem, sed si modicam se inaniter venditandi occasionem nactus fuerit, plenus verbis sicut musto quod utres disrumpit, se continere non potest, quin omne quidquid habet in patulum
c. 42. effutiat. De Christo sapientissimo ait Isaias: *non clamabit, nec audie-*
c. 9. *tur vox ejus foris.* * *Verba quippe Sapientum*, ut ait Ecclesiastes, *audiuntur in silentio* (hoc est ità modestè proferuntur; ut non nisi in silentio possint audiri) *plusquam clamor Principis*, dicam ego superbi Doctoris, *inter stultos.* At rara hæc silentiosa sapientia inter doctos, omnes verbis perstrepunt, omnes ut videri ità & audiri volunt, & aquarum instar multo cum susurro strepitúq; currentium, exiguam sui sensûs judiciíq; profunditatem denotant, quam è contra magnam sibi in-
Isaia. c. 8. esse produnt *aquæ Siloe*, quibus silenter docti comparantur, *quæ vadunt cum silentio.*

In Summa Exempl. lib. 1. cap. 76. Joannes à S. Geminiano, superborum scientiam, quæ ipsos inflat in corde, & tumidos reddit in locutione, comparat aquæ montanæ, multo cum sono perstrepenti, & strumas in gutture causanti. *Aqua montium*, inquit, *est scientia superborum, quæ strumositatem facit in gutture, id est tumorem in voce sive locutione; Nam facit eos verba fastuosa & ampullosa proferre, secundùm illud* Horatij:

Psal. 45. *Projicit ampullas & sesquipedalia verba.*

Job. 34. Aptat quoq; ipsis illud psalmi: *sonuerunt & turbatæ sunt aquæ eorum.* Item illud ex libro Job: *verba illius non sonant disciplinam.*

Aurelius Imperator filium suum novem Philosophis tradens instruendum ità locutus est: *Ego Commodum filium meum vobis trado, non ut loqui multa doceatur, sed ut ad actiones præclaras quasi manuducatur. In eo quippe gloria Principis universa consistit, ut sit in actionibus accuratissimus, & in verbis circumspectissimus. Postquam adolescentes plurimos in scholis annos exegerunt, ingentésq; in studia pecunias parentes impenderunt, si modo filius disputare & scitè loqui latinè noverit, quamvis levis vitiosúsq; sit, optimè collocata omnia Pater existimat. Magìs enim nunc ratio habetur Oratoris loquacis, quàm Philosophi vitâ præstantis. Olim ad Academias parentes mittebant filios, ut tacere discerent; jam verò eos mittunt, ut loqui discant; tunc discebant esse moderati, nunc discunt esse dissoluti. Et quod est pessimum, ex academiis & gymnasiis, unde omnes prodibant sapientes ac pacifici, jam*

Oratores tantùm loquaces & seditiosi prodeunt, ut si sacratas leges semel in hebdomade legant literati, decies eas uno die violent. Quid dicam? nisi quod hodie summè vanis hominibus voluptati est, videre filios aliis in disputando Superiores. Verùm sic habetote, summa mihi gloriæ futurum, si Commodus cæteros non loquendo sed tacendo, non insolenter agendo sed pacificè vivendo, non verba argutè proferendo, sed opera præclara faciendo excelluerit; bonis enim viris gloriosum est multa agere, pauca loqui.

Adeò pestis adulterinæ scientiæ his sæculis increvit, ut plerumq; II.
adversùs omne rationis dictamen, & contra tritum vulgo proverbium: *ubi multum clamoris, parum lanæ*, scientiam de loquacitate metiantur pleriq;, eúmq; qui publicis in congressibus, voce stentoreâ, gestúq; sycophantico sophismata sua præ cæteris declamare, ac pertinaci clamore aures audientium plausibiliùs implere novit, doctissimum passim proclament; alium verò quempiam, quantumvis sensu ditiorem, cui non tam unctum guttur vel præsumptuosum pectus natura dedit, non solùm mercium suarum tepidum venditorem, sed etiam omnis literariæ supellectilis penitùs expertem atq; rudem pronuntiare audeant, & mutum bovem, quamvis intellectu fortasse polleat angelico, contemptibiliter appellare. Hoc jam olim inter cæteras mundi miserias & vanitates deprehendit Ecclesiastes, cum ait: *sapientia pauperis contempta est, & verba ejus non sunt audita.* Eccle. 9.
Inde accidit, ut dum jactantior quisq;, quæsitâ datâq; ad inanem sui venditationem occasione, contentiosiùs sua defendit, vel Auditorio videri volens, typhum suum, quo inaniter turget, clamosiùs exerit, sæpe in scommata & contumelias terminetur concertatio. Indignum est præsumptuosis & cavillatoriis hujusmodi contentionibus, etiam sacras nonnunquam Ecclesias temerari, quibus ædibus, si ullis, vel maximè pax inesse deberet, ibidémq; non solùm vehementiùs contra se invicem accendi animos, & verbis ardentioribus collidi, sed etiam in contumeliosa verba, superbiæ & æmulationis typho commota disputantium ora, cum scandalo populi prorumpere. His tamen vulgò vocitatis scientiarum exercitiis passim gaudetur; talibus nundinis execrabilem suum arrogantiæ typhum, plusquam scientiam hoc dignam nomine mundi venditant sapientes, ut fortasse non immeritò laudentur à quibusdam illæ Academiæ, in quibus hæc disputationum contentio deridetur, paucísq;, quantum pro exercitio scientiæ necessarium judicatur, cum mode-

 stia

stia propositis, finis qui alibi est sinè fine imponitur. Sic charitas custoditur, & veritas securè obtinetur, quæ ut commune fert proverbium, *nimiùm altercando amittitur.* * *Melius est*, inquit D. Augustinus, *dubitare de occultis, quàm litigare de incertis.* Et infra, divitis Epulonis historiam proponens: *quomodo*, ait, *intelligenda sit illa flamma inferni, ille sinus Abrahæ, illa divitis lingua, ille digitus pauperis, illa sitis tormenti, illa stilla refrigerij, vix fortasse à mansuetè quærentibus, à contentiosè autem certantibus nunquam invenitur.*

de Genesi. lib. 8.

Ridebunt hæc alij, quorum ego insolentiam non rideo, sed execror, eósq; illum diem expectare jubeo, quo apparebit, quid vanitas olim fuerit, quid veritas. Interim dico, per æmulatorias hujusmodi assertiones & disputationes, dum unus inflatur adversùs alium, cum scientiarum probro, magnam inter literatos oriri animorum discordiam, falsum pro vero vel verum pro falso, secundùm placitum cujusq; & luxuriantis ingenij petulantiam astrui vel destrui, convelli omne disciplinarum corpus, ut jam corpus vocari non mereatur, utpote *cujus partes ac membra*, ut ait Lactantius, *discordent; nec ulla compage inter se cohæreant, sed quasi dissecta & dissipata palpitare potiùs quàm vivere videantur.* Per armatos, qui ex Draconis dentibus à Cadmo satis prodiêrunt, mutuísq; se vulneribus conciderunt, literati ab aliquibus intelliguntur, non tantùm sententiis, sed etiam maledictis se invicem oppugnantes. Gloriatur quidem hæc armata seges exemplo cultellorum se mutuo attritu exacuentium, & ajunt cessante disputationis fervore cessare profectum literarium, utì etiam sensisse videtur Cicero, qui scribit, quòd *in ipsa Græcia, Philosophia tanto in honore nunquam fuisset, nisi doctissimorum contentionibus dissensionibúsq; viguisset.* Transeant hæc omnia, certum tamen est, quòd cultelli se mutuo attritu etiam obtundant, si acies contra se invicem concurrere permittantur. Aurea, non tantùm in medicinalibus, sed etiam in Ethicis est illa gnome Hippocratis: *omnia moderata.* Custodienda ergo est doctis labiorũ porta, quorum tamen custodia frustraneè instituitur, nisi interioris arrogantiæ typhus, quo unus adversùs alterum inflatur, & æmulationis zelus, de corde penitus eliminetur; quod tamen hominibus literatis est valde difficile. * *Ingenia*, ut ait Pindarus, *latere non possunt*, & plerumq; sunt laudis ambitiosa, felicitatis gloriæq; aliorum æmulatoria. Multos Themistocles in Republica literaria non patiuntur dormire trophæa Miltiadum. Aristoteles

lib. 2. Tusculan.

jam

jam quinquagenarius ex Macedonia Athenas redux, iterum tamen profiteri cæpit, cujus professionis causam refert Laërtius in æmulationem Xenocratis, quem in Academia docentem Athenis offendit, unde & illum versum pronuntiâsse dicitur: *turpe est silere, ac Xenocratem pati loqui.*

Advertit facilè palpabilem hanc Doctorum æmulationem atq; indignationem, si quo modo ab æmulis suis irritarentur vel superarentur, D. Augustinus in Pædagogo suo, unde in Confessionibus quodam loco sic ait: *ludebam pilâ puer, & eo ludo impediebar, quò minùs celeriter literas discerem, quibus major deformiùs luderem. Haud aliter faciebat idem ipse â quo vapulabam, qui si in aliqua quæstiuncula â Condoctore suo victus esset, magìs bile atq; invidiâ torquebatur, quàm ego cùm in certamine pilæ â Collusore meo superabar.* III.

Graviter torquentur Docti, cùm ab aliis coram alijs præsertim superantur, quandoquidem in ipso Latrunculorum ludo, qui ab ingenij exercitio præ cæteris pendere videtur, hominem ejus gnarum torquere solet, ab alio superari, & ingenij laude alio videri inferiorem. Verissimum est illud Martialis:

Aurum, & opes, & rura frequens donabit amicus,
Qui velit ingenio cedere, nullus erit.

Gravi prætérea cordis amaritudine docti affliguntur, cùm opiniones suas impugnari vident, & ab æmulis convelli; ut etiam ex hoc Capite in multa scientia multa sit indignatio, & ad pacem cordis conservandam, etiam inter sensatos tacere doctis præstet, quàm multa proloqui. Rarum enim est dictorum non invenire contradictorem.

Salubriter admonet Ecclesiasticus: *in multis esto quasi inscius, & audi tacens simul & quærens.* Apostolus quoq; Paulus suo scribens Timotheo, sic ait: *noli contendere verbis, ad nihil enim utile est, nisi ad subversionem audientium.* * *Verbis contendere*, inquit S. Augustinus, *est, non curare quomodo error veritate vincatur, sed quomodo tua dictio dictioni præferatur alterius.* Odiosum divino spiritui peccatum est veritatis agnitæ impugnatio, cujus tamen literati plerumq; rei sunt, dum quidvis dixeris arripiunt, & ostentationis vel æmulationis studio impugnant, verum pro falso, falsum pro vero temerè astruunt, ex vanis disputationum suarum silicibus non veritatem sed lites excutientes, & jurgia incendentes, fas & nefas, verum & falsum, ex æquo censentes IV. c. 32. 2. Tim. 2. lib. 4. de doct. Christiana. c. 28.

omnia, si modò vincant, vel invicti ab arena digrediantur. Hujusmodi zelum amarum, & contentionibus repleta corda habentes, acriter
Jacobi.c.3. commonet Apostolus Jacobus: *nolite gloriari & mendaces esse adversùs veritatem, non est enim ista sapientia desursum descendens, sed terrena, animalis, diabolica; ubi enim zelus & contentio, ibi inconstan-*
Philipp. 3. *tia & omne opus pravum.* Paulus quoq; ad Philippenses scribens sic ait: *implete gaudium meum, ut idem sapientes eandem charitatem habentes, unanimes idipsum sentientes, nihil per contentionem, neq; per*
c. 2. *inanem gloriam.* Item in Epistola ad Timotheum: *servum Domini non oportet litigare, sed mansuetum esse ad omnes, docibilem, patientem.*

Gerardus magnus, cujus vita extat inter opuscula Thomæ Kempensis, postquam allegâsset illam Divi Bernardi sententiam: *nullum verbum proferas, de quo multùm Religiosus vel scientificus appareas.* Suadet *omnem disputationem publicam vitare & abhorrere, quæ est litigiosa, vel ad triumphandum, vel ad apparendum, sicut sunt omnes disputationes Theologorum & artistarum Parisiis; imò nec ad discendum interesse.* Dat postea rationem: *quia contra quietem sunt, & lites, & dissensiones faciunt, inutiles, & semper curiosæ, & ut plurimum superstitiosæ, animales, diabolicæ & terrenæ, ità quod in iis doctrina sæpe nociva, & semper inutilis est, & consumptio temporis inutilis est. Interim possis lucrum spirituale acquirere, vel oratione, vel studio alicujus libri devoti.* Post hæc addit: *Item nunquam disputabo cum quocunq; privatè, nisi præordinetur certus finis evidentis boni, & nisi talis sit, qui me velit audire, & cum quo possim sinè litigio conferre & modestè.*

S. Ignatius suis hoc dogma reliquit:

Nulli vel minimo quavis ratione repugnes,
Cedere te potiùs, quàm superare juvet.

Magnum est hoc humilitatis signum, quando quis propriæ cedit opinioni, intellectum captivat, & in certamine ingenij proximo palmam concedit. E contra nulla est humilitas, ubi contentiosæ disputationis
Orat. 26. ardor viget. *Turpe est profectò*, ait Gregorius Nazianzenus, *in veste ac victûs ratione non sublimiorem sed viliorem eligere, ac genuum callo, lacrymarum fontibus, jejuniis, vigiliis, labore, atq; omni corporis maceratione humilitatem præseferre, ac propriam imbecillitatem agnoscere; in divinis autem disputationibus, & principatum & tyrannidem sibi ven-*

vendicare, nec cuiquam omnino cedere, verùm ſupra omnes ſupercilium efferre, ubi humilitas non ſolùm gloriam habet, ſed etiam ſecuritatem.

B. Ægidius ſapienter & piè paradoxum hoc Chriſtianum ſanxiſſe dicitur: *quando quis contendit tecum, ſi vis vincere perde. Sic vincis teipſum, vincis omnes inimicos tuos. Magna virtus eſt ſi quis ſe permittat vinci ab omnibus hominibus, quia talis eſt Dominus hujus mundi.* Qui non ſolùm ſi contra veritatem ſe ſtetiſſe advertat, vinci ſuſtinet, ſed etiam pro veritate, amore charitatis certamen contentioſum humiliter dimittit, & potiùs ex arena inglorius recedit, quàm odiosè tumidus.

Paucos Lector Chriſtiane hoc ſæculo reperias tales mundi Dominos, ſed pleroſq; videas cupiditatum ſuarum ſervos, quos ſpiritus mundi hujus impellit, qui Luciferum fundo inferni alliſit, quos ejuſdem mundi Rectores in tranſverſum agunt, qui diaboli morbo ægrotant. Audi quid dicat Climacus: *qui, dum loquitur, verbum ſuum quantumvis illud ſit verum, confirmare voluerit, ſciat ſe diaboli morbo ægrotare.* Morbus diaboli quo miſerè perijt, eſt ſuperbia; ab hoc typho procedit, quidquid contentioſi motûs, & clamoris concitati, in diſputationibus æmulatoriis reperitur, ubi quiſq; ſenſum ſuum ſenſui præfert alterius, ac nihil niſi palmam ſapientiæ & eruditionis ambit; dúmq; eodem morbo dæmoni collaborat, in eandem cum illo decurrit mortem. V.

Scala parad. gr. 4.

Nolle aliis acquieſcere, inquit Thomas Kempenſis, *cùm id ratio, aut cauſa poſtulat, ſignum eſt ſuperbiæ, & pertinaciæ.* Egregiè ſenex quidam Anachoreta in vitis Patrum unumquemq; admonet: *ſi quis aut de ſcripturis, aut de quacunq; cauſa locutus fuerit, ne contendas cum eo. Sed ſi quidem benedixit, conſenti ei; ſi verò malè, dic ei: Tu ſcias quomodo loquaris. Hæc obſervans & humilitatem poſſidebis, & odium evitabis. Nam ſi perſiſtas contendens, & vis defendere ſermonem tuum, naſcetur ſcandalum; de quacunq; ergo cauſa ſi non obſervabis contentiones, nullo modo requiem poſſidebis.* Hanc ab cauſam mihi videtur B. Arſenius nunquam voluiſſe loqui de quæſtione aliqua ſcripturarum, cùm poſſet magnificè ſi vellet. Eandem ob rationem multi ſapienter malunt referre boves mutos, & ſpiritum vocis ſuæ ſonoris reſervare mugitibus, ut non in vanitatum circulis, ſed in Dei Eccleſia vocem gloriosè aliquando exaltent, neq; inter illos computentur, quos olim nimiùm vocales, diſrumpet DEUS *inflatos ſinè voce.*

de imitat. Christi lib. 1. c. 9.

Ruffinus. lib. 3. n. 185.

Sap. 4.

Parce

Parce igitur tibi quisquis ad hujusmodi litigiosas concertationes pronus es, parce aliis. Ob hanc pestem tot scandala oriuntur in populo, tot insurgunt in cordibus mortalium motus & tempestates, tot in communitatibus oriuntur discordiæ & simultates, dum plerumq; qui in
1. Tim. 6. iis scientiâ vel mediocriter præstat, *superbus est* ut cum Paulo loquar, *nihil sciens, sed languens circa quæstiones & pugnas verborum, ex quibus oriuntur invidiæ, contentiones, blasphemiæ, suspiciones malæ, conflictationes hominum mente corruptorum, & qui veritate privati sunt.* Veritate inquam privati, quia garrulæ ostentationis ac vanitatis vento
in fine lib. 5. Civit. turgentes. *Quid loquacius vanitate?* inquit S. Augustinus, *quæ ideo non potest quod veritas, quia etiam plùs clamare potest quàm veritas.*

VI. Prolabuntur interdum hoc typho moti, & invicem colliduntur, etiam qui firmissimo charitatis fundamento solidati videbantur. Quid æmulationem illam inter D. Hieronymum & Augustinum tantos Ecclesiæ Doctores accendit, nisi tractatio & disputatio controversiarum quarundam circa Epistolam Pauli ad Galatas, & legalium cæremoniarum observantiam? dum invicem modestè primùm conferrent, suam postea paulò firmiùs quisq; tueri conaretur sententiam, unde tanta postremò animorum commotione inter ipsos fuit disceptatum, ut pene ad cæstus Daretis & Entelli proruperint; dum D. Augustinus acie ingenij subtilissimâ præditus, fervidiori argumentorum pugnâ in senem grandævum insurgit, ille autem armaturâ graviori instructus, & juvenilem Augustini ausum amarè ferens, præter cætera hæc ipsi in quadam Epistola re-
Epist. 91. scribit: *In scripturarum campo juvenis senem non provoces; nos nostra habuimus tempora, & cucurrimus quantum potuimus, nunc te currente, & longa spatia transmeante, nobis debetur otium; simúlq; , ut cum honore tuo & venia dixerim, ne solus mihi de poëtis aliquid proposuisse videaris, memento Daretis & Entelli, & vulgaris proverbij, quòd bos lassus fortiùs figit pedem.* Alibi verò se militem intuens veteranum, fre-
Epist. 92. quenti & importuno Augustini, ad rescribendum, ejúsq; rationibus satisfaciendum impulsu exacerbatus, illi commemorat, quomodo Hannibalem juveniliter exultantẽ Q. Maximus patientiâ suâ fregerit. Quid expectandum fuerat, si diutiùs hos inter Antagonistas stetisset æmulatio, quàm alterius ad alterum collisio & scandala pusillorum? Maturè igitur & prudenter arenâ excedit Augustinus, sciens contentionum casus & pericula, cujusmodi jam inter ipsum Hieronymum & Ruffinum evene-

evenerant. Unde in Epiſtola 103. ſic eidem reſcribit, & ad leniora ſenem revocans, humili oratione demulcet: *Rogo te*, inquit, *ſi fieri poteſt, quæramus & diſſeramus aliquid, quo ſinè amaritudine diſcordiæ corda noſtra paſcantur. Si autem non poſſumus dicere, quid mihi emendandum videatur in ſcriptis tuis, nec tu in meis, niſi cum ſuſpicione invidiæ, aut læſione amicitiæ, quieſcamus ab ijs, & noſtræ vitæ ſalutiq́ parcamus. Minus certè aſſequatur illa quæ inflat, dum non offenditur illa quæ ædificat. Ego me longè eſſe ſentio ab illa perfectione, de qua ſcriptum eſt: ſi quis in verbo non offendit, hic perfectus eſt vir.* Imitemur hunc ſapientiæ oculum ſalubria ſibi proſpicientem; videamus quàm etiam ſanctis nonnunquam typhus ſcientiæ tumefacientis inſidietur, quàm illis ſit vitanda verborum concertatio, ne fortè ſanctitatis obliti, mutuis concidantur vulneribus, & fiant præda volucrum infernalium. *In Tomo Epiſt. S. Hieron.*

Cùm igitur abundè notum ſit, & quotidianâ comprobetur experientiâ, nos â contentioſis hujuſcemodi diſceptationibus, raró ſinè amaritudine cordis abſcedere, & vix, ut ait D. Auguſtinus, carere poſſe illis vitiis diſputantes, quæ plerumq; ſtudijs humanis & concertationibus excitantur, dum ſupra quàm ſcriptum eſt, unus præ alio inflatur adversùs alterum, quid nobis conſultiùs, quàm ut hujuſmodi litigiorum anſas tollamus, inutiles quæſtiones & contradictiones adversùm nos motas aure ſurdâ cordéq; immoto prætereamus, & ut quidam ait: *ſi Deus eſt inter nos, relinquamus etiam quandoq́ noſtrum ſentire propter bonum pacis. Quis eſt ità ſapiens*, inquit idem, *qui omnia plenè ſcire poteſt? ergo noli nimis in ſenſu tuo confidere, ſed velis etiam libenter aliorum ſenſum audire. Si bonum eſt tuum ſentire, & hoc ipſum propter Deum dimittis, & alium ſequeris, magìs exinde proficies.* *Thomas Kemp. Idẽ lib. 1. c. 9.*

O vita pauperum DEUS meus, in cujus ſinu non eſt contradictio, plue mihi mitigationes in cor, ne in litigationes effundar, útq; patienter alios feram qui multa mihi dicunt interdum, & contentioſè ſua perſuadere nituntur, tanquam divini eſſent, & illa in corde tuo vidiſſent, ſed veram raró noverunt ſententiam, quia ſuperbi ſunt, nec â te parvulorum Doctore meriti ſunt erudiri, ſed amant ſuam, *non quia vera eſt, ſed quia ſua eſt*; quorum in diſputando & aſſeverando temeritas *non ſcientiæ, ſed audaciæ eſt; nec viſus, ſed typhus illam peperit. * Qui magìs linguæ certaminibus, quàm ſcientiæ luminibus delectantur.* Qui pernicioſis contentionibus ſtultiſſimè ipſam offendere ſolent charitatem, *S. Auguſt. Confeſſ. lib. 2. c. 24. S. Auguſt. Idem.*

propter quam dixit omnia, cujus interdum dicta pertinaci suo sensu aliter quàm verum sit, conantur exponere; qui deniq; nesciunt, quòd illa
Jacobi. 3. 4. quæ à te *desursum est sapientia, primùm quidem pudica sit, deinde pacifica, modesta, suadibilis, bonis consentiens, plena misericordiâ, & fructibus bonis.* Sed quid plura?

Homerus. *Lis utinam pereat inter hominésq; Deósq;.*

VII. Jam caput finijssem, nisi me continere non valerem, quin contra ipsas disputandi materias, quæ plerumq; nugæ sunt nugarum, calamum exacuam. Frequenter ex inanibus nec voce dignis quæstionibus & disputationibus conflictum fieri cernas; interim tamen nullum operæ pretium contingere, sed ut Gorgiæ dictum usurpem, alter disputantium hircum mulgere videtur, alter cribrum supponere, & secundùm commune adagium de lana caprina utrinq; disceptare. An non ô stulti mortales pretiosius est tempus, dignior mens, quàm ut nugis & vanitatibus hujusmodi ad nihil proficuis addicatur? Ast utinam hæc dementia privata quorundam ingenia & domesticos parietes solùm insideret, neq; ipsas sapientiæ scholas & lycæa occuparet, in quibus postquam horis aliquot motas ad bilem usq; ac disceptatas quæstiones audîeris, sæpe nil quàm nugas nugarum ad nihil utiles agitatas esse deprehendes, ac si deessent objecta, circa quæ majori cum fructu institui posset mentis concertatio; ut tandem, postquam ad fastidiũ usq; aures verbis impletas retuleris, cùm
c. 6. Ecclesiastico illud solummodò dicere possis: *verba sunt plurima, multámq; in disputando habentia vanitatem.*

Acriùs quid edicere vereor, edicam tamen, quia non meis, sed
Conc. in Dom. 12. post. Pent. Petri Bessæi insignis Ecclesiastæ verbis: *Aliud scholæ hodie non crepant, quàm curiositates vanas, & inutiles; in Academiis aliud non auditur, quàm nugæ & ineptiæ; num scilicet* DEUS *in locis sit imaginariis, an in vacuo detur motus, num serpens ante Adami peccatum pedibus constaret, aliáq; similia, de quibus dici queat: narraverunt mihi iniqui fabulationes sed non ut lex tua. Docete igitur in scholis vestris ô Doctores, in Cathedris vestris Ecclesiastæ, bonorum operum exercitia, virtutum praxin, ad salutem perveniendi media, beatitudo in quo consistat, quid includat, quanta sit illius merces & præmium.* * *Grandis insipientia, quòd neglectis utilibus & necessariis ultro intendimus curiosis & damnosis, oculos habentes non videmus.*
Kemp. lib. 1. de imit. Christ. c. 3.

Cùm DEUS Chronologo suo Moysi Orbis creationem rerúmq; pri-

primordia dictaret, cæli molem, stellarum numerum, aspectus & affluxus luminis, astrorum vias & defectiones, colores Iridis, ventorum volatus, conditionem Cælestium liquidam aut duram, accessiones maris & decessiones, terræ motus & similia omisit: *Quæ nihil ad nos*, inquit B. Ambrosius, *quasi nihil profutura præterijt*, ea solùm dictavit, quæ fundandæ in hominum animis fidei, & divinæ legis observationi profutura censuit, cætera tacuit, quasi *marcescentis sapientiæ vanitates.* * *Multi multùm disputant*, inquit S. Augustinus, *de iis rebus, quas majori prudentiâ nostri Authores omiserunt, ad beatam vitam non profuturas discentibus, & occupantes, quod pejus est, multùm pretiosa, & rebus salubribus impendenda temporum spatia.*

Ambrof. lib.6.Hexamer. c. 2.

lib. 2. de Gen. ad lit. c. 9.

Pervolve quæstiones Theologorum in scholis hodie tractari solitas, multas profectò ex illis deprehendes otiosas & futiles. Quid nostra interest scire, an & quales pisces natent in aquis supra firmamentum? quando creati sint pediculi? an eruca fuerit prior, an papilio? ut plurimas altercationes prætercam, quæ instituuntur de absoluta Dei potentia; cùm interim plurima eorum quæ defacto sunt ignoremus. Præstaret sanè studium Theologiæ speculativæ talibus objectis impendi, quæ propugnandæ fidei, Ecclesiæ ampliandæ, ac hæresi debellandæ servire possunt, quàm relictâ sanâ, verâ & solidâ doctrinâ, umbras & larvas sectari. Perstringi etiam hìc merentur illi Medici, qui de morborum definitionibus, & causis illorum continentibus, multas instituunt altercationes, parum verò studij adhibent, quo morbos propellant; qui cùm corporis humani anatomen quoad multa ignorent, secant leones, tygrides, & struthiones.

Quidquid sit, futiles & otiosæ in scientiis occupationes & quæstiones, non nisi lites pariunt, & in plurimarum resolutione cæcâ mente divinando palpatur, velut si dispicere velis, an stellæ defactò sint pares vel impares, an mus admearet si baculus esset in angulo. Gorgias rogatus à quodam, cur fabæ ventrem inflent, & non ignem? quærenti respondit: *istud tibi dispiciendum relinquo. Cæterum scio terram adversùs hujusmodi homines producere ferulas.* * *Quid te torques & laceras in quæstione, quàm subtilius est contempsisse quàm solvere?* inquit Seneca; Qui etiam ridet studium inane Didymi Grammatici, quem ferunt quatuor millia librorum conscripsisse. *Miser*, inquit, *si tam multa supervacua legisset. In his libris de Patria Homeri quæritur, in his de Ænea* *Epist. 88.*

*Matre vera, in his libidinosior Anacreon an ebriosior vixerit, in his an Sapho publica fuerit, & alia, quæ erant dediscenda si scires. I nunc, & longam esse vitam nega. Sed ad nostros quoq; cùm perveneris, ostendam multa securibus recidenda. * Tempori parce. Non vis cogitare quantùm temporis tibi auferat mala valetudo, quantùm occupatio publica, quantùm occupatio privata, quantùm somnus? metire ætatem tuam, tam multa non capit. De liberalibus studiis loquor. Philosophi quan-*

Epist. 45. *tùm habent supervacui? quantùm ab usu recedentis. * Multùm illis temporis verborum cavillatio eripuit, & copiosæ disputationes, quæ acu-*

Epist. 88. *men irritum exercent. * Tamdiu istis immorandum est, quamdiu nihil animus agere majus potest. Rudimenta sunt nostra, non opera. Quare liberalia studia dicta sint vides: quia homine libero digna sunt. Cæterùm unum studium verè liberale est, quod liberum facit; hoc studium sapientiæ sublime, forte, magnanimum. Cætera pusilla & puerilia sunt.*

Tolerabile adhuc malum in Grammatico, & in Historico vel Poëta profano veniâ dignum, si annos inquirat Achillis & Patroclis, aut errores Ulyssis, vel Matrem Hecubæ, aut quid Syrenes cantare sint solitæ; quis primus carmina scripserit, quantùm temporis inter orphea intersit & Homerum. Si disputet de Helenæ post aurem macula, vel de pudicitia Penelopes, in utramvis partem nôrit disceptare, quæ quidem ipsa sugillant Ethnici. Longè tamen est indigniùs, & omnino indecens, in scientiis severioribus imò & divinis, ludicras ac supervacaneas tractare quæstiones, vel curiosas movere controversias, in quarum tamen solutione nullus gloriari potest se veritatem assecutum.

VIII. Quærit Ecclesiasticus: *arenam maris, & pluviæ guttas, & dies*

Eccli. 1. *sæculi quis dinumeravit? Altitudinem cæli, & latitudinem terræ, & profundum abyssi quis dimensus est?* Difficilia sunt hæc, & ingenij nostri viribus omnino inassequibilia. Optimum est quod ea scire non teneamur, imò & curiosiùs indagare prohibeamur. Sunt nihilominus aliqui, qui non tantùm altitudinem cæli, & latitudinem terræ, nec non profundum abyssi, sed etiam sidereos orbes, ipsúmq; Cælum Empyreum usq; ad spatia imaginaria, utinam non mentiendo metiuntur, & tanquam arenarum existentium multitudo non sufficeret, assignant numerum arenarum, quæ in toto mundo & cælo usq; ad concavum firmamenti contineri possent. Dies quoq; sæculi dinumerant, non solùm præteritos, sed etiam futuros, quos Pater cælestis in sua posuit potestate.

ſtate. Satìs eſſet hoc tolerabile, ſi divinando, & rationabiliter conjecturando ſimilia proponerent, nec pro certis firmiter aſſeverarent; cùm tamen toto, vel dimidio ſaltem cælo â veritate ſæpius aberrent. Sed quidquid ſit de ſimilium veritate ac falſitate, parum ad æternam ſalutem prodeſt talia ſcire, parum obeſt ignorare. Videbimus hæc quam optimè in cælis, imò forſitan nec illa videre in cælo affectabimus. Nunc quamdiu tempus labitur pretioſum, animum noſtrum rebus & quæſtionibus magìs utilibus, ædificatoriis, & ſcitu neceſſariis applicare debemus, vanis & otioſis hominibus relinquentes curioſas hujuſmodi & doctas fabulas, *quæ quæſtiones præſtant magìs, quàm ædificationem Dei,* 1. Tim. 1. *quæ eſt in fide. Finis autem præcepti,* & omnis noſtræ doctrinæ *eſt charitas de corde puro, & conſcientia bona, & fide non ficta.*

Arcet â ſimilibus quæſtionibus gentium Doctor ſuum Timotheum: *ſtultas,* inquit, *& ſinè diſciplina quæſtiones devita, ſciens quia generant lites.* 2. Tim. 2. Similiter Divus Auguſtinus increpans Dioſcorum, de ſuperfluis & curioſis ejuſmodi quæſtiunculis: *Ego vellem,* ait, *te abripere de medio delicioſarum inquiſitionum tuarum, & conſtipare inter curas meas, ut vel diſceres non eſſe inaniter curioſus, vel curioſitatem tuam cibandam atq; nutriendam imponere non auderes eis, quorum inter curas vel maxima cura eſt, reprimere ac refrænare curioſos.* Epiſt. 56. ad Dioſcorum. *Quantò enim meliùs, quantóq; fructuoſiùs in literis tempus atq; opera ad hoc potiùs impenditur, ut reſecentur vanæ atq; fallaces cupiditates tuæ, quæ tantò magìs cavendæ ſunt, quantò faciliùs decipiunt, neſcio quâ umbrâ honeſtatis, & liberalium ſtudiorum nomine velatæ atq; palliatæ.* * *Quoniam ex gratuito Conditoris munere naturaliter inſitum eſt homini ſcire,* inquit Laurentius Juſtinianus, *congruum profectò eſt, ut fidelis quiſq; velit nedum ſcire, verùm etiam prudenter agnoſcere, quid utiliùs debeat ſciri. Nam & ſæculi negotiatores ſemper invigilant, qualiter commercia ſua utiliùs agant. Nempe ſcire optimum dixerim, dummodo ſciatur, non quod curioſitatem paſcat, ſed quod ordinet vitam, componat animum, conſcientiam ædificet, proximóq; proficiat.* Laurent. Juſtin. de cont. mundi c. 2.

Merentur hìc etiam annotari verba, quibus ſuam naturæ hiſtoriam orditur Euſebius Nierembergius, dum ità ſcribit: *Inter anguſtos vitæ terminos pervagata humana curioſitas, ipſam perdit vitam dum inutiliter occupat. Avidam libidinem ſciendi quam puto cupiditatem maximam, fortaſſe quod mireris avaritiâ majorem, ſinè delectu alit, quidquid*

ignoratum novitatem simulat. Et dum superflua discit, utilia & necessaria omittit. Et infra: *Nos omnia torsimus, in pejus semper vergimus, atq; pruriginem sciendi naturæ & Deo dicatam, in quodvis cæci impingimus, jam stulti, quia scituri. Scilicet ibi plus ignoramus, dum quærimus non ignorare, dum scire supervacua id est inutilia. Non mihi tam subtilis & acris obtutus est, ut inutilem scientiam ab ignorantia discernam.* Hanc mortalium dementiam sub quadam similitudine expressit Ludovicus Granatensis ità scribens: *Miseratione dignum esset, si cùm in remota aliqua regione, infinita pene vis esset lapillorum atq; gemmarum, indigenæ autem adeò rudes essent, ut iis pro vilibus saxis in structura domorum uterentur. Quantò ergo magìs miserandi sunt, qui cùm intellectu & voluntate divino munere præditi sint (quibus Deum contemplari, diligere, & divinos mores imitari, diviníSq; deliciis pasci possent) hæc Dei dona ad res vilissimas atq; abjectissimas deijciunt, & siliquis porcorum, quàm divinis epulis vesci malint? Quid quod tempus etiam & vitæ spatium (quo inæstimabiles, perpetuóq; duraturas divitias sibi comparare poterant) in rebus nihili expendunt? Quòd si barbari illi & inculti homines miseratione digni essent, tu profectò magìs miserandus es, qui res longè præstantiores ità proteris atq; conculcas.*

in Collect. tit. Sapientia.

Refert Laertius, quòd cùm Plato de Ideis suis specificis & genericis differeret, atq; in ore haberet menseitates & cyathitates, Diogenes irridens subtiles ejus nugas dixerit: *mensam & cyathum video, menseitatem & cyathitatem non video. Ego bibam cyathum, tu bibe cyathitatem.* Quem quidem ludens Plato respondisse legitur: *non mirum*, inquit, *nam oculos habes quibus cernuntur mensæ ac cyathi, mentem verò non habes, quâ cernuntur menseitates & cyathitates.*

Nos, ut pace utriusq; Philosophi loquar, nec cyathis ebibendis, nec cyathitatibus formandis studere debemus; & quamvis oculos mentales habeamus, quibus menseitates & cyathitates cernere possimus, non sunt tamen ad similia curiosè aperiendi & convertendi. Sapientissimum est illud Ecclesiastici monitum: *quæ præcepit tibi Deus, illa cogita semper. In supervacuis rebus noli scrutari multipliciter, & in pluribus operibus ejus non eris curiosus.*

Eccli. 3.

IX. Multi sunt qui de universalibus cogitant, & quomodo individua sua debeant salvare obliviscuntur. De possibilibus, imò & impossibilibus discurrunt, immemores existentium, & futurorum ipsis novissimè impen-

impendentium. Inter infinita pericula æternæ salutis constituti, dum seriò est agendum, comædias ludunt, vana & ridicula, mente simul & ore tractant. Legimus dictum â Domino S. Brigittæ, de quodam Religioso curiosarum ejusmodi quæstionum & disputationum vanitatibus infecto: *melius est illi ad salutem cum devota simplicitate orando legere* Pater noster, *quàm de tam subtilibus propter vanum mundi nomen sophisticè disputare.* Et rursus: *iste Religiosus loquax non desiderat medicinam, quia stercus scientiæ vanitatis est in ore ejus.* Illa igitur potissimùm cogitando, studendo, atq; loquendo tractemus, quæ seria sunt ac solida, & animabus nostris possunt esse medicinalia. Subtilia ad æternam salutem parum sunt utilia. Quin & ipsa scientiarum Præses Minerva odit subtilitates, qua de causa *invisa Palladi* est *aranea.* * *Quantum mali facit nimia subtilitas*, ait Seneca, *& quàm infesta est veritati*; (*Epist. 88.*) addam ego, quàm noxia & perniciosa. Theologus quò subtilior, eò periculosior. Juristæ nimis acuti, inter fas & nefas non distingvunt, & æqvum cum iniquo confundunt. Medicorum docta nimis & agglomerata Recipe exiguos dant effectus. Simplicibus morbi optimè curantur. Veritas deniq; simplicitate gaudet. Sophisticas aranearum telas teximus, & acutis magìs quàm solidis hodie delectamur. Non ità fuit prioribus sæculis, quibus tamen viri doctissimi & sapientissimi vixerunt. Nostra illis præferre volumus. Verum est, quòd scientiæ nostræ superent priorum sæculorum scientias multis quæstionibus & elenchis, gryphis & argutiis, non dico tamen *utilibus* sed *futilibus.*

Addam hic adhuc quædam disticha, occasione duorum anagrammatum ex nomine SCIENTIA confectorum: E CATINIS, &: INIS TACE.

Magno se passim clamore scientia prodit,
Vociferando suas vendere quærit opes.
Tanquam E *fumosis esset potata* CATINIS,
Atq; vaporosi nectaris hausta scyphis.
Oro tace solitóq; minus doctrina loquaris,
Si sapienter inis, *si sapienter* ines.
Qui tacet ille sapit, non is qui plurima garrit,
Vas cerebro vacuum denotat esse sonus.

CA-

CAPUT XXVI.

Doctorum in scrutandis rebus altis vana curiositas.

1. *Quemadmodum rerum omnium, sic quoq; literarum intemperantiâ laboramus*, ait Seneca. Patet hoc in illis præcipuè, qui mundum hunc disputationi suæ traditum mente curiosâ disquirere non contenti, altissima quæq; & â sensu remotissima, sublimissimáq; divinæ sapientiæ arcana investigare præsumunt. O! pessima inter omnes occupatio, quam dedit DEUS filiis hominum, ut occuparentur in ea; ô! vana & inutilis in rerum naturæ abditarum investigatione curiositas; in divinarum verò, & humani vim ingenij excedentium inquisitione, etiam periculosa & damnosa.

Sap. 9. *Difficilè æstimamus quæ in terra sunt*, ait Salomon, *& quæ in prospectu sunt invenimus cum labore; Quæ autem in cælis sunt quis investigabit?* Eandem cælestium rerum incomprehensibilitatem, legitur Angelus Uriel, Esdræ judicia divina curiosiùs aliquando scrutanti, per diversas similitudines â rebus inferioribus desumptas demonstrâsse, dum

Esdra. 4. ei sic locutus est: *excedens excessit cor tuum in sæculo hoc, & comprehen-*

4. *dere cogitas viam Altissimi. Et dixi* (ait Esdras) *ità Domine meus. Et respondit mihi & dixit: Tres vias missus sum ostendere tibi, & tres similitudines proponere coram te. De quibus mihi si renuntiaveris unam ex his, & ego tibi demonstrabo viam quam desideras videre. Et dixi: Loquere Domine meus. Et dixit ad me: vade pondera mihi ignis pondus, aut mensura mihi flatum venti, aut revoca mihi diem quæ præterijt. Et respondi & dixi: quis natorum poterit facere, ut me interroges de his? Et dixit ad me: si essem interrogans te, dicens: Quantæ habitationes sunt in corde maris, aut quantæ venæ sunt in principio abyssi, aut quantæ venæ sunt super firmamentum, aut qui sunt exitus paradisi, diceres mihi fortassis, in abyssum non descendi, neq; in infernum adhuc, neq; in cælum unquam ascendi; nunc autem non interrogavi te nisi de igne & vento, & die per quem transîsti, & â quibus separari non potes: & non respondisti mihi de eis. Et dixit mihi: Tu quæ tua sunt tecum coadolescentia non potes cognoscere, & quomodo poterit vas tuum capere Altissimi viam?* Addidit postea: *proficiscens profectus sum ad sylvam lignorum campi, & cogitaverunt cogitationem, & dixerunt: venite, & eamus,*

eamus, & faciamus ad mare bellum, ut recedat coram nobis, & faciamus nobis alias sylvas. Et similiter fluctus maris & ipsi cogitaverunt cogitationem & dixerunt: venite ascendentes, debellemus sylvas campi, ut & ibi consummemus nobismetipsis aliam Regionem. Et factus est cogitatus sylvæ in vanum; venit enim ignis & consumpsit eam. Similiter & cogitatus fluctuum maris: stetit enim arena & prohibuit eos. Si enim esses Judex horum, quem inciperes justificare, aut quem condemnare? Et respondi, & dixi: utiq; vanam cogitationem cogitaverunt, terra enim data est sylvæ, & mari locus portare fluctus suos. Et respondit ad me & dixit: Bene tu judicâsti, & quare non judicasti tibimetipsi? Quemadmodum enim terra sylvæ data est, & mare fluctibus suis: sic qui super terram inhabitant, quæ sunt super terram intelligere solùmmodo possunt, & qui super cælos, quæ super altitudinem cælorum.

Inter omnia verò cælestia, supremus cælorum Rex, ab humanæ mentis oculo minimè potest attingi. *Posuit* DEUS tenebras *latibulum suum*, quas nullus creatæ mentis oculus acie suâ potest penetrare. Huc spectat illud Salomonis: *Dominus dixit ut habitaret in nebula.* Legimus in Apocalypsi, de inaccesso ejusdem divinæ Majestatis throno: *Impletum est templum fumo â Majestate Dei, & de virtute ejus, & nemo poterat introire.* Iterum sub contraria similitudine nobis idem proponitur, cùm dicitur DEUS *lucem* inhabitare *inaccessibilem*, *amictus lumine sicut vestimento*, quem inspiciens mortalis oculus perstringitur & caligat. II.

3. Reg. 8. *Apocal. 15.*

Est quidem nobis scientia seu cognitio Dei necessaria, sicut lumen solis necessarium est ad videndum; hoc tamen ipsum solare lumen, quod nos omnia videre facit, interdũ etiam excæcat, sicuti eadem cos quæ novaculam acuit, ejus aciem indebitè sibi applicatam obtundit. Huc spectat illa Divi Hilarij sententia: *sicut sol ità videndus est ut possit videri, tantúsq; excipiendus lumine est, quantus admittitur, ne si plus velimus spectare, minus quoq; quàm possumus consequamur. Ità & ratio cælestis in tantum intelligenda est, in quantum se permittit intelligi; in tantum expetenda est, in quantum apprehendendam se dedit; ne si contenti indulgentiæ moderatione non sumus, amittamus indulta.* *10 de Trinit.*

Celebrat Lactantius illam Platonis sententiam in Timæo: *Majestas Dei tanta est, ut nec mente comprehendi, nec linguâ exprimi possit.* * *Curiosiùs noli scrutari*, inquit S. Nilus, *sed crede tantùm & adora.* *Instit. ad Mon.*

Cant. 6. * *Averte oculos tuos â me*, inquit ad ſponſam in Canticis, *quia ipſi me avolare fecerunt.* Hoc eſt, quantò curioſiùs me intueri & comprehendere mentis tuæ oculis deſideras, tantò magìs fugio & elongor â te. S. Auguſtinus ſcribit illum *ignorantiâ* magìs quàm *ſcientiâ* attingi. Dicitur in libro Job: *DEUS magnus vincens ſcientiam noſtram.* * *Dignè eum invenire non poſſumus.* * *Ideo timebunt eum viri, & non audebunt contemplari omnes qui ſibi videntur eſſe ſapientes.* * *Etiamſi locutus fuerit homo devorabitur*; hoc eſt, abſorbebitur incomprehenſibili pelago immenſæ illius Majeſtatis.

Job. 36.& 37.

Eccle. 5. Bene monet Salomon: *nè temere quid loquaris, neq; cor tuum ſit velox ad proferendum ſermonem coram Deo; DEUS enim in cælo, & tu ſuper terram. Idcirco ſint pauci ſermones tui.* In quo textu S. Hieronymus *ly coram Deo* vult eſſe idem quod *de Deo.* * *Jubet*, inquit, *ne aut loquentes aut cogitantes, plus de Deo quàm poſſumus, opinemur; ſed ſciamus imbecillitatem noſtram, quòd quantùm diſtat cælum â terra, tantùm noſtra opinio ab illius natura ſeparatur.* Idem ſacri nominis Doctor, illum pſalmi locum, ubi dicitur: *Te decet hymnus Deus in Sion*, ità ex Hebræo vertit, *Tibi ſilentium, laus in Sion.* Cautè igitur & parcè nobis, de Deo, rebúſq; divinis nondum revelatis, cogitandum & loquendum eſt. Sit Deo pro laude & reverentia noſtrum ſilentium, cujus circa Divina objecta decentiam vel ipſi gentiles agnoverunt: *Homini timidè de poteſtate Deorum & pauca dicenda ſunt*, inquit Cicero. Huc facit Symbolum Pythagoræ: *In aſtrum nunquam digitum immittas*, id eſt, de cæleſtibus nihil curioſè aut temere loquaris. Seneca citans dictum quoddam Ariſtotelis, nunquam nos verecundiores eſſe debere, quàm cùm de Deo agitur, ità ſcribit: *Si intramus templa compoſiti, ſi ad ſacrificium acceſſuri vultum ſubmittimus, togam adducimus, in omne argumentum modeſtiæ fingimur; quantò hæc magìs facere debemus, cùm de ſideribus, de ſtellis, de Deorum natura diſputamus? ne quid temere, ne quid imprudenter, aut ignoranter affirmemus.*

lib. 7. natur. quæſt. cap. 30.& 31.

III. Parum ergo verecundè erga divina ſe gerunt, qui non tantùm divinam eſſentiam, perſonalitates & attributa, quæ nobis omnia modicè ſatìs & obſcurè ſunt â Deo revelata, curioſiùs diſquirunt, ſed etiam divinæ ſapientiæ, & conſilij cæleſtis arcana rimantur; E. G. cur DEUS unum præ alio prædeſtinet; uni det finalem perſeverantiam, non alteri; hunc infantem ad baptiſmum perducat, illum in utero Matris perire ſinat;

sinat; cùm tamen omnium causarum secundarum regimen in plenissima teneat potestate. Quorum rationem, humano intellectui, in hac vita mortali attingere est impossibile. *Amplius in istis invenire non licet, quàm quod à Deo discitur*, inquit Tertullianus, *& præstat per Deum nescire, quia non revelaverit, quàm per hominem scire, quia ipse præsumpserit.* Sive ut scribit S. Laurentius Justinianus: *præstantiùs est* de casto
humiliter nescire, quàm sciendo præsumere, qui etiam DEUM sic allo- connub. c.
quitur: *Non licet quærere quod latere voluisti, quamobrem tuorum al-* 14.
titudinem sacramentorum, tuorúmq; profunditatem judiciorum investi- Ibidem. c.
gare ultimæ dementiæ est. Si enim difficilè existimantur quæ in terra 18.
sunt, & quæ in prospectu sunt inveniuntur cum labore, quæ in cælis sunt quis investigabit? aut quis hominum poterit scire consilium tuum? vel quis valebit cogitare, quod tu velis? Nemo itaq; sensum tuum attingere sufficit, nisi tu dederis sapientiam, & miseris spiritum sanctum tuum de altissimis. Cùm enim magna sint judicia tua Domine, & inscrutabilia opera tua, propterea indisciplinatæ animæ hæc perscrutari molientes graviter erraverunt. Alta igitur Dei consilia nullus inquirat, quin potiùs quisq; studeat nescire quod non expedit, ut non negligat scire, quæ ignorare non oportet. In altero quidem temeritas, in altero autem negligentia redarguitur.

Quis dicere potest DEO *cur ità facis?* inquit Job. Et psalmista: Job. 9.
Existimabam ut cognoscerem hoc, labor est ante me. Non scrutabatur similia S. Paulus, qui tamen illuminatissimum à DEO habuit intellectum, sed cùm illi in mentem veniebant exclamabat: *ô altitudo divi-* Rom. 11.
tiarum sapientiæ & scientiæ Dei! quàm incomprehensibilia sunt judicia ejus, & investigabiles viæ ejus! Quis enim cognovit sensum Domini? aut quis Consiliarius ejus fuit? Similiter Divus Augustinus: *si ad illam*, in- S. August.
quit, *profunditatem scrutandam quisquam nos coarctet, cur illi ità sua-* de spirit.
deatur, ut persuadeatur; illi tamen non ità; duo sola occurrunt interim & lit. cap.
quæ respondere placet: ô altitudo divitiarum, &c. Et: nunquid iniqui- 34.
tas est apud Deum? Alibi quoq; ità scribit: *Dei gratia cur ad istum veniat, ad illum non veniat, occulta causa esse potest, injusta non potest.*
* *Nemo venit nisi tractus; quem trahat, quem non trahat; quare illum* Idē Tract.
trahat & illum non trahat; noli velle judicare, si non vis errare. * *Me-* 26. in Joa.
liùs est nescire, quàm errare? melior est fidelis ignorantia, quàm teme- Idem.
raria scientia, quæ hominem in multos errorum labyrinthos & præcipi-

tia devolvit. Hinc ejuſdem ſapientiſſimi Eccleſiæ Doctoris teſtimonio, *curioſitas invenit hæreſim.* Ait etiam vetus quædam Hebræorum parœmia: *deſcenderunt in profundum maris, & eduxerunt teſtam.* Ità curioſi rerum divinarum ſcrutatores, deſcendunt in oceanum ſapientiæ divinæ, nihil tamen inde comprehendunt & referunt, quàm errorum & chimærarum teſtas.

Eccle. 5. *Multas curas ſeqvuntur ſomnia*, inquit Salomon, quæ ſunt deliria dormientium; *& in multis ſermonibus* maximè de arcanis divinis, *invenitur ſtultitia*, & dementiſſimi errores, qui ſunt *ſomnia vigilantium.* Quò quis ſapere vult altiùs, eò profundiùs deſipit; & qui nimiùm vult videre proximus eſt cæcitati. Huc facit illud Artemidori: *notus eſt mihi quidam, qui viſus eſt ſibi tres oculos habere, & cæcus factus eſt.* Quam ob cauſam judico, in nulla ſcientia plures hodie reperiri falſitatum chimæras, quàm in ſcientia Theologica, maximè in materia de Deo uno & trino, in quarum labyrinthis facillimè aberratur, ſi ultrà quàm filum cæleſtis Ariadnæ, ſive ſtamen fidei ſe protendit, intellectus noſter gradi præſumat.

IV. Non nego tamen hîc, nos quædam in divinis profundiùs etiam poſſe ſcrutari, maximè illa quæ mentem ædificant & quietant. Sic in ſolatium noſtræ libertatis, & eximendos neceſſitatis putatitiæ ſcrupulos, rectè â nobis inveſtigatur, quonam modo divina ſapientia & providentia,
Sap. 8. quæ in ſuis decretis *attingit â fine uſq; ad finem fortiter*, ſeu efficaciter & infallibiliter, diſponat tamen *omnia ſuaviter* ſinè humanæ libertatis offenſione. In his tamen ipſis, nihil extra fidei dogmata pertinaciter tueri debemus, vel arbitrari nos quidquam comprehendiſſe. Qui ſe in his perſpiciendis ſapientiſſimum judicat, ſtultiſſimus eſt. Nihilominus circa hæc & ſimilia humano intellectui omnino inacceſſa, lites quotidianæ inſtituuntur, dum quiſq; ſuam ſententiam contentiosè propugnat, & veritatem ſibi acu tetigiſſe videtur. *Trinitatem Omnipotentem*,
Confeſſ. lib. 13. c. 11. inquit Sanctus Auguſtinus, *quis intelligit? & quis non loquitur eam, ſi tamen eam? rara anima, quæ cùm de illa loquitur, ſciat quid loquatur; Et contendunt, & dimicant, & nemo ſinè pace vidit iſtam viſionem.*

Sufficit in multis â nobis credi ſubſtantiam myſterij, tametſi nos lateat ejus modus & circumſtantia. Quorum rationem quærenti, re-
lib. 6. cont. Jul. c. 9. ſpondendum cum S. Auguſtino: *Quid â me quæris quo ſit factum modo?*

cùm

cùm videas factum esse quocunq; modo, si Apostolo credis aliquo modo, qui mentiri potuit nullo modo. Sufficit ad scientiã salutis ea scire ac firmiter tueri, quæ DEUS revelavit circa mysteriorum nostræ fidei substantias & modos. Cætera quæ DEUS in sapientiæ suæ thesauris recondidit velle indagare, hominem & præsumptionis reum facit, & evidenti periculo erroris exponit.

Laudabiles mihi videntur sectarij quidam apud Turcas, qui Hairetti appellantur. Hi in rebus altis & dubijs, nihil unquam definiunt, sed dicunt: *Bize Haranuk; Nos nescimus; Alla bilur, Deus novit.* Cùm etiam in summos Turcarum sacerdotes *Muffti* appellatos sublimantur, & ad quæstiones in materia suæ Religionis sibi propositas respondent, vel etiam judiciales ferunt sententias, semper illa verba sententiis & resolutionibus suis apponunt: *Wellaha calem Bissenah*, hoc est: *Deus quàm optimè scit.* Credunt enim: quod est omnino verissimum, veritatem & falsitatem ità coloratam sæpius objici mentis oculo, ut una mentiatur alteram, & intellectus judicando fallatur. Sed ad curiosos scrutatores redeamus, inter quos etiam numerandus est Salomon, judicio D. Hieronymi, qui postquam animum suum adjecisset inquirendæ sapientiæ, ultra licitum se extendit, volens causas rationésq; cognoscere, quare parvuli corriperentur â dæmone, cur naufragia justos & impios pariter absorberent, utrum hæc & his similia casu evenirent, an judicio Dei; Et si casu, ubi providentia Dei? si judicio, ubi justitia Dei. Hæc nôsse desiderans, intellexit superfluam curam & solicitudinem per diversa cruciantem, â Deo hominibus datam, ut scire cupiant, quod scire licitum non est; & ùt ait D. Augustinus, plus sitiant, quàm capiant.

Ex historia Ottomannica Winchelseij.

D. Antonius quoq; deficiens aliquando in consideratione profunditatis judiciorum Dei, postulavit dicens: *Domine quomodo alij in parvo tempore vitæ suæ moriuntur, & aliqui ultra decrepitam veniunt senectutem? & quare alij egestuosi sunt, alij autem facultatibus ditantur? & quomodo injusti opulenti sunt, justi autem paupertate premuntur?* & venit ei vox dicens: *Antoni ad te ipsum attende, hæc enim judicia Dei sunt, & te scire ea non convenit.*

In vitis PP.

Attendendum ergo cuiq; potiùs ad se ipsum, neq; enim necesse est, imò perniciosum homini, majora se quærere, & facturam oculos judices in suum levare factorem. Scriptum est: *Sicut qui mel multum*

Proverb. 25.

comedit non est ei bonum; sic qui scrutator est Majestatis, opprimetur à
Psal. 63. *gloria.* Scriptum item: *accedet homo ad cor altum, & exaltabitur DEUS*, utinam solummodo ad eludendam, non etiam ad plectendam pulveris humani præsumptionem.

De præsumptuosis ejusmodi scrutatoribus intelligi potest illud psalmistæ: *dejecisti eos dum allevarentur.* * *Quo ascendistis*, inquit
lib. 4. Confess. c. 12. S. Augustinus, *quando in altum ijstis, & posuistis in cælo os vestrum? descendite ut ascendatis ad Deum, cecidistis enim ascendendo contra eum.*
Apocal. 2. DEUS has *altitudines sathanæ* à quolibet avertat, ne dum alta scrutatur, cadat in profundum; & dum quærit quod non debet, inveniat quod non vult. Ait quidam: *sicut qui gustat aconitum ut qualitatem ejus scrutetur, priùs perit quàm saporem ejus sentiat; ità qui curiosè rimatur ea quæ ad ipsum non pertinent, priùs seipsum pessumdat, quàm cognoverit id quod scrutatur.*

V. Exprobrat hanc literatis curiositatem divina veritas apud Thomam
lib. 3. de imit. Christi. c. 4. de Kempis ità conquerens: *quidam non syncerè coram me ambulant, sed quadam curiositate & arrogantiâ ducti, volunt secreta mea scire, & alta Dei intelligere, se & suam salutem negligentes; hi sæpe in magnas tentationes & peccata, propter suam superbiam & curiositatem, me eis adversante, labuntur. Time judicium Dei, expavesce iram omnipotentis, noli autem discutere opera altissimi, sed tuas iniquitates perscrutare, in quantis deliquisti, & quàm multa bona neglexisti.*

Bene dixit Socrates: *quæ supra nos nihil ad nos.* Ideóq; de moribus semper, de astris aliisq; altioribus & abstrusioribus nunquam disputabat. At hodie verum est illud Pacuvij: *quod ante pedes est nemo spectat, cæli scrutantur plagas.* Thaletem, dum cælum contemplaretur, in foveam delapsum, ancilla ejus festivo joco delusit, jure id eum pati dicens & applaudens, qui cùm juxta pedes posita ignoraret, cælestia scrutaretur. O quot hujuscemodi Thaletes hoc sæculo, non in cælum solummodo curiosos conijciunt oculos, sed in ipsa divinæ sapientiæ sacraria impudenter audent irrumpere, rimari divina arcana, illáq; ingeniolo suo præsumptuosè metiri. Evclides à quodam tali interrogatus, quales essent Dij? *cætera quidem ignoro* respondit; *at curiosos illis odio esse certè scio.* Alij cuidam dicenti: *quid faciebat DEUS antequam faceret cælum & terram?* nonneminem sapienter respondisse perhibet D. Augustinus, & jocolariter elusisse curiosam quæstionem dicendo: *alta scru-*

scrutantibus gehennas parabat. * Ne igitur, inquit Seneca, *altiori rei* Confess.
te imponas, in qua tibi stanti tremendum, ascendenti cadendum sit, id lib. 11. c.
quære quod potes invenire, id disce quod potes scire; quid te torques in 12.
illa quæstione & maceras, quam subtilius est & melius contempsisse quàm solvere? nihil inconsideratius, nihil stultius, quàm quæstionibus & rebus animum occupare, quas nec scire utile est, nec honestum experiri. Moveat te quæstio honesta moribus, cogitationibus pacis accommoda, speculationis divinæ terminos non excedens. Impossibile & indignum est attingere velle summum principium; cùm ipsa naturalium rerum principia, in omni arte agitari probatione non sustineant. Habet & ipsa naturæ ratio metas suas, habet & fines, qui soli naturæ DEO noti sunt & aperti. Hæc varijs locis Seneca.

Salubriter nos admonet D. Augustinus in libro de baptismo parvulorum: *ubi*, inquit, *de re obscurissima disputatur, non adjuvantibus divinarum scripturarum certis clarísq; documentis, cobibere se debet humana præsumptio; sinè dispendio enim promissæ salutis, multa possumus ignorare.* Et *non ad parvæ intelligentiæ arcem pervenit*, teste S. Isido- In sent. lib.
ro, *qui scit secreta DEI se penetrare non posse.* Audi quid Lactantius 2. cap. 1.
de præsumptuosis mortalibus illis sentiat, qui se in divinæ sapientiæ arcana & sacraria temere intromittunt, & tandem deficiunt scrutantes scru-
tinio, omnísq; sapientia eorum devoratur. Libro de falsa sapientia, c. 20.
postquam Socratis mentionem fecerat, palàm professi se hoc unum scire quod nihil sciret: *non inficior*, inquit, *fuisse illum paulò cordatiorem quàm cæteros, qui naturam rerum putaverunt ingenio posse comprehendi, in quo illos non excordes tantùm fuisse arbitror, sed etiam impios, quòd in secreta cælestis illius providentiæ curiosos oculos voluerint immittere. Romæ & in plerisq; urbibus scimus esse quædam sacra, quæ aspici â viris nefas habeatur; abstinent igitur aspectu, quibus contaminare ea non licet, & si fortè vel errore vel casu quispiam vir aspexerit, primò pænâ ejus, deinde instauratione sacrificij scelus expiatur. Quid his facias qui inconcessa scrutari volunt; nimirum multò sceleratiores; qui arcam mundi & hoc cæleste templum profanare impiis disputationibuss quærunt, quàm qui ædem Vestæ, aut Bonæ Deæ, aut Cereris intraverint, quæ penetralia quamvis adire viris non liceat, tamen â viris fabricata sunt. Hi verò non tantùm impietatis crimen effugiunt, sed quod est multò indignius, eloquentiæ famam & ingenij gloriam consequuntur. Quid si*

ali-

aliquid investigare possunt? sunt enim tam stulti in asseverando, quàm improbi in quærendo, cùm neq; invenire quicquam possint, nec defendere etiamsi invenerint; nam si verum vel fortuitò viderint, quod sæpius contingit, committunt ut ab aliis id pro falso refellatur. Non enim descendit aliquis de cælo, qui sententiam de singulorum opinionibus ferat. Quapropter nemo dubitaverit eos qui ista inquirunt, stultos, ineptos, insanos esse.

lib. 2. de orig. error. c. 9. *Sciat igitur*, ait alibi idem Lactantius, *quàm ineptè faciat, qui res inenarrabiles quærit, hoc est enim modum conditionis suæ transgredi, nec intelligere quousq; homini liceat accedere. Deniq; cùm aperiret homini veritatem Deus, ea sola scire nos voluit, quæ interfuit hominem scire ad vitam consequendam, quæ verò ad curiosam & profanam cupiditatem pertinebant, reticuit, ut arcana essent. Quid ergo quæris quæ nec potes scire, nec, si scias, beatior fias? perfecta est in homine sapientia, si & Deum esse unum, & ab ipso esse facta universa cognoscat.*

VI. *Apum. lib. 2. c. 48. n. 3.* Audiamus hîc etiam Cantipratanum, qui in hanc superbam mortalium curiositatem sic invehitur: *Quid te inflas humana superbia? quò tenderis? quantò assurgis fortiùs, tantò turpiùs conquassaris. Audi quid de Beato Augustino Volusianus testatur dicens: In aliis sacerdotibus per mundum, quomodocunq; toleratur inscitia, id est ignorantia; cùm autem ad Augustinum ventum fuerit, legi Dei deesse creditur, quidquid eum contigerit ignorare. Quid autem tam magnifico viro super profunditate sermonis, & arduarum rerum disputatione contigerit, audiamus.* Eo temporè, quo B. Augustinus librum de Trinitate composuit, illi tale miraculum DEUS ostendit.

Hipponensis Civitas Aphricæ nobilis, in qua B. Augustinus Episcopatum administrabat, super litus maris pulcherrimè sita erat. Beatus autem Augustinus in consuetudine habebat, ut post diurnum studium & laborem, vespere super litus maris, sequentibus â longè Episcopis & Clericis, qui eum pro consilio & negotio universalis Ecclesiæ frequentabant, solus antecedens deambularet, ne scilicet ejus contemplationem aut studium colloquentium fabulatio impediret. Cùm ergo sic solus vice quâdam incederet, puerulum miræ pulchritudinis super litus maris sedentem invenit, qui factâ in terra fossâ parvulâ, sicut pueri in plateis ludentes solent, cochleari argenteo aquam de mari hauriebat, & in illam fossam parvulam effundebat. Quem ut S. Augustinus ità sedentem vidit,

vidit, pedem mox pressit, & stetit, procedénsq; inde puerum salutat & inquirit quid agat? at puer serio vultu respondens: *volo*, inquit, *totum mare istud exhaurire, & isti fossæ si possim, infundere*; quo responso quasi puerili vir sanctus in risum decentissimum concitatus respondit: *& quomodo*, inquit, *ô bone puer hoc poteris? ingens mare est, parvum cochlear quo exhauris, parva etiam fossa, in quam infundis.* Cui mox puer: *possibiliùs*, inquit, *mihi est hoc facere quod intendo, quàm te implere quod cogitas.* Ad hoc B. Augustinus mirabiliter stupefactus, quid hoc esset interrogat. Et puer: *cogitatu*, inquit, *volvis, & æstimas volumine brevi concludere, quod sit illud Individuæ Trinitatis inexplicabile sacramentum. Et hoc quidem antequam possis, isti fossæ parvæ potiùs totius maris undas infundam.* Hæc dicens puer repentè disparuit. B. verò Augustinus Christum in facto glorificans, quàm verum puer dixerit, mox advertit. Qui etiam cùm esset hæresi Manichæorum infectus, citiùs haud dubiè ad fidem orthodoxam conversus fuisset, nisi tumens inani Philosophiâ, voluisset humanâ ratione comprehendere, quod pia mens vivacitate fidei nititur apprehendere.

Novit Dominus in hac præsertim sublimium, divinarúmq; rerum scrutatione *cogitationes sapientûm, quoniam vanæ sunt.* Si tantus Ecclesiæ Doctor, dum paulò solertiùs mysteria Trinitatis sanctissimæ investigaret, ab Angelo parvuli figuram gerente sic repressus est & derisus, quòd tam immensum pelagus fossulâ ingenij sui comprehendere niteretur, quid illorum curiosa præsumptio promerebitur, qui sues sunt in comparatione hujus Minervæ? quibus consultiùs judicaverim terram lingere, quàm rostra sua in cælum ponere, & impudenter altissimarum rerum mysteriis immittere, curiosè illa disquirere, temerè de illis sentienda statuere, & pertinaciter asseverare. Dicamus potiùs cum eodẽ Augusti nominis & sapientiæ Doctore, quoties aliquod in Divinitate mysteriũ captui nostro difficile occurrit: *Hîc si ratio quæritur, non erit mirabile; si exemplum poscitur, non erit singulare; Demus DEUM aliquid posse, quod nos fateamur investigare non posse. In talibus rebus, tota ratio facti, est potentia facientis.* Hæc S. Augustinus. *O altitudo sapientiæ ac scientiæ DEI!* qui solus divinitatis suæ arcana penetrat. E contra ô hebetudo sapientiæ ac scientiæ hominum, quàm stulta & incerta sunt judicia ejus, quàm fallibiles sententiæ illius, maximè dum constitutos fidei terminos præsumptionis & superbiæ alis conatur transcendere.

1. Cor. 3.

Epist. 3. ad Volusianum.

VII. Sapienter admonet unumquemq; Majeſtatis divinæ & arcanorum ejus ſcrutatorem Eccleſiaſticus, & hanc curioſitatem in ſe ipſum potiùs

c. 3. jubet reflectere, dum ſic ait: *altiora te ne quæſiêris, & fortiora te ne ſcrutatus fueris, ſed quæ præcepit tibi DEUS, illa cogita ſemper, & in pluribus operibus ejus non eris curioſus.* At quantus illorum hoc ſæculo eſt numerus, qui hoc ſaluberrimo Eccleſiaſtici monito minimè ſapiunt, ac nimiùm volendo ſapere, plurimùm deſipiunt; qui ora ſua digniùs, quàm Abbas ille Copres in vitis Patrum relatus, pulſare poſſent dicentes ad ſe: *væ tibi, quia quæ mandavit tibi DEUS ut faceres dereliquiſti, & quæ à te non requirit, illa ſcrutari præſumis.* Quàm è contra pauci ſunt, qui ut Auguſtiniano dicendi modo utar, in nido Eccleſiæ tuti plumeſcunt, & alas charitatis alimento ſanæ fidei nutriunt; quin potiùs plurimi, cùm tamen pulli ſint implumes, extra nutritorias cunas ſuperbâ imbecillitate ſe extendunt, & dum in profundiſſima quæq; ſcrutanda debiles conijciunt oculos, vertigine correpti ruunt in profundum. Exclamabo hîc cum D. Auguſtino jam cadentibus in præceps miſeris:

Confeſſ. lib. 12. c. 28. *Domine miſerere, ne implumes pullos conculcent, qui tranſeunt viam, & mitte Angelum tuũ; qui eos reponat in nido, ut vivant, donec volent.*

Pergit Eccleſiaſticus: *non eſt enim tibi neceſſarium ea quæ abſcondita ſunt videre oculis tuis.* Occurrit hîc mihi Ægyptius ille bajulus, geſtans quiddam velis coopertum, qui curioſo cuidam ſciſcitanti quid portaret, reſpondit: *Ideo obvelatum eſt ne ſcires.* * *In ſupervacuis rebus noli ſcrutari multipliciter*, inquit iterum Siracides, *& in pluribus operibus Dei non eris curioſus; plurima enim ſuper ſenſum hominum oſtenſa ſunt tibi. Multos quoq; ſupplantavit ſuſpicio illorum, & in vanitate detinuit ſenſus illorum.*

Non parvus eſt fructus, ut ait D. Auguſtinus, *ſi aliqua obſcura & incerta, quæ comprehendere non valemus, clarum ſaltem certúmq; ſit nobis non eſſe quærenda, & quod unuſquiſq; vult diſcere, putans prodeſſe ſi ſciat, diſcat non obeſſe ſi neſciat.* Non accuſabimur ô ſocij, quòd ſublimiſſima Theologiæ myſteria penetrare neglexerimus, arcana divinarum proceſſionum, prædeſtinationis noſtræ modum ignoraverimus, de gratiæ myſteriis, & actuum divinorum libertate, aliiſq; arcanis diſputare neſciêrimus, ſed ut bene dixit D. Antonius: *In hoc unuſquiſq; ſibi præparat ſeu tormenta, ſeu gloriam, ſi vel negligat ſcripturarum mandata, vel faciat.*

Idem

Idem S. Augustinus definit illum esse *curiosum*, qui *avidè scrutatur ea quæ ad se non pertinent*; *studiosum* verò, qui *diligenter perquirit ea quæ se attinent.* Nos studiosi simus, non curiosi; Scrutemur assiduè, non arcana sapientiæ divinæ, sed

Ædibus in nostris quæ prava aut recta geruntur. Quid videlicet *Homerus.*
in domo conscientiæ nostræ sit reformandum, & quid desit nobis. Bene Demonactis quibusdam interrogantibus, an mundus esset animatus; & iterum, an globosus? respondisse legitur: *vos de mundo soliciti estis, & vestram ipsorum immunditiem non curatis.*

Nullus tamen existimet me per illa quæ dicta sunt, rerum divina- VIII.
rum contemplationem etiam profundiorem omnino improbare; scio Ecclesiæ oculos suos aquilinos non deesse, qui etiam profundiora scripturarum perspiciant; scio plures innocuè in intima divinæ Theologiæ arcana penetrâsse, ut aquilam illam Apocalypticam Joannem, Paulum, Dionysium, Augustinum, Aquinatem, & mille alios; sed his videndi acumen divini solis radius addidit, & alas quibus volarent, gratia divina subministravit. Tibi autem Christiane, quicunq; pullus adhuc implumis es, & oculis caligas, volatum dissuadeo, ne quanto altiùs ascenderis, tanto inferiùs cadas, & impleatur in te illud psalmi: *quoniam elevans allisisti me.* Mihi Domine displiceat sic elevari, ne miserè allidar, & amem cum D. Augustino: *non inveniendo invenire potiùs, quàm inveniendo non invenire te.* *Psal. 101. Confess. lib. 1. c. 6. S. August.*

Non simus igitur curiosi rerum divinarum scrutatores, *& quod nescire nos Dominus voluit, libenter nesciamus.* Nec præsumamus intellectûs nostri funiculo, divinarum scripturarum & cælestium mysteriorum profunditatem metiri. Simus contenti superficie nobis revelatâ, & si quid ultra illam videre nobis â Deo conceditur, ne alioquin profundiora scrutantes mergamur. S. Augustinus ante memoratus DEUM alicubi ità alloquitur: *mira profunditas eloquiorum tuorum, quorum ecce ante nos superficies blandiens parvulis, sed mira profunditas DEUS meus, mira profunditas. Horror est intendere in eam, horror horroris, & tremor amoris.* * *Divina scriptura*, inquit S. Gregorius, *sicut mysterijs sapientes exercet, sic superficie simplices refovet. Mirabilis fluvius est iste, qui est ità planus, quòd ibi Agnus, id est simplex & illiteratus potest siccis pedibus transire, & Elephas, id est magnus & subtilis potest natare, imò potest se submergere.* *Confess. lib. 12. c. 14.*

IX. Quòd si nihilominus arcana divina penetrandi desiderio tenemur, & ad cælestis sapientiæ sacrarium intromitti volumus, sciamus nos intellectûs nostri clave parum profecturos; orationibus piè ac humiliter clementiæ divinæ janua nobis pulsanda est. *Pius pulsator plerumq; invenit*, teste D. Bernardo, *quod temerarius scrutator invenire non potest*. Et * *multo magìs invenit Siderum Conditorem humilis pietas*, ait S. Augustinus, *quàm Siderum ordinem superba curiositas*. Vitam demum nostram religiosè ac devotè instituamus, cujus exacto curriculo, videbimus DEUM nostrum facie ad faciem, & in ipso omnia sapientiæ divinæ arcana clarè ac dilucidè intuebimur, quæ nos modò scire vel ignorare parum interest.

Legitur de S. Thoma Aquinate, quòd post mortem apparuerit in gloria socio suo Reginaldo, â quo rogatus ut ei solveret quæstionem illam, de qua in vivis sæpe disputaverant, *an DEUS â beatis videatur per speciem, an sinè specie*. Curiosam hanc quæstionem, & spirituali hominum profectui parum utilem solvere noluit, sed ambiguè respondens hoc solum dixit: *Sicut audivimus sic vidimus in Civitate Dei virtutum*. Ludovicus Granatensis eandem historiam non multò aliter narrat, mutatâ tamen quæstione, variatisq; personarum nominibus. Cùm, inquit, Fr. Romanus Theologus Dominicanus, & S. Thomæ Aquinatis in prælectionibus Theologicis Successor, post mortem apparuisset D. Thomæ Neapoli commoranti, & ad unam, aut alteram quæstionem â D. Thoma sibi propositam respondisset, hic verò ulteriùs pergeret quærere dicens: *scis crebro nos in disputationem illam adduxisse quæstionem, an permaneant in anima scientiæ in hac vita acquisitæ, quæso ut eam mihi expedias*. Respondit Romanus: *Ego Deum intueor, noli hac de re ex me sciscitari*. Et Thomas: *vidésne*, inquit, *DEUM sinè medio, aut aliqua re interpositâ?* Tum ille: *sicut audivimus*, ait; *sic vidimus in Civitate Domini virtutum*. móxq; disparuit, & S. Thomam magnâ reliquit consolatione perfusum. Videbimus perspectissimè in illa Civitate omnes quæstionum sublimium difficultates nobis enodatas. Ut verò ad illam perveniamus, voluntatis, non intellectûs alas adhibere debemus. Non op⁹ est nos alta & abscondita contemplari mysteria, sed divina scrutari mandata. In his nobis meditandũ & incedendũ est die ac nocte.

Quid nimis alta sapis? quid vis nimis alta videre
O homo? qui vix hæc inferiora vides.

Quæso

Quæso vide â nimio ne lumine lumina perdas,
Ne cogâre nihil cernere, cerne parum.

Semper animo tuo inſculptum maneat ſupracitatum Eccleſiaſtici monitum, quod pro fine Capitis repeto, & pro anni præſentis chronoſticho verbuli unius mutatione ſiç accommodo. *Chronoſtichon anni 1676.*

aLtIora te ne qVæsIerIs, & fortIora te ne sCrVtatVs fVerIs, ſeD qVæ præCepIt tIbI DeVs ILLa CogIta, & In pLVrIbVs operIbVs eIVs ne * sIs CVrIosVs. *Eccli. 3. 22.*

** fueris.*

CAPUT XXVII.

Rara Doctorum humilitas.

Actum eſt ſuperiùs copiosè de ſuperbia faſtúq; literatorum, & quomodo typho ſuo inflari ſoleant & turgere. Quod tamen non ità accipiendum eſt, quaſi nunquam humilitas in doctis locum inveniret; non incognitos etenim plures habeo, qui in ſummo ſapientiæ faſtigio, hujus virtutis inſignibus mirabiliter emicuerunt, ejúſq; ope â ſuperbiæ typho, caſibúſq; lacrymandis ſunt præſervati. Non igitur omnes doctos faſtu ambitioſo turgentes pronuntio, ſiq; illud auderem, ſtaret contra me lumen illud Eccleſiæ clariſſimum Auguſtinus, cujus ſapientiam pro meritis laudare inter impoſſibilia cum pluribus refero. Parum enim dixiſſe videbor, ſi eum cum S. Hieronymo, & omnibus ævi ſui Catholicis vocavero *antiquæ rurſus fidei conditorem.* Si cum Caſſiodoro ipſum appellavero *inſignem omnium bonarum literarum Magiſtrum, fontem puriſſimum, clariſſimum cæli lumen.* Cum Remigio Antiſiodorenſi *ſolem doctorum.* Cum Abbate Ruperto *veritatis columnam, in qua Dei ſapientia ſuum thronum collocavit.* Si cum Voluſiano pronuntiavero: *Legi Dei deeſſe, quidquid Auguſtinum contigit ignorare.* Hic in tantis doctrinæ ſuæ ſplendoribus, adeo parcus excellentiæ ſuæ fuit æſtimator, paratior ſemper diſcere quàm docere, ut paſſim vellet ſuos libros & ſcripta examinari, emendari, ſeveriſſimè cenſeri & corrigi, & hoc nî fieret, ſe lædi aſſeveraret. Ait alicubi: *nolo authoritatem meam ſequaris, ut ideo tibi putes eſſe aliquid credendum, quoniam â me dicitur. Nullo modo meas literas ab omni errato liberas audeo vel putare vel dicere.* Alibi quoq; ità ſcribit: *Non pigebit* I. *lib. 5. de bapt. c. 17.*

1. de Trin. *me sicubi hæsero quærere; proinde quisquis hæc legit, ubi pariter certus*
c. 2. & 3. *est, pergat mecum; ubi pariter hæsitat, quærat mecum; ubi errorem su-*
um cognoscit, redeat ad me; ubi meum, revocet me. Et cum de erro-
re S. Cypriani ageret, quo putabat rebaptizandos esse hæreticos, non
modò se ait longè positum esse infra merita S. Cypriani, verùm etiam
sua eloquia esse infantilia rudimenta, in comparatione ubertatis S. Cy-
priani, nec suam sententiam de non rebaptizandis hæreticis esse melio-
rem quòd sua sit, sed quòd totius Ecclesiæ sit & verior. Divum verò
Epist. 19. Hieronymum ut censorem super se agnoscit: Rogo, inquiens, *ut me fi-*
denter corrigas, ubi mihi hoc opus esse perspexeris; quanquam enim se-
cundùm honorum vocabula, quæ jam Ecclesiæ usus obtinuit, Episcopatus
presbyterio major sit, tamen in multis rebus Augustinus Hieronymo minor
est. Nihil deniq; suæ industriæ, ingenio, labori, arbitrióq; attribuit,
nisi quod â malo est, certus omne datum optimum, & omne bonum per-
fectum desursum esse â Patre luminum, & gratiâ Dei esse, quidquid un-
dequaq; in se boni esset. Humilitatem quoq; illius abunde loquuntur
confessionum & retractationum libri. In prologo de vita christiana,
se peccatorem primum & ultimum appellat, *insipientiorémq; cæteris, &*
imperitiorem universis. Ingens profectò & admiranda in tanta celsitu-
dine humilitas. At quàm rara hæc in orbe terrarum, nostro præsertim
sæculo, avis! Quot mihi Augustinos, vel illi consimiles, in fastigio sa-
pientiæ micantes, & tamen adeò non oblitos exhibueris, tot venerabor
viros divinos, tot agnoscam miracula; cùm & ipsum hunc D. Augusti-
num quodam in loco subdubitantem audiam, si disputans illis vitiis ca-
rere possit, quæ plerumq; studiis humanis, & concertationibus excitan-
tur, dum supra quàm scriptum est, unus pro altero inflatur adversùm al-
terum. Ad laudatissimam hanc humilitatis virtutem, veluti fræna li-
mitésq; exorbitanti scientiæ ponentem, & cor mortale inflari incipiens
ad saniora revocantem, idem sanctissimus Præsul Dioscorum verbis se-
quentibus invitat: *huic te*, inquiens, *mi Dioscore, ut totâ pietate subdas*
velim, nec aliam tibi ad capessendam & obtinendam veritatem viam mu-
nias, quàm quæ munita est ab illo, qui gressuum nostrorum tanquam
DEUS videt infirmitatem. Ea est autem prima humilitas, secunda hu-
militas, tertia humilitas, & quoties interrogares, hoc dicerem. Hanc
virtutem ipsemet, ut vidimus, non impigrè sectatus est, ut mirum non
sit tam raram in tanto scientiæ fastigio submissionem, altissimo in cælis
thro-

throno, â Deo humilia exaltante præmiatam. Fertur enim, quòd vir quidam sanctus in spiritu raptus, cùm sanctos in gloria conspexisset, & B. Augustinum minimè vidisset, quendam de Sanctis ubinam Augustinus esset fuerit percontatus, qui respondit: *Augustinus residet in excelsis, ubi disputat de gloria Excellentissimæ Trinitatis.* Ità resident in excelsis postea, qui priùs humi serpebant, scientes jacentem in terra unde cadat non habere. Ità humilitas thronum Luciferi, quem præcipitavit superbia, meretur possidere; ità docti per sanctam hanc virtutem elevantur, & supra splendorem firmamenti coruscant in perpetuas æternitates.

Qui autem, ùt ait magnus idem Aurelius, *cothurno tanquam doctrinæ sublimioris elati, non audiunt dicentem: discite â me quoniam mitis sum & humilis corde, & invenietis requiem animabus vestris; & si cognoscunt Deum, non sicut Deum glorificant, aut gratias agunt, sed evanescunt in cogitationibus suis, & obscuratur insipiens cor eorum, dicentes se esse sapientes, stulti facti sunt; & cum Lucifero vanè suum exaltante solium cadunt in profundum laci.* *Confess. lib. 7. c. 9.*

II. Quid hîc dicam de S. Hieronymo, lumine illo Ecclesiæ pariter glorioso? quem D. Augustinus refert græco latino & hebræo eruditissimum eloquio, in literis præsertim sacris usq; ad decrepitam vixisse ætatem, ejúsq; eloquij nobilitatem ab oriente in occidentem instar solaris lampadis resplenduisse; is tamen animo & conversatione semper fuit humillimus: *nihil*, inquit, *â pueritia ità vitare conatus sum, ut animum tumentem, & erectam cervicem, Dei contra se odium provocantem.* *ad Albigensem.*

S. Gregorius doctrinâ non minùs quàm sanctitate maximus, libros suos dum adhuc viveret, ob nimiam humilitatem publicari nolebat, & in aliorum comparatione suos nihil valere existimabat. B. Augustini scripta cum suis comparans, illa siliginem, sua verò furfures appellabat: *si delicioso*, inquit, *cupitis pabulo saginari, S. Augustini opuscula legite, & ad comparationem siliginis illius, nostrum furfurem non quæretis.* Primus deniq; in Epistolis suis se servum servorum Dei nominavit. *lib. 8. Epist. 39.*

Ad illum Aquilinum oculum intuendum me jam converto D. Thomam Aquinatem, qui ob doctrinam suam minimè superbiâ elatus aut inflatus, quantò in contemplatione sublimium plùs eminebat, tantò in sui despectione magìs demittebatur; & cùm sub Alberto M. studens multam sibi jam eruditionis materiam congregâsset, pythagoricum

tamen

tamen silentium humilitatis causâ sibi indixisse videbatur, ut illud quod de Paula Romana prodidit D. Hieronymus, genere mutato ei quàm maximè quadrare videatur. *Nihil ingenio ejus dociliùs fuit; tardus erat ad loquendum, velox ad audiendum, memor illius præcepti: Audi Israël & tace.* In colloquiis & ubiq; verbosæ scientiæ venditationem cavens & jactantiam, tantâ passim utebatur taciturnitate, ut condiscipulis eo nomine in contemptum venerit, qui eum bovem mutum appellabant. Sed hic bos mutus mugitu suo universum postea orbem implevit.

Libet hîc attexere singulare in ipso humilitatis exemplum. Cùm semel Angelici jam Doctoris laude insignis, Bononiæ in Cænobio ambularet contemplationi intentus, frater quidam alterius Cænobij, qui sanctum virum non noverat, â Priore petijt, ut liceret ipsi cum fratre qui primus ei venisset obviam, ad quædam expedienda negotia egredi in urbem. Priore annuente, ante omnes incidit in S. Thomam, dixítq; ei: *Frater, Prior jussit te mecum ire.* Mox præeuntem fratrem vir sanctus sequitur; sed cùm ille iret festinantiùs, non potuit eum assequi; itaq; non raró ab illo arguebatur, sed vir sanctus humiliter se excusabat. Ut autem cives viderunt tantũ virum parvi momenti fratrem sequi, existimabant id errore fieri. Accedunt igitur ad illum fratrem, indicant quem virum post se ducat. Tum ille ad S. Thomam conversus, obnixè eum rogavit, ut veniam daret suæ ignorantiæ. Cives autem cum multa reverentia virum Dei compellantes, sciscitabantur, cur adeo se abijcere voluisset? at ille: *monastica*, inquit, *Religio, sanctæ obedientiæ studio perficitur, quâ homo homini se subijcit propter Deum, quemadmodum Deus ipse se hominibus, causâ salutis humanæ submisit.* O egregium humilitatis exemplum! confundens vanos & elatos sæculi nostri sapientes, qui nihil quàm honorem suum, & æstimationem quærunt, ac eruditionis suæ causâ omnibus cæteris præferri se debere existimant, amant primos recubitus in cænis, & primas cathedras in Synagogis, & salutationes in foro, & vocari ab hominibus Magistri & Doctores. Adeo demũ humilis præfatus ingenij Angelici Doctor fuisse legitur, ut per totum vitæ suæ decursum nullum unquam complacentiæ propriæ aut vanæ gloriæ stimulum senserit, quemadmodũ etiam fratri Reginaldo confessus est dicens: *Deo gratias ago immortales, quòd inanis superbiæ morbo nunquam laboraverim.* Cui proinde Joannes Papa XXII. in bulla canonizationis suæ hoc præconium attribuit: *fuit vir â terrenorum ambitione semotissimus, nullâ de se scientiæ opinione superbus.* Omit-

Matt. 23.

Ex Pizzoni chron. bull. canoniz. cap. 3. & 7.

Omitto hîc plures scientiâ Illustrissimos, qui typhum superbiæ cor inflantem humilitatis subsidio represserunt, nec unquam prudentes apud semetipsos extiterunt. Pro exemplo postremò adducam Gerhardum illum, de quo frater ejus mellifluus Bernardus ità testatur: *Cùm omnium judicio omnibus esset sapientior, solus in suis oculis non erat sapiens.* *Utinam multos*, inquit ibidem S. Bernardus, *etsi minùs sapientes, non plùs tangat illa maledictio; væ qui sapientes estis in oculis vestris.* *hom. 29. in Cant.*

III. Sed utinam his exemplis commonerentur eruditi, ac saperent aliquando, discerént q; humilitate veram compleri sapientiam, & ut ait D. Chrysostomus: *minimis se adnumerare, caput esse totius Philosophiæ Christianæ, atq; fastigium.* *hom. 3. in Matth. c. 1. & 8.*

Ubi humilitas ibi & sapientia. * *Lumen intelligentiæ humilitas aperit, superbia abscondit*, teste S. Gregorio, *nam secretum quoddam pietatis est, ut tantò minùs ad illud animus perveniat, quantò magìs intumescit; quia eo ipso foras repellitur, quò insaniùs inflatur.* Humiliemur itaq; in conspectu Domini, non altum sapiamus, neq; multùm de scientia nostra nobis præsumamus; vocemus nos Idiotas & insipientes, ut sapientes effici mereamur, nulli vel minimo nos præferamus, & parati simus â quolibet quantumlibet indocto veritatem edoceri. Legimus in vitis Patrum de quodam sene, qui cùm aliquando septuaginta hebdomadis jejunâsset, semel tantùm in hebdomada corpus cibo reficiens, eum in finem, ut intelligentiam cujusdam scripturæ â Deo consequeretur, nihil tamen jejunio suo profecit. Quamobrem apud se constituit, fratrem quendam accedere, ut ab eo requireret scripturæ sensum. Cùm jam cellâ suâ egressus clauderet ostium suum ut abiret, missus est ad eum Angelus Domini dicens: *septuaginta hebdomadæ quas jejunâsti non fecerunt te proximum Deo. Nunc verò quando humiliatus es, ut ad fratrem tuum pergeres, missus sum indicare tibi sermonem.* DEUS videlicet humiles docet atq; illuminat, & intellectum dat parvulis; mundi verò sapientes confundit, & stultam facit sapientiam ipsorum. *proverb. 11. lib. 25. Moral. lib. 5. libell. 15. n. 72.*

Paucis hisce de rara doctorum humilitate delibatis, ad frequentes miserandósq; ipsorum casus & præcipitia describenda me confero. Postquam enim inflante superbiâ, spiritu arrogantiæ & præsumptionis elati in altis volare cæperint, in ima miserrimè deturbantur. Absterreant po-

tiùs ab eruditionis ſtudio ſalutis ſuæ cupidum, plurimorum ſcientiâ ſuâ infatuatorum caſus lacrymandi, quàm invitent in multa ſapientia humilium exempla; expendat quiſq; innumera doctis hominibus in via ſalutis occurrentia pericula, per quæ ſenſim itur ad grandius periculum amittendæ beatitudinis, ut conſultiſſimè Divus pronuntiaverit Hieronymus:

Epiſt. 22. *meliùs eſt aliquid neſcire ſecurè, quàm cum periculo diſcere.*

Quidquid terrenum noſtris ſe captibus offert,
Occultat laqueos muſcipuláſq; ſtygis.
Dum capimus capimur; ſi diligis ergo ſalutem,
Qui modo multa capis, ne capiâre cave.
Inſidias humilis vincit; te ceperis ipſum,
Et cunctos orci tranſgrediêre dolos.
At rara hæc uirtus, albóq; ſimillima corvo,
Paucos namq; humiles improba gignit humus.

CAPUT XXVIII.

Funeſti & lacrymandi Doctorum caſus exemplis quibuſdam demonſtrantur.

I. QUis non uberes fundat cum D. Auguſtino lacrymas, manantes de *concuſſo ſpiritu, conſideratione periculorum omnis animæ, quæ in Adam moritur.* Filij tamen hominum, proh dolor! ſponte accumulant ſalutis ſuæ pericula, lubricis vijs quàm libentiſſimè inambulant, in quibus mille laquei, mille diſcrimina, & hoſtium vitiorúmq; latrunculis inſeſſa omnia; tramites amant difficiles & ærumnoſos, qui poſt afflictionem carnis temporalem, æternùm quoq; miſeros peſſumdant mortales, & in triſte Inferni Barathrum præcipitant.

Quid ità ſtudioſe ſcientiarum homo, & ſalutis tuæ incurie deliras? quid deſipis? & ut D. Bernardi verbis te compellem; *quid in omnibus es prudens, & circa temetipſum es inſipiens? & quantò magìs foris es ſapiens, tantò magìs intus ſtultus efficeris? * quid tibi prodeſt ſi univerſum mundum lucreris, te unũ perdens? etſi ſapiens ſis, deeſt tibi ſapientia, ſi tibi non fueris ſapiens.* Alexander Magnus in Calliſthenem dicebat: *ſapientem ego odi qui ſibi ſapit nihil.*

Serm. de miſer. hũ. Idem de conſider. lib. 2.

Quan-

Quantùm porro insit periculi scientiis, quàm lubricæ sint semitæ quas incedis, per quas ad mortem curris, etsi satìs ex prædictis innotescere possit, docebunt ulteriùs lamentabiles doctissimorum quorundam casus & ruinæ, qui viam hanc incautè ambulantes, typho perniciosissimo in transversum acti, periêrunt. Et ut cum D. Augustino loquar: *tantò in majores errores iêrunt, & in majora præcipitia prolapsi sunt, quantò præsidentiùs tanquam suis viribus cucurrerunt.* *Vidimus*, inquit hic S. Doctor, *multos, & audivimus à Patribus nostris, quod utiq; sinè magno tremore non recolo, sinè multo timore non confiteor, ascendisse primitùs quodammodo usq; ad cælos, & inter sidera nidum suum collocâsse, postmodum autem cecidisse usq; ad abyssos, & animas eorum in malis obstupuisse. Vidimus stellas de cælo cecidisse ab impetu ferientis caudæ draconis, & eos qui jacebant in pulvere terræ, à facie sublevantis manûs tuæ Domine mirabiliter ascendisse. Vidimus vivos morientes, & mortuos à morte surgentes, & eos qui inter filios Dei ambulabant, in medio lapidum ignitorum, quasi lutum ad nihilum defluxisse.* Satagis & tu candide Lector aliquas videre stellas, quæ unde coruscare debuerant in perpetuas æternitates, inde lamentabilem miserúmq; in modum, horrendo posteris omnibus exemplo sunt ecclypsatæ? stellas imprimis tres de numero plurimorum accipe, clarissima illa sæculorum suorum astra, Origenem, Hosium, Tertullianum, qui de summo scientiarum ac gloriæ fastigio decidentes, gravi Orbem universum horrore metúq; concusserunt.

Soliloqu. cap. 19.

II. Et ut ab Origene principium atq; originem ducat narratio, quid hoc olim viro majus? quid illustrius? vel Christianæ vitæ, virtutísq; zelo, vel in omni sciendi genere peritiâ? cui adhuc puero dormienti Pater Leonides, qui tandem capite in Christi confessione abscisso, filium post se orbum reliquit, sæpiùs astans, pectúsq; ejus stragulis denudans, magnitudinis ejus præsagus, perinde acsi sacer Dei spiritus idem ipsum sibi tanquam Templum consecrâsset, cum reverentia osculabatur, séq; pro tali filio beatum ac felicem existimabat; quem etiam dum in carcere pro Christi fide detineretur, ad martyrium habuit adhortatorem, ipsum tam pusilla in ætate martyrij etiam sitientissimum, ut gliscente persecutionum turbine, quin vitam exponeret, vix Matris precibus, cohortationibus, artibúsq; variis domî potuerit cohiberi. Origenes iste est, qui anno ætatis suæ decimo octavo divinas literas publicè profiteri cœpit,

succeſſu tam felici, ut diſcipulorum ſuorum complures promoverit ad martyrium, nec paucos de ſchola ſua Eccleſiæ tranſmiſerit ſacerdotes, Epiſcopos, & Doctores; qui miram hominum frequentiam ad fidem veram convertit; cùm teſte Euſebio, vitæ ipſius actiones & officia ſynceriſſimæ & maximè ingenuæ ſapientiæ documenta complecterentur, & ut eſt in proverbio, qualis ejus eſſet oratio, tales eſſent & mores; & quales mores, talis eſſet & oratio. Qui ſæpe cæleſtem ſponſum ſibi adventare conſpexit, & ſecum eſſe quamplurimùm, quod de ſe ipſo teſtatur, ubi addit: *Et hoc crebro facit, donec illum verè teneam, & aſcendam innixus ſuper fratruelem meum.* Origenes iſte eſt, cujus quanta admiratio, quanta gloria fuerit, quis ſufficienter edicere valeat? *quis non ad eum*, ut Vincentij Lirinenſis verbis utar, *paulò religioſior ex ultimis mundi partibus advolavit? quis Chriſtianorum non penè ut Prophetam, quis Philoſophorum non ut Magiſtrum veneratus eſt? * de cujus incredibili quadam ſcientia*, inquit Lirinenſis, *qui referentibus nobis Chriſtianum non accipit teſtimonium, ſaltem teſtificantibus Philoſophis, gentilem recipiat confeſſionem. Ait namq; impius ille Porphyrius, excitum ſe famâ ipſius Alexandriam ferè puerum perrexiſſe, ibiq; eum vidiſſe jam ſenem, ſed planè talem, tantúmq;, qui arcem totius ſcientiæ condidiſſet.* Origenes demum iſte eſt, cujus librorum tria millia ſe legiſſe Divus atteſtatur Hieronymus, nec mirum id cuiquam videri debet, cùm ſena ipſorum millia per ipſum conſcripta fuiſſe tradat Epiphanius; cui celeres ſcribæ plus quàm ſeptem, dictanti aderant, cùm D. Hieronymo & Ambroſio, unus ipſorum teſtimonio, fuerit ſatìs.

An. 220. n. 12. *Dum mecum hæc ipſe*, inquit in Annalium hiſtoria Baronius, *conſidero, obſtupeſco, déq; Origene ſententia illa Proverbiorum in mentem venit: hæreditas ad quam feſtinatur in principio, in noviſſimo benedictione carebit, quod & comprobavit eventus; haud enim feſtinanter per ingenij pernicitatem divina adeunda atq; pertractanda ſunt ſcripta; cùm nec in addiſcendis profanis laudetur à Quintiliano præcox ingeniũ. Quapropter & illud neſcio an laudem promereatur Origeni, quòd adhuc adoleſcens primò ſtatim Cantica Canticorum interpretatus eſt, & explanandum illum librum aßumpſit, quem ejuſmodi ætatis hominibus vix legere licebat.* Quid illum tandem è ſummo probitatis ac perfectionis apice dejecit quàm ſcientia? quid de ſcientiæ faſtigio in abjectiſſimam præcipitavit dementiam, quàm ambitio? Ille nimirum tantus ac talis, cum

cum quo sæculi illius quisq; potiùs errare mallet, quàm cum aliis vera sentire, dum, ut ait Lirinensis, gratiâ Dei insolentiùs abutitur, dum ingenio suo nimiùm indulget, sibíq; satis credit, dum parvipendit antiquam Christianæ Religionis simplicitatem, dum se plùs cunctis sapere præsumit, dum Ecclesiasticas traditiones, & veterum Magisteria contemnens, quædam scripturarum Capitula novo more interpretatur (ut graviorem ejus lapsum historicis nondũ pro certo cognitum prætercam) post temerariam sui evirationem, ab unitate fidei Catholicæ, doctrinarum pravarum se novitate segregavit, animas ante infusionem in corpus peccâsse asserens, & in id tanquam in carcerem pro pœna includi, nec beatitudinem, neq; miseriam esse perpetuam asseverans, impiorúmq; hominum, ac dæmonum tormenta finem quandoq; habitura; inæqualitatem personarum in Trinitate docens, Filiúmq; Dei hominibus comparatum, veritatem esse, collatum verò Patri, mendacium; & quantùm distant Apostoli â Christo, tantùm discerni filium â Patre, ut non immeritò pater & fons Arianorum ab Epiphanio sit appellatus; ignorantiam divinis in Trinitate personis impingens, negando Patrem â Filio, aut Filium â Spiritu sancto videri posse; Cælum, lunam, solem, stellas, & aquas super firmamentum, animatas & rationales quasdam virtutes esse affirmans, aliáq; passim prava dogmata disseminans, ob quæ ab Ecclesia proscriptus, ab Anastasio Papa damnatus, in sexta Synodo reprobatus, tot antiquorum Patrum conspirantibus in illum sententiis est impetitus, illámq; Cassiodori de se pronuntiari meruit sententiam: *ubi bene, nemo meliùs; ubi malè, nemo pejùs.* Nisi tandem pòst resipuit, tunc præsertim, cùm Hierosolymis â sacerdotibus in Ecclesia docere compulsus, multúmq; coactus surrexit, ut de ipso habet Epiphanius, & illum solum versiculum prolocutus: *peccatori dixit DEUS, quare tu* *Psal. 49.*
enarras justitias meas, & assumis testamentũ meũ per os tuum? complicitum librum deposuit, & cum fletu, lacrymísq; consedit, omnibus cum ipso plorantibus; aut nisi liber ille, qui *Lamentationes, seu pœnitentia Origenis* inscribitur, inter apocrypha â Papa Gelasio relatus, verè attribuendus sit Origeni; Quid mirum, si eum Theophanes Monachus, ut in prato spirituali narratur, cum cæteris hæresiarchis in igne æterno vidit ardentem? *Non ille*, ut de ipso Suidas habet, *Salomonem audijt dicentem: fili cave multos componas libros, & ore tuo properes; cor tuum non sit velox ad proferendum sermonem coram Deo.* DEUS *namq; in*

cælo sursum, & tu in terra deorsum, proinde verba tua pauca sint; multa enim verba multiplicant vanitatem. *Noli esse justus multùm, nec plùs sapiens quàm necesse est, ne obstupescas.*

Libeat ipsum Origenem suis lamentantem verbis audire, in libro prædicto, si tamen ipsi tribuendus sit; prorumpit ibi lacrymabiles in has voces: *ô cor obcæcatum! quomodo non recordabaris? ô stulta mens! quomodo non recogitabas? ô indistincta discretio! quomodo non intelligebas? ô sensus intelligentiæ! ubi dormitabas? sed ad somnum te diabolus provocavit, & infelicem animam mortificavit; ligavit fortes meos, & abstulit scientiam meam, ligavit fortes meos, & vulneravit me. O diabole quid fecisti mihi? ô diabole quomodo vulnerâsti me? flebam aliquando super Samsonem, sed pejora perpessus sum; flebam super Salomonem, & deteriùs cecidi.* Quis ad casum columnæ hujus non contremiscat? Quis non salubriùs Origeni judicet ignorantem vixisse? quàm summum eruditionis ac sapientiæ tenuisse apicem; unde primùm in superbiam, ac tandem in perditionis abyssum, lamentabili tremendóq; posteris casu est prolapsus.

III. Prodeat jam in conspectum Lectoris, sidus illud sæculi quoq; sui lucidissimum Tertullianus, cujus viri eminentiam, & laudes datâ occasione passim decantat D. Hieronymus: *Tertulliano*, inquit, *quid acutius? quid eruditius?* Idem in Apologetico libro, quem adversùs gentes Tertullianus conscripsit, cunctam sæculi disciplinam ait contineri. Eundem Tertullianum eodem teste S. Hieronymo D. Cyprianus assiduè lectitabat, ad cujus lectionem cùm se accingebat, *Da Magistrum* dicere solitus est Notario. Hoc tam præclarum doctrinæ lumen, cùm multos ex errorum tenebris ad veram lucem revocâsset, orbémq; totum eruditionis suæ fulgore replevisset, ac luculentissimum illum, ac disertissimum commentarium adversùs hæreticos, quem titulo de præscriptione consignavit, priùs scripsisset, in eóq; quænam, ac penes quos Catholica staret Ecclesia, perspicacissimis firmissimísq; demonstrâsset argumentis, tandem indignè forsitan accipiens, ut autumat Baronius, victorem Congentilem suum, in Pontificatûs summi honore sibi prælatum, vel quòd non adeò, ut sibi præsumpserat, ejus officiis coleretur, Romanæ Ecclesiæ se posuit adversarium, & in ejus Præsides acerrimè invectus, dicteriis eos lacerare non desinebat; in fædos præterea pudendósq; procidit errores, ut ab Ecclesia Catholica proscribi meruerit. Montani enim impo-

impoſtoris primùm tuebatur dementiam, Cataphrygarum etiam Montani ſectatorum ſecutus eſt inſaniam, ſeveriora dogmata ſed falſa docens, dum ſecundas nuptias damnavit, & Catholicos pſychicos ſeu animales appellavit; animam præterea quamvis immortalem, corpoream tamen aſſeruit, ſceleratorúmq; hominum animas poſt mortem, in dæmones & quæcunq; animalia malis ſuis meritis congrua commutari. Ingemiſce mecum lector Chriſtiane, magnitudinem tantam ad ima redactam, colorem optimum immutatum, obſcuratam viri talis ac tanti claritatem. Et quæ casûs tam deplorandi cauſa? quæ tam lacrymoſæ metamorphoſeos occaſio? invidiam fuiſſe audiviſti; ſed quid invidiam concitavit? ambitio & ſuperbia; quæ verò Mater has peſtilentes filias progenuit niſi eruditio & ſcientia? Quapropter ex hoc Tertulliani exemplo quilibet formidare diſcat, nec alta ſapere, quiſquis ſe ſapientem exiſtimat, dum videt mortalium ſapientiſſimos in aſtutia ſua comprehenſos, quíq; prudentes erant apud ſeipſos, ſummè fatuos evaſiſſe, & apud Jeremiam ſcriptum legit: ſtultum factum eſſe omnem hominem â ſcientia ſua.

Ad Hoſium, Abrahamium illum ſenem, verè oſium, id eſt Sanctum, & Patrem Epiſcoporum ab Athanaſio vocitatum, mea ſe convertit narratio. Cujus viri laudes eodem referente Athanaſio, etiam in ipſo Arianorum ore lego perſonantes, ſic Conſtantinum Imperatorem alloquentium: *Nil fecimus quamdiu ſupereſt Oſius, etiamſi alios in exilium profligaverimus; quamdiu enim ille in ſuis agit, omnes in ſuis Eccleſiis agere videntur; poteſt & ille verbis, & authoritate fidei ſuæ omnes contra nos inducere; hic princeps eſt Synodorum, & ſi quid ſcribit, ubiq; auditur; hic formulam fidei in Nicæna Synodo concepit, & Arianos ubiq; pro hæreticis traduxit.* Ad ejus viri tanti lacrymabilem jam caſum venio, qui ex Baronij ſententia præteritorum omnium caſus, ſive Origenis, ſive Tertulliani, vel quorumvis aliorum videtur ſuperâſſe. *Nullus enim*, inquit Baronius, *æquè ac ipſe, neq; tantâ temporis diuturnitate, tot tantíſq; publicis actionibus, iiſdémq; ſummis, ac ſtatum totius Reipublicæ Chriſtianæ ſpectantibus, tum in Occidente, tum in Oriente perfunctus, nullus æquè ut Oſius ſpectatus eſt; cui non concilio hic interfuit, atq; magna pars fuit? ut Eliberino, Arelatenſi, Neo-cæſarienſi, Alexandrino, Gangrenſi, duobus magnis atq; œcumenicis Conciliis Nicæno & Sardicenſi & aliis, quorum memoria excidit;* quem tot, tantíq; ponderis legationes Apoſtolicæ decorârunt, quem in ſuo ipſius fidei

IV. *An. 357. n. 18.*

Chri-

Christianæ tyrocinio Constantinus Imperator inhærescentem suo lateri habere voluit, quem parentem nomine diceret, atq; filiali affectu coleret. Hunc illum ipsum Osium, jam ferè centenarium, corde depravato in Conciliabulo Sirmiensi ignominiosè prostratum, & fidei Nicænæ turpiter factum proditorem quis non obstupescat? Ejusmodi Osij planè miserando casu Catholicum orbem contremuisse, concussásq; solidissimas petras, Baronio facilè crediderim, & abietes ululâsse, quia cecidit cedrus; Osius videlicet ille Conciliorum Magister tam inopinatè prostratus, ac instar salis infatuati pedibus proculcatus, tantúsq; exercitûs Christiani dux desertor ejus ac transfuga ignominiosè effectus est. Horrendum ejus casum lamentabilior excepit obitus, si Isidoro Episcopo Hispalensi fides adhibenda, qui narrat Osium residentem fastu quasi regalis imperij, cùm sententiam contra Gregorium Eliberitanũ conaretur exprimere, subitò ad ejus preces os vertisse, cervicem pariter distorsisse, ac de sede in terram elisum expirâsse.

V. Sed an hîc Salomonem pertransibo, in mortalium genere sapientissimum? cujus cor DEUS adeò scientiâ & intelligentiâ replevit, ut fama sapientiæ ejus cunctas terræ regiones sit pervagata; ut omnes Reges terræ faciem ejus videre desiderârint ad audiendam sapientiam, quam dederat DEUS in corde ejus. Quid tamen talis ac tantus? an sapientiæ suæ auxilio, quam insuper divinitùs infusam accepit, se â casu liberavit, ac præservavit? minimè. Quin potiùs occasione illius fortè prolapsus est. Lego in Regum historia, cùm jam esset senex, depravatum esse cor ejus, ut sequeretur Deos alienos. Quod licèt per mulieres accidisse scriptura narret, non tamen in hanc, velut primam causam lapsum ejus refundit, permittens nobis sentiendi licentiam, Salomonem ambitionis primùm superbiæq; vitio, quod initium est omnis peccati & sapientibus cognatum, in conspectu Dei deliquisse, ob quod â DEO desertus, in reprobum sensum dari meruit, ut fædo mulierum amore dementatus, Deos illarum adoraret; non enim est Deo insolitum, superbiâ tumidos

Rom. 1. tradere *in desideria cordis eorum*, *in immunditiam* præsertim *& passiones ignominiæ*. Longè fac â me Deus meus donum tale, etiam de manu tua promanans, cujus usus periculosæ sit plenum opus aleæ, nisi & gratiam perseverantiæ præstes, ne de munere tuo elatus, cadam â majoribus donis tuis.

VI. Ut clariùs pateat, quantùm scientia mentes hominum inflare soleat

leat ac dementare, non videtur hìc esse tegenda silentio portentosa Simonis cujusdam de Tornaco superbia, quâ impiè elatus posuit os suum in cælum blasphemans, & ex Theologo subtilissimo repentè infante rudior evasit, ut neq; nominis sui, neq; primorum elementorum recordaretur. Refert Exemplum hoc Cantipratanus in libris apum, sic quoddam caput exordiens: Quàm vera autem, & quàm efficax sit illa sententia: *confundentur omnes plectentes subtilia*, exemplo evidentissimo sub nostro ferè tempore videamus. Magister Simon de Tornaco Parisiis in Theologia regebat, & erat excellens ille suo tempore, sed contra decentiam talis officij supra modum incontinens & superbus. Hic cùm super omnes Doctores Civitatis Auditores haberet, & in schola coram omnibus de humilitate altissimæ doctrinæ Christi quæstionem disputatione præhabitâ terminaret, in fine tandem datus in reprobum sensum, in execranda contra Christum blasphemiæ verba prorupit. *Tres sunt*, inquit, *qui mundum sectis suis & dogmatibus subjugârunt: Moyses, JESUS, & Mahomettus. Moyses primò Judaicum populum infatuavit. Secundò, JESUS Christus à suo nomine Christianos. Tertiò, gentilem populum Mahomettus.* Nec mora, eversis oculis pro humana voce mugitum emisit, & epilepsiâ statim elisus est in terram. Plagâ ergo insanabili eum percussit Omnipotens, omníq; scientiâ usq; ad prima literarum elementa privavit; & graviori quidem in animo plagâ percussus est, cùm usq; in diem mortis suæ quasi mutus comparatus est jumentis insipientibus, & in luxuriæ fœditate permansit. Et vide supremæ admirationis miraculum: Aleydem fornicariam concubinam suam nominare poterat & sciebat, Boëtium verò de Trinitate, qui juxta eum ad spectaculum ponebatur, quem olim cordetenus sciêrat, nec nominare noverat nec valebat.

Apum lib. 2. c. 48.
Isaiæ. 19.

Bzovius eandem refert historiam, paulò aliter à Nicolao Episcopo Dunelmensi descriptam. Ait illum gente Anglum, Patriâ Cordubensem, sacras literas publicè cùm ingenti laude Parisiis docuisse; cúmq; incidisset in quasdam difficillimas & impeditissimas, propter rerum abstrusarum, omnémq; captum humanum superantium magnitudinem, de Sacra Triade quæstiones, tam Catholicè quàm apertè & luculenter difficultates illas expedivisse, ut maximam omnibus audientibus admirationem excitârit. E quibus, cùm quidam conjunctissimi immensas in illum laudes congererent, & hortarentur, ut illa ipsius disceptatio literis

Bzovius An. Christi. 1201.

ad perpetuam æternitatem commendaretur, illum tantis Dei beneficiis ingratum, Chriſtianæq; omnis modeſtiæ oblitum, inſolenti quodam faſtu, tam arroganti jactatione ſe extuliſſe, ut in hæc verba aures Chriſtianas graviſſimè percellentia prorumperet: *ô Jeſule, Jeſule, quantum ego tuæ legi addidi; cui ego ſi me ſemel opponere vellem, facilè magìs maſcula & herculea argumenta in medium proferre poſſem, quibus illam omnem prorſus labefactarem & everterem.* O ſuperbiæ portentum! *quid non audeat typhus morticinæ pelliculæ! quò ſe non præcipitat præſumptio carnis & ſanguinis!* In pœna tam procacis linguæ, ac tumidiſſimi cordis, cum narratione Cantipratani conſentit Bzovius, niſi quòd addat eum prima literarum elementa, biennio poſt à puero quodam diſcere coactum, quem præeuntem, cum magna difficultate balbutiendo ſequebatur.

Auguſtinus.

Lugubrem alterius cujuſdam magni Doctoris caſum & interitum refert in Catechiſmo ſuo hiſtorico Dauroultius, ex Joſepho à coſta, qui ſequentibus verbis illum deſcribit. Nullâ re capitur humana mens, neq; faciliùs neq; potentiùs quàm ſuperbiâ. Nulla vis eſt veneni, nulla meri copioſi, nulla febris phreneticæ, quæ ſic ſtatum mentis evertat; nulla medicatiſſima potio in furorem ſic rapit, ut animo ſemel humano imbibita ſuperbia. Et quæ per furorem ſuperbiæ loquimur, cogitamus, agimus, ea ſanè humilitate admiramur atq; erubeſcimus. Ubi enim humilitas ibi ſapientia, ubi ſuperbia ibi protinus contumelia. Quod ut manifeſtius fiat, referam cujuſdam elatæ mentis faſtu laborantis non fictã fabulam. Fuit in Peruenſi Regno, vir magnî pro illo tempore æſtimatus, doctus Theologus ac Theologiæ profeſſor, idémq; Catholicus & pius diu habitus, ac pene tunc hujus urbis Oraculum. Is familiaritate mulierculæ cujuſpiam, quæ ſe edoceri ab Angelo magna quædam myſteria jactabat, quæq; extra ſe interdum rapiebatur aut rapi ſimulabat, veluti altera olim Philumena aut Maximilla Montani, ità devinctus eſt, ut illam de ſummis Theologiæ quæſtionibus ſæpe conſuleret, in omnibus pro oraculo haberet, magnis revelationibus plenam & Deo valde charam prædicaret, ſatìs alioqui ſordidam, & perexiguo ſenſu præditam, niſi ad inſtruenda mendacia. Igitur ſive à diabolo corriperetur (quod facilius eſt credere) cùm ejuſmodi ecſtaſim pateretur, ſive callidè eam fabulã ſimularet, quod nonnulli viri prudẽtes exiſtimârunt, ille Theologus, quòd à muliercula magna & mira de ſe audiret, & multò grandio-

Joſephus à Coſta, de temp. noviſ. lib. 2. c. 11.

ra

ra futura conciperet, libenter ei se discipulum addixit, cujus Patrem spiritualem agebat. Quid multa? eò abductus est homo, ut miracula facere tentaret, & fieri sibi persuaderet, cùm miraculi vestigium ne tenue quidem extaret. Ob hæc, & quòd propositiones aliquot ab illa Prophetissa accepisset, à sensu Catholicæ Ecclesiæ alienas, à sanctissimæ Inquisitionis Judicibus toto hoc Regno stupente comprehensus est; ibi per quinquennium ferè detentus, examinatus, ac tandem patefactus est homo omnium superbissimus & insanissimus. Cùm enim Angelum sibi divinitus datum, â quo omnia quæ vellet disceret, ac deinde Summâ Dei ipsius familiaritate & immediato colloquio se potitum pertinacissimè assereret, in eas nugas delatus est, quas nisi ab homine prorsus mentis emotæ dici nullo modo quisquam sibi persuadeat. Erat verò ille tam integro sensu, quod ad cerebrum attinet, ut mihi integrior non sit. Itaq; & seriò affirmabat se & Regem futurum, & Pontificem Summum sede Apostolicâ ad hæc Regna translatâ; concessam quoq; sibi sanctitatem super omnes Angelos, & Choros cælestes, atq; Apostolos omnes; quin etiam oblatam ipsi â Deo unionem hypostaticam, sed ab ipso non esse admissam. Datum quoq; se Redemptorem Orbis, quoad efficaciam ut ille loquebatur, quòd Christus solùm quoad sufficientiam fuisset. Omnem statum Ecclesiasticum abrogandum, Leges verò alias se editurum faciles & apertas, secundùm quas cælibatus Clericorum tolleretur, multitudo uxorum concederetur, confessionis necessitas excluderetur. Hæc atq; alia tantâ contentione affirmabat, ut nos teneret attonitos, quòd homo talia sentiens non insaniret. Deniq; diu evolutis gestis illius, & plusquam centum & decem propositionibus hæreticis, aut â sana Ecclesiæ doctrina alienis, condemnatis, jussi sumus (ut habet de more sacrum illud Tribunal) cum homine disputare, si fortè ad mentem & fidem revocare possemus. Convenimus autem cum ipsis Judicibus & Episcopo Quitensi tres alij. Eò introductus homo, eâ libertate & facundiâ perditissimam suam causam defendit, ut ego in hodiernum diem etiam stupeam eò adigi posse mentis humanæ superbiam. Professus est doctrinam suam non posse monstrari, nisi divinâ scripturâ & miraculis, quòd esset superior omni humanâ ratione. Scripturæ autem testimoniis longè se apertiùs atq; efficaciùs probâsse, quàm probaverit Paulus JESUM Christum fuisse verum Messiam. Miracula autem se perpetrâsse plurima, eáq; tanta, ut Christi resurrectio non fuerit majus. Nam & se veriſſi-

rissimè esse mortuum, & resurrexisse, atq; id evidentissimè ajebat esse ostensum. Scripturas verò proferebat memoriter (cùm nullum librum haberet, atq; ipso etiam Breviario spoliatus esset) tot & tam longas ex Prophetis & Apocalypsi, ex Psalmis & aliis locis, ut vel memoria esset admirationi. Eas verò ità ad sua commenta adaptabat, ità allegorizabat, ut quivis vel rideret vel fleret. Postremò si miraculis rem agere nobis placeret, se libenter ea statim exhibiturum. Hæc ità dicebat homo, ut vel nos insanos putare videretur, vel ipse insanire. Nam & per revelationem sibi innotuisse jactabat, Serenissimum Joannem Austriæ, bello navali â Turca esse superatum, & Regnum Hispaniæ â Philippo invictissimo jam pene amissum, & Concilium Romæ habitum, ut de deponendo Gregorio, & alio subrogando ageretur. Et cùm essent omnia usq; adeo falsa, ut amplius esse non possent, ab illo tamen asserebantur ut notissima nobis. Deniq; cùm nihil profecissemus per duos dies disserendo, & ad publicum spectaculum esset cum cæteris (ut in Hispanijs fieri solet) delatus, intuebatur semper in cælum, ignem in inquisitores, & omnes grassaturum cælitùs expectans, ut illi erat pollicitus diabolus; atq; ignis quidem nos nullus ex alto corripuit, illum verò & Regem, & Pontificem, & Redemptorem, & novum legislatorem, ex imo flamma rapuit, atq; redegit in cineres.

VII. Quid sentis Christiane lector? an non cor perhorrescit tantam doctorum insaniam? en quo sapientes suos effert typhus scientiæ & ambitionis. Frater Ægidius Ordinis S. Francisci, ut refert Chronicon ejusdem, (p. 1. l. 7. c. 7.) cùm audisset Heliam virum doctissimum, sui Ordinis Magistrum generalem, quòd â sede Apostolica defecisset, partes secutus Friderici II. Imperatoris, anathematis sententiâ fulminatum, & â Christi corpore, hoc est Ecclesia, præcisum esse, humi prostratus, magno nisu intrà ipsam terram insinuare se velle videbatur. A suis rogatus quid moliretur? *infra terram*, inquit, *me volo demittere, quia iste ascendendo nimis ità turpiter lapsus est.* Prosterno ego me quoq; & allido terræ, dum tam altè cadit superbia tam sublimium doctorum, quorum graves & terribiles casus vel cogitare humana mens perhorrescit.

(*Ad ff. de monte Dei.*) Saluberrimè itaq; monet D. Bernardus: *absit ô fratres â conscientia vestra æstimatione, â parvitate & humilitate vestra, ab ore vestro omnis altitudo; quia altum sapere mors est, & facilè est in alto se contuentem obstupescere, & de vita periclitari.* Bene quoq; admonet Thomas

mas de Kempis: *multùm præcave à vana complacentia & superbia, propter hoc multi in errorem ducuntur, & in cæcitatem pene incurabilẽ quandoq; labuntur; sit tibi in cautelam & perpetuam humilitatem ruina hæc superborũ, de se stultè præsumentium. * Meliùs est sapere cum humilitate, & parva intelligentia, quàm magni scientiarũ thesauri cum vana complacentia. Meliùs est tibi minus habere, quàm multũ unde possis superbire.* *Kemp. de imit. Chri. l. 3. c. 6. Idem ibid. c. 7.*

Si igitur tristes casus & salutis jacturã, si mentis tumorem eò disponentem cavere vis, cave scientiam inflantem, cave typhũ hunc, qui etiã in virtutibus maximè solidatos solet eradicare. Aut si typhũ hunc geris interiùs, depressione mentis illum comprime, postquam vidisti, quàm omniũ gravissimè docti prolabantur, si pedissequa illis nõ adsit humilitas.

Vis plura quæ in Religiosis etiam cætibus evenisse narrantur, tragica hujuscemodi audire exempla? circa annum Domini 1370. Neapoli visi sunt in quodam Cœnobio vesperi post Completorium multi Religiosi, mensæ longo ordine accumbentes; quos cùm Prior Domûs in virtute venerabilis Sacramenti quod manibus prætendebat, jussisset dicere qui essent? respondit unus qui cæteris præesse videbatur, se omnes fuisse istius Ordinis Religiosos, & maxima ex parte doctores, Baccalaureos, Priores, Suppriores, Lectores, jámq; ob ambitionem & superbiam damnatos esse. Quo dicto tunicis diductis ardere visi sunt, & signo à seniore ipsorum vel Præside dato evanuerunt. O stulta & miserabilis ambitio, quam scientia vana fovet! ô vanitatem mortalium! qui apices vanæ gloriæ eruditionis scalâ contingere tantopere affectant; cùm autem honorificati fuerint & exaltati, deficientes quemadmodum fumus deficiunt. O ventum inanem! quem qui incautè seminant, turbinem metunt ac procellam æternæ damnationis. Ità tandem omnis scientiæ mundanæ splendor, ità captatus honor & laus eruditorum, ità omnes gloriæ fumi evanescunt, & nil sectatoribus suis post se relinquunt quàm lacrymas, ignem & confusionem æternam, in terra oblivionis. VIII.

Sed esto graviora fata æternæ damnationis literati frequenter evaderent, raròtamen illos à purgatorio ad minùs igne liberos in cælum credo evolare. Qui sapit, etiam hæc quamvis temporalia supplicia redimat, scientias pavendo & cavendo. Serò sapuit Joannes Picus Mirandulæ Comes, post mortem P. Hieronymo Savonarolæ comparens, cùm preces ab illo gemens poposcit, dicens: gravissimis se in igne purgatorio cruciatibus plecti, ob nimium humanarum scientiarum in vita,

studium; & jam dolere, quòd non uni sanctorum scientiæ, ad quam non semel à Deo invitatus fuerat, sedulò operam dedisset.

IX. Libet coronidis loco, capiti huic attexere exemplum, quod Parisiis evenisse scribitur, ubi aliquando eruditus quidam Magister socium suum ægrotantem obnixè rogavit, ut post mortem ad se rediret, statúmq; suum sibi renuntiaret. Apparuit defunctus elapso dierum paucorum numero, cappâ de pergameno, totâ sophismatibus descriptâ, & interiùs igneâ indutus. Requisitus à Magistro Collega suo quisnam esset? respondit: *Ego ille sum qui ad te redire promisi.* De statu autem suo postea requisitus ait: *hæc cappa plus super me ponderat, & graviùs me premit, quàm si turrim aliquam super me haberem, & est mihi data, ut eam portem pro gloria, quam in sophismatibus habui.* Sed cùm Magister illam pœnam facilem diceret, respondit defunctus, ut manum extenderet, & sic facilitatem suæ pœnæ sentire posset. Cúmq; manum extendisset, ille guttam unam sudoris sui demisit, quæ prædicti Magistri manum sagittâ citiùs, maximo cum cruciatu perforavit. Addidit quoq; defunctus dicens: *talis sum totus.* Quid ad hæc Magister? pœnæ illius acerbitate perterritus, eadémq; aliquando fata metuens, prudens assumpsit consilium, omnibúsq; in mundo valere jussis, Religionem quantocyus ingredi statuit; unde manè scholaribus suis congregatis valedicens, hos versus à se compositos declamavit:

Linquo coax ranis, cras corvis, vanáq; vanis,
Ad Logicam pergo, quæ mortis non timet ergo.

Et sæculum illico deserens, ad Religiosi statûs securitatẽ confugit, scientiis cum sæculo valere jussis. O durum mortis ergo! doctis præsertim formidandum. O periculosa conclusio! quam non metuit scientia sanctorum. Quisquis sapis, *linque coax ranis, cras corvis, vanáq; vanis.* Quid tibi cum inutilibus & periculosis scientiarum studiis? saluti tuæ vaca, unum agere stude ad quod conditus es. *Deum time, & mandata ejus observa, hoc est enim omnis homo.* (Eccle. 12.)

Pro extrema coronide hujus Capitis, ex scientia doctorum præcipitatrice, ac tantorum authore casuum sequens anagramma elicio: SAT NECIS.

Sat necis *esse puto; post tot tantásq; ruinas,*
Ut fugias casum, non nimis alta pete.
Doctrina hæc animum faciet casistica cautum,
Non nisi vitandis casibus ergo stude.

CA-

CAPUT XXIX.

Doctorum fides minùs meritoria esse declaratur.

NOn ago hìc de fide miraculorum, sive fiducia mentis erga Deum; sed de fide, quæ est assensus hominis credentis revelata à Deo mysteria, super quam ipsa quidem miraculorum fides valde fundatur, ut non mirum sit indoctos & idiotas in patrandis miraculis, doctis & sapientibus multùm præpollere. Certè inter Sanctos etiam compertum est, eos qui fuerunt doctissimi, paucissima fecisse miracula, undecunq; demum id contigerit. I.

Communis est sententia, omne fidei meritum in pio voluntatis credendi affectu potissimùm consistere, quo voluntas veritate inevidenti propositâ, intellectum de se non satis determinatum, ad id credendũ, quod non capit, quod non videt, animosè firmat, eiq; assensum imperat, à quo voluntatis motu pióq; affectu fides ipsa habet, quòd sit libera. Hoc supposito sequitur, quò intensior hujusmodi affectus fuerit, eò fidem magìs fore meritoriam.

Docent iterum passim omnes, Intellectum veritate sibi evidenter propositâ, necessitari ad credendum, neq; ullâ voluntatis determinatione indigere, si etiam veritas moraliter duntaxat evidens proponatur, aliquantulum saltem fidei libertatem imminui, neq; ampliùs tam validum ejusdem voluntatis motum requirere.

Ex his concludo, cùm docti aliquas veritates non solùm fide divina credere, sed etiam scientificè deducere se jactent, & ad omnia fidei dogmata credenda, plerumq; intellectum, magìs motivis credibilitatis & rationibus humanis moraliter evidentibus inducant, quàm pio voluntatis affectu, & sic difficultatem in objectis fidei imminuant, quâ imminutâ, necesse est in ipsa fide meriti rationem labefactari. Ex his inquam concludo, Doctorum fidem ut plurimum minùs esse meritoriam. *Fides* enim, ut ait Divus Gregorius, *non habet meritum, cui humana ratio præbet experimentum.* Et alibi, postquam ex Apostolo dixisset: *est autem fides sperandarum substantia rerum, argumentum non apparentium; Profectò*, inquit, *liquet, quòd fides illarum rerum argumentum est, quæ apparere non possunt; quæ enim apparent, jam fidem non habent, sed agnitionem.* * *Quid est fides*, inquit D. Augustinus, *nisi credere quod* *hom. 20. in Evang.* *S. August. sup. Joan.*

quod non vides? unde & quomodo capitur Trinitas? rectè ô homo interrogas. Quomodo creditur? non bene interrogas. Imò ideo bene creditur, quia citò non capitur; nam si citò caperetur, non esset opus ut crederetur, quia videretur. Noli intelligere ut credas, sed crede ut intelligas; Intellectus merces fidei est. Majus fidei meritum Thomas habuisset, si quod credidit non vidisset. Hinc etiam Christus illi dixit: *quia vidisti me Thoma, credidisti; beati qui non viderunt & crediderunt.*

Scio pium credendi affectum manere posse etiam ad illas propositiones credendas, quæ demonstrativè Intellectui deducuntur, cujus affectûs officium licet in Intellectu determinando tunc desinere videatur, si tamen intellectum ad credendũ illa paratum reddat, dato etiam quòd scientificè non demonstrarentur, aut ità clarè morali cum evidentia proponerentur, suum ei non deest meritum, nunquam tamen ità est lucrosum, quin plurimùm cedat indoctæ fidei merito, quæ nullis humanis rationibus vel credibilitatibus, non dico ad prudentem fidei assensum necessariis, sed difficultatem & obscuritatem notabiliter attenuantibus inducta, quod non capit, quod non videt, animosè credit. Hac igitur ex parte fides doctorum minùs esse meritoria dignoscitur, quia nimis videns.

II. Sed aliter adhuc, & contrario modo, fidei meritum in doctis imminuitur, videlicet non ob claritatem & evidentiam mysteriorum fidei propositam, sed ob incertitudinem ac dubitationem aliquam menti injectam, quâ ratione fit, ut actus fidei valde remissus & nutans elici soleat.

Nimis ingenuum in sua quidem detrimenta Intellectum docti possident, ut rarò perfectè valeat captivari; nullis pene veritatibus assensum dare consueverunt, quas non ratio probat, vel alia motiva non reddunt credibiles. Quod si quid horum desit, & in contrarium moventia argumenta (ut humano sensu contra fidem nostram inventa non desunt) ipsis occurrant, quorum captiosas fallacias elidere mens sæpe humana ignorat, illico in fide nutant, ac subdubitare incipiunt, num fortasse hæc se aliter habere possint, quæ ab Ecclesia intellectui ipsorum credenda proponuntur. Imò audent quandoq; bullas pontificias, quibus erroneæ & scandalosæ, imò & hæreticæ ipsorum sententiæ condemnantur, vocare subreptitias, fraude malignantium vel absurdioribus adhuc modis extortas, aut non satìs promulgatas, adeoq; parum obligatorias. Quòd si Ecclesiæ propositionem reijcere non audeant, mille tamen distin-

stinctionum involucris illam ad suos perversos sensus trahere nôrunt. Fuit jam olim error Manichæorum, nihil esse credendum, quod non aut sensu, aut liquidâ ratione caperetur. In quorum decipula etiam aliquando hæsit S. Augustinus: *volebam*, inquit, *eorum quæ non viderem* *Confess.* *ità me certum esse, ut certus essem, quòd septem & tria decem sunt.* S. *lib. 6. c. 4.* Bernardinus docet plurimùm obstare fidei curiosam quærentium de fide rationem; *Quærere*, inquit, *curiosè probationes, impedimentum ma-* *S. Bernardinus fer.* *ximum ad fidem præstat. Tales enim probationes, veluti scala sunt, quibus attingitur ad probata. Quia verò ad ea quæ fidei sunt, scalæ hujusmodi non pertingunt, quoniam non habent aliquas probationes, aut quales utiq; vellent, ideo deficit eis scala omnino, vel ejus saltem altitudinis,* *2. dom. 3. in quadr. c. 2.* *quæ hujusmodi res attingat. Hi ergo tanquam deficiente scalâ, altitudine ascendendi incomparabiliter breviori, ad eam nullatenus pertingere possunt, eò quòd solas probationes, scalam quæ illuc contingat, ascendere opinantur. Sed hi utiq; errant, quia secundùm Damascenum, fides non est inquisitus vel scrutatus consensus.*

Hanc præsumptuosam in rebus fidei, ad examen imbecillis intellectûs vocandis curiositatem si dæmon advertat, mille fuco veritatis colorata sophismata insusurrat, mille in scirpo nodos fingit, nimiùm videre gestientes miserè excæcat & pessumdat. Doctis inculcandum est illud D. Bernardi, quod *inquirere curiositas sit*, & nimiùm quidem perniciosa; *credere* verò *securitas.* Non debet fidem nostram præcedere aut dirigere intellectio, sed fides intellectionem. Hinc illud apud Isaiam: *Isaiæ 7. ex* *nisi credideritis non intelligetis.* *ver. LXX.*

Fuit vir quidam doctrinâ conspicuus, & cæterà minimè malus, qui dæmonis argutijs, quibus sub agonem nimiùm auscultaverat, eò adductus est & persuasus, ut de Filij Dei, & Spiritûs Sancti divinitate dubitaverit, ac secutâ statim morte ad æternos ignes sit damnatus. Ità ipse suo cuidam sodali post mortem sententiámq; damnationis acceptam apparens fassus est: *Propterea*, inquit, *in ignem abire jussus sum, quem etsi maximus sit, utcunq; tamen tolerabilem judicarem, si post mille annorum millia finiendus esset. Sed æternus est, idémq; tantus, quantum apud vos nulla conspexit ætas. Maledicta scientia, quæ in tam immane præcipitium me dejecit.* Quibus auditis alter ille factus sapientior, non diu pòst morti vicinus, eandem â dæmone subiens tentationem, nihil aliud ad ejus versutias & fallaces quæstiones atq; argumentationes re-

ſpondit, quàm *Credo.* Et cùm hoſtis humani generis quid crederet interrogaret, reſpondit: *credo quod ſancta credit Eccleſia.* Cùm iterum inſtaret, *quid illa credit?* dicebat ille, *quod ego.* Cùm iterum quæreret, *quid tu?* ajebat, *quod illa.* Et ſic ſalubri circulo dæmonis argutias maluit eludere, quàm intellectûs ſui viribus nimiùm fidere, & vafram dæmonis ſubtilitatem quâ proſterneretur, concertando adversùm ſe provocare. Ad hunc modum triumphato dæmone ad cælos evectus eſt, quod ipſe, ut inter dæmonem & ipſum geſtum fuit, quibuſdam poſt mortem apparens retulit, quorum conſilio antè doctus fuerat, nunquam cum dæmone vel quibuſcunq; argumentis occurrentibus, eſſe de rebus fidei diſputandum, iiſq; pro tam ſalubri conſilio gratias egit. In materiis fidei nos ſanè quàm maximè parvulos & ſimplices eſſe convenit, ea quæ â Matre Eccleſia ſpiritu veritatis maſticata ori noſtro ingeruntur, ſimpliciter deglutiendo, non curioſè maſticando. *Neminem*, hîc præ-

Lactant. de vera ſap. c. 30. ſertim, *ſibi oportet pertinaci concertatione blandiri; agitur enim de vita & ſalute, cui niſi cautè & diligenter conſulatur, amiſſa & extincta erit.*

III. Alio adhuc ex capite Doctorum fides tepida, languida, mortua deniq; eſſe cognoſcitur, quòd videlicet credant tanquam non crederent, videntes non videant, audientes non audiant, neq; intelligant. Dixit nonnemo, quemlibet in hoc mundo qui malè vivit, vel hæreticum eſſe, vel ſtultum; aut enim credenda non credit, ut Deum eſſe meritorum juſtiſſimum præmiatorem, malefactorum vindicem acerrimum; grave animabus noſtris poſt mortem inſtare judicium, & longam illam vel in pœnis vel in gaudiis ducendam æternitatem; talis hæreticorum carcere mulctandus eſt. Aut credit hæc, ut paſſim docti, ſed fide mortuâ & tepidâ, nec juxta illa vitam ſuam inſtituit, & hic ſtultorum ergaſtulo eſt includendus. Quid enim ſtultius, quàm talia credere, nec tamen creditis ad bonum agendum, malúmq; fugiendum excitari? Nôrunt docti

de ſex diebus quibus fugere licet. enucleatiſſimè fidei myſteria, *æternam cæleſtis Patriæ*, ut verbis D. Bernardi utar, *ad quam noſtra peregrinatio ſuſpirat felicitatem, & contra gehennæ paratos impiis cruciatus, omnem excedere humani non modò corporis ſenſum, ſed etiam intellectum cordis. Verùm utinam viveret in omnibus fides iſta, & credulitatem ſequeretur, hinc quidem deſiderium, inde timor. Quid enim eſt, quòd non optamus, etiam per medios enſes, aut ſi oporteret ſemiuſti declinare miſeriam tantam, & ad tan-*

tantam accelerare gloriam? nisi quòd insensibilis est & mortua fides nostra.

Terret me vita mea Deus meus, inquit idem S. Bernardus, *quoniam diligenter discussa, apparet mihi aut peccatum, aut sterilitas, & si quid fructûs in ea esse videtur, sic est aut simulatum, aut imperfectum, aut aliquo modo corruptum, ut possit aut non placere aut displicere tibi. Et cùm verè ità sit, sic est mihi quasi non ità sit, quod est miseria super miseriam. Sic comedo, bibo, dormio securus, quasi transierim jam mortem, & evaserim diem judicij, & tormenta Inferni. Sic ludo, & rideo quasi jam regnem tecum in Regno tuo.* Hæc D. Bernardi verba, quæ de se humiliter protulit, quisq; literatorum cum veritate profiteri potest, quorum fides verè insensibilis est & mortua, nullos vel rarissimos bonorum operum fructus proferens, quâ credunt tanquam non crederent, dum quæ corde se credere profitentur, factis negant.

Non ità se fidei patiuntur compede stringi;
Ingenium doctis est nimis ingenuum.
Plus fidei jussis paret devota voluntas,
Quàm ratio, doctis quæ magè semper inest.
Quin imò, an doctis rationis luce voluntas
Sit potior, meritò quis dubitare queat.
Non regit hos etenim ratio, sed cæca voluntas,
Quæq; volunt faciunt, non ea quæq; sciunt.

CAPUT XXX.

Scientiæ laus, & necessitas.

Multa hucusq; contra scientiæ studium attulimus; nè porrò quis arbitretur me omnem scientiā velle persequi, & è contra rudem & stupidam simplicitatem indifferenter commendare, adferam hoc capite nonnulla in laudem scientiæ, ex quibus constare poterit, quàm non utilis tantùm sit homini totiq; Christianæ Reipublicæ scientia, verùm etiam necessaria. Ad quam etiam anima rationalis tanquam ad suam perfectionem naturaliter propendet. 1.

Sapientiam atq; doctrinam stulti despiciunt, inquit Salomon, & Prover. 9.

Sap. 13. *vani ſunt omnes homines in quibus non ſubeſt ſcientia Dei.* ✻ *Qui in-*
Prov. 10. *docti ſunt, in cordis egeſtate morientur.* Et *quia nullus intelligit, in ater-*
Job. 4. *num peribunt.* E contrà *qui docti fuerint, fulgebunt quaſi ſplendor fir-*
Dan. 12. *mamenti; & qui ad juſtitiam erudiunt multos, quaſi ſtella in perpetuas*
1. Cor. 14. *æternitates.* ✻ *Si quis ignorat, ignorabitur*, ait Apoſtolus, non tam in præſenti ſæculo, cujus dies non eſt homini deſiderandus, quàm in fu-
Prov. 11. turo, cùm ſibi cum fatuis virginibus â ſponſo dictum audiet: *neſcio*, ſeu ignoro *vos.* E contra juſti *liberabuntur ſcientiâ*, & â ſponſo ad cœleſtes nuptias admittentur, in quorum lampadibus ſcientiæ oleum non de-
Philipp. 1. fecit. Hortatur nos idem Apoſtolus: *oro*, inquit, *ut charitas veſtra magìs ac magìs abundet in ſcientia, & in omni ſenſu.*

Ipſi gentiles ſapientiæ pretium agnoverunt; hinc maximo ſtudio illam indagabant, maximiſq; laudibus & honoribus viros ſapientes proſequebantur. Notum eſt illud Horatij:

- - *Sapiens uno minor eſt Jove.*

Et illud: *Unde nîl majus generatur ipſo,*
Nec viget quicquam ſimile aut ſecùndum,
Proximos illi tamen occupavit
Pallas honores.

Cicero dicebat: *nihil eſt, per quod Diis immortalibus magìs aſſimilemur, quàm per ſcire.* Socrates interrogatus, *quodnam eſſet pulcherrimum animal?* reſpondit: *homo doctrinâ ornatus.* Diogenes videns divitem ignorantem ſedere ſuper lapidem, dixit: *Ecce lapis ſuper lapidem.* Idem ajebat, indoctum hominem pondus eſſe graviſſimum ex omnibus quæ terra ſuſtineret. Cleanthes dicere ſolebat, tantùm diſtare doctos ab indoctis, quantùm homines â beſtijs. Cui valde conſonum
Serm. 38. eſt illud S. Auguſtini: *Quid homo ſinè literis reputatur? quid enim eſt?*
ad ff. *nunquid pecus vel hædus? nunquid bos vel aſinus? nunquid equus vel mulus quibus non eſt intellectus?*

Non debet igitur contemni vel negligi â quoquam ſapientia & ſcientia, non tantùm gentilium, quos adduximus, teſtimonio, ſed etiam in ſcripturæ ſacræ doctrinalibus libris, Judicio Salomonis & Eccleſiaſtici plurimùm commendata. Nec tantùm privato cuilibet, ſed etiam toti Chriſtianæ Reipublicæ, imò toti mundo valde utilis & neceſſaria. *Mul-*
Sap. 6. *titudo* namq; *ſapientûm ſanitas eſt orbis terrarum.* Et ut dicitur in quadam authentica, *per ſcientiam totus mundus illuminatur.*

In

In omnibus quidem hominibus inscitia turpis est & noxia, in Prælatis verò & quibuscunq; aliis Ecclesiæ Christianæ Rectoribus, omnino intolerabilis, ut scribit Leo Pontifex. *Si*, inquit, *in Laicis vix tolerabilis videtur inscitia, quantò magìs in iis qui præsunt? nec excusatione digna est nec veniâ.* Jussit olim Deus, ut rationale Pontificis insculpta haberet hæc duo verba: *Urim & Tummim.* Per quæ significatur *doctrina & veritas.* Ut videlicet admoneretur, se doctrinâ & cognitione veritatis ad tantum munus necessariâ instructum esse debere. Sive, *ut sciat*, inquit Beda, *doctrinæ se studiis & veritatibus inquirendis, non curandis, rimandísq; sæcularibus negotiis esse sacratum.* Hinc etiam decantato Evangelio, Pontificanti liber apertus ad osculandũ offertur, per quod designatur, sacram scripturam ipsi apertam & intimè cognitam esse debere. Mitra quoq; bicornis ipsum admonet, ut scientiâ utriusq; testamenti sit instructus. II. *refertur dist. 38.* *Exod. 28.* *lib. 3. de Tabernac. cap. 6.*

Non discernit in Ecclesiastica Hierarchia Sanctus Augustinus inter Pastorem & doctorem; ità enim ad Paulinum scribit: *Pastores & Doctores, quos maximè discernere voluisti, eosdem esse puto; neq; unquam dubitârunt sancti Patres veteres, præcipuam virtutem in Pastore esse doctrinam.* Hinc etiam Paulus Apostolus Episcopum vult esse doctorem. Ubi tamen per Doctorem non ille duntaxat intelligitur, qui gradum in Universitate accepit, sed ille qui doctrinâ sufficienti est instructus, ut populum sibi commissum salutaria docere possit. Magna ergo in Electionibus & Nominationibus Prælatorum debet haberi ratio sapientiæ & doctrinæ. Cùm eligendi essent in primitiva Ecclesia septem Diaconi pro viduarum ministerio, dicebant Apostoli ad multitudinem discipulorum: *considerate viros ex vobis plenos spiritu sancto & sapientiâ, quos constituamus super hoc opus.* Si tantum Apostoli voluerunt haberi delectũ in constituendis viduarum ministris, quantus non haberi debet in sacerdotum & Prælatorum institutionibus? *Epist. 59.* *Act. 6.*

Quod S. Hieronymus dixit de Episcopis, scribens in illum Apostoli textũ, *ut potens sit exhortari in doctrina sana*, aptari potest omnibus Ecclesiæ, Religionúmq; Prælatis. *Quia*, inquit, *si Episcopi sint tantùm sanctæ vitæ, sibi possunt prodesse sic viventes, aliis verò non possunt. Si verò fuerint docti, & sibi & aliis proderunt.* * *Absq; sermone doctrinæ*, ait idem, *conversatio quantum prodest exemplo, tantum silentio nocet; nam & latratu canum, & baculo pastoris luporum rabies* *Tit. 1.* *Hierony. Epist. ad Oceanum.*

 depel-

depellenda est. Eandem in unoquoq; Ecclesiæ Prælato doctrinam & eruditionem exigunt institutiones Apostolicæ, quæ præcipiunt,ut sit *eruditus, sermonis usu exercitatus.* * *Multâ*, inquiunt, *doctrinâ populum tuum copiosè enutrias, & illustratione legis illumines. Accendite enim vobis, ait Dominus, lumen scientiæ dum tempus est.* Magnâ certè doctrinâ indiget Prælatus, & quicunq; hominum gubernator. *Videtur ars artium & scientia scientiarum*, teste Gregorio Nazianzeno, *hominem regere, animal tam varium & multiplex.* * *Omni animali faciliùs imperabis quàm homini*, ait Xenophon: *adeoq; sapientissimum esse oportet, qui homines regere velit.* * Si magnam scientiarum collectionẽ requirit in oratore Cicero, in Architecto Vitruvius, imò & in coquo Athenæus, quantò major in Prælato requiritur, qui artem artiũ exercet? *Decet profectò doctores, & Dominici gregis pastores stare in alto, & doctrinam veritatis præbere cunctis audire cupientibus*, inquit S. Laurentius Justinianus; *nam ubi deest doctrina, hortamenta ut plurimùm desunt cœlestia, consilia sana, & divinarum monita scripturarum*, unde salus populi graviter periclitatur. *Rex sapiens stabilimentum populi*, ait Salomon. E contra, *Rex insipiens perdet populum suum.* Et, *væ tibi terra cujus Rex puer est*; hoc est, *imprudens & indoctus.* Quamobrem non pro parvo æstimandum est beneficio, cùm DEUS populo suo sapientes præficit Rectores: quod etiam in scriptura eidem aliquoties promittit: *dabo*, inquit, *vobis pastores juxta cor meum, qui pascant vos in scientia & doctrina.* Et: *non vocabitur ultra is qui insipiens est, princeps.*

l. 2. c. 5.
Sap. 6.
Eccli. 10.
Eccle. 10.
Jerem. 3.
Isaiæ. 72.

Non ergo parvum, sed proh dolor! nec infrequens est sub sole malum, videre *positum stultum in dignitate sublimi.* Utinam hodie nunquam reddatur verum illud Isaiæ: *pastores ignoraverunt intelligentiam.* Utinã nulli dentur in Dei Ecclesia *speculatores cæci*, qui damna vel commoda sui gregis non vident neq; intelligunt. Qui non habent salem sapientiæ, quo populorum mentes condiant; nec pabulum cœlestis doctrinæ, quod ovibus suis edendum proponant. Ipsi pastoribus magis indigent, ipsi sunt lumen tenebrosum, & sal infatuatum, quod ad nihilum valet, nisi ut mittatur foras & conculcetur ab hominibus. Incedunt nihilominus pomposi & elati, infulati & inflati, ab omnibus suspici volunt & honorari, quorum sancta quidem dignitas, sed abominanda indignitas, dicendi non tam doctores & prælati, quàm asini rudes & coronati. Si ipsis tiaram & annulum, cæteráq; pastorum insignia detrahas,

Eccle. 10.
Isaiæ. 56.

has, idem quod Cumano leoni accidet, qui pelle sua nudatus apparuit asinus. Potest unicuiq; talium honorato & inflato dici, quod alteri cuidam asello Isidis statuam ferenti, qui honorem Deæ â prætereuntibus impensum sibi exhiberi credebat, Dictum fuisse legimus, *non tibi sed Religioni; si enim Religionis deposuerint insignia*, nil nisi Arcadicum remanebit. *O pastor, ô idolum!* Quæ verba Zachariæ S. Hieronymus contra unumquemq; similem Prælatum intorquendo sic explicat: *tam sceleratus est pastor, ut non idolorum cultor, sed ipse idolum nominetur, dum vult ab omnibus adorari.* Idem sacri nominis Doctor scribens in illa ejusdem Prophetæ verba; *sume tibi vasa pastoris stulti*, Prælatum inscium & ignorantem Anti-Christo planè comparat his verbis: *pastor stultus & imperitus, haud dubium quin Anti-Christus sit.*

Zachariæ 11.

III. Nec tantùm Prælati, sed etiam quicunq; alij sacerdotes, maximè illi, qui animarum curam in Dei populo exercent, scientiâ, & quidem non parvâ debent esse instructi. Dicitur apud Aggæum: *interroga sacerdotes legem.* Et apud Malachiam; *labia sacerdotis custodiunt scientiam, & legem requirent ex ore ejus, quia Angelus Domini Exercituum est*; Angelus, sive Nuntius â Deo missus, ex cujus ore divina voluntas populo debet innotescere; Et qui tanquam Cherub, flammeo versatiliq; scientiæ gladio, Dei Ecclesiam, populiq; salutem, contra quoscunq; veritatis hostes debet propugnare. *Si Sacerdos est, legem Domini sciat*, inquit S. Hieronymus, *si ignorat legem, ipse se arguit non esse sacerdotem.* Sacerdotes sunt quidam veluti montes in Dei Ecclesia. Unde sicut montes solis exorientis lumen recipiunt primi, sic & illi scientiâ cæteris præfulgere debent. Ità D. Augustinus illud psalmi interpretatur. *Illuminans tu mirabiliter â montibus æternis.* Dicitur illis in Evangelio: *vos estis sal terræ, vos estis lux mundi.* Quæ verba sic explicat S. Laurentius Justinianus: *propter suam eruditionem dicuntur sal terræ, ob sanctitatem vitæ luminaria mundi.* * *Sacerdos quisq; priùs studeat scire, quàm posse; quoniam in illo potestatem præcedere debet scientia. Nonne Ecclesiæ quoddam est dedecus, inscium videre presbyterum? cui animæ inutiq; convenit erudire populum, & ad se confluentibus monita propinare salutis.* Ipsum quoq; nomen Presbyteri â sapientia quidam deducunt; hinc illud Isidori: *si presbyteri â sapientia denominantur, miror cur insipientes constituantur.* Ait idem: *Tam doctrinâ quàm vitâ clarere debet Ecclesiasticus Doctor, nam doctrina sinè vita arrogantem reddit, vita sinè doctrina inutilem facit.*

Aggæi. 2. Malach. 2.

in ps. 75.

S. Laur. Justinian. de spirit. inter. salutis.

Isid. sent. lib. 3. c. 36.

De

De sacerdotibus insciis & ignorantibus ità ulteriùs scribit præno-
Idem de minatus Venetorum Patriarcha: *nec interrogari volunt, nec interrogare*
compu. & possunt, quoniam Idiotæ sunt. Ad arentem fontem quis pergeret ut a-
comp. quam hauriret? sic tales aridi non solùm nullum doctrinæ imbrem popu-
Christi. lis propinant sitientibus, verùm etiam mala consilia præstant, quibus plebeculæ moriuntur; unde superstitiones vigent, mandata contemnuntur, peccata fiunt.

Audiamus Canonem quendam Concilij Toletani, qui sic sonat:
Conc. Tol. Ignorantia Mater cunctorum errorum, maximè in sacerdotibus Dei vi-
4.c.24.re- tanda est, qui docendi officium in populis susceperunt. Quorum insci-
fert. dist. tia est adeo intolerabilis, ut cum aliquibus ausim pronuntiare, illitera-
38.c.1. tum esse magìs irregularem, quàm homicidam. Imò parochus sive pastor illiteratus est homicida; quia per ignorantiam suam multos interficit, quos per doctrinam salvare potuisset. *Ars est artium regimen ani-*
c. 14. de ætate præficien. *marum, & si cæcus cæcum ducat, ambo in foveam delabuntur.* * *Ignorans ignorabitur*, ait S. Bonaventura, *& multos ignorare faciet & ignorari.* Audiant rudes & indocti Sacerdotes illam Dei comminationem
Osee. 4. apud Oseam: *Quia tu scientiam repulisti, repellam te nè sacerdotio fun-*
Moral. lib. garis mihi. Et illud D. Gregorij: *quicunque stultus est in culpa, erit sa-*
15.c.23. piens in pœna.

Venit aliquando doctus quidã homo & facetus ad quendam presbyterum stolidum & illiteratum, dúmq; multa ex illo inquireret de scripturarum divinarum sensu & explicatione, nihil ex vase vacuo potuit obtinere, presbyter enim omnia se ignorare fassus, hoc solùm dicebat: *litera occidit.* Cui alter scitè respondit: *Bene cavisti mi Domine nè te litera occideret, quia nullam calles.* Quod Thomas Morus sequentibus expressit versiculis.

In Epigr.

Magne Pater, clamas: occidit litera, *in ore*
Hoc unum: occidit litera, *semper habes.*
Cavisti bene tu nè te ulla occidere posset
Litera, nam nulla est litera nota tibi.

Utinam hodie in numero presbyterorum non dentur plures ejusmodi li-
Rom. 2. terarum osores, qui gloriantur *in spiritu non litera*, & literarum & spiritûs expertes.

Novit optimè diabolus, quantum ipsi damnum inferatur per pastores literatos; hinc stupidos Idiotas per indebitos hominum favores

ad

ad beneficia & Ordines promovere conatur, â quibus parum ſibi habet metuendum. Leguntur Philiſtijm artem ferrariam in omni terra Iſraël olim prohibuiſſe, *caverant* enim *ne fortè facerent Hebræi gladium aut lanceam.* Sic & verſutus ille ſpiritus, timens in Dei Ecclesia *armaturam fortium* quæ eſt ſapientia & doctrina, modis omnibus conatur, ut expertes hujus armaturæ populis præficiantur. Quin etiam ſcientiæ Chriſtianæ officinas, in quibus potentiſſima contra ipſum, ejúſq; aſſeclas arma fabricantur, ſtudet impedire. S. Laurentius Juſtinianus *Ignorantiam vocat beſtiam quæ aſcendit de abyſſo*, â qua populus Dei magnã ſuſtinet ſtragem. Pluribus etiam idem Sanctiſſimus Venetorum Patriarcha ignorantiæ damnabilis incommoda deſcribit. *1. Reg. 13.* *Apoc. 11.* *Fer. 4. poſt Dom. 2. quadrag.*

IV.

Nec tantùm Sacerdotes & Clerici curam animarum gerentes, ſive ſint Eccleſiaſtici, ſive Religioſi vi ſuæ profeſſionis ad obeunda foràs Marthæ negotia deputati, cujuſmodi ſunt omnes Ordines Canonici & Clericales, ſcientiâ debent eſſe inſtructi, ſed ipſis etiam Monachis ſcientiæ ſtudium eſt neceſſarium. Quamvis enim *Monachus*, teſte D. Hieronymo, *non docentis ſed plangentis habeat officium, ut ſe vel mundum lugeat, & Domini pavidus præſtoletur adventum*, nihilominus etiam Monachi neceſſitatis tempore docendo & prædicando Eccleſiæ Dei opem ferre tenentur. *Sancta ruſticitas ſolùm ſibi prodeſt*, ait S. Hieronymus, *& quantùm ædificat ex vita merito Eccleſiam Chriſti, tantùm nocet ſi deſtruentibus non reſiſtat.*

Transeat etiam Religioſum vitæ activæ functionibus pro ſalute animarum operanda nunquam eſſe applicandum, eget nihilominus ſcientiâ ad animæ ſuæ propriæ ſalutem. Cognitio enim Dei rerúmq; divinarum ante omnia ipſi eſt neceſſaria. Hinc bene dixit Lactantius: *Scientia præcedit, Religio ſequitur; quia prius eſt Deum ſcire, conſequens colere.* Exactè pariter callere debet Religioſi ſui ſtatûs obligationem, ſcire quoq; inter vitia & virtutes perfectè diſcernere, quod magnæ artis eſt. *Sinè ſcientia nec virtutes ipſæ quibus rectè vivitur, haberi poſſunt*, ait S. Auguſtinus, *per quas hæc vita miſera ſic gubernatur, ut ad illam quæ verè beata eſt perveniatur æternam.* Præſervat etiam ſcientia hominem à vitiis. Hinc illud Theologorum axioma: *ſtante perfectâ ſcientiâ in intellectu, non poteſt eſſe peccatum in voluntate.* Scimus quòd ad ſtudium virtutis, & vitij declinationem neceſſaria ſit homini diſcretio. *Tolle diſcretionem*, ait S. Bernardus, *& virtus vitium erit.* Diſcre- *lib. 12. de Trinit. cap. 14.*

Rom. 10 ſcretio autem ſinè ſcientia non poteſt conſiſtere. *Multi zelum ſeu æmulationem Dei habent, ſed non ſecundùm ſcientiam*, quæ ipſis proinde parum confert ad meritum. Imò eodem teſte S. Bernardo, *Zelus abſq; ſcientia*, quo illiterati frequenter tument, omnino eſt *importabilis*. Virtus ergo ſinè ſcientia non poteſt conſiſtere, ubi autem virtus exulat, neceſſarium eſt vitia hoſpitari. Hinc idem mellifluus Doctor Ignorantiam *matrem omnium vitiorum* appellat. Huc ſpectat illa rhytmis expreſſa ſententia, quam in encomio ſolitudinis adfert Cornelius Muſa;

Hom. 32. in Cant.

Tolle literarum uſum,
Comparatum vel infuſum,
Vita de Monaſtica;
Si non fiat cerebroſa,
Stupida vel furioſa,
Saltem fit phantaſtica.

Trithemius Monachos literarum præſertim ſacrarum ſtudia contemnentes, appellat *ſtultos & perditiſſimos petrones, ſtultiſſimóſq; tenebriones. Nihil infelicius*, inquit idem, *Monacho indocto, qui ſtudium ſacrarum ſcripturarum vel negligit vel contemnit, quia nunquam poteſt in vera cordis tranquillitate apud ſemetipſum purus conſiſtere, ſed compellitur inquietudine propriâ, contra Monaſticæ converſationis integritatem, externis mentem & inutilibus occupare.*

Hinc mirum non eſt, rudes nimiùm ac ſimplices olim Monachos, vitæ integritate cæteroquin inſignes, ſcientiæ defectu, in errores varios, hæreſéſq; abſurdiſſimas incidiſſe. Tales erant illi apud Caſſianum, qui illud Salvatoris apud Matthæum c. 10. *qui non accipit crucem ſuam & ſequitur me, non eſt me dignus*, ſimpliciter intelligentes, fecerunt ſibi cruces ligneas, eáſq; jugiter humeris circumferentes, non ædificationem, ſed riſum cunctis videntibus moverunt. Tales erant qui â calceamentis veluti divino præcepto interdictis abſtinebant. Tales qui de mendacio tanquã licito & laudabili, de ſpontanea ſui nece & caſtratione, de Dei tentatione, de bona voluntate gratiam Dei præveniente malè ſentientes erraverunt, & cum pertinacia foverunt errorem. Tales erant qui Deum corporeum & membrorum lineamentis circumſcriptum credentes, humanámq; illi effigiem tribuentes, Antropomorphitæ ſunt appellati. Exemplo ſit ſenex ille Serapion apud Caſſianum, vir antiquiſſimæ diſtrictionis, ſed antropomorphita, qui â Diacono Catholico, ſcripturarum rati-

Collat. 8. c. 3.

rationúmq; vi tandem persuasus, Deum invisibilem, incorporeum, & incircumscriptum esse, cùm in oratione positus, non ampliùs ut solitus fuerat, corporeum Dei simulacrum sibi præfixum haberet, erroris sui adhuc tenax, in has ejulando prorupit voces: *Heu me miserum! tulerunt à me Dominum meum, & quem modò teneam non habeo, vel quem adorem, vel quem interpellem jam nescio.* Neq; solus ille hoc errore tenebatur; fuerunt ejusdem plures ob ruditatem consortes. Cùm enim Theophylus Alexandrinus Episcopus, in literis significantibus diem Paschæ, multa inseruisset quæ hanc grossam hæresin damnabant, tanta amaritudine damnatio hæc ab universo propemodum genere Monachorum, qui per totam Ægypti provinciam morabantur, fuit recepta, ut è contrario memoratum Pontificem, velut hæresi gravissimâ depravatum, ab universo corpore fraternitatis detestandum statuerent, *velut irrationabilia pecora quæ* ignorabant *blasphemantes.* Hanc errorum tam intolerabilium Matrem ignorantiam quò caverent alij, ùt voluntatem virtutibus, ità scientijs intellectum excolebant. Testantur id Essenorum de manè usq; ad vesperam protracti studiorum labores, frequentes Patrum Collationes; post cujusq; diei nonam, vesperas, noturnámq; Synaxin, in quibus qui eruditiores erant, de Deo ejúsq; attributis, vitiis item ac virtutibus disputabant, ut noster observat Landmetterus; quod etiam attestari ait locupletissimas illas omni doctrinâ Cassiani collationes, manibus S. Benedicti, Cassiodori, Climaci, Bernardi, Dominici, Thomæ, Ignatij studiosè tritas. *2. Petr. 2.*

Quantùm dæmon Religiosorum inscitiâ delectetur, nec ipsos tantùm in suos laqueos facilè inducat, sed etiam per ipsos tanquam sua instrumenta alios frequenter decipiat, patet in exemplis duorum Religiosorum, quæ describuntur in vita S. Norberti. Hi cùm ambo essent idiotæ, nec literam unam legere nôssent, maligno illi pro instrumentis falaciæ & nequitiæ præclarè serviêrunt. Nam per unum ex illis ex Propheta Daniele, per alterum ex Apocalypsi S. Joannis mira vaticinatus est, ut fratres alios novellæ illius plantationis seduceret; quod etiam fortè contigisset, nisi prudentiores aliqui Dæmonis technas advertissent. Ad cujus imposturas detegendas, & præcavendas, omnino necessarium est scientiæ lumen. *In vita S. Norberti lib. 2. c. 5. & 6.*

Non sufficit ergo Religiosum esse pium ac devotum, sed doctrina pietati conjungenda est. Non vult Salvator nos tantùm esse simplices ut colum-

columbas, sed etiam prudentes sicut serpentes. *Etsi è duobus imperfectis melius sit rusticitatem sanctam habere*, inquit S. Hieronymus, *quàm eloquentiam peccatricem*, meliùs tamen est, si eloquentia & scientia conjungatur sanctitati. *Qui vel vitam solùm rectè instituunt, aut eloquentiæ tantummodo student, ità ut alterum omittant*, inquit S. Gregorius

Orat. 10. Nazianzenus, *nihil mihi à monoculis distare videntur, quibus magnum est nocumentum; major verò turpitudo, cùm quempiam inspiciunt, seu inspiciuntur. Quibus verò contingit ut in utrisq; excellant & sint idonei, ij illud etiam assequuntur, ut perfecti evadant, & cum beatitudine vivant futura.*

V. Novit dæmon, quantùm scientia conferat, non tantùm propriæ, sed etiam alienæ saluti, & quantum à studiis literariis emolumentum, non tantùm in Religiosas familias, sed etiam in universam Dei Ecclesiam dimanet. Unde sicut olim Holofernes reperto fonte, qui in Bethuliæ

Judith. 7. Civitatem influebat, *incidi præcepit aquæductum*, sic malignus iste studia literarum in Religionibus conatur omnibus modis impedire. Advertit hoc Stephanus Cantuariensis ità scribens: *Tunc incidit diabolus aquæductum, cùm facit interrumpi studium literarum. Hoc est, quòd puteos quos fodiebant Patriarchæ, obstruebant Philistæi.* Scit nequam

anno 1549. & versutus ille spiritus, quod ait Synodus Moguntina, *Religionis incolumitatem sinè studiorum auxilio nunquam durare posse.* Et: *frangi*

in psal. 105. *navem Religionis*, ùt scribit Hugo Cardinalis, *quando subest parum aquæ, id est doctrinæ; tunc enim terrenorum amori alliditur, & sic frangitur.*

Quid olim fuerunt Religiosorum Monasteria, nisi ùt sanctitatis, ità & scientiæ domicilia? in quibus ferè solis facultates literariæ tradebantur usq; ad annum 1200, quo Academiæ cœperunt institui. Au-

Trith. lib. 2. de laude scrip. manual. cap. 16. diamus hac de re Trithemium ità loquentem: *Doceri etiam in Monasteriis, & à Religiosis scientiæ possunt, atq; ità olim in usu fuit. Nec oportet vos propter studium Monasterium deserere, quia unde proficiatis, domi potestis invenire. Multos enim doctissimos Monachos olim in Ordine nostro claruisse cognovimus, quos tantùm in cœnobiis studuisse scimus. Beda presbyter & Monachus undecunq; peritissimus, septennis Cœnobio traditus fuit, in quo quidquid scripturarum didicit, hausit. Cujus discipuli fuerunt inter cæteros eruditissimi. Alcuinus præceptor postea Caroli Magni, Claudius, & Joannes Scotus, Monachi in omni doctrina tam di-*

vina

vina quàm sæculari excellentes, græco & latino sermone instructi, quorum multa præclara extant opuscula. Rabanus Abbas & Moguntinus Archi-Episcopus pene adhuc puer Fuldensi Monasterio traditur, qui quantùm in omni scientia profecerit, ejus volumina testantur. Hunc tamen Abbas suus Fuldensis studij causâ in Franciam misit ad Alcuinum Abbatem, cujus jam fecimus mentionem, sub cujus Magisterio multis annis perseveravit in Monasterio. Strabus Monachus Fuldensis, discipulus & scriba Rabani Abbatis fuisse scribitur, qui juvenis Cœnobio datus doctor insignis effulsit. Sic Haymo, sic Notgerus, sic Hermannus Contractus, sic alij pene innumerabiles Monachi doctores excellentes sunt habiti, qui sub Regula S. Benedicti humiliter conversantes, Cœnobia pro gymnasiis habuerunt. Nec dicimus illis defuisse Magistros, qui aliorum præceptores habiti sunt. Magistros omnino habuerunt, sed Monachos, & Regularis vitæ consocios, qui eos non minùs vitâ, quàm doctrinâ instruebant. Nos quoq; Magistros forsitan inveniremus, si vellemus esse discipuli. Nisi enim humilitas & amor scripturarum mutuò sibi consentiant, Monachorum studia nec expediunt Ordini, nec proficiunt. Amor enim scripturarum sinè humilitate regularis vitæ disciplinam destruit, humilitas sinè amore ad scientiam earundem non pertingit. Qui ergo in Cœnobio doctus fieri desiderat, hæc duo inviolabiliter conservet. Imitemur SS. Patres divinis scripturis cum humili amore insistentes, & quod illis gratia divina contulit, nobis orantibus & legentibus sedulè non negabit. Quantò enim quisq; in lectione assiduus fuerit, tantò fructum ex eis uberiorem capit. Fructus autem quem in sacris scripturis quærimus amor Dei & proximi est, & nostri agnitio piissimi Salvatoris.

Hæc ille de Monasteriis sui Ordinis. Noster Præmonstratensis Ordo, tametsi longè recentior, eundem in sui primordio, diversas scientiarum facultates profitendi usum habuit, non tantùm domesticis sed etiam exteris. Sic apud nos Strahoviæ in monte Sion, diversarum facultatum professuram viguisse legimus, ipsúmq; Regis Wladislai gloriosissimi nostri fundatoris filium, apud nos fuisse in pietate ac literis enutritum. Ne verò quis propterea Religiosos choro defuisse putet, noverit illorum trecentos sub id tempus Strahoviæ in candida veste Deo militâsse. Quis florem illorum temporum nobis reducet? Vigeat interim apud nos Antecessorum exemplo, utì Religionis ità & scientiæ studium. Multùm equidem Religiosæ quieti consultum arbitror, institutis jam gymnasiis &

Universitatibus, publicarum lectionum onere in alios vegetiores translato. Nihilominus adhuc hodie in quolibet Monasterio studium aliquod sacrarum literarum, vel ijsdem subservientium vigere debet; sic enim saluberrimè statuit Concilium Tridentinum, ut in omnibus tam Monachorum, quàm aliorum Regularium Conventibus & Monasteriis, lectio Theologica habeatur. Quod etiã Præmonstratensiũ statutorum tenore, omnibus Ordinis ejusdem Cænobijs seriò præcipitur, & cõmendatur.

VI. Neq; sufficiunt ad doctrinam Religiosis implantandam vocales Magistri, sed etiam libri requiruntur. *Væ Clerico indocto & sinè sacris libris*, inquit Thomas Kempensis, *qui sibi & aliis sæpe est causa erroris. Nam Clericus sinè sacris libris, quasi miles sinè armis, equus sinè frænis, navis sinè remis, scriptor sinè pennis, avis sinè alis, ascensor sinè scalis, sutor sinè subulis, tector sinè tegulis, faber sinè malleis, sartor sinè acu & filis, rasor sinè cultris, sagittator sinè jaculis, viator sinè baculo, cæcus sinè ductore. Omnes isti parum vel nihil valent, nec proficiunt sinè instrumentis, & bono instructore. Similiter Claustrũ & Congregatio Clericorũ sinè sacris libris, quasi coquina sinè ollis, mensa sinè cibis, puteus sinè aquis, rivus sinè piscibus, saccus sinè vestibus, hortus sinè floribus, bursa sinè pecuniis, vinea sinè botris, turris sinè custodibus, domus sinè utensilibus.*

Kemp: in doctrinali Juvenum c. 7.

Hæc in laudem scientiæ dicta sufficiant, quam si vellem contemnere, sacris legibus & rationi repugnarem. Starent etiam contra me clarissima Ecclesiæ lumina, fortissimæ columnæ, ac *turres cum propugnaculis, omni armaturâ fortium* instructissimæ, Basilij, Hieronymi, Gregorij, Ambrosij, Chrysostomi, Cyrilli, Anselmi, Bernardi, Bonaventuræ, Alberti, Aquinates, & mille alij doctores doctrinâ simul & pietate spectatissimi, qui castas suas delicias cum magno Augustino in eruditionis studio collocârunt.

Cant. 4.

SIT NICEA, sive quod hujus Anagrammatis programma sonat: SCIENTIA.

Absit ut imprudens sacram demoliar urbem,
Quam docta & Cælo grata caterva colit.
Mille etenim clypei nobis præbentur ab illa,
Inde armatura sumitur omne genus;
Ut non prævaleant tenebrosi limina Ditis,
Christo devotam præcipitare petram.
SIT NICEA, *armis cujus non solus Arius,*
Cuncta sed hæreseos agmina victa cadant.

CA-

CAPUT XXXI.

De Sæcularis scientiæ studio.

VIdimus præcedenti Capite, DEI sacerdotem, imò & quem- I.
cunq; Religiosum scientiâ instructum esse debere. Expli-
candum jam erit qualis sit illa scientia. *Multæ* enim *doctri-*
næ sunt, teste D. Augustino, *si tamen doctrinæ dicendæ sunt*, *Epist. 20.*
vel superfluæ, vel noxiæ. * *Parum mihi placent eæ literæ*, inquit Salu-
stius, *quæ ad virtutem doctoribus nihil proferunt.* Quin & ipse Ari- *in Jug.*
stoteles non vult nos liberalium quarundam artium studio nimis esse de-
ditos, dum ità scribit: *sunt quædam ex liberalibus scientiis, quas usq;* *8. Polit.*
ad aliquid discere honestum sit; penitus verò se illis tradere, ac ad extre- *cap. 2.*
mum usq; persequi velle, noxium. Quænam igitur est illa scientia, cujus
utilitatem, imò & necessitatem capite præcedenti declaravimus?

Inprimis scientia illa non est sæcularis; hæc enim Dei servo non II.
tantùm est inutilis, verùm etiam noxia & prohibita, ut præsenti capite
demonstrabitur. Per sæcularem verò scientiam, intelligo scientiam sæ-
cularium negotiorum, historiarum, carminum, fabularum, aliarúmq;
rerum profanarum, ad salutem minùs conducentium, maximè illam,
quæ ex gentilium libris hauritur. Præcepit Dominus apud Jeremiam: *Jerem. 10.*
Juxta vias gentium nolite discere. Concilium Carthaginense IV. ità
decrevit de Episcopis: *Episcopus gentilium libros non legat.* Audi & de *c. 17.*
Sacerdotibus D. Hieronymum Damaso Papæ ità scribentem: *Sacerdo-*
tes, inquit, *Dei, omissis Evangelijs & Prophetis, videmus comœdias lege-* *refertur*
re, amatoria bucolicorum versuum verba canere, Virgilium tenere, & *dist. 37.*
id quod in pueris necessitatis est, crimen in se facere voluptatis. Legimus *c. 2.*
de eodem D. Hieronymo, quòd cùm libros legeret Ciceronis, ab An-
gelo fuerit correptus, eò quòd vir Christianus paganorum figmentis in-
tenderet. Rem totam fusiùs ab ipso narratam sic accipe. *Referam ti-*
bi, inquit ad Eustochium, *meæ infelicitatis historiam; cùm ante annos* *Epist. ad*
plurimos, domo, parentibus, sorore, cognatis, & quod his difficilius est, *Eustoch.*
consuetudine lautioris cibi, propter Cælorum me regna castrâssem, & Hie- *de custod.*
rosolymam militaturus pergerem, bibliothecâ quam mihi Romæ summo *virginit.*
studio ac labore confeceram, carere omnino non poteram. Itaq; miser
ego lecturus Tullium jejunabam post noctium crebras vigilias, post lacry-

mas.

mas, quas mihi præteritorum recordatio peccatorum ex imis visceribus eruebat, Plautus sumebatur in manus; si quando in memetipsum reversus Prophetas legere cœpissem, sermo horrebat incultus; & quia cæcis oculis non videbam, non oculorum putabam culpam esse, sed solis. Dum ità me antiquus serpens illuderet, in media ferme Quadragesima medullis infusa febris corpus invasit exhaustum, & sinè ulla requie (quod dictu quoq; incredibile sit) sic infelicia membra depasta est, ut ossibus vix hærerem. Interim parantur exequiæ, & vitalis animæ calor toto frigescente jam corpore, in solo tantùm tepente pectusculo palpitabat; subitò raptus in spiritu ad Tribunal Judicis pertrahor, ubi tantum luminis & tantum erat ex circumstantium claritate fulgoris, ut projectus in terram sursum aspicere non auderem. Interrogatus de conditione, Christianum me esse respondi; & ille qui præsidebat: mentiris ait, Ciceronianus es, non Christianus; ubi enim Thesaurus tuus, ibi & cor tuum. Illico obmutui, & inter verbera (nam cædi me jusserat) conscientiæ magìs igne torquebar, illum mecum versiculum reputans, in Inferno autem quis confitebitur tibi? clamare autem cœpi, & ejulans dicere: miserere mei Domine, miserere mei. Hæc vox inter flagella resonabat. Tandem ad Præsidentis genua provoluti qui adstabant, precabantur ut veniam tribueret adolescentiæ, & errori locum pœnitentiæ commodaret, exacturus deinde cruciatum, si gentilium literarum libros aliquando legissem. Ego qui in tanto constrictus articulo vellem etiam majora promittere, dejerare cœpi, & nomen ejus obtestans dicere: Domine si unquam habuero codices sæculares, si legero, te negavi. In hac Sacramenti verba dimissus revertor ad superos, & mirantibus cunctis oculos aperio, tanto lacrymarum imbre perfusos, ut etiam incredulis fidem facerem ex dolore. Nec verò sopor ille fuerat, aut vana somnia, quibus sæpe deludimur. Testis est Tribunal illud ante quod jacui, testis judicium triste quod timui. Ità mihi nunquam contingat in talem incidere quæstionem. Liventes fateor habuisse me scapulas, plagas sensisse post somnum, & tanto dehinc studio divina legisse, quanto non ante mortalia legeram. Hæc de se ipso Divus Hieronymus. In Regula quoq; Monachali sic scribit: *Quid facit cum psalterio Horatius? cum Evangeliis Maro? cum Apostolo Cicero? ne ergo legas Philosophos, Oratores, Poëtas, ne in eorum lectione requiescas. Ne nobis blandiamur, si his quæ scripta sunt non credimus, cùm aliorum conscientia vulneretur, ut putemur probare, quæ dum legimus non repro-*

reprobamus. Absit ergo ut de ore Christiano resonet Jupiter Omnipotens, & me Hercule, & me Castor, &c. magis portenta, quàm Numina. Alibi quoq; sic ait: *Dæmonum cibus est carmina Poëtarum, sæcularis scientia, Rhetoricorum pompa verborum.* Idem S. Doctor scientias sæculares comparat siliquis, quibus non poterat prodigus ille filius saturari. *Nulla ibi saturitas veritatis, nulla justitiæ refectio reperitur; studiosi earum in fame veri & virtutum penuria perseverant; mihi autem curæ, non quid Aristoteles, sed quid Paulus doceat.* S. Hieron. in Reg. Mon.

Omnes sæcularium scientiarum subtilitates, elegantiæ, ac suavitates nugæ sunt nugarum, & vanitates vanitatum. *Quid horum ad virtutem viam sternit?* inquit Seneca, *Syllabarum enarratio, verborum diligentia, & fabularum memoria, & versuum lex & modificatio. Quid ex his metum demit, cupiditatem frænat? musica monstrat mihi qui sunt modi flebiles, monstret potiùs quomodo inter adversa non emittam flebilem vocem. Metiri me Geometer docet latifundia, potiùs doceat quomodo metiar quantùm homini satìs sit, &c. Scis quæ recta sit linea, quid tibi prodest si quid in vita rectum sit ignoras?* Hæc Seneca verè Christianè. Exiguus valde fructus, non tantùm pietatis, sed etiam solidæ eruditionis ac doctrinæ ex similium librorum lectione percipitur, & cùm oculi legendo fuerint fatigati, dicere potest curiosus lector, *oculi mei langverunt præ inopia.* Parum in illis reperitur utile ac fructuosum, multa verò noxia & damnosa. Stephanus Cantuariensis scientias sæculares comparat fontibus illis prope Bethuliam, ex quibus Filij Israel furtim hauriebant aquam, & quidem evidenti cum vitæ periculo, *ad resocillandum potiùs, quàm ad potandum.* Judith. 7.

III. Exquiramus etiam hìc sententiam D. Augustini. Hic postquam in juvenili ætate salutis propriæ incurius, vanæ autem poëseos sæcularíumq; literarum avidus & curiosus amator, bonam pretiosi temporis partem in earum nugis exegisset, damna sua in Confessionum libris ità deplorat: *tenere*, inquit, *cogebar Æneæ nescio cujus errores, oblitus errorum meorum, & plorare Didonem mortuam, quia se occidit ob amorem, cùm interea me ipsum in his à te morientem Deus meus vita mea siccis oculis ferrem miserrimus.* Alio quoq; loco in iisdem confessionibus, postquam studium suum in recitandis & mutandis versibus enarrâsset, subdit: *nonne ecce illa omnia fumus & ventus? Itane aliud non erat ubi exerceretur ingenium, & lingua mea laudes tuæ Domine? laudes tuæ* Conf. lib. 1. c. 13. Ibid. c. 17.

per scripturas tuas suspenderent palmitem cordis mei, & non raperetur per inania nugarum, turpis præda volatilibus. Non enim uno modo sacrificatur transgressoribus Angelis. Monet Apostolus suum Timotheum: *profana & vaniloquia devita, multùm enim proficiunt ad impietatem.* Quod in se ipso fuit expertus magnus idem Aurelius, quamdiu enim vanos & profanos poëtarum aliorúmq; gentilium libros legit, hæreticus semper mansit & vitam inveteratis libidinibus conspurcatam duxit; proficiebant enim ipsi profana illa volumina ad impietatem. Postquam verò S. Pauli Epistolas arripuit, postquam ex S. Antonij vita lectionem audivit, subitò abnegavit *impietatem* & sæcularia desideria; & in virum alium mutatus, statuit sobriè deinceps ac piè vivere in hoc sæculo.

2. Tim. 2.

Verum quidem est, quod idem Sanctus asserit de sæculari literatura: *hinc verba discuntur, hinc acquiritur eloquentia, rebus persuadendis, sententiísq; explicandis maximè necessaria.* Sed ut idem sanctus advertit, cur in fabulosis, vanis, imò turpibus, & obscænis materiis linguæ facundiam, ingeniíq; acumen exercemus, & non potiùs in salubribus & honestis? Allegat eodem in loco exemplum cujusdam adolescentis, qui Jovem occasione cujusdam fabulæ sibi ad stupri exemplum proposuit. Plures nostro etiam sæculo Christiani juvenes, ex gentilium fabularum libris, & fictitijs metamorphosibus lethale sugunt venenũ, & ex Angelis in Sathanas transformantur pessimâ metamorphosi. *Quibus non tam placent solida, quàm picta*, inquit S. Chrysostomus, *quæq; potius pulchra quàm utilia sectantur, &c. magìs gaudent foliorum amænitate conspergi, quàm fructuum ubertate nutriri.* Eloquentiâ verborum & fabularum curiositate allecti, cum dulci esca mortis hamum deglutiunt, nec tantum lucri ad scientiæ profectum ex fæda illa lectione referunt, quantum damni ad animæ perniciem reportant. Inde enim curiositatem suam nutriunt, inde malas cupiditates accendunt, inde peccatis animas implectunt. *Vana lectio vanas generat cogitationes*, teste S. Bonaventurâ, *& extinguit mentis devotionem.* S. Hieronymus loquens de profanis poëtarum & oratorũ scriptis: *hæc*, inquit, *suâ omnes suavitate delectant, & dum versibus aures dulci modulatione currentibus capiunt, animam quoq; penetrant, & pectoris interna devinciunt.*

lib. 1. Confess. cap. 16.

In Reg. Monach.

IV. Deplorat hoc sæcularis literaturæ philtrum, & spiritualis doctrinæ fastidium in Juvenibus nostri temporis, Adamus Contzen in suis politi-

liticorum libris ità ſcribens: *Video nonnullos adoleſcentûm in oratoria facultate ſedulos, in pangendis verſibus laborioſos, in græca lingua addiſcenda etiam moleſtiarum victores, in ſpinetis dialecticæ, profundis Phyſicæ, arcanis Metaphyſicæ, Mathematicíſq; ſcientiis diligentes, in ſacra doctrina ſtatim fatigari; vel enim omnino non veniendi cauſas prætexunt, vel cùm venerint aliorſum animos vertunt, & circumſpiciendo oſcitandóq; abire ſe velle vel inviti oſtendunt. Illi ſe vel oſtendunt magnis vitijs implicitos, vel ità perituris ſcientiarum honoribus inhiare, ut in Chriſtiana profeſſione animos Ethnicos gerant. Quid enim Deo tuo reſpondebis? totos dies Tullium aut Demoſthenem volvis, poëtarum fabulas cum ſuavitate carminis, & creberrimè cum veneno cænoſo cupidè ebibis, Ariſtoteli & Euclidi impalleſcis, habiturus hoc, ut quò plura didiceris, de pluribus dubites. Et eloquia Domini eloquia caſta, dulcia ſuper mel, præſtantiora lapide pretioſo contemnis. Gravi morbo laborat, cui cibus optimus nauſeam parit. Contingere illis ſolet quod peregrinantibus, qui in hoc incumbunt, ut variorum mores hominum, flumina, & oppida deſcribant, patrimonij ſui fines & agrorum limites ignorent. Hinc nec conſcientiam ſuam regere, nec rationem fidei reddere, nec Judæo vel hæretico, ne idiotæ quidem reſpondere poſſunt. Quod eam ob cauſam gravius eſt, quòd authoritatem habent Oratorum, Philoſophorum, titulũ Magiſtrorum, in Chriſtiana fide ignorantiam puerorum. Hinc tanti contemptûs magnas dant pœnas, interdum Religionis naufragio, inſcitiam ſuam Mundo oſtentantes.* Et infra: *Turpe eſt Chriſtiano, ſi eum potiùs Platonis, aut Ariſtotelis, quàm Chriſti diſcipulum Academia producat. Quorſum enim ſcientiis turgidos, & opinionibus inſtabiles, in Rempublicam adducere attinet, Chriſtianæ veritatis ignaros?*

lib. 4. Polit. cap. 8. §. 9.

Scribit S. Proſper, ab antiquis Patribus fuiſſe decretum, *ne quis adoleſcentium legeret librum Geneſeos, certam quoq; partem Ezechielis Prophetæ, vel Canticum Canticorum, aut cætera talia, in quibus generationes, & actus, & nomina quarundam ſunt ſcripta mulierum.* Idem atteſtatur S. Hieronymus in præfatione ad librum Ezechielis ſequentibus verbis: *niſi quis ætatem ſacerdotalis miniſterij, id eſt trigeſimum annũ impleverit, nec principia Geneſeos, nec Canticum Canticorum, nec hujus voluminis exordium & finem legere permittitur.* Si ſacrorum quorundam librorum lectio Juvenibus olim prohibebatur, ne illorum ætas nondum ratione domitâ ſcandali alicujus anſam ex illa ſumeret, quàm

V. de vita contempl. lib. 3. cap. 6.

periculosa & noxia illis, imò & quibuscunq; aliis censeri debet lectio librorum gentilium & profanorum? qui non Deo, sed dæmone magistro ac dictatore prodiêrunt; in quibus non eruditionis, aut veritatis flores, sed nonnisi bestiæ venenatæ, ac serpentes reperiuntur, ut testatur quædam visio B. Hugonis Cluniacensis: Hic cùm aliquando dormiret, vidit per somnium sub capite suo cubare multitudinem serpentûm & ferarum; unde cùm territus evigilâsset, invenit sub cervicali librum Ovidij repositum, quem diabolicæ venenositatis nidum cùm abjecisset, pacificè quievit.

VI. Origenes noxias gentilium curiositates, pulchris verborum coloribus fucatas, comparat anathemati, quod Achan sacrilegus legitur ab-
Josue. 7. scondisse. *Videamus*, inquit, *peccatum ejus quale sit. Furatus est regulam auream, & posuit eam in tabernaculo suo. Non puto in illo*
Origenes hom. 7. in Josue. *furto parvi auri tantam vim fuisse peccati, ut tam numerosam Dei Ecclesiam macularet. Sed videamus, ne fortè interioris intelligentiæ sit, tanta ac tam gravis acerbitas ista peccati. Multus decor est in verbis. & multa in Philosophorum vel Rhetorum sermonibus pulchritudo, qui omnes sunt de Civitate Jericho, id est, hujus mundi homines. Si ergo invenias apud Philosophos perversa, luculenti sermonis assertionibus decorata, ista est regula aurea. Sed vide ne te decipiat fulgor operis, ne te rapiat sermonis aurei pulchritudo. Memento quia JESUS anathema jussit esse omne aurum quod in Jericho fuerit inventum. Si poëtam legeris modulatis versibus & præfulgido carmine Deos Deásq; texentem, ne delecteris eloquij suavitate, regula aurea est. Si eam sustuleris & posueris in tabernaculo tuo, si introduxeris in cor tuum ea quæ ab illis asseruntur, pollues omnem Ecclesiam Domini.*

Refert Clemens Apostolicam quandam Constitutionem, Christi-
Constit. Apost. lib. 1. c. 6. & 7. anis quidem omnibus, Sacerdotibus verò Christi principaliter observandam his verbis: *abstine te ab omnibus gentilium libris; quid enim tibi cum externis libris, vel legibus, vel falsis prophetiis, quæ leves à fide abducunt? quid tibi deest in lege Dei, ut ad illas gentium fabulas confugias? nam si historica percurrere cupis, habes Reges; si sophistica & poëtica, habes Prophetas & Job, Proverbiorum quoq; authorem, in quibus omnis poëticæ ac sapientiæ accuratam rationem invenies; quoniam Domini Dei, qui solus sapiens est, voces sunt. Quòd si cantilenas cupis, habes psalmos; si rerum origines nôsse desideras, habes Genesin; si leges*

& præ-

& præcepta, habes glorioſam Dei legem. Ab omnibus igitur externis & diabolicis libris vehementer te abſtine. Non hauritur ex talibus ulla homine Chriſtiano digna ſapientia, ſed fallax & inanis ſcientia, vanitatis, non pietatis. S. Auguſtinus agens quodam loco de ſcriptis Philoſophorum, ſic Deum alloquitur: *Non habent illæ paginæ vultum pietatis, lacrymas confeſſionis, ſacrificium tuum, ſpiritum contribulatum & humiliatum.* Vis unde petenda ſit ſcientia pietatis? audi S. Hieronymum: *Scientia*, inquit, *pietatis eſt, nôſſe legere ſcripturas, Prophetas intelligere, Evangelia credere, Apoſtolos non ignorare.* Hi ſunt fontes veræ ſapientiæ ac pietatis. *Sacra pagina tanquam cælitùs per ſpiritum Sanctum inſpirata, univerſarum ſcientiarum in ſe uberrimè complectitur veritatem* teſte S. Laurentio Juſtiniano, *atq; de Deo, & de his, quæ ad ſalutem neceſſaria ſunt, notitiam præbet.* In hac & *in nulla alia ſcientia eſt ſalus*, teſte S. Bonaventura. *de contemptu mundi. cap. 4.*

VII. Petrus Bleſenſis, quendam ejuſdem ſecum nominis, â fabuloſorum atq; inutilium librorum lectione dehortatur, & ad ſacræ lectionis ſtudium invitat ſequentibus verbis: *Quid tibi ad vanitates & inſanias falſas? Quid tibi ad Deorum gentilium fabuloſos amores, qui debueras eſſe organum veritatis? O bone JESU! ô vera veritas! quomodo diminutæ ſunt veritates â filiis hominum. Domine principia verborum tuorum veritas, in circuitu tuo veritas, & omnia mandata tua veritas. Et quæ inſania eſt de Hercule & Jove canere fabuloſa, & â Deo, qui eſt via, veritas, & vita recedere? Narraverunt mihi fabulationes, ſed non ut lex tua.* * *Quæ utilitas tibi quæſo eſt verba proferre in ventum, talentúmq; ſcientiæ tibi commiſſum â Domino figmentis impendere fabuloſis? talentum ſuum repetet cum uſuris. Homo auſterus eſt, metit ubi non ſeminavit. Theſaurum ſiquidem quem habes in vaſe fictili, hactenus quaſi ſub eventu aleæ poſuiſti. Vide ſi tangit te ſermo ille Domini per Prophetam: argentum tuum verſum eſt in ſcoriam. Et ibidem: dedi eis aurum & argentum meum, ipſi verò de argento meo operati ſunt Baal.* * *Sanè non ſolùm arbor, quæ malos fructus facit, ſed illa quoq;, quæ bonos fructus non facit, ſententiam exciſionis expectat. Tibi autem tanquam inutili arbori imminent ſecuris & ignis. Sed ſi te transplantaveris ſuper aquas refectionis, id eſt ſtudium ſacræ lectionis, florebis in atriis Domûs Domini, fructúmq; facies deſiderabilem, & manentem.* * *Exi quæſo de fæditate porcorum, ut paſcaris in deliciis Domûs Dei. Menſa* *Epiſt: 76.*

enim sacræ scripturâ contra omnes spirituales nequitias tibi parata est. Ideo mensa tabernaculi ad Aquilonem posita memoratur; propterea scriptum est: parâsti in conspectu meo mensam adversùs omnes qui tribulant me. Hæc Petrus Blesensis. Non bene autem conveniunt mensa Christi & mensa dæmoniorum, Arca Testamenti & Dagon idolum. *Uno se ore cùm Jovis laudibus Christi laudes non capiunt*, inquit S. Gregorius.

Adferamus hîc etiam verba S. Isidori, quibus profanæ lectionis amatorem quendam reprehendit: *Quis te comicis salibus non perstringat? quis tui non commisereatur? qui cùm in Philosophiæ discipulorum Domini tranquillitate sedeas, gentilium historicorum & poëtarum tumultum atq; æstum in te contrahas? Quid enim, dic quæso, apud illos est, quod Religioni nostræ sit præferendum? Quid non mendacio ac risu scatet ex ijs, quæ magno studio consectantur? an nō divinitates ex vitiosis affectionibus? an non certamina pro vitiosis affectionibus? an non fortia facinora pro vitiosis affectionibus? Quamobrem ipsam quoq; fœditatis & obscænitatis lectionem fuge; nam ea miram ad aperienda vulnera jam cicatrice obductâ vim habet; ne alioquin vehementiori cum impetu spiritus improbus revertatur, ac deteriorem & perniciosiorem tibi priore ignorantiâ aut negligentiâ cladem inferat.*

lib: 1. Epist. 63.

Pariter Dionysius Carthusianus, alium non neminem, sæcularibus scientiis & curiositatibus addictum, ab earum studio in quadam Epistola sic dehortatur: *De quibus autem scripsisti mihi, bonum est homini sursum nitenti hanc mulierem non tangere, scilicet sapientiam sæcularem. Inclinata est enim ad mortem via ejus. Sed quia molliti sunt sermones ejus super oleum, trahit post se multitudinem copiosam, â quibus deridetur justi simplicitas. Nonne qui videbantur esse sapientes in hoc sæculo, stulti facti sunt ut fierent sapientes, ac novis supervenientibus vetera projecerunt, ità ut qui fuerant curiosa sectati, comburerent libros coram omnibus, nec ultra docerent linguam suam loqui mendacium? Eja frater, utinam sustineres modicum quid insipientiæ meæ; sed si cæpero tibi loqui, forsitan molestè accipies. Timeo enim, ne fortè sinè causa laboraverint in te qui suadebant tibi, ut permaneres in gratia Dei, ut non de cætero tanquam filius Agar exquireres prudentiam quæ de terra est. Sufficiebat enim præteritum tempus ad voluntatem gentium fuisse consumptum, nec ea quæ quæstiones præstant magìs, quàm ædificationem Dei, quæ est in fide, ulteriùs scrutari debueras. Quòd si fecit Deus hominem* re-

Epist. exhort. ad Novit. c. 17.

rectum, ùt quid immiſcet ſe quæſtionibus infinitis, quæ ſunt inutiles & vanæ, & generant lites, in quibus quantò plus quæſiērit homo, tantò minus inveniet. Puto nemo militans Deo implicat ſe libenter hujuſmodi frivolis, præcipuè qui decrevit â facie manûs Dei ſolus ſedere, cùm ſapientia hujus mundi ſtultitia ſit apud Deum. Qui autem voluerit facere ſibi nomen grande juxta nomen magnorum qui ſunt in terra, ut non deficiat laus ſua de ore hominum, velut Doctor parvulorum, & verba legis ponderans; nemo requirat: noſter es, an adverſariorum? opera enim quæ ipſe facit, hæc de illo teſtimonium perhibent. Cæterùm tu frater, qui elegiſti abjectus eſſe in Domo Dei, ut oblivioni datus tanquam mortuus â corde hominum, omnium fieres peripſema uſq; adhuc; Quid adhuc tanquam vivens de mundo decernis? rurſum quærens magnificare fimbrias tuas, & vocari ab hominibus Rabbi; diſtendi vis in hanc occupationem peſſimam, ut inveſtiges ſapienter de omnibus quæ fiunt ſub ſole; quia ut dicis ignorans ignorabitur, planè non mirum, ſi omnem eſcam abominata eſt anima tua, faſtidiens manna abſconditum, quippe qui adhuc in ſolitudine rodis herbas & arborum cortices, & radix juniperorum cibus tuus eſt. Quid dicam tibi? laudo te: in hoc non laudo. Cur audis leviathan ſerpentem vectem & tortuoſum? ſicut mulier quæ in prævaricationem ſeducta fuit, ut ſpreto ligno vitæ comederet de ligno ſcientiæ boni & mali. Miſerabilis prorſus infirmitas. Jam hujùs rei causâ interfici juſſi ſumus, & ſtatutum eſt hominibus ſemel mori, ità ut macula hujus ſceleris permaneat in nobis uſq; in præſentem diem, & iterum vadis illuc? Nunquid æqua tibi videtur cogitatio tua, ut etiam plagâ inimici percuſſus caſtigatione crudeli, dulciùs audias fabulatores & exquiſitores prudentiæ & intelligentiæ, quàm ſapientiam, quæ ex ore Altiſſimi prodijt, quæ vitam tribuit poſſeſſori? interroga quemlibet de viatoribus, qui peregrinus & advena ſit, ſicut & omnes Patres ejus, ſi non prohibeat, ne in pluribus quæſtionibus ſis curioſus. Sed quæ præcepit tibi Dominus illa cogites ſemper, ut ſit lucerna pedibus tuis verbum ſuum, ad dirigendos pedes tuos in viam pacis.

Saluberrimis etiam verbis quemq; noſtrûm admonet S. Petrus Damianus: *In animo tuo*, inquit, *& temporalis vita, & ſcientia ſæcularis,* *In Enchir,* *tanquam in mentis calce depreſſa ſubſidat. Amor autem æternæ vitæ,* *c. 1.* *& ſpiritualis ſtudium ſapientiæ, velut in ſumma tui conſtitutus arce præcellat; quatenus dum fragilem hanc vitam cum ſua ſapientia deſpicis, re-*

pleri

pleri divino spiritu, qui ad æternam te provocet gloriam, felici vicissitudine merearis. * *Absurdum est, & satìs inhonestum*, ait idem Sanctus, (In Epist.) *ut eadem prudentia, eadémq; subtilitas rebus adhibeatur humanis, quæ spiritualibus impenditur & divinis.*

VIII. Dicitur nobis in Cantico Isaiæ: *haurietis aquas in gaudio de fontibus Salvatoris.* (*Isaiæ 12.*) De Christi fontibus aquas prædicat hauriendas, non de aquis fluminum Ægypti, quæ turbidæ sunt & percussæ, aut de aquis fluminis Rasin, sed de fontibus JESU. Hauriebat ex his fontibus scientiæ suæ aquas Divus Bernardus, cujus illa sunt verba: (*hom. 17. in Cant.*) *si scribas, non sapit mihi, nisi legero ibi JESUM. Si disputes aut conferas, non sapit mihi, nisi sonuerit ibi JESUS.* Legimus in vita B. Nostri Hermanni, quòd ipsi. cùm ad studia in Frisiam esset missus, nihil in omni doctrina libuerit audire, (*vitæ cap. 9.*) *quod non salutare nomen Domini resonaret. Quoties more puerorum fabulas Poëtarum vel discere jubebatur vel legere, non sustinuit patienter, imò & ipsos se docentes, super quos jam intus spirituali unctione docente profecerat, reprehendit, asserens, quòd Deo vero contumeliam irrogarent, falsorum Deorum nomina in poëtarum libris etiam recitando. Solebátq; de Magistris suis narrare, se non sufficienter admirari, quòd viri Religiosi in suis scriptis possent poëticis delectari, cùm tanta sint scripta veritate subnixa, per quæ ad Dei notitiam possit perveniri. Quis enim nisi stultus quærat lilium inter spinas, unde sinè punctionibus non possit abstrahi, quod faciliùs & utiliùs sinè læsione possit acquiri? Nominare Jovem omnipotentem, Junoni nomen divinitatis attribuere, jurare per Herculem & per Castorem, quibuscunq; falsitatibus delectari, spinæ sunt, & lacerant animam, quibus puer Domini animæ suæ temerari noluit puritatem, qui jam in solo & vero Deo didicerat* delectari. Hæc vitæ author. *Omnis ratio scientiæ superna, vel terrenæ creaturæ*, inquit S. Ambrosius, (*Super Coloss.*) *in eo est, qui est caput eorum vel author; ut qui hunc novit, nihil ultra quærat; quia hic est perfecta virtus & sapientia; quidquid alibi quæritur, hîc perfectè invenitur. In Daniel & Salomone ostendit fidelibus se totius authorem sapientiæ, quòd infelices non putant, quia non legunt in Evangeliis & Prophetis Astronomiam, Geometriam & alia hujusmodi, quæ ideo despecta sunt à nostris, quia nihil valent ad salutem, sed mittunt in errorem. Et dum his student, curam animæ non habent. Qui verò Christum novit, thesaurum sapientiæ & scientiæ invenit, quia id novit quod utile est.*

Libet

Libet etiam hîc audire Tertulliànum, â sæcularis Philosophiæ stu- *adversùs* dio, tanquam pestilentissimo hæresum seminario nos ità dehortantem: *hæret. in* *Hæ sunt doctrinæ hominum & dæmoniorum prurientibus auribus natæ, præscript.* *de ingenio sapientiæ sæculi, quam Dominus stultitiam vocans, stulta cap. 7.* *mundi in confusionem etiam ipsius Philosophiæ elegit. Ea est enim materia sapientiæ sæcularis, temeraria interpres divinæ naturæ & dispositionis. Ipsæ deniq; hæreses â Philosophia subornantur. Inde Æones & formæ nescio quæ, & trinitas hominis apud Valentinum, Platonicus fuerat. Inde Marcionis Deus melior de tranquillitate â stoicis venerat. Et ut anima interire dicatur, ab Epicureis observatur. Et ut carnis restitutio negetur, de una omnium Philosophorum schola sumitur. Et ubi materia cum Deo æquatur, Zenonis disciplina est. Et ubi aliquid de igneo Deo allegatur, Heraclitus intervenit. Eædem materiæ apud hæreticos & Philosophos volutantur. Aristoteles illis dialecticam instituit, artificem struendi & destruendi versipellem, in sententiis coactam, in conjecturis duram, in argumentis operariam contentionum, molestam etiam sibi ipsi, omnia retractantem, ne quid omnino tractaverit. Hinc illæ fabulæ & genealogiæ indeterminabiles, & quæstiones infructuosæ, & sermones serpentes velut cancer, â quibus nos Apostolus refrenans, nominatim Philosophiam testatur caveri oportere scribens ad Colossenses: Videte ne quis vos circumveniat per Philosophiam, & inanem seductionem, secundùm traditionem hominum, præter providentiam Spiritûs sancti. Fuerat Athenis, & istam sapientiam humanam de congressibus noverat, ipsam quoq; in suas hæreses multipartitam varietate sectarum invicem repugnantium. Quid ergo Athenis & Hierosolymis? quid Academiæ & Ecclesiæ? quid hæreticis & Christianis? nostra institutio de porticu Salomonis est, qui & ipse tradiderat Dominum in simplicitate cordis esse quærendum. Viderint qui Stoicum, & Platonicum, & dialecticum Christianismum protulerunt. Nobis curiositate opus non est post Christum Jesum, nec inquisitione post Evangelium.*

Relictis ergo profanis curiositatibus, Christi disciplinæ nos tradamus, & repudiatis gentilium vanitatibus atq; mendaciis, scripturæ divinæ studio nos impendamus; inveniemus in liberalissima illius penu copiosissimè, quæ non tantùm in nostram, sed etiam aliorum utilitatem & consolationem servire poterunt. Habemus in eadem armamentarium, unde tela omnis generis, digito Dei fabricata, adversùs omnes fi-

dei & Religionis hostes in usum nostrum depromere possimus. *Omnis*
2. Tim. 3. enim *scriptura divinitus inspirata, utilis est ad docendum, ad arguendum, ad corrigendum, ad erudiendum in justitia, ut perfectus sit homo Dei, ad omne opus bonum instructus.* Hic est locus pascuæ, in quo nos DEUS collocavit; hæ sunt aquæ refectionis, quibus animas nostras refocillare, hæ sunt castæ deliciæ, quas cum D. Augustino sectari debemus. *Sint*, inquit, *castæ deliciæ meæ scripturæ tuæ.* Quarum etiam idem Sanctus ait esse *mirabilem altitudinem, & mirabilem humilitatem.* Habemus quod in illis per omnem vitam die ac nocte meditari fructuosè possimus, ut non sit opus profanos Ethnicorum libros legendo pervolvere.

Epist: ad Volusianũ. *Tanta est*, inquit magnus idem Aurelius, *Christianarum profunditas scripturarum, ut in eis quotidie proficerem, si eas solas ab ineunte pueritia usq; ad decrepitam senectutem, maximo otio, summo studio, meliore ingenio conarer addiscere. Tanta non solùm in verbis quibus ista dicta sunt, verùm etiam in rebus quæ intelligendæ sunt, latet altitudo sapientiæ, ut annosissimis, acutissimis, flagrantissimis cupiditate discendi hoc contingat, quod eadem scriptura quodam loco habet: cùm consummaverit homo, tunc incipit.* Libet hîc ejusdem clarissimi Ecclesiæ Doctoris adhortationem intexere, quâ sacræ scrpturæ studium præ sæculari quacunq; scientia fratribus suis commendat.

S. August. serm. 38. ad fratr. *Eja*, inquit, *fratres charissimi, qui pastores rationabilium ovium nuncupamini, festinate rapere, non sophismata paganorum, non carmina poëtarum, non fabulas Philosophorum, de quibus doctores & auditores sunt reddituri rationem, sed illam dulcissimam sapientiam sapientiarum, quæ hæreditas Dei, & filiorum ejus chara possessio nuncupatur. Hæc est illa doctrina super omnia diligenda, quam Prophetæ prædixerunt, quam Patriarchæ divinitus hauserunt, quam Dei filius postquam in terris visus est, & cum hominibus conversatus est, aperuit & declaravit, & quid tenendum & quid vitandum est apertissimè demonstravit, & per suos Apostolos nos ipsam docendo illuminavit. Hæc est quæ docet nos amare cælestia, & terrena despicere; hæc est Mater fidelium, quæ nos quotidie docet, quomodo credamus Deum omnipotentem, quomodo ipsum videbimus in sede Majestatis venientem, quomodo bona bonis, quomodo mala malis retribuet. Hæc est lucerna pedum nostrorum, & via salutis nostræ, in qua instruimur, quomodo Deum præ omnibus diligamus. Hæc est illa sacra scriptura & sapientia quæ ex ore Altissimi prodijt, Philosophis abscondita, sed grossis & rudi-*

rudibus piscatoribus revelata. Nunquid & parvis hominibus hodie revelatur? hæc est doctrinarum & sapientiarum Magistra & Domina, quæ etiam nos docet exteriùs blandos, & interiùs fraudulentos cognoscere. Hæc est illa scientia scientiarum, Angelorum ferculum, Archangelorum pulmentum, Apostolorum gloria, Patriarcharum fiducia, Prophetarum spes, Martyrum corona, Virginum pulchritudo, Monachorum refectio, Episcoporum vacatio, Sacerdotum cellarium, puerorum principium, viduarum doctrina, conjugatorum pulchritudo, mortuorum resurrectio, & vivorum sempiterna protectio. Hæc est per quam fide ordinamur, spe confirmamur, & charitate roboramur. Hæc est quam qui invenerit, inveniet vitã, & hauriet salutem â Domino. Et post pauca. *Itaq; fratres nolite jam pigrescere, sed legite scripturam, discite eam filioli, sæpe legite eam, quia lenior oleo, auro sublimior, purior argento. Hæc est, quæ præcipuè Deum provocat diligere, corda illuminat, purificat conscientiam, animam sanctificat, fidem confirmat, animas frigidas calefacit, lumen scientiæ ostendit, tenebras ignorantiæ expellit, justitiam sæculi extinguit, lætitiam spiritûs sancti accendit, sitienti potum tribuit. Hæc est scriptura sancta, lex nostra immaculata, quæ de insipientibus sapientes facit, primos de novissimis ponit, de minimis magnos efficit, nobiles de ignobilibus commutat, naturam frænat, prohibet levitatem, temperat dolorem, confert spem, coronat senem, docet juvenem, mitigat dedignantes, instituit errantes, sanat ægrotos, roborat infirmos, brutos facit sensatos, menti stabilitatem donat, somnolentos excitat, otiosos increpat, pigros incitat, credentibus gratiam dat, Reges humiliat, humiles exaltat, rectas vias indicat, eleemosynam imperat. Hæc est scientia scientiarum, quæ sapientiam dat, gloriam exaltat, honorem multiplicat, humilitatem levat, superbiam cassat, charitatem, obedientiam, & mansuetudinem docet, & intellectus bonus est omnibus facientibus, & diligentibus eam. Hæc est quæ abstinentiam, castitatem, largitatem, & voluntariam paupertatem servat, postremò doctrinam omnibus, felicitatem, suavitatem, gaudia, stabilitatem cordis, & sobrietatem, & compunctionem veram, & humilitatem, & charitatem fraternam implet, Domini timorem accendit. Quamobrem fratres mei, qui hanc sapientiam diligit, & diligenter legem implet, maximus vocabitur in Regno Cælorum, & principatum Ecclesiæ possidebit, & præmia & munera pretiosa recipiet in die novissimo.*

Sed ô mentium humanarum inſaniam! pauci hæc ſaluberrima Sanctorum Patrum monita & conſilia ſeqvuntur, plures vana & inania magno ſtudio conſectantur, potiora verò & utiliora negligunt, & porcorum inſtar ventrem ſuum implent ſiliquis, panem vero cæleſtis doctrinæ contemnunt, ac divinorum eloquiorum margaritas conculcant, quin etiam eos qui meliora ſanioráq; ſtudia ſectantur, roſtro ſuo invadere, & grunnitu perſequi non verentur. Utinam ſimiles in hac vita cum D. Hieronymo ab Angelo flagellentur & convertantur, ne à dæmone in gehennalis abyſſi profundum aliquando abripiantur, ubi Ciceronibus, Virgiliis & Ovidijs, aliiſq; profanis ſcriptoribus, quorum nugis in vita delectabantur, æternis ſociati vinculis pænas luant procaciſſimæ curioſitatis.

IX. Dantur etiam non pauci hodierno tempore, qui in ſuis ad populum concionibus plùs gentilium librorum hiſtorias & ſententias, quàm ſacræ ſcripturæ verba uſurpant, quod omnino eſt indignum. Tales egregiè perſtringit Alvarez, præclarus vitæ ſpiritualis Magiſter ſequentibus verbis: *Non paucos noſtrâ ætate video libris gentilium nimis addictos, qui ſepoſitis ſacrorum bibliorum voluminibus, & ſanctorum Patrum commentationibus, neſcio quas antiquorum fabellas evolvunt, & ſententias Philoſophorum memoriæ commendant, hiſtorias profanas legunt & prælegunt, more puerorum qui in ſchola eloquentiæ ludunt, hæc omnia in pulpitis ad populum ſacræ doctrinæ avidum prædicare non erubeſcunt. Alios videas palati infirmioris, qui vulgares libellos mille dicteriis & vanitatibus plenos manibus terunt, curioſis oculis circumſpiciunt, ut ex illis non more Apoſtolorum, ſed ad imitationem hiſtrionum & paraſitorum, aliquid facetum & putrido ſale conditum, quod populo proponant, ipſi decerpant. Etiam in bibliothecis multorum qui ſe Theologos vocant, Auguſtinus, Hieronymus, Gregorius, Ambroſius, & reliqui Patres ad ornatum duntaxat quæruntur. Poëtæ verò & gentiles Philoſophi, profanæ græcorum & Latinorum hiſtoriæ, & libri curioſitatum & vanitatum referti, ad occupationem comparantur. Illi in ſuggeſtu, & in communi converſatione tacent, iſti loquuntur: illi ab hominum memoria deleti quieſcunt, iſti imprudenter ſe ſacris concionibus ingerunt: illi quos Deus ad docendum elegit rejecti, iſti quos Eccleſia vix pro adoleſcentium primis tyrocinijs permittit, ad docendum admiſſi ſunt. Quaſi verò apud fideles plus valeat Ovidius, quàm Paulus, & efficaciùs moveat Tullius,*

Alvarez vitæ ſpirit. lib. 5. part. III. c. 39.

quàm

quàm Evangelium, & majorem authoritatem habeat Homerus aut Seneca, quàm Spiritus Sanctus, qui sacras scripturas dictavit, & communiter in Ecclesiæ Doctoribus locutus est. Et quidem hos profanos authores aliquando citare, & quæ in adolescentia didicimus semel aut iterum ad memoriam reducere esset tolerabile, imò ab omni reprehensione excusabile, quod Patres antiqui fecerunt; sed hæc viros & senes atq; grandævos post studia sacrarum literarum legere, hæc cogitare, hæc prædicanda disponere, hæc in fidelium cœtibus diebus singulis effutire, nescio quam possit excusationem admittere. Nam si esset lugenda irreverentia in altari Dei, in quo ei sacrificium offerimus, primo loco Christi imaginem, & statim figuram Cæsaris: post istam, imaginem Beatæ Virginis, & consequenter Veneris simulachrum, & eodem ordine imagines Petri & Pompeij, Pauli & Heliogabali, unius Sancti & unius histrionis ponere, & sacra profanis contexere, quare non erit gravis culpa in Ecclesia, ubi Christum audituri convenimus, nunc Christum nunc Ovidium citare, nunc Paulum & post illum Nasonem adducere, & eadem serie narrationis Prophetas & Poëtas, Evangelistas & Philosophos, Sanctos & histriones & parasitorum dicta proferre? At hoc, inquitis, facimus, ut Scripturas interpretemur. Sed Scripturæ sanctissimæ his ad sui interpretationem non indigent, sinè quibus Sancti Ecclesiæ Doctores eas explanârunt. Et sicut aurum stanno, & plumbo, & aliis infimis metallis, non purgatur sed inficitur, ità Scriptura sacra his poëtarum, & historicorum profanorum dictis non explicatur, sed involvitur & fuscatur. At facimus, ut populum ad audiendam sacram doctrinam invitemus, & his tanquam condimentis mulceamus. Quasi verò Ecclesia in ipsa S. Scriptura & PP. suavissima condimenta non habeat, & his vilissimis salsamentis indigeat.

X. Verumtamen objiciet hic mihi aliquis illud Bellovacensis: *Legitur quòd Moyses & Daniel omni scientiâ Ægyptiorum & Chaldæorum eruditi fuerint. Legitur etiam, quòd præcepit Dominus filiis Israel, ut expoliarent Ægyptios auro & argento, moraliter instruens, ut sive aurum sapientiæ, sive argentum eloquentiæ apud poëtas invenerimus, in usum salutiferæ eruditionis vertamus.* * *Non aspicimus*, inquit S. Augustinus, *quanto auro & argento & veste suffarcinatus exiêrit de Ægypto Cyprianus, & Doctor suavissimus, & Martyr beatissimus; quanto Lactantius, quanto Victorinus, Optatus, Hilarius, quanto innumerabiles Græci.*

spec. doct. lib. 1. c. 35.

* lib. de doct. Christiana.

Audiamus etiam hîc Venerabilis Bedæ sententiam in Gratiani Decreto relatam. *Turbat*, inquit, *acumen legentium, & deficere cogit, qui eos à legendis sæcularibus literis omnino æstimat prohibendos; in quibus si quæ inventa sunt utilia, quasi sua sumere licet; alioquin nec Moyses & Daniel sapientiâ vel literis Ægyptiorum paterentur erudiri, quorum tamen superstitiones simul & delicias horrebant; nec ipse Magister gentium aliquot versus poëtarum suis vel scriptis indidisset vel dictis.*

dist. 37. c. 8.

Epist. 84. D. Hieronymus cuidam ad subornationem Ruffini quærenti, cur in opusculis suis sæcularium literarum exempla poneret, & candorem Ecclesiæ Ethnicorum sordibus pollueret, reddit ea de re alicubi rationem, & ostendit quorum exemplo id faciat. *Quis enim*, inquit, *nesciat & in Moyse, & in Prophetarum voluminibus, quædam assumpta de gentilium libris? & Salomonem Philosophis Tyri nonnulla proposuisse, & aliqua respondisse; unde in exordio proverbiorum commonet, ut intelligamus sermones prudentiæ, versutiásque verborum, parabolas, & obscurum sermonem, dicta sapientûm & ænigmata, quæ propriè dialecticorum & Philosophorum sunt. Sed & Paulus Apostolus Epimenidis Poëtæ usus versiculo est, scribens ad Titum, cujus hic est sensus: Cretenses semper mendaces, malæ bestiæ, ventres pigri. In alia quoque epistola Menandri ponit Senarium: corrumpunt bonos mores colloquia mala. Et apud Athenienses in Martis Curia disputans, Aratum testem vocat: ipsius enim & genus sumus; didicerat enim à vero David extorquere de manibus hostium gladium, & Goliæ superbissimi caput proprio mucrone truncare. Legerant in Deuteronomio Domini voce præceptum, mulieris captivæ radendum caput, supercilia, omnes pilos, & ungues corporis amputandos, & sic eam habendam in conjugio. Quid ergo mirum, si & ego sapientiam sæcularem propter eloquij venustatem & membrorum pulchritudinem de ancilla atque captiva Israelitidem facere cupio, & si quidquid in ea mortuum est, idololatriæ, voluptatis, erroris, libidinum, vel præcido, vel rado, & mixtos purissimo corpori vernaculos ex ea genero Domino Sabaoth.*

Idem D. Hieronymus ad Pammachium scribens, inquit. *Christum scimus sapientiam, hic thesaurus in agro scripturarum nascitur, hæc gemma multis emitur margaritis. Sin autem adamaveris captivam mulierem, id est sapientiam sæcularem, & ejus pulchritudine captus fueris,*

ris, decalva eam, & illecebras crinium atq; ornamenta verborum cum emortuis unguibus seca; lava eam prophetali nitro, & tunc requiescens cum illa, dicito: sinistra ejus sub capite meo, & dextra illius amplexabitur me, & multos tibi fœtus captiva dabit, ac de Moabitide efficietur Israëlitis.

Huc tandem spectat illud Gregorij: *Dum sæcularibus literis instruimur, in spiritualibus adjuvamur.* D. quoq; Augustinus se ex Hortensij lectione ad virtutem extimulatum fuisse testatur his verbis: *Ille liber mutavit affectum meum, & ad te ipsum Domine mutavit preces meas, & vota ac desideria mea fecit alia.* *lib. 3. Confess. cap. 4.*

Ex his omnibus bene videtur deduci, non esse omnino reijcendam â viris etiam Ecclesiasticis & Religiosis sæcularem literaturam, Moabiticam illam Israëlitidem, quam tot sancti magno cum Ecclesiæ totius emolumento servitijs suis adhibuerunt. Hinc & ipse S. Hieronymus, severus alioquin morum & vanitatum censor, toties in suis operibus profanæ antiquitatis historias & apophthegmata, toties poëtarum versus & carmina, præsertim Virgiliana, velut parerga quædã & ornamenta rebus etiam gravibus & serijs adhibet.

XI. His ut respondeam, declaro me nullatenus velle indifferenter condemnare quoscunq; librorum â gentilibus conscriptorum, sive aliorum quorumcunq; sæcularium voluminum lectores, si modò sint prudentes, & in Christianis virtutibus abunde solidati, bono insuper fine ad eorum lectionem inducantur. Qualibus etiam licentia concedi solet, ut libros hæreticos, & quoscunq; alios ab Ecclesia prohibitos legere possint ad confutandum. *Legimus aliqua*, inquit S. Ambrosius, *ne negligantur; legimus ne ignoremus, legimus ut non teneamus, sed ut repudiemus.* *In explan. proœm. super Luc.*

Magnâ tamen cautelâ omnes libri sæcularis literaturæ legi debent, maximè si â gentilibus fuerint conscripti. Separandum est in ipsis *pretiosum â vili*, hoc est vera â falsis, virtutes â vitijs. *Illorum tractatibus, illorum delectemur ingenijs & literis*, ait S. Hieronymus, *quorum pietas ingenij non vacillat. Cæteros sic lege, ut magìs judices quàm sequaris.* Et paulò post subdit: *grandis prudentiæ est aurum in luto quærere.* Prout faciebat Virgilius legendo Ennium. Interrogatus namq; quid faceret, respondit: *de stercore aurum colligo.* * *In eodem prato bos herbam quærit, canis leporem, ciconia lacertam.* * *Ea magìs illorum* *Jerem. 15.* *In reg. Mon.* *Seneca. Epist. 50.*

Hom. 22. *lorum recipiamus*, inquit S. Basilius, *in quibus virtutem laudaverunt, vel vitium vituperaverunt. Veluti enim florum, reliquis quidem usq; ad odorem, vel colorem est usus, apes autem mel ex ipsis excerpere noverunt; sic & qui diligentes in legendo existunt, non solùm quod dulce, jucundúmq; fuerit, in eorum libris prosequuntur, sed quandam ex eis utilitatem animo referre contendunt. Veluti item apes non omnibus floribus similiter insident, neq; ex eis, ad quos accedunt, omnia auferre conantur, sed quantum ipsis ad opus necessarium fuerit, comprehendentes, reliquum dimittunt. Nos etiam ut sobrij sapientésq;, quantum congruum nobis propinquúmq; veritati ex ipsis fuerit, persequamur, reliquum prætereamus. Et sicut in legendis rosis sentes vitamus, sic in talibus sermonibus quidquid est utile carpentes, noxium vitemus.*

Rariùs etiam similium lectioni nos debemus impendere. S. Franciscus de Sales ajebat, nos historiis, aliísq; materijs profanis ad legendum vel scribendum uti debere, non secus ac fungis; rarò scilicet, nec nisi debitè digestis, & cum salis grano præparatis. Interim dum solidiora nobis non desunt sacrarum scripturarum fercula, cur fungis utamur? quibus etiam debitè conditis, non sinè periculo quis vescitur.
Philip. 1. Omnibus, inclamat Apostolus: *opto ut charitas vestra magìs ac magìs abundet in omni scientia.* Ne tamen sæcularem scientiam intelligas, addit, *ut probetis potiora* & saniora, spiritualia videlicet sæcularibus præferentes. Difficile est, sæculari literaturæ se citra spirituale aliquod dispendium applicare seu impendere. Difficile est captivam illam mulierem, cum crinium suorum cultûsq; vani illecebris non amare, non priùs ejus fæditate commaculari, quàm prophetali nitro lavetur; neq; plurium fætuum feliciùs & securiùs ab Israelitide sperandorum luere detrimenta, quam ab hac captiva Moabitide lucra consequi. Si D. Hieronymus, si alij SS. Patres scripta sua sæcularis literaturæ floribus nonnunquam aspergunt, non æstimandum est, eos postquam meliora sapere didicerunt, his animum ad majora & potiora natum impendisse; sed illa, quæ vano forsitan studio aliquando hauserunt, ne scirent otiosè, scriptis suis ad qualemcunq; ornatum, & animos curiosorum, qui ejusmodi rebus delectantur, ad sacræ lectionis studium alliciendos inseruisse.

Brevissimè dico pro coronide, quod in præsenti materia sentio:
Matth. 7. non colligunt *de spinis uvas, aut de tribulis ficus.* Si quis tamen etiam

de

de ſpinis uvas ſe arbitratur poſſe colligere, audiat monitum D. Auguſtini: *botrum carpe, ſpinam cave.*

Audiamus adhuc Anagramma, literaturæ ſæcularis allocutorium, ex nomine ſcientia deſumptum:

INI CASTE

Multâ ſorde ſcatens, & turpi fœda veneno,
Innumeros homines inficis atq; necas.
Ne noceas homini, obſcænas prius ablue ſordes,
Et caſtè pectus te-ſitientis ini.

CAPUT XXXII.

De vera & falſa Sapientia.

Reprobata eſt capite præcedenti ſæcularis ſcientia. Nec verò I.
hæc ſolùm, ſed etiam aliæ ſcientiæ ſeveriores, & ipſa ſcienti-
arum princeps Theologia, tractans potiſſimùm de Deo, rebúſq;
divinis noxia & mortifera eſt multis. Nunquid igitur omnis
ſcientia & ſapientia nobis abijcienda eſt, & contemnenda? abſit. Apud
Iſaiam enim dicitur: *propterea captivus ductus eſt populus meus, quia non*
habuit ſcientiam. Et infra: *propterea dilatavit infernus animam ſu-* Iſaiæ. 5.
am, & aperuit os ſuum abſq; ullo termino. Item alibi apud eundem pro-
phetam: *non eſt populus ſapiens, propterea non miſerebitur ejus qui fe-* Iſaiæ. 27.
cit eum, & qui formavit eum, non parcet ei. Salomon ſapientiſſimus
ait: *ubi non eſt ſcientia, animæ non eſt bonum.* Et: *cor rectum inqui-* proverb.
rit ſcientiam. Novimus ſtoicos docuiſſe, ſervis etiam & mulieribus eſſe 27.& 29.
philoſophandum. Plato quoq; Civitatem ex Philoſophis compoſitam
eſſe voluit, ipſóſq; etiam opifices philoſophari. Quæ itaq; eſt illa omni-
bus indiſcriminatim neceſſaria Philoſophia? ſimus cum Daniele viri deſi-
deriorum ad eam indagandam, ſapientiam tam utilem, tam neceſſariam,
libris quoq; Salomonicis adeo copioſè & glorioſè decantatã, ut eam ali-
quando inveniamus, eíq; vitæ totius tempore nos ſedulò impendamus,
ne ſimus ut plurimi, ſemper diſcentes, & nunquam ad veram ſcientiam
pervenientes; aut ne illud pſalmiſtæ de nobis aliquando enuntiari poſſit,
ſi totius vitæ ſtudiis â veræ ſapientiæ ſcopo aberraverimus: *defecerunt*
in vanitate dies eorum; & illud Prophetæ Baruch: *viam diſciplinæ non* Baruch. 2.

invenerunt, propterea periêrunt; & quoniam non habuerunt sapienti-
am, interiêrunt propter suam insipientiam. * *Sapiendum nobis est,*
de falsa ut scribit Lactantius, *& quidem maturè; non enim nobis altera vita con-*
sap. c. 16. *ceditur, ut cùm quæramus in hac sapientiam, in illa sapere possimus. In*
hac utrumq; fieri necesse est. Citò inveniri debet, ut citò suscipi possit, ne
quid pereat ex vita, cujus finis incertus est. Parum prodest habere in-
tellectum acutissimum, & ingenium Magni Aristotelis, in quo, teste
Averroe natura ostendit extremum suæ potentiæ, nisi veram & huma-
no ingenio dignam sapientiam addiscamus, quæ non instar sinu inclu-
si serpentis nos cum ingenio nostro perdat, sed potiùs ad vitam æternam
II. perducat.
Job. 28. *Sapientia ergo ubi invenitur? & quis est locus intelligentiæ?* *
Baruch. 3. *Quis invenit locum ejus? & quis intravit in thesauros ejus?* Audi sapi-
Job. 28. entûm responsa: *nescit homo pretium ejus, nec invenitur in terra suavi-*
Sap. 1. *ter viventium.* * *In malevolam animam non introibit nec habitabit*
Eccli. 15. *in corpore subdito peccatis.* * *Longè abest à superbia & dolo.* * *Im-*
Prov. 29. *pius ignorat scientiam.* * *Quære sapientiam apud malos & non inve-*
Prov. 14. *nies.* * *Planè fieri non potest*, ait Clemens Alexandrinus, *ut quis simul*
Isaiæ. 28. *sit & scientiâ præditus, & blandiri corpori non erubescat.* * *Quem do-*
cebit Deus *scientiam? & quem intelligere faciet auditum, ablactatos à*
lacte, avulsos ab uberibus, hoc est, ab omnibus Mundi voluptatibus alie-
nos. * *Sapientiam non habet quispiam*, ut Origenes testatur, *nisi car-*
Eccli. 15. *nem suam crucifixerit cum vitiis, & concupiscentiis.* * *Qui continens*
est justitiæ, apprehendet illam, inquit Ecclesiasticus; qui etiam sequens
Eccli. 1. unicuiq; dat monitum: *fili concupiscens sapientiam, conserva justitiam,*
Eccli. 43. *&* DEUS *præbebit illam tibi.* * *Piè* enim *agentibus dedit sapientiam.*
S. August. * *Prius est in recta hominis eruditione labor operandi quæ justa sunt, quàm*
22. contra *voluptas intelligendi quæ vera sunt*, inquit S. Augustinus. *Errat quis-*
Faustum. *quis putat veritatem se posse cognoscere, cùm adhuc nequiter vivat.* Ali-
Idē lib. de bi quoq; Deum idem Sanctus Ecclesiæ Doctor sic alloquitur: *DEUS*
agon. Chri- *qui nisi mundos verum scire noluisti.* Possunt quidem immundi & sce-
sti cap. 13. lerati cognitionem plurium veritatum habere; illa tamen scientia, sive
sapientia ipsorum non est vera, sed falsa & adulterina, de qua dicitur in
Eccli. 21. Ecclesiastico: *est sapientia quæ abundat in malo.* Non ergo multa scire,
Job. 28. sed *recedere à malo est intelligentia.*

Hinc bene S. Marcella, teste D. Hieronymo, sequebatur illud Da-
vidi-

vidicum: *à mandatis tuis intellexi; ut postquam mandata complêsset, tunc se sciret mereri intelligentiam scripturarum.* Quarum notitiam & intellectum illi tantùm consequuntur, *qui* priùs ex animo suo *omne fermentum malitiæ ac nequitiæ evacuant.* * *Bonitatem & disciplinam* omnium primò petit à Deo idem Regius psaltes; deinde subjungit: *& scientiam doce me.* Hic ordo laudabilis est & necessarius, ut doctrinam præcedat bona vita. *In his qui flagrant ingenti amore perspicuæ veritatis*, ait S. Augustinus; *non est improbandum studium, sed ad ordinem revocandum, ut à fide incipiat, ut bonis moribus nitatur pervenire quò tendit. In eo quippe quo versatur virtus est laboriosa; in eo verò quod appetit, luminosa sapientia. Pulchrum est quidem quod desideras, & amari dignissimum. Sed priùs nubit Lia, & postea Rachel. Ardor est iste, ad id valet ut ordo non recusetur, sed potiùs toleretur, sinè quo non potest perveniri ad id quod tanto ardore diligitur. Cùm autem perventum fuerit, simul habebitur in sæculo non solùm speciosa intelligentia, sed & laboriosa justitia.*

Epist. ad principiã. S. Laur. Justin.

Nihil est omnis nostra scientia sinè charitatis & pietatis fundamento. *Si habuero Prophetiam*, inquit Apostolus, *& noverim mysteria omnia, & omnem scientiam, charitatem autem non habuero, nihil sum.* Si habens omnem scientiam sinè charitate nihil est, quid erit ipsa scientia in tali homine? Nihil omnino, sicut accidens sinè subjecto naturaliter nihil est. Ut ergo quis veram sapientiam assequatur, substernat illi charitatis fundamentum. S. Bernardus accommodatè ad nostrum propositum dicit, scientiam esse *tanquam picturam, quæ statum habere nequeat super inane.* S. Hieronymus verba illa Jeremiæ *cùm pinxeris stibio oculos tuos, frustra componeris*, ita explicat: *cùm habueris studium mysteriorum & Dei secreta noscendi, frustra componeris.* Inanis erit tuus labor & compositio, cùm volueris rationalem intellectûs tui oculum scientiâ depingere & colorare, *nisi charitatis basin substernas*, sinè qua ipse rationis oculus nihil est. Quemadmodum ergo pictura nisi aliquod solidum illi subijciatur, minimè potest consistere, ità scientia nisi solido virtutis fundamento nitatur, inanescit, & in nihilum relabitur.

1. Cor. 13.

Serm. 37. in Cant.

Jerem. 4.

III. Si ergo volumus intellectum nostrum verâ sapientiâ imbuere, ante omnia perversam voluntatem corrigere, & omnia vitia præscindere debemus. Refert Cassianus Sanctum quendam virum nomine Theodorum

rum â Deo mirificè illuſtratum dicere ſolitum: *plus in vitijs extirpandis, quàm in libris evolvendis operæ ponendum* eſſe. Socrates Delphici Apollinis oraculo omnium ſui ævi hominum ſapientiſſimus, interrogatus quænam eſſet optima diſciplina? *dediſcere mala* reſpondit. *Qui ſapiens fieri cupit*, inquit Seneca, *delicta tollat, quibus ſtudium offenditur.* Ut autem â vitiorum contagio anima præſervetur, â rebus & negotiis terrenis debet eſſe abſtracta, & ſtudio contemplationis vacare. *Nullus* enim *Sapientiam Dei plenè recipit, niſi qui ſe ab omni abſtrahere actionum cura contendit. Unde & ſcriptum eſt: Sapientia ſcribæ in tempore otij, & qui minoratur actu, ipſe percipiet eam.* Hinc etiam illud Senecæ: *nemo unquam ad bonam mentem pervenit occupatus.* Debet etiam renuntiare cunctis mundi deliciis ac vanitatibus, quarum concupiſcentia mentis oculum vehementer obnubilat & obſcurat. Agnovit hoc ipſe gentilis Plato, qui ſapientiæ amatorem â rebus ſenſibilibus & corporeis vult eſſe abſtractum: *dum vivimus*, inquit, *proximè ad ſcientiam accedemus, ſi quàm minimum cum corpore commercium habuerimus, nec quidquam cum illo communicaverimus, niſi quantum ſumma coget neceſſitas, neq; hujus naturâ replebimur, ſed ab ejus contagione cavebimus, quoad Deus ipſe nos ſolvat. Atq; ità puri, & â corporis inſania liberati, ut conſentaneum eſt, cognoſcemus per nos ipſos ſyncerum quodlibet, id eſt forſitan ipſum verum. Nam impuro quidem purum attingere nefas eſt.* Idem alibi res corporeas vocat *atheas*; *quarum nimiâ inſpectione, ſi divinum lumen in ſupremo mentis noſtræ apice ſuperſplendens contemplari, in eóq; regulas legéſq; bene vivendi contueri neglexerimus, facilè in omne genus impietatis ſimus prolapſuri.*

Epiſt. 53.

Iſidorus in ſent. lib. 2. *c.* 1.

Quamobrem relictis terrenis, mentis noſtræ oculum divinis intentum habere debemus. Difficulter namq; terrena ſimul & cæleſtia contueri poſſumus. Chriſtus in revelationibus S. Brigittæ ità loquitur: *omnis qui ſapiens eſt ad mundum, cæcus eſt ad me Deum ſuum.* S. Baſilius ſcientiam vanam & terrenam ſectantes noctuæ comparat. *Sicut*, inquit, *ejus aſpectus noctu quidem valet, ſole autem illuceſcente obfuſcatur; ità iſtorum hominum mens acutiſſima quidem ad inanium rerum cognitionem eſſe videtur, hebetiſſima verò caliginéq; oppleta ad veram lucem hallucinatur, neq; liquidò quidquam intueri poteſt.* Nos ſi veram ſapientiam aſſequi deſideramus, ante ſupérq; omnia in DEUM mentis noſtræ aciem figere debemus. *Nihil nobis prodeſt omnium rerum eruditio,*

ditio, inquit S. Hieronymus, *nisi Dei scientiâ coronemur.* Quæ verò Epi. 128. est illa tam necessaria, & salubris Dei notitia & scientia? Etiam filij Heli Deum esse sciebant & credebant; quid est tamen quod in Regum historia dicitur, *nescientes Dominum pueri Heli.* * *Pravitatem exercebant operis*, inquit S. Gregorius, *sed non errabant in fide Conditoris. Scire ergo Deum est benefacere.* Omnis igitur è contra qui malefacit Deum nescit. Dicitur in psalmis Deus respexisse super filios hominum, visurus *si est intelligens aut requirens Deum.* Nullum verò invenit qui saperet, & Deum intelligeret. Quare hoc? *Omnes*, inquit, *declinaverunt, simul inutiles facti sunt, non est qui faciat bonum, non est usq; ad unum.* Deum itaq; nescit omnis qui malè vivit. *Nemo putet se diligere sapientiam, aut ei inservire*, inquit Palacius, *si sanctitati non obsequatur. Ut enim juxta Paulum recedat ab iniquitate omnis qui invocat nomen Domini; ità recedat ab iniquitate qui servit sapientiæ. Cur ità? quia sapientia sanctitas est. Igitur ut qui se totum tradidit sapientiæ, credere debet se tradidisse sanctitati; ità qui partem suam dedit iniquitati, credat se totum sapientiæ abstulisse.*

IV. Ait apud Cassianum præclarus in omnibus, summæq; scientiæ vir Nesteros: *vera scientia nonnisi â veris Dei cultoribus possidetur, quam* Collat. 14. *is utiq; non habet populus cui dicitur: audi popule stulte qui non habes* c. 16. *cor, qui habetis oculos & non videtis, & aures & non auditis.* Ubi etiam advertit, cur psaltes Regius priusquam pronuntiavit beatos *qui scrutantur testimonia Dei*, præmiserit beatos immaculatos in via. Non enim ut ibidem ait Nesteros priùs dixit, *Beati qui scrutantur testimonia ejus*, & post intulit, *beati immaculati in via*, per hoc evidenter ostendens, neminem rectè posse ad perscrutanda Dei testimonia pervenire, nisi priùs per actualem conversationem in via Christi immaculatus incedat. *De istis ergo*, inquit ulteriùs, *qui imaginem quandam scientiæ videntur acquirere, vel de hìs, qui cùm sacrorum voluminum lectioni ac memoriæ scripturarum diligenter insistunt, carnalia tamen vitia non relinquunt, in proverbiis eleganter dicitur: sicut inauris aurea in nari-* Prov. 11. *bus suis, ità mulieri malè moratæ species. Vel ut vulgata habet, circulus aureus in naribus suis mulier pulchra & fatua. Quid enim prodest quempiam ornamentum eloquiorum Cælestium, & illam pretiosissimam scripturarum speciem consequi, si eam lutulentis operibus vel sensibus inhærendo, quasi immundissimam terram subigendo confringat, aut cœno-*

ſis libidinum ſuarum polluat volutabris? fiet enim ut id quod rectè utentibus decori eſſe conſvevit, non ſolùm iſtos ornare non poſſit, verùm etiam majoris cœni colluvione ſordeſcat. D. Hieronymus quoq; in textum proverb. XI. proximè citatum ſic loquitur: *Qui ornamentum divinorum eloquiorum meditando conſequitur, ſed malè vivendo inſequitur, circulum aureum habet in naribus, ſed more ſuis terram ſubigere non deſiſtit; quia quod odore juſtitiæ percepit, immundâ actione ſordidavit. Ideóq; talis anima pulchra & fatua eſſe cenſetur, quia carnalibus dedita illecebris, pulchra eſt per ſcientiam, ſed per actionem fatua.* Si tamen per ſcientiam illam pulchra eſſe poteſt, quam vitij deformitas univerſam ſordidavit. Ut enim bonitas & pulchritudo ex integra cauſa, ità ſcientiæ deformitas ex quocunq; malo virtutis defectu naſcitur, ideóq; tunc neq; nomen ſcientiæ promeretur.

Audi præterea quod apud Caſſianum alio quodam loco dicitur:
Collat. 14. c. 19. *Impoſſibile eſt eum, qui propoſito acquirendæ laudis humanæ ſtudio lectionis inſiſtit, donum veræ ſcientiæ promereri; nam qui hâc paſſione devinctus eſt, neceſſe eſt, ut aliis quoq;, & maximè ſuperbiæ vitiis obligetur, & ità in actuali atq; Ethica congreſſione proſtratus, ſcientiam ſpiritualem, quæ ex ea naſcitur, minimè conſequetur.*

Vides â vitiis ſuperbiæ, quibus tamen docti paſſim tument, ſcientiam veram exulare; & univerſim omnes quibus vitiorum quorumcunq; ignis ſupercecidit, non vident ſolem in ſcientia ſua falſa caligantes noctuæ; *ſpiritus* enim *diſciplinæ effugiet fictum, nec habitabit in corpore*
Sap. 1. *ſubdito peccatis.* Vanè igitur laboras, quicunq; in ſtabulum vitiorum ſcientiam importare niteris, & criminum tenebris oppreſſus, oculum
de imit. Chriſti. l. 1. c. 14. mentis ad ſapientiæ res inveſtigandas aperire cogitas. Bene Thomas Kempenſis: *ſi tu eſſes intus bonus & purus, tunc omnia ſinè impedimento videres, & bene caperes. Cor purum penetrat cælum & infernum.*

V. Conſtat ergo in malis ſcientiam ac ſapientiam veram eſſe non poſ-
opuſc. 45. ad Aripr. ſe. Hinc *ſæpe contingit*, teſte S. Petro Damiano, *ut nonnulli carnaliter ſapientes, & diutius vivant, & nunquam valeant invenire quod optant. In ſapientiæ quippe ſuæ vanitate confiſi, dum ſperant facilè cuncta ſuppetere, arbitrantur utiq; ſe Religionis teſtimonio non egere; & dum inanem ſapientiã jactant, inſipienter vivere non formidant. Quamobrem â ſe conſpicientibus eorum actus exploditur, vita conſpuitur, converſatio deridetur, fama polluitur, teſtimonium condemnatur.* Hodiéq;

dieq; certè, inquit idem S. Pater, *in Romana urbe frater advivit, ortus de summis proceribus Galliarum, cujus nomen taceo, quia fratris ignominiam perhorresco. Cui nescio an aliquid utilitatis desit. Tot siquidem exteriorum bonorum floribus enitescit, nobilis ut Imperator, pulcher aspectu quodammodo sicut Tullius loquitur, ut Virgilius poëtatur, tuba vehemens in Ecclesia, perspicax & acutus est in lege divina, scholasticè disputans quasi descripta libri verba percurrit, vulgariter loquens Romanæ urbanitatis Regulam non offendit. Quid de monachico prosequar ordine? quid de Regularis Magisterio disciplinæ? in quorum videlicet notitia ità convaluit, ut nec docere naviter possit. Sed ejus proh dolor! talis est vita, ut eum latere nullus invideat, ad se introducere nemo deposcat. Et ut rem non diutius protraham, stulto sapienti monasterialis ad habitandum janua clauditur, cujus passim rusticis, & imperitis, ac dyscolis aditus non negatur.*

Multi ergo, sapientiæ
Qui se laudibus efferunt,
Ignorant sapientiam.
Estò mille scientijs
Mentes gnaviter excolant,
At non segniùs inquinant
Pravis pectora moribus.
Et sic mundus hic impius
Paucos qui sapiant habet.
Sed multi sapiunt stygi,
Quos gratas sibi victimas,
Fauces cerbereæ vorant.

Videndum jam quænam sit vera sapientia, quàm ignorat impius, quæ subterfugit habitare in corpore subdito peccatis. Inquiram hanc sapientiam, ut loqui possim quod locutus est vir cum quo erat Deus, & qui Deo secum morante confortatus dixit: *stultissimus sum virorum, & sapientia hominum non est mecum; non didici sapientiam, & novi scientiam sanctorum.* *Prov. 30.*

CAPUT

CAPUT XXXIII.

Vera ſapientia demonſtratur.

1. SApientiam ſcriptura divina pluribus in locis nobis prædicat &
commendat, eámq; ſuper omnia hujus mundi bona extollit. In
hac invenit homo quicquid bonorum poteſt deſiderare. Si pe-
Eccli. 4. tit vitam, *ſapientia filiis ſuis vitam inſpirat, & ſuſcipit inquiren-
tes ſe. Qui tenuerit illam vitam hæreditabit, & quò introibit, benedi-*
Sap. 9. *cet DEUS.* Si vult ſanitatem: *per ſapientiam ſanati ſunt quicunq; Do-*
Sap. 7. *mino placuerunt ab initio.* Si lætitiam: *lætatus ſum in omnibus*, in-
quit ſapiens, *quoniam antecedebat me iſta ſapientia, & ignorabam quo-*
Sap. 8. *niam horum omnium Mater eſt.* * *Non habet amaritudinem converſa-
tio illius, nec tædium convictus illius, ſed lætitiam & gaudium.* Si lau-
Eccli. 37. dem: *Vir ſapiens implebitur benedictionibus, & videntes illum lauda-*
Ibid. *bunt.* Si honorem: *Sapiens in populo hæreditabit honorem, & nomen*
Sap. 7. *illius erit vivens in æternum.* Si divitias: *infinitus eſt theſaurus homi-*
Prov. 8. *nibus* ſapientia. Audiamus illam de ſe ipſa loquentem: *mecum ſunt
divitiæ & gloria, opes ſuperbæ, & juſtitia, ut ditem diligentes me, &
theſauros illorum repleam.* Si demum omnia bona: *venerunt*, inquit
Sap. 7. Sapiens, *mihi omnia bona pariter cum illa, & innumerabilis honeſtas per
manus illius.* * *Qui tenuerit eam beatus.* Hanc meritò Salomon re-
Sap. 7. bus omnibus legitur prætuliſſe: *propter hoc*, inquit, *optavi & datus eſt
mihi ſenſus, & invocavi, & venit in me ſpiritus ſapientiæ, & prapoſui
illam Regnis & ſedibus, & divitias nihil eſſe duxi in comparatione illius.
Nec comparavi illi lapidem pretioſum, quoniam omne aurum in compa-
ratione illius arena eſt exigua, & tanquam lutum æſtimabitur argentum
in conſpectu illius. Super ſalutem & ſpeciem dilexi illam, & propoſui
pro luce habere illam, quoniam inextinguibile eſt lumen illius.* Audia-
Prov. 8. mus illam clamantem, & ad ſe verbis benigniſſimis nos invitantem: *ô vi-
ri ad vos clamito, & vox mea ad filios hominum. Intelligite parvuli
aſtutiam, & inſipientes animadvertite. Accipite diſciplinam meam,
& non pecuniam; doctrinam magìs quàm aurum eligite. Melior eſt enim
ſapientia cunctis pretioſiſſimis, & omne deſiderabile ei non poteſt compa-*
Eccli. 24. *rari.* * *Tranſite ad me omnes qui concupiſcitis me, & à generationibus
meis adimplemini; ſpiritus enim meus ſuper mel dulcis, & hæreditas mea
ſuper mel & favum.*

Audi-

Audivimus vocem invitantis, scimus etiam unde vox illa veniat, II.
venit enim ex doctrinalibus scripturæ divinæ libris. In illis ergo quæ-
renda, & ex illis haurienda est divina sapientia. Nullas ibi reperies
doctas fabulas, aut inanes Philosophorum argutias & subtilitates; non
traditur ibi modus ingeniosè definiendi, acutè dividendi, & captiosè
argumentandi; non ars disertè ac figuratè loquendi ac prædicandi, sed
scientia bene ac virtuosè vivendi. Quorum librorum studiosa ac devo-
ta lectio, tametsi ad veræ illius sapientiæ consecutionem, cum divina
gratia videatur sufficere, adducemus tamen præsenti capite plures ejus-
dem sacræ scripturæ, & sanctorum Patrum, aliorúmq; sapientissimorum
virorum authoritates, ut luculentè ac plenè cuivis innotescat, in quo
consistat vera sapientia, quam, ut capite præcedenti vidimus, nemo im-
piorum possidet; Quænam sit *prudentia carnis*, quænam verò *pruden-* Rom. 8.
tia spiritûs, ut illam reprobet, hanc sequatur: illa enim *mors est*, hæc
autem *vita & pax*.

Occurrit primò Lactantius, qui de vera & falsa sapientia omnium III.
fusissimè videtur tractâsse. *In Dei*, inquit, *agnitione & cultu rerum* de vero
summa versatur, in hoc est spes omnis ac salus hominis, hic est sapientiæ cultu c. 9.
*gradus primus, ut sciamus quis sit nobis verus Pater, eúmq; solum pietate
debitâ prosequamur, huic pareamus, huic devotissimè serviamus, in eo
promerendo actus omnis & opera collocetur.* * *Satìs est homini ad ple-* Idē lib. 2.
nam perfectámq; prudentiam, si Deum esse intelligat, cujus intelligentiæ de orig. er-
vis & summa hæc est, ut suspiciat & honorificet communem parentem ge- roris. c. 5.
nerìs humani, & rerum mirabilium fabricatorem. * *In sapientia Re-* Idē de ve-
ligio, & in Religione sapientia est. Ergo non potest segregari; quia sape- ra sap. c. 3.
re nihil aliud est, nisi Deum verum justis ac pijs cultibus honorare. * *Una* Ibid. c. 30.
*spes homini, una salus in hac doctrina, quam defendimus posita est.
Omnis sapientia hominis in hoc uno est, ut Deum cognoscat & colat, hoc
nostrum dogma, hæc sententia est. Quantâ itaq; voce possum testificor,
proclamo, denuntio; hoc est illud quod Philosophi omnes in tota vita sua
quæsiêrunt, nec unquam tamen investigare, comprehendere, tenere va-
luerunt, quia Religionem aut pravam tenuerunt, aut totam penitus su-
stulerunt. Facessant igitur illi omnes qui humanam vitam non institu-
unt sed turbant. Quid enim docent, aut quem instruunt, qui se ipsos
nondum instruxerunt; quem sanare ægroti, quem regere cæci possunt?
Huc ergo nos omnes quibus est cura sapientiæ conferamus. An expecta-*

bimus, donec Socrates aliquid sciat, aut Anaxagoras in tenebris lumen inveniat, aut Democritus veritatem de puteo extrahat, aut Empedocles dilatet animi sui semitas? Ecce vox de cælo veritatem docens, & nobis sole ipso clariùs lumen ostendens. Quid nobis iniqui sumus & Sapientiam suscipere cunctamur? quam docti homines contritis in quærendo ætatibus nunquam reperire potuerunt? Qui vult sapiens ac beatus esse, audiat Dei vocem, discat justitiam, sacramentum nativitatis suæ nôrit, humana contemnat, divina suscipiat, ut summum illud bonum, ad quod natus est, possit adipisci.

Non discrepat â doctrina Lactantij S. Augustinus dũ quærit: *quid*
Man. cap. 26. *est cognitio veritatis?* sibíq; respondet: *primò, cognoscere te ipsum, ut quod esse debes, esse studeas; quod autem corrigendum est, corrigas. Deinde cognoscere & amare Creatorem tuum. Hoc enim totum est hominis bonum.* S. Bernardus veram sapientiam in rerum divinarum cognitione ac profunda contemplatione videtur collocâsse, de qua ità loquitur:
c. 7. de inter. domo. *nihil est jucundius, nihil utilius gratiâ contemplationis. Quantò amplius in cælestium contemplatione delectaris, tantò diligentius perscrutaris, profundiúsq; illuminaris. Semper in illis invenies quod mireris, & unde delecteris. Nusquam est copiosior materia admirandi, & nusquam utilior causa delectandi. In his ergo semper sit tua admiratio & delectatio, nec necesse erit alia præ aliis quærere, & per vanam huc illúcq; cogitationum evagationem discurrere. Deum namq; cognoscere plenitudo est scientiæ; plenitudo autem hujus scientiæ, plenitudo est gloriæ, consummatio gratiæ, perpetuitas vitæ. Ad hujus verò scientiæ plenitudinem, opus est potiùs intimâ compunctione, quàm profundâ investigatione; suspirijs, quàm argumentis; crebris lamentationibus, quàm copiosis argumentationibus; lacrymis, quàm sententiis; oratione quàm lectione; gratiâ lacrymarum, quàm scientiâ literarum; cœlestium potiùs contemplatione, quàm terrestrium occupatione.* Hæ rerum divinarum contemplationes si sint profundiores, & mentem intensiùs rapiant, vocantur ab eodem
de inter. domo. cap. 70. Doctore mellifluo *theorici excessus*, ad quos animam mentis alienatione jubet transire, qui haud dubiè multùm differunt ab inanibus & curiosis psevdosapientûm speculationibus.

Deum ergo ex omnibus scire & contemplari nobis sufficiat. Quid
Kemp. de imit. lib. 1. c. 25. turbamur erga plurima? hoc unum est necessarium; *philosophia nostra Christus est*, inquit S. Damianus. *O si Jesus in cor nostrum veniret, quàm citò & sufficienter docti essemus.*

Qui

Qui Christum noscit, sat scit si cætera nescit,
Qui Christum nescit, nil scit si cætera noscit.

Hinc Origenes acutè observat verba illa Caiphæ, seclusis etiam reliquis esse verissima, quæ in concilio dixit ad Pontifices & Pharisæos: *vos ne- scitis quidquam.* * *Verè enim nihil noverant, qui Jesum veritatem ignorabant.* Joan. 11. Origenes.

IV. Non sufficit verò ad veram sapientiam Deum cognoscere, & solum intellectum rerum divinarum speculationibus occupare, sed etiam voluntas consideratâ divini Numinis Majestate ad ejus timorem debet excitari, in quo veram consistere sapientiam pluribus scripturæ locis demonstrari potest. Clamat psalmista veram hominibus sapientiam prædicaturus: *venite filij audite me.* Quid verò docere intendis? *timorem,* inquit, *Domini docebo vos.* Legimus etiam in libro Job: *timor Domini ipsa est sapientia.* Et in libro Ecclesiastici: *initium sapientiæ timor Domini. Radix sapientiæ timere Deum, plenitudo sapientiæ est timere Deum, corona sapientiæ timor Domini.* Principium ergo, finis, & perfectio sapientiæ in timore Dei consistit. Job. 28. Eccli. 1.

V. Non verò solum timorem ex Dei contemplatione, sed etiam amorem concipere debemus; nec timor est laudabilis si amorem excludit. Nam & dæmones credunt & contremiscunt, quorum tamen timor parum est salutaris. Sapientia igitur non in solo timore, sed etiam in dilectione consistit. *Dilectio Dei honorabilis sapientia,* inquit Ecclesiasticus. * *Si sapientia DEUS est per quem facta sunt omnia, sicut divina authoritas veritásq; monstravit, verus Philosophus est amator Dei,* teste S. Augustino. Idem ait summam & veram sapientiam esse in præcepto illo: *diliges Dominum Deum tuum ex toto corde, & ex tota anima tua.* * *Quæ disputationes,* inquit alibi, *quæ literæ quorumlibet Philosophorum? quæ leges quarumlibet Civitatum duobus præceptis, ex quibus Christus dicit totam legem, Prophetásq; pendere, ullo modo sint comparandæ? diliges Dominum Deum tuum, &c. & proximum tuum tanquam teipsum. Hîc Physica, quoniam omnes omnium naturarum causæ in Deo Creatore sunt. Hîc Ethica, quoniam vita bona & honesta non aliunde formatur, quàm cùm ea quæ diligenda sunt, quemadmodum diligenda sunt, diliguntur, hoc est Deus & proximus; hîc Logica quoniam veritas lumenq; animæ rationalis nonnisi Deus est; hîc laudabilis Reipublicæ salus, &c. Tene charitatem,* ait idem Hipponensis Eccli. 1. Epi. 120. Epist. 3.

tract. de laude charit. Præsul, *& in ea invenies omnem scientiam.* Et infra: *totam magnitudinem divinorum eloquiorum & latitudinem secura possidet charitas.* Et mox: *In eo quod in scripturis intelligis, charitas patet, in eo quod non intelligis, charitas latet. Ille itaq; tenet, & quod patet, & quod latet in divinis sermonibus, qui charitatem tenet in moribus.* * *Per charitatem pervenitur ad plenitudinem scientiæ,* inquit idem alibi: *Non intratur in veritatem nisi per charitatem.*

VI. Non sufficit ad sapientiam Deum secundùm quæcunq; prædicata cognoscere, nisi voluntas ipsius cognoscatur, cujus notitia nobis est principaliter necessaria, & cujus observantia veram & non fucatam denotat charitatem. Hinc Salomon dum pro sapientia consequenda Deum orat: *Sap. 9.* *mitte*, inquit, *illam de cœlis sanctis tuis, & â sede magnitudinis tuæ, ut mecum sit, & mecum laboret, ut sciam quid acceptum sit apud te.* * *Beatus homo quem tu erudieris Domine*, ait Psalmista, *& de lege tua*, non de altissimis in divinitate ac Trinitate mysterijs *docueris eum.* In hac divinæ voluntatis cognitione consistit prudentia, quæ vera est sapientia, *Prov. 9.* juxta illud Salomonis: *scientia sanctorum prudentia, & sapientia viro* *Prov. 11.* *prudentia.* Hæc autem prudentia non debet esse otiosa, & merè speculativa, sed quod per illam dictat intellectus, idem voluntas debet sectari sive in praxin deducere. Neq; verus est Dei amor & timor, qui ad virtutis operationem se non extendit.

VII. Docet inprimis hæc sanctorum prudentia, quomodo debeat homo cognoscere se ipsum, in qua cognitione non parva sapientiæ pars consistit. *lib de spirit. & anima c. 50.* *Scientia est*, inquit D. Augustinus, *quando homo ad notitiam sui assiduâ meditatione illustratur.* S. Laurentius Justinianus dictitabat veram hominis scientiam esse scire hæc duo: *Deum esse omnia, & se nihil.* * *Sapientia est nôsse seipsum*, ipsius Delphici Apollinis oraculo; Nôsse suam infirmitatem, fragilitatem & mortalitatem. Hinc etiam S. Basilius ab Eubulo interrogatus, quæ esset definitio Philosophiæ, respondit: *prima definitio Philosophiæ meditatio mortis est*: mortem enim meditando fluxam suam conditionem homo quàm optimè discit cognoscere.

VIII. Ex hac sui cognitione oritur humilitas, quam veræ sapientiæ prædicator Christus Dominus præ cæteris virtutibus verbo & exemplo suo nos docuit, ut etiam propterea vocetur ab Apostolo *virtus Christi.* S. Leo in sermonibus de Epiphania Domini, fusè ostendit divinam sapientiam,

tiam, non in abundantia verbi, nec in aſtutia diſputandi, neq; in appetitu laudis & gloriæ, ſed in vera & voluntaria humilitate conſiſtere. Hinc S. Bonaventura ſæculi hujus ſapientem, ſuâ pſeudoſcientiâ tumidum, ſub perſona Zachæi, ad veram Chriſti ſapientiam, quæ in humilitate conſiſtit, ſequentibus verbis invitat: *Zachæe frater deſcende de altitudine ſæcularis ſcientiæ, & diſce in ſchola Dei viam humilitatis.* * *Hæc* *de imit.*
eſt altiſſima & utiliſſima lectio, inquit Thomas Kempenſis, *ſui ipſius ve-* *Chr. ſt. lib.*
ra cognitio & deſpectio; de ſe ipſo nihil tenere, & de aliis ſemper bene & *cap. 2.*
altè ſentire, magna ſapientia eſt & perfectio.

Filia humilitatis eſt patientia, quæ etiam ad veram ſapientiam pertinet. *Doctrina per patientiam noſcitur*, inquit Salomon. Et S. Ber- IX. *prov. 19.*
nardus in illa ſapientiæ verba, *dedit illi ſcientiam ſanctorum*, ità ſcribit: *ſcientia Sanctorum eſt hîc temporaliter cruciari & delectari in æternum. Et in contrarium ſcientia malorum relabitur. Alia eſt ſcientia mundi quæ docet vanitatem, & alia ſcientia carnis, quæ docet voluptatem.* Sapientia autem Chriſti docet mortificationem, dolorem, & pœnitentiam. Hinc etiam ſcribit idem mellifluus Doctor: *ſapientia eſt in pœni-* *de conſid.*
tudine peccatorum, in contemptu præſentium commodorum, in deſiderio *lib. 1.*
futurorum præmiorum. Inveniſti ſapientiam, ſi prioris vitæ peccata defleas, ſi ſæculi deſideria parvipendas, ſi æternam beatitudinem toto deſiderio concupiſcas.

Sed ne opus ſit omnium hîc virtutum catenam exponere, in qua- X.
rum ſingulis partialiter, collectivè autem ſumptis vera ſapientia totaliter ſeu adæquatè conſiſtit; generaliter loquendo, *ſapientia eſt amor virtutis.* Cui definitioni adſtipulatur S. Bernardus: *ſi quis*, inquit, *ſapien-* *Serm. 85.*
tiam virtutis amorem definièrit; non à vero deviare videbitur. Ubi *in Cant.*
enim amor eſt, labor non eſt, ſed ſapor. Et fortè ſapientia à ſapere denominatur, quòd virtuti accedens, quoddam veluti condimentum ſapida reddat, quæ per ſe inſulſa & aſpera ſentiebantur. Nec duxerim reprehendendum, ſi quis ſapientiam ſaporem boni definiat, Hoc eſt quod ait Poëta:

- - - - *Virtus cui ſapit, ille ſapit.*

Sapientia eſt intelligentia ad bonum rectúmq; faciendum, vel abſtinen- *de juſtitia*
tia dictorum factorúmq; improborum, ait Lactantius. Dicam ego ge- *cap. 18.*
neraliter: vera ſapientia eſt ſcire quid faciendum ſit, & declinandum; nec ſcire tantùm, ſed ipſo etiam opere facienda facere, & declinanda

declinare. Sive, ut loquitur idem Lactantius: *virtus cum scientia conjuncta est sapientia.* Parum enim est facienda scire nisi opus accedat. Hanc & non aliam sapientiam Moyses Israelitis prædicâsse legitur: *scitis*, inquit, *quòd docuerim vos præcepta atq; justitias, sicut mandavit mihi Dominus Deus meus. Sic facietis ea, & observabitis, & implebitis opere. Hæc est enim vestra sapientia, & intellectus coram populis, ut audientes universa præcepta hæc dicant: en populus sapiens & intelligens gens magna.*

Devter. 4.

XI. Vera ergo sapientia consistit in divinarum legum cognitione & observantia; & ut brevissimè dicam, *vera sapientia* est *bona vita. Non aliud vera & consummata est sapientia*, teste D. Bernardo, quàm *declinare â malo, & facere bonum.* * *Prima sapientia*, teste Gregorio Nazianzeno, *est vita laudabilis, & apud Deum pura mens, per quam puri puro junguntur, & sancti sancto sociantur.* * *Prima sapientia*, inquit idem alibi, *est vita proba & honesta, Deóq; perpurgata, vel certè se purgans. Deo inquam, qui purissimus & splendidissimus est, solúmq; purgationis sacrificium â nobis requirit, quod quidem cor contritum & laudis sacrificium, & novam in Christo creaturam, & novum hominem, aliáq; id genus appellare scriptura consuevit. Prima sapientia est, sapientiam in sermone ac dictionum strophis, atq; adulterinis & supervacaneis disputationibus sitam aspernari. Mihi autem utinam potiùs quinq; verba cum prudentia eloqui contingat, quàm sexcenta in lingua, & voce tubæ obscura, militem meum ad spirituale bellum haudquaquam excitante. Hanc ego sapientiam laudo, hanc complector, per quam ignobiles gloriam consecuti sunt, & ad quam ij, qui nullo in pretio erant, cæteris prælati sunt, & cum qua piscatores universum orbem Evangelij vinculis tanquam retibus implicuerunt, ac per consummatum & abbreviatum verbum, sapientiam eam, quæ destruitur superârunt. Nec enim, qui in sermone sapiens est, hic mihi sapiens est; nec qui volubilem quidem linguam, imperitum autem animum habet; illis utiq; sepulchris non absimilis, quæ cùm foris pulchra & decora sint, intus tamen cadaveribus scatent, atq; ingentem fœtorem tegunt. Verùm is demum, qui pauca quidem de virtute verba facit, cæterùm per ea, quæ agit, multa demonstrat, ac fidem & authoritatem sermoni suo per vitam conciliat. Præstantior meo quidem judicio est pulchritudo ea, quæ oculis cernitur, quàm quæ sermone pingitur; & divitiæ quas manus tenent, quàm quas*

In Cant: hom. 1.
In Apolog.
Orat, 15.

quas somnia effingunt, & sapientia quæ per opera demonstratur, quàm quæ sermone nitet ac splendescit. Intellectus enim bonus, inquit ille, omnibus facientibus eum, non autem prædicantibus. * *Nihil eo sapientius, qui ex virtute se rectè gerit*, inquit S. Chrysostomus. Hinc etiam illud hom. 19. Jacobi: *Quis sapiens, & disciplinatus inter vos? ostendat ex bona con-* in Coloss. *versatione operationem suam, in mansuetudine patientiæ.* Jacobi. 3.

Ars artium est servire Deo, ait S. Thomas de Villa nova. *Supre-* Conc. 2. in *ma sapientia scire bene vivere. Si hanc nôsti, etiamsi cætera nescias,* Dom. 1. *sapientissimus es. Qui hanc nescit, quidquid sciat, ignorantissimus est.* Quadrag. *Hanc omnes Christiani profitentur. Quid enim aliud est Christianismus, nisi ars docens homines piè vivere, placere, & servire Deo?* * *Bona vita*, inquit Thomas Kempensis, *facit hominem sapientem secundùm De-* de imit: *um, & expertum in multis. Quantò quis in se humilior fuerit, & Deo* lib. 1. c. 4. *subjectior, tantò in omnibus erit sapientior & pacatior.* Et alibi tractans de vera sapientia apud Deum quærenda, sic scribit: *Beatus vir qui* Kemp. in *invenit sapientiam. Quære veram sapientiam, quam Christus docuit,* hortul. Ro- *& exemplo suo ostendit. Verus sapiens odit iniquitatem, loquitur veri-* sarũ. c. 3. *tatem, & operatur justitiam. Qui sobriè, castè, piè, humiliter, & devotè vivit, & pericula tentationum cavet, sapiens est, & Deo placet. Hic bonam famam habet, bonam conscientiam servat, tristitiam fugat, pacem possidet, & cordis lætitiam frequenter à Deo accipit, quàm mundus ignorat, nec sapit. Sapientia mundi vanitas est, & stultitia reputatur apud Deum. Decipit suos amatores, & in fine torquet ovantes. Sapientia verò carnis mors animæ est, quæ subitò tollit pariter vina bibentes, & delicijs inhærentes. Nam luctus & pœna post carnis gaudia fœda. Trahitur autem vera sapientia de occultis verbis, & sacris actibus Christi, qui suadet spernere mundum, fugere delicias, domare carnem, pati dolores, subire labores, amare virtutes.*

In quodam etiam sermone ad Novitios habet sequentia: *Si quis* Kemp. ser. *imperitus divinam sapientiam habere concupiscit, delicias carnis spernat,* ad Noviti- *sensus exteriores strictè custodiat, ne vanitates mundi hauriant. Ad in-* os. part 2. *teriora se convertat, defectus suos inspiciat, conscientiam per singulos dies serm.* 3. *examinet, commissa defleat, nil impunitum relinquat; ad cælestia suspiret, futurum judicium metuat, præsentem vitam carcerem reputet, à Christo elongari pœnale sentiat, Sanctorum choris non interesse maximum tædium ponderet, nihil in hoc mundo possidere cupiat, ut cor liberum sem-*

semper habeat; omne gaudium temporale luctum æstimet, ac præ desiderio æternorum omnem copiam rerum, egestatem computet. Hæc intima sentimenta vagabundus & fabulosus ignorat, & qui honores ambit, veram sapientiam nunquam inveniet. Beatus igitur ille Religiosus, in cujus corde lex Dei requiescit, cujus os meditatur sapientiam sanctorum, non sæculi vanitatem, cujus lingua erudita rectum judicium in omni causa tractat, ne quid frustra quasi in ventum producat; cujus bona opera ad Dei beneplacitum semper tendunt, cujus gressus intus & foris secundùm eloquium divinum diriguntur in bonum.

S. Augustinus definiens sapientiam, ait eam nihil aliud esse quàm *pietatem.* Pietatem verò esse *cultum Dei.* Cultum verò Dei *fide, spe, & charitate consistere.* Atq; adeò sapientem esse *qui hæc tria perfectè obtinuerit, & secundùm ea vitam suam instituerit.*

Exquiramus hîc etiam sententiam S. Laurentij Justiniani ità scri-
Laurent. bentis: *Inter dona Spiritûs sancti scientia computatur. Res quidem*
Justin. de *sancta est scientia, si diligendo operatur quod novit, per se enim non*
casto con- *sufficit. Non solam scientiam à Domino poposcit Propheta, sed bonitatem*
nub. cap. *inquit & disciplinam, & scientiam doce me. Tunc nempe utilis est sci-*
14. *entia, cùm perducit ad sapientiam, cùm divinitatis radios ostendit, cùm verbi præbet notitiam, cùm rectè vivendi mores instruit, cùm ad cælestia contemplanda animum attollit, cùm ad Deum diligendum erudit, cùm ad illum quærendum & possidendum omnia cordis interiora inflammat. Hæ quippe sunt causæ, propter quas quisq; scire debet, sine quibus nemo rectè sapit.*

Salonius in illa verba Ecclesiastæ: *vidi quòd tantùm præcederet sapientia stultitiam, quantùm differt lux à tenebris,* ita scribit: *Quis ergo iste sapiens qui tantum distat à stulto, quantum lux à tenebris? numquid ille qui Philosophicæ tantùm disciplinæ pollet affluentiâ, vel liberalium artium splendet eloquentiâ? Nonnunquam sæcularis prudentia inimica Deo est, & carnalis sapientia quamvis eloquentiæ floribus exornetur, nullum tamen in se spiritualem, nullum perpetuæ beatitudinis fructum continet. Sed ille veraciter est sapiens, qui Dominum diligit, qui ejus mandata custodit, & quantum possibile est humanæ fragilitati, ejus voluntatem in omnibus studet implere.*

XII. Hæc est *prudentia justorum* de qua legimus in Evangelio. Hanc
Lucæ. 1. non tantùm Joannes, sed etiam Christus docuit verbo & exemplo, cujus

jus doctrina non fuit Rhetorica, non Philosophia, non intricata multis quæstionibus Theologia, non demum alia quævis scientia, sed justitia. Hinc etiam in Prophetia Joelis *doctor Justitiæ* appellatur. Contempsit omnes cæteras scientias & facultates sapientissimus Rex David, contentus in hujus Magistri Schola sapientiam veram didicisse. *Domine*, inquit, *non cognovi literaturam* humanam scilicet & temporalem. *Domine memorabor justitiæ tuæ solius.* Huic studebo, in hac me exercebo, hanc *Deus docuisti me à juventute mea.* Paucos tamen hodie divinus hic Magister invenit discipulos, plures mundanæ sapientiæ strámina, quàm panem divinæ ac salutaris doctrinæ concupiscunt. Hinc illum in revelationibus S. Brigittæ legimus ità loquentem: *Amici mei aliqui sunt quasi scholares mei, qui habent tria.* 1. *Conscientiam intelligentem supra naturam cerebri.* 2. *Sapientiam sinè homine, quia personaliter doceo eos intus.* 3. *Pleni sunt dulcedine & divinâ dilectione, quâ vincent diabolum. Sed è contrario nunc addiscunt homines.* 1. *Volunt esse scientes propter jactantiam, ut dicantur boni Clerici.* 2. *Volunt esse scientes, ut habeant & obtineant divitias.* 3. *Volunt esse scientes, ut obtineant honores & dignitates. Propterea cùm adeunt scholas suas & ingrediuntur, ego exeo ab eis, quia ipsi addiscunt propter superbiam, & ego eos docui humilitatem. Ipsi ingrediuntur propter cupiditatem, & ego non habui ubi caput meum reclinarem. Ipsi ingrediuntur ut habeant dignitates, invidentes aliis se esse Superiores, & ego judicabar à Pilato, & ab Herode deridebar. Ideo ego exeo ab eis, quia non addiscunt doctrinam meam; sed tamen quia mitis sum & bonus, do unicuiq; quod petit. Qui enim petit à me panem, ipse habebit; qui autem stramen, dabitur ei. Amici autem mei ipsi petunt panem, qui sapientiam divinam, in qua est charitas mea, quærunt & addiscunt. Sed alij petunt stramen, id est mundialem sapientiam. Quia sicut in stramine nulla est utilitas, sed & cibus animalium irrationabilium est. Sic in mundi sapientia, quam ipsi quærunt, nulla est utilitas, nulla animæ refectio, nisi tantùm nomen modicum, & labor vacuus. Quia cùm homo moritur, omnis sapientia ejus annihilatur, & à quibus laudatur, non potest videri. Unde ego sum quasi magnus Dominus, multos habens servos, qui dispensant ex parte Domini, quæ omnibus necessaria sunt. Sic Angeli boni & mali stant ad Imperium meum. Qui autem sapientiam meam, id est servire mihi addiscunt, his administrant boni Angeli,* refi-

Joel. 2.

Psal. 70.

Revelat. S. Brigit. lib. 1. *cap.* 33.

reficientes eos consolatione, & delectabili labore. Sapientibus autem mundi assistunt Angeli mali, qui eis quod volunt inspirant, & informant eos juxta voluntatem eorum, & inspirant cogitationes cum labore magno. Verumtamen si ad me respicerent, ego sufficerem eis dare panem absq; labore, & mundum ad satietatem, de quo nunquam satiantur, quia dulce vertunt sibi in amarum.

Rursus idem mundi Dominus & Justitiæ Doctor, in iisdem S. Brigittæ revelationibus, veram divinámq; sapientiam sequentibus verbis demonstrat: *divina sapientia non est præcisè in literatura, sed in corde, & bona vita. Quicunq; cogitat sedulè viam ad mortem, qualitatem ipsius mortis, & judicium post mortem, hic sapiens est. Quicunq; abjicit à se vanitatem mundi & superflua. Quicunq; contentatur de solis necessariis, & laborat in amore Dei quantùm potest, hic habet edulium sapientiæ, quo voluntas bona, & divina meditatio sapiunt meliùs; Quando enim homo cogitat mortem, & in morte nuditatem; Quando homo perpendit judicium Dei terribile, ubi nihil occultatur, nihil dimittitur impunitum; Quando & cogitat mundi instabilitatem, & vanitatem, nunquid non tunc gaudet, & dulciter sapit in corde reliquisse voluntatem suam Deo, & abstinuisse se à peccatis? Nunquid non tunc confortatur caro, & sanguis melioratur, id est omnis infirmitas animæ, scilicet acedia, & morum dissolutio propellitur? sanguis divinæ charitatis fit recentior; quia considerat rationabilius fore, diligenda ea, quæ æterna sunt, quàm quæ casura. Ergo divina sapientia non est præcisè in literatura, sed in bono opere; quia multi sapientes sunt secundùm mundum, & ad desideria sua, sed omnino insipientes sunt ad Dei mandata, & voluntatem ejus, & refrænationem corporis sui. Et hi non sunt sapientes, sed insipientes & cæci, quia sciunt ea, quæ casura sunt, & ad momentum utilia, æterna verò despiciunt, & obliviscuntur. * Alij sunt insipientes ad mundi delectabilia & honorem ejus, & sapientes ad considerandum quæ Dei sunt, ferventes in obsequio ejus. Hi veraciter sapientes sunt, quia sapit eis præceptum Dei, & voluntas ejus; isti veraciter illuminati sunt, & apertos habent oculos, quia semper considerant quomodo veniant ad veram vitam, & veram lucem. Alij verò ambulant in tenebris, & delectabilius eis videtur esse in tenebris, quàm viam inquirere, per quam venire possent ad lucem.*

Revel. S. Brigit. lib. 2. c. 25.

XIII. In hujus divini Magistri schola veram se tandem Philosophiam didicisse

dicisse scribit Justinus Martyr, quam diu apud alios hujus mundi Philosophos frustra quæsierat. *Cùm primùm*, inquit, *vitã cum his agere cu-* Ex ipsius
perem, uni eorum me stoico cuidam dedi, atq; cum hoc longo versatus tem- Just. dial.
pore, quia nihil amplius de Deo didiceram (nam nec ipse quidem sciebat, cũ Tryph.
neq; disciplinam hanc adeo necessariam esse dicebat) ab eo descivi, & ad Bar. Tom.
alium me contuli Peripateticum vocitatum, hominem, ut ipse existima- 3. añ. Eccl.
bat acutum. Hic me primis diebus secum est passus, postea mercedem â ann. Dom.
me sibi designari petijt, ne infructuosa cum eo mihi esset consuetudo. Ego 130.
verò illum, hanc ipsam ob causam reliqui, ne Philosophum quidem hunc esse opinatus. Porrò cùm impensiùs adhuc animus meus audire, quid Philosophiæ proprium atq; præcipuum est, expeteret, ad Pythagoricum quendam magni nominis, multiq; in sapientia supercilij virum accessi, & cum eo Auditor ejus & familiaris esse volens egi ibi. Quid inquit, versatúsne es in Musica, & Astronomia, & Geometria? an existimas quicquam te perspicere eorum posse, quæ ad beatitudinem conducunt? nisi hæc priùs cognoveris, quæ animum â sensibilibus ad intelligibilia perspicienda aptum commodúmq; reddunt, ut ipsum quoq; pulchrum, & quod bonum est contemplari queas. Et cùm studia ea magnopere laudâsset, necessariáq; esse dixisset, me ità â se dimisit, nam me nescire confessus sum. Ægrè igitur hoc tuli sicut par erat, quòd spe excidissem, ídq; eò magis quòd scire illum aliquid putarem. Ac rursum tempus ipsum mecum considerans, quod in disciplinis ijs conterendum erat, rem longiùs differre non sustinui. In hujusmodi ergo consilij inopia placitum mihi est cum Platonicis quoq; conversari. Itaq; in urbe nostra cum viro prudente, atq; inter platonicos excellente, qui non ità pridem eò venerat, plurimùm fui, promovi, & maximè quidem crevi. Valde me delectabat incorporeorum notio, & idearum contemplatio, mentem meam quasi alis quibusdam altiùs evehebat, atq; intrà breve tempus sapientem me esse factum rebar. Illico Deum perspecturum esse per stultam persuasionem sperabam, nam hic Platonis Philosophiæ finis est. In hunc modum affecto mihi, visum aliquando est solitudine prolixiùs uti, & vitare hominum vestigia. Proinde locum quendam mari proximum petij, â quo cùm non multùm abessem, ut solus mecum ipse agerem, vetulus quidam senex aspectu minimè contemnendus, lenes simul & graves præseferens mores, modico me intervallo assectabatur; atq; ubi conversus substiti, & hominem sum acriùs intuitus, ille, nôsti me, ait? negavi ego. Quid ergo

inquit ille, me ità contemplaris? miror inquam, te hîc unà mecum eſſe; non enim in expectatione mihi fuit, ut hoc loco virum quempiam conſpicerem. Et ille: cura me ait, de quibuſdam familiaribus meis, qui peregre ſunt profecti, exercet; quapropter & ipſe de eis inveſtigaturus, ſi aliunde forſan appareant, huc venio. Tu verò quid rerum hîc? At ego: deambulationibus inquam ejuſmodi gaudeo, cùm nihil intercedit ſolitariis meis collocutionibus impedimenti, nihil videlicet diverſi afferentibus, ad rationis & ſermonis excolendi ſtudium perficiendum plurimùm loca talia conferunt. Sermonis ergo amator quiſpiam inquit, tu es, operis autem amator haudquaquam, neq; veri ſtudioſus; neq; enim potiùs operoſus, quàm ſophiſta verboſus eſſe contendis. Sic igitur invicem de vera Philoſophia diſceptantibus, cùm ille ſenex oſtendiſſet, impoſſibile eſſe, ut quod tam anxiè quærerem penes Philoſophos reperirem, ultimis verbis, non niſi in ſchola Chriſti id fas eſſe reperiri, hæc effatus ait: At tu votis & precibus tibi ante omnia lucis portas aperiri opta; neq; enim ab aliquibus perſpiciuntur, aut intelliguntur, præterquam ſi Deus & Chriſtus eis conceſſerint intelligentiam. Hæc, atq; his longè plura alia cùm ille diſſeruiſſet, & perſequi ea juſſiſſet, quæ nunc commemorare tempus non eſt, abij, eúmq; poſtea non vidi. Confeſtim verò in animo meo ardor excitatus eſt, & amor me invaſit Prophetarum, & virorum illorum, qui Chriſto chari ſunt & amici, ac revolvens ipſe mecum diſputationem illius, hanc ipſam ſolam comperi eſſe certam, atq; utilem Philoſophiam, atq; ad hunc modum, & per hæc ipſa ego Philoſophus prodij. Pervelim profectò omnes eandem mecum ineuntes animi rationem, non alienos eſſe à Salvatoris doctrina, &c. Pergit Juſtinus enarrare, quomodo pedetentim mente divinitus illuſtratus, veram Philoſophiam quæ ex Chriſti doctrina eſt, didicerit, ac proinde perfectus Philoſophus eſſe cæperit. Quo in genere præſtare ait, externis Philoſophis omnibus, Chriſtianæ fidei ſectatores, manuarios artifices, idiotas, ac rudes, non multa ſcientes & blaterantes, ſed vitam virtuoſam ducentes, quam Chriſtus ſuos docuit verbo & exemplo.

Audiamus hîc S. Gregorium, qui inter prudentiam carnis & prudentiam ſpiritûs; ſive inter ſapientiam hujus mundi, & ſapientiam juſtorum, ſecundùm utriuſq; proprietates pulchrè diſcernit, dum ità ſcri-
In Moral. bit: *deridetur juſti ſimplicitas. Hujus mundi ſapientia eſt cor machinationibus tegere, ſenſum verbis velare, quæ falſa ſunt vera oſtendere,*

quæ

quæ vera sunt falsa demonstrare. Hæc nimirum prudentia usu à juvenibus scitur, hæc à pueris pretio discitur, hanc qui sciunt cæteros despiciendo superbiunt; hanc qui nesciunt, subjecti & timidi in aliis mirantur, quia ab eis hæc eadē duplicitatis iniquitas nomine palliata diligitur, dum mentis perversitas urbanitas vocatur. Hæc sibi obsequentibus præcipit honorum culmina quærere, adeptâ temporalis gloriæ vanitate gaudere, irrogata ab aliis mala multipliciùs reddere, cùm vires suppetunt nullis resistentibus cedere, cùm virtutis possibilitas deest, quidquid explere per malitiam non valent, hoc in pacifica bonitate simulare. At contra sapientia justorum est, nil per ostensionem fingere, sensum verbis aperire, vera ut sunt diligere, falsa devitare, bona gratis exhibere, mala libentiùs tolerare quàm facere, nullam injuriæ ultionem quærere, pro veritate contumeliam lucrum putare. Sed hæc justorum simplicitas deridetur, quia ab hujus mundi sapientibus puritatis virtus fatuitas creditur. Omne enim quod innocenter agitur ab eis, proculdubio stultum putatur; & quidquid in opere veritas approbat, carnali sapientiæ fatuum sonat. Quid namq; stultius videtur mundo, quàm mentem verbis ostendere, nil callidâ machinatione simulare, nullas injuriis contumelias reddere, pro maledicentibus orare, paupertatem quærere, possessa relinquere, rapienti non resistere, percutienti alteram maxillam præbere?

Consistit igitur vera sapientia in bona vita, & sancta operatione, XIV.
sive juxta D. Bernardum, in bona conscientia. *Sapientia*, inquit, *est* *Bernard.*
cujus pretium nescit homo, de occultis trahitur, &c. Manna abscondi- *lib. de con.*
tum, nomen novum, quod nemo scit nisi qui accipit. Non illud erudi- *vers.*
tio, sed unctio docet; non scientia, sed conscientia comprehendit. *
Multi quærunt scientiam, pauci verò conscientiam. Si verò tanto studio *Idē de in.*
& solicitudine quæreretur conscientia, quanto quæritur sæcularis & va- *ter. domo.*
na scientia, & citiùs apprehenderetur, & utiliùs retineretur. Cogita- *cap. 21.*
re namq; de conscientia sensus est consummatus, & qui custodit illam,
semper erit securus. Illa est ergo vera sapientia, quam bona conscientia comitatur. Conscientia si bona est scientiam commendat; si mala commaculat. S. Laurentius Justinianus de hoc scientiæ & conscientiæ conjugio ità sermocinatur: *Beatus qui sano cuncta facit consilio, qui nec* *Laurent.*
obliquâ affectione trahitur, neq; corruptâ intentione seducitur; qui non *Justin. de*
quod libet, sed quod sibi licere novit, opere perficit. Hoc autem, ut ar- *contempt.*
bitror, nemo implere valet sufficienter, qui tam scientiæ quàm consci- *mun. c. 2.*

entiæ caret dono. Verùm si duo hæc in uno consentiant rationis judicio, in omni negotio suo Deo placebunt, quoniam scientiæ & conscientiæ est ipse largitor. Utraq; uno ex fonte emanant, dummodo in sua naturali puritate subsistant. Vicissim sibi famulantur scientia & conscientia, & in uno charitatis connexæ sunt vinculo, adeo ut sinè alterutrius dispendio ab invicem separari nequeant. Conscientiam optimè erudit scientia, quam ne præcipitet, & â veritatis tramite deviet, conscientia dirigit. Porro ubi absq; conscientia adest scientia, fiunt fraudes, obscœna meditantur, superbia præsidet, dominatur cupiditas, veritas agnita impugnatur, subvertuntur judicia, dolosè leges interpretantur, fucata abundant eloquia, & gravissima multifariè facinora perpetrantur. At verò ubi sola est conscientia, frequentissimè error præcipitat, tentationes prævalent, seducit caro, immittuntur phantasmata, confundit dubietas, & in Angelum se jugiter lucis Dæmon transfigurat, ut evertat sensum, & simplicitatis invadat semitas. Utrumq; quemadmodum innumeris claret exemplis, ità sanctarum scripturarum testimoniis comprobatur. Quis, oro, scientiâ ac conscientiâ ornatus damnabiliter cecidit? Quísve seductus gratiam Dei amisit? Equidem hinc inde vallatus peregrinationis hujus viam pergit intrepidus, hostium spiritualium castra securus ingreditur, multósq; viriliter sternit, quisquis scientiæ ac conscientiæ accinctus est armis. Arma, inquit Apostolus, militiæ nostræ non sunt carnalia sed spiritualia, & potentia Deo ad destructionem munitionum, evacuantes per conscientiæ rectitudinem omnem altitudinem, extollentem se adversùs charitatem Dei, & redigentes per scientiæ lumen omnem intellectum in obsequium Christi. Nullus ergo Christianæ religionis campum pugnaturus introeat, qui horum caret munimine. Adversùs spirituum immundorum sævitiam, & contra impiorum hominum fraudes, quonam modo prævalere poterit, qui scientiæ privatus est lumine? verùm ad debellandum concupiscentias carnis, ad reluctandum vitijs, sæculiq; blanditijs, evaginatus semper conscientiæ tenendus est gladius. Non qualiscunq; conscientiæ, sed ejus quæ rectitudinis ac charitatis est illustrata fulgore. Hæc quippe sola est, quæ â Deo meretur laudem.

XV. Quæris ultra sapientiam? quære illam in toties repetitis â Theodoreto Philosophiæ Gymnasiis, quære illam in Religiosis Asceteriis, â mundo insipientiæ ac stultitiæ pleno quàm remotissimis. Talem sapientiam & Philosophiam in Monachis quarti post Christum sæculi describit

bit Sozomenus sequentibus verbis: *Tum ij qui Monasticum vitæ genus excolebant præ omnibus Ecclesiam illustrare, Religionémq; Christianam pijs suis vivendi institutis magnopere dilatare visi sunt. Talis siquidem Philosophia â Deo nobis concessa res sanè perquàm utilis est. Nihil illi curæ scientiarum varietas, ut inanes negligit Dialecticorum strophas, & argutias, utpote melioribus occupata, â quibus per has facilè impediretur, vel certè nihil juvaretur. Itaq; solâ naturali, & minimè curiosâ prudentiâ contenta, docet vitia vel omnino tollere, vel saltem minuere. Eum solum recipit, qui bona amplectitur; inertem contra & pravum, tametsi malum fugiat, si bonum non facit aversatur. Omnem gloriam humanam despicit, mentis passionibus fortissimè resistit, necessitates corporales infractè contemnit, sic ut infirmitates nec etiam curet. Quippe divinæ mentis virtutem adepta, ad omnium rerum Conditorem interdiu noctúq; intendit, eum colit ac veneratur, nec unquam cessat eundem precibus & obsecratione placare. Et cùm semel animi puritate piísq; vitæ actionibus Deum colere sit exorta, non immeritò profanas expiationes ac lustrationes aspernatur, rata verissimè solo se peccato contaminari. Quin imò cunctis eventibus exterioribus altior, nec ullis perturbationibus, aut necessitatibus hujus vitæ â proposito recedit. Injuriis nec demittitur, nec ad ultionem erigitur; non morbi, non inopia necessariorum eam deijciunt, quin in his sibi placet, summúmq; studium ponit, ut in vita se exerceat in omni mansuetudine ac tolerantia, quo immortali Deo, quantum possibile est mortali homini, quàm proximè accedat. Præsenti insuper vitâ tanquam per transitum utens, neq; angitur desiderio rerum acquirendarum, neq; eas ultra necessitatem procurat, sed vitam simplicem tenuémq; commendans, aspirat & anhelat indesinenter ad futuram felicitatem ac beatitudinem. Itaq; dum incunctanter ad pietatem extenditur, fit ut execretur omnem turpitudinis notam, ut nec ad obscæna quidem verba prorumpat, utpote proposito suo contraria. Porro necessitates naturæ in arctum contrahens, cogénsq; corpus paucis esse contentum, temperantiâ libidinem, justitiâ vincit injustitiam, veritate mendacium, rectóq; ordine & stabili dispositione medium in cunctis tangit. In concordia quoq; & communione erga proximum adeo piè se gerit, ut omnibus provideat tam amicis quàm peregrinis. Indigentibus omnia facit communia, singulis exhibet necessaria, nec hilaritate creat molestiam, nec tristitiâ confundit misericordiam. Paucis, hoc est omne ejus studium,*

ut

ut ad curam veri boni se extendat, sapienter dictis & prudenter excogitatis alios instruat, & tanquam medicamentis auditorum animos sanet, verba faciens debito cum honore ac verecundia, exclusâ omni adulatione, irâ, & contentione. Nam cùm rationalis tota sit, fit ut omnem motum irrationalem abscindat, passionésq; sive in corpore, sive in animo reprimat. Initium hujus optimæ Philosophiæ, quorundam opinione ab Helia Propheta & Joanne Baptista fuit.

Hujusmodi Philosophorum apud Christianos esse multa millia utriusq; Sexûs, per universum pene mundum, ait S. Gregorius Nazian-
Orat. 3. zenus: *non modo de obscuro, sed etiam de Illustri genere hominum olim in substantia, natalibus ac dignitatibus sæculi, qui præbeant longè majora virtutum exempla, quàm unquam Philosophi Ethnici ediderunt.* Ejusmodi Philosophiæ Alphabetum, sive prima rudimenta Climacus ità describit, dum nos simul ad veræ sapientiæ fervens studium invitat: *Intendamus*, inquit, *toto animo, videamúsq; ne fortè in discendo diutius remorati, in institutis rudium inveniamur. Optimum in omnibus ac salubre alphabetum, obedientia, jejunium, cilicium, cinis, lacrymæ, confessio, silentium, humilitas, vigiliæ, fortitudo, frigus, labor, ærumna, contemptus, contritio, oblivio illatæ contumeliæ, fraternitatis amor, mansuetudo, fides simplex, omníq; curiositate carens, curarum sæcularium abjectio, amabile parentum odium, totius rei mortalis repudiatio, simplicitas innocentiæ conjuncta, spontanea vilitas.*

de discret. gr. 26.

O aureum alphabetum! â te discere incipiant mundi sapientes, qui sibi jam videntur scientiam hujus mundi totam exhausisse. Extra hoc alphabetum, non est Religioso necessarium, aliis scientiis animum applicare. B. Ægidius S. Francisci comes ajebat: *sufficit scientia bene beatéq; vivendi.* Quod si tamen etiam aliis scientiis, imò & sæcularibus literis Religiosum applicari contingat, non perdit per hoc, imò perficit Religiosam suam sapientiam, si modò non deserat bonam & Religiosam vitam. Quamvis plerumq; mundana illa sapientia, veram Christi sapientiam deprimere soleat, & suffocare. Si Religiosus scientiâ studio literarum acquisitâ bene utatur, erit scientia qualis apud Lezanam describitur â viro quodam gravi, pio, ac Religioso: *scientia modesta, & humilis, quæ sui contemptum, proximorum conversionem, & Dei laudem concupiscit, diligenter studet, ità ut suo tempore valeat poni super candelabrum; sed ipsa, si Deo ità visum fuerit, magìs cupit latere, & esse*

vide Lezanam de humilis refor. Regul. c. 11.

esse sub medio. Scientia charitatis plena, quæ de profectu Condiscipulorum gaudet, illos amat, illos reputat, illos laudat, etsi doctiores aut ingeniosiores habeantur, non mœret, sed vehementer exultat. Scientia sapiens, discreta, & plena prudentiæ, non violenta temporis deprædatrix, sed suis horis contenta, alias libentissimè orationi, & muneribus obedientiæ concedit. Scientia ingenua, verecunda, & circumspecta, quæ non libertatem ac privilegia, non exemptiones affectat, sed in id semper tendit, ut regulam diligenter servet, & teneat disciplinæ censuram. Si è contra Religiosus scientiâ suâ malè utatur, est ipsius scientia *arrogans, & procax, & inverecunda, se ipsam exaggerans, novitates consectans, Magistros ac Præceptores parvipendens, & aut minùs subtiles, aut nimis scrupulosos accusans. Est scientia libertatis amans, observantiæ inimica, relaxationis cupida, quæ disciplinam fugit, mortificationes timet, seniorum monitiones aversatur, Regulas, ut non servet, interpretatur. Est tandem non sapientia desursum descendens, sed terrena, animalis, & diabolica.* Et rursum: *Est scientia superba & ambitiosa, quæ in teneris annis, & in principio Religiosæ vitæ jam ad primas sedes, cathedras, ad pulpita, & ad elationes aspirat. Est scientia invida laudis alienæ, ac condiscipulorum ingenio & profectibus mœrens, quæ opinioni ac laudi provectiorum invidet, subtilitatem & diligentiam æqualium contemnit, minorum imperitiam, & ruditatem irridet, & sola ab omnibus laudari, & in universorum ore versari studet. Est scientia curiosa nimis, nihil quærens nisi quæ intellectûs intemperantiæ satisfaciant, & ostentationi ac plausui deserviant; non quæ fratrum saluti proficiant.* *Idem cap. eodem.*

Hæc pseudoscientia omnem scientiam sanctorum destruit, & evertit, nec est hæc sapientia desursum descendens, sed â spiritu maligno inspirata, deprimens hominem in profundum abyssi. Vera sapientia, ut vidimus, sinè periculosâ mundi hujus scientia bene ac salubriter potest consistere, imò qui sapiens videtur in oculis hujus mundi, minimùm plerumq; sapit. Si veram sapientiam quærimus, quærere illam debemus in ædibus, & hominibus mundo despectis, quibus titulus stultitiæ â mundo inscriptus est; *verbum videlicet crucis* Religiosæ humilitatis & mortificationis, quod pereuntibus stultitiam esse scribit Apostolus, sed stultitiam in Dei oculis sapientem. Hic *qui vult sapiens esse, stultus fiat, ut sit sapiens. Sapientia enim hujus mundi stultitia est apud Deum*, & plurimi *dicentes se esse sapientes, stulti facti sunt.* In quæ verba *1. Cor. 3.*

 ait

serm. 8. de ait D. Augustinus, *si dicendo te esse sapientem stultus factus es, dic te esse*
verb. Do- *stultum, & sapiens eris.*
mini. Quamobrem ut cum Lactantio loquar, *quid putamus fuisse causæ,*
lib. 4. de *cur tot ingeniis, tótq; temporibus, summo studio, & labore quæsita sapi-*
vera sap. *entia non reperiretur, nisi quòd eam Philosophi extra fines suos quæsiê-*
c. 2. *runt? qui quoniam peragratis & exploratis omnibus, nusquam sapien-*
tiam comprehenderunt, & alicubi esse illam necesse est; apparet illic po-
tissimùm esse quærendam, ubi stultitiæ titulus apparet, cujus velamento
Deus, ne arcanum divini sui operis in propatulo esset, thesaurum sapien-
In Epitome *tiæ ac veritatis abscondit.* *Teneamus igitur innocentiam*, ait idem La-
div. instit. ctantius, *teneamus justitiam, teneamus imaginem stultitiæ, ut veram sa-*
c. 1. *pientiam tenere possimus.*

XVI. Satìs hucusq; demonstratum arbitror, quænam sit vera sapientia
Did. Stell. mortalibus exquirenda. *Felix anima, quæ Dei sapientiâ plena est. Fe-*
de contem. *lix ille, qui coram Deo studet esse sapiens. Pluris est una guttula sapien-*
vanit. par. *tiæ divinæ, quàm vastissimum quodvis pelagus sapientiæ hujus Mundi.* *
1. c. 86. At ô tempora! ô mores! * *Valde vilis & parva, ac pene oblivioni tra-*
Kemp. l. 3. *dita videtur vera cælestis sapientia.* * *In Mundo hujus sapientiæ mo-*
de imit. *dicum, si tamen vel modicum reperitur.* * *Vide*, Domine Deus, ut cum
Chr. c. 29. Augustino tuo te alloquar, *quomodo diligenter observent filij hominum*
S. Ber. ser. *pacta literarum & syllabarum, accepta à prioribus locutoribus, & à te*
6. de Asc. *accepta æterna pacta perpetuæ salutis negligant; ut qui illa sanorum ve-*
In Confess. *tera placita teneat aut doceat, si contra disciplinam Grammaticam, sinè*
aspiratione primæ syllabæ, ominem dixerit, magìs displiceat hominibus,
quàm si contra tua præcepta hominem oderit, cùm sit homo. Et ut idem
Sanctus ait infra: *Cùm homo eloquentiæ famam quærit, astans ante ho-*
minem Judicem, circumstante hominum multitudine, inimicum suum
òdio immanissimo insectans, vigilantissimè cavet, ne per linguæ errorem
dicat inter hominibus, & ne per mentis furorem hominem auferat ex ho-
minibus non cavet. Hæc D. Augustinus. Quò etiam spectare vide-
tur illud Richardi Victorini: *Multi sunt, quos magìs puderet in oratio-*
ne fecisse barbarismum contra regulam Prisciani; quàm protulisse men-
dacium in suo sermone, contra regulam Christi.

Pauci hodie illorum etiam, qui se putant esse Cathedrarum orna-
menta, & pro doctissimis volunt reputari, docti ac prudentes sunt se-
cundùm spiritum; plures terrena sapiunt, prudentes secundùm carnem.

Duces *cæcorum*, lumina *eorum*, *qui in tenebris ſunt*, eruditores *inſipientium*, Magiſtri *Infantium*, habentes *formam ſcientiæ & veritatis*, Rom. 2. veram autem ſcientiam & ſapientiam non habentes. *Filij inſipientes* Jerem. 4. *ſunt & vecordes*, *ſapientes ſunt ut faciant mala* Multos quidem noſtro ſæculo habemus *eruditos corde*, ſed non *in ſapientia*. Ut illud D. Hieronymi liceat uſurpare: *philoſophi multi*, *philoſophi pauci*. Sapientes multi eſſe videntur, pauci verò ſunt verè ſapientes. *Quantos*, ut ait D. Bernardus, *ſupplantat ſapientia maledicta*, *ſapientia mundi*, *terrena*, *animalis*, *diabolica*, *inimica ſalutis*, *ſuffocatrix vitæ*, *Mater tepiditatis ejus*, *quæ ſolet Deo vomitum provocare*; *quæ quidem inebriat*, *ſed curioſitate*, *non charitate*; *implens*, *non nutriens*; *inflans non ædificans*; *ingurgitans*, *non confortans*. * *Intelligite inſipientes in populo*, *& ſtulti aliquando ſapite*. Super Evang. Ecce nos. hom. 12. in Cant.

Duas gentes odivit anima mea, inquit Eccleſiaſticus, *Tertia autem non eſt gens quam oderim*. *Qui ſedent in monte Seir*, *& Philiſtijm*, *& ſtultus populus qui habitat in Sichimis*. XVII. Eccli. 50. Per ſtultum hunc populum, docti ſcientiâ ſuâ inflati judicio meo repræſentari videntur. Habitant enim in *Sichimis*, hoc eſt, in *humeris*; *Sichem* namq; humerus interpretatur; morantur in altis, aliíſq; ſupereminent, & illos deprimere conantur, ſive quòd ſemper ſint in humeris occupati, hoc eſt diverſis ſcribendorum & volvendorum librorum ſtudiis incumbant, ità ut etiam ſtulto labore frequenter conſumântur. Contempſerunt olim Sichimitæ templum Jeroſolymis, & ad ſimilitudinem illius aliud ſibi erexerunt circa Eccleſiaſtici tempora in monte *Garizim*; & jam olim perſecuti ſunt progeniem *Jerobaal*, quod interpretatur *impugnans idolum*. Sic etiam docti perſeqvuntur ſimplices, qui ſcientiæ idolum contemnunt & impugnant, quod ipſi adorant. Extruunt quoq; ſibi templa ſimilia templo ſapientiæ, cùm tamen ſapientia ipſorum non ſit vera, ſed falſa. Præterea populus Sichimitarum fuit commixtus ex Babyloniis, Cuthæis, Avathæis, Evathæis, Sepharnaimitis, ità ut illum nomine gentis indignum judicaverit Eccleſiaſticus, utpote ex plurimis ac diverſiſſimis gentibus commixtum. Populus quoq; ſapientûm hujus mundi ex diverſiſſimis capitibus & ingeniis conflatur, nec tantùm diverſis, ſed etiam inter ſe pugnantibus. Tandem ideo ſtultus dicitur hic populus, quia cum vero Deo etiam idola colebat, ut conſtat ex ultimo Regum libro. Ità etiam docti, cùm ſe verum Deum colere, ejúſq; fidem ac religionem

illuſtrare glorientur, colunt tamen ſimul Idola vitiorum, idola ſuper-
biæ ac vanitatis. Hinc pluribus titulis in ſtultitiam recidit omnis Reli-
gio & ſapientia illorum.

Habes igitur jam ſtudioſe ſcientiarum cultor veram ſapientiam ti-
bi demonſtratam, quam toto corde inquiras, cui diebus noctibúſq; in-
cumbas. Faceſſant cuncti ſapientes Babylonis, quorum Deus ſtultam
fecit ſapientiam, qui ſcientiâ vanâ tumidi, eâdémq; alios tumefacientes,
ſuper eos qui ſtulti propter Chriſtum facti ſunt, faſtuoſo ſupercilio ex-
tolluntur, quorum inſipiens cor obſcuratum eſt, quíq; dicentes ſe eſſe
Lucæ. 11. ſapientes, ſtulti facti ſunt. *Væ vobis Legisperitis! quia tuliſtis clavem
ſcientiæ; ipſi non introiiſtis, & eos, qui introibant, prohibuiſtis.* Cla-
vem veræ ſcientiæ tuliſtis, quia ejus adyta, quæ nunquam introſpexiſtis,
penetrare volentes, malo vitæ veſtræ exemplo avertitis, & hominum cor-
da paſcitis vanitatibus & inſaniis falſis.

XVIII. Ad vos me nunc converto, quos Cæleſtis nutrit ſapientia, in qui-
bus humani generis typhus nil vacuum, nil inane â cæleſti reperit doctri-
na. Sinite prudentiores eſſe ſuâ prudentiâ filios hujus ſæculi filiis lucis,
Jerem. 4. ſinite eos ſapiendo deſipere; ad hoc enim *ſapientes* ſunt *ut faciant ma-
la*. Exiſtimate hæc omnia, propter quæ ſuper vos ipſi extolluntur, de-
trimentum eſſe *propter eminentem ſcientiam JESU Chriſti* Domini veſtri,
Philip. 3. *propter quem omnia detrimentum feciſtis, & arbitramini ut ſtercora, ut
Chriſtum lucrifaciatis.*

S. Bernar. de vita ſolit. *Studia veſtra etſi literis aliquando juvantur, & utuntur, non ta-
men literatoria ſunt, non cavillantia, non diſputantia, non garrula;
ſed ſpiritualia, pacifica, humilia, humilibus conſentientia. Studia hac ſi-
lentium amant, quietem deſiderant cordis in labore corporis, pauperta-
tem ſpiritûs & pacem in omnibus preſſuris, bonam conſcientiam in omni
puritate cordis & corporis. Hæc ſanctificant animum, qui ea habet. Va-
na verò illa, nugigerula, verboſa, contentioſa, curioſa, ambitioſa, etiam*
S. Bernar. Ibidem. *ſanctum animum, vel jam perfectum diſſipant & corrumpunt. Studia
veſtra non tã ſcrutantur virtutum flores quàm radices; non ut luceant,
ſed ut ſint; non ut ſciantur, ſed ut habeantur. Sapientia demum ve-
ſtra non curioſitatem acuit, ſed charitatem accendit.* Sinite Sapientes
Idem de ſcala clauſtrali. hujus mundi typho ſuo turgentes. *Evanuerunt omnes in cogitationibus
ſuis, & ſapientia eorum devorata eſt, quam eis contulerat humanæ ſtudi-
um diſciplina, non ſpiritus ſapientiæ, qui ſolus dat veram ſapientiam,
ſapi-*

ſapidam ſcilicet ſcientiam, quæ animam cui inhæſit, inæſtimabili ſapore jucundat & reficit. Hæc eſt fideliſſima, hæc eſt vera ſapientia, hæc perfecta juſtitia: declinare à malo & facere bonum. * *Nihil ad nos attinet quid judicent ſtulti, quid homunculi ſentiant, nos judicium Dei expectare debemus, ut eos poſtmodum qui de nobis judicaverint, judicemus.* * *Sciant igitur errare ſe*, inquit Lactantius, *qui profanam Philoſophiam* (idem eſt de aliis hominum ſcientiis) *putant eſſe ſapientiam; non trahantur authoritate cujuſquam; ſed veritati potiùs faveant ac cedant. Nullus hîc temeritati locus eſt, in æternum ſtultitiæ pœna ſubeunda eſt, ſi aut perſona inanis, aut opinio falſa deceperit.* Aut ſi ſuum errorem neſciunt, & quia ignis ſuperbiæ ac vanitatis ſupercecidit, non vident ſolem, ac pſevdoſophiæ ſuæ caligine obcæcati delectantur, & ſapienter per viæ ſuæ noviſſima ruunt in infernum, melioribus ſaltem non detrahant, non ſibi judicium adaugeant blaſphemando agmina ſapientiæ viventis, aut ſi non deſinunt, Judica illos DEUS, confundantur omnes qui ſapientiam tuam perſeqvuntur, quam te Magiſtro didicimus, qui vias tuas poſtquam in carne noſtra apparuiſti, nobis demonſtratas, plenas ſcientiæ & veritatis ſcire nolunt, vias ſcilicet manſuetudinis, patientiæ, & humilitatis. Inſtilla menti meæ Pater ſcientiarum veram illam ſapientiam mundo jam contemptam. Noverim te DEUS, amor meus, noverim te, noverim me. *A te doceri beata veritas humiliter imploro, abſq; te enim ſapere, eſt deſipere; te verò nôſſe, eſt perfectè ſcire. Erudi me divina ſapientia, & doce me legem tuam, credo namq; beatus erit quem tu erudieris, & de lege tua docueris eum.* * *Cui tu ſapis, quid ei rectè non ſapit? & cui tu non ſapis, quid ei ad jucunditatem eſſe poterit? Sed deficiunt in ſapientia tua mundi ſapientes, & qui carnem ſapiunt, quia ibi plurima vanitas, & hîc mors reperitur.* Miſericordias tuas antiquas, amariſſimæ tuæ myſteria paſſionis, vulnera corporis tui ſacratiſſima meditari cum D. Bernardo, *dixi ſapientiam; in his juſtitiæ mihi perfectionem conſtitui, in his plenitudinem ſcientiæ, in his divitias ſalutis, in his copias meritorum.* * *Hæc mea ſublimior interim Philoſophia, ſcire JESUM & hunc crucifixum.*

Lactant. in Epitome divin. inſtit. c. 1.

Idē de fal. ſap. c. 13.

S. Auguſt. medit. c. 5

Kemp. lib. 3. c. 34.

D. Bern. hom. 44. in Cant.

Attende igitur ô homo quam ſapientiam tibi eligas. Sic ſape ne deſipias. Mundi Scientia prædicat tibi: SCI, ENTIA.

Tu verò SCI *unum* ENS, *ſic eris verè* SCIENS,
ENS *illud*, Alpha omegáq; *eſt rerum omnium.*

Scientia verò hujus mundi, ut desumptũ ex ejus nomine anagrama testatur, *NESCIIT A.*

Doctus eris, solum cum omega noveris alpha,
Cunctorum finem, principiúmq; Deum.
Hunc tamen ignorat mundana scientia, primum
Nescijt A, *Reliquum quid sciet ergo? nihil.*

Hæc de vera & falsa sapientia dicta sufficiant, ex quibus abunde dignosci possunt viæ, quibus ad utramq; tenditur. Nos viam, sacræ scripturæ, sanctorúmq; Patrum testimoniis nobis demonstratam teneamus, de qua nobis inclamat Isaias: ErIt VobIs DIreCta VIa, Ità Vt stVLtI non errent per eaM. Nisi cum illis, â via & scopo, tam salutis, quàm veræ sapientiæ velimus aberrare, qui ut scribit Propheta Baruch: VIaM DIsCIpLInæ non InVenerVnt, propterea perIerVnt.

Chronost. añ. 1676. Isa. 35. 8. Chronost. ejusdẽ añ. Baruch 3. 27.

CAPUT XXXIV.

In Cœlo consummata sapientia & scientia, nulla in inferno.

I. ESTò in terris inveniri possit vera sapientia, ea tamen nimis imperfecta est, si consummatæ illi, quam in cælis assequi speramus, comparetur. *Illic omnes,* ait Divus Gregorius, *communi claritate Deum conspiciunt, & quid est quod ibi nesciant, ubi scientem omnia sciunt?* sive ut scribit D. Augustinus, *quid est quod ibi non videant, qui videntem omnia vident?* Nunc ex *parte quidem cognoscimus,* sed *ex* potiori *parte prophetamus; cùm autem venerit quod perfectum est, evacuabitur quod ex parte est. Cùm essem parvulus, loquebar ut parvulus, sapiebam ut parvulus,* cogitabam ut parvulus, inquit Doctor gentium, *quando autem factus sum vir, evacuavi quæ erant parvuli.* Potest verè scientia nostra, quam in via hujus vitæ, de Deo, alíisq; rebus habemus, scientia parvulorum, seu puerilis & infantilis nominari, in comparatione virilis illius & perfectæ, quæ in cælis est. *Videmus scilicet nunc per speculum in ænigmate, tunc autem videbimus facie ad faciem. Nunc cognoscimus ex parte, tunc autem cognoscemus, sicut & cogniti sumus.* Nunc iis quæ videmus intendimus *quasi lucernæ lucenti in caliginoso loco,* tunc *autem dies illucescet, & lucifer orietur in*

1. Cor. 13.

2. Petri, 1.

in cordibus nostris. Dicet tunc doctissimus quisq; Theologus, si tamen in sorte filiorum Dei fuerit computatus: *apparet quod ignoraverim multa nimis.* 1. Reg. 26.

Disce, inquit Propheta Baruch, *ubi sit prudentia, ubi sit virtus, ubi sit intellectus, ut scias simul ubi sit longiturnitas vitæ & victûs, ubi sit lumen oculorum & pax; quis invenit locum ejus, & quis intravit in thesauros ejus?* Nullus certè intravit mortalis viator, nisi fortè ipsum rapi contigerit ad tertium cælum, & audire arcana verba, quæ non licet homini loqui. Vadimus in hac vita post sapientiam *quasi investigatores, respicimus per fenestras illius, & in januis illius* audimus; requiescimus *juxta domum illius, & in parietibus illius* figimus *palum.* Statuimus *casulam ad manus illius.* In domum verò suam nondum nos intromittit. Post hanc primò vitam in ejus adyta & intima penetralia introducemur, ubi speculabimur thesauros illius. Ad hanc stellatam sapientiæ Regiam, oculis ad superna levatis, suspirans exclamat prænominatus Propheta Baruch, postquã sapientiæ habitationem investigâsset: *ò Israël quàm magna est Domus Dei, & ingens locus possessionis ejus.* Quasi diceret: Domine dilexi decorem domûs tuæ, & locum habitationis sapientiæ tuæ. Addit postea: *Qui scit universa, novit eam, & adinvenit eam prudentia sua.* O beata prudentia, quæ ad hunc felicissimum sapientiæ locum deducis. *Multi quidem* prudentes *secundùm carnem viam disciplinæ ignoraverunt, neq; intellexerunt semitas ejus, à facie ipsorum longè facta est; multi quoq; filij Agar, qui exquirunt prudentiam* quæ de *terra est, fabulatores & exquisitores prudentiæ & intelligentiæ, viam hujus sapientiæ nesciêrunt, neq; commemorati sunt semitas ejus.*

cap. 3. Eccli. 24. Baruch. ibid.

D. Bernardus post obitum suum multis gloriam suam manifestâsse scribitur. Inter alios cuidam Abbati in quodam Monasterio apparuit, & ut sequeretur admonuit; qui cùm sequeretur, dixit ei vir Dei: *Ecce ad montem Libani venimus, & tu hîc manebis, ego autem illuc ascendam.* Interrogatus ab eo, ad quid vellet ascendere? *discere*, inquit, *volo.* Miratus ille: *quid*, inquit, *vis discere Pater, cui nullum hodie in scientia credimus esse secundum?* Et ille: *nulla hîc scientia, nulla veri cognitio, sursum scientiæ plenitudo, sursum vera notitia veritatis.* Et in hoc verbo disparuit. O felicem Bernardũ! quem sancta sua prudentia, Deo gressus dirigente, eò deduxit, ubi jam non ponit ampliùs aurẽ ad os hominũ, sed spirituale os ad fontẽ divinũ, ex quo perfectã sapientiam affluentissimè bibit sinè fine felix.

Sci-

Scientia nostra, quam pro statu viæ hujus habemus, quàm est incerta, quàm dubia, quàm fallax, inconstans, & evanida; agnovit hoc Ecclesiastes, qui omnium maximè animum suum contemplandæ & indagandæ sapientiæ, quam hîc obtinere possumus, applicuit, vix tamen aliquod discrimen inter doctos & indoctos, etiam spectatâ ratione scientiæ admittere videtur, omnésq; pares facere intuitu sapientiæ illius in altero sæculo obtinendæ, in cujus comparatione scientia nostra rudem insciti-am nihilo ferè superat, & penitus evanescit, sicut montes altissimi, vallésq; profundissimæ Orbis terrarum evanescunt in comparatione totius
6. 6: universi. *Quid habet*, inquit Ecclesiastes supradictus, *amplius sapiens â stulto, nisi ut pergat illuc, ubi est vita?* Tunc demum sapienti super stultum prærogativam concedit, si sapiens pergat illuc, ubi est vita, ubi est vera consummatáq; sapientia, cui vitæ vita nostra comparata, mors est potiùs dicenda quàm vita; cui sapientiæ nostra collata, ignorantia potiùs est vocanda, quàm sapientia. Vides igitur quàm exiguo scientiæ momento doctus stultum vitæ hujus tempore superemineat; pariter uterq; moritur, pari oblivione & illius scientia & alterius stultitia sepelitur, utriq; pariter, nisi quòd stulto securior ad beatam illam vitæ alterius sapientiam patet accessus; quæ omnia Ecclesiasten moverunt,
Eccle. 2. ut diceret: *dixi in corde meo, si unus & stulti & meus occasus erit; quid mihi prodest quòd majorem sapientiæ dedi operam? locutúsq; cum mente mea, animadverti quòd hoc quoq; esset vanitas. Non enim erit memoria sapientis similiter ut stulti in perpetuum, & futura tempora oblivione cuncta pariter operient. Moritur doctus similiter ut indoctus. Et idcirco tæduit me vitæ meæ, videntem mala universa esse sub sole, & cuncta vanitatem & afflictionem spiritûs.*

II. Dictum est hactenus & ostensum, perfectam consummatámq; sapientiam in cælo solùm reperiri. Nunc demonstrandum est per anthithesin, nullam esse in Inferno, quem scripturæ sæpiùs vocant terram oblivionis. Serio unumquemq; scientiam hujus mundi curiosiùs &
Eccle. 9. avidiùs sectantem admonet Ecclesiastes: *Quodcunq; facere potest manus tua, instanter operare; quia nec opus, nec ratio, nec sapientia, nec scientia erunt apud inferos, quo tu properas.* Ait quoq; in eodem capite: *mortui nihil noverunt ampliùs.* Veritatem hanc Poëtæ mihi adumbrâsse videntur in fluvio suo lethe, quem ajunt esse apud Inferos, quo gustato, animas omnium rerum oblivionem incurrere asseverant. Inde etiam

etiam lethum, seu mors videtur derivari, quoniam omnium rerum, reprobis præsertim adfert oblivionem. Exemplum hujus rei memorabile refert Cantipratanus, de Philippo Cancellario Parisiensi, qui post mortem velut umbra Guilielmo Parisiensi Episcopo apparuit, dixítq; se damnatum, & ab Episcopo quæsivit: *éstne finitus mundus?* cui Episcopus admirans respondit: *miror te literatissimum quondam virum hoc quærere, cùm me adhuc vivum cernas, & omnes nos viventes, adhuc mori necesse sit, antequam mundus instante judicio finiatur.* Cui iterum umbra: *non mireris*, inquit, *quia nec scientia, nec opus, nec ratio est ad inferos venienti.* Et his dictis ab oculis stupefacti Præsulis evanuit. *Apum lib. 1. c. 19. n. 6.*

III. In Inferno igitur, velut â tabulis abraditur omnis hîc hausta scientia literatorum, & ô utinam omnis! Illarum enim rerum & objectorum, quorum mentio est dolorifica, oblivionem non incurrent, sed semper ante mentis oculos vexantem & cruciantem patientur eorum memoriam, qui maximus damnatorum asseritur esse cruciatus; dum videlicet vivacissimâ apprehensione infelicitatem suam æternam concipiunt, dum serò apprehendunt, ob quam momentaneas vanitates, & transitorias atq; inanes voluptates, tanta gehennæ supplicia, tantæq; beatitudinis, levi bonorum operum pretio ac labore in vita comparabilis, damnum & jacturam incurrerint, æternum væ cantaturi, sinè *fine* infelices.

Tam horrificum hoc damnatis est tormentum, ut omnibus gehennæ supplicijs palmam præripiat, & multi Theologi qui ignem corporeum in animas etiam supernaturaliter agere posse negant, solâ ignis illius ut præsentis & dolorifici apprehensione, sufficientissimè ad pænam omnibus pænis intensiorem animas cruciari asseverent. Plus tamen doctos, quàm alios, maximo hujuscemodi gehennæ tormento cruciandos arbitror; par enim est, ut qui malo intellectûs sui usu plurimùm peccaverunt, per intellectum quoq; plurimùm puniantur.

His quæ diximus adstipulatur S. Antoninus, qui inter inferni pænas etiam recenset *excæcationem, seu obfuscationem rationis*, quæ nihil in inferno videbit, nihil apprehendet, nihil intelliget, nisi pænale. *Tantam in pænis reprobi sustinebunt angustiam*, inquit Innocentius, *ut nihil cogitare valeant præter pænas, sed illuc dirigent impetum cogitationis, ubi sentient vim doloris.* Qui etiam narrat sequentem historiam de quodam scholari defuncto. Hic suo Magistro nocte quadam apparuit, séq; in barathrum æternæ damnationis præcipitatum esse dixit. *Innoc. III. serm. 2. in die Cin.*

Cùm

Cùm verò inter argumentantes cùm viveret facilè primus fuiſſet, interrogavit eum Magiſter, utrùm etiam in inferno diſputationes locum haberent? cui miſer: *apud inferos ſolùm quæritur quid non ſit pœna.* Cúmq; eum interrogâſſet, quomodo quæſtio ſolveretur? reſpondit: *negativè*, ſive *per nihil.* Inſinuare volens, nihil eſſe in inferno, nihil â damnatis ſentiri & cogitari niſi pœnam. Ad hunc locum pervenient docti, ſuo intellectu vanè abutentes. Quantùm ſe hîc per ſuam ſcientiam glorificaverint, tantum illic recipient tormentum & luctum. Cruciabuntur non modicâ pœnâ ſensûs, pœna verò damni, quæ reprobis eſt intolerabilior, quàm ulla ſensûs pœna; in ipſis erit longè intenſiſſima; exquiſitiùs enim & perſpicaciùs quàm cæteri videbunt, quid bonorum perdiderint, & quid malorum incurrerint.

Narratur de quodam damnato, quòd cùm bona iniquè poſſeſſa ante mortem reſtituere noluiſſet, ut filio, quem tanquam legitimam & unicam ſuam prolem valde diligebat, locupletius poſt ſe patrimonium relinqueret, eámq; ob cauſam inferno eſſet adjudicatus, Deo revelante ibidem cognoverit, filium illum ſuum putatitium, cujus amore damnationem æternam ſubire non dubitavit, non ſuum, ſed alienum, & ex conjugis ſuæ adulterio fuiſſe progenitum. Quæ res præ omnibus aliis inferni ſuppliciis illum cruciabat. Cruciabuntur etiam docti in gehenna vehementiſſimè, cùm viderint ſe propter ſcientiam damnatos, ſcientiam brevem, vanam, fallacem, adulterinam, quam tamen ipſam ſe videbunt perdidiſſe, nec niſi culpam & inſipientiam ad infernalia pœnarum loca ſecum deportâſſe.

Expergiſcimini itaq;, quotquot profundo ſcientiarum inanium ſopore demerſi ſtertitis, & de ſalute veſtra parum curatis. Hæc quæ dicta ſunt corde volvite, hæc animo ruminate, ſcientiam ſanctorum diligite, ut conſummatam illam in cælis haurire quandoq; mereamini; vanam & inanem repudiate, cujus gloria ad inſtar puncti, tempore quod velut umbra præterit, in æternam poſtea tranſire ſolet oblivionem.

Anſam hîc mihi dat iterum, paucos pro fine Capitis addendi verſiculos, novum ex nomine SCIENTIA deſumptum Anagramma; IIT SCENA.

Ut clauſâ ſcenâ totius forma theatri,
Rerúmq; actarum grata figura perit;

Sic

Sic cùm transierit vitæ nostræ ultima scena,
Et decor & cunctus contumulatur honor.
Cum reliquis etiam mundana scientia transit,
Attamen illius pæna luenda manet.

CAPUT XXXV.

Idiotarum & simplicium sors extollitur.

QUid necesse est homini majora se quærere, cùm ignoret, quid I.
conducat sibi in vita sua, numero dierum peregrinationis suæ, Eccle. 7.
& tempore, quod velut umbra præterit? Quæ scientia conducens sit homini, imò quæ necessaria in vita sua, jam superiùs declaratum est. Multi tamen hodierno tempore aureum tempus in perituram pseudoscientiæ insumunt operam, & majora se quærentes; humilia & potiora negligendo, typho suo inflati & elati terram lingunt. Vident quosdam non tantum inanis hausisse venti, nec tam scientiâ quàm Religione ac probitate Dei Ecclesiam magìs ædificante instructos. Vident, sed rident & cavillantur, rerum curiosarum inutiliúmq; ignorantiam, inscitiam, & insipientiam judicantes, ignari quòd horum columbinæ simplicitati serpentina quoq; non desit prudentia, ipsis aliísq; in bonum sufficiens, non venenosa tamen, non inflans, non pungens, non carnis, sed spiritûs. Quòd si fortè cum Maria optimam sibi partem deligentes, sibi Deóq; magìs vacare, quàm cum Martha circa frequens ministerium satagant inveniri; Quòd si eruditionem sæcularem, Philosophiæ profanæ notitiam, artésq; liberales vulgò dictas non tantopere sectentur, non illico damnosæ ignorantiæ, vel desidis & otiosæ inertiæ damnandi sunt. Nôrunt illi quàm optimè quæstuosum suum otium; nôrunt pericula Marthæ foris, non detrectaturi tamen si ità juberet necessitas, de salicibus quietis suæ suspensa detrahere organa, doctrinæq; instrumenta depromere.

Sed esto nihil horum posset sancta simplicitas, an tamen nesciunt, non omnes omnia posse, nec præstare debere? & corpus non esse unum membrum, sed multa? neq; oculum, cui docti tanquam plurima videntes se comparant, posse dicere manui: *operâ tuâ non indigeo*; ubi per 1.Cor.12.
manum libenter ferent se denotari humiles & sancti Idiotæ. Nôrunt

enim laudabiliorem esse bona facientem, quàm multa bona otiosè videntem. Sint igitur alij oculus ô simplices, vos manus esse perdurate. Videant illi perspicuè quod faciendum est, vos & facite. Nesciunt illi, quòd si fuerit oculus typho gloriæ inanis tumens, si pseudoscientiarum caligine suffusus, totum ejus in corpore moderando cesset officium. Nesciunt, quæ videntur membra corporis infirmiora, necessaria esse
1.Cor. 12. secundùm Paulum, & quæ putamus membra ignobiliora esse corporis, his honorem abundantiorem tribuendũ. Nesciunt deniq; cædem Amalecitarum, non tam armis ac virtuti foris militantium, quàm Moysis â turba segregati, levatis in colle manibus attribuendam.

II. Notum est, quòd scientia cum suis sectatoribus nihil ferè magìs oderit, quàm pia & humilia, maximè verò choralia Religionis exercitia, quibus etiam invidet tantum quotidie temporis esse consecratum, quod suis illa studiis totum vellet impensum, se magìs crescere & inflari cupiens, quàm laudem divinam promoveri. Ambit quidem labores, sed famosos, & honorificos, quibus nomen ejus in populo crescat; simplicia verò munia fastidit. Utinam potiùs doctorum pulmones ad cantandas Dei laudes, quàm corda in superbiam, aliorúmq; contemptum inflaret. Sed ipsa magìs cantari appetit, quàm cantare. Nec scio quod eidem scientiæ fastidiosius possit imperari, quàm quod ex ejus nomine
Anagr. scientiæ. per grammatum transpositionem elicitur *I. I. cantes*. Sed veniet tempus cùm simplices ac devoti Choralistæ, qui nunc vocari solent *asini chora-*
Isaiæ. 65. *les*, cantabunt & *laudabunt præ exultatione cordis*; vani verò scientiarum sectatores, pro laudum divinarum cantu, quem nunc rident, & spernunt, sempiternos dabunt ploratus, clamabunt *præ dolore cordis, &*
Kemp. in consolat. pauperũ, num. 8. *præ contritione spiritûs* ululabunt. *Canta & lauda Deum frater Simpliciane, quoniam reliquisti prudentiam hujus sæculi, & fallacias diaboli cum nundinis suis, & curas terrenas ejus longè abjecisti. Gratias age, quia meruisti audire veri Salomonis sapientiam, Domini nostri JESU Christi, in sua humilitate & mansuetudine.*

Desinant igitur, qui malè & non ad sobrietatem sapiunt, otia sancta multorum sugillare, Idiotarum & simplicium conditioni detrahere,
Hom. 15. in Matth. acsi nihil in corporis Christi gaudium conferrent. Nam *qui corde mundo est atq; pacificus, & persecutionem pro veritate patitur, nihilominus in commune commodum vitam instituit*, teste S. Chrysostomo. Verum quidem etiam est illud D. Hieronymi: *Nec Rusticus & simplex frater ideo*

ideo se sanctum putet, si nihil noverit; nec peritus & eloquens linguâ æsti- S. Hieron.
met sanctitatem. Multò tamen melius est è duobus imperfectis rusticita- ad Nepoti-
tem sanctam habere, quàm eloquentiam peccatricem. Scio juxta eun- anum.
dem sancti nominis Doctorem, *quantùm inter se distent justa rusticitas,* Epist. ad
& docta justitia. Quia tamen rara nimis est justitia docta, frequentior Paulinũ.
sancta rusticitas, frequentissima docta injustitia, sanctam, si velis etiam rusticam, Deo tamen sat moratam defendo simplicitatem, cui Deũs cognitus & amatus satis est. Quæ id novit, ut ejusdem D. Hieronymi verbis utar, *quod Doctus Plato nescivit, quod Demosthenes eloquens ignoravit,* quod sapientes hujus ævi nesciunt, de quibus dicitur: *perdam sapientiam sapientium, & prudentiam prudentùm reprobabo.*

Verissima est illa Kempensis sententia: *homo pacificus magìs pro-* de imit.
dest quàm bene doctus. Teneant modò simplices, secundùm quod pos- lib. 2. c. 3.
sibilitas ipsorum patitur, ordinis sui disciplinam, & animas suas dum superbit impius, in patientia salvent, & rideant dum foditur peccatori fovea, qui vanè laudatur in desideriis animæ suæ, credántq; se in uberius domuum suarum emolumentum vivere, quàm si vano scientiarum quæstu, vel scribendi laude famám earum millies auxissent.

Solent nonnulli in deligendis Religionum Candidatis potissimùm spectare talentum scientiæ, sanctámq; omnino reijcere simplicitatem. Quibus Jordani Magistri Ordinis Prædicatorum secundi Exemplum, si non imitandum, at legendum saltem neq; contemnendum propono. Suscepit ille ad Ordinem Prædicatorum Parisijs uno tempore juvenes sexaginta, nullius penè literaturæ, super quo â fratribus graviter apud generale Capitulum accusatus, spiritu sancto repletus dixit: *finite istos, ne contemnatis unum ex his pusillis; dico vobis, quòd multos, & ferè omnes Prædicatores videbitis gloriosos, & per quos Dominus super multos lucidiores & literatiores in salutem operabitur animarum.* Quod nos, ait Cantipratanus hoc exemplum enarrans, veridico ore dictum, usq; in hodiernum diem vidimus, & videmus.

III. Libet hîc in simplicium consolationem, & literatorum præsumptionem reprimendam, sanctissimi Doctoris Augustini dicta quædam ex Confessionibus ipsius depromere. *Cùm audio,* inquit, *Christianum* Confess.
aliquem fratrem, illum, aut illum, ista nescientem, & aliud pro alio lib. 5. c. 5.
sentientem; patienter intueor opinantem hominem, nec illi obesse video, cùm de te Domine Creator omnium non credat indigna, si fortè situs &

Ibid. c. 4. *habitus creaturæ corporalis ignoret.* * *Nunquid Domine Deus veritatis quisquis novit ista jam placet tibi? infelix enim ille homo qui sciat illa omnia, te autem nescit. Beatus autem qui te scit, etiamsi illa nesciat. Qui autem & te, & illa novit, non propter illa beatior, sed propter te solùm beatus est, si cognoscens te sicut Deum glorificet, & gratias agat, & non evanescat in cogitationibus suis. Sicut enim melior est qui novit possidere arborem, & de usu ejus tibi gratias agit, quamvis nesciat, vel quot cubitis alta sit, vel quantâ latitudine diffusa, quàm ille qui eam metitur, & omnes ramos ejus numerat, & neq; possidet eam, neq; creatorem ejus novit aut diligit; sic fidelis homo, cujus totus mundus divitiarum est, & quasi nihil habens omnia possidet, inhærendo tibi cui serviunt omnia, quamvis nec septentrionum gyros noverit, dubitare stultum est, quin utiq; melior sit, quàm mensor cœli, & numerator Siderum, & pensor elementorum, & negligens tuî, qui omnia in mensura, & numero,*
Ibid. c. 5. *& pondere distribuisti.* * *Vanitas est mundana ista etiam nota profite-*
Ibid. *ri, pietas autem tibi confiteri.* * *Pereant igitur hæc omnia*, ut cum eodem D. Augustino exclamem, *& dimittamus hæc vana & inania, conferamus nos ad solam inquisitionem veritatis. Vita hæc misera est, mors incerta, si subitò obrepat quomodo hinc exibimus? & ubi nobis discenda sunt quæ hîc neglexïmus? an non potiùs hujus negligentiæ supplicia luenda sunt?* Volvant hæc animo docti, qui toto vitæ suæ tempore inanibus futilibúsq; se totos dedunt, de horum scientia vanè gloriantur, utilia ac necessaria penitus negligentes, aut sterili eorum cognitione tumentes. Ille beatus, ille dicendus est verè sapiens, qui divinam novit veritatem, ejúsq; jussa simpliciter & fideliter exequitur, quod etiam Alvarez attestatur, in confusionem nonnullorum pseudosapientûm ità scribens: *ô*
Alvarez. vitæ spirit. lib. 4. par. 1. cap. 1. *homo tu sapientem putas magnum Theologum, qui acutè res divinas explicat, ingeniosè disputat, subtiliter contrariorum rationes dissolvit, licèt videas eum superbum, indignabundum, vanis honoribus inhærentem, & divitias ac dignitates & mundanum splendorem aucupantem; Ego verò sapientiorem fuisse existimo pauperem Franciscum, aut Laicum Religiosum, qui nec disputare, nec profunda exponere, nec syllabas jungere novit, cùm videam illum humilem, mansuetum, & res divinas non sicut picam loquacem ad arrogantiam effundentem, sed eas simplici corde intelligentem, & profundissimo affectu venerantem. Qui profectò possit alteri dicere: Tu scientiam habes, & ego opera virtutis habeo; ostende*

mihi

mihi sapientiam tuam sinè operibus, & ego ostendam tibi ex operibus sapientiam meam. *Si ergo magìs operibus, quàm verbis credendum est, hunc alteri sapientiâ præstare credamus, quem sapientiæ opera sapientem demonstrant, non argutiæ verba sciolum & arrogantem declarant.* Jacobi. 2.

D. Bernardus hom. 44. in Cant. super illud: *collũ tuum sicut monilia*, dicit: *solet ornari collum monilibus, non ipsis comparari. Sed hoc illæ faciant, quibus quoniam de proprio non inest decor, aliunde necesse est ut mendicent, unde se speciosas mentiantur. Nam sponsæ collum ità in se ipso formosum, & tam decenter quasi naturâ formatum est, ut extrinsecus non requirat ornatum. Quid enim opus est peregrinorum fucos adhibere colorum, cui propria tanquam innata sufficit pulchritudo, in tantum, ut ipsorum quoq; quæ ad ornandum quæruntur monilia, possit adæquare nitorem?* ait infra, ipsum animæ intellectum colli nomine designari, per quem scilicet anima traijcit in se spiritûs vitalia alimenta, & subdit: *Hoc igitur sponsæ collum, id est purus & simplex intellectus, cùm nudâ & apertâ veritate satìs per se ipsum reniteat, non indiget ornamento, sed ipsum magìs tanquam pretiosum monile animam decenter exornat, ac proinde simile monilibus ipsis describitur. Bonum monile veritas, bonum puritas sive simplicitas, bonum planè monile sapere ad sobrietatem. Philosophorum vel hæreticorum intellectus non habet hunc in se puritatis veritatísq; nitorem, & ideo multam curam gerunt ipsum colorare & fucare phaleris verborum & versutiis Syllogismorum, ne si nudus appareat, falsi etiam appareat turpitudo.*

Quærendum existimo, inquit alibi idem D. Bernardus, *sitne ignorantia omnis damnabilis; & mihi quidem videtur non esse, neq; enim omnis ignorantia damnat, sed multa & innumera esse quæ nescire liceat absq; diminutione salutis. V.G. si quis ignorat fabrilem artem, seu carpentariam, aut cæmentariam, & quascunq; istiusmodi artes, quæ ad usum vitæ præsentis ab hominibus exercentur, nunquid impedit ad salutem? Etiam absq; omnibus illis artibus quæ liberales dicuntur, quamvis honestioribus utilioribúsq; studiis & discantur & exerceantur, quàmplurimi hominum salvi facti sunt, placentes moribus atq; operibus. Quantos enumerat Apostolus in Epistola ad Hebræos, factos dilectos, non in scientia literarum, sed in conscientia pura & fide non ficta? omnes placuerunt Deo in vita sua, vitæ meritis, non scientiæ. Petrus, & Andreas,* IV. hom. 39. in Cant.

dreas, & filij Zebedæi, cæteriq; condiscipuli, omnes, non de schola Rhetorum aut Philosophorum assumpti sunt, & nihilominus tamen Salvator per ipsos operatus est salutem in medio terræ, non in sapientia, quæ in ipsis esset plusquam in cunctis viventibus, quemadmodum sanctus aliquis de semetipso confessus est, sed in fide & lenitate ipsorum sanctos fecit illos, etiam & sanctos & Magistros. Deniq; notas fecerunt mundo vias vitæ, & non in sublimitate sermonis, aut in doctis humanæ sapientiæ verbis, sed sicut placuit Deo, per stultitiam prædicationis eorum salvos facere credentes, quoniam mundus eum in sua sapientia non cognovit.

Bene itaq; advertendum est, quod in principio textûs allegati insinuatur, non omnem ignorantiam esse damnabilem. At quænam illa damnabilis ignorantia? Audi eundem D. Bernardum, hom. 38. in Cant: *maledicetur homo, qui ignorantiam Dei habere inventus fuerit. Dei dicam, an sui? utrumq; sinè dubio, utraq; ignorantia damnabilis est, utraq; sufficit ad perditionem.* Et hom: 40. in Cant: *Quòd si ignoras Deum, poterítne spes esse salutis cum Dei ignorantia? ne hoc quidem. Nec enim potes aut amare quod nescias, aut habere quem non amaveris. Noveris proinde, te ut Deum timeas, noveris ipsum, ut æquè ipsum diligas; in altero initiaris ad sapientiam, in altero & consummaris. Quoniam initium sapientiæ timor Domini, & plenitudo legis est charitas. Tam ergo utraq; ignorantia cavenda est tibi, quia sinè timore & amore Dei salvus esse non potes.*

Noverim proinde te DEUS, noverim me, ne damnabiliter aliquid ignorem; noverim ad salutem meam mihíq; commissorum necessaria. Pereant cæteræ vanitates, nugæ nugarum, & curæ non ædificantes; sit simplex & rectus coram te mentis meæ oculus Deus æternæ simplicitatis, grata sit sapientiæ tuæ insipientia mea, existimans omnia detrimentum
Ephes. 3. propter *supereminentem scientiam charitatis.*

V. Dominicus Idiota, in Ecclesia Nazarethana vir sanctissimus, cùm ipsi aliquando Gerardus quidam â Nazareth suum offerret studium, ut illum literarum elementa, psalmósq; doceret, respuit omnino, dicens: se Deo magìs placere posse justè vivendo, quàm tempus perdere inutiliter aliquid ejus rei addiscendo. *Magno impendio temporum*, inquit Se-
Epist. 88. neca, *magnâ alienarum aurium molestiâ laudatio hæc constat: ô hominem literatum! simus hoc titulo rusticiore contenti: ô virum bonum!*

Scribit Athanasius in vita S. Antonij, quòd cùm aliquando mundi sapi-

sapientes eum irriderent, quòd literas ignoraret, tali disputatione eos confutaverit dicens: *respondete mihi, quid priùs, sensus, an litera? & quid cujusvis exordium, sensúsne ex literis, an literæ oriantur ex sensu?* illis asserentibus quòd sensus esset author atq; inventor literarum, ait: *Igitur cui sensus incolumis est, hic literas non requirit.* Insinuâsse hoc responso mihi videtur Antonius, Idiotis non esse dolendum, si sensum suum seu intellectum non multis scientiarum ornamentis instructum habeant, quin potiùs gaudendum esse, si ab inanibus in hoc vitæ curriculo studiis abstinentes, solíq; virtutum labori & exercitio se addicentes, uberrimo illi æternæ beatitudinis fonti suum reservaverint intellectum, qui plus scientiarum pauculis minutis in cælo capiet, quàm toto vitæ hujus tenebrosæ spatio capere potuisset. Neminem itaq; torqueat indoctum vivere, quamdiu sensus literarum inventor incolumis ei superest, quem in beata vita cælestis illa sapientia tantò copiosiùs implebit, quantò inaniorem ab omni vana eruditione repererit; nec dabitur cuiquam secundùm mensuram haustæ literarum notitiæ, sed secundùm copiam & qualitatem meritorum. D. Bernardus, dum Gerhardi fratris sui Religiosissimi deplorat exitum, ait de illo: *non cognovit literaturam, sed* *Hom. 39.* *habuit literarum inventorem sensum, habuit & illuminantem spiritum.* *in Cant.* Felices illi, quorum sensus â literarum externarum studiis alieni, spiritu interiùs inspirante & illuminante merentur erudiri, donec eò perveniant, ubi videant infinitum illud lumen divinitatis. Sed de spiritu simplices & pios idiotas illuminante plura inferius.

Glorietur itaq; frater simplex & humilis in simplicitate sua, nec hujus mundi sapientiam exambiat; Sufficiat illi scientia sanctorum. Sint alij diversis scientiis excultissimi, si sortis suæ felicitatem sapiens Idiota consideraverit, illis haudquaquam invidebit.

Inter opuscula S. Petri Damiani, reperitur quædam Epistola scri- VI.
pta ad Ariprandum Monachum, minùs literatum, & dolentem quòd liberalibus disciplinis ingenium suum in sæculo non excoluisset. Hunc Sanctus consolatur, ostendítq; sciendi cupiditatem originem esse malorum omnium, & scientiam â Christianis virtutibus separatam, non tantùm esse inutilem; sed etiam perniciosam; contra verò sanctam simplicitatem securam esse ac perutilem. Proinde illum hortatur, ut si velit utiliter sapere, ad Deum per contemplationem rerum divinarum accedat. Cujus Epistolæ duo saltem fragmenta hîc pro coronide subijciam.

Petrus Damianus opusc. 45. ad Ariprandum.

B. Benedictus ad literarum studia mittitur, sed mox ad sapientem Christi stultitiam revocatur; & quia scholam piâ rusticitate mutavit, hoc descriptum reliquit in capisterio muliercula, quod de se mundi sapientes exprimere nequeunt in mensa Geometricæ, vel Astronomicæ disciplinæ. Literas & Martinus ignorat, sed & hic fatuus & imperitus perditas trium mortuorum animas ab inferis revocat. Antonius non rhetoricatur, sed toto conspicuus orbe, literis, ut ità loquar, vitalibus legitur; Hilarion, Platones, & Pythagoras projicit, unóque contentus Evangelio in sepulchrali se cellulæ antro concludit. Sed ecce Dæmonibus imperat, quem Philosophorum studia non exornant. Quæ si tu quoque apud sæculum, ut efflagitas, didicisses, fortassis hodie Dominus intrà sortis suæ te funiculum non haberet. Est enim sapientia, de qua scriptum est: nam per sapientiam sanati sunt quicunque placuerunt tibi Domine ab initio. Et est sapientia, de qua dicitur: non est hæc sapientia desursum descendens, sed terrena, animalis, diabolica. Et ô quantis hæc ipsa terrena & animalis sapientia concessit non iter prosperum, ut videlicet ante corruerent in periculum mortis, quàm fruerentur optatis. Quoniam igitur fili charissime temetipsum velut agnum tenerrimum obtulisti, & ob hoc dæmones per aëra volitantes incursant, ut vel ex manibus tuis oblata diripiant, vel injectâ pravæ cogitationis illuvione corrumpant, tu cum Abraham imminentes ad impetum volucres abige, ut holocaustum tuum immaculatum & integrum valeas custodire. Ex eorum quippe pharetra proculdubio toxicata cogitationis hujus sagitta depromitur, ut literarum studia remanentibus in sæculo coævis tuis invideas, & in hoc eos cautos ac providos, te verò deceptum & fatuum credas; utpote si hoc & ipse fecisses, quasi gratiorem tunc hostiam Deo tuæ conversionis offerres; sed hoc totum Deo veraciter obtulisti, quidquid ad meliorem ac manentem substantiam properans, pro amore illius acquirere contempsisti. Melius est autem totum simul offerre, quàm particulariter dispensare. Sicut enim melius est ovem dare, quàm fructus ovis; ità laudabilius est totam artem Deo simul offerre, quàm fructus artis. Julianus Cæsar, & Donatus Martyr uno tempore didicerunt; Et ille quidem permansit in studijs, hic secutus est vestigia veritatis. Sed ille in sapientia sua tam feliciter floruit, ut octo libros contra Galilæos (sic enim Christianos vel Apostolos vocat) & Evangelium scriberet. Donatus autem desipuit, ut cæleste fastigium cum triumphalis martyrij gloria penetraret. Joannes Evangelista apud sæculum

penè

penè nihil didicit, sed spretis oratorum dialecticorúmq; versutiis, ad simplicem JESU stultitiam puerulus commigravit. Hic tamen dum per libri sui principium summæ lucis mysterium terribiliter intonat, illico Philosophorum cæca subtilitas in tenebrosa studiorum suorum profunditate caligat. Præterea beatus Papa Gregorius artis grammaticæ disciplinam eotenus in suis laudat Epistolis, ut eam congruere deneget Christianis. Hieronymus ad tribunalia tremenda pertrahitur, flagris atrocioribus verberatur, cui tamen non aliud, quàm Ciceroniani nominis crimen impingitur. Denotatur ille hâc se prorsus ultione plectendum, si sæculares libros ulteriùs legeret, acsi Christum per Apostolicæ perfidiæ sacrilegium denegaret. Dicebatur enim illi: Ciceronianus es, non Christianus. Et ille: Si sæculares, inquit, codices ulteriùs legero, te negavi. Honesta satìs & utilis sapientia, nimirum quæ cum Christi negatione confertur, quæ hæreticæ perfidiæ comparatur, ut idem valeat eam legere, quod Deum negare. Si ergo is qui terrenum illud dogma didicerat, ab ejus compescitur usu, quantò magìs qui necdum expertus est, ab ejus prohibetur accessu? si ille cohibetur â notis, quantò cautiùs iste reprimendus est â discendis. Discumbis frater ad mensam Dei, sufficiant tibi dapes cælestis eloquij, abijce lolium, quod in vesaniam comedentium mentes inebriat; suscipe frumentum, quod esurientium animas sobriâ refectione confirmat; Nec fauces animæ tuæ vitalis escæ fastidiant alimentum, sed procul abijciant falsitatis ineptias, & quisquilias vanitatum. Omnipotens Deus, dulcissime fili, doctrinâ te suæ legis erudiat, & cor tuum veræ sapientiæ luce perfundat, te de manibus tuis viventis hostiæ suscipiat holocaustum, & ad spiritualium provehat incrementa virtutum, te semper in se manere concedat, & invicem ipse in tuis visceribus delectabiliter requiescat; ut sicut est ipse pollicitus, tanquam palmes in vite, nunquam desinas pij operis germina pullulare.

Magna videtur gloria doctis,
Oculo mentis cernere multa.
Spernitur hodie risúmq; parit,
Oculus simplex & pauca videns.
Vixit felix genus humanum,
Cùm pauca videns, optima vidit;
At quando oculis vidit apertis,

Se probitatis tegmine nudum,
Et mille malis vidit opertum.
Oculos doctus jactat apertos,
Nondum ille tamen sua damna videt.

CAPUT XXXVI.

Simplices in prædicatione, & hæreticorum aliorúmq; pravorum hominum conversione, plùs doctis proficiunt.

I. VIsum est superiùs, quàm inefficacia sint eorum verba & exhortationes, qui licet scientiâ literarum sint instructissimi, & omni ornatûs Rhetorici genere phaleratas nectant sententias, operibus tamen contrarijs doctrinam suam confundunt; dicunt, & non faciunt. Hîc è contrario nobis est ostendendum, quantos in Ecclesia fructus præstare soleant, nec inanibus verbis aërem solummodo verberare, sed corda hominum (quod ars nuda nunquam poterit) quò voluerint inflectere ac permovere, rudes simplicésq; Idiotæ, quorum vita orationi concordat, quorum labori licet illiterato favens divinæ gratiæ favonius aspirat, & maxima plerumq; respondent in audientium animis virtutum incrementa. Hæ sunt nubes, non inani superbiæ typho sed succo cælesti repletæ, quæ salubres Auditoribus aquas copiosè depluere possunt, quorum oris verba, ut psalmistæ verbis utar, terra audit; quorum doctrina ut pluvia concrescit, fluit ut ros eloquium, quasi imber super herbam, & quasi stillæ super gramina; qui non sunt nubes illæ inanes & evanidæ, quæ ut ait Judas Apostolus, â ventis circumferuntur. Qui deniq; non in sapientia verbi crucem Christi eva-
1. Cor. 1. cuant, qui non semetipsos prædicant, sed Jesum Christum Dominum nostrum. Non illi prædicationibus intellectu difficillimis, non supervacaneis argutiis & speculationibus, perturbant potiùs, quàm instruunt
Eccli. 4. Auditores; non illi contra monitum Ecclesiastici abscondunt sapientiam in doctrina ejus, sed Dominum potiùs audiunt per Moysen in Libro
Cap. 10. Numeri præcipientem: *quando congregandus est populus simplex erit tu-*
Prov. 14. *barum clangor.* Et Salomonem dicentem: *doctrina prudentûm facilis.*

Hinc potiùs, quod olim Isaias Propheta de ijs vaticinatus est, conflant gladios suos in vomeres, & lanceas suas in falces. Quid per gladios, inquit Cantipratanus, nisi acutæ quæstiones in disputationibus intelliguntur? & quid per lanceas nisi verba prædicantium in sublimitate sermonis? quæ quidẽ in vomeres & falces bene conflamus, quando ad aptitudinem intelligentiæ audientium, eorúmq; profectum, disputationes vel prædicationes salubriter ordinamus. Tali vomere, sicut dicitur in libro Judicum, percussit Samgar sexcentos; & Samson in mandibula asinæ Philistinorum mille prostravit. Paulus in lege doctissimus præcepit prædicare, *non in sapientia verbi, ut non evacuetur crux Christi*, id est, ut ait Cornelius â Lapide in hunc locum, ne inanis reddatur, neq; detur illi gloria, dum putant homines se salutem assecutos, & sibi fidem persuasam esse vi humanæ eloquentiæ, non vi passionis Christi. Hæc ipsa fuit origo schismatis dicentium: *Ego sum Pauli, ego Apollo.* Quòd scilicet Apollo eloquens placeret nonnullis Corynthijs, delicatis & eloquentiæ studiosis; aliis verò spiritum magìs, quàm verba quærentibus placeret Paulus *imperitus quidem sermone, sed non scientiâ.* Audiamus hunc gentium Apostolum ità scribentem Corynthijs: *scriptum est*, inquit, *perdam sapientiam sapientium, & prudentiam prudentũm reprobabo. Ubi sapiens? ubi scriba? ubi conquisitor hujus sæculi? nónne stultam fecit Deus Sapientiam hujus mundi? nam quia in Dei sapientia non cognovit mundus per sapientiam Deum, placuit Deo per stultitiam prædicationis salvos facere credentes. Quoniam & Judæi signa petunt, & græci sapientiam quærunt; nos autem prædicamus Christum crucifixum, Judæis quidem scandalum, gentibus autem stultitiam; ipsis autem vocatis Judæis atq; Græcis Christum Dei virtutem, & Dei sapientiam. Quia quod stultum est Dei, sapientius est hominibus, ut non glorietur omnis caro in conspectu ejus.* Ut videlicet nullus homo glorietur, vel typho superbiæ intumescat, quòd ob sapientiam suam, intellectûs vel ingenij nobilitatem, â Deo electus sit ad prædicandum, & animas convertendas.

Apũ lib. 2. c. 48. — *Judic. 3.* — *Jud. 15.* — *1. Cor. 1.* — *Ibid.* — *2. Cor. 11.* — *1. Cor. 1.*

II. *Stultam ergo fecit DEUS sapientiam hujus mundi*, quando, ùt ait Ambrosius: *scientia piscatorum, stultam fecit scientiam Philosophorum.* Audi quod idem S. Doctor ait in illud Lucæ: *Elegit duodecim ex eis.* *Adverte*, inquit, *cœleste consilium; non sapientes aliquos, non divites, non nobiles, sed piscatores & publicanos quos dirigeret elegit; ne tradu-*

** lib. 5. in Lucam.*

xisse prudentiâ, ne redemisse divitijs, ne potentiæ nobilitatísq; authoritate traxisse aliquos ad suam gratiam videretur; ut veritatis ratio, non disputationis gratia prævaleret. * *Ineruditos liberalibus disciplinis,* inquit S. Augustinus, *& omnino quantum ad Philosophorum doctrinas attinet impolitos, non peritos grammaticâ, non armatos dialecticâ, non Rhetoricâ inflatos piscatores, Christus cum retibus fidei ad mare hujus sæculi paucissimos misit, atq; ità ex omni genere tam multos pisces, & tantò mirabiliores, quantò rariores, etiam ipsos Philosophos cepit.* * *Sciebat enim quòd si eligeret senatorem, diceret senator: dignitas mea electa est; Si eligeret divitem, diceret dives: opulentia mea electa est; si Regem, diceret Rex: potestas mea; si oratorem: eloquentia mea; si Philosophum; sapientia mea electa est. Interim inquit Dominus, differuntur superbi isti, multùm tument. Da mihi priùs istum piscatorem, veni tu pauper, nihil habes, nihil nôsti, sequere me. Tam largo fonti vas inane admovendum est. Dimisit retia piscator, accepit gratiam, & factus est divinus orator. Leguntur modò verba piscatorum, & subduntur colla oratorum.*

de Civit. lib. 22. cap. 5.

de verb. Domini serm. 59.

S. Chrysostomus explicans illa Evangelij verba: *Ecce ego mitto ad vos sapientes & scribas &c.* ait: *verè missi sunt sapientes, adversùs hæreticos scilicet Patres vestros; sapientes autem, non literati, quorum sapientia non est in sensibus carnalibus posita, & in lingua acquisita per exercitationem carnalem, sed sapientes circa Dei timorem, sapientes animo non corpore, corde non ore, fide non verbis, de quibus dicit Regius Propheta: dexteram tuam sic notam fac, & eruditos corde in sapientia.*

hom. 49. in imperf. Matt. 23.

III. Apostolus Corynthiis ità scribit: *Ego cùm venissem ad vos fratres, veni non in sublimitate sermonis aut sapientiæ, annuntians vobis testimonium Christi; non enim judicavi me scire aliquid inter vos, nisi Jesum Christum & hunc crucifixum; & sermo meus, & prædicatio mea, non in persuasibilibus humanæ sapientiæ verbis, sed in ostensione spiritûs & virtutis, ut fides vestra non sit in sapientia hominum, sed in virtute Dei.* * *Disciplina nostra,* inquit Origenes, *propriam quandam habet demonstrationem, diviniorem, quàm sint græcorum demonstrationes, quàm Apostolus nominat demonstrationem spiritûs & virtutis.* Et iterum, citans eundem Apostoli textum: *hæc verba,* inquit, *quid aliud sibi volunt, quàm non satìs esse, ut verum sit, & natum ad movendos ani-*

1. Cor. 2.

lib. 1. contra Celsũ.

animos hominum, quod dicimus, nisi Doctori divinitus concessa sit vis quædam, & dictis ejus adsit gratia cælestis energia. Et hoc est quod ait David: Dominus dabit verbum Evangelizantibus virtute multâ. * *Conversio* animarum, ut ait D. Bernardus, *divinæ vocis est, non humanæ. Simon Joannis piscator hominum in hoc ipsum vocatus est, & constitutus â Domino; incassum tamen & ipse laborans, totâ nocte nîl capiens, donec in verbo Domini rete jactans, comprehendere possit multitudinem copiosam. Utinam jactemus & nos in hoc verbo hodie rete verbi, & experiamur quod scriptum est: ecce dabit voci suæ vocem virtutis. Nostra judicabitur vox esse, non Domini, si quæramus quæ nostra sunt, non quæ JESU Christi.* *de cōvers. ad scholar.*

S. Laurentius Justinianus, postquam alicubi vanam scientiæ & eloquentiæ ostentationem in Concionatoribus reprehendisset, ac docuisset distribuendum singulis verbi divini pabulum, juxta personarum ac temporum qualitatem, subdit: *Non enim tam composita verba, & humanæ scientiæ eloquentiâ ornata, quàm ignita & puro prolata corde approbat Dominus. Sicut duo viduæ paupercula minuta grata effecit Salvator; ità virtutem tribuet evangelizanti simpliciter. Absq; spirituali namq; fructu esse non potest, quidquid de fonte producitur charitatis; quia non scientem, sed amantem diligit omnipotens.* IV. *de discipl. Monast. conv.*

Cornelius â Lapide spiritum â Paulo insinuatum explicat per magnum zelum, eructantem sapientia & arcana; non humana, sed divina; ità ut manifestè cernant Auditores spiritum sanctum per os alicujus loqui. Non replentur hoc spiritu qui typho superbiæ tument, qui se magìs quàm JESUM Christum prædicant, qui dicunt: *linguam nostram magnificabimus.* In quæ psalmistæ verba S. Bernardinus ità scribit: *illi linguam suam magnificant, qui subtilia & inutilia verba prædicant, ut aliis videantur Doctores.* * *Qui adducto supercilio grandia verba loqvuntur. Contra quos etiam Dominus per Isaiam ait: confundantur qui operantur linum, plectentes & texentes subtilia. Nolite multiplicare loqui sublimia gloriantes. Qui docet ea, quæ ab Auditoribus intelligi non valent, non ad eorum utilitatem, sed ad sui ostentationem facit*, teste S. Hieronymo. *Psal. 11. S. Hieron. dist. 45.*

Paulus in paradisum raptus tametsi audiêrit arcana verba, & admissus fuerit in illud Gazophilacium, *in quo sunt omnes thesauri sapientiæ & scientiæ Dei*, nihilominus, ut supra vidimus, non in sublimitate sermo-

sermonis, aut persuasibilibus humanæ sapientiæ verbis prædicabat; non alta sapiens, sed humilibus consentiens. Quod si aliquando loqui oportet sapientiam, id est de divinis mysteriis altiùs disserere, loquamur illam cum Apostolo *inter perfectos*, viros scilicet intelligentes & doctos, non inter homines rudes & plebanos.

Narrat Baronius, S. Chrysostomum, aureum illud eloquentiæ flumen, cùm se concionatorio muneri accinxisset, discursus doctrinâ, eloquentiâ, & sapientiâ plenos contexuisse, ità ut â populo non potuerit intelligi. Qua de re vetula quædam lamentans, eidem vice quadam improperavit, quòd sermones ejus essent omnis fructûs expertes. Hoc ille audiens stylum confestim mutavit, & ità deinceps concionatus est, ut unusquisq; licet rudis & idiota ipsum posset intelligere.

lib. 17. moral. c. 14. Acutè D. Gregorius explicans illum Job textum: *qui ligat aquas in nubibus suis, ut non erumpant pariter deorsum.* Per aquas sapientiam & scientiam sacram intelligit, per nubes verò prædicatores, qui scientiam suam debent continere, si copiâ ejus abundant, ne illius immensitate Auditores magìs opprimant quâm reficiant. Adducit etiam exemplum Pauli, qui *religatâ intrinsecus scientiâ, ut non pariter deorsum erumperet, Auditores suos destillatione verborum nutriens, ait: non potui loqui vobis quasi spiritualibus sed quasi carnalibus, tanquam parvulis in Christo lac vobis potum dedi, non escam. Quis enim ferre potuisset, si raptus ad tertium cælum, raptus in paradisum, etiam arcana verba audiens quæ loqui homini non liceret, tam immensos supernæ scientiæ sinus aperiret.*

V. Hæc igitur inter cæteras una est causa, ob quam docti suâ prædicatione parvum sæpe fructum in Auditoribus excitant. Ascendant millies cathedras, voce stentoreâ ibidem clamitent, mille verborum atq; sententiarum phaleris dictionem exornent, & vanis curiosísq; auribus delectabiliter influant, si animarum utilitatem spectes, verberant solummodo pavimentum; quia in sua scientia & eloquentia confidunt, eámq; populo cupiunt ostentare, & quod potissimùm vitare debebant, sermonem quem proferunt, opere confundunt. Ascendat è contra suggestum simplex aliquis & sermone imperitus Ecclesiastes, cujus vita verbis concordat, cujus mores dictionem non confundunt, rudi stylo peroret, efficaciùs tamen loquitur, quàm alter Demostheneâ instructus facundiâ, illo scilicet intus verba suggerente spiritu, qui ubi flaverit, fluent aquæ, qui

qui ad labores Divinis sub auspiciis rigantium, frugibus dat incrementa; qui linguas infantium facit esse disertas. Talium sermo & prædicatio non in persuasibilibus humanæ sapientiæ verbis, sed in ostensione spiritûs & virtutis. Per tales multi Ecclesiæ filij aggregantur, ut cum veritate dici possit illud ex Annæ Cantico: *sterilis peperit plurimos, & quæ multos habebat filios, infirmata est.*

Quærit gentilis Epictetus apud Arrianum: *quare indocti in sermonibus & persuasione efficaciores sæpe sunt, quàm vos ô Philosophi? Et respondet: quoniam illi sordentia sua ex decreto & animi sensu proferunt, vos autem ista elegantia à labiis, ideoq; infirma sunt & mortua.* Ait vates Apocalypticus, *conversus sum, ut viderem vocem, quæ loquebatur mecum.* Nunquid vox potest videri? ita est. Non audiri solummodo debet vox prædicatoris in aëre per os formato & emisso, sed etiam videri in operibus ipsius & exemplis. *Altiùs hæret visa, quàm audita perfectio*, teste S. Thoma Villanovano. *Quis dicere sufficiat, quantùm suo tempore quilibet sanctorum hominibus profuit? plus utiq; unius sancti exemplum & vita, quàm congeries numerosa librorum contulit orbi. Multitudo enim non librorum sed sapientûm sanitas est orbis terrarum.* Dicebat S. Franciscus, ut refert S. Bonaventura: *laboretur magìs exemplo, quàm verbo; magìs lacrymis & prece, quàm loquaci sermone.* Stella illa quæ Magos ad Christi præsepe perduxit nullum sonum edidit, sed lumine suo fuit locuta, luxit, & siluit. *Quid per stellam*, inquit Petrus Damianus, *nisi simplex quilibet Sacerdos honestæ vitæ innuitur, qui licet affluentis eloquij facultate non polleat, claris tamen operibus velut quibusdam laudabilis vitæ radiis micat.* * *Habeat ergo vita tua claram vocem*, ait S. Chrysostomus, *& licet os tuum obstruxeris, vel tubâ clariùs personabis.*

lib. 3. dissert. 16.

Apocal. 1.

Conc. de S. Nicolao.

lib. 8. Epist. 1.

in psal. 49.

VI.

Si ergo Ecclesiam numerosâ prole volumus augere, & gignere Deo populum acceptabilem, veræ fidei bonorúmq; operum sectatorem, plus operibus quàm verbis insudare debemus. Quod maximè Religiosis quibusdam est inculcandum, qui cæco studendi desiderio flagrant, & cùm aliquid se in altioribus literis profecisse putaverint, cathedras ambire incipiunt, zelo (ut ajunt) animarum lucrandarum. Indignum putant latere sub modio, lumine suo aliis prodesse quærunt, nescientes quòd lumen Religiosi, quo alios illuminare debet, sit potissimùm humilitas, & puritas vitæ. Lumen verò etiam pulcherrimæ prædicationis,

per animi arrogantiam, & malam vitam magìs obſcuretur, quàm ſi ſub tenebroſo modio conſtringeretur.

Hugo Victorinus in ejuſmodi Monachum, plùs literarum, quàm virtutis ſtudiis inhiantem ità invehitur: *tu Monache ſemper jejuniis & fletibus inſiſtere debes, & tu philoſophari quæris? ſimplicitas Monachi philoſophia ejus eſt. Si doctus eſſe deſideras, audi quod facias. Vilitas habitûs tui, & ſimplicitas vultûs, innocentia vitæ, & ſanctitas converſationis tuæ docere habent homines.* Similiter Petrus Damiani conatur â vano ſciendi deſiderio avertere Ariprandum Monachum, animarum pariter lucrandarum commoda prætexentem, dum illi ad lucrandas animas, omni ſcientiâ & facundiâ potentius medium ſuggerit, vitam bonam & virtuoſam. *Fortè dicas*, inquit, *multos lucrifacerem, ſi gratiâ prædicationis affluerem, ſi copiam ſcientiæ literalis haberem. Et ego reſpondeo, quoniam & Eleazarus multos potuiſſet ab Idololatria revocare ſi viveret; Machabæi, & innumerabiles Chriſti Martyres plurimos ad agonem fidei firmare potuiſſent, ſi perſecutionis illatæ differre ſupplicia decreviſſent; ſed quoniam ad pœnarum perferenda tormenta efficacius ædificaverunt martyrizando, quàm prædicando, poſtponentes verbum, reliquère ſequentibus imitationis exemplum. Tu quoq; valentiùs provocas videntes te properare poſt Chriſtum, quàm promovere potueras audientes qualibet multiplicitate verborum. Nec enim Deus omnipotens noſtrâ grammaticâ indiget, ut poſt ſe homines trahat, cùm in ipſo humanæ redemptionis exordio, cùm magìs videretur utiq; neceſſarium ad conſpergenda novæ fidei ſemina, non miſerit Philoſophos & Oratores, ſed ſimplices potiùs ac piſcatores.*

opuſc 45. cap. 3.

VII. Ipſe Salvator in ligno crucis, quod S. Auguſtinus ait, non minùs fuiſſe cathedram docentis, quàm lectulum morientis, patiendo magìs, quàm verbaliter concionando ad ſe omnia traxit ſæcula. Imò ſtatim â Nativitate ſua, cùm linguam tenellulam in verba nondum poſſet exerere, ipſo nobis opere, patientiâ ſcilicet, humilitate ac paupertate in præſepis cathedra prædicavit. *Neq; enim caſu putandum eſt accidiſſe, quòd puer JESUS poneretur in præſepio*, ut obſervat S. Thomas de Villa nova, *non deerant Virgini vires ad ſuſtinendum puerum, neq; eum in tali loco poſuiſſet, nî magnum aliquod in eo myſterium ageretur; altiſſima namq; inde nobis eruditio paratur. Magna Cathedra præſepe illud, ex quo cunctis mortalibus Dei loquitur ſapientia, cæleſtis in ſtabulo Magiſter legit,*

Conc. 1. in Nativ.

git. * *O magna Cathedra Præsepe illud, in quo residet divina sapientia. Magister Orbis. Totum ibi legitur Evangelium. Quidquid enim ô bone JESU postea verbo docuisti, hîc statim ortûs tempore demonstrâsti.* Hoc idem est quod ait Apostolus: *apparuit gratia Dei omnibus hominibus erudiens nos. Infans quidem est*, ait S. Bernardus, *sed verbum infans, cujus ne ipsa quidem infantia tacet. Clamat stabulum, clamat Præsepe, clamant lacrymæ, clamant panni.* Ibid. conc. 2.

Non igitur est nobis mirandum, si rudes quidam & simplices magnum in Dei populo fructum quandoq; faciunt, Magistri hujus exemplum imitando, & plùs bonis operibus, quàm verbis prædicando. Tales esto Syllogismorum regulas non noverint, aliásq; dialecticas fallacias & subtilitates, neq; sophismatum gryphos altercando refutare didicerint, aut demonstrationibus artificiosis sua dogmata solidare, plures tamen hæreticos convincunt, quàm alij scientiâ excultissimi. Noverunt enim demonstrationem per opera & signa, quæ juxta OEcumenium, *firmior est eâ, quæ ex verbis producitur.*

Quid causæ est, quòd tam inaniter & infructuosè, novissimis hisce sæculis, in hæreticorum conversione laboremus? non alia, quàm quòd omnis armatura, quam contra eosdem proferimus, in intellectu nobis sit posita; quòd magìs scientiâ, quàm bonâ vitâ adversùm ipsos instruamur, & authoritatem dogmatum nostrorum operibus malis imminuamus, ejúsq; auspicio, qui solus etiam finè nobis movere potest corda hominum, & finè quo nec Orpheus cytharâ suâ sylvas & saxa trahet, nec Mercurius virgâ suâ ullum ex orco revocabit, raro aliquid aggrediamur. Non sic Patres nostri, non sic. Ubi in primitiva Ecclesia tot Theologiæ Doctores? tam enucleatè exposita fidei nostræ ratio? tot controversiarum libri? quotidie tamen millia hominum è Judæis & Paganis Ecclesiæ accesserunt, non in sapientia verbi, sed vitæ perorantis exemplo. Si quispiam tamen mecum pertinaciùs contenderit, necessariam esse hoc sæculo scientiam & eruditionem, ad Ecclesiæ munimentum contra hæreticos, bonámq; vitam orthodoxorum cum rudi prædicatione parum profuturam; esto id concederẽ, non tamen de illa scientia & eruditione concedendũ putarem, quæ nugis & ineptiis otiosis, inutilibus speculationibus atq; argutiis gaudet & pascitur, quâ instructi tyrones hujus militiæ, dũ eos contingit manũ operi seu praxi admovere, vel arenã subire certaminis, ridendos se adversarijs ostendunt, & ignorantes utilia & necessaria, quia supervacua didicerunt.

 Vi-

VIII. Videndum jam ulteriùs, quare felicior in convertendis hæreticis, potentiórq; sit humilis & indocta Deo tamen grata simplicitas, quàm docta omnis Theologia, docet nos hoc simplex quidam Confessor inter Patres Concilij Nicæni, cujus historiam, Ruffini in Ecclesiastica historia verbis hîc referre placuit. Cùm pro studio Religiosi Imperatoris Constantini, ex omni terra sacerdotes Dei Nicæam ad Concilium convenissent, opinione commoti Philosophi quoq; & dialectici valde nobiles & opinatissimi convenerunt. In quibus quidam insignis in arte dialectica, per dies singulos conflictus summi certaminis cum Episcopis nostris, viris adæquè in Dialectica non improbabiliter eruditis movebat, & fiebat ingens spectaculum convenientibus ad audiendum doctis & literatis viris, nec tamen ullo genere Philosophus â quoquam concludi poterat aut constringi. Tantâ enim dicendi arte objectis quæstionibus occurrebat, ut ubi maximè putaretur adstrictus, velut anguis lubricus elaberetur. Sed ut ostenderet Deus, quia non in sermone Regnum Dei, sed in virtute consistit, quidam ex Confessoribus simplicissimæ naturæ vir, & nihil aliud sciens nisi JESUM Christum & hunc crucifixum, inter cæteros Auditores Episcopos aderat. Qui cùm vidisset Philosophum insultantem nostris, & callidâ se disputationis arte jactantem, poscit ab omnibus locum, velle se paucis cum Philosopho sermocinari. Tum verò nostri qui simplicitatem viri & imperitiam de sermone duntaxat nôssent, pavere, & velut pudorem quendam pati, ne fortè apud callidos homines risui efficeretur sancta simplicitas. Perstitit tamen senior, & hinc movit sermonis exordium. *In nomine*, inquit, *JESU Christi, Philosophe audi quæ vera sunt. DEUS unus est qui fecit cælum & terram, quíq; homini quem de limo formaverat, spiritum dedit, universa quæ videntur, & quæ non videntur, virtute verbi sui creavit, & spiritûs sui sanctificatione firmavit. Hoc verbum ac sapientia, quem nos DEI filium dicimus, humanos miseratum errores, ex virgine nascitur, & per passionem mortis â perpetua nos morte liberavit, ac resurrectione suâ æternam nobis contulit vitam, quem & expectamus Judicem omnium quæ gerimus, esse venturum. Credis hoc ità esse Philosophe?* at ille, velut si nunquam ullum sermonem contradicendi didicisset, ità obstupefactus virtute dictorum, mutus ad omnia, hoc solum potuit respondere, ità sibi videri, nec aliud verum esse quàm quod dixerat. Tum senior: *Si hæc*, inquit, *ità esse credis, surge & sequere me, & hujus fidei signaculum suscipe.* Et

Can. 3.

Philo-

Philoſophus converſus ad diſcipulos ſuos, & ad eos qui audiendi gratiâ convenerant, *Audite*, inquit, *ô eruditi viri: donec verbis mecum geſta res eſt, verba verbis oppoſui, & quæ dicebantur dicendi arte ſubverti. Ubi verò pro verbis virtus proceſſit ex ore dicentis, non potuerunt reſiſtere verba virtuti, nec homo adverſari potuit Deo. Et ideo ſi quis veſtrûm potuit in his quæ dicta ſunt ſentire quæ ſenſi, credat Chriſto, & ſequatur hunc ſenem in quo locutus eſt DEUS.* Ità Philoſophus Chriſtianus effectus, tandem ſe gratulatus eſt victum. En qualia Deus per ora ſuorum ſimplicium facit miracula, mandibulis aſinorum Philiſthæos proſternens, & vana literatorum ſtudia confundens, qui ſolummodo in rationibus ſuis & intellectuum ſubtilitate confiſi, ſectarios plerumq; plus exaſperant, & magìs ad ſcommata quàm ad fidem movent; plus pervertunt, quàm convertunt; arundinem quaſſatam confringunt, & linum fumigans extingvunt. Virtus præcipua eſt animorum immutatrix, ſuaviter in ſuos caſſes corda hominum alliciens in manſuetudine ſapientiæ. Verboſa verò ſcientia pertinaciam magìs fovet in æmulis, dum quidvis etiam veriſſimum evidenter deduxeris, animo obſtinato non deeſt, quo telorum tuorum vim elidat, rideat aut cavilletur. Ideo prudenter Paulus admonet: *noli contendere verbis, ad nihil enim utile eſt, niſi ad ſubverſionem audientium.* Hoc etiam modo controverſiæ inaniter protelantur & immortaliſantur, dum docti quos volumus convincere, pertinaci animo, veritatem quantumvis agnitam ſequi detrectant, ne victoriæ palmam dent adverſario; rudes autem vel rationum propoſitarum vim minimè percipiunt, vel doctiorum in ſectis ſuis exempla ſequi, quàm quid cum veritate ſequi oporteat, diſquirere malunt. Deniq; *non in dialectica placuit Deo ſervare populum ſuum*, inquit Urbanus Papa; *Regnum Dei in ſimplicitate fidei eſt, non in contentione ſermonum.* *refertur. diſt. 37.*

Quàm mirabilis fuit converſio Valeriani, Tiburtij, & Gordiani cum aliis circiter trecentis, quos per S. Cæciliam converſos fuiſſe legimus? Canimus in ejus officio: *Cæcilia famula tua Domine quaſi apis tibi argumentoſa deſervit*, quæ tot animas, velut dulciſſimum & acceptiſſimum Deo favum cæleſti menſæ tranſmiſit. Dicitur verò *argumentoſa*, non quod ad illorum converſionem doctis verborum uſa ſit argumentis. Argumenta enim ejus præcipua fuerunt fides, pietas, & oratio. Ex his ſeminibus, quæ DEUS per gratiam ſuam in Cæcilia ſeminavit, tam præclari prodiêrunt fructus, non ex perſuaſibilibus humanæ ſapientiæ verbis.

IX. S. Hieronymus artem ſyllogiſandi comparat plagis Ægypti; quia ſcilicet ad converſionem hæreticorum valde parum fructificant, ſicut plagæ Ægyptiæ ad converſionem Pharaonis. Demonſtrationes Logicæ nominat idem Sanctus Cyniphes dialecticæ, qui acatholicos etſi pungunt, non tamen compungunt. Riſit hos cyniphes S. Auguſtinus hæreſi Manichæorum infectus; Libet hìc quendam textum ex ipſius Confeſſionibus annectere, quo ſuæ converſionis cauſam potiſſimam enarrat, non quidem diſputationes & cyniphes dialecticæ, ſeu humanas quaſcunq; rationes ad fidem motivas, quæ omnia adversùs animum hæreſeos peſte imbutum, ut ipſe ſenſit poſtea, imprudenter ſunt adhibita, nec quidquam profutura fuiſſent, ſed pias ac devotas Matris ſuæ lacrymas. Sic ibidem Deum inter cætera alloquitur: *dediſti ergo alterum* (reſponſum videlicet) *per ſacerdotem tuum quendam Epiſcopum, nutritum in Eccleſia, & exercitatum in libris tuis, quem cùm illa fœmina* (Mater videlicet D. Auguſtini) *rogâſſet, ut dignaretur mecum colloqui, & refellere errores meos, & dedocere me mala, ac docere bona* (*faciebat enim hoc ſi quos fortè idoneos inveniſſet*) *noluit ille, prudenter ſanè quantùm ſenſi poſtea. Reſpondit enim me adhuc eſſe indocilem, eò quod inflatus eſſem novitate hæreſis illius, & nonnullis quæſtiunculis, jam multos imperitos exagitâſſem, ſicut illa indicaverat ei. Sed ſine inquit illum ibi, & tantùm roga pro eo Dominum, ipſe legendo reperiet quis ille ſit error & quanta impietas. Simul etiam narravit, ſe quoq; parvulum à ſeducta Matre ſua datum fuiſſe Manichæis, & omnes pene non legiſſe tantùm, verùm etiam ſcriptitâſſe libros eorum, ſibiq; apparuiſſe nullo contra diſputante & convincente, quàm eſſet illa ſecta fugienda, itaq; fugiſſe. Quæ cùm ille dixiſſet, atq; illa nollet acquieſcere, ſed inſtaret magìs deprecando, & ubertim flendo, ut me videret & mecum diſſereret, ille jam ſubſtomachans tædio: vade inquit à me, ità vivas; fieri enim non poteſt, ut filius iſtarum lacrymarum pereat. Quod illa ità ſe accepiſſe inter colloquia ſua mecum recordabatur, ac ſi de cœlo ſonuiſſet.*

Confeſſ. lib. 3, cap. 12.

Vides ex hoc D. Auguſtini exemplo, quàm longè potentiores efficacioréſq; in converſione pravorum ſint ſimplicium preces & lacrymæ, quàm literatorum eruditæ orationes & argumenta. Verè *niſi Dominus* per ſuorum preces *ædificaverit domum, in vanum laboraverunt qui ædificant eam*; præſertim ſi in ædificando, ut fieri plerumq; ſolet, *glorietur ſecuris contra eum, qui ſecat in ea; aut exaltetur ſerra contra eum,*

Iſaiæ. 10.

eum, à quo trahitur; vel elevetur virga contra elevantem se, & exaltetur baculus qui utiq; lignum est. Non advertunt hoc sæculo multi, qui solo intellectûs proprij adminiculo freti, docta magìs quàm fructuosa, vel Ecclesiam ædificantia cum hæreticis inire solent certamina, quòd *neque qui plantat est aliquid, neq; qui rigat, sed qui incrementum dat* 1. Cor. 3.
Deus. Nesciunt mysterium Gedeonis, qui cùm triginta duo armatorum millia contra Madianitarum centum & triginta millium copias in aciem produxisset, dicebat ei Deus: *multus tecum est populus, non tradetur* Judith. 7.
Madian in manus ejus. Vide rationem fuisse, cur Madian in Gedeonis manus traditus non fuerit, populi multitudinem, qui sibi fortasse non Deo victoriam adscripturus erat. Propterea in Ecclesia Dei promovenda, & hæreticis ad fidem reducendis, inanem literati navant operam, qui subtilibus rationum suarum inventionibus magìs, quàm divino innituntur auxilio, spem omnem in virtute intellectûs sui collocant, ideo in vinea Dei amplianda inaniter desudant, ideo vanè retia sua tendunt in capturam. *Talium superborum*, & viribus suis vanè fidentium, ut ait D. Augustinus, *Dominus noster JESUS Christus volens frangere cervi-* tract. 7.
ces, non quæsivit per Oratorem piscatorem, sed è piscatore lucratus est super Jo-
Imperatorem & Oratorem. Magnus Cyprianus Orator, sed priùs Pe- annem.
trus piscator, per quem postea non solùm crederet Orator, sed & Imperator. Infirma scilicet mundi & contemptibilia elegit Deus, ut fortia confunderet, neq; gloriaretur in conspectu ejus omnis caro. *Nolimus igitur extolli*, inquit D. Chrysostomus, *sed dicamus nos inutiles, ut uti-* hom. 38.
les efficiamur. Non audiunt salubre hoc Divi monitum multi hoc sæ- ad popul.
culo, qui laborum suorum nimis æstimant & deprædicant in Ecclesia Antioch.
Dei utilitatem, aliorum verò operas quamvis fortasse meliores, tanquam inutiles spernere solent & sugillare, qui ad omnia primos sese obtrudunt, quos perstrinxisse videtur Jacobus Apostolus: Zelum ipsorum amarum, Jacobi. 3.
& contentiones quibus corda eorum impleta sunt, commemorans, & asserens, non esse istam sapientiam eorum quâ se jactant, desursum descendentem, sed terrenam, animalem, & diabolicam. Hi in ministerijs suis, quæ circa proximum peragere solent, si purè Dei gloriam, non verò suam ipsorum quærerent, aliorum quoq; laboribus in divina messe non inviderent, nec minùs gauderent, quàm si ipsi hæc agerent. *Non est ille zelus honoris Dei*, inquit Rodriquetz, *sed tui ipsius, & zelus, ut non minùs eleveris & extollaris, quàm alius ille. Si enim Dei gloriam,*

riam, & non tuam spectares, gauderes multos id genus operarios inveniri, & quod ipse potes & nôsti facere, id per alios fieri. Talis fuit Moyses, qui dum Josue quibusdam prophetantibus resisteret, quasi iratus ei dicebat: *quid æmularis pro me? quis tribuat ut omnis populus prophetet, & det eis Dominus spiritum suum.*

Num. 11.

Cùm â Paulo Apostolo superiùs citato, sermo & prædicatio sanctorum in ostensione spiritûs & virtutis consistere dicatur, & jam de spiritu satìs actum sit, ad virtutes quoq; veniendum, quibus super doctos mira perpetrant indocti, cogúntq; eos, qui verbis persuasibilibus humanæ sapientiæ non erant credituri, operibus mirandis saltem fidem non denegare.

X, cap. 49.

D. Antonius, ut in ejus vita legimus, cùm multa contra quosdam gentiles Philosophos, qui ad se convenerant, & contra vanam eorum scientiam perorâsset, subdidit: *Ecce nos, ut dixit Doctor noster, non in gentili persuasione, sed in fide apertissima suademus, quæ verborum affirmationem prævenire consuevit. Adsunt quippe patientes â Dæmonibus vexati*, quos cùm in medium produxisset, verba repetivit dicens: *Nunc vos collectionibus vestris, & quo vultis malefico carmine Deos vestros, quos putatis expellite; sin autem non potestis, victas submittite manus, & ad Christi trophæa confugite, & statim crucifixi credulitatem Majestatis potentia prosequetur.* Dixit, & invocato nomine JESU, cùm vitale signum in sacro numero Trinitatis pressisset in frontibus, unà cum expulsis dæmonibus vana Philosophorum confutata sapientia est.

vit. PP. in vita S. Eugenia.

Conabatur aliquando quidam Magus, contra D. Helenum verborum argumentis populum Dei evertere, dicens falsum illum esse Episcopum, se missum esse â Christo ad docendum. Hic autem erat versutissimus, & de scripturis divinis populum seducebat. Deniq; omnis turba Christianorum accessit ad Helenum, & dicit ei: *audivimus Zaream quod ipse sit missus â Christo, constitue diem, in quo aut eum recipias tibi socium, aut si potes, convincas falsa dicentem.* Igitur constituitur dies, & locus in medio Heliopolis Civitatis. Venit Zareas magus cum artibus suis, venit & Helenus Episcopus cum orationibus suis, cúmq; populum salutâsset, ait: *nunc probabitis spiritus qui sunt â Deo*, & conversus ad Zaream, cœpit verborum ingens habere luctamen; sed quia versutus erat nimis, & concludere eum sermonum ratione non potuit, respiciens populum fortiter lædi, quod Zareas superior abscederet

in

in verbis, modicum silentium postulavit, & ait ad populum: *Pauli Apostoli in hac parte monita omnino tenenda sunt; dicit enim Timotheo discipulo suo: noli verbis contendere, ad nihil enim utile est, nisi ad subversionem audientium. Sed ne hoc testimonium non quasi cauti, sed quasi timidi proferamus, accendatur ignis in media Civitate, & ingrediamur pariter flammas, & qui ustus non fuerit, credamus quòd hunc miserit Christus.* Omnibus sententia placuit, statímq; ignis copiosus accensus est. Tunc Beatus Helenus jubet Zaream introire flammas, cui Zareas inquit. *Ingredere tu primus qui hoc proposuisti.* Consignans se igitur Beatissimus Pater Helenus, expansis manibus ingentes flammas intrat, & stans illic dimidiâ ferè horâ, neq; capillis, neq; vestimentis ex aliqua parte violatis, ut Zareas quoq; intraret similiter imperabat. Sed Zareas reluctari cœpit & fugere. At ubi eum invitum populus in ignibus tradidit, statim eum exundans flamma cœpit exurere; & immittens se Sanctus Helenus, licèt semiustum, vivum tamen eripuit, quem cum dedecore eliminavit populus de finibus suis.

Simile quid Ruffinus narrat in vitis Patrum de Mutio, Palladius de Copre, & Nicephorus de quodam Philosopho. Libet hìc referre *Cap. 29.* factum Macarij Ægyptij, quod Ruffinus verbis sequentibus describit: venisse scilicet ad eum hæreticum quendam Hieracitam, quod genus hæreseos invenitur apud Ægyptum. Hic cùm per multam loquendi artem plurimos fratrum, qui habitabant in Eremo, conturbaret, ausus est etiam coram ipso fidei suæ asserere pravitatem. Cui cùm resisteret Senior, & contradiceret, ille verba simplicia callidis argumentis eludebat. Sed cùm videret Sanctus fidem fratrum periclitari; *Quid opus est*, inquit, *nos verbis contendere ad subversionem audientium? exeamus ad sepulchra fratrum qui nos præcesserunt in Domino, & cui nostrûm concesserit Dominus suscitare mortuum de sepulchro, sciant omnes quia illius fides probatur à Deo.* Sermo hic omnibus qui aderant fratribus placuit. Processerunt ad sepulchra, & hortatur Macarius Hieracitam, ut evocaret mortuum in nomine Domini. At ille: *Tu*, inquit, *Domine qui proposuisti, prior evoca.* Et Macarius prosternens se in orationem ante Dominum, ubi sufficienter oravit, elevatis sursum oculis suis ait ad Dominũ: *Tu*, inquit, *Domine, quis ex duobus nobis rectam fidem teneat ostende elevato mortuo hoc.* Et cùm hæc dixisset, Fratrem quendam, qui nuper fuerat sepultus, nomine proprio evocavit. Cui ille, cùm de tumulo

reſpondiſſet, accedentes fratres, continuò quæ ſuperpoſita fuerant abſtulerunt, & eductum eum de ſepulchro, reſolutis faſciolis, quibus conſtrictus erat, exhibuerunt viventem. Hieracita verò, ubi hæc vidit, obſtupefactus in fugam vertitur, quem fratres quoq; omnes inſequentes extra terminos terræ illius exturbaverunt.

In vita Sancti Petri Martyris legitur, quòd cùm apud Mediolanum aliquando Epiſcopum Hæreticorum à fidelibus captum examinaret, & multi Epiſcopi & Religioſi, & maxima pars Civitatis illuc conveniſſet, & dies tum prædicatione, tum examinatione in longum protracta fuiſſet, & maximus æſtus cunctos affligeret, Hæreſiarcha coram omnibus dixerit: *O Petre perverſe, ſi tu es ità ſanctus, ſicut hic ſtultus populus te eſſe affirmat, cur eum æſtu mori permittis? & non rogas Dominum, ut nubem aliquam interponat, ut non moriatur hic ſtultus populus tanto æſtu?* ad quem Beatus Petrus reſpondit: *ſi vis promittere te abnegaturum hæreſim tuam, & fidem Catholicam recepturum, rogabo Dominum, & faciet quod dixiſti.* Tunc fautores hæreticorum clamantes Hæreſiarchæ dixerunt: *promitte, promitte,* credebant enim quòd fieri non poſſet, quod Beatus ſe facturum coram omnibus ſpopondit, & maximè cùm nulla vel minimá nubecula in aëre appareret. Catholici autem ſuper promiſſione Beati Petri triſtari cœperunt, timentes nè fides Catholica ex hoc confuſioni pateret. Cùm autem hæreticus ſe obligare nollet, Beatus Petrꝰ cum magna fiducia dixit: *Ad hoc quòd verus Deus viſibilium & inviſibilium Creator monſtretur, & ad conſolationem fidelium, & ad confuſionem hæreticorum, rogo Deum, ut aliqua nubecula aſcendat, & ſe inter ſolem & populum interponat*; quod mox præmiſſo crucis ſignaculo factum fuit, per magnam horam in modum papilionis populum nubeculâ protegente.

Dum quidam hæreticus acerrimus diſputator, & eloquentiæ ſingularis cum eodem Beato Petro diſputaret, erroréſq; ſuos ſubtiliter & acutè in medium propoſuiſſet ac propugnâſſet, illúmq; ut reſponderet ad propoſita importuniùs perurgeret, ille deliberationem petens, oratorium quoddam quod prope erat intravit, cum lacrymis orans Deum, ut cauſam fidei ſuæ defenderet, & loquacem ac tumidum, aut ad fidei veritatem reduceret, aut lingvæ privatione puniret, ne per eam de cœtero contra fidei veritatem tumeret. Rediénſq; ad hæreticum coram omnibus palàm dixit, ut ſuas iterum proponeret rationes; qui ità penitus fa-

ctus est mutus, ut nec ullum solum verbum aliquatenus proferre valeret. Unde hæretici confusi recesserunt, & Catholici Deo gratias retulerunt.

Sed objicient hìc aliqui frigidum illud: *Deus jam non facit miracula*. Fides jam satìs propagata illis non indiget, ordinarijs medijs neglectis in extraordinarijs hisce confidere, esset Deum tentare. Sed ô nihili homunciones! *Nunquid abbreviata & parvula facta est manus Domini?* *Isaiæ 50. & 59.* cur etiamnum precibus Sanctorum in cœlo jam regnantium admiranda multa contingunt in fidei nostræ testimonium, si fides his non indiget? & cur eadem non fiunt meritis vivorum? *Ecce non est abbreviata manus Domini, sed iniquitates vestræ diviserunt inter vos & Deum vestrum, & peccata vestra absconderunt faciem ejus â vobis, inanis & mortua est fides vestra.*

Plus ergo simplices, modò boni fuerint, suámq; in Deo fiduciam collocârint, Ecclesiæ Dei sunt proficui, quàm docti in sua scientia vanè confidentes. Quin etiam ad regimen animarum, & Ordinum Prælaturas sunt frequenter habiliores, quàm alij scientiâ excultissimi, præclari quidem theorici, practici tamen nulli vel exigui, qui tametsi rerum altissimarum scientiâ emineant, in obvijs tamen negotijs pueris quandoq; ridenda committunt. Quamobrem nescio an bene olim Imperatori Tacito fuerit acclamatum: *Quis meliùs quàm literatus imperat?* Aliter & veriùs fortasse sensit Thucydides: *hebetiores*, inquit, *quàm acutiores ut plurimùm meliùs Rempublicam administrant.* Actioni enim magìs quàm speculationi solent esse intenti. Hinc etiam in Prælatorum electionibus virtus præ doctrina semper est spectanda, & præferendus est minus doctus, modò idoneus, quando ejus mores sunt noti & approbati, doctiori, cujus vita ignoratur, prout declaravit sacra Congregatio Innocentij III. in quadam Decretali, ubi cùm citâsset illum Pauli textum *scientia inflat, charitas autem ædificat*, subjicit: *& ideò imperfectum scientiæ potest supplere perfectio charitatis.* Raro autem vel omnino nunquam potest imperfectum charitatis â scientia suppleri; malum enim non ex quocunq; scientiæ, sed ex quocunq; virtutis defectu. XI. *Vide Göz. ad reg. 8. Cancell: gl. n. 112. c. Nisi cũ pridem de renuntia.*

XII. Quin etiam magnus est frequenter in hominibus literatis scientiæ ad regimen necessariæ defectus, quod non in speculatione, sed in praxi consistit. Impendunt quidem docti, cùm ad Prælaturas fuerint evecti, suum tempus ordinariè diversis lectionibus, ad animarum tamen regimen parum conducentibus, & vanis speculationibus quibus sunt assveti

paſcunt intellectum. Unde fit, ut negotia magìs neceſſaria frequenter negligant, & regimini ſibi commiſſorum valde parum intendant. Cùm tamen regimen animarum totum ferè hominem deſideret, nec patiatur alijs ad eundem finem minimè conducentibus eſſe abſtractum. Sumus ſpeculatores â Deo conſtituti, non ſubtilitatum, ſed utilitatum, rerum videlicet, quæ gregi nobis commiſſo utiles eſſe poſſunt. Nihilominùs dantur aliqui, non recogitantes, ſe cum Prælaturæ officio onus Angelicis etiam humeris formidandum ſuſcepiſſe, qui tanquam omnino eſſent exoccupati, ſpeculativis ſtudiorum laboribus, imò & profanis potiſſimam temporis partem inſumunt. Tractâſſe ſimilia quondam ſufficiat. Alijs, qui â ſeverioribus curis ſunt liberiores, illa relinquantur, ſint Poëtæ, ſint Aſtronomi, ſint Philoſophi, ſint Oratores.

Virgilius. *Tu regere imperio populos* Prælate *memento.*
Hæ tibi erunt artes.

Lib. 3. cap. 1. Lælius Priſciola in horis ſucciſivis, ſcribit ſe noviſſe Patavij, cùm Theologiæ operam daret, Archi-Epiſcopum ætate jam provectâ, doctum hominem, ingenioſum, acutum, gravem, cum quo, ſi de Theologia, déq; divina ſapientia ſermones velles conferre, frontem obducere, ſupercilium attollere, manifeſtis indicijs averſari hujuſmodi orationem vidiſſes; at ſi quidpiam cum eo de modalibus, de converſionibus, de miſtionibus, de maximo, de minimo, de proportionibus & gradibus actionis, paſſionis, reactionis, repaſſionis communicare in animum induceres, exhilarare vultum, exultare, triumphare gaudio. Noctes & dies ſenex hic & gravis Archi-Epiſcopus totus erat in explicanda ratione modalium, ſcribebat de eo argumento, reſcribebat, cum hoc atq; illo conferebat, hujus explicationem reprehendebat, illius commendabat, nec ſibi unquam ſatisfaciebat. Inſtituit item de cauſa atq; origine riſûs tractationem, in qua quoniam aliorum omnium veterum ac recentium Philoſophorum confutans opiniones, ſibi viſus erat rem ipſam quaſi acu tetigiſſe, ità ſibi placebat, ut magnum Turcarum Imperatorem dicere poſſes eum ad Chriſti fidem Religionémq; adjunxiſſe.

XIII. Digna profectò hiſtoria quæ diebus canicularibus inſeratur. Quæ ſtoliditas, & quæ dementia? Eccleſiæ Antiſtitem ſimilibus nugis atq; crepundijs pretioſum tempus inſumere, cui in lege Domini pro ſua & gregis Dominici ſalute meditandum erat die ac nocte. Scientia quâ Prælati exculti eſſe debent, non conſiſtit in rerum ſubtilium & curioſa-

rum ſpeculatione, ſed in notitia rerum conducentium ad prudens & felix ſubditorum regimen, quod ars eſt artium. Hinc etiam Salomon, Rex ſuper Iſraël conſtitutus, â Deo ſibi liberam petendi optionem dante, *poſtula quod vis ut dem tibi*, non legitur poſtulâſſe ſcientiam aliquam vanam & frivolam; non petijt ſcire *diſpoſitionem orbis terrarum, & virtutes elementorum, &c. anni curſus, & ſtellarum diſpoſitiones, naturas animalium, differentias virgultorum, & virtutes radicum.* Sap. 7. Quamvis & horũ ſcientiam ſibi â Deo infuſam acceperit, ſicut etiam divitias & gloriam, quæ non petiêrat. Quid ergo petijt? Hæc fuit ipſius petitio: *Domine Deus, tu regnare feciſti ſervum tuum pro David Patre meo.* 3. Reg. 3. *Ego autem ſum puer parvulus, ignorans egreſſum & introitum meum; Et ſervus tuus in medio eſt populi quem elegiſti, populi infiniti, qui numerari & ſupputari non poteſt præ multitudine. Dabis ergo ſervo tuo cor docile, ut populum tuum judicare poſſit, & diſcernere inter bonum & malum.* Non abſimilis eſt illa petitio, quam in ſapientiæ libro ſcriptam reliquit: *Mitte illam de cœlis Sanctis tuis, & â ſede magnitudinis tuæ, ut* Sap. 9. *mecum ſit, & mecum laboret, ut ſciam quid acceptum ſit apud te. Scit enim illa omnia, & intelligit, & deducet me in operibus meis ſobriè, & cuſtodiet me, & erunt accepta opera mea, & diſponam populum tuum juſtè, & ero dignus ſedium Patris mei.* * *Placuit ſermo coràm Domino* 3. Reg. 3. *quòd Salomon poſtulâſſet hujuſcemodi rem.* Eadẽ debet eſſe petitio omnium Prælatorum. Hæc illorum ſapientia, hæc doctrina, ut nôrint quid acceptum ſit Deo, & ſciant diſcernere, non tam inter verum & falſum, quàm inter bonum & malum. Quam ſapientiam ſi â Deo fuerint conſecuti, deducentur per illam in operibus ſuis ſobriè, & diſponent populum ſuum juſtè.

Subjiciam hîc paucos adhuc verſiculos, in ea quæ Capite præſenti dicta ſunt:

Quantumvis adſit facunda ſcientia doctis,
Attamen illa parum cernitur eſſe potens.
Eſto in capturam doctrinæ retia pandant,
Plus alius ſanctâ ſimplicitate capit.
Cauſa quidem ſimplex, ſed qui producitur inde
Effectus, duplex ſæpius, atq; triplex.
E contrà doctus, qui ſe plus ſimplice jactat,
Simplum vix pretium ſæpe laboris habet.

Paucos effectus causarum cognitioni,
Plures virtuti novimus attribui.
Ut sis multa potens, animo sit plurima virtus;
Isti postpositâ cognitione stude.

CAPUT XXXVII.

Deus simplicium Doctor & Illuminator.

I. OMnis *sapientia â Domino Deo est*, ait Ecclesiasticus, *fons sapien-*
Eccli. 1. *tiæ verbum Dei*, â quo scientiarum omnium flumina in nos derivantur. *Origo fontium & fluminum omnium mare est, virtutum & scientiarum Dominus JESUS Christus*, teste S.
Serm. 13. in Cant. Bernardo, *cordis industria, voluntatis rectitudo ex illo fonte manant. Non solùm autem, sed & si quis callet ingenio, si quis nitet eloquio, si quis moribus placet, inde est. Inde scientiæ, inde sapientiæ sermo. Thesauri*
Baruch. 3. *siquidem sapientiæ & scientiæ ibi omnes absconditi sunt.* * Qui hunc dimittit, derelinquit *fontem sapientiæ*

Job. 28. *Trahitur sapientia de occultis.* * *Omne datū optimum est descendens*
Jacobi 1. *â Patre luminū.* Et, *inspiratio omnipotentis dat intelligentiā.* Deus *scienti-*
Job. 32. *arū Dominus est.* Deus *dat sapientiā, & ex ore ejus prudentia & scientia.*
Prov. 2. * *Deus revelans mysteria.* * *Dans sapientiā sapientibus, & scientiā, intelli-*
Dan. 2. *gentibus disciplinam.* Ait ille in Apocalypsi: *Ego sum α & ω.* In quem
Apoc. 22. locum Hugo Cardinalis ità scribit: *Literis se comparat, quia ipse est sapientia, quæ literatos facit.* Omnis literaturæ *alpha* & *omega* ipse est,
Baruch. 3. omnis sapientiæ principium & finis. *Hic est Deus noster, hic adinvenit omnem viam disciplinæ, & tradidit illam Jacob puero suo, & Israël dilecto suo. Post hæc in terris visus est, & cum hominibus conversatus est.* Hunc Inventorem ac Doctorem scientiæ Paulus Apostolus innuit ad Corinthi-
1. Cor. 1. os ità scribens: *In omnibus divites facti estis in illo, in omni verbo, & in*
2. Cor. 4. *omni scientia.* Et: * *Deus qui dixit de tenebris lucem splendescere, ipse illuxit in cordibus nostris ad illuminationem scientiæ claritatis Dei.*

Lib. 13. in Matth. Rupertus Tuitiensis Abbas, quibusdam sibi objicientibus, *qui sunt Patres & Magistri tui?* taliter respondet: *Hoc profiteor, quia visitatio ab Altissimo melior mihi est, quàm decem Patres & Magistri. Lo-*

quor

quor ad ſcribendum, quidquid ille monitor ſuggerit. * *In cœlis cathedram* Lib. 4.
habet qui corda docet, ait Sanctus Auguſtinus. *Scis tu Domine*, inquit Conf. cap.
idem Eccleſiæ Doctor, *quia & celeritas intelligendi, & diſcernendi acu-* 16.
men donum tuum eſt. * *Semper cœcus fuiſſem niſi tu me illumináſſes.* Stu- Solil. c. 5.
duit in hujus Magiſtri ſchola vates Apocalypticus, qui etiam *ſupra pectus Domini JESU recumbens, Evangelij fluenta de ipſo ſacro Dominici pectoris fonte potavit.* Audiamus quid ſuis in ſchola Chriſti Condiſcipulis
ſcribat: *Unctionem*, inquit, *habetis à Spiritu Sancto, & nôſtis omnia.* * 1. Joan. 2.
Unctionem, quam accepiſtis ab eo, maneat in vobis, & non neceſſe habetis ut aliquis doceat vos, ſed unctio ejus, id eſt imbutio & inſtructio cœ-
leſtis doctrinæ *docet vos de omnibus.* Huc etiam ſpectat illud Sapientiæ: Sap. 3.
Qui confidunt in illo, intelligent veritatem. Ipſe habet clavim ad omnes
ſcripturæ ſuæ theſauros. *Hinc niſi aperta fuerint univerſa, quæ ſcripta* Hierony.
ſunt ab eo, qui habet clavim David, qui aperit & nemo claudit, claudit ad S. Pau-
& nemo aperit, nullo reſerante pandentur. Ab hoc ſcientiarum adyta lam.
ſibi reſerari, ab hoc tenebras ignorantiæ ſuæ illuminari, ab hoc Doctore, *qui docet hominem ſcientiam*, erudiri poſtulabat Rex David: *Da mihi intellectum, & ſcrutabor mandata tua. Revela oculos meos, & conſiderabo mirabila de lege tua. Declaratio ſermonum tuorum illuminat, & intellectum dat parvulis. Tu illuminas lucernam meam Domine. Deus meus illumina tenebras meas.* Hinc etiam tantum ſapientiæ donum â Deo conſecutus eſt, ut diceret: *Super omnes docentes me & ſuper ſenes intellexi.* * *Incerta & occulta ſapientiæ tuæ manifeſtâſti mihi.* * *Et ſedens in cathedra ſapientiſſimus* etiam alijs ejuſdem Divinæ Sapientiæ fluenta ructaret.

Falluntur ergo, qui humano ſtudio, abſq; doctrina Dei, & illuminatione interna, ad veram ſcientiam pertingere ſe poſſe confidunt.
Labor ſtultorum affliget eos, inquit Eccleſiaſtes, *quia neſciunt in Urbem* Eccle. 10.
pergere. In quæ verba Divus Hieronymus ità ſcribit: *Lege Platonem, Ariſtotelis revolve verſutias, Zenonem & Carneadem diligenter intuere, & probabitur verum eſſe quod dicitur: Labor ſtultorum affliget eos. Veritatem illi quidem omni ſtudio quæſiêrunt, ſed quia non habuerunt Ducem & prævium itineris, & humanis ſenſibus rati ſunt ſe comprehendere poſſe ſapientiam; ad Civitatem minimè pervenerunt.* Erraverunt in ſolitudine, viam Civitatis habitaculi, ſeu Urbem veritatis ac ſapientiæ
non invenerunt. *Falleris, falleris*, inquit idem ſacri nominis Doctor, Epi. 108.

ſi te

si te putas invenire apud mundi Magistros scientiam, quam soli Christi discipuli Dei munere assequuntur. * *Nemo nisi in lumine supernæ veritatis scire valet, quid ipse agere, quidve alios debeat docere*, ut scribit Sanctus Laurentius Justinianus. *Hoc donum, hanc spiritualem scientiam, nullus accipere, nisi ex magisterio Spiritûs Sancti meretur.*

De cõtemptu mundi, cap. 2.

Idem de casto connub. c. 3.

Laurent. Justinian. in fasc. amoris, c. 5.

Nullam esse utilitatem scientiæ per industriam humanam, sinè divini luminis adjutorio comparatæ docet idem Sanctus Venetorum Patriarcha sequentibus verbis: *Quæ etenim ex naturali ingenio, seu ex accidenti habetur scientia, quoniam â charitate aliena esse cognoscitur, elatione attollit animum, & reddit insipidum. Non enim ex industria, sed gratìs divinitus sapientiæ tribuitur gustus. Acquisita per se ipsum scientia paucis contenta est, se ad aures diffundit hominum, favores quærit, quoniam appetit inaniter sciri. Tanquam Therebintus expandit ramos suos, soláq; exteriori decorata pulchritudine, justitiæ fructum ex se germinare ignorat. In mendicitate degens, aliorum dapibus convivia celebrat, dietim operatur, propterea nunquam ditescit, sibi soli profutura quærit, æterna negligens, temporali mercede lætatur. Quæ autem desursum est sapientia, pudica, humilis, consentiens, & delectabilis est; se in mentis interiora recondit, in propria dulcedine requiescens. Spiritualibus lectionibus thesauros sibi aggregat imprædabiles, supra divinitatis fundamentum ædificat, & in petræ foraminibus pullos reponit suos. De petra indesinenter sugit mel, atq; olei dulcedinem jugiter exprimit de saxo durissimo. Charitatis ac sapientiæ verbi potatur stillicidijs, nec non eorum cibarijs enutritur.*

Ipsi Gentiles, quascunq; scientias, non ex humani adinventione ingenij, sed ex inexhausto Divinæ Sapientiæ thesauro dimanare crediderunt. Hinc Palladem liberalium artium ac disciplinarum præsidem, ex Jovis cerebro prognatam esse tenuerunt, & rationis lumen â prometheo in terras è cœlo fuisse delatum. Hæc est lux vera, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum, nisi ab ea mentis suæ oculum ipse avertat, & cordis sui fenestram eidem claudat, prout illi clauserunt, qui in libro sapientiæ lamentantur: *Justitiæ lumen non luxit nobis, & sol intelligentiæ non est ortus nobis.* Ortus quidem illis est sol intelligentiæ, sed radios ejus recipere noluerunt. * *Ipsi fuerunt rebelles lumini, nescièrunt vias ejus.* Nos divino lumini mentibus humanis illabenti nullum ponamus obicem, & spretis mundanæ scientiæ tenebris, oculo mentis

Sap. 5.

Job. 24.

mentis irretorto in solem illum Divinum simus continuè defixi, in cujus lumine videbimus verum sapientiæ lumen. Sequamur quoq; illud S. Petri Damiani monitum, quod dedit Ariprando: *Dilectissime fili, noli* Opusc. 45. *hujusmodi sapientiam quærere, quæ tibi simul cum reprobis & gentilibus* Ep. ad A- *valeat convenire. Quis enim accendit lucernam. ut videat solem? quis* riprandũ. *ocularibus utitur. ut stellarum micantium videat claritatem? ità qui Deum vel Sanctos ejus syncero quærit intuitu, non indiget peregrinâ luce, ut veram conspiciat lucem. Ipsa quippe vera sapientia se quærentibus aperit, & sinè adulterinæ lucis auxilio, lucis inocciduæ se fulgor ostendit. Unde scriptũ est: clara est semper, & nunquã marcescit, sapientia, & facilè videtur ab his qui diligunt illã, & invenitur ab his qui quærunt illam, præoccupat eos qui se concupiscunt, ut illis se prior ostendat. Illam ergo sapientiam quære, illam totis visceribus ardenter amplectere, ex qua non modò valeas sapere, sed & vivere, ac per eam sinè fine gaudere. In Deo igitur, qui vera est sapientia, quærendi & intelligendi finem constitue, hunc assiduus meditare, in eo jugiter requiesce, cui scilicet in eodem sapientiæ libro dicitur: nôsse enim te consummata justitia est, & scire justitiam & virtutem tuam, radix est immortalitatis. In illo igitur defige totum tuæ mentis obtutum, ab illo sapientiæ fonte sume sitibundi pectoris haustum, ut in visceribus tuis illius vitalis poculi vigore concepto, & ipse cœlestis gratiæ madore jugiter vireas, & in alios distillantia fontis irrigui fluenta transfundas.*

Divo Benedicto, omnis mundus semel velut sub uno solis radio II. collectus, ante oculos adductus est. Auscultate curiosi scrutatores mun- S. Gregor. di, quem à Deo disputationi vestræ traditum gloriamini; uno simplicis Dial. lib. oculi intuitu, totam ejus universitatem comprehensam; mirari nolite. 2. c. 36. quia *animæ videnti Creatorem, angusta est omnis creatura.* Videnti non Gregorius solùm in patria, sed etiam in via piè contemplanti. O compendiosam *ibidem.* discendi facultatem Magistrâ veritate! hac edocente meretur discere, qui ejus cupidine omne discendi desiderium procul abjecit. Abjecit D. Benedictus; nam ut in Dialogis de illo habet Divus Gregorius, Romæ liberalibus literarum studijs traditus fuerat, sed cùm in eis multos ire per abrupta vitiorum cerneret, eum quem quasi in ingressum mundi posuerat, retraxit pedem, nè si quid de scientia ejus attingeret, ipse quoq; postmodum in immane præcipitium totus iret. Despectis itaq; literarum studiis, relictâ domo, rebúsq; patrijs, soli Deo placere desiderans,

Idem. sanctæ conversationis habitum quæsivit; recessit igitur *scienter nesciens, & sapienter indoctus.*

Quid hîc omnes referam? qui literaturam contemnentes in simplicitate sua sancta plus millies spiritu illuminante profecerunt, quàm labore studióq; proprio etiam mille sæculis profecissent. Idiota quidam
Lib. 5. c. 5. apud Divam Gertrudem rogatus, quomodo tam multa sciret? verbis Divi Augustini respondit: *Deum semel inspexisse est omnia didicisse.* Sanctus Bernardus, ùt in ejus vita legimus, quicquid in scripturis didicerat, maximè in sylvis meditando & orando se confitebatur accepisse, & nullos se aliquando Magistros habuisse, nisi quercus & fagos, inter amicos dicere solebat. Deniq; confessus est, aliquando meditanti vel oranti sacram omnem velut expositam sibi apparuisse scripturam. Suggerentem quoq; omnia quæ dicebat spiritum, inter loquendum & prædicandum habuit. Unde cùm aliquando ex his quæ suggerebantur, dum in cantica dissereret, etsi non infideli, minùs tamen fidenti animo reservaret, ut haberet quid diceret denuo tractaturus, ecce vox ad eum venit dicens; *Donec istud tenueris, aliud non accipies.*

Sanctus Antonius Eremi cultor, hoc in se mirabile habebat, quod cùm literas nunquam didicisset, neq; discere voluisset, ingeniosissimus & prudentissimus tamen erat, ità ut ex scripturis quicquid vellet spiritu dictante, disertè produceret, tam ad ædificationem, quàm hæreticæ insaniæ confusionem.

In vitis Patrum, libello 4. lib. 6. nũ. 16. Philosophus quidam ipsum aliquando interrogavit: *Quomodo,* inquit, *contentus es Pater, qui codicum consolatione fraudaris?* ille respondit: *Meus Codex Philosophe, natura rerum est creatarum, quæ mihi, quoties verba Dei legere cupio, adesse consvevit.* Resplendet videlicet in hoc libro copiosè bonitatis & potentiæ Divinæ imago, unde pius & simplex Idiota, Spiritu Sancto duce, plura in usus suos, & aliorum quoq; ædificationem depromere potest, quàm si mille librorum doctrinam abliguriisset.

Doctissimus Cardinalis de Cusa fusiùs hanc materiam explanat, in libris Idiotæ de sapientia intitulatis, inducens simplicem idiotam cum Oratore docto & superbo loquentem. Quem dialogum sic orditur:
Lib. 1. *Convenit pauper quidam idiota ditissimum Oratorem in foro Romano, quem facetè subridens, sic allocutus est: Miror de fastu tuo, quòd cùm continuâ lectione defatigeris, innumerabiles libros lectitando, nondum*

ad hu

ad humilitatem ductus sis; hoc certè ex eo, quia scientia hujus mundi in qua te cœteros præcellere putas, stultitia quædam est apud Deum, & hinc inflat: Vera autem scientia humiliat; optarem ut ad illam te conferres, quoniam ibi est thesaurus lætitiæ. Orator: *Quæ est præsumptio tua pauper idiota & penitus ignorans, ut sic parvifacias studium literarum, sinè quo nemo proficit?* Idiota. *Non est magne Orator præsumptio, quæ me silere non sinit, sed charitas. Nam video te deditum ad quærendam sapientiam multo casso labore, à quo revocare si possem, ità ut & tu errorem perpenderes, puto contrito laqueo te evasisse gauderes. Traxit te opinio authoritatis, ut sis quasi equus naturâ liber, sed arte capistro alligatus præsepi, ubi non aliud comedit, nisi quod illi ministratur. Pascitur enim intellectus tuus authoritati scribentium astrictus, pabulo alieno, & non naturali.* Orator. *Si non in libris sapientùm est sapientiæ pabulum, ubi tunc est?* Idiota. *Non dico ibi non esse, sed dico naturale ibi non reperiri. Qui enim primò se ad scribendum de sapientia contulerunt, non de librorum pabulo, qui nondum erant, incrementa receperunt: sed naturali alimento in virum perfectum producebantur, & ij cæteros, qui ex libris se putant profecisse, longè sapientiâ antecedunt.* Orator. *Quamvis fortè sinè literarum studio aliqua sciri possint, tamen res difficiles & grandes nequaquam; cùm scientiæ creverint per additamenta.* Idiota: *hoc est quod ajebam, scilicet te duci authoritate & decipi. Scribit aliquis verbum illud, cui credis. Ego autem dico tibi, quòd sapientia foris clamat in plateis, & est clamor ejus, quomodo & ipsa habitat in altissimis.* Orator: *Ut audio cùm sis idiota sapere te putas.* Idiota: *Hæc est fortassis inter te & me differentia: tu te scientem putas, cùm non sis, hinc superbis; ego verò idiotam me esse cognosco, hinc humilior, & in hoc fortè doctior existo.* Orator: *Quomodo doctus esse potes ad scientiam ignorantia tuæ, cùm sis idiota?* Idiota: *Non ex tuis, sed Dei libris.* Orator. *Qui sunt illi?* Idiota. *Quos suo digito scripsit.* Orator. *Ubi reperiuntur?* Idiota. *Ubiq;.*

Sunt igitur alij simplicium libri, ex quibus Deo erudiente magìs proficiunt, quàm insipienter sapientes in doctissimis suis Codicibus, rerefertissimísq; Bibliothecis. Sanctum Dominicum interrogatum legimus à quodam, in quo libro plus studuisset? respondit Vir Sanctus: *in libro charitatis.* Hi libri sunt, hæc studia Divinæ Philosophiæ; hîc summa sapientiæ, non inanis literaruræ arcana traduntur. *Confiteor tibi* *Matt. 11.* III.

Pater Domine cœli & terræ, quia abscondisti hæc à sapientibus & prudentibus, & revelâsti ea parvulis; Ita Pater, quoniam sic fuit placitum ante te.

Lege in vita Sanctæ Mariæ Ægyptiacæ, authore Sophronio, colloquium quod habuit Zozimus cum illa Eremi jam pridem cultrice; ibi reperies, quomodo audiens Zozimus proferri â Maria scripturarum testimonia, ex libris Moysis, & Beati Job, utì & Psalmorum, dixerit ad eam: *Psalmos ô Mater didicisti? vel alios libros sacræ scripturæ legisti?* illa autem hòc audiens, subridens responderit: *Crede mihi, non vidi hominem ex quo Jordanem transivi, nisi te hodie; sed neq; feram, aut aliud animal qualecunq;, ex quo in hanc deveni solitudinem; literas autem nunquam alicubi didici, sed neq; psallentem aut legentem aliquem auscultavi; sermo autem Dei vivus & efficax intellectum intrinsecus docet humanum.*

Sancta Clara de monte Falco tantâ sapientiâ fuit â Deo ditata, ut multa futura Divino spiritu prævideret; internos quoq; virginum sibi creditarum defectus cœlesti luce collustrata perspiceret, & convenientia ijs curandis remedia adhiberet, damnáq; imminentia anteverteret. Viris quoq; doctissimis abdita sacrarum literarum mysteria explicabat. Hæreticos confutabat & confundebat. Aliquando cuidam simulatæ sanctitatis opinione pollenti, sanctámq; virginem circumvenire molienti viriliter omnino restitit, eúmq; divinitus illustrata confudit, sic ut nec hiscere porro auderet. Eadem sancta dicere solebat, tanto se fidei lumine, & charitatis ardore divinitus impertitam, ut quamvis omnes totius mundi Codices flammis abolerentur, & omnis Evangelij prædicatio desineret, satìs ad supplendum hunc defectum vel se futuram sibi videretur.

Scribit Cantipratanus, se in quodam Campaniæ Monasterio, Cisterciensis Ordinis, Abbatissam vidisse, quæ sinè ulla literatura artis Grammaticæ, plurimis ante mortem annis, Deo intellectûs oculum illuminante, tantum sapientiæ donum est consecuta, ut non solùm libros Theologiæ scholasticæ, sed etiam libros Sancti Augustini de Trinitate plenissimè intelligeret, & difficillimas eorum quæstiones lucidissimis solutionibus exponeret.

Eâdem rerum Divinarum scientiâ divinitus haustâ claruerunt Maria Magdalena de Pazzis, Sancta Catharina Senensis, & Sancta Theresia

ſia, in cujus etiam collecta Deum oramus, *ut cœleſtis ejus doctrinæ pabulo nutriamur.* Venerabilis Virgo Marina de Eſcobar, hauſit ex vulnerato Chriſti latere donum ſapientiæ. Vidit eadem aliquando ſibi oſtenſum in cœlo librum ſapientiæ Divinæ, magnum & elegantiſſimum, puriſſimo auro & pretioſiſſimis lapidibus exornatum, ex quo juſſa eſt â Domino ſcribere Tractatum de ſtatu & perfectione virtutum; cúmq; ſuam imbecillitatem excuſaret, vidit in illo eodem libro ſibi exhibito, expreſſa ac delineata ineffabilia myſteria Sanctiſſimæ Trinitatis, & ſacratiſſimæ humanitatis Chriſti JESU Domini noſtri, ità ut omnia in eo cognoſcerentur modo tam divino, qui humanæ rationis captum excedit. Dictúmq; eſt: *Iſte eſt liber ſapientiæ Dei, ex quo tanquam ex fonte & vaſto fluvio emanant ac decurrunt rivi aquæ cœleſtis ſapiētiæ, ut facias quod ex te ipſa nec ſcis, nec potes facere.* O quàm docti ſunt & literati, qui ſtudent in hoc Divinæ ſapientiæ libro, quibus abſq; verborum ſtrepitu loquitur æterna veritas, quos Spiritûs Sancti unctio docet de omnibus. Quiſquis ab hoc Magiſtro vult erudiri, nullum doctrinæ cœleſti malè vivendo ponat obſtaculum. Solis enim *piè agentibus* Deus dat *ſapientiam.* Et iam ſuperiùs viſum eſt, quòd ſapientia non habitet in corpore ſubdito peccatis. Hinc etiam bene â Philoſopho dictum eſt, quòd *omnis malus* ſit *ignorans*, ſive ſapientiæ cœleſtis expers. E contra *intellectus bonus omnibus facientibus eum.* Et *ſpiritualis*, ſive homo pius & devotus *judicat* ſeu intelligit *omnia.* * *Vir bonus rectè in omnibus judicat*, ipſius Ariſtotelis teſtimonio. Et *virtuoſus eſt regula & menſura omnium humanorum.* * *Legitimi Dei cultores mente pollent*, inquit Philo Judæus; *verus enim Dei Sacerdos, ſimul etiam vates eſt; habet enim in ſe ſolem intelligibilem.* Nimirum ùt rectè ait Boëtius;

Ex vita lib. 5. cap. 22.

Eccli. 43.

1. Cor. 2.

3. Ethic. 4.

Splendor quo regitur, vigétq; cœlum,
Vitat obſcuras animæ ruinas,
Et mentem ſequitur nitentem.

Huc ſpectat illud Gregorij Nazianzeni: *Vis Theologus aliquando fieri, ac dignitate dignus, mandata ſerva, per Dei præcepta incede.* Et illud Sancti Laurentij Juſtiniani: *Nemo Paracleti diſciplinâ dignus efficitur, niſi priùs carnem ſpiritui, & animum ſubegerit virtuti.*

Nazianz. de dignitate & ſtatu Epiſc.

Scribit Caſſianus, Theodorum quendam Monachum magnæ ſanctitatis, ità rudem fuiſſe, ut nec elementa ſciret; tamen ita in ſcripturis Divinis peritum, ut â Viris doctiſſimis conſuleretur. Hic dicere ſolebat,

De caſto connubio, c. 3.

bat, plus in vitijs extirpandis, quàm libris evolvendis operæ ponendum esse; quòd his expulsis, confestim cordis oculi cœleste lumen admittentes, sublato velamine passionum, sacramenta scripturarum velut naturaliter incipiant contemplari.

IV. Sanctus Augustinus scribit Deum *paratum esse dare suam lucem nobis, non visibilem, sed intelligibilem & spiritualem, sed nos non semper paratos esse accipere, cùm inclinamur in alia, & rerum temporalium cupiditate tenebramur.* Tenebras illas fugari docet conversione mentis in Deum, & purgatione interioris oculi, quæ tunc fit, *cùm excluduntur ea, quæ temporaliter cupiebantur, ut acies cordis simplicis ferre possit simplicem lucem divinitus, sinè ullo occasu aut immutatione fulgentem.* * *Fugatis tenebris fumosarum cupiditatum*, inquit idem Ecclesiæ Doctor, *videbitis lumen.* Diligunt tamen homines magìs tenebras, quàm lucem, & prohibent ad se Divini luminis accessum. Hinc plurimi eorum permanent in cœcitate cordis sui, obscuratum habentes intellectum, *excœcavit eos*, & cœlesti lumine privavit *malitia eorum.* Exclusis ergo vitiorum tenebris, per virtutum sectationem mens ad capiendum cœleste lumen optimè disponitur.

Lib. 2. de ser. Dom. in monte c. 3.

Serm. 8. de diversis.

Sap. 2.

Audiamus hîc etiam S. Laurentium Justinianum ità loquentem: *Sapientia mentem reformat in lumine suo, eò vehementiùs, quò abundantiùs se communicat. Tantò verò perfectiùs se communicat, quantò ampliùs ipsam ad se suscipiendum dispositam reperit animam. Disponit quidem illam peccatorum dolor, cordis gemitus, lacrymarum effusio, assidua lectio, divinarum scripturarum jugis meditatio, pura confessio, linguæ circumcisio, & humanitatis verbi attenta cogitatio; ipsius autem decor relucet in conscientiæ claritate, in innocentia cordis, in intentionis rectitudine, & in vehementia charitatis.* Idem Sanctus Venetorum Patriarcha alibi exponit, quibus modis se ad cœlestis consecutionem sapientiæ anima disponere debeat, Sancti Hieronymi exemplo, cujus laudes decantat sequentibus verbis: *Meritò illum colit Ecclesia, qui eam scientiæ munimine custodivit, protexit, & docuit. Erat profectò columna argentea, erecta, fulgens & solida. Tanquam columna super bases aureas fundata, mens illius erigebatur in cœlum, cœli alta penetrabat, ut lumen veritatis intueretur in lumine. Nunquam tamen imbrem potuisset ex se proferre doctrinæ, nisì in cœlestibus & ipse fuisset imbutus. Fons namq; sapientiæ verbum Dei in excelsis est, & ingressus illius man-*

Laurent: Justinian9 de casto connubio, cap. 12.

Serm. de S. Hieron.

data

data æterna, ad illum diligendo propinquans, ſapientiæ fluenta percepit. Nam ſecundùm datum & beneplacitum ipſius præbet illam Deus diligentibus ſe. Non enim talis eſt illa, de qua loquimur ſapientia, ut humano valeat vendicari ingenio. Impetratur precibus, cordis puritate ſuſcipitur, humilitate cuſtoditur. Nempe in malevolam animam non introibit ſapientia, neq; habitabit in corpore ſubdito peccatis. Tumorem evacuet, criminum faces abluat, gemitibus Dominum deprecetur, qui Divinæ ſapientiæ cupit veritatem agnoſcere. Quantis, oro, hic Sanctus exhortationibus, quantis profluviis lacrymarum, quantis vigiliarum laboribus, quantâve humilitatis virtute mentis ſuæ mundabat hoſpitium, ut dignus ſapientiæ contubernio haberetur? Nempe illam concupivit, quæſivit, invenit & tenuit, atq; caſtiſſimis illius eſt potitus amplexibus, unde tanquam amiciſſimo ſibi incerta & occulta eloquiorum ſanctorum myſteria reſeravit innumera, &c.

Inter omnes autem virtutes *caſtitas* & *humilitas* maximè requiruntur ad ſapientiam cœlitus hauriendam Quoad caſtitatem, certum eſt; ſapientia enim non invenitur in terra ſvaviter ſeu luxurioſè viventium. Quod attinet humilitatem, ipſius caſtitatis, & omnium aliarum virtutum baſin ac fundamentum, dubitari pariter non poteſt, illam pro cœleſtis doctrinæ ſtructura eſſe neceſſariam. Non convocat ad ſuæ profeſſionis ſcholam Divina ſapientia inflatos & elatos, ſed clamat: *Si quis eſt parvulus, veniat ad me.* Sive ut Lyranus exponit: *Si quis eſt humilis, quia talis eſt diſpoſitus ad ſapientiam divinam.* * *Cum* humilibus enim *& ſimplicibus ſermocinatio ejus.* V. *Prov. 9. Prov. 3.*

Humilitas, teſte Sancto Bonaventura, *eſt opportuna & præambula ad intelligentiam myſteriorum. Quia dicitur: abſcondiſti hæc à ſapientibus, & revelâſti ea parvulis. Humilitas*, inquit S. Laurentius Juſtinianus, *ſapientiam in hominem introducit. Sicut enim qui theſauros effodit, terram eijcit, foveam in altum facit; ſic qui theſauros ſapientiæ reperire deſiderat, in ſe foveam humilitatis agat.* Hoc eſt quod ait Salomon: *Si ſapientiam invocaveris ô homo, & inclinaveris* per humilitatem *cor tuum prudentiæ; ſi quæſiêris eam quaſi pecuniam, & quaſi theſauros effoderis illam, tunc intelliges, & ſcientiam Dei invenies.* * *Efficiatur itaq; humilis, qui contemplari vult magna.* Ex ſententia quoq; Ptolomæi Philoſophi: *Inter ſapientes ille eſt ſapientior, qui humilior.* *In cap. 8. Lucæ. S. Laurẽ: Juſtinian⁹ de ligno vitæ, c. 3. Prov. 2. Idem de triumph: Chriſti agone, c. 3.*

Gerſon humilem concavo ſpeculo dicit eſſe ſimilem, in quo radii ſola-

Serm. de humilit: consider. 2. solares collecti mirè intenduntur. *Verus*, inquit, *humilis, in se quidem stultus, Deum constituit sapientiam suam, & dum profundissimè concavatur, recipit in seipso, velut in centro quodam speculi concavi intelligibiliter radiosas incidentias illustrationum supernarum, tam Dei, qui humilia respicit, quàm aliquando intelligentiarum desuper effulgentium, à quibus illuminatur mirabiliter, sicut à montibus æternis.* Audiamus etiam hîc Divum Augustinum, qui Deum in quodam sermone sic alloquitur: *Abscondisti hæc à sapientibus & prudentibus lumen se putantibus, & tenebræ erant. Et eò quòd tenebræ erant, & lumen se putabant, nec illuminari potuerunt. Illi autem qui tenebræ erant, & tenebras se esse confitebantur, parvuli erant, non magni, humiles erant, non superbi. Rectè ergo dicebant: Tu illuminabis lucernam meam Domine.*

Serm. 8. de verb: Domini.

Joann. 9. Idem Sanctissimus Doctor scribens in illud Evangelicum: Ego *in judicium in hunc mundum veni, ut qui non vident, videant, & qui vident, cœci fiant.* * Exclamat: *Quid est hoc Domine? magnam quæstionem fessis intulisti, sed erige vires nostras, ut possimus intelligere quod dixisti. Venisti, ut qui non vident videant. Rectè, quia lumen es, rectè, quia dies es, rectè, quia de tenebris liberas. Hoc omnis anima accipit, omnis anima intelligit. Quid est hoc quod sequitur: Et qui vident cœci fiant? ergóne quia venisti, cœci fient qui videbant? audi quod sequitur, & fortassis intelliges. Quidam ex Pharisæis dixerunt ei: nunquid & nos cœci sumus?* concludítq; Sanctus Doctor: *Quid est, ut qui non vident videant? qui se non videre confitentur, & medicum quærunt ut videant. Quid est qui vident cœci fiant? qui se putant videre, & medicum non quærunt, in sua cœcitate permaneant.* Replet ergo suis bonis divina sapientia simplices & humiles, qui se coram Deo pauperes vilésq; reputant; vanâ verò scientiâ tumidos qui sunt in oculis suis divites, dimittit inanes. Sed de similibus obstaculis, quæ Divinæ sapientiæ consecutionem impediunt, plura superiùs dicta sunt.

Tract: 44. in Joann.

VI. Ad mentis puritatem & humilitatem accedere debet oratio, ut à nobis sapientia de cœlis obtineatur. *Petite, & accipietis*, inquit Salvator. Videamus quo medio sapientiam consecutus fuerit Salomon: *Optavi*, inquit, *& datus est mihi sensus, & invocavi, & venit in me spiritus sapientiæ.* * Et Siracides: *Quæsivi sapientiam in oratione mea.* Idem nobis faciendum esse docet Jacobus Apostolus ità scribens: *Si quis vestrûm indiget sapientiâ, postulet à Deo, qui dat omnibus affluenter, &* dabi-

Sap. 7. Eccli. 51. Jacobi 1.

dabitur ei; postulet autem in fide nihil hæsitans. * *Orationis virtus hominem illuminat*, teste Laurentio Justiniano, *nam & oratione meliùs solvuntur dubia, quàm inquisitione aliâ, citiúsq; panduntur secreta precibus, quàm studio. Oranti Danieli aperiuntur mysteria, fiunt revelationes, & quod sæculi sapientibus erat clausum, illi per orationem efficitur manifestum.* * *Non solùm admonendi sunt studiosi venerabilium literarum*, inquit Sanctus Augustinus, *ut in scripturis sanctis genera locutionum sciant, & quomodo apud eas aliquid dici soleat, advertant, memoritérq; retineant; verùm etiam quod est præcipuum, & maximè necessarium, orent ut intelligant. In eis quippe literis, quarum studiosi sunt, legunt, quoniam Dominus dat sapientiam, & à facie ejus scientia & intellectus, à quo & ipsum studium, si pietate præditum est, acceperunt.*

Revelat: cap. 2.

Augustin. de doctr: Christ. lib: 3. c. 37.

Hor montis Nitriæ Abbas literas non didicerat, oblato tamen sibi libello, cùm priùs aliquid orâsset, subitò legere cœpit, neq; minùs doctrinæ illi unius aut alterius horæ contulit oratio, quàm alijs multorum annorum studium. Sanctus Romualdus Abbas, cùm ad Sutrij montis Monasterium devenisset; Missámq; ibidem celebraret, aliquamdiu in ecstasi raptus stetit. Post hæc Psalmorum meruit effici expositor, quorum paulò ante nec lector quidem satìs idoneus fuerat. Dum enim ipsum Dei verbum, quod tunc manibus contrectabat, intentiùs attentiúsq; considerat, sanctorum verborum percipere meruit anagogem, latentémq; sub litera sensum. Plurimorum annorum studium ad tantum Divinæ eruditionis profectum nequaquam illum extulisset, ad quantum die unâ Christi perduxit contemplatio, ùt scribit Marulus. S. Ephrem Trithemio teste, visus est aliquando librum aureis literis scriptum cœlitus accepisse, unde mox alterâ die ac deinceps, tantam sapientiæ ubertatem & declamandi gratiam habuit, *ut nullum sibi similem suo tempore inveniret.*

Marulus de Relig: viv. instit: lib. 2. c. 2.

Hæc via est compendiosissima, quâ homo pervenire potest ad sapientiam, quæ meliùs atq; uberiùs vitæ puritate ac oratione, quàm studiorum labore comparatur. Despiciunt simplices studium scientiæ, ut Deo magìs vacare possint, & eligunt potiùs cum Maria Magdalena ad pedes Domini considere, quàm turbari erga plurima; dúmq; scientiam sic despiciunt, apud pedes Salvatoris Crucifixi sui illam copiosissimè inveniunt. Nam ut scriptum est in libro Deuteronomij: *Qui appropinquant pedibus ejus, accipient de doctrina illius.* Ità verificatur illud San-

Deut. 33.

Spec. di- ... cti Bonaventuræ: *Scientia quæ pro virtute despicitur, per virtutem post-*
scipl. part. *modum meliùs invenitur.*
1. cap. 13. *DEUS lumen est*, teste Doctore Angelico, *& qui accedit ad lumen illuminatur.* * *Accedite ad eum, & illuminamini.* In quem Psalmistæ locum Hugo Cardinalis ità scribit: *Qui accedit ad Deum illuminatur, & qui magìs prope accedit magìs illuminatur. Unde & Joannes qui supra pectus ejus recubuit, & ei familiariùs adhæsit, præ alijs illuminatus est, de cujus etiam divinitate altiùs disseruit.* Accedendum ergo nobis est ad Deum quàm proximè, per vitam immaculatam & fervens studium orationis; ità fiet, ut cœlestem â Deo sapientiam consequamur; & sicut Moysis facies radiavit ex consortio sermonis Domini, ità

Eccli. 2. mens nostra ex Divino colloquio illuminetur. *Diligite illum*, ait Ecclesiasticus, *& illuminabuntur corda vestra.* * *Diligite*, ùt exponit Lyranus, *ferventiùs orando & amando, & illuminabuntur corda vestra clariùs cognoscendo; nam amor penetrare facit intima amati.* * *Res ista non scholam quærit, sed cor*, inquit Sanctus Bonaventura, *non magi-*

Spec. part. *strum, sed sponsum.* * *Anima colloquendo cum Deo*, quod fit per orati-
10. lib. 3. onem, *divinitus illustratur*, teste Bellovacensi, *& docetur in schola sub*
dist. 34. *magisterio summi Doctoris* non clamore, sed in silentio, ejúsq; doctrinam non corporis sed mentis auribus percipit, *& in oratione illustrata & elevata divinis splendoribus in amorem Dei ampliùs inflammatur.*

Isaiæ 30. Completur hodie illud Isaiæ vaticinium: *Erunt oculi tui videntes Præceptorem tuum.* Præceptor hic noster est increata Dei sapientia, nobis in carne visibiliter apparens, & corda discipulorum suorum invisibiliter erudiens. *Jam certè quoniam ipsum verbum venit ad nos cœlitus*, inquit Clemens Alexandrinus, *non est nobis ampliùs eundum ad humanam doctrinam Athenas & reliquam Græciam, vel etiam Joniam ad inquirendum curiosè.* * *Ubi Deus Magister est, quàm facilè discitur quod docetur*, ait S. Leo. Magister ille non tantùm est hominum, sed etiam Angelorum. *Si enim docti sunt Angeli, verbo Dei docti sunt*, inquit S. Thomas. *Si verbo Dei docti sunt, quærite unde docti sunt, & invenietis.*

Libet ipsam Divinam auscultare veritatem, apud Thomam de
Kemp. de Kempis ità loquentem: *Fili, non te moveant pulchra & subtilia homi-*
imi. lib. 3. *num dicta; non enim est Regnum Dei in sermone, sed in virtute. At-*
cap. 43. *tende verba mea, quæ corda accendunt, & mentes illuminant, indu-*
cunt

eunt compunctionem, & variam ingerunt consolationem. Ego sum qui doceo hominem scientiam, & clariorem intelligentiam parvulis tribuo, quàm ab homine possit doceri. Cui ego loquor, citò sapiens erit, & multùm in spiritu proficiet. Nam quidam amando me intimè, didicit divina, & loquebatur mirabilia; plus profecit in relinquendo omnia, quàm in studendo subtilia * *O veritas Deus! fac me unum tecum in charitate* Ibid. lib. 1.
perpetua. Tædet me sæpe multa legere & audire, in te est totum quod c. 4.
volo & desidero. Taceant omnes Doctores, sileant universæ creaturæ in conspectu tuo, tu mihi loquere solus. * *Est igitur magna differentia sapi-* Ibid. lib. 3.
entia illuminati & devoti viri, & scientia literati atq; studiosi Clerici. c. 21.
Nobilior est illa doctrina, quæ desursum ex divina influentia manat, quàm quæ laboriosè humano acquiritur ingenio.

VII. Sanctus Thomas Aquinas, habens optimè perspectum, unde sapientiæ veræ donum peteretur, & quo donante instillaretur parvulis scientia, cùm penetrare sensum quempiam sacræ scripturæ non posset, multis diebus in jejunia & orationes incumbebat, ut sibi aperiretur quod videbatur abditum, ità ut semel Sanctum Petrum & Paulum habuerit instructores; & quoties disputare, legere, scribere vel dictare aliquid volebat, priùs ad orationem cum profusis lacrymis accedens, inveniebat postea sic in promptu quod quærebat, acsi in libro legeret. Fassus etiam est sæpe, se, quidquid scientiæ consecutus esset, potiùs Divino lumine, quàm proprio studio consecutum. Sic videlicet divina hauritur eruditio, sic ora sua mugitu per orbem universum resonante aperiunt muti boves; qui soli portant mare sapientiæ; sic *pietas*, quæ *ad omnia utilis* 1. Tim. 4.
est, suos imbuit cultores.

Omitto hîc exemplum Alberti Magni, de cujus scientia cœlitus infusa omnibus constat. Venio ad Sanctum Bonaventuram, Sancti Thomæ coævum & familiarem, qui Dei beneficio tantam sibi doctrinam brevi comparavit, ut exacto septimo Religiosæ suæ vitæ anno, communibus Superiorum suorum suffragijs, ad docendam Theologiam fuerit electus; quam etiam Parisiis professus est, mirantibus omnibus & applaudentibus. Hujus conclave Sanctus Thomas aliquando ingressus, petijt ab eo sibi libros, quibus in studendo uteretur, exhiberi. Exhibuit ei Vir sanctus parvulos aliquot, quos habebat in promptu. Sed Sanctus Thomas urgendo institit, ut rariores Codices, magísq; secretos, è quibus tam sublimia dogmata erueret, sibi exhiberet. Tum Vir Sanctus,

Christi Crucifixi iconem è regione sui positam ostendit, dixitq; : *Ecce Pater librum, qui mihi cuncta quæ scribo suppeditat. In hujusce Crucifixi plantis, & Missarum Sacrificijs, quibus ego deservio, majus ego lumen haurio, quàm reliquis omnibus exercitiis literarum.* Probavit hoc responsum Sanctus Thomas, & arctiore deinceps affectu Sanctum Bonaventuram complexus est, quòd eodem cœlestis præsidij genere, precibus nempe magìs, quàm studiorum commentationibus, ad veræ sapientiæ profectum se adjuvari sentiret. Et ab alijs postea interrogatus: quomodo aliquis reddi posset doctus? respondere solebat: *legendo unicum librum.* Illum librum innuens, qui â Sancto Bonaventura illi fuerat monstratus.

Scribit idem Seraphicus Doctor de Sancto Francisco, quòd ità solitus sit â Deo illuminari, ut licèt Theologiæ scholasticæ esset expers, de difficillimis tamen Theologicis quæstionibus consultus, meliùs & diviniùs illas enodaret, quàm summi Theologi. Idem rerum longè distantium, imò & futurarum notitiam habuit. Unde Christianis Damiatam obsidentibus, & conflictum cum Saracenis parantibus, eum prohibuit, stragémq; illorum si confligerent, prædixit, quæ étiam ipsis accidit, Sancto Francisco quoad speciem abjecto & pauperi non credentibus; nam tota in fugam versa fuit militia Christiana, & sex millia capta vel cæsa. *In quo vehementer innotuit*, ait Sanctus Bonaventura, *quòd*
Eccli. 37. *spernenda non erat sapientia pauperis.* Nam *anima Viri sancti enuntiat aliquando vera, quàm septem circumspectores sedentes in excelso ad speculandum.* A Deo videlicet edocta, cujus doctrina ipsi ad rerum non tantùm præsentium, sed etiam futurarum notitiam plus conducit, quàm si septem liberalibus artibus, imò & quibuscunq; altissimis scientijs fuisset instructa. Interrogatus aliquando idem S. Franciscus, an Religiosi sui Theologicis studijs applicandi essent? respondisse legitur: *Mihi quidem placet, dum tamen exemplo Christi, qui magìs orâsse quàm studuisse legitur, orationis studium non omittant.* S. Antonius de Padua *Arca testamenti* â Christi in terris Vicario ob sapientiam suam appellatus, quidquid scivit, plùs oratione quâm studio consecutus est. San-
Lib. 6. c. 4. part. 1. tract. de amore divino. ctus Franciscus Salesius scribit de Abbate quodam Sancti Andreæ de Vercellis, Sancti Antonij quondam Magistro, quòd in Commentarijs suis super Sanctum Dionysium frequenter repetat, amorem Dei penetrare, quò scientia nequit pertingere. Et subdit: Multos Episcopos altissi-

tissimum Sanctissimæ Trinitatis mysterium intellexisse, tametsi non studuissent, præterquam in schola Divini amoris.

Sanctus Norbertus Præmonstratensis nostri Ordinis Patriarcha, nunquam se altiorum scientiarum studio legitur applicuisse. Idem tamen multos interpretatus est sacræ scripturæ libros. Scripsit quoq; de visionibus ac revelationibus sibi Coloniæ & alibi factis libros tres, item sermones de obitu Sanctorum ad populũ; de brevitate & caducitate vitæ humanæ, de svavissimo Christi jugo, de restitutione regularis vitæ ac disciplinæ, & præclarum opus pro defensione Innocentii Papæ Secundi; Tandem hortatorium sermonem ad fratres, qui solus inter tot Viri Sancti opera superest; cœtera ferè omnia bellorum strage, aliisq; temporum injurijs periêrunt. Quid hîc dicam de doctissimis & efficacissimis ejus prædicationibus? quibus in tantum excelluit, ut eum Sanctus Bernardus fistulam sive tubam Spiritûs Sancti vocare non dubitaverit. Quid de spiritu prophetico? quo Vir Sanctus clarebat, ut vita ipsius testatur. Hæc tamen omnia sapientiæ dona, plùs oratione vitæq; sanctimoniâ, quàm labore, studióq; literario accipere promeruit.

Beatus Hermannus Steinfeldensis Cœnobij Presbyter, magni Patris Norberti non degener filius, sublimiores & ipse scholas frequentâsse non legitur, quin imò tantæ narratur fuisse simplicitatis & innocentiæ, ut sexus animalium vix noverit discernere. Mira sunt quæ in ejus vita narrantur, de familiaritate quæ ipsi cum Virgine Deipara intercedebat. Hunc ipsa crebris apparitionibus solabatur, hunc Capellanum suum vocabat, imò & titulo Sponsi sui eundem dignata est; noménq; Josephi ipsi â fratribus impositum confirmavit, & tanquam connutritio, puerum JESUM in ulnas portandum dedit. Ille vicissim Deiparam ardentissimo amore prosecutus est, eandémq; suam *Rosam* vocare solebat, nomine *Mariæ*, reverentiæ causâ suppresso. Contigit aliquando, ut per dies aliquot visitatione suâ illum consolari Virgo Mater intermitteret, quam ille mortuam ex simplicitate credens, requiem pro illa legit. *Si enim viveret* (inquiebat apud semetipsum) *me quasi orphanum proculdubiò visitaret.* Cùm ecce Missâ usq; ad offertorium expletâ, gloriosa Virgo penes Altare se ipsi spectabilem exhibuit, & quasi subridendo, se viventem, non mortuam esse demonstravit. Ibi luctu in gaudium verso, Beatus Hermannus statim offertorium *Felix namq;* incepit, & Missam de Beata Virgine prosecutus est. Scio hæc quibusdam nasutis videri omni-

omnino incredibilia, qui neſciunt quanti apud Deum ſit pretij ſancta ſimplicitas. Si velint in ſimilibus ignorantiam accuſare, Deo ſanctæ ſimplicitatis Magiſtro injuriam faciunt, tanquam non poſſit aut nolit eandem in ſciendis erudire. Si tamen de ſcientia Beati Hermanni ſapienter indocti ſimpliciotæ agitur, audiant quantùm ſub inſtructione ac diſciplina cœleſtis Magiſtri, & Magiſtræ Virginis in ſapientia profecerit. Legitur ipſi Deus vice quadam, prout olim Sancto Benedicto, naturas, conſtitutiones, omnémq; pulchritudinem firmamenti ac ſiderum, aliarúmq; inferiorum creaturarum uno velut intuitu perfectè ſpectandam exhibuiſſe. Tantum quoq; profecit in ſuis cum Deipara colloquijs, â qua dubiorum ſolutiones exquirere ſolebat, ut in teſtimonium hauſtæ per ipſam eruditionis, illum Cantica Canticorum interpretari Virgo juſſerit, quæ etiam explanare aggreſſus eſt, eadémq; *roſæ ſpecioſæ, columbæ formoſæ, roſæ ſinè ſpina, columbæ ſinè felle* inſcripſit. Claruit quoq; ſpiritu prophetico, & rerum abſentium cognitione. Sic videlicet in omni ſcientiarum genere compendioſè proficiunt cœleſtis ſapientiæ diſcipuli, qui contemptâ mundi hujus ſcientiâ, puris mentibus, & hiante cordis aure, cœleſtis Magiſtri aliorúmq; cœlitum doctrinæ intendunt. *Prophe-*
S. Baſilius proœmio in Iſaiam. *târunt puræ ac pellucidæ animæ,* inquit Sanctus Baſilius, *veluti ſpecula facta divinæ operationis, quæ imaginem integram & inconfuſam, nullâq; ex parte turbatam carnis affectibus repræſentabant. Cùm enim anima omni virtutis ſtudio dedita, vehementi in Deum amore, perpetuam Dei memoriam ſibi impreſſam ſervat, atq; hac re primùm apparat ſe, ut Deum habeat velut inhabitantem, ex vehementiſſima in Deum intentione, & arcano amore Numinis afflata, digna prophetiæ dono redditur, Deo divinam virtutem impertiente, animíq; oculos aperiente ad intelligendas quas velit ſpeculationes.* * Et *quemadmodum ſol exoriens & mundum illuminans, cùm ſe ipſum, tum res â ſe illuminatas demonſtrat; ità quoq; ſol juſtitiæ purgato animo exoriens, & ſe ipſum videndum exhibet, & rerum quæ â ſe factæ ſunt, & deinceps fient, rationes demonſtrat.*

Sanctus Ignatius Societatis JESU Fundator, initio ſuæ converſionis, cùm nondum humanioribus literis animum excoluiſſet, divinis tamen illuſtrationibus adeò erudiebatur, ut poſtea dicere ſolitus ſit, ſi ſacræ literæ non extarent, ſe tamen pro fide mori paratum, ex ijs ſolùm, quæ ſibi Manreſæ patefecerat Dominus. Quo etiam tempore, homo literarum planè rudis, admirabilem illum compoſuit exercitiorum librum,

brum, Sedis Apostolicæ judicio, & omnium utilitate comprobatum.

Sanctus Laurentius Justinianus, scientiam quoq; divinitus infusam, plus quàm humanitus acquisitam habuit; vix enim elementa prima didicerat à Præceptore, ùt habet vitæ ipsius author, & tamen scripsit in divinis contemplativa volumina quindecim, & sermones quadraginta. Videamus qualem instructorem habuerit Sanctus Chrysostomus: Cùm in Sancti Pauli Epistolas Commentarios dictaret, vir quidam Apostoli effigie ipsi adstare visus est, in aurem dictanda insusurrans. S. Ambrosius cùm pro asserenda filij divinitate scripturas tractaret, visus est Angelum habere inspirantem. Gregorio Magno commentanti scribentíq; Spiritus Sanctus columbæ specie insedit. Quid hîc referam Augustinos, Hieronymos, Basilios, Nazianzenos, & mille alios? qui omnes scientiâ cœlitus imbuti, plùs oratione vitæq; merito, quàm studijs, vel humanis instructionibus profecerunt. E contra *quædam acutissima & excel-* *Augustin. Epist. 52.* *lentissima ingenia, tantò in majores errores ierunt, quantò præfidentiùs tanquam suis viribus cucurrerunt, nec suppliciter ac veraciter Deum, ut sibi viam ostenderet, petiverunt.*

IX. *Ergo nulla est humana sapientia, si per se ad notitiam veri, scientiámq; nitatur; quoniam mens hominis cum fragili corpore illigata, & in tenebroso domicilio inclusa, neq; liberiùs evagari, neq; clariùs perspicere veritatem potest, cujus notio divinæ conditionis est. Deo enim soli opera sua nota sunt; homo autem non cogitando, aut disputando assequi eam potest, sed discendo & audiendo ab eo, qui scire solus potest & docere.* * *Lactanti. de Divino præmio, c. 2.*

Lumen mentis humanæ Deus est, quem qui cognoverit & in pectus admiserit, illuminato corde mysterium veritatis agnoscet; remoto autem Deo cælestiq; doctrinâ, omnia erroribus plena sunt. *Idem de ira Dei, cap. 1.*

Bona vita, inquit Thomas à Kempis, *facit hominem sapientem secundùm Deum, & expertum in multis. Quantò quis in se humilior fuerit, & Deo subjectior, tantò in omnibus erit sapientior & pacatior.* * *Kemp. de imit. lib. 1. c. 4.* *Quid curæ nobis de generibus & speciebus? cui æternum verbum loquitur, à multis opinionibus expeditur. Ex uno verbo omnia, & unum loquuntur omnia. Et hoc est principium quod & loquitur nobis. Nemo sinè illo intelligit, aut rectè judicat.* *Idem lib. 1. c. 3.* *Ego sum*, inquit apud eundem Thomam Kempensem, *qui humilem in puncto elevo mentem, ut plures æternæ veritatis capiat rationes, quàm si quis decem annis studuisset in scholis. Ego doceo sinè strepitu verborum, sinè confusione opinionum, sinè fastu* *Lib. 3. c. 43.*

Joann. 6. *stu honoris, sinè pugnatione argumentorum.* Ait idem in Evangelio: *Cùm venerit Paraclitus ille Spiritus veritatis, quem mittam ad vos, docebit*
Lucæ 21. *vos omnem veritatem.* Item: *Ego dabo vobis os & sapientiam, cui non poterunt resistere & contradicere omnes adversarij vestri.* Optimus hic est Doctor, qui tamen doctrinæ suæ mysteria abscondit prudentibus & sapientibus, hoc est: scientiâ hujus mundi tumentibus; eadem verò parvulis, hoc est humilibus & simplicibus revelat. Dicat quisq; hujus Magistri discipulus illud Psalmistæ: *Benedicam Dominum, qui tribuit mi-*
Eccli. 51. *hi intellectum.* Et illud Ecclesiastici: *Danti mihi sapientiam dabo gloriam.* Sacris quoq; studijs ac precibus divinam gratiam sibi conciliare non omittat. SIC INEAT animum SCIENTIA hujus anagrammatis programma.

Est â Divino quæcunq; SCIENTIA fonte,
Doctrinámq; pijs desuper astra pluunt.
SIC INEAT *studiose tuam sapientia mentem.*
Hausta pijs studijs, atq; labore precum.
Cúmq; petant humiles cœlestia flumina valles,
Ut capias, humilis cœlica dona cape.

Jacobi 1. A Deo igitur sapientiam humiliter precare, *qui dat omnibus affluenter* & in studijs, aliisq; negotijs & actionibus tuis, pete ab eo Vt VIas tVas DIrIgat, & oMnIa ConsILIa tVa.
Chronostichon An. 1676.
Tobiæ 4.

CAPUT XXXVIII.

Simplex oratio Deo gratior quàm docta.

I. NOn desunt inter doctos, qui quòd altissima orationis tempore mysteria in Divinitate rimari soleant, & precibus suis altæ speculationis terminos immiscere, aut facundiori vel cultiori dicendi genere Deum compellare, præ idiotis & simplicibus se gratum ipsi obsequium præstare, ejúsq; bonitatem plùs cœteris demereri arbitrantur, cùm tamen, quod hoc capite demonstrandum est, longè vilior, & ad bona â Deo impetranda invalidior, minúsq; meritoria plerumq; sit illorum oratio, quàm simplicium, qui cordis affectu, non verborum ornatu, vel phalerato sententijs multiloquio, preces suas condire

dire, Deóq; acceptas reddere solent. Divus Ambrosius in illa Prophetæ verba: *Quis dabit mihi pennas sicut columbæ, & volabo & requiescam,* scribens quærit, cur Propheta in altum ascendere volens & evolare, columbæ pennas petat, & non potiùs aliarum avium, quarum plurimæ columbis sunt perniciores & agiliores? respondétq;: *Quia probè noverat, animæ meliùs quadrare pennas columbæ, per quas simplicitas cordis designatur, quàm sublime & acutum nimis ingenium; cum simplicibus enim sermocinatio ejus.* *Serm. 70.* *Prov: 3.*

Dictum jam est superiùs, quàm raró distractionis expers laudis sacrificium literati Deo soleant immolare, quàm frequenter oratio illorum sit infructuosa, quòd speculationes mentis illorum omnem cordis pietatem & devotionem absorbeant, & oculorum fontes arefaciant. Contra simplicium etsi taceat intellectus, at pupilla oculi & cor loquitur, oratione non facundâ, sed fæcundâ; non altâ vel oratoriâ, sed humili plurimúmq; meritoriâ.

Thaisis è meretrice ad Deum conversa, tribus annis solitaria degens, â Beato Paphnutio edocta, non alio verborum genere Deum solita est deprecari, quàm hoc solummodò: *Qui plasmâsti me, miserere mei.* Eóq; tempore tantùm profecit, ut Paulus Beati Antonij discipulus, lectum pretiosis vestibus ornatum, ipsíq; destinatum in cœlo viderit, quem tres Virgines clarâ facie fulgentes custodiebant; hunc etiam non multò post, â Sponso invitata, & è vivis egressa conscendit. II.

Sancti Francisci oratio, cui dies noctésq; frequenter impendebat, hæc erat: *Domine quis es tu? quis sum ego?* Idem Sanctus non poterat satiari repetitione hujus versiculi: *Gloria Patri, & Filio, & Spiritui Sancto,* quem etiam omnibus summè commendabat, nominatim verò cuidam fratri Laico, valde tentato, & licentiam petenti, ut literis operam daret. *Addisce,* inquit, *frater charissime versiculum hunc: Gloria Patri, &c. & sacram scripturam omnem tenebis.* Quod ut fecit, nullam ampliùs sensit molestiam, & tentationem omnem literas addiscendi superavit. *Wadingus in annalibus Min. A. 1221. n. 30.*

Abbas Macarius sic dixit esse orandum: *Domine sicut vis & scis miserere mei.* Si autem instat bellum in animo, dicendum esse: *Adjuva me.* S. Gerlacus Eremita orationi plurimum temporis quotidie tribuebat, orans hæc tantùm verba: *Pater noster. Ave Maria. Kyrie eleison. Christe eleison.*

Miles quidam dives ac nobilis ſæculo renuntiavit, & Ordinem Ciſtercienſem introivit, quoniam verò literas neſciebat, erubeſcentes Monachi tam nobilem perſonam inter Laicos deputari, dederunt ei Magiſtrum, ſi fortè modicum addiſcere poſſet, & ſub hac occaſione inter Monachos permaneret. Sed cùm diu cum Magiſtro fuiſſet, & nihil omnino præter hæc duo vocabula *Ave Maria* diſcere potuiſſet, hæc tam avidè retinuit, ut quocunq; deambularet, quidquid ageret, ea inceſſanter nominaret. Tandem moritur, & in cæmiterio cum alijs fratribus ſepelitur. Et ecce ſuper ejus tumulum ſpecioſum excrevit lilium, & quodlibet folium *Ave Maria* aureis literis habebat inſcriptum. Currentes omnes ad tam grande ſpectaculum, terram de tumulo effoderunt, & radicem lilij de ore defuncti procedere repererunt.

Legitur ſimilis hiſtoria in ſpeculo Exemplorum ſequentibus verbis deſcripta. Tempore Urbani V. circa annum Domini 1350. florebat in innocentia, ſimplicitate, & ſanctitate vitæ admodùm auſteræ, pauper, rudis, & ſimplex mendicus nomine *Salaun*, qui in annis puerilibus ad ſcholas miſſus, nihil potuit aliud diſcere, quàm hæc verba latina *Ave Maria*. Cúmq; in Britannia Gallica oſtiatim per pagos panem quæritaret, repetebat ſupradicta verba *Ave Maria* ter, quater, quinquies, & ſexies ordinariè. Quamobrem illius Provinciæ habitatores, ipſius innocentiam & ſanctam ſimplicitatem intuentes, panem ei libenter porrigebant. Tunc Salaun conferebat ſe ad certum quendam fontem ab Urbe Laudevenec unâ fermè leucâ Gallicâ diſſitum, in cujus aquis ſuum panem macerare & condire ſolebat, nullo unquam alio potu cibóve utens, quàm pane madefacto in ſupradicto fonte. Lectus ejus nuda erat humus, capitis ejus cervical lapis, ídq; ſub arbore tortuoſa & modicum â terra erecta juxta illum fontem. Hyberno tempore cùm præ frigore rigeſceret, aſcendebat illam arborem, & ramos flexiles apprehendens, librabat corpus ſurſum deorſúmq;, & hac motoriâ agitatione temperabat algoris ſævitiam, pleno ore decantans ſexies ô Maria! ô Maria! ô Maria! ô Maria! ô Maria! ô Maria! Cúmq; aliquando increſceret hyemis aſperitas, in aquas fontium, per antiperiſtaſin & contrarietatem qualitatum fumantes inſiliebat. Hinc factum eſt, ut incolæ talia facta conſpicientes, eum fatuum vocitarent. Sed Deus admirabilis in Sanctis ſuis, volens Matris ſuæ famulum excuſatum habere ob innocentiam, & nomen Virginis Mariæ celebratius reddere, miraculum quod ſequitur edidit.

edidit. Nam cùm defunctum hunc innocentem & simplicem Salaun vicini sub arbore sepelissent, eodem loco ubi sibi solebat lectum sternere, quæ erat nuda humus fonti adjacens, accidit ut postea pulcherrimum lilium miraculosè super ipsius tumulum cresceret, cujus flores repræsentabant hæc verba: *Ave Maria* aureis literis exarata.

Raderus de quodam Sancto Viro memorat, qui prostratâ ad Deum prece hæc sola verba *miserere tui Deus* dicere poterat, nec monitus de orationis suæ errore, quo *tui* pro *mei* dicebat, potuit id unquam, post multam licet vocis *mei* repetitionem, dediscere; approbante interim Deo hominis simplicis orationem, dum illi potestatem tribuit sicco pede flumina calcandi.

In speculo Exemplorum de quadam devota Matrona narratur, quæ in Ecclesiæ cujusdam angulo prostrata solebat orare cum maxima devotione *Pater noster*, *Ave Maria*, & *Credo*, lacrymis tota liquescens, & pavimentum perfundens. Episcopus illius loci sanctæ vitæ, vidit aliquando columbam illas lacrymas colligentem, & cùm hoc multoties vidisset, vocatam fœminam rogavit, quæ esset oratio ejus? hæc cùm respondisset, dixit Episcopus: *Quàm felix esses si psalterium nôsses*. Quod cùm didicisset & oraret, Episcopus deinceps non vidit lacrymas, nec columbam. Unde abstulit ei psalterium, præcipiens ut ad consveta rediret. Quod cùm fecisset, lacrymæ & columba mox redierunt.

Agnovit hanc simplicis orationis efficaciam Divus Augustinus, ut licèt esset scientiâ & facundiâ præstantissimus, omnis tamen doctrinæ suæ in orando mallet quodammodo oblivisci, sciens altam intellectûs speculationem voluntatis devotionem imminuere, hísq; precibus Deum exoraret, ut ipse scribit in libro de bona vita, *Deus semper idem, & qui nunquam mutaris; noverim me, noverim te.*

At dices fortasse, non omnibus jam tam facilè simplicium orationum genere licere esse contentis, multósq; ad majora difficiliorum precum pensa obligari, quibus intelligendis scientia deservire potest, & sinè quarum perceptione, non absq; fastidio otiosæ mentis, peragi potest oratio. Ad hoc breviter respondeo, non requiri, neq; fortassis semper consultius esse ad omnium verborum in orando sensum attendere, modò mens alio modo in Deum sit intenta. Jordanes secundus Prædicatorum Generalis, interrogatus aliquando â fratre Laico, esséntne eâ virtute precationes præditæ, prolatæ per eos qui vigoris earum sunt exper- III.

tes, uti per eos qui eas intelligunt? respondit: *Tantâ virtute, tantóq; pretio dignus est pretiosus lapillus in manu pretium ejus ignorantis, quàm in manu non ignorantis.* Abbas quoq; Pæmen dicebat: *Sicut incantatores serpentum non intelligunt ipsi verba quæ loqvuntur, sed serpentes audientes intelligunt virtutem verborum illorum, & conquiescunt & subduntur eis, sic etiam quamvis aliqui non intelligere valeant divinorum scriptorum virtutem, tamen dæmones audientes divini verbi virtute terrentur, & effugati discedunt ab illis.*

IV. Patet ergo ex his, quàm sit efficax simplicium oratio ad Dei flectendam bonitatem & liberalitatem invitandam, qui non intellectûs nostri subtilitatem, vel oris facundiam, sed solam cordis respicit & remunerat devotionem. Quâ tamen parcè abundant literati, quorum affectum functio intellectiva solet impedire, & oculorum pluvias Aquilo scientiæ dissipare. Accedit quòd simplices plerumq; melioris sint vitæ, & spiritûs humilioris, quàm sint literati, adeóq; Deo gratiores, & dilectiores, quibus proinde orantibus divina bonitas raro aliquid solet denegare. Majori etiam cum fiducia seu confidentia Deum precantur. Paulus simplex orans pro quodam rabido, cùm fieret mora, quasi infantûm more indignatus dixit ad Dominum: *Verè non manducabo hodie, si eum non curaveris.* Qui etiam illico curatus est. Legimus etiam de quodam Converso, qui graviter in Claustro tentabatur, & sic Deum orabat: *Si non liberaveris me de hac tentatione, Matri tuæ conquerar*; & mitigata protinus est tentatio, quasi pius Dominus vereretur apud Matrem accusari. Rideant docti has orationes, quas tamen Divina Bonitas diligit & exaudit. Erudita ipsorum oratio langvet; simplicium & humilium deprecatio cœlum penetrat.

Quod dixi de oratione, idem sentiendum est de meditatione. Nam simplex meditatio plerumq; Deo gratior hominíq; utilior est, quàm docta & subtilis, quæ plùs intellectum pascit & occupat, quàm excitet ad bonum voluntatem, Deíq; amorem accendat, qui tamen meditationis nostræ primarius finis est.

Gratior est simplex, quàm docta precatio Divis;
Non cerebrum à nobis, sed pia corda petunt.

CAPUT XXXIX.

De simplicitate sapienter indocta residuum.

DIvus Gregorius in Dialogis, loquens de sanctulo quodam Presbytero: *Comparemus si placet*, inquit, *cum hac nostra indocta scientia, illius doctam ignorantiam; ubi hac nostra jacet, ibi illius disciplina eminet. Nos de virtutibus vacui loquimur, & quasi inter fructifera arbusta positi, odoramus poma, nec manducamus. Ille virtutum fructus carpere noverat, quamvis hos in verbis odorare nesciebat.* I. Dialo. lib. 3. c. 37.

Arsenius ille, qui ob singularem eruditionem, & præclaram, quam de se dederat opinionem, in Pædagogum Arcadij, & Honorij, Theodosii Imperatoris filiorum, qui deinde â morte Patris ad Imperium evecti sunt, adscitus fuit. Cùm deinde mundo repudiato in deserto ageret, & gravibus interdum diaboli tentationibus agitaretur, indoctum quendam in Ægypto Monachum consulere solebat, & ab illo vitæ instituendæ rationem deposcere. Quamobrem cùm peterent ab eo fratres, cur se idiotæ & indocti disciplinæ submitteret, & ex illius præscripto vitam institueret? respondit: *quia hujus rustici illiteratam planè justitiam, fateor me nondum didicisse.*

Petrus Damiani in vita Sancti Dominici Loricati, lingvam quidem ejus rusticam dicit, sed vitam artificiosam, *quæ sanè vita utiliùs ad ædificationem vivis operibus, prædicat, quàm sterilis quorundam lingva, quæ accurata phalerata urbanitatis verba inaniter trutinat.* S. Petrus Dam.

In vita Sancti Francisci de Paula Minimorum Institutoris legitur, eum herbâ quadam in horto suo domestico evulsâ, signo crucis super eam facto, oculis puellæ cœcæ appositâ visum eidem restituisse, & quidem ob id â quodam Fratre Antonio Ordinis Minorum professore etiam in publicis prædicationibus carpebatur, quòd videlicet tam impudens esset, ut simplex Laicus, & literarum penitus ignarus quibusdam herbis salutem ægrotis promitteret. Atq; adeò tandem etiam accidit, ut idem F. Antonius, ab alijs dicti Ordinis Minorum fratribus, ad eundem Beatum Virum missus fuerit, quatenus eum de præmissis redargueret. Qui cùm ad eum venisset, magnis eum contumelijs affecit, ejúsq; crassitudi-

nem increpavit. Justorum enim simplicitas in operibus suis rideri solet;
Lib. 10. & ùt ait Divus Gregorius: *Ab hujus mundi sapientibus puritatis virtus*
Moral. c. *fatuitas creditur. Omne enim quod innocenter agitur, ab eis procul-*
37. *dubio stultitia putatur; & quidquid in opere veritas approbat, carnali sapientiæ fatuum sonat.* Ad hæc Vir Dei constantissimus patientissimúsq; tot convitijs & injurijs nullatenus fractus, ac ne commotus quidem fuit, sed foco appropinquans, ardentes titiones nudis manibus accepit, eósq; strictè sinè læsione compressit. Eo facto ostendens, in Dei virtute omnia fieri posse. Ita sancta fatuáq; simplicitas doctam confudit superbiam, sciens esse *non in sermone Regnum Dei, sed in virtute.*
Refertur Sive ùt ait Papa Adrianus, *in simplicitate fidei, non in contentione ser-*
dist. 37. *monis.*
c.6.

II. Hujusmodi tamen simplices, spiritu parvulos, & sapienter indoctos mundus insipienter doctus contemnit ac deridet, de quibus ipsè
Matth. 9. Christus in Evangelio admonet: *Sinite parvulos, talium est enim Regnum cœlorum*, quod ab alijs stultè neglectum, illi bonorum operum exercitio sibi sapientissimè mercantur. *Quatuor sunt minima terræ,* in-
Prov. 30. quit Salomon, *& ipsa sunt sapientiora sapientibus.* Formicæ, *populus infirmus, qui præparat in messe cibum sibi.* Lepusculus, *plebs invalida, qui collocat in petra cubile suum.* Regem locusta *non habet, & egreditur per turmas suas.* Stellio *manibus nititur, & moratur in ædibus Regis.* Per hæc quatuor minima & contemptibilia terræ animalcula simplices figurantur, qui tamen in sua humilitate & simplicitate sapientiores sunt hujus mundi sapientibus. Nam *primò* sicut formicæ, quanquam parvæ, debiles & infirmæ, diligentissimo tamen labore grana per æstatem coacervant, quibus per hyemem vivant; ità simplices & sapienter indocti, bonorum operum sibi acervos in hoc sæculo studiosè congregant, quibus in futuro perfruantur. E contrà docti, vanis ingeniorum speculationibus, tempus ad æternæ vitæ provisionem ipsis concessum otiosè transigunt. Quapropter necessarium est, ùt in altero sæculo, in quo nemo vivit, nisi de collectis in hac vita frugibus, egestate ac fame conficiantur. *Secundò*, sicut lepusculi seu cuniculi, naturâ debiles ac timidi, de securo habitationis loco sibi provident, in quo tutum ab hostibus refugium possint invenire, ità simplices debilitatis & impotentiæ suæ sibi conscij, altissimum ponunt refugium suum in Deo suo, dicentes cum
2.Reg.22. David: *Dominus petra mea, & robur meum, & Salvator meus; Do-*

minus fortis meus, sperabo in eum. E contra docti scientiâ suâ tumidi, multùm exinde sibi præsumunt, & viribus ingenij sui confidunt, ac proinde divinæ gratiæ beneficiis destitui merentur. *Tertiò*, sicut locustæ unanimes & concordes simul vivunt, & simul turmatim adunatæ egrediuntur; ità simplices sociali & communi vitæ sunt habiles, eíq; se accommodant. E contra docti discordias excitant, & charitatis bonū conturbant. *Quartò*, sicut stellio in manibus tanquam pedibus incedens, humile quidem est animal, ob stellatas tamen maculas etiam Regibus acceptum; Ità simplices, qui nituntur manibus, hoc est, bonorum operum exercitio incumbunt, quamvis videantur hominibus contemptibiles, virtutum tamen stellis micant, & ab Aula cœlesti diliguntur. E contrà docti plùs humanæ facundiæ verbis & vanis ingenij sui ostentationibus nituntur, dúmq; magni esse cupiunt, ab Aula cœlesti excluduntur & reprobantur. Beatus qui nunc eligit sortem cum terræ minimis, ut cum cœli maximis aliquando computari mereatur.

Utinam mundi hujus sapientes cum Divo Augustino saperent, qui adhuc sæculo militans, cùm de indoctis & simplicibus Monachorum gregibus à Potitiano accepisset, ab eóq; vitam Sancti Antonij enarrari audivisset, qui, ut ante adnotatum est, literas nunquam didicit, tot tamen clarus virtutibus & miraculis in eremo refulsit; tam vultu quàm mente repentè turbatus invasit Alipium exclamans: *Quid patimur? quid est hoc? quid audîsti? surgunt indocti, & cœlum rapiunt, & nos cum doctrinis nostris sinè corde, ecce ubi volutamur in carne & sanguine.* III. *Confess. lib. 8. c. 8.*

Non advertunt hæc tamen sapientes Babylonis, surgere indoctos, & cœlum sibi præripere permittunt, ipsíq; salutis suæ prodigi, sapienter ruunt in infernum. De his illud Proverb: 12. intellige: *Vidisti hominem sapientem sibi videri? magìs illo spem habebit insipiens.*

Vera est illa Ecclesiastici sententia: *Melior est homo qui minuitur sapientiâ, & deficiens sensu in timore Dei, quàm qui abundat sensu, & transgreditur legem Altissimi.* At ô dolor! *plures magìs student scire, quàm bene vivere. O si tantam adhiberent diligentiam ad extirpanda vitia, & virtutes inserendas, sicut ad movendas quæstiones, non fierent tanta mala & scandala in populo, nec tanta dissolutio in cœnobijs. Certè adveniente die Judicij, non quæretur à nobis quid legimus, sed quid fecimus; nec quàm bene diximus, sed quàm religiosè viximus. Dic mihi ubi sunt modò omnes illi Domini & Magistri, quos bene novisti dum adhuc* IV. *c. 19.* *Kemp. lib. 1. de imit. Christ. c. 3.*

adhuc viverent, & studijs florerent? jam eorum prabendas alij possident, & nescio utrùm de eis recogitant. In vita sua aliquid videbantur, & modò de illis tacetur. O quàm citò transit gloria mundi! utinam vita eorum scientiæ ipsorum concordâsset, tunc bene studuissent & legissent. Quàm multi pereunt per vanam scientiam in sæculo, qui parum curant de Dei servitio; & quia magis eligunt magni esse, quàm humiles, ideo evanescunt in cogitationibus suis. Verè magnus est, qui magnam habet charitatem; verè magnus est qui in se parvus est, & pro nihilo omne culmen honoris ducit; verè prudens est, qui omnia terrena arbitratur ut stercora, ut Christum lucrifaciat; & bene doctus est, qui Dei voluntatem facit, & suam voluntatem relinquit. Idem lib. 1. c. 2. * *Omnis homo naturaliter quidem scire desiderat, sed scientia sinè timore Dei quid importat? Melior est profectò humilis rusticus qui Deo servit, quàm superbus Philosophus, qui se neglecto cursum cœli considerat.* Idem lib. 1. c. 1. * *Quid prodest tibi alta de Trinitate disputare, si careas humilitate, unde displiceas Trinitati? verè alta verba non faciunt sanctum & justum, sed virtuosa vita efficit Deo charum. Opto magis sentire compunctionem, quàm scire ejus definitionem. Si scires totam Bibliam exteriùs, & omnium Philosophorum dicta, quid totum prodesset sinè charitate Dei & gratia? vanitas vanitatum, & omnia vanitas, præter amare Deum, & illi soli servire.* Idem lib. 1. c. 2. * *Ista est summa sapientia per contemptum mundi tendere ad regna cœlestia. Si scirem omnia quæ in mundo sunt, & non essem in charitate, quid me juvaret coram Deo, qui me judicaturus est ex facto? Quiesce à nimio sciendi desiderio, quia magna ibi invenitur distractio & deceptio. Scientes libenter volunt videri & sapientes dici. Multa sunt quæ scire parum vel nihil animæ prosunt. Et valde insipiens est qui alijs intendit, quàm ijs, quæ saluti suæ deserviunt. Multa verba non satiant animam, sed bona vita refrigerat mentem, & pura conscientia magnam ad Deum præstat confidentiam. Quantò plus & meliùs scis, tantò graviùs inde judicaberis, nisi sanctiùs vixeris. Noli ergo extolli de ulla arte, vel scientia, sed potiùs time de data tibi notitia. Si tibi videtur quòd multa scis, & satis bene intelligis, scito tamen quia sunt multò plura quæ nescis. Si vis utiliter aliquid scire & discere, ama nesciri, & pro nihilo computari. Hæc est altissima & utilissima lectio, sui ipsius vera cognitio & despectio; de se ipso nihil tenere, & de alijs semper bene & altè sentire, magna sapientia est & perfectio.* Prov. 11. * *Ubi est enim humilitas, ibi sapientia.*

At contemnunt hæc ſapientes Babylonis; *animalis* enim *homo non percipit ea, quæ ſunt ſpiritûs Dei.* * *Valde vilis & parva, ac penè oblivioni tradita videtur vera cœleſtis ſapientia, non ſapiens alta de ſe, nec magnificari quærens in terra.* Nunc confortata eſt ſuperbia multorum, qui exprobrant acies Dei viventis. Deridetur juſtorum ſimplicitas, Religiones choro & contemplationi cœleſtium addictæ contemnuntur & exploduntur, Sanctorum pia quies & ſolitudo ſugillatur; Dei ſervitium, & ſtudium Mariæ, otium reputatur infructuoſum; increvit populus imprudens, populus *alti ſermonis, ità ut non poſſis intelligere diſſertitudinem linguæ ejus, in quo nulla eſt ſapientia.*

Kemp. lib. 3. c. 29.

Iſaiæ 33.

V.

Dictum eſt D. Antonii in vitis Patrum: *In hoc unuſquiſq; ſibi præparat ſeu tormenta, ſeu gloriam, ſi vel negligat ſcripturarum mandata, vel faciat.* Cætera quippe, neq; ſi ſciantur gloriam pariunt, neq; ſi neſciantur damnationem. *Nihil obeſt cuiquam,* ùt ſcribit Iſidorus, *ſi per ſimplicitatem aliquam de elementis indignè ſentiat, dummodo de Deo vera pronuntiet. Nam quamvis de incorporeis, corporeiſq; naturis nequeat quiſq; diſputare, beatum tamen illum facit vita recta cum fide.* * *Non pertinet ad beatitudinem conſequendam ſcientia rerum,* inquit idem, *nec eſt beatum multa ſcire, ſed eſt magnum beatè vivere.* * *Meliùs eſt ſapere modicum cum humilitate, & parva intelligentia, quàm magni theſauri ſcientiarum cum vana complacentia. Meliùs eſt tibi minus habere, quàm multum, unde poſſis ſuperbire.* Et ùt bene dixit D. Hieronymus: *Melius eſt tibi aliquid neſcire securè, quàm cum periculo diſcere.*

Kemp. lib. 3. c. 7.

Ad Euſto. Epiſt. 2.

Triumphent alij in ſuarum ſcientiarum gloria, & ſapienter indoctos ac ſupervacanea neſcientes rideant, contemnant & ſugillent. *Ab his longè me fac Domine, conjungar autem illis in te, & delecter cum eis in te, qui non faſtuoſo ſcientiæ inanis typho, ſed veritate tua paſcuntur in latitudine charitatis.* Confide puſillus grex. Noverint alij multa; tu autem, ut verbis Davidis te compellem, *ſcito Deum Patris tui.* Beatus qui Deum ſcit, etſi cœtera neſciat; qui ad hoc ſapiens eſt ut faciat bonum, qui *per doctrinam verbum Dei non habet, & tamen in Chriſto manet per bonam vitam. Qui etſi mandata Chriſti non habet in libro, habet tamen in corde charitate dilatato. Iſti tales quàm felices, quàm beati; horum quidem talium eſt regnum cœlorum.* Audiant hæc ſcholaſtici ſimplicium deriſores, & ut cum Divo Auguſtino eos commoneam,

S. Auguſtin. Conf. li. 12. c. 23.

1. Parali. 28.

S. Bernar. ſerm. 12. in Cœna Domini.

S. August. lib. de catechizandis rudibus. c. 9. *humilitate induti Christianâ, discant non contemnere, quos cognoverint morum vitia; quàm verborum ampliùs devitare; & cordi casto linguam exercitatam nec conferre audeant, quam etiam præferre consveverunt,* * suis inflati literis *sinè pennis in terra reptantes, & volatu ranarum avium nidos irridentes.* Consolamini parvuli quibus solis arcana sua revelare, regníq; sui gloriam reservare Deo complacuit. *Videte vocationem* Idē de doctr. Christ. lib. 1. c. 20. *vestram fratres, quia non multi sapientes secundùm carnem, non multi potentes, non multi nobiles; sed quæ stulta sunt mundi elegit Deus, ut confundat sapientes, & infirma mundi elegit Deus ut confundat fortia,* 1. Cor. 1. *& ignobilia mundi & contemptibilia elegit Deus, & ea quæ non sunt, ut ea quæ sunt destrueret, ut non glorietur omnis caro in conspectu ejus.*

VI. S. Bernar. in epist. ad fratres de mõte Dei. *Licèt magna & Divina planè fuerint miracula, quæ Dominus gessit in terris,* inquit Sanctus Bernardus, *hoc tamen unum super omnia alia enituit, & cætera cuncta illustravit, quòd in paucis simplicibus totum mundum, & omnem sapientiæ ejus altitudinem sibi subjugavit, quod etiam nunc cœpit operari in vobis. Ita Pater, ita, quoniam sic placitum fuit ante te. Abscondisti enim hæc â sapientibus & prudentibus hujus mundi, & revelâsti ea parvulis. Nolite ergo timere pusillus grex, ait Dominus, sed omnino confidite, quoniam complacuit Deo Patri dare vobis Regnum. Videte fratres mei, videte vocationem vestram. Ubi scriba? ubi conquisitor hujus sæculi? Nam etsi sunt aliqui sapientes inter vos, per simplices tamen sapientes aggregavit, qui Reges olim & Philosophos mundi hujus per piscatores sibi subjecit. Sinite ergo, sinite sapientes hujus sæculi, de spiritu hujus mundi tumentes, alta sapientes, & terram lingentes sapienter descendere in infernum. Vos autem dum foditur peccatori* Climac. in scala par: gr. 7. *fovea, sicut cœpistis stulti permanete propter Christum.* * *Non accusabimur, ô socij, neq; nobis crimini dabitur in separatione animæ â corpore, quòd non miracula egimus, quòd non de Theologia disseruimus, quòd non contemplationi operam dedimus, sed ob hoc maximè omnino rationem* Kemp. lib. 3. c. 4. *Deo reddituri sumus, quòd lugere unquam destitimus.* * *Veniet dies quando apparebit Magister Magistrorum Christus, Dominus Angelorum, cunctorum auditurus lectiones, hoc est: singulorum examinaturus conscientias. Et tunc scrutabitur Jerusalem in lucernis, & manifesta erunt* S. Hieron. Epist. 1. *abscondita tenebrarum, tacebúntq; argumenta linguarum.* * *Veniet dies, cùm judicaturo Domino lugubrè mundus immugiet, tunc adducetur cum suis stultus Plato discipulis, tunc Aristotelis argumenta non proderunt.*

runt. * *Tunc plus proderit studuisse mortificationi vitiorum, quàm notitiæ multarum difficilium quæstionum; tunc videbitur sapiens in hoc mundo fuisse, qui pro Christo didicit stultus & despectus esse; tunc amplius exaltabitur simplex obedientia, quàm omnis sæcularis astutia; tunc plus lætificabit pura & bona conscientia, quàm docta Philosophia; tunc plùs valebunt sancta opera, quàm multa pulchra verba;* * *tunc tu rusticanus & pauper, ac sapienter indoctus* idiota, *exultabis & ridebis, & dices: Ecce crucifixus Deus meus, ecce Judex, qui obvolutis pannis in præsepio vagiit. Regem in decore suo videbunt oculi tui, cernent terram de longè. Ubi erit literatus? ubi legis verba ponderans? ubi Doctor parvulorum? populum imprudentem non videbis, populum alti sermonis, ità ut non possis intelligere dissertitudinem lingvæ ejus, in quo nulla est sapientia.* Kemp. lib. 3. c. 43. Ibid. lib. 1. c. 24. S. Hieron. Epist. 1. Isaia 33.

Veniet dies cùm multi plangent: *Quid mihi prodest, quòd majorem sapientiæ dedi operam?* cùm trepidabunt mundi hujus sapientes, & qui beatos simplices dixerant quoniam asini vocabuntur, videbunt illos non in asinorum, sed in filiorum Dei sorte computatos, videntésq; turbabuntur timore horribili, pœnitentiam agentes, & præ angustia spiritûs gementes: *Hi sunt quos habuimus aliquando in derisum, & in similitudinem improperij. Nos insensati vitam illorum æstimabamus insaniam, & finem illorum sinè honore; ecce quomodo computati sunt inter filios Dei, & inter Sanctos sors illorum est. Ergo erravimus à via veritatis, & justitiæ lumen non luxit nobis, & sol intelligentiæ non est ortus nobis. Quid nobis profuit superbia, &c.* Eccle. c. 2. Sap. 5.

Sperent igitur *in alijs alij*, quæ eos in die mala liberare non poterunt; *hic in scientia literarum, ille in qualibet vanitate confidat; propter te Deus omnia detrimentum feci, ùt stercora arbitror, quoniam tu es Domine spes mea.* Scio quidem, quòd in die illa furoris tui *justi liberabuntur scientiâ.* Imbue me scientiâ, sed scientiâ salutis. Contemnam judicium hujus mundi, non me inflet typhus humani generis, sit mea scientia te scire Crucifixum, nôsse vias tuas, justificationes tuas, mandata tua, & testimonia tua, & quid desit mihi. Dimitto cœteras nugas nugarum, & vanitates vanitatum. *Tantum ne tu sileas à me, tu loquere in corde meo veraciter, solus enim sic loqueris; & dimittam alios foris sufflantes in pulverem, & excitantes terram in oculos suos, & intrem in cubile meum, & cantem tibi amatoria, gemens inenarrabiles ge-* S. Bernar. serm. 8. in Ps. qui habitat. Prov. 11. S. August. Confess. li. 12. c. 17.

mitus in peregrinatione mea, & recordans Jerusalem, extento in eam sursum corde, Hierusalem Patriam meam, Hierusalem matrem meam, téq; super eam regnatorem, illustratorem, Patrem, Tutorem, Maritum, castas & fortes delicias, & solidum gaudium, & omnia bona ineffabilia simul omnia, quia unum summum & verum bonum. Et non avertar, donec in ejus pacem Matris charissimæ, ubi sunt primitiæ spiritûs mei, unde mihi ista certa sunt, colligas totum quod sum, à dispersione & deformitate hac, & conformes atq; confirmes in æternum, Deus meus, misericordia mea.

Libet hîc adhuc pro colophone, modicâ plectrum perungere colophoniâ, ad canendos aliquot versiculos, occasione anagrammatis ex nomine *scientia* in confusionem ipsius desumpti: I NESCITA.

Surgunt indocti, quos vanus despicit orbis,
Et cœlum rapiunt; docta caterva perit.
Nimirum non arte polos sed marte lucramur,
Nec rapit hos docilis, sed violenta manus.
Sæpius indoctus perrumpit ad æthera miles,
Doctus at imbelli robore lingit humum;
Tota quoq; illius NESCITA *scientia vadit,*
At manet æternus simplicitatis honor.
I NESCITA *modò, nè post* NESCITA, *scientem*
Cogas obscuro tecum habitare loco.

CAPUT XL.

Objectioni cuidam respondetur, & mens Authoris per aliquot Paragraphos plenius declaratur.

I. POstquàm de Typho generis humani hucusq; ad bilem fortasse quorundam tractatum est, & ex dictis pleraq;, sacrarum paginarum, Sanctorúmq; Patrum, aliorúmq; doctissimorum Virorum authoritatibus confirmata, ut jam cuivis amore scientiarum non præoccupato, satis patere videatur, quantum in scientijs sit periculi,

riculi, quot quantísq; vitijs cognata eruditio, quàm rara sit in mentibus doctis vera illa sapientia quæ perficitur charitate, quàm beata simplicium ignorantia, quàm fortunata sors idiotarum; invenietur non nemo, qui me ut Sophistam coarguet, & ad scientias in odium adducendas, illam summularum etiam tyronibus non ignotam fallaciam, *non causæ ut causæ*, fraudulenter vel ignoranter usurpare conclamabit. Non semper typhum esse scientiam, aut si typhus sit, facilè reprimi posse ac cohiberi, ne inflet animum. Neq; vinum propterea abominandum, quòd illo multi ad ebrietatem abutantur; usum in hujusmodi rebus non vituperandum, sed abusum, & â pessimis hominum voluntatibus res optimas nonnunquam in malum detorqueri. Quod idem paraphrasticè describit in charactere hominis literati Daniel Bartholus: *Literatorum*, inquit, *vitia periniquè conijciuntur in literas, nec debet rei cujusquam naturæ attribui, quòd ex pravo solùm proficiscitur ejus usu. Solem inficiunt horizontis sordes, lunæ maculant globum repercussæ ex terra expirationes, stellas motu jactatas perpetuo aëris vapor nobis repræsentat. Ergóne sol propterea squalidus, maculosa luna, stellæ instabiles? Nihil est tam innocens, quod aliena culpa reum non facit, si pravos in usus deducatur. Crudelitatis officina est bellum; ambitionis columen sceptrum; lasciviarum illecebra formæ decor; luxus adminicula divitiæ; superbiæ pabulum honores; conciliatricula fastûs nobilitas. Quid attinet plura percurrere? cùm ipsamet sanctitas in usus deflectatur fictæ probitatis, & vera Religio privatorum fiat famula rationum. Non damnat igitur literas usus præposterus, cui coguntur famulari; ut nec floris pulchritudinem aranei qui venena ex ijs conficiunt.* *Part. 2. in princ.*

§. I.

Scientia per accidens tantùm mala; ejúsq; abusus, non usus damnatur.

SCientiam non per se, sed per accidens malam esse, quod jam mota intendebat objectio, lubens assentior. Unde qualitercunq; hoc etiam scripto malè audiat, non id tam meâ vel aliorum fit culpâ, quàm illorum qui re tam bonâ in perniciem suam plerumq; abutuntur. *Malè* II.

sit malis cinædis, qui rem tam bellam infamârunt, dixit Aristippus doctissimus Philosophus, cùm aliquando insigni ungvento delectaretur; ostendens hoc dicto, multa per se bona reijci culpâ malè utentium. Huc spectat illud Theodori Atheniensis, qui objicientibus, quòd doctrinâ ipsius multi redderentur deteriores, respondit, id illorum vitio accidere, qui doctrinam ipsius sinistrâ exciperent, quam ipse dextrâ porrigeret.

Epictetus conspiciens quendam moribus impurum, & lingvâ procacem, improbo tamen studio Philosophiæ disciplinas consectantem, legitur eidem dixisse: *O homo, vide quo mittas, num purgatum sit vas.* Nam si ad arrogantiam ista immiseris, interibunt; si ad animum quibuscunq; alijs vitijs inquinatum, computrescent, & in urinam vel acetum vertentur, aut si quid his deterius. Sensit eruditionem, quanquam in se bonam & laudabilem, esse perniciosam, si in animum inciderit pravis affectibus corruptum; & scientiam quantò sanctiorem, tantò fieri perniciosiorem, si contigerit improbo; sicut in humano corpore, quantò nobiliores sunt humores, tantò perniciosiores redduntur, si extravasati, in locis conservationi eorum inidoneis, putrescant. *Etsi bonos constet esse cibos*, inquit Divus Bernardus, *quos Deus creavit, tu tamen ipsos tibi, si in sumendo modum & ordinem non observes, reddis planè non bonos. Ergo quod dico de cibis, hoc sentiendum & de scientijs.* Et alibi ait: *Si quis calleat ingenio, si vigeat arte, si præemineat intellectu, instrumenta esse hæc tam vitiorum quàm virtutum.* Eodem loco postquàm de libris scientiisq; discurrisset subdit: *Quibus homines illi qui dicuntur sapientes hujus mundi, cum eis qui sunt simplices & filij Dei, pariter utuntur ad necessitatem & utilitatem; sed illi abutuntur eis ad curiositatem, & voluptatem, & superbiam, hi autem utuntur eis propter necessitatem, alibi habentes suam svavitatem.* Vides, etiam Dei filijs scientias esse necessarias, illis præsertim, ex quorum ore lex Dei solet requiri, qui sal sunt populorum, qui exercent artem illam artium curam animarum. Neq; ijs solùm, sed etiam alijs; non in illorum duntaxat utilitatem, verùm etiam in ipsarum scientiarum sive disciplinarum per se bonarum & laudabilium conservationem, ne videlicet omnino intercidant; modò ijs ad necessitatem & utilitatem, non ad curiositatem, voluptatem, & superbiam abutantur. *Non* enim, ùt ait Divus Augustinus, *usus rerum, sed libido utentis in culpa est.*

Hom. 39. in Cant.

Idem de vita solit.

Nil

Nil prodest, canit Ovidius, *quod non lædere possit idem.*
Igne quid utilius? si quis tamen urere tecta
Cœperit, audaces instruit igne manus.
Eripit interdum, modò dat medicina salutem,
Quæq; juvet monstrat, quæq; sit herba nocens.
Et latro, & cautus præcingitur ense viator,
Ille sed insidias, hic sibi portat opem.
Discitur innocuas ut agat facundia causas,
Protegit hæc sontes, immeritósq; premit.

Sic multis rebus & scientijs per se bonis, mali & perversi homines, in suam & aliorum noxam atq; perniciem abutuntur. Huc etiam spectat illud Ecclesiastici: *Initium necessariæ rei vitæ hominum, aqua, ignis, & ferrum, sal, lac, & panis similagineus, & mel, & botrus uvæ, & oleum, & vestimentum. Hæc omnia sanctis in bona, sic & impijs & peccatoribus in mala convertentur.* Inter quæ etiam scientia numerari potest. * *Peccatori omnis creatura hostis est*, inquit Origenes, *justo serviunt omnia.* Nullus ergo putet, quòd cum Caleb velim expugnare *Cariath Sepher*, hoc est: *Civitatem literarum*; vel cum Joab Abelam sapientûm urbem oppugnante, *subvertere* velim sapientiæ *Civitatem*, & *evertere Matrem in Israël.* Absit hoc â me; non subverto neq; demolior, sed unum *Sebam persequor.* Quis iste *Seba*? non alius quàm abusus. *Tradatur* atq; tollatur *ille solus*, & *recedam à Civitate.* Hortatur nos exemplo suo Paulus *ad destructionem munitionum*, ut simus *destruentes omnem altitudinem, extollentem se adversùs scientiam Dei.* Non extollatur scientia, & oppugnatio tolletur, non infletur, & non exsufflabitur. Aut si vult extolli, saltem *adversùs scientiam Dei* non extollatur.

Eccli. 39.
In c. 3. Josue.
Josue 15.
Jud. 1.
2. Reg. 20.

§. 2.

Scientiam, licèt per accidens malam, prudenter vitari.

III. ABunde nocumenta scientiæ in hujus opusculi contextu Lectori sunt exposita; nunc ostendendum, licèt talia per accidens solummodo ab illa promanent, non tamen evincere, quin animi mortalium ad

illam

illam vitandam ſalubriter queant incitari. An non enim qui Epiſcopatum, Sacerdotium, vel Prælaturam deſiderat, bonum opus deſiderare Paulo teſte dicendus? an non, ſi qui talium dignitatum occaſione in faſtum & ſuperbiam efferuntur, & malè poſtremò pereunt, non illico ipſas damnamus dignitates, ſed peſſimas voluntates hominum illis in ruinam ſuam pravè abutentium? An non tamen, qui talium honorum faſtigia ambit, ſtultè ambit? an non paſſim tot Sanctorum Virorum verbis & exemplis hæc ſummopere vitari ſvadentur? cujus fugiunt notitiam tot fugæ Sanctorum? quem latent tot Virorum omni laude inſignium latebræ, ſpecus, & exilia voluntariè ſuſcepta, ut Præſulatus ſibi delatos declinarent? Horribilis illa eſt vox, quam de ſtatu ſuo quidam poſt mortem ſuam requiſitus, poſtquam in vivis ſalubri pertinaciâ Præſulatum quendam etiam obedientiâ adactus ſuſcipere detrectâſſet, pronuntiavit: *Si fuiſſem*, inquit, *de numero Prælatorum, fuiſſem de numero damnandorum.* Non ergo mirum, nonnullos ex veteribus illis Sanctiſſimis Anachoretis, cùm ad Epiſcopatum cogerentur, aures ſibi amputâſſe, lingvas etiam abſciſſuros ſi qui cogebant, non deſtitiſſent. Quorum etiam communis erat ſententia, Monacho Epiſcopos non minùs quàm mulieres eſſe fugiendos, ne ſcilicet in Sacerdotes vel Epiſcopos ab ijs aſſumantur, & ordinentur. An tamen Sacerdotium vel Epiſcopatus malum aliquod per ſe cauſant cùm ità fugiantur? patet ergo, prudenter aliquid vitari poſſe, ſi plerumq;, quamvis per accidens tantummodò nocere ſoleat. Licèt enim res hujuſcemodi per ſe bonæ, animos ad deteriora non cogant deflectere, viam tamen præbent; etſi mala neceſſariò non inferunt, malorum tamen eſſe ſolent occaſio. Salubriter igitur ſcientiam fugis, cui pericula in ipſius inquiſitione & exercitio occurrentia, & tot literatorum malè pereuntium veſtigia ſunt terrori, qui niſi fuiſſent de numero Doctorum, nunquam fuiſſent de numero damnandorum. Si neceſſe eſt ſcientias eſſe in Eccleſia, ſine illas per alios quàm temetipſum exerceri; multa enim ſimilia eſſe oportet, væ tamen illi per quem fiunt, vel ſaltem væ incurrendi periculum.

IV. Verùm non ſolummodò diſſvaderi ſcientiam, ſed & vanam abſolutè pronuntiari poſſe judico, licèt quæcunq; ei adſcribuntur nocumenta, non per ſe, ut dixi, ſed per accidens inferre conſveverit. Vanam itaq; abſolutè pronuntio ſcientiam, ſicut vanum appellamus mundum. Si mundus ipſe ſic vanus eſſet, ut ei nullo modo ſinè vitio ac detrimento quis

quis posset adhærere, Christus non præservari solùm â malo discipulos, sed tolli quoq; de mundo Patrem exorâsset. Ità novimus omnes ejusdem mundi creaturas bonitatis titulo minimè privandas. *Omnis* 1. *Tim.* 4. enim *creatura Dei bona est.* Attamen aliunde compertum habemus, creaturas Dei *in odium* factas esse, *& in tentationem animabus hominum, & muscipulam pedibus insipientium*; Sap. 14. quia nimirum ad illicitos sui usus vel abusus mortales pertrahere consveverunt, quod de literis atq; scientia maximè verificari censeo, quæ (ut concludam) esto per se non sit perniciosa, per se tamen semper est periculosa.

V. At dicet quispiam, eo modo pietatem, virtutes omnes, & sanctitatem ipsam vanam appellare licebit, quâ non pauci in superbiam & præsumptionem elati miserè ceciderunt, & cùm essent spiritualibus bonis onustissimi, in portu naufragium fecerunt. Non diffiteor pietatis sanctitatísq; ansâ & occasione multos â Deo apostatâsse; quàm verò dispari modo pietas & sanctitas hæc causet, declaratione mihi quidem egere non videtur. Quis unquam de pietate scriptum legit, quod de scientia passim â sacris authoribus conclamatur? eam videlicet inflare, ducem esse vitiorum, mortales gloriæ vanæ aucupes reddere & ambitiosos; quin potiùs de charitate, quâ pietas & sanctitas constituitur & completur, scriptum reperio, eam non inflari, non esse ambitiosam. Si tamen quandoq; sanctitas aliquos in fastum extulisse visa, hîc quàm maximè per accidens id factum dici debet, ac nonnisi pessimæ hominum voluntati imputari, res nonnunquam optimas, & ad optima moventes, in superbiæ suæ ansam malitiosissimè detorquenti.

VI. Quòd si adhuc cuipiam intolerabilis sententiæ meæ rigor videatur, & multa indignanter nimiùm ac temere, me in hujus opusculi contextu, contra scientias arbitretur protulisse; hunc ut animadvertat commoneo, hoc plùs eruditionis quàm sanctitatis studioso sæculo hæc â me proferri, quo multi, non æstimato charitatis dispendio, de scientijs suis vanè ac odiosè gloriantur atq; triumphant. Quaproptèr veniam expeto, si duo extrema habens præ oculis, ad alterum illorum fortasse paululùm â medio deflexi, id faciens, quod virgarum curvitatem emendantes, qui non contenti sunt eas ad medium rectitudinis reducere, sed in partem, in quam maximè renituntur, eas cum fractionis etiam periculo contrariâ inflexione adigunt. Si id egi, quod Sancti Patres agere consveverunt, cùm adversùs hæresin quampiam pro fidei veritate depugnarent; qui ve-

rum dogma nimiùm quandoq; ampliare videntur, ut falsum tantò fortiùs elidant; *plus dicunt, & minus volunt intelligi*, ùt de illis scribit S. Bonaventura, vulgari se conformantes adagio: *Injustum petas ut justum feras.*

VII. Lectis & consideratis omnibus, quæ per decursum præsentis operis sunt tractata, habet quisq; sapiens, si tenui meo credendum est judicio, motiva sufficientia, ob quæ scientiam repudiet; nolo tamen dicere scientiam sanctorum, quæ vera est sapientia, sed scientiam hujus mundi, tam falsam & futilem, tam vanam, lubricam, & periculosam; scribátq; in libello repudij, quod eadem SCIENTIA ex nomine suo anagrammaticè verso suggerit: EAT CINIS. Quod nisi facit, magno periculo animæ salutem exponit,

Et incedit per ignes
Suppositos cineri *doloso.*

Ad exsufflandum & difflandum hunc cinerem, paucula hîc adhuc versu ludamus.

Cum lueret meritas tellus Ægyptia pœnas,
Una etiam legitur pœna fuisse cinis;
Qui sursum sparsus, tumidas causavit ubiq;
Vesicas, nec non ulcera fœda cuti.
Huic similis cineri sapientia vana videtur,
Quam sursum ignito tartarus ore vomit.
In mundo generat vesicas namq; tumentes;
Et scelerum ulceribus turgida corda facit.
Sit procul iste CINIS; *lætum tamen indicat omen,*
Hoc opere in cineres hostem abiîsse meum.
O utinam hoc pereat mundana scientia busto!
Quæ nutrit stygiis pabula tanta focis.
Tota inquam pereat, nec sit cinis *inde superstes,*
Quo docti possint incinerare caput.

CA-

CAPUT XLI.

Scientia, si evitari non possit, quomodo in ea conversandum.

ERit fortasse nonnemo, qui scientiæ damna & pericula sanâ mente perpendens, eliget salvari cum simplicibus, illa solùm quæ statui suo sunt necessaria non ignorando, quàm cum doctis multa scientibus de salute periclitari. Nunquam sponte suâ scientijs applicari desiderabit, nunquam ægrè feret, si à studijs literarum arbitrio alterius abstrahatur, si libros scientiarum instrumenta volvere prohibeatur, cujus liber charitas, in quo solo saluberrimè maximóq; cum animi profectu & utilitate, tot Sancti toto vitæ suæ tempore studuerunt; cujus unica scientia & eruditio, scire JESUM & hunc crucifixum. Nunquam qui talis est, officijs vel honoribus literarijs se ingeret, sed soli Deo vacare, sibi salutíq; suæ consulere, meritis coacervandis unicè studere præoptabit, & rem periculi plenam quantùm poterit fugiet ac declinabit. Verùm obedientiæ jugo adstrictus, colla nonnunquam jubenti Prælato submittere debet, & studiosiorem etiam scientiarum culturam suscipere; vel Professuram facultatis cujuspiam exercere, aut alijs huic generis humani typho obnoxijs occupationibus animum admovere. Quid hîc agat obedientiæ filius? mandatum instat, in parendo periculum, in non acquiescendo fortasse peccatum. In tali casu subdat colla obedientiæ jugo, Dei fretus præsidio, qui innoxios reddet serpentes, & faciet cum scientia proventum, ut pericula ipsius non solùm innoxiè, sed etiam uberi cum merito ac fructu possit sustinere. Scire tamen debebit qui est hujusmodi, quemadmodum scire oporteat, nè scientia ipsius non tam fortasse ad salutem proficiat, quàm officiat ad damnationem. VIII.

Divus Bernardus in illam Apostoli sententiam, *Si quis autem se existimat scire aliquid, nondum cognovit quemadmodum oporteat eum scire*, ità scribit: *Vides quomodo fructum & utilitatem scientiæ in modo sciendi constituit. Quid ergo dicit modum sciendi? Quid? nisi ut scias quo ordine, quo studio, quo fine quæq; nôsse oporteat.* IX. 1. Cor. 8. D. Bernardus hom. 39. in Cãt.

§. I.

Quo ordine ſcire oporteat.

X. *Hom. 39. in Cant.* RESpondet Divus Bernardus: *Id priùs, quod maturiùs ad ſalutem.* Et citans illud Apoſtoli: *Dico autem per gratiam quæ data eſt mihi in omnibus, non plùs ſapere quàm oportet, ſed ſapere ad ſobrietatem. Non prohibet inquit ſapere, ſed plùs ſapere quàm oportet. Quid eſt enim ſapere ad ſobrietatem? vigilantiſſimè obſervare, quid ſcire magis priùſve oporteat. Tempus enim breve eſt. Eſt autem quod in ſe eſt omnis ſcientia bona, quæ tamen veritate ſubnixa ſit. Sed tamen quicunque timore & tremore tuam ipſius operari ſalutem pro temporis brevitate feſtinas, ea ſcire ampliùs priúſque curato, quæ ſenſeris viciniora ſaluti.*

XI. Vicinior ſaluti ſcientia eſt nôſſe Deum, nôſſe ſe ipſum, nôſſe vias modóſque cœlum promerendi, neque nôſſe tantùm, ſed etiam exercere. His ſtudijs vas animæ purgatur, nè fætor ejus & ſordities ſcientiam ſuperingeſtam corrumpat. His medijs animus velut firmiſſimâ baſi ſolidatur, ne typho ſcientiæ concuti aut corruere poſſit. Doceri hæc omnia videmur exemplo Pſaltis Regij, qui ait: *Bonitatem & diſciplinam, & ſcientiam doce me.* (*Pſal. 118.*) Bonitatem primùm & diſciplinam, quæ utiliora ſunt ſaluti, deinde ſcientiam edoceri poſtulat. *Amate ſcientiam, ſed anteponite charitatem*, inquit Sanctus Bernardus. Novit enim charitas ſinè ſcientia proficere ad ſalutem; ſcientia autem ſinè charitate, nonniſi ad damnationem. (*Lactant:*) *Intendamus* igitur *toto animo, primùm in ſcientiam ſaluti viciniorem, videamúſque, nè fortè in diſcendo diutiùs remorati adhuc in inſtitutis rudium inveniamur*, nihil in ſtudio veræ ſapientiæ proficientes, ſtructuram ſinè baſi facientes; ac ne cum Phrygibus aliquando, ſed nimiùm ſerò ſapere doceamur.

D. Bern. hom. 40. in Cant. Proinde ante omnia ô homo! *noveris te, ut Deum timeas; noveris ipſum, ut diligas, in altero initiaris ad ſapientiam, in altero & conſummaris, quoniam initium ſapientiæ timor Domini eſt, & plenitudo legis eſt charitas. Tam ergo utraque ignorantia cavenda eſt tibi, quia ſinè timore & amore Dei ſalus eſſe non poteſt. Cætera indifferentia ſunt, nec ſalutem ſi ſciantur, nec damnationem ſi neſciantur habentia. Non tamen dico contemnendam, aut negligendam ſcientiam literarum, quæ*

ornat

ornat animam, & erudit eam, & facit ut possit etiam alios erudire; sed duo illa oportet & expedit ut præcedant, in quibus summam salutis constitui superior ratio declaravit.

§. 2.

Quo studio scire oporteat.

VUlt Divus Bernardus, ut *ardentiùs quod vehementiùs ad amorem.* XII.
Idem in formula honestæ vitæ ait; *Illas scripturas libentiùs* Hom. 39.
legas, quæ præcipuè erga Christum Dominum tuum magìs inflammave- in Cant.
rint intellectum. Si alijs tamen quandoq; materijs studium nostrum addicere cogimur, sanctum mentis ignem extingvi non sinamus, sed sugamus oleum etiam de petra saxóq; durissimo, nulla enim in scientijs tam sterilis vel arida materia, quæ animo artifice subministrare nequeat fomenta charitatis, vel quæ animum erga Deum incendi prohibeat, & pia cordis jacula, ardentésq; affectus in eum vibrari, quibus mens legendo dissipata piè colligatur, ne omnino infructuosè otium literarum peragatur.

Nunquam studium sinè auspice Deo, & non præviâ piâ mentis intentione inchoetur; nunquam occurrens aliquid qualecunq; illud sit, præter divinum & cœleste, quamvis literatum, & expolitum, & veridicum, itâ mentem delectet, ut totam rapiat. Noverimus etiam libris, otióq; literario nos non tradere, sed commendare, ne tempus omne scientiarum studio consumatur, & fructuosissimo sanctæ orationis ac meditationis exercitio præterito, ad profectum nostrum spiritualem rara ducatur linea. Itâ libris mentem occupemus, ut â lectione ad orationem facilè transire liceat, nec dum plectra Davidica sunt assumenda, importuni Musarum fuci auribus obbombilent, & dissonam auribus divinis reddant orationis harmoniam. Nunquam dum pensa precum consveta Deo exolvimus, inveniamur opus Domini peragentes fraudulenter, rapinam committentes in holocausto; nunquam tempus ejus servitio rite obeundo impendendum, ipsi ex parte surripiamus; Musis illud addicentes; Nunquam charitatis operibus, & virtutum exercitijs, quæ necessitas vel occasio interdum svadet, studia præferamus literarum, sed his

his ad tempus sepositis, illis nos impendamus, semper memores. pietatem ad omnia esse utilem, & ad profectum in literis ac eruditione faciendum, super omnem ingenij humani industriam conducere. Illud magni Aurelij dictum animo firmissimè infixum teneamus: *Novit semper oratio sinè lectione proficere, sed lectio sinè oratione rarissimè. Unde nec discerni potest de facili, quanti sit periculi & laboris, parum vel nihil orare, & semper legere, & nunquam ad sapidam scientiam pervenire.*
Ad ff. de mōte Dei. Item illud Divi Bernardi: *De quotidiana lectione aliquid quotidie in ventrem memoriæ dimittendum est, quod fidelius digeratur, & sursum revocatum crebriùs ruminetur, quod proposito conveniat, quod intentione proficiat, quod detineat animum ut alia cogitare non libeat. Hauriendus est sæpe de lectionis serie affectus, & formanda oratio, quæ lectionem interrumpat, & non tam impediat interrumpendo, quàm puriorem continuò animum ad intelligentiam lectionis restituat.* Tandem nolimus in studijs nostris niti contra parietem, & plùs sapere quàm oportet; amemus utilia magìs quàm subtilia, nec illa scrutemur quæ nos Deus non scire voluit, sed ignorare. Hæc si observemus, fiet, ut â terris ad cœlos festinantes, scientia non solùm non detineat, sed etiam nullatenus, vel remorando, vel operam nostram ludendo incommodet, neq; stulto labore consumamur, ut nobis aptari possit illud quod scribitur in
Sap. 3. libro Sapientiæ: *Vacua est spes illorum, & labores sinè fructu, & inutilia opera eorum.*

§. 3.

Quo fine scire oporteat.

XIII. *Hom. 39. in Cant.* N*On ad inanem gloriam,* inquit Divus Bernardus, *aut curiositatem, aut aliquid simile, sed tantùm ad ædificationem tuam vel proximi.* Explicat idem egregiè malos bonósq; fines, in quos scientijs suis literati collimant. *Sunt,* inquit, *qui scire volunt, eo fine tantùm ut sciant, & turpis curiositas est. Et sunt qui scire volunt, ut sciantur ipsi, & turpis vanitas est. Et sunt qui scire volunt ut scientiam suam vendant, & turpis quæstus est. Sed sunt quoq; qui scire volunt ut ædificent, & charitas est. Et item qui scire volunt ut ædificentur, & prudentia est.*

Horum omnium soli ultimi duo non inveniuntur in abusione scientiæ, quippe ad hoc volunt intelligere, ut bene faciant. * *Væ*, inquit idem
Divus Bernardus, *qui bene de Deo & sentire, & eloqui acceperunt,* *Hom. 44.*
si quæstum æstimant pietatem, si convertunt ad inanem gloriam, quod *in Cant.*
ad lucra Dei acceperunt erogandum; si alta sapientes humilibus non consentiunt. Paveant quod in Propheta legitur dicente Domino: Dedi eis aurum meum, & argentum meum, ipsi autem de argento meo & de auro meo operati sunt Baal.

Scias igitur quisquis scire teneris, & officij tui vel vocationis caussâ ignarus esse non potes, quò scientiam tuam referas; non ad vanam gloriam, unde æternam subire debeas ignominiam, sed in Dei honorem, in tuam ipsius, proximorúmq; salutem atq; utilitatem. Usurpa
frequenter illud Divi Augustini ad Deum tuum: *Domine Rex meus,* *Confes. lib.*
& Deus meus, tibi serviat, quicquid utile puer didici, tibi serviat *1. c. 15.*
quod loquor, & scribo, & lego. Et cum Sancto Thoma Aquinate, nullum alium laboris tui literarij & scientiæ tuæ finem intende, nullam aliam mercedem vel prœmium, quàm *Deum ipsum.* Hic sit studiorum tuorum & scientiæ tuæ alpha & omega, hic principium & finis. Ait quidam: *Omnis scientia, si ad Deum non referatur, serpens est in sinu dormientis, gladius in manu phrenetici, semen mortis in terra animæ, sententia damnationis æternæ reposita in diem judicij.*

Deplorat in libris Confessionum Sanctus Augustinus inania sua XIV.
ex hoc capite studia, quibus in artibus liberalibus, nequissimus adhuc malarum cupiditatum servus insudabat, & pleraq; in illis sinè magna difficultate nullo hominum tradente intelligebat, non tamen inde Deo sacrificabat, sed ad inanem fastum & gloriam studia sua convertebat. Agens etiam alicubi de illis, qui eum ad literas cogebant: *Non intu-*
ebantur, inquit, *quò referrem, quod me discere cogebant, præterquam* *Conf. lib.*
ad satiandas insatiabiles cupiditates copiosæ inopiæ, & ignominiosæ *1. c. 12.*
gloriæ. Verè omnis scientiæ ventosæ *copia*, dicenda est potiùs *inopia*, quæ solidiori sapientiâ, doníſq; cœlestibus hominem privat; & omnis ejus *gloria*, cujus cupidine cœci mortales adeo flagrant, apud Deum *ignominia* reputatur, parítq; tumidis atq; fastuosis ejus sectatoribus, opprobrium sempiternum.

Satis hucusq; de typho generis humani tractatum esse arbitror; & quam-

& quamvis contra ventum navigaverim, propositam nihilominus attigit cymba stationem. *His amplius* optime Lector *ne requiras. Finem loquendi* ex libro Ecclesiastæ desumptum *omnes pariter audiamus*; Eccle. 12.

Deum time, & mandata ejus observa, hoc est enim omnis homo. *

Qui hoc non est, sit licèt doctus & literatus, *nihil est.* S. August.

ODE

ODE
FINALIS.

NIl tot eſt actum jaculis, in hoſtem
Cladis humanæ cupidum vibratis,
Ceſſit in vanum labor, atq; inanem
Verbero ventum.

Nam typo, mundi typhus efferatus,
Mentium pravos malè ſufflat ignes,
Atq; commotis tumidat ſcientûm
Corda procellis.

Non peto telis homines, ſed hoſtem
Gentis humanæ; nec, opinor, ulli
Hoc libro juſtæ reprehenſionis
Obtigit anſa.

Si tamen pennæ facilis reatu,
Et ſtylo doctos feriente, moti
Pectus iræ um ſtimuli cuiquam
Fortè laceſſunt:

Tollat affectus animi ſiniſtros,
Et libro interpres faveat benignus,
Læſa miteſcat, veniámq; donet
Ira precanti.

Abſit ut vento loquar incitatus,
Quem tot adverſum jaculis petivi,
Atq; in Authorem revibrata curſum
Tela reflectant.

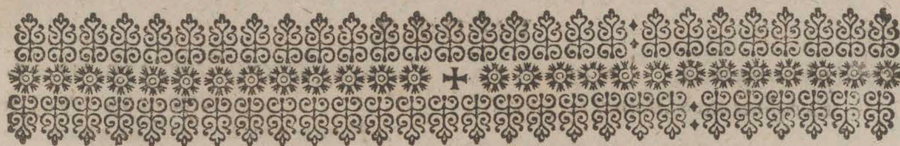
Si lucri à Musa nihil est peractum,
Mentium saltem quoq; damna cedant;
Ut priùs ventum capiat volantem
Palladis auceps.

At mihi cunctis potior talentis
Charitas, ex nunc magìs æstimatur.
Hæc libri saltem mihi gratulabor
Lucra tulisse.

Quod sit æternæ studium salutis,
Veritas quondam manifesta pandet,
Cùm sator venti, miser ejulabit
Turbine messò.

INDEX RERUM ET MATERIARUM,

Quæ opere hoc universo tractantur.

Primus numerus paginam denotat, n. *litera, numerum marginalem.*

Major

